Ст. Н. Шишковъ. St. N. Chichcof.

ПЛОВДИВЪ

ВЪ СВОЕТО МИНАЛО И НАСТОЯЩЕ

ИСТОРИКО-ЕТНОГРАФСКИ
И ПОЛИТИКО-ЕКОНОМИЧЕСКИ ПРЕГЛЕДЪ

PLOVDIV

DANS SON PASSÉ ET SON PRÉSENT

APERÇU HISTORICO-ETNOGRAPHIQUE
ET POLITICO-ÉCONOMIQUE

1926

Ст. Н. Шишковъ.

ПЛОВДИВЪ

въ

своето минало и настояще.

Историко-етнографски и политико-економически прегледъ,

съ 50 4 71 илюстрации, 1 географска карта на околностьта и 1 планъ на града.

St. N. Chichcof.

PLOVDIV

DANS

son passé et son présent.

Aperçu historico-etnographique et politico-économique,

avec 50 4 71 illustrations, 1 carte géographique des environs et 1 plan de la ville.

Уводни думи.

Географското мѣстонахождение и мѣстоположение на Пловдивъ сѫ спомогнали, щото той да бѫде едно отъ най старитѣ селища на Балканския полуостровъ и, следователно, много нѣщо да преживѣе презъ своето многовѣковно минало. Той е игралъ не малка роля и въ политико-историческия животъ не само надъ голѣмата Тракийска областъ, но и надъ цѣлата източна половина на полуострова. Въ ново време Пловдивъ заема най-видното мѣсто и въ националнитѣ борби, възраждането и въ духовното и политическо освобождение на българския народъ. Той е билъ, е и днесъ голѣмъ търговско-економически центъръ въ Тракия и пръвъ по тютюневата си търговия въ царството.

Обаче, миналото на Пловдивъ много малко се знае не само отъ чужденцитѣ, но и отъ самитѣ насъ, българитѣ.

Настоящата книга има за цель да запълни тая празднота поне до тогава, до когато се досъбере и проучи всичко, необходимо за една пълна история на миналия и днешния въ ново време Пловдивъ.

За описанието на древния, античния, Пловдивъ авторътъ най-много се е ползувалъ отъ досегашнитѣ издирвания на нашитѣ учени историци и археолози: г. г. Иречекъ, професоритѣ

Avant — propos.

Par la particularité de son site géographique, la ville de Plovdiv (Philippopoli) a pu être un des lieux habités les plus anciens de la Péninsule Balkanique, et par suite, objet et témoin de beaucoup d' évènements pendant son long passé de plusieurs siècles. Elle a joué aussi un rôle considérable dans la vie politico-historique non seulement de la vaste contrée de Thrace mais encore de toute la moitié orientale de la Péninsule. A l' époque moderne encore, elle a occupé le premier rang dans les luttes nationales, la renaissance et l' indépendance politique et spirituelle du peuple bulgare. Elle a été, et continue à être un grand centre commercial et économique de Thrace, et tient le record dans le royaume pour le commerce des tabacs.

Le passé de Plovdiv cependant est très peu connu non seulement par les étrangers, mais même par nous, bulgares

Le présent livre a pour but de combler ce vide au moins jusqu' á ce que soient recueillis et étudiés les matériaux nécessaires pour une histoire complète de l' ancienne et actuelle cité de Plovdiv.

Pour la description de l' antique philippopoli, l' auteur s' est reporté surtout aux études et aux recherches de nos savants historiens et archéologues contemporains: M. M. Jrètchek, les professeurs Zlatarsky, Златарски, Кацаровъ, Филовъ, Мутавчиевъ, Погодинъ и г. Янко Сакъзовъ, г. Б. Дяковичъ, директоръ на Народната библиотека и музей въ Пловдивъ, а така сжщо и отецъ Херманъ, поддиректоръ на френския колежъ „Св. Августинъ“.

Издаването пъкъ на книгата не би могло да бжде безъ материялната подкрепа, която миналогодишниятъ градско-общински съветъ въ града на чело съсъ своя кметъ, запасниятъ полковникъ г. Петъръ Дрѣнски, и Търговско-индустриялната камара дадоха и улесниха автора.

И къмъ еднитѣ, и къмъ другитѣ авторъ-издательтъ изказва своята голѣма благодарность.

Ст. Н. Шишковъ.

Пловдивъ,
1 Августъ, 1926 год.

Katsarof, Philof Moutaftchief et Pogodine, M. Janco Sakeuzoff, M. B. Diacovitch — directeur de la Bibliothèque nationale et du musée de Philippopoli; — et le R. P. Hermann — sous directeur du Collège français „S t Augustin.“

Quant à la publication du livre, elle n'aurait point été possible, sans le secours matériel octroyé l'année dernière à l'auteur, qui se sentit ainsi facilité, par le conseil municipal de la ville, dirigé par son maire, le colonel de réserve M. Pierre Drensky.

Aux uns, comme aux autres, l'auteur éditeur exprime sa profonde gratitude.

St. N. Chichcof.

Plovdiv,
1-er Août, 1926.

БЛАГОДАРНОСТЬ.

Френскиятъ преводъ на книгата е извършенъ отъ г. Андрея Парлапановъ, учитель въ френския колежъ „Св. Августинъ“ въ Пловдивъ, а корекцията — отъ Отецъ Херманъ, поддиректоръ на сѫщия колежъ, на които авторъ-издательтъ изказва своята голѣма благодарность.

Reconnaissance.

La traduction en français de ce livre est faite par m-r Andreia Parlapanoff, professeur au Collège français „St. Augustin“ à Plovdiv, et la correction — par le R. P. Hermann, sousdirecteur du même Collège, auxquels l'auteur-éditeur exprime sa grande reconnaissance.

I. Мѣстонахождение.

1.— Географски и геоложки прегледъ.

Градътъ Пловдивъ се намира въ източната половина на Балканския полуостровъ на 42°, 9' и 15" северна ширина и 24°, 23' и 24" източна дължина отъ Гринвичъ. Разположенъ е въ западната часть на Тракийската низина, която часть състои отъ двѣтѣ полета — Пловдивското и Старо-Загорското, напоявани отъ водитѣ на срѣдното и часть отъ долното течение на р. Марица до новата турско-българска граница.

Марица е най-голѣмата и най-пълноводната рѣка на Балканския полуостровъ. Тя има 530 клм. дължина и обхваща 35,142 кв. клм. рѣченъ басейнъ въ сегашнитѣ предѣли на царство България, или $^{1}/_{3}$ отъ цѣлото му пространство. По своето широко пѣсъчно легло Марица въ продължението си образува наносни подвижни острови. Такъвъ е и обраслиятъ съ буенъ храсталакъ островъ Мечкюръ при Пловдивъ.

Пловдивското поле е най-голѣмото, най-богатото и най-красивото отъ полетата въ България. То представя единъ грамаденъ триѫгълникъ, чиято основа образуватъ политѣ на Родопитѣ отъ Бѣлово до Борисовградъ, а върхътъ му е проломътъ на р. Стрема въ Срѣдна-

I. Position.

1.—Aperçu géographique et géologique.

La ville de Plovdiv se trouve dans la moitié orientale de la Presqu'île Balkanique, au 42°, 9' et 15" latitude Nord, et au 24°, 23' et 24" longitude Est de Greenwich. Elle est située dans la partie occidentale de la valleé de Thrace. Cette partie se compose de deux plaines —celle de Plovdiv et celle de Stara Zagora — arrosées par le cours moyen et en partie par le cours inférieur de la Maritza, jusqu'à la nouvelle frontière turco-bulgare

La Maritza est le fleuve le plus grand et le plus abondant de la Presqu'île Balkanique. Il mesure 530 klm. de longueur et embrasse un bassin de 35.142 klm. c., dans les limites actuelles du Royaume Bulgare, soit un $^{1}/_{3}$ de toute son étendue. Dans le cours de son lit large et sablonneux, la Maritza forme des îles humides et mobiles; telle est par exemple — non loin de Plovdiv — l'île de Metchkur, couverte d' une végétation luxuriante

De toutes les plaines da la Bulgarie. celle de Plovdiv est la plus grande, la plus riche et la plus belle. Elle représente un énorme triangle, dont la base est formeé par les pieds des Rhodopes, de Bélovo à Borissovgrad —et dont le sommet est la trouée de la Stréma, dans les mon

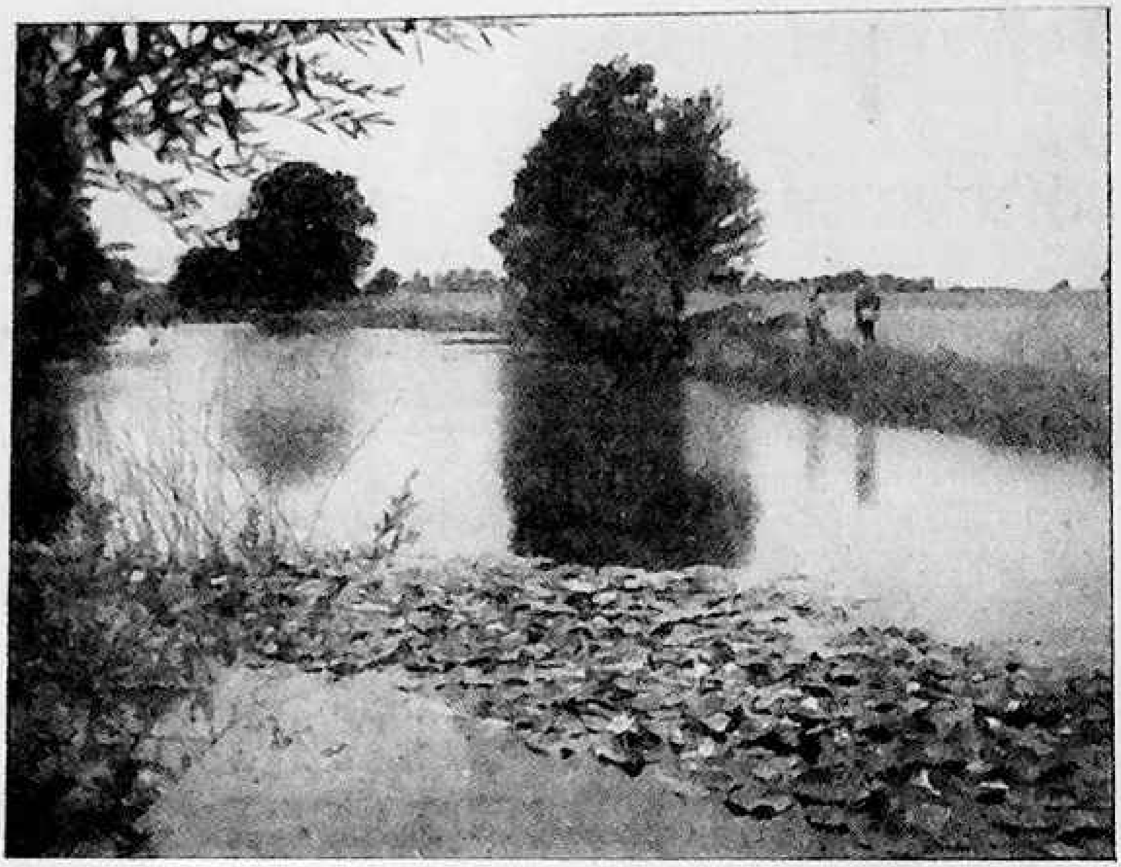

2— Блато въ старо Маричино корито. —Etang dans un ancien bassin de la „Maritza“.

гора. Марица тече въ южния край на полето, близо покрай склоноветѣ на Родопитѣ. Полето има 117 клм. длъжина, 48 клм. ширина и образува една равна площь отъ 4470 кв. клм. съ надморска височина отъ 100 до 200 метра. Увесътъ му е малъкъ, едва достига до 0·8‰, поради което всичкитѣ притоци на Марица, та и самата тя, текатъ твърде бавно между обрасли съ върбалаци брѣгове, често пѫти излизатъ отъ коритата си, наводняватъ полето, а сѫщевременно го и напояватъ много добре. Запазено съсъ Старопланинската верига отъ севернитѣ вѣтрове, Пловдивското поле, както съ цѣлата Тракийска низина, има сравнително мека и кѫса зима, продължително,

tagnes de la Sredna Gora. C' est dans la partie méridionale de cette plaine, tout près des flancs des Rhodopes, que la Maritza promène ses eaux. La plaine est longue de 117 klm., large de 48 klm et embrasse une superficie de 4.470 klm^2, à 100—200 m. au dessus du niveau de la mer. Sa pente, très légère, est à peine de 0 8‰, c'est pourquoi tous les affluents de la Maritza commedureste elle-même, coulent très lentement, entre leurs rives couvertes de saulaies Il arrive souvent que le fleuve et ses affluents débordent et inondent la plaine, qui, par ce fait se trouve parfaitement arrosée. Protégée contre les vents du Nord par la la chaine de la Stara-Planina, la plaine de Plovdiv — comme d'ailleurs toute la vallée сухо и топло лѣто и твърде здравъ климатъ, който е близо при срѣдиземноморския. Срѣдната годишна температура на Пловдивъ е приблизително + 12·4° Ц., януарската е — 0·4°, а юлската + 23·5° Ц. Годишниятъ валежъ срѣдно е между 500 до 700 литри на кв. метъръ, дъждовнитѣ дни сѫ отъ 90 до 110, а снѣжнитѣ отъ 20 до 25. Вѣтъръ най-често въ Пловдивъ духа отъ северъ и североизтокъ.

Цѣлата Тракийска низина се е образувала чрезъ откѫсване и усеждане на часть отъ архаичния континентъ, така нареченниятъ Тунджански масивъ. Основата на низината, включително и Пловдивското поле, съставятъ архаичнитѣ скали, върху които моретата презъ разнитѣ геологични епохи сѫ наслагали и други седиментарни скали, а надъ последнитѣ пъкъ рѣкитѣ сѫ нанесли и напластили дилувиялни и алувиялни наноси.

Сиенититѣ, които съставятъ Пловдивскитѣ хълмове, що се издигатъ на дѣсния маричинъ брѣгъ и които сѫ единствени всрѣдъ Пловдивското поле, сѫ еруптивни скали. Тѣхниятъ материялъ е издигнатъ презъ Силурската епоха едновременно съ тоя на централната часть отъ Витоша при София, сѫщия при Самоковъ въ източнитѣ хълмове на Странджа планина при Черно море и въ Египетъ (на една линия). Съставътъ имъ е отъ амфиболичосенъ гранитъ (лъжливъ сиенитъ), образуванъ отъ артозъ, кварцъ и амфиболъ-хорибленъ; намира се тукъ тамъ и свенъ, талкъ и пиритъ, които произлизатъ отъ разлагането на амфибола. Тоза е единъ пре-

de Thrace subit des hivers relativement doux et de courte durée. Par contre, les étés sont secs, chauds et de longue durée. Le climat y est sain et rappelle celui de la Mediterranée

A Plovdiv, la température moyenne de l'année est à peu près de +12.4° C. — celle de janvier étant de — 0.4° et celle de juillet de + 23.5° C. La pluie qui tombe dans l'année est en moyenne de 500 à 700 litres par mètre carré; on compte 90 à 100 jours de pluie, tandis que les jours où il neige ne dépassent guère le nombre de 20 à 25. C'est le vent du Nord et celui du Nord-Est qui y souffle le plus souvent.

Toute la vallée de la Thrace a été formée par des détachements unifiés d'une partie du continent archaïque, dit le massif de la Toundja. Les roches archaïques, sur lesquelles d'autres roches sédimentaires ont été déposées par les mers au cours des diverses époques géologiques, sont la base de la valleé et de la plaine de Plovdiv; et sur les roches sédimentaires, les rivières sont venues à la suite, déposer des couches diluviennes et alluviales.

Les syénites qui composent les collines de Plovdiv, sur la rive droite de la Maritza, — collines uniques d'ailleurs de la plaine de Plovdiv — sont les roches projeteés par des éruptions volcaniques. Leur matière constitutive a été projetée à l'époque Silurienne, en même temps que celle de la Vitocha à côté de Sophia, celle des élévations orientales de la Strandja-Planina, à côté de M. Samokov, non loin de la Mer Noire, et celle des collines en Egypte (sur une même възходенъ камъкъ гранитоидъ отъ еднoформени зърна, плътни и твърди, които могатъ да се ломятъ по всѣка насока съ еднаква мжчнотия. Употрѣбява се за постилане на улици, за цокли на тротоари и за градежъ на всѣкакви масивни постройки.

На четире километра югоизточно отъ града, между цариградското и станимашкото шосета, се намира другъ уединенъ хълмъ, наричанъ Лаутъ тепе, 172 м. високъ. Той има началото си отъ терциерната епоха и е образуванъ отъ андезитъ (отъ името на планината Андитъ), вулканически черенъ камъкъ, който съдържа голѣмо число пирокселенитъ, посипанъ съ бѣли зърна отъ плагиокленъ. Забелезва се, че е отъ сжщата лава, която е текла при изригването на островъ Санторинъ въ 1866 год.

2. Мѣстоположение

Самотната всрѣдъ полето група сиенитни хълмове, върху поголѣмата часть отъ масивитѣ и подножията на които днесъ се е простналъ градътъ Пловдивъ и въ недалечно бждеще досущъ всички ще обгърне, се намиратъ на едно разстояние 10 километра северно отъ Родопитѣ и на около 40 килом. южно отъ Срѣдна гора. Друга не малка вече часть отъ града е разположена насреща покрай лѣвия брѣгъ на Марица въ полето, на която часть отъ турско време е дадено името **Карши яка**, а въ ново време—**Филипово**. Цѣлата група състои отъ 7 хълма, шестьтѣ и още носещи турскитѣ си имена: **Джам-**

ligne). Ces syénites sont composées d'un granit amphibolique (fausse syénite), contenant de l'orthose du quartz et de l'amphibole hornblende; on trouve çà et là du sphène, du talc et de la pyrite, qui proviennent de la décomposition de l' amphibole. C'est une excellente pierre granitoïde, formeé de grains homogènes, massive et dure, qui peut être brisée en tous les sens avec une égale facilité: on l' emploie pour le pavage des rues, pour les socles des trottoirs et pour la construction de toutes sortes de bâtisses

On trouve, à 4 kilomètres Sud-Est de la ville, entre la chaussée de Constantinople et celle de Stanimaka, une autre colline isolée, du nom de Laout-Tépé, haute de 172 mètres Elle remonte à l' époque tertiaire et se compose d' andésite (du nom de la montagne Andite), pierre noire volcanique, renfermant une grande quantité de pyroxénolites, parsemées de graines blanches de plagioclases Il est à remarquer qu'elle tient de la même lave que celle qui a coulé lors de l'eruption de l'île de Santorin en 1866.

2. Situation.

Les collines de syénites, groupées ou isolées au milieu de la plaine, se trouvent à une distance de 10 kilomètres au nord des Rhodopes et de 40 kilomètres au sud de la *Sredna Gora*. C' est aux pieds de ces collines et sur leur majeure partie qu' est assise la ville de Plovdiv, qui, dans un très proche avenir, les embrassera toutes. Une autre partie assez grande dejà de la ville, est située en face, sur la rive gauche du

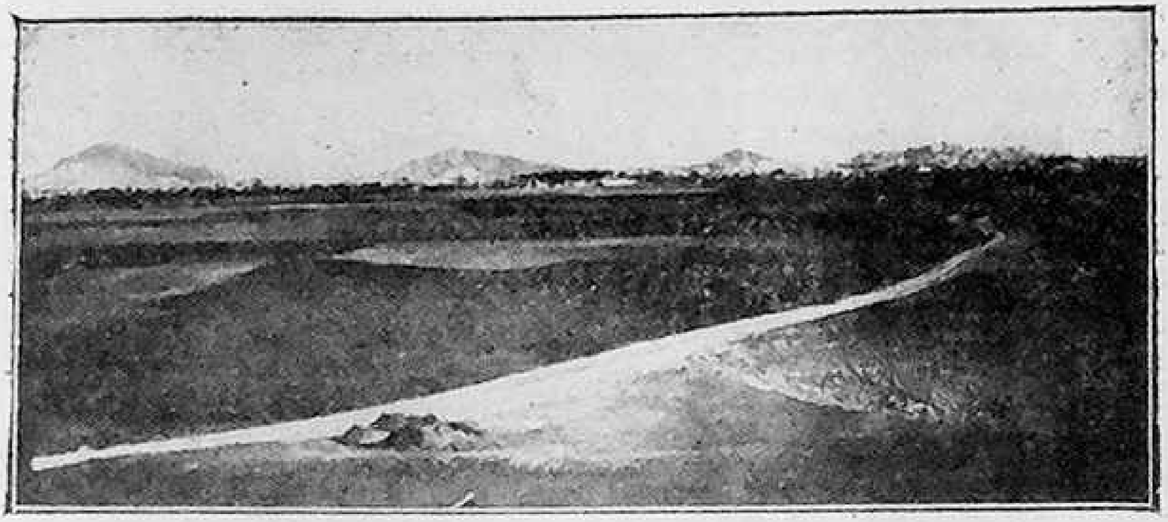

3 — Юженъ, далеченъ и общъ изгледъ на Пловдивъ съ хълмоветѣ си всрѣдъ полето. — Vue lointaine et générale du sud de Plovdiv avec ses collines au milieu de la plaine.

базъ тепе, **Таксимъ-тепе** и **Небетъ-тепе**, съединени въ една група, и **Сахатъ тепе**, **Бунарджика** (наименованъ на **Дановъ хълмъ** въ 1904 год.) и **Джендемъ тепе**, които сж отдѣлени едно отъ друго съсъ седловини. Помежду последнитѣ две се намира седмото, най малкото, **Марково тепе**, почти на унищожаване днесъ отъ каменоломната кариера и разпростирането на града. Наречено е на времето си съ това име, че ужъ на тоя пловдивски хълмъ се намиралъ гробътъ на Крали Марка.

Отъ цѣлата група Джендемъ тепе е най-високото, 283 метра надморска височина и около 120 м. надъ полето. На него презъ 1878 год. е поставенъ руски тригонометрически знакъ. Следъ него иде Бунарджика, Дановиятъ хълмъ, 234 м. На него се намира памятникътъ на падналитѣ въ освободителната презъ 1877 78 год. руско-турска война и главниятъ резервоаръ

fleuve, dans la plaine. Du temps du joug turc, cette partie de la ville avait reçu le nom de **Karchi ïaka**: actuellement elle est appelée Philippovo. Les collines sont au nombre de sept, dont six ont encore le nom turc: **Djambaz-Tépé** **Taksim Tépé**, et **Nébet Tépé**, composant un seul groupe; **Sahat-Tépé**, Bounardjik (nommée colline de Danof en 1904) et Djendem-Tépé, separées l'une de l'autre par des vallons. Entre les deux dernières se trouve la septième, la plus petite — **Markovo Tepé** — condamnée à l'aneantissement à cause de la carière de pierres de taille et à cause de l'expansion continuelle de la ville. Elle a été appelée autrefois de ce nom, car, c'est dans cette colline de Plovdiv, que se trouverait le tombeau de Krali-Marko.

De tout le groupement, c'est Djendem-Tépé qui est le plus haut, ayant une altitude de 783 mètres au-dessus du niveau de la mer, et de 120 mètres au dessus de la на водитѣ въ града. Сахатъ тепе е 212 м. височина, Небетъ тепе е 203 м., а другитѣ три сж подъ 200 метра. На Сахатъ тепе въ турско време се е намиралъ барутниятъ складъ на пловдивския гарнизонъ и кула съ градски часовникъ, днесъ приспособена въ пожарникарски наблюдателенъ постъ. Горнитѣ части на Бунарджика и Сахатъ тепе сж залесени съ млади горски дървета, Джендемъ тепе е на пжть да се залеси, а групата скалисти три хълма — Джамбазъ тепе, Таксимъ тепе и Небетъ тепе — изцѣло сж покрити съ постройки.

Тъй оригинално разположенъ, Пловдивъ е отъ най-живописнитѣ градове въ цѣлия Балкански полуостровъ.

II. История

1. — Име и старинность на града.

Пловдивъ е единъ отъ най-старитѣ градове на Балканския полуостровъ. Неговата история, колкото дълга, голѣма и важна, е малко изучена, още по-малко позната и не написана. Сведения за тоя съ голѣмо минало тракийски градъ даватъ всички чужденци, които въ разни времена сж пропжтували на изтокъ и минали презъ него, ала тѣзи сведения сж кратки, откжслечни и съобщаватъ за града само толкова, що мимоходимъ въ момента сж видѣли, или пъкъ имъ е казано отъ други за него, а, свърхъ всичко това, тѣ сж още и пръснати въ многобройната чужда книжнина и повечето сж и мжчно достжпни.

plaine. En 1878, a été posé sur son sommet un signe trigonométrique.

Vient ensuite, par ordre de hauteur, le Bounardjik ou la colline de Danof, 234 m. On y trouve le monument érigé en mémoire des morts de la guerre Russo-Turque — la guerre de Délivrance en 1877/78 et le réservoir principal des eaux potables de laville.

Le Sahat-Tépé est haut de 212 m., le Nébet-Tépé de 203 m., et les trois autres ont moins de 200 mètres. Du temps des Turcs, se trouvait sur le Sahat-Tépé le dépôt de poudre de la garnison de Plovdiv; on y trouve actuellement encore la vieille tour à horloge, servant aujourd'hui de beffroi.

Les sommets du Bounardjik et du Sahat-Tépé sont boisés de jeunes arbres forestiers; on s' occupe aussi d' un prochain boisement du Djemdem-Tépé; tandis que les trois autres collines rocheuses — Djambaz-Tépé, Taksim-Tépé et Nébet-Tépé — sont presque complètement couvertes de maisons.

Située ainsi d' une manière originale, Plovdiv est une des plus pittoresques villes de toute la Presqu'île Balcanique.

II. Histoire.

1.—Nom et antiquité de la ville.

Plovdiv est une des plus anciennes villes de la Presqu' île Balcanique. Son histoire, aussi longue qu' importante est peu étudiée et encore moins connuee et écrite. Nous trouvons des renseignements sur cette ville thracienne, d'un

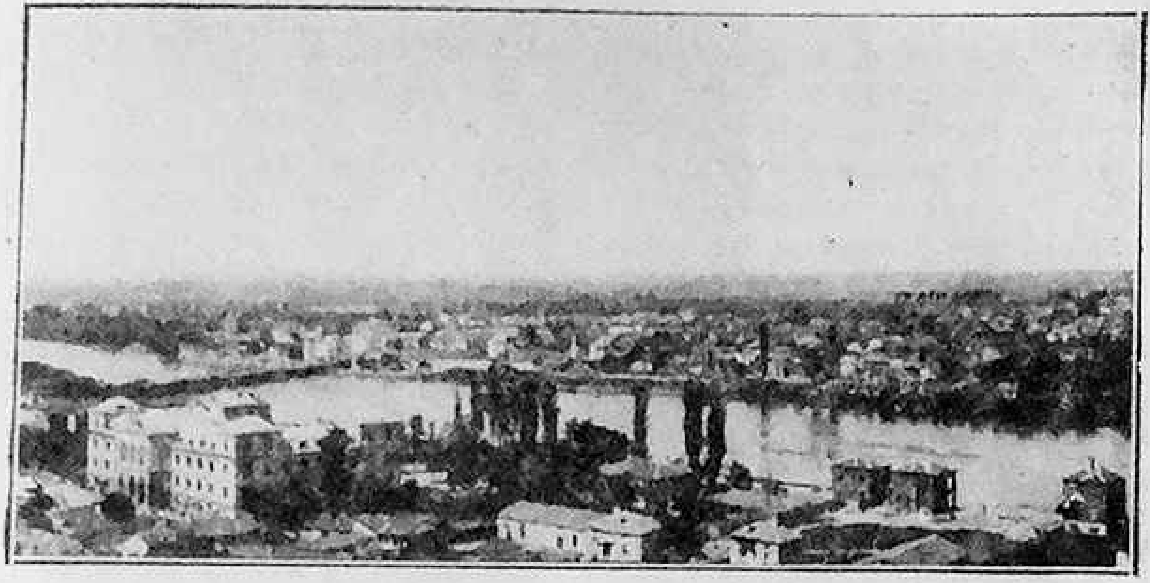

4— Рѣка Марица между стария Пловдивъ и северната му часть Филипово (Каршияка). — Le fleuve „Maritza“ entre l'ancienne ville de Plovdiv et sa partie septentrionale (Karchïaka).

А Пловдивъ е преживѣлъ нѣколко десетки вѣкове, презъ които той е ималъ цвѣтущи и славни периоди, а сжщевременно е видѣлъ и ужасни и грозни дни и опустошения. Неговитѣ стени и кули и неговитѣ антични паметници, плодъ на висока материялна и духовна култура, сж разрушени, изчезнали, а и не малко остатъци отъ тѣхнитѣ развалини оставатъ невидени, незнайни и дълбоко зарити въ недрата на земята подъ днешния на широко простналъ се градъ.

Още въ далечната древность и по-после презъ срѣдневѣковието усамотенитѣ високи хълмове въ равнинитѣ и въ политѣ на планинитѣ, отгдето захващатъ проходитѣ и главнитѣ пжтища за и презъ вжтрешностьта имъ, сж били заселвани и укрепявани, и отъ тѣзи укрепени места сж се бранѣли заселницитѣ, а владетелитѣ имъ

illustre passé, dans les écrits des étangers qui, à des époques différentes, ont voyagé en Orient et se sont arrêtés à Plovdiv; mais ce ne sont que des fragments résumés dans lesquels les écrivains ne nous apprennent que ce qu'ils ont vu à leur passage ou ce qu'ils ont entendu dire au sujet de la ville; de plus, ils sont éparpillés dans la vaste littérature étangère, et la plupart en sont difficilement accessibles.

Et pourtant Plovdiv a une vie de plusieurs dizaines de siècles, pendant lesquels elle a eu de glorieuses et florissantes périodes, et a subi de mauvais et terribles jours et même des dévastations.

Ses murailles ses tours et ses monuments antiques, fruits d'une haute culture matérielle et morale, sont détruits et disparus; et beaucoup de restes de leurs ruines demeurent encore invisibles, inconnus et profondément ensevelis dans le сѫ живѣли безопасно и държали въ подчиненость поселенията въ околноститѣ. Всѣко такова укрепено мѣсто е било обградено съ здрави и яки стени.

Островното положение на пловдивскитѣ тепета, въ политѣ на които тече и благодатната Марица, като че ли природата нарочно е създала за основаването и тъй многовѣковното сѫществуване на града. Та това именно мѣстоположение е напълно отговаряло на времето, щото тоя градъ презъ редица столѣтия да бѫде укрепениятъ пунктъ и заповѣдникъ на равнината. Ето защо, още отъ първото стѫпване на човѣшки кракъ въ тая страна, на това естествено укрепено и безопасно мѣсто е имало и човѣшко поселище

Презъ кой далеченъ вѣкъ е стѫпилъ и заседналъ на Пловдивскитѣ хълмове първиятъ пловдивски житель, това до сега не е могло да се узнае. Обаче, дългиятъ периодъ отъ исторически животъ на Пловдивъ между другото е оставилъ и десятки имена, съ каквото число нѣма ни единъ другъ отъ старитѣ и днешни градове на полуострова. Отъ това, което историята до днесъ знае, е, че днешниятъ Пловдивъ е ималъ въ различни времена следнитѣ названия: **Евмолпиасъ**, отъ името на митиченъ тракийски царь Евмолпъ; презимето **Флавия**, отъ времето на **флавиитѣ**; презимето **Улпиа**, отъ времето на Траяна; **Тримонтиумъ** (трихълмие), презъ времето на римското владичество; **Пулпудева и Пулпудена**, тракийски имена, отъ които пъкъ се образували

sein de la terre, sous le vaste emplacement actuel de la ville.

Dès l'antiquité la plus lointaine, et plus tard au Moyen-Age, les hautes collines isolées dans les plaines et les pieds des montagnes, d'où commencent et où aboutissent les défilés, et les routes menant à l'intérieur du pays, ont été peuplés et fortifiés; les habitants se défendaient contre leurs agresseurs, tandis que leurs dominateurs vivaient en sécurité et tenaient en soumission les lieux habités des alentours; de hautes et solides murailles entouraient ces endroits fortifiés.

La situation insulaire des collines de Plovdiv, aux pieds desquelles coule la bienfaisante Maritza, a été, dirait-on, créée exprès par la nature, pour la fondation et la séculaire existence de la ville.

Aussi, est-ce pendant toute une série de siècles que Plovdiv a été le point fortifié et dominant de la plaine.

Voilà pourquoi encore, les hommes qui ont les premiers mis le pied dans cette contrée, ont aussitôt habité ce lieu naturellement fortifié!

En quel siècle lointain s'est installé sur les collines le premier habitant de Plovdiv, il nous est impossible de le savoir. Cependant, la longue période historique de la ville, lui a laissé une dizaine de noms, nombre d'appellations dont ne jouit aucune autre ville ancienne ou actuelle de la Presqu'île.

L'Histoire nous apprend en effet, que Plovdiv actuelle a porté les dénominations suivantes:

Eumolpiade: du nom du roi mythologique de Thrace, Eumolpe;

Flavia: épithète portée au temps des Flaviens;

съкратенитѣ етимологизувани **Плудинъ**, **Плодинъ**, **Пловдинъ** и **Пловдивъ**. Дадена иу е била още и титлата **Неокория**, спомената въ монетитѣ отъ III в.; носилъ е и името **Колиба**, (Καλύβη или Κολίμπα) единично име на хълма Сахатъ-тепе, а отъ тамъ и цѣлиятъ градъ се именувалъ така; **Филипополъ**, отъ името на македонския царь Филипъ II; **Понирополъ**, ужь отъ преселници злодейци, заселени отъ сжщия македонски царь Филипъ II. Следъ това се казвалъ още и **Дулополисъ**, **Дулополъ**, **Митрополисъ** или **Митрополъ**, **Плотинополисъ**, а следъ завладяването го отъ турцитѣ презъ XIV в., последнитѣ го нарекли **Филибе** отъ Филипополъ и отъ тамъ и извратеното **Хилбе** и **Хюлбя**. Отъ тѣзи двадесетина имена и презимена три сж останали днесъ известни и употрѣбителни: **Пловдивъ** у българитѣ, име известно още отъ XVI в.: **Филибе** у турцитѣ и **Филипополъ** у чужденцитѣ и въ чуждата книжнина. Името **Плоденъ** пъкъ е останало да се произнася и днесъ тукъ тамъ изъ помашкото население въ Родопитѣ (Дйовленско по долината на р. Вжча).

Като първо заселище съ не маловажно значение още отъ дълбоката древность на първитѣ обитатели изъ Маричината низина — тракийцитѣ — необходимо е да се спремъ за малко върху историята, бита и културата на първитѣ негови създатели и господари.

Ulpia: surnom du temps de Trajan; **Trimontium**: (trois monts) du temps de la domination romaine; **Poulpoudéva** ou Poulpoudéna, appellations thraciennes, desquelles proviennent les noms étymologiques et résumés de **Ploudine**, **Plodine**, et **Plovdiv**. Elle a été aussi décorée du nom de **Néocorie**, nom rappelé par les monnaies du III-e siècle; — Elle aurait été, encore appelée **Koliba** (Kajvbu ou Kabvn) nom donné d'abord au Sahat Tépé seul, et étendu ensuite sur toute la ville; **Philippopolis**: du nom du roi Macédonien Philippe II. **Poniropolis**, du nom de certains bandits qui auraient été installés en ce lieu par le même roi Macédonien Philippe II. Elle a été nommée ensuite **Doulopolis** ou **Doulopol** **Mitropolis** ou **Mitropol**, Plotinopolis, et, après la conquête des turcs au XIV-e s., ces derniers l'ont appelée Philibé (de Philippopoli) et de là est provenue l'appellation résumée et détournée de **Hilbé** ou de **Houlbia**.

De toute cette vingtaine de noms et de surnoms, il n'y en a que trois qui soient restés de nos jours connus et employés:

Plovdiv, chez les Bulgares, connu déjà au XVI e s.;

Philibé, chez les turcs; et **Philippopoli** chez les étrangers et dans la littérature étrangère. Tandis qui le nom **Plodène** est demeuré dans le langage des Pomaks (Deövlène, sur la valleé de la Veutcha).

Les Thraces étant les premiers habitants qui sont venus peupler cette contrée de grande importance, c-à d la vallée de la Maritza — il est indispensable de nous arrêter un peu sur leur histoire, leur vie et leur culture.

2. — Старитѣ траки и тѣхниятъ битъ и култура.

Географското положение на Тракийската низина и изобщо на цѣлата източна и югоизточна части на полуострова, отличавайки се и съ голѣма плодовитость, е спомогнало, щото отъ най-дълбоката древность — повече отъ 2500 години пр. Хр. — да бжде тая страна заселена отъ човѣка. Най-старитѣ жители въ земитѣ отъ Карпатитѣ до Егейското море и отъ Адриатика до Черно море първоначално сж били тракийцитѣ, а следъ тѣхъ въ западната половина на полуострова дошли илирийцитѣ. Отъ първитѣ е останало и името Тракия надъ Маричината область, включително съ Родопитѣ южно до Егея и западно до р. Струма, а по-подиръ до Места.

Тракийцитѣ сж били самостоенъ членъ отъ индоевропейцитѣ. Тѣ се дѣлѣли на много по-дребни племена, които вкупомъ съставяли единъ многоброенъ народъ. Споредъ древния историкъ Страбонъ, тракийцитѣ отсамъ Дунава броели 22 племена, а Херодотъ казва: „Тракийскиятъ народъ следъ индийскиятъ е най-голѣмъ, и ако той се съединѣше подъ властьта на единъ господарь и ако бѣше единодушенъ, то би билъ непобедимъ и много по-силенъ отъ всички народи."

Най-видно и най-силно отъ тракийскитѣ племена били одриситѣ, които населявали предимно и най-гжсто равнината на Марица. Следъ тѣхъ не

2. Les Thraces anciens: vie et culture.

La situation géographique de la vallée de Thrace et en général de toute la partie sud orientale de la Presqu'île, remarquable encore par sa fertilité, lui a permis d' être habitée depuis l'antiquité la plus lointaine — environ 2500 ans avant J. Christ.

Les Thraces furent les premiers habitants des pays compris entre les Karpathes et la Mer Egée, la Mer Adriatique et la Mer Noire; vinrent ensuite les Ilyriens, s' installant dans la moitié occidentale de la Presqu'île.

Les premiers ont laissé leur nom à la contrée arrosée par la Maritza, y compris les Rhodopes, du côté sud de la Mer Egée et à l'ouest de la Strouma, et plus tard jusqu'à la rivière Mesta.

Les Thraces tiennent leur origine des Indo-Européens, dont ils étaient une branche indépendante. Ils auraient été divisés en de nombreuses petites peuplades, et Hérodote dit:

„Après le peuple indien, c'est le peuple thrace qui est le plus grand, et s'il se réunissait sous le pouvoir d'un chef et s' il avait de l'unanimité, il eut été invincible et de beaucoup le plus fort de tous les peuples".

Les Odryses étaient la plus forte et la plus remarquable de toutes les peuplades thraces qui habitaient surtout et d' une manière très dense la plaine de Maritza.

5 — Тракийски могили при Пловдивъ, гледани отблизо. — Tumuli thraces aux environs de Plovdiv, vus de près.

малка историческа роля играли беситѣ въ Родопитѣ и по горното течение на Марица, а пъкъ земитѣ по течението на Струма и въ южна Македония населявали други тракийски племена, които съ образуването на македонската държава се слѣли и погълнали отъ македонцитѣ. Тракийски племена населявали чакъ и въ южна Гърция и нѣкои и отъ островитѣ. Саитѣ въ островъ Тасосъ водили упорита борба съ патрасцитѣ презъ VII в. преди Хр. Старитѣ гръцки колонии по крайбрѣжието на Егейското море току-речи всички сѫ били основани на мѣстата на по-старитѣ отъ тѣхъ тракийски селища.

Собствено политическата история на тракийцитѣ започва отъ края на V в преди Хр., когато Тересъ, князътъ на племето одриси, което живѣело по Маричината равнина, сполучилъ да присъедини подъ властьта

Après eux, les Besses, dans les Rhodopes et le cours supérieur de la Maritza, ont aussi joué un rôle historique non moins important; tandis qui les terres situées le long du cours de la 'Strouma et dans la Macédoine, étaient habitées par d' autres peuplades thraces qui, lors de la formation de l' Etat de Macédoine, se confondirent avec les macédoniens et en furent absorbées Des peuplades thraces habitaient même la Grèce méridionale et certaines des îles. Les Saïths, dans l' île de Thassos, ont mené une lutte opiniâtre contre les Pathraces au VII-e s avant J. Ch

Les anciennes colonies grecques, le long des côtes de la Mer Egée, ont été fondées presque toutes sur l' emplacement des antiques villes et villages thraces.

L' histoire politique proprement dite des Thraces commence vers la fin du V-e s. avant J. Ch., lorsque Térès, prince des Odryses qui peuplaient la plaine de la Maси повечето отъ разпокѫсанитѣ тракийски племена. Отъ тогава започва и коването на тракийски монети, каквито днесъ доста се намиратъ въ разнитѣ голѣми европейски музеи, въ ново време и въ държавнитѣ музеи въ София и Пловдивъ и нѣкои отъ частнитѣ въ България, и които монети дадоха не малка свѣтлина за културата и далечното минало на тая страна.

Одриситѣ успѣли да създадатъ едно голѣмо царство, което обемало цѣлата Тракийска равнина до Черно море и Дарданелитѣ на изтокъ, на югъ Родопитѣ до Егея и западно до Струма, а на северъ се простирало чакъ до Дунава. Обаче, това царство не било дълготрайно, главно поради вѫтрешнитѣ борби. които го отслабили следъ смъртьта на царь Севтесъ. I (424—405 г. пр. Хр.) и довели чужденеца завоеватель. Въ 341 год. Филипъ II, Македонски царь, присвоилъ Тракия къмъ Македонското царство и, за да усигури властьта си надъ новопридобитата страна, въздигналъ и укрепилъ военни колонии, между които и града Пловдивъ, нареченъ отъ тогава и по неговото име Филипополъ.

Тракийцитѣ сѫ имали своя народна самобитна култура, за която много отъ древнитѣ историци, гръцки и римски писатели, свидетелствуватъ и за която днесъ вече има доста данни отъ досегашнитѣ археложки находки и исторически изследвания. Най-важни веществени паметници отъ тракийската епоха сѫ могилитѣ, отъ които най-многобройни сѫ въ Маричката низина. Системното и умѣ-

ritza, réussit à grouper sous son pouvoir la plupart des peuplades thraces divisées entre elles. C'est depuis lors aussi que datent les premières monnaies thraces, que l'on trouve de nos jours en assez grand nombre dans les différents musées européens, et même dans les musées de Sophia et de Plovdiv, et qui ont jeté une assez grande lumière sur la culture et le passé lointain de ce pays.

Les Odryses ont réussi à créer un vaste état, qui embrassait, à l'est, toute la plaine de Thrace jusqu'à la Mer Noire et les Dardanelles, au sud et à l'Ouest, les Rhodopes jusqu'à la Mer Egée et la Strouma, et qui s'étendait au nord jusqu'au Danube.

Mais cet état ne fut point de longue durée: des luttes intérieures surtout l'épuisèrent, et après la mort du roi Seutès I (424-405 av. J. Ch.), le conquérant étranger y prit pied. En 341, Philippe II, roi de Macédoine annexa la Thrace au royaume Macédonien; et, afin d'assurer son autorité sur la nouvelle contrée, il y forma et fortifia des colonies militaires, entre autres — Plovdiv — qui porte depuis lors son nom.

Les Thraces avaient eu leur culture propre et nationale, beaucoup d'historiens de l'antiquité la témoignent, et nous en possédons de nos jours bien des preuves, acquises par les recherches historiques et les découvertes archéologiques. Les collines artificielles, que l'on rencontre surtout dans la plaine de Maritza, sont les monuments les plus importants et les plus probants de l'époque thrace. Les fouilles systématiques et adroites, et l'étude sérieuse de

.6— „Голѣмата“ тракийска могила и две по-малки странично отъ нея, гледани поотдѣлно. — Le „Grand“ tumulus thrace et deux autres plus petits à côté de lui, vus de plus loin.

ло разкопаване и изучване на тѣзи бележити и твърде цѣнни остатъци отъ древностьта, тепърва има да дадатъ богатъ материялъ за тракийската култура и тракийския битъ и епоха. Следъ могилитѣ, знае се вече много добре, колко голѣмо е било култовото значение и общото разпространение на тракийския герой-конникъ, съ находки отъ който постоянно се пълнятъ музеитѣ въ София, Пловдивъ и провинциялнитѣ въ България и въ тѣзи на съседнитѣ страни. Та и днесъ тоя култъ досущъ не е изчезналъ изъ поселенията въ Тракия — релефитѣ на тракийския конникъ въ народния вѣрски мирогледъ сѫ почти християнизирани и се считатъ и почитатъ за образи на Св. Георги, Св. Димитъръ, Св. Архангелъ и др. Понататъкъ тракийската култура е обгръщала всички области на тогавашния стопанско-материяленъ и общественъ животъ, а съ това, естествено, и

ces remarquables et précieux restes de l'antiquité, auront à nous donner à l'avenir un riche matériel pour la culture, la vie et l'époque thrace. Après les collines, on sait déja bien, quelle grande signification religieuse a le héros-cavalier thrace, très fréquent dans le pays: les musées de Sophia, de Plovdiv de la province en Bulgarie et des pays voisins, reçoivent à tout instant les trouvailles de ce genre.

De nos jours encore, ce culte n'a point disparu complètement des populations thraces: les bas-reliefs du cavalier thrace sont presque christianisés dans l'esprit religieux national et sont considérés et honorés comme des figures de S-Georges, de S-t Dimitri, du Saint Archange et d'autres.

Plus tard, la culture thrace embrassa le domaine entier de la vie économique et sociale d'alors, et, par le fait même, de la vie morale. Ainsi, par exemple, les thraces employaient le char guerrier, portaient des cuirasses, духовния. Така, напр., тракитѣ сѫ употрѣбявали боевата колесница, носили сѫ ризници, шлемове, голѣми копия и дълги мечове, както древнитѣ ахейци. Беситѣ, диитѣ и агриянитѣ въ Родопитѣ сѫ се славили като искусни майстори въ изработването на орѫжия и като отлични стрелци. Тѣ сѫ сѫщо умѣели да строятъ крепости и кули. Забележителна е тракийската желѣзна двойна брадва, изобразявана и въ тракийскитѣ монети. Изобщо рударството и металургията още отъ ранни времена сѫ били доста развити у тракитѣ.

Земледѣлието е било тоже развито у тракийскитѣ племена- Освенъ житнитѣ растения, обработвали сѫ още и конопа и лена и сѫ умѣели да правятъ отъ тѣхъ пъстри дрехи. Лозата е била сѫщо разпространена, и виното е било любимо и народно питие у тѣхъ. У всички тракийски племена скотовъдството е заемало видно мѣсто въ живота имъ. Древниятъ писатель Хомеръ казва, че тракитѣ сѫ имали прочути коне. Та коньтъ е билъ и свещено животно въ Тракия. Освенъ въ релефитѣ на тракийския конникъ, конь съ всадникъ е билъ изобразяванъ и въ монетитѣ на тракийскитѣ царе. Тракийската равнина е много спомагала за отглеждане и на всички други видове домашни животни. Не напраздно Хомеръ нарича Тракия „майка на овце". Много отъ историцитѣ твърдятъ, че древнитѣ гърци отъ тракийцитѣ сѫ научили да обработватъ земята и да сѣятъ житни растения.

Древниятъ тракиецъ е билъ

des casques, de grandes piques et de longues épées, tout comme les antiques achéens.

Les Besses, les Diites et les Agriens dans les Rhodopes etaient très habiles à forger des armes, et de parfaits tireurs. Ils savaient aussi adroitement élever des tours et des ponts. Il est à remarquer la hache double thrace, frappée sur de nombreuses monnaies thrace. En général, l'industrie des mines et la métallurgie ont été de très bonne heure développées chez les Thraces.

L'agriculture était aussi développée chez les peuplades Thraces.

A part les céréales, les Thraces cultivaient encore le lin et le chanvre, et savaient en confectionner de jolis vêtements; ils développaient aussi la viticulture, et le vin était leur boisson ordinaire et préférée.

L'élevage des bestiaux était très en honneur chez toutes les peuplades thraces L'antique écrivain Homère dit que les thraces avaient de beaux chevaux; d'ailleurs, le cheval était regardé comme un saint animal chez eux. Exceptés les bas-reliefs du cavalier thrace, on trouve encore des représentations de cheval avec son écuyer sur les monnaies thraces.

La plaine de Thrace a beaucoup aidé à l'elevage d'autres sortes encore d'animaux domestiques. Ainsi, ce n'est pas sans raison qu'Homère apelle la Thrace „mère de brebis"

Beaucoup d'historiens afirment que les anciens grecs ont appris des Thraces à cultiver la terre et à semer les céréales.

Le thrace antique était un chasseur habile et passionné. Les и страстенъ и искусенъ ловецъ. Релефитѣ на тракийския конникъ изобразяватъ тракиецъ — всадникъ съ копие въ ржка, придруженъ съ кучето си, гонейки дивечъ. За ловъ се е употрѣбявалъ и соколътъ. Тракийскитѣ царе пиели вино съ посребрени и позлатени рогове отъ дивитѣ бикове, ударени на ловъ.

Тракиецътъ е билъ и храбъръ и способенъ войникъ и отличенъ стрелецъ и пращникъ. Тракитѣ сж се считали за най-здрави и най-войнствени между всички други народи въ Европа, и за това наемни войници тракийци се срѣщатъ презъ всички войни въ древностьта на изтокъ. Съ войнствения духъ и съ храбростьта си тѣ били много полезни на другитѣ народи. Александъръ Велики съ помощьта на тракийцитѣ покорилъ Азия, както и баща му Филипъ присвоилъ Гърция. Тракийци и илирийци засилвали римскитѣ легиони и римското всемирно господство. Та и въ новитѣ времена най-сигурнитѣ и безстрашни защитници на отоманската империя сж били потомцитѣ имъ албанци, било като паши и високи сановници, било като войници и тѣлохранители на турскитѣ въ Цариградъ султани.

Тракийцитѣ сж били и добри пионери, които прокарвали военни пжтища презъ планинитѣ. Бележитиятъ историкъ Момзенъ казва за Тракия, че едва ли има друга страна, която да е дала толкова многоброенъ материялъ по всички отдѣли на военната сила, за конницата и за флотата, колкото е давала въ древностьта тая родина на борцитѣ и наемнитѣ войници.

bas-reliefs du Cavalier thrace représentent un thrace monté à cheval avec une pique à la main, accompagné de son chien et poursuivant du gibier.

L'épervier était aussi employé pour la chasse. Les rois thraces buvaient leur vin dans les cornes argentées ou dorées des tauraux sauvages tués à la chasse.

Le thrace était un soldat courageux, habile au tir, et sachant fort bien manier la fronde.

La nation thrace était considérée comme la plus forte et la plus guerrière de toute les nations d'Europe; aussi; les mercenaires thraces prenaient-ils part à toutes les guerres de l'antiquité orientale.

Par leur esprit guerrier et leur bravoure, les thraces étaient très utiles aux autres nations. C'est avec leur secours qu'Alexandre le Grand conquit l'Asie, et que son père Philippe s'était annexé la Grèce.

Des thraces et des iliriens remplissaient et renforçaient les rangs des légions romaines.

Dans les temps modernes, d'ailleurs, les plus sûrs et les plus courageux défenseurs de l'empire ottoman, soit en qualité de pachas ou de grands seigneurs, soit en qualité de soldats ou de gardes des Sultans turcs, ont été les descendants des Thraces—les Albanais

Les thraces étaient aussi de bons pionniers, très capables à faire et à réparer des routes stratégiques à travers les montagnes. Le fameux historien Momsen, en parlant de la Thrace, dit:

„Il n'y aurait peut-être pas un autre pays qui ait donné tant de matériel sur toutes les branches de la force militaire, — sur la ca-

Наредъ съ материялната тракитѣ сѫ имали и съответна духовна култура. Тракия се е считала въ древностьта за отечество на музитѣ. Прочутитѣ митически пѣвци Орфей, Музей, и Тамирисъ по гръцко сказание сѫ произлизали отъ Тракия, а отъ тракийската область Пиерия при Олимпъ, която се е смѣтала за отечество на музитѣ, култътъ на последнитѣ се е разпространилъ изъ цѣла древна Елада. И музиката не е била неизвестна у старитѣ траки, които знаели да си служатъ съ китари, сазъ, гайда и др. и пѣели митически и юнашки пѣсни. Та гърцитѣ сѫ приели отъ тракитѣ и култа на Дионисия, отъ който култъ впоследствие презъ VI в. пр. Хр. се създалъ цѣлъ превратъ въ религиозния животъ на Гърция, а въ Периклово време въ атинския държавенъ култъ била приета и тракийската богиня Бендида.

Тракийцитѣ сѫ вѣрвали и въ безсмъртието на душата. Тѣ оплаквали умрѣлия, погребвали го, като го изгаряли или заравяли въ земята и издигали могила. За умрѣлитѣ вѣрвали, че се отървали отъ земнитѣ нещастия и въ задгробния животъ живѣели въ пълно блаженство.

Тракийцитѣ сѫ имали руса или червеникава коса, бѣла кожа и сини очи. Между тѣхъ се срѣщали силни, здрави и дълговѣки хора, а особено въ Родопитѣ и въ Стара-планина. Това се дължело на простата храна и здравата природа въ планинитѣ.

Тракийцитѣ не сѫ имали свое собствено народно писмо. От-

valerie aussi bien que sur la flotte — qu'en a donné dans l'antiquité cette patrie des lutteurs et des soldats mercenaires.“

Parallélement à la culture matérielle, les thraces avaient aussi la culture morale.

La Thrace était considérée dans l'antiquité comme le pays des Muses. Les fameux chantres mythologiques Orpheé, Museé et Tapiris, d'après la tradition grecque, étaient originaires de la Thrace; et c'est de Pyérie, contrée d'Olympe et patrie présumée des Muses, que s'étendit le culte de ces dernières sur toute l'Hellade

La musique n'était point non plus inconnue aux anciens thraces: ils savaient manier la guitare, la cornemuse les chalumeaux. etc. et chantaient des chansons mythologiques et héroïques.

Les Grecs d'ailleurs, ont reçu des thraces le culte de Bacchus, qui, dans la suite, au VI e av. J. Chr. créa une véritable transformation dans la vie religieuse de la Grèce; et au temps de Périclès, la déesse thrace Bendide était aussi acceptée au culte officiel d' Athènes.

Les thraces croyaient à l'immortalité de l'âme. Ils pleuraient le mort, le brûlaient ou l'enterraient, et élevaient en son honneur une colline, en guise de tombe.

Ils croyaient que les morts se délivraient pour toujours des malheurs de la vie terrestre et entraient dans la vie éternelle de la béatitude complète.

Les thraces avaient les cheveux blonds ou roux, la peau blanche et les yeux bleus. Il y avait parmi eux, surtout dans les Rhodopes et la Stara-Planina, des hommes robustes et vivant très longtemps;

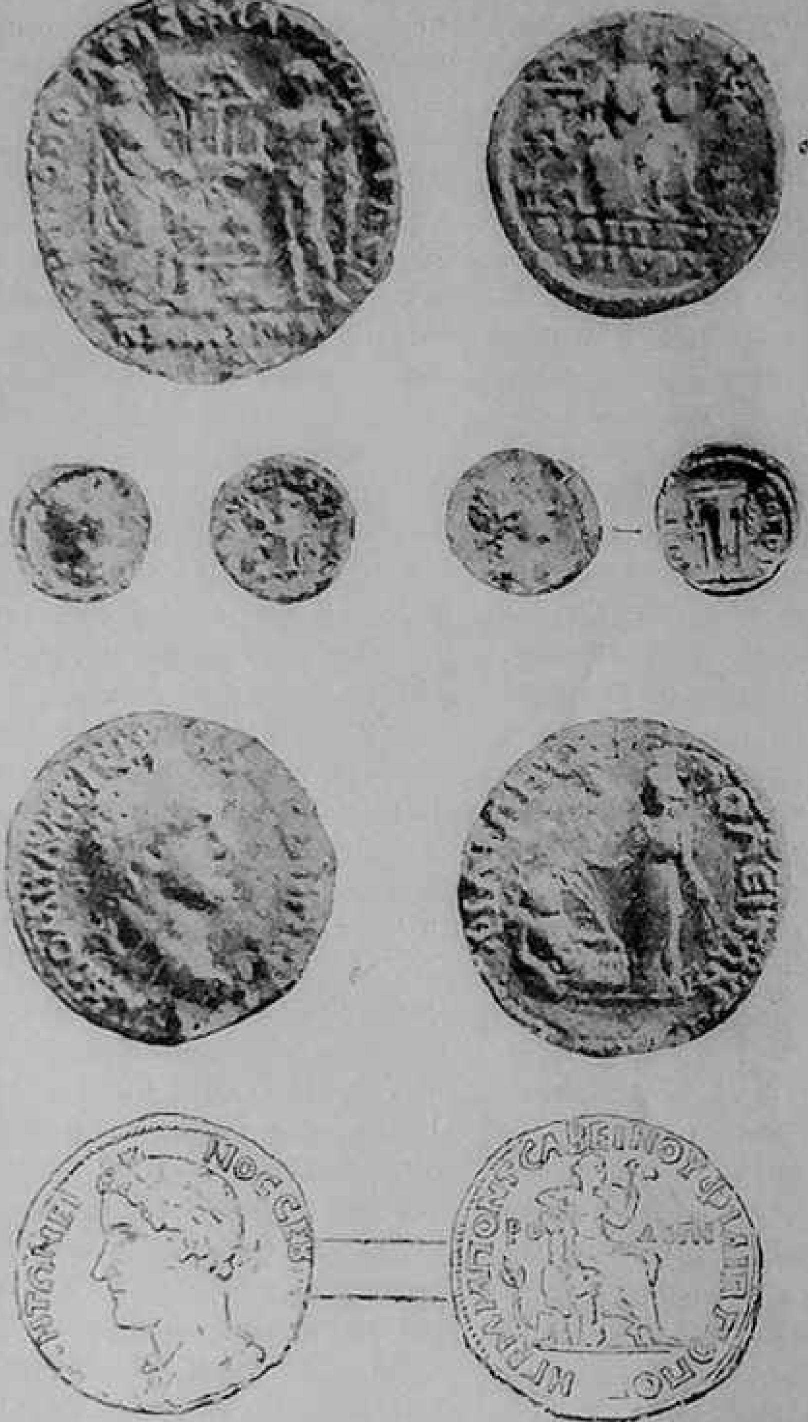

7—Изъ древната нумизматика на гр. Пловдивъ. Намиратъ се въ Пловдивската Нар. Библиотека и музей. — Antique numismatique de Plovdiv : monnaies recueillies et conservées au musée de la Bibliothèque Nationale de Plovdiv.

крититѣ до сега изъ Тракия и изобщо изъ цѣлия полуостровъ надписи и монети на тракийски царе и велможи сѫ на гръцки, а по късно и на латински езикъ, Срѣщатъ се още и двуезични: на гръцки и латински.

Влиянието на тракийската

cela était dû à la nourriture frugale, et au climat sain des montagnes.

Les thraces n'ont point eu leur écriture propre. Les monnaies et les inscriptions découvertes jusqu'ici en Thrace et dans toute la Presqu'île, portent les caractères grecs ou latins, parfois même култура е било много голѣмо не само надъ древнитѣ гърци, но и между другитѣ народи, които сѫ били въ съприкосновение съ тѣхъ. Въпреки силната инъкъ елинизация, надъ която по-после попаднали, тракийската култура е внесла много повече елементи въ елинската, отколкото последната е дала такива на тракийцитѣ. Добититѣ отъ ново време данни твърдятъ, че древнитѣ гърци сѫ заели много нѣщо за своята класическа култура отъ тракийцитѣ. Древниятъ гръцки историкъ Лукиянъ казва, че философитѣ не трѣбва да се търсятъ въ Гърция, а въ Тракия. Та и следъ като Тракия станала римска область и попаднала подъ мощната римска държавна власть и култура, тракийскиятъ езикъ се е запазилъ. Той се е слушалъ чакъ до VI вѣкъ следъ Хр., когато славяно-българитѣ се разлѣли по цѣлия Балкански полуостровъ.

Къмъ VIII и VII в. пр. Христа започватъ да се образуватъ гръцки търговски колонии — брѣгови поселища — по крайбрѣжието на Егейското и Черно морета и, естествено, влизатъ въ близки съприкосновения съ туземнитѣ тракийски племена. При все това, гръцкото влияние не можало да хване корени. Елинската култура можала до нѣгде, наистина, да проникне, но само между тракийскитѣ царе и князе и то главно чрезъ бракове съ гъркини. Благоволението и покровителството на войнственитѣ и силни тракийци винаги сѫ били нуждни на слабитѣ и постоянно враждующи помежду си гръцки

grecs et latins ensemble La grande influence exercée par la culture thrace s'étendait non seulement sur les Grecs anciens, mais encore sur tous les peuples qui étaient en contact avec eux. Malgré la grande hellinisation sous laquelle tombèrent plus tard les thraces, leur culture cependant déposa beaucoup plus d'éléments sur les grecs que la culture de ces derniers n'en déposa sur eux.

Les nouvelles données historiques affirment que les grecs ont emprunté beaucoup de choses des thraces dans leur culture classique.

L'antique historien grec Lucien dit, qu'il ne faut point chercher les philosophes en Grèce, mais en Thrace.

D'ailleurs, même lorsque la Thrace devint une contrée romaine et qu'elle tomba sous le pouvoir et la culture de l'empire romain, la langue thrace se préserva. Elle fut parlée jusqu'au 6-e s. après J. Ch. lorsque les Slavo Bulgares inondèrent toute la Presqu'île Balcanique.

Vers le VIII-e ou le VII-e s. av. J. Ch., des colonies grecques furent formées le long des côtes de la Mer Egée et de la Mer Noire; et ces populations littorales helléniques entrèrent en contact avec les peuplades indigènes. L'influence grecque cependant ne put point prendre racine; elle réussit toutefois à s'introduire dans les palais des rois et des princes thraces, au moyen de mariages de femmes grecques.

La bienveillance et la protection des thraces était constamment nécessaire aux différentes peuplades littorales grecques, divisées entre elles.

D'ailleurs la puissante Athènes

крайбрѣжни поселища. Та и силната въ онова време Атина не единъ пѫть е търсила съюзничеството и помощьта на тракийцитѣ и съ ласкателства, раболепие и богати дарения се е грижела да има приятелството имъ.

Земитѣ, които тракийскитѣ племена сѫ населявали на Балканския полуостровъ, сѫ още далечъ не задоволително изследвани и опознати въ археоложко и битово отношение. Системното изучване на тракийскитѣ могили, събирането на всички предания и обичаи у мѣстнитѣ днесъ български поселения, прѣкитѣ наследници на тракийскитѣ племена—номенклатурата и топонимията, а тъй сѫщо и българскитѣ говори съ тѣхния пъленъ рѣчникъ, а особено въ Родопитѣ и източна и западна Тракия, — всичко това тепърва ще даде изобиленъ материялъ и по-пълна свѣтлина за тракийцитѣ и тѣхната култура и влияние. Тогава само ще се освѣтли и потвърди историческия фактъ, че „расата на българския народъ значително се съопредѣля отъ тракийския елементъ, който злѣзълъ въ нея“.

Наистина, тракийцитѣ сѫ били най-многобройния и най-войнствения народъ между всички други въ ония времена народи въ Европа, обаче, тѣ не сѫ можали да запазятъ нито своето народностно сѫществуване, нито своето за по-дълго време политическо надмощие на полуострова. На тракийскитѣ племена сѫ липсвали преди всичко друго тритѣ главни лостове за това: съ

d'alors elle-même avait plus d'une fois cherché l'alliance et le secours des thraces; et elle prenait soin de gagner et de ménager leur amitié par des flatteries, des promesses ou de riches présents.

Les terres de la Presqu'île Balcanique, habitées autrefois par les peuplades thraces, sont encore loin d'être explorées et connues d'une manière satisfaisante, pour ce qui concerne l'archéologie, et le genre de vie des thraces. L'étude systématique des collines thraces, le recueil des traditions et coutumes chez les populations indigènes et principalement les bulgares — descendantes directes des nations thraces, la nomenclature et la topographie, la connaissance plus approfondie des dialectes bulgares et surtout de ceux parlés dans les Rhodopes et dans la Thrace Orientale et Occidentale — tout cela aura désormais à nous donner de riches renseignements et une lumière complète sur la culture et l'influence thraces.

Alors seulement le fait historique, que, „la race du peuple bulgare se différencie considérablement de l'élément thrace qui s'y mélangea plus tard“ sera eclairci et prouvé.

Il est vrai que les thraces ont été le peuple le plus nombreux et le plus belliqueux de tous les peuples européens d'alors, mais ils ne purent sauvegarder longtemps ni leur existence nationale, ni leur prépondérance politique dans la Presqu'île; il leur manquait pour cela les trois leviers nécessaires: l'union et la concorde mutuelles, la conscience personnelle d'un peuple et гласие и единение помежду имъ, народностно съзнание и своя народна писменость. Затова нито многобройностьта, нито пъкъ юначеството имъ сѫ можали да ги избавятъ и запазятъ. Съ течение на времето и политическитѣ промѣни вследствие на полуострова, тракийцитѣ лесно се слѣли и притопили въ другитѣ последни народностни групи, а главно съ българитѣ, и досущъ изчезнали като отдѣлна и самостойна народностна единица.

3. — Тракийска и македонска епохи.

Още отъ първо време всѣко отъ многобройнитѣ тракийски племена на полуострова се стремѣло да си запази своята пълна независимость отъ другитѣ и се управлявали отъ свои неограничени и самостойни владѣтели, които, както у старитѣ гърци, се казвали *хасикевси*, т. е. царе. Тѣ постоянно враждували помежду си, за което много помагали интригитѣ и подкупитѣ и на гърцитѣ отъ крайбрѣжнитѣ колонии и вѫтрешностьта на Пелопонесъ, защото се много страхували отъ образуването на голѣма и силна тракийска държава.

При все това, племето одриси, което предимно населявало широката и плодородна Маричина равнина, изплашено отъ походитѣ на перситѣ, сполучило да присъедини нѣкои отъ съседнитѣ му тракийски племена и презъ V в. пр. Хр. както се спомена и по преди, образувало Одриско царство, на което основательтъ му билъ тракийскиятъ царь Тересъ. Най-голѣмъ

la littérature nationale. Voilà pourquoi, ni leur grand nomre, ni leurs qualités ne purent les sauver et les conserver. Au cours des changements politiques dans la Presqu'île, les thraces se sont facilement unis et mêlés aux groupes nationaux successifs principalement aux bulgares, et ont complètement disparu comme unité nationale détacheé et indépendante

3— Epoques thrace et macédonienne.

Dès les premiers temps, chacune des nombreuses peuplades de la presqu'île aspirait à la conservation de son entière indépendance des autres, et se gouvernait par des seigneurs propres, plénipotentiaires et indépendants, appelés chez les anciens grecs **basileus** c-à-d rois. Ces peuplades étaient constamment en état d' hostilité entre elles, et permettaient de la sorte aux grecs des colonies littorales et de l'intérieur du Peloponèse, d'exercer plus facilement les moyens d'intrigues et de corruptions d'argent: car les hellènes craignaient beaucoup la formation d'un grand et puissant état thrace.

Toutefois, la peuplade des Odryses, qui habitait principalement la vaste et fertile plaine de la Maritza, effrayée des campagnes persiques, réussit à s'unir certaines peuplades thraces voisines, et, au V-e s. av. J. Ch., comme il a été mentionné déja plus haut, forma le royaume Odrysien, dont le fondateur fut le roi thrace Thérès. Ce royaume atteignit son apogée sous le règne de Sitalque (431—424) et de Kothis, lorsque ses frontières s'étendaient au nord jusqu'au Danube, à l'est — aux mers Noire

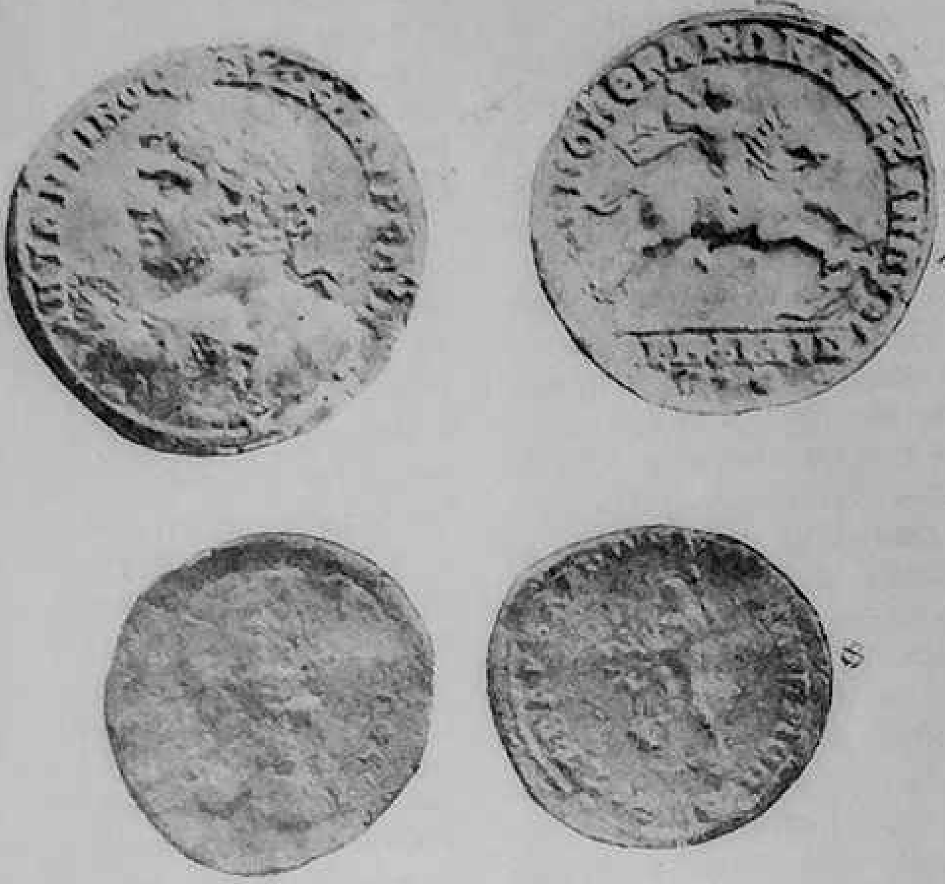

8—Изъ древната нумизматика на гр. Пловдивъ. Намиратъ се въ Пловдивската Н Библиотека и музей. — Antique numismatique de Plovdiv: monnaies recueillies et conservées au musée de la Bibliothèque Nationale de Plovdiv.

разцвѣтъ това царство достигнало при царуването на Ситалка (431—424) и при преемника му Котиса, когато границитѣ му на северъ впирали до Дунава, на изтокъ до Черно и Мраморно морета, а на югъ въ брѣговетѣ на Егейското море до Абдера при устието на р. Места. Всичкитѣ му царе сѣкли и свои монети по образеца на гръцкитѣ и съ гръцка азбука. Такива монети имало и отъ други нѣкои тракийски царе още отъ VI в. пр. Хр. Годишниятъ му доходъ достигалъ огромната за онова време цифра 1000 таланта, получавани отъ данъкъ, който се вземалъ отъ гърцитѣ и отъ други племена.

et Marmara, et au sud — aux côtes de la Mer Egée, jusqu'à Abodera, près du confluent de la Mesta.

Tous les rois de ce royaume ont frappé leurs monnaies à l'instar des Grecs et avec des inscriptions grecques. Il en existait déjà de pareilles de certains autres rois thraces, dès le VI-e s. av. J. Ch.

Le revenu annuel de l'Etat s'élevait à 1000 talents, somme énorme pour le temps, fournis par les impôts perçus des Grecs et des autres peuplades. La puissance de ce royaume thrace effrayait non seulement le royaume congénère de Macédoine, en formation alors, mais encore les Athéniens du sud, et les colonies littorales grecques

Могъществото на това тракийско царство плашело не само засилващето се тогава съседно и еднородно македонско царство, но и атинянитѣ на югъ и по далечнитѣ крайбрѣжни южно отъ Абдера егейски грьцки колонии.

Следъ смъртьта на царь Севтеса I (424 405 г.) одрискoто царство заотслабвало, и старитѣ борби между отдѣлнитѣ въ него тракийски племена отново започнали. Тъкмо въ това време се издигнало и засилило на полуострова отъ друго тракийско племе — македонцитѣ — македонското царство при царуването на неговия гениаленъ царь Филипъ II, който се възползувалъ отъ вѫтрешнитѣ раздори между тракийцитѣ и въ 341 год. пр. Хр. навлѣзълъ въ Тракия, свалилъ отъ престола царя Керсоблепта и присъединилъ царството му къмъ своето, македонското. Тъй изгубилитѣ свободата си тракийци въ одрискoто царство станали подвластни на Филипа, на когото плащали данъкъ и давали войници за македонската армия. За да държи въ покорность новопридобититѣ тракийски земи, Филипъ издигналъ крепости — военни колонии, между които първо мѣсто държалъ нареченият на името му градъ *Филипополъ* — днешния Пловдивъ.

Спореднъ едни историци, нововъздигнатитѣ македонски военни колонии въ Тракия не можали да цъвнатъ главно поради своя преселнически отъ прествпници и лъжци елементи, или по-право пратени такива на заточение тукъ. За Пловдивъ, на който поради това било да-

plus éloignées, au delà d'Abdèra.

Après la mort du roi Seutès I (424 – 405) le royaume des Odryses tendit vers l'affaiblissement, et les vieilles luttes entre ses diverses peuplades recommencèrent. C'est alors justement qu'une autre nation thrace — les Macédoniens — sous le règne de son roi génial Philippe II, s'éleva et se fortifia dans la Presqu'île.

Philippe, en effet, profita des discordes intérieures qui divisaient les thraces, et en 341 av. J. Ch. il envahit leur pays, détrôna le roi Kersoblectès et annexa le royaume de ce dernier. Ayant perdu ainsi leur liberté avec le royaume Odrysien, les thraces devinrent les sujets de Philippe lui payant l'impôt et lui fournissant des soldats pour l'armée macédonienne.

Afin de tenir soumises les nouvelles terres conquises, Philippe érigea des forteresses — colonies militaires, dont le premier rang revint à la ville appelée de son nom Philippopoli, le Plovdiv d'aujourd'hui.

D'après certains historiens, les nouvelles colonies militaires macédoniennes en Thrace ne purent guère prospérer, à cause du peu de valeur morale des fondateurs.

Il existe pour Plovdiv — surnommée pour cette raison Pouniropolis — la légende suivante, soutenue par certains historiens comme un fait historique:

Pendant le règne de Philippe, roi de Macédoine, fut soulevée en Grèce la troisième Guerre sainte (355 av J. Ch.) Les Phocéens, nation habitant la Grèce centrale, ravagèrent les terres saintes consacrées au dieu Apollon, et, pour ce crime le tribunal des amphic-

9— Барелефи на „Тракийски конникъ“. Намиратъ се въ всички музеи
Bas-Reliefs du „Cavalier thrace“. Conservés presque dans tous les musées.

дено и името *Понирополисъ*, сѫществува следната легенда, поддържана отъ нѣкои историци като исторически фактъ:

Презъ царуването на Филипъ II Македонски въ Гърция се подигнала третата свещена война (355 г. преди Христа). Фокидцитѣ, едно отъ тогавашнитѣ срѣдногръцки племена, разорили свещенитѣ земи, които били посветени на Бога Аполона и за това имъ престѫпление Амфиктионовото сѫдилище ги осѫдило да платятъ една голѣма парична сума. Обаче, фокидцитѣ не само че презрително отхвърлили и не изпълнили присѫдата, но извършили и друго още по-голѣмо светотатство, а именно: завладѣли самия Аполоновъ храмъ въ Делфи, като разграбили и богатитѣ му съкровища. Това дало поводъ

tions les condamma à payer une grande somme d'argent

Les Phoceens cependant, non seulement rejetèrent avec mépris et n'éxécutèrent point la sentence, mais accomplirent encore un autre sacrilège plus grand: ils s'emparèrent du temple d'Apollon lui-même à Delphi, et en pillèrent tous les trésors.

Ce fut alors l'occasion de la troisième guerre sainte en Grèce.

Les Thébains furent chargés de punir les Phocéens pour leur sacrilège et leur profanation du temple; mais, ayant vu que les Athéniens et les Spartiates soutenaient les Phocéens, ils appelèrent au secours le roi de Macédoine, Philippe II. Ce dernier, envahit leurs terres, passa les Thermopyles et conquit toutes les villes Phocéennes en 348; puis, il fit émigrer plus de 2000 des sacrilèges — criца се отвори третата свещена война въ Гърция. За това осквернение на храма и за извършеното светотатство, на тиванцитѣ било възложено да накажатъ фокидцитѣ, но тѣ, като видѣли, че атинянитѣ и спартанцитѣ помагатъ на фокидцитѣ, повикали на помощь македонския царь Филипъ II. Последниятъ навлѣзълъ въ земята имъ, миналъ Термопили и покорилъ всички фокидцки градове въ 348 година, като часть отъ тѣхъ, не повече отъ 2000 души светотатци — престѫпници, преселилъ въвъ въздигнатия отъ него въ Тракия градъ Филипополъ, който отъ това имъ прозвище се нарекълъ още и съ името *Понирополисъ*, отъ гръцката дума *пунири* или *понири*= лукави, следов. градъ на лукавитѣ, на лъстцитѣ.

Следъ смъртьта на Филиповия синъ Александъръ Велики, Македонската държава се разпаднала на нѣколко части, отслабнала и изгубила своето могъщество и военна мощь. Презъ II в. пр. Хр. отъ северозападната часть на полуострова нахлули келтитѣ, минали Македония и навлѣзли, опустошили и и покорили и Тракия, дето дори основали доста силна държава съ столица Тиле, отъ което, споредъ нѣкои историци, е останало днешното име Туловско поле или Тулово, име на Казанлъшка долина Но и келтското царство не траяло дълго време (около 66 години само). Покоренитѣ тракийски племена възстанали и съ помощьта и на еднородцитѣ си войнствени планинци въ Родопитѣ и Стара-планина, унищожили келтската дър-

minels, et les établit dans la ville fondée par lui en Thrace — Plovdiv, qui fut surnommée alors Pouniropolis, du mot grec **pouniri, poniri**, c. à. d. astucieux, donc, ville des astucieux, des trompeurs.

Après la mort d'Alexandre le Grand, l'empire macédonien se divisa, s'affaiblit et perdit sa puissance et sa force militaire.

Au III-e s. av. J. Ch., les Celtes envahirent la Presqu'île par le Nord-Ouest, dévastèrent et conquirent la Thrace aussi et y fondèrent même un état assez puissant, avec Tilé pour capitale, d'où, d'après certains historiens—le nom de **Plaine de Toulovo**, donné à la **vallée de Kazanlik**.

Mais le royaume Celte aussi ne dura pas longtemps: à peine 66 années.

Les peuplades thraces soumises se révoltèrent, et, avec le secours de leurs compatriotes, les montagnards guerriers des Rhodopes et de la Stara-Planina, anéantirent l'état celte, recouvrèrent leur liberté et reconstituèrent leur royaume, à la tête duquel se remirent les descendants de l'ancienne famille royale odrysienne.

4 — Domination romaine

Les peuplades thraces, amoureuses de liberté, ont plus d'une fois essayé de secouer le joug macédonien. Aussi, après la mort de Philippe II, les Odryses et les Bèsses, de concert avec les Triballes, se révoltèrent, de sorte qu'Alexandre le Grand lui-même dut venir en Thrace, et de là passer au nord, vers le Danube, pour les pacifier. Et après la mort d,Alexandre, un de ses généraux, le sa-

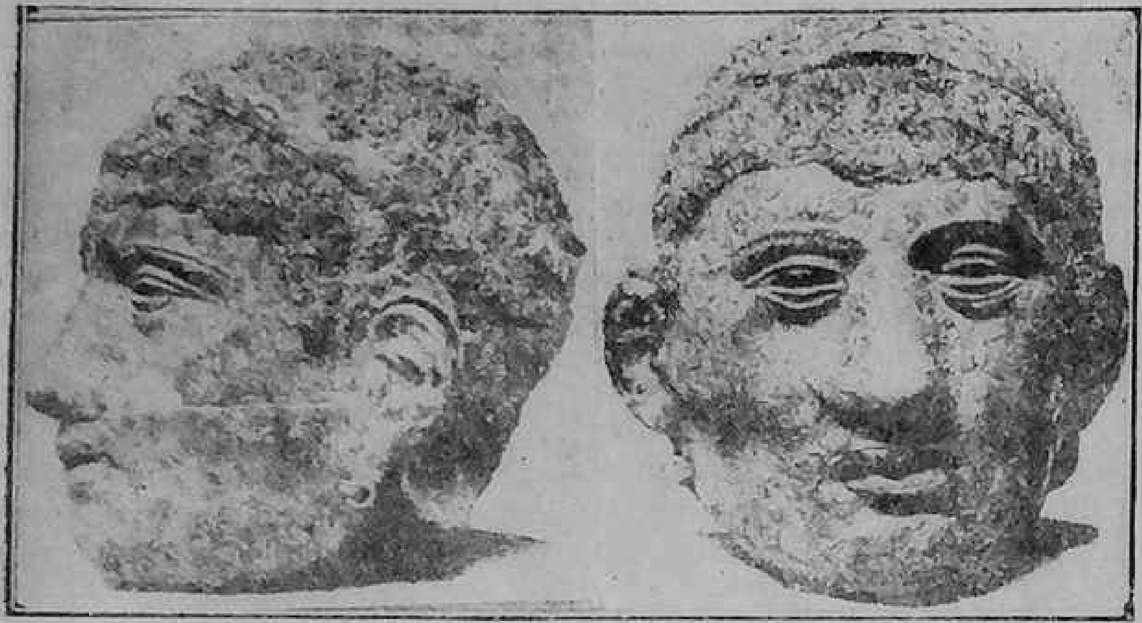

10 — Сребърна маска на тракийски военачалникъ, Намира се въ Пловдивската Н. Библиотека и музей. — Masque d'argent d'un chef militaire thrace. Conservé au Musée de la Bibliothèque nationale de Plovdiv.

жава, възвърнали свободата си и възстановили царството си, на което зацарували владѣтели отъ стария одриски царски родъ.

4 — Римско владичество.

Свободолюбивитѣ тракийски племена не веднажъ се опитвали да свалятъ отъ себе си македонското иго. Така следъ смъртьта на Филипъ II одриситѣ и беситѣ, заедно и съ трибалитѣ, възстанали, та самъ Александъръ Велики трѣбвало да идва въ Тракия, а отъ тамъ и на северъ къмъ Дунава, за да ги усмирява. Следъ неговата смърть и единъ отъ преемницитѣ му полководци, умниятъ и юначниятъ Лисимахъ, комуто при подѣлбата на македонската държава се паднала Тракия съ града Пловдивъ, тоже не единъ пжть е ималъ работа, за да усуетява опититѣ,

ge et héroïque Sycymaque, à qui échut en partage la Macédoine, et la Thrace avec la ville de Plovdiv, eut lui aussi plus d'une fois la peine à faire échouer les essais d'affranchissement des Thraces. Mais, la décomposition et le désordre, survenus après la mort d'Alexandre le Grand, affaiblirent la puissance politique et militaire de l'état macédonien, et facilitèrent l'envahissement de ses terres par les Celtes et d'autres peuplades barbares

D'ailleurs, les successeurs eux-mêmes d'Alexandre dévastaient souvent la Thrace qui continuait à faire partie du royaume macédonien.

Ainsi en l'année 183 av. J. Ch., Philippe V. dans sa lutte contre les romains, envahit et dévasta le pays des Odryses, des Besses et des Dantelètes — peuplades thraces, habitantes la vallées de la Maritsa et les Rhodopes; il conquit каквито тракийцитѣ предприемали за своето освобождение. Но разложението и безредията, що настѫпили следъ смъртьта на Александра Велики, отслабили политическата и военна мощь на македонската държава и улеснили нахлуването и на други варварски племена въ земитѣ й, освенъ келтитѣ. Та и самитѣ наследници на Александра Велики опустошавали Тракия, която продължазала да си бѫде часть отъ македонското царство. Така презъ 183 год. преди Христа Филипъ V, въ борбата си съ римлянитѣ, навлѣзълъ и опустошилъ страната на одриситѣ, беситѣ и дантелетитѣ, тракийски племена, които населявали Маричината долина и Родопитѣ, като завзелъ и града Пловдивъ, въ който оставилъ гарнизонъ, а жителитѣ му избѣгали въ планинитѣ. Презъ 29 год. пр. Хр. отъ северозападния край на Мизия пъкъ нахлуло въ Тракия гало-германското племе **бестарни**, които опустошавали всичко, презъ кѫдето минавали.

И така, двѣтѣ нѣколковѣковни епохи—тракийска и македонска — сѫ изпъстрени отъ непрекѫсвани борби, каквито отъ една страна тракийцитѣ водѣли за своята свобода и самостоятелность, а отъ друга пъкъ впоследствие имали македонскитѣ царе съ покоренитѣ отъ тѣхъ народи и външни неприятели, както за запазване собствената си земя, тъй и за подържане на своето политическо господство надъ обширното си царство.

Но едва, обаче, тракийцитѣ току-що отхвърлили чуждото

aussi Plovdiv, et y plaça une garnison, tandis que les habitants de la ville s'enfuirent dans les montagnes. Et, en l'année 29 av. J. Ch. vinrent en Thrace, du côté nord' ouest de la Mésie, les **Bestarnes** —peuplade germanique, — qui dévastèrent tout sur leur passage.

Ainsi donc, les deux époques de plusieurs siècles — thrace et macédonienne— se déroulèrent en luttes incessantes, menées, d'une part, par les Thraces pour le recouvrement de leur liberté et de leur indépendance, et d'autre part, par les rois macédoniens, cherchant à défendre leurs propres terres contre les attaques des ennemis extérieurs, et à conserver leur domination politique sur les pays soumis de leur vaste royaume.

Mais à peine, cependant, les thraces avaient-ils rejeté le joug étranger et recommencé leur vie libre indépendante, qu'à l'horizon de la Presqu'île Balcanique parurent des ennemis plus dangereux —les romains.

Ces derniers firent leur première marche en 229 av. J. Ch., et s'avancèrent d'abord du côté Nord-Ouest de la Presqu'île; puis, successivement et systématiquement, ils attaquèrent et soumirent sous leur puissante domination et l'organisation solide de leur force militaire, tous les pays balcaniques. Mais, les romains eux aussi ont eu de grandes difficultés à conquérir la Presqu'île; et la lutte continua plus de deux siècles entre les conquérants romains et les habitants belliqueux des Balkans.

Ce furent les Besses des Rhodopes, c. à. d. les proches voisins de Plovdiv, et les Odryses dans la vallée de la Maritza, qui иго и наново заживѣли, както напредъ, свободенъ и независимъ животъ, ето че на Балканския полуостровъ се явяватъ по-опасни завоеватели — римлянитѣ. Тѣ започнали своето настѫпление презъ 229. год. преди Христа, най-напредъ отъ северозападния край на полуострова и системно и последователно нападатъ и покоряватъ подъ мощното си владичество и организирана военна сила балканскитѣ земи.

Но при всичко това, не тъй лесно и бързо и римлянитѣ извършили своитѣ завоевания на полуострова. Повече отъ два вѣка е продължавала борбата между завоевателитѣ и свободолюбивитѣ балканци. Най-голѣма съпротива показали родопскитѣ беси, ближнитѣ съседи на Пловдивъ и на одриситѣ въ Маричината долина. Отначало одрискитѣ царе били оставени да си царуватъ като римски васали и тѣхни помощници въ завоеванията и въ поддържането мира и римската власть въ покоренитѣ области, ала впоследствие презъ 21 година следъ Христа одриситѣ, койлелетитѣ и диитѣ възстанали и обсадили града Пловдивъ, въ който се намиралъ тракийскятъ царь Реметалкъ. Възстаницитѣ били пръснати, и градътъ освободенъ отъ обсадата, когато дошелъ съ римска войска легатътъ на Мизия, Велей. Възстанието било потушено, ала силата и упоритостьта на горскитѣ племена съ това не били сломени, и само суровата зима въ 26 год. сл. Христа турила край на геройската борба на планинцитѣ. Следъ смъртьта на

montrèrent la plus grande résistance.

Au début, les rois Odryses gardèrent leur trône et régnèrent en qualité de vassaux romains, qui aidaient leurs maîtres dans les nouvelles conquêtes et dans la sauvegarde de la paix et la soumission des pays conquis; mais en 21 apr. J. Ch. les Odryses, les Koïlélètes et les Diïtes se révoltèrent et assiégèrent la ville de Plovdiv, où se trouvait le roi thrace Rémétalcès. Vint alors le délégué de Mésie, Velus, avec une armée romaine, qui dispersa les insurgés et délivra la ville du siège. De la sorte, l'insurrection fut apaisée, mais la force et l'opiniâtreté des peuplades montagnardes ne furent point brisées; et ce ne fut que l'hiver rigoureux de l'année 26 av. J. Ch. qui mit fin à la lutte héroïque.

Après la mort de Rémétalcès, l'empereur Claude conquit définitivement la Thrace et en fit une contrée romaine du même nom; elle fut gouvernée par un délégué impérial dont le siège fut la ville de Plovdiv, surnommée alors Trimontium, c. à. d. ville des trois collines, à cause des trois collines principales sur lesquelles s'étendait la ville en ce temps-là.

La consolidation forte et définitive de l'empire romain mit fin à l'indépendance thrace et aux émeutes intérieures de la Presqu'île.

Une paix de deux siècles, garantie par la solide administration intérieure et la haute culture romaines, permit alors aux plaines divastées et désertes des Balcans, d'être de nouveau peuplées, fortifiées et cultivées, et même à toute la Presqu'île de se relever

Реметалка императоръ Клавдий окончателно покорилъ Тракия и я обърналъ въ римска прозинция съсъ сжщото име, управлявана отъ императорски намѣстникъ, на когото седалището билъ градъ Пловдивъ, нареченъ тогава и съ името Тримонтиумъ, т. е. трихълмовъ градъ, поради тритѣ главни тепета, върху които се простиралъ градътъ въ онова време.

Съ окончателното и здраво затвърдяване на римлянитѣ въ Балканския полуостровъ се турилъ край, както на тракийската независимость, тъй и на вжтрешнитѣ размирици. Настжпилъ тогава траенъ и продължителенъ цѣли два вѣка миръ, съ който и заедно съ здравата вжтрешна римска управа и висока култура се дало възможность, щото обезлюденитѣ и опустошени балкански полета да се заселятъ наново и засилятъ, да се обработватъ, та и цѣлиятъ полуостровъ да се издигне и процъвти економически и културно подъ закрилата на римското всемирно могжщество.

5. Античниятъ Пловдивъ.

Колкото още и да сж недостатъчни даннитѣ, които би представили една по-ясна, попълна и, следователно, по-завършена картина за най-далечната древность на града Пловдивъ, то все пакъ и отъ малкото, което въ последнитѣ тридесетина години ни даде археологията, историята и географията и което отъ него е можло да се проучи отъ балканскитѣ и чужди учени и археолози-историци, може да се каже, че на тоя „скалистъ всрѣдъ об-

et de refleurir économiquement sous la puissante protection mondiale romaine.

L' Antique Plovdiv

Peu nombreuses sont les données qui auraient présenté un tableau plus clair, plus rempli et parconséquent plus achevé de l'antiquité très éloignée de la ville de Plovdiv; celles que nous ont fournies cependant depuis une trentaine d'années l'archéologie, l'histoire et la géographie, qui ont été étudiées par les savants balcaniques et étrangers — archéologues et historiens — nous permettent de dire que cette **„île rocheuse au milieu d'une vaste mer"** a de tout temps joui d'une grande importance, témoignée par les thraces indigènes eux mêmes et par les peuplades voisines et éloignées de la plaine.

Dès l'apparition primitive de Plovdiv comme lieu d'habitation humaine, beaucoup de conditions intérieures et extérieures ont aide au développemet dans la plaine même d'une culture morale et matérielle, avec un cachet personnel, local et purement thrace, ayant dans la suite subi une grande influence de la culture asiatique, persique et gréco-romaine.

Cela est prouvé d'ailleurs par la nomination même antique de **„Pulpudêva"** donnée autrefois par les thraces à Plovdiv; elle signifie la même chose que le nom grec de „Plovdiv" c-à-d. ville de Philippe; la seconde moitié „deva" est un nom que les thraces donnaient à tout lieu important, fortifié et habité c. à. d. exprimant leur notion de ville.

Ainsi donc, pauvre petit village thrace au début, situé sur l'une ширно море островъ" се е отдавало не малко значение, както отъ самитѣ туземци-тракийци въ равнината, тъй и отъ съседнитѣ и по-далечни други варварски племена и завоеватели. Още отъ самото първично появяване на древния Пловдивъ като човѣшко поселище, много вжтрешни и външни условия сж спомогнали да се развие въ него и равнината една самобитна, мѣстна, чисто тракийска духовна и материялна култура, която впоследствие доста нѣщо възприела и отъ древната малоазийска — персийска и микенска — а по-сетне и гръцка и гръцко-македонска култури. Та това се потвърдява още и отъ самото древно-тракийско име на Пловдивъ, Pulpudeva, което значи сжщото гръцко Филипополисъ, т. е. Филиповъ градъ, на което име втората половина daba, по сетне déva, на тракийски езикъ е име, съ което тракийцитѣ сж именували всѣко важно укрепено поселище, съ една дума, понятие у тракийцитѣ за градъ.

И така, Пловдивъ, отъ първо време бедно и малко тракийско заселище върху единъ отъ неговитѣ скални хълмове, постепенно се развива и издига на голѣмъ и богатъ градъ, който става „центъръ на тракийския животъ" и носитель на бележита култура „между войнственитѣ полудиви племена" въ равнината и окржжающитѣ планински и задъ тѣхъ съседни страни.

Отъ досегашнитѣ находки въ самия Пловдивъ и вънъ отъ

de ses collines rocheuses, Plovdiv se développa successivement et s'éleva au rang d'une grande et riche ville, puis devint le „centre de la vie thrace, et le porteur d une culture remarquable parmi les peuplades de la plaine et des contrées environnantes aussi bien voisines qu'éloignées.

Les fouilles, faites jusqu'ici à Plovdiv même, en dehors de la ville et dans la plaine, font voir que l'ancienne Plovdiv a de très bonne heure eu de remarquables constructions publiques et autres, qui ont été situées surtout sur la colline orientale, ainsi qu'à ses pieds vers l'est et le midi.

Les travaux qu'on a entrepris ces derniers temps pour creuser les fondations des nouvelles maisons, ont fait decouvrir d'enormes fondations anciennes, maçonnées exclusivement avec des blocs de syénite local et larges de plus d'un mètre.

D'autre part encore, les antiquités nombreuses trouvées jusqu'ici, telles que les bas-reliefs du cavalier thrace, des nymphes, d'Apollon, de Dyonisios etc , les statues, les armes, les ouvrages céramiques, les objets de toilette et autres semblables, dont un grand nombre, par leur style et le fin de leur travail, sont purement thraces, tandis que d'autrs ont un mélange antico-persique et mycénéen, et peuvent être comparés aux plus beaux objets d'art de la Grèce ancienne et de Rome: „ils témoignent pour la dernière fois que, dans la Thrace ancienne, et, sans doute à Plovdiv, il a existé un art indigène assez avancé, capable de satisfaire les goûts les plus него изъ цѣлата равнина се вижда, че въ древния Пловдивъ е имало много отъ рано забележителни обществени и други постройки, които били разположени предимно на източния хълмъ, въ източното му и южно подножия, па и по-нататъкъ източно отъ него. Въ ново време при по-голѣми разкопки, които сѫ ставали, ставатъ и днесъ, за основитѣ на кѫщи, сѫ открили грамадни основи, зидани изключително отъ мѣстенъ сиенитъ и дебели повече отъ метъръ. Отъ друга пъкъ страна, досегашнитѣ находки, каквито сѫ многобройнитѣ релефи на тракийския конникъ, такива на нимфитѣ, на Аполона, Диониса, Асклепия и др., следъ това статуи, орѫжия керамически издѣлия, тоалетни принадлежности и др. под., много отъ които по стилъ и изработка сѫ чисто тракийски, а други съ влияние и примѣсь древно-персийски и микенски, и които могатъ да се сравняватъ съ най-хубавитѣ такива на древна Гърция и Римъ, — „свидетелствуватъ за лишенъ пѫть, че въ древна Тракия, и безъ друго и въ Пловдивъ, е сѫществувало мѣстно изкуство, доста напреднало, за да задоволява най-изтънченитѣ вкусове на тракийскитѣ сановници и най-важнитѣ потрѣби на държавата имъ“. Развитието на тракийската култура достигнало до висока степень презъ времето на самостоятелната одриска държава въ равнината. Тракийскитѣ царе още отъ VI вѣкъ за-

raffinés des dignitaires thraces et les besoins les plus importants de l'Etat.“

La culture thrace atteignit son plus haut point de développement pendant l'existence indépendante de l'état Odrysien dans la plaine. Dès le VI-e siècle déjà les rois thraces commencèrent à frapper des monnaies, qui ne le cédaient en rien à celles des grecs et des romains.

Il est vrai, que les colonies formées et rapidement avancées des bords de la Mer Egée et de la Mer Noire, et plus tard encore, l'etat macédonien étendu et organisé, exercèrent une certaine influence sur la culture personnelle thrace; mais, cette dernière aussi de son côté, laissa mainte empreinte et exerça une non moindre influence, non seulement sur les cultures grecque et macédonienne, mais encore sur la vie, en général, des Grecs et des Macédoniens.

Privées d'écriture nationale, les peuplades thraces se servaient des signes graphiques grecs, sur les monnaies et les inscriptions; d'ailleurs les relations officielles aussi des rois et des princes thraces, et macédoniens avec les républiques Athénienne et coloniales, étaient faites en langue grecque; cette dernière a exercé, sans contredit, une grande influence sur l'héllénisation des peuplades thraces indigènes.

Mais, cette hellénisation n'aboutit point au succès que l'on attendait et que l'on croyait avoir.

Cependant, malgré toutes les luttes incessantes politiques, malgré les épreuves continuelles des invasions et des dévastations de la part d'ennemis extérieurs, mal-

11. — Типове кжщи отъ срѣдневѣковия Пловдивъ — Types de maisons à Plovdiv du Moyen Age.

почнали да сѣкатъ монети, които по нищо не отстжпяли на гръцкитѣ и римскитѣ. Наистина, образувалитѣ се и съ време напреднали по брѣговетѣ на Черно и Егейско морета гръцки колонии, а по-сетне и образувалата се и разширена македонска държава, указали известно влияние върху самобитната тракийска култура, обаче, и последната отъ своя страна не малко влияние и свое нѣщо е внесла не само въ гръцката и македонска култури, но и върху бита изобщо на гърци и македонци. Лишени отъ своя писменость, тракийскитѣ племена си служили съ гръцкитѣ писмени знаци въ монетитѣ и надписитѣ, та и официялнитѣ сношения на тракийскитѣ и македонскитѣ князе и царе съ Атинската и другитѣ гръцки републики — колонии ставали на гръцки езикъ, който, безспорно,

gré enfin les influences particulières de certaines forces spirituelles et morales, la culture thrace garda sa personnalité, et continua son développement et son existence, jusqu'a l'arrivée de la domination romaine.

L'administration puissante et solidement organisée, la grande force militaire et la culture plus élevée des nouveaux conquérants, firent une véritable rupture dans l'organisation politique, sociale et morale, existante jusqu'alors dans la Presqu'île.

Et la plaine de Thrace, y compris Plovdiv, dévastée et dépeuplée plus d'une fois avant l'installation des romains, se rétablit bien vite et reprit un autre air.

Un grand nombre d'anciens villages thraces situés sur des points importants, s'élevèrent au rang de villes, de forteresses militaires et de colonies romaines La langue grecque, officielle jusque là, céda е упражнявалъ голѣмо влияние и за елинизирането на туземнитѣ въ полуострова тракийски племена, но тая елинизация не е била тъй успѣшна, както се е мислило и очаквало.

И въпреки, обаче, всички непрекжснати политически борби и изпитни, нашествия и опустошения и отъ външни неприятели, а така сжщо и странични силни духовно-културни и езикови влияния, то пакъ тракийската култура устояла, запазвала своята самобитность и продължавала своето развитие и сжществуване, до когато настжпило римското владичество. Могжщата и здраво организирана държавна администрация и военна сила, а заедно съ това и по-високата култура на новитѣ завоеватели, направили цѣлъ преломъ въ дотогавашния сжществующъ политически, общественъ и културенъ строй на полуострова.

И тракийската равнина, включително съ Пловдивъ, опустошавана и обезлюдвана до настаняването на римлянитѣ, бързо се съвзела и добила другъ видъ. Много отъ старитѣ тракийски поселища, находящи се на важни пунктове, се въздигнали въ градове, военни укрепления и въ римски колонии. Официалниятъ до тогава гръцки езикъ отстжпилъ мѣстото на господствующия латински. Туземцитѣ и цѣлата страна, цѣлиятъ изтокъ, попаднали подъ мощното влияние на високата римска култура, която заела предното мѣсто и засѣнчила тракийската и трако-гръцко-македонската. Тракийскитѣ племена, които инакъ се отлича-

la place à la nouvelle langue prépondérante latine.

Les indigènes et les contrées orientales tombèrent sous la puissante influence de la haute culture romaine, qui prit le premier rang et éclipsa les cultures thrace et thraco - gréco - macédonienne.

Les peuplades thraces qui cependant se faisaient remarquer par leur énergie exceptionnelle et leur esprit guerrier et amoureux de liberté, et qui avaient donné jusque là tant de rois et de dignitaires illustres, durent à la fin se réconcilier avec leur destinée.

C'est alors que se présentèrent aussi les conditions favorables pour la romanisation des indigènes soumis; mais la romanisation non plus ne réussit que faiblement, et elle reussit le moins chez les peuplades guerrières et opiniâtres thraces des montagnes.

Au temps de la domination romaine, la ville de Plovdiv s'éleva à un tel point de floraison, qu'elle n'en a jamais atteint pendant sa longue existence séculaire et jusqu'aujourd'hui même.

Avant tout; les romains érigèrent leur **Trimontium** en une ville importante—la **Metropole** de la contrée de Thrace qui embrassait un vaste territoire.

Sur une inscription datant de l'année 227 après J. Ch. sont énumérés, avec leur nomination thrace, 17 villages qui étaient sous la dépendance de la ville et lui étaient soumis administrativement et judiciairement.

L'importance de Plovdiv pour Rome, et pour la domination romaine sur la Presqu'île, ressort encore d'une inscription qui l'appelle:

„La plus brillante métвали съ необикновената си енергия и свободолюбивия си и войнственъ духъ и които до тогава дàли толкова знаменити царе и сановници, най-после трѣбвало да се помирятъ съсъ сѫдбата си. Настѫпили всички благоприятни условия и за романизирането на покоренитѣ туземци. При все това, и романизирането слабо успѣвало, а най-неуспѣло то въ планинскитѣ войнствени и упорити тракийски племена.

Презъ римското владичество и Пловдивъ се издигналъ до такъвъ разцвѣтъ, какъвто той никога не е ималъ презъ своето многовѣковно сѫществуване до днесъ.

Преди всичко, римлянитѣ въздигнали своя Тримонтиумъ въ главенъ градъ —metropolis— на областьта Тракия, която обгръщала широка земя. Въ единъ надпись отъ 227 год. сл. Христа сѫ изброени 17 села, всички съ запазили си тракийскитѣ имена, които села принадлежали къмъ града и му били подчинени административно и сѫдебно. Колко голѣмо е било значението на Пловдивъ за Римъ и римското господство на полуострова, показватъ между другото още и следнитѣ названия, които до сега сѫ известни отъ надписитѣ въ онова време, а именно: „найблестяща метрополия на тракийската провинция“, или само „найблестяща метрополия“, а въ други пъкъ има прибавени и имената „Филипополъ, некоръ“. Последното презиме е било една твърде висока титла,

ropole de la province thrace". Dans une inscription semblable sont ajoutés aussi les noms de „**Plovdiv, néocore**". Ce dernier surnom était un grand titre qui n'était donné qu'aux villes romaines les plus importantes.

La ville de Plovdiv fut élevée au rang de centre présidentiel de l'Assemblée provinciale—Kolnon Thrakon — de Thrace, et l'empereur Domitien l'organisa, sur le modèle hellène, en commune avec un conseil — **bule** „vouli" et avec une assemblée du peuple — **démos**.

Il y avait aussi un archonte de ville—Poleitarchos — tandis que les magistrats étaient réunis en **synarchie**. Il y avait encore dans la ville une ghérusia — institution, importeé dans les villes thraces, de l'Asie-Mineure.

La ghérusia siégeait près du conseil municipal et était une sorte d'administration communale; ses membre étaient composés de citadins âgés qui avaient déjà occupé diverses charges municipales et voulaient ensuite exercer une certaine influence sur les affaires municipales. La ghéruisia était chargée de percevoir les amendes qu'encouraient ceux qui détérioraient les tombeaux.

Une police de ville—astynome — était chargée de surveiller les bâtiments, les rues, les puits, les places publiques etc.

Sur des inscriptions datant de ce temps-là on rencontre aussi l'existence d'une société de chasseurs et de celle des éphèbes

Il y avait ensuite en ville une caisse de ville — tameion — qui était, nommée „la plus sacrée" et dont le directeur était appelé „Tamise".

която се е давала на най-бележити римски градове.

Пловдивъ е билъ въздигнатъ въ седалищенъ центъръ на областно събрание — Kolnon Thrakon — на Тракия, а царь Домециянъ уредилъ града въ община по елински образецъ съсъ съветъ—bule—„vouli“ и народно събрание — demos. Имало е градски архонтъ — poleitarches, а магистратитѣ били съединени въ синархия. Въ града е имало и герузия, институтъ донесенъ въ тракийскитѣ градове отъ Мала-Азия. Герузията е била при съвета на общината единъ видъ общинско учреждение, въ което за членове влизали по-старитѣ граждани, които били вече заемали преди това разни общински служби и искали по-нататъкъ да упражняватъ известно влияние върху общинскитѣ работи. Герузията прибирала глобитѣ отъ тѣзи хора, които повреждали гробоветѣ. Имало е и градска полиция — астиноми — на която назначението било да надзирава зданията, улицитѣ, кладенцитѣ, общественитѣ мѣста и др. п. Въ надписи отъ онова време се срѣща сѫществуването и на ловджийско дружество, а сѫщо такова и на ефебитѣ. Въ града е имало и градска каса — tameion — която се наричала „най-свещена“, а управительтъ ѝ се казвалъ tamise.

Въ Пловдивъ се празднували игритѣ Alexandreia въ честь на Александра Велики, Pythia въ честь на Аполона и Kendriseia, фила, наречена по името на тракийския богъ Кендрисосъ.

On fêtait à Plovdiv les jeux Alexandreia, en l'honneur d'Alexandre le Grand, Pythia, en l'honneur d'Apollon et Kendriseia, déesse (phila), appelée ainsi du nom du dieu thrace Kendrissos.

Il n'y a pas de doute qu'avec leur haute culture et leur respect des coutumes et du culte de leurs nations soumises, les romains ont préservé de la destruction les bâtiments publics et les autres édifices de Plovdiv, restés des thraces et des macédoniens. Ils en ont même reparé quelques uns, renouvelé d'autres et construit de nouveaux, suivant leur technique architecturale, leur goût et leur culte; et, avec cela, ils ont donné à la ville tout cet eclat et toute cette grandeur qui caracterisaient la puissante et paisible domination romaine.

Ainsi, la ville a eu de remarquables cimetières, des autels de sacrifices, de magnifiques temples païens et d'autres espèces de bâtiments publics, garnis de colonnes de marbre, de bas-reliefs, de chapiteaux, de corniches, de frises et d'autres ornements d'architecture, artistiquement travaillés. On y trouve même des restes de brillante mosaïque.

Les temples étaient consacrés aux différentes divinités thraces, thraco-grecques, gréco-romaines, ou rien que romaines; ces dernières divinités et leur culte ont été transportés de Rome et propagés par les romains parmi les indigènes.

En 1900 a été découverte, sur la colline „Djambase“ une tombe thrace très remarquable, avec des objets antiques précieux, comme: des vases, des amphores en

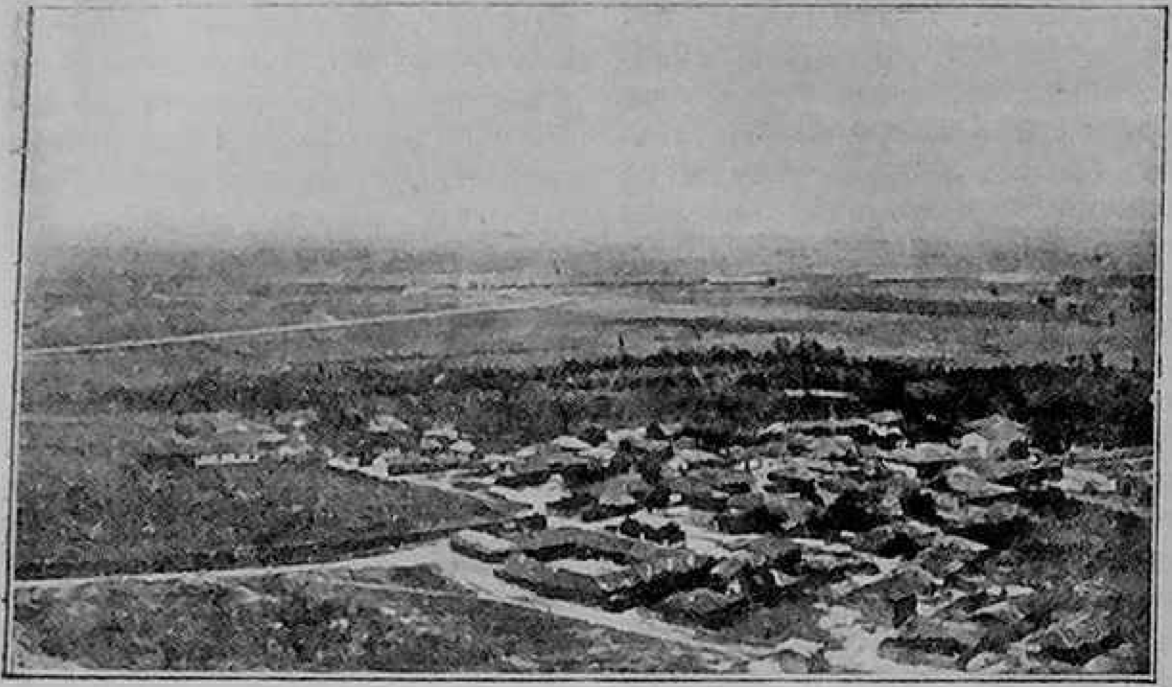

12. — Кварталътъ „Гюлъ бахча“ южно отъ Сахатъ-тепе къмъ гарата — положение презъ 1874 година. — Le quartier „Gül-Bahtcha“, au sud du Sahat-Tepé, vers la gare. Etat en 1874.

Нѣма съмнение, че съсъ своята тъй висока културность и зачитането инакъ обичаитѣ и култа на подчиненитѣ си народи, римлянитѣ сж запазили отъ разрушение оцѣлѣлитѣ отъ тракийцитѣ и македонцитѣ обществени сгради и други постройки въ Пловдивъ. Едни отъ тѣхъ поправили, други възобновили, а и много нови построили по своя архитектурна техника, вкусъ и култъ и съ това дàли на града всичкия оня блѣсъкъ и величие, съ което се отличавало могжщето и мирово римско владичество. Така, градътъ е ималъ бележити гробници, жертвеници, великолепни езически храмове и други видове обществени постройки, украсени съ мраморни стълпове, барелефи, капители, корнизи, фризи и разни други архитектурни ор-

fer, en bronze et en argent, un anneau d'or des petits pots, des verreries, des feuilles d'or de couronnes, des parties d'armes en fer, des baguettes on os, des piques en fer etc,; mais, le plus grand de tout ces objets et presque l'unique antiquité de ce genre trouvée jusqu'ici, c'est un masque d'argent habilement ciselé, et possédant des traits typiques sur le visage: il représente probablement le portrait d'un roi thrace ou d'un riche dignitaire indigène. Sur la même colline „Djambase“, en 1900, ont été découverts des restes d'un temple d'Apollon.

En 1923 et 1924, pendant le creusage des fondations de nouvelles bâtisses, à gauche de la rue principale „Prince Alexandre“, dans le vallon situé entre les collines „Nébeth“ et „Sahath“, à une profondeur de plus de 2 mètres, наменти, а нѣкои и съ изящна мозаика. Храмоветѣ сж били посветени на разни видове божества, едни тракийски, други тракийско-гръцки, а трети гръцко-римски, или само римски, последнитѣ съ култа имъ пренесени отъ Римъ и римлянитѣ и разпространени между туземцитѣ. Презъ 1900. год. на Джамбазъ тепе се открила твърде забележителна тракийска гробница съ ценни антични могилни предмети: сждове, желѣзни, бронзови и сребърни амфори, златенъ пръстенъ, гърненца, стъкленца, златни листа отъ вѣнецъ, части отъ желѣзни орждия, костени пржчици, желѣзни копия и др. п., ала най ценното отъ всички тия предмети и почти единствената до сега археологическа отъ тоя видъ находка е една сребърна маска, изкусно изработена и съ типични чърти на лицето, вѣроятно, портретътъ на нѣкой мѣстенъ тракийски царь-военачалникъ или пъкъ богатъ сановникъ. На сжщото Джамбазъ тепе презъ 1900. година се открили остатъци отъ храма на Аполона. Презъ 1923. и 1924. год. при копането основи за нови постройки се откриха на 2 метра и повече дълбочина въ земята въ лѣво отъ главната улица „Князъ Александъръ“, въ седловината между Джамбазъ тепе и Сахатъ тепе: широка каменна стълба, слизаща отъ Сахатъ тепе, на голѣма нѣкоя сграда, а при свършека на стълбата два голѣми каменни саркофага, съ корнизи и релефи; при тѣхъ счупени мраморни колони съ капители и корнизи, а наоколо

a été découvert un large escalier en pierre, descendant du „Sahath: il avait appartenu certainement à quelque grande bâtisse; au bas de l'escalier se trouvaient deux grands sarcophages en pierre, avec des corniches et des reliefs; tout à côté il y avait des colonnes brisées de marbre avec des chapiteaux et des corniches, et aux alentours, des traces de murs en briques antiques et crépis de mortier (origine romaine) et des ossements humains éparpillés. Tout cela donnait à croire qu'il y a eu en ce lieu un magnifique temple-nécropole.

Plus haut encore, du côté gauche de la même rue, dans le même vallon, aux pieds occidentaux de la colline „Nebeth“, ont été découvertes les fondations enfouies de certaines grosses murailles de briques et mortier; c'était les restes d'une énorme bâtisse ancienne, ayant possédé de grandes colonnes de marbre rondes et polies, garnies de chapiteaux et d' autres ornements architecturaux. Les colonnes étaient placées en désordre et croisées l'une sur l' autre; certaines étaient cassées; cela fait conjecturer, que la bâtisse a été colossale et qu'elle a été détruite à la suite d'une catastrophe — un tremblement de terre ou un incendie — ou par l'effet d'une dévastation ennemie.

Au même lieu, profondément dans la terre, ont été découverts un cachot souterrain emmuré, et un couloir obstrué.

Plus haut, sur la place Boris ont été découvertes, rangées en amphithéâtre, des marches en marbre possédant des bas-reliefs, des corniches et d'autres ornements, следи отъ хоросанени зидове съсъ старинни здрави тухли, римски произходъ, и пръснати човѣшки кости. Това даваше да се предполага, че е имало на мѣстото нѣкой великолепенъ храмъ-гробница. По-нагоре отъ дѣсната страна на улицата на сѫщата седловина въ западното подножие на Джамбазъ тепе се откриха заровени въ земята основи на дебели хоросанени тухлени стени, сѫщо отъ нѣкаква голѣма старинна постройка, съ голѣми обли изгладени мряморни колони, тоже съ капители и др. архитектонически украшения. Колонитѣ бѣха наслагани безредно и кръстосани една връзъ друга, нѣкои изпочупени, което показваше, че сградата е била колосална и е срутена катастрофално или отъ земетресение, или отъ пожаръ, или пъкъ отъ неприятелско опустошение. На сѫщото мѣсто се намѣри на дълбоко въ земята нѣкакво хоросанено подземие — скривалище и отдѣлно пъкъ единъ видъ подземенъ ходъ или каналъ, но отъ кѫде и за кѫде, неизвестно. По-нагоре до самия площадъ „Джумаята“ се откриха амфитеатрално наредени въ голѣма дѫга мряморни стѫпала съ барелефи, корнизи и други украси, художествено изработени. Това бѣха явни следи, вѣроятно, отъ стадиумъ.

Презъ 1912 год. се строи сградата — Окрѫжната палата и близо до нея хотелъ Паласъ, които се намиратъ южно отъ Сахатъ тепе и на повече отъ 400 метра югозападно отъ политѣ на Небетъ тепе. Тукъ на петь метра дълбочина въ зе-

artistiquement travaillés. C'étaient les traces évidentes d'un stade.

En 1912 ont été jetés les fondement de la bâtisse — „Palais departemental“ — et, près d'elle, de l'hôtel „Pallas“, qui sont situés au sud du Sahat-Tépé et à plus de 400 mètres sud-ouest des pieds du Nébeth-Tépé. Là, à cinq mètres de profondeur dans la terre, a été trouvée une couche, contenant toutes les traces de démolition: cendres, morceaux de vases, une grande colonne abattue en marbre, parties d'aqueducs, tuyaux en terre cuite, et un grand mur en mortier, si massif et si bien conservé solide et intact, que les maçons, n'ayant pu le démolir et le défricher, posèrent sur lui les fondations des bâtisses actuelles. Cela montrait clairement que la ville s'était étendue largement et en dehors des collines du temps de la domination romaine et qu'en cet endroit il y a eu entre autre un grand temple païen, dont la démolition a été causée par un incendie ou a été œuvre humaine accompagnée d'incendie.

D'ailleurs, aujourd'hui encore, dans beaucoup de cours, de rues, de vieilles maisons restées sur les collines, on rencontre souvent des fragments plus ou moins grands de colonnes de marbre, de chapiteaux, de corniches, de piédestaux, de cadres de fenêtres etc. avec des frises aux diverses formes géométriques et d'autres ornements architecturaux.

Quelques uns d'entre eux servent de marches d'escalier, d'autres ont trouvé place parmi les dalles des cours, et certains, demeurent à moitié enfouis dans la terre, saillant sur les bords et les мята се намѣри пластъ, съдържащъ всички следи отъ разрушение: пепель, части отъ сѫдове, една голѣма мряморна колона повалена, части отъ водопроводни пръстени трѫби и единъ дебелъ хоросаненъ зидъ, толкова плътенъ, запазенъ и здравъ, че зидаритѣ, като не можаха да го разрушатъ и разчистятъ, поставиха основитѣ на днешнитѣ сгради надъ тѣхъ. Това явно показваше, че градътъ се е простиралъ на широко и вънъ отъ хълмоветѣ презъ времето на римското владичество и че на това мѣсто е имало между другото и голѣмъ езически храмъ, на който разрушението е било отъ пожаръ, или пъкъ човѣшко такова, съпроводено съ пожаръ.

Та и днесъ на много отъ останалитѣ по тепетата и около по-стари кѫщи, дворища и улици се срѣщатъ де малки, де по-голѣми отломъци отъ мряморни колони, капители, части отъ корнизи и пиедестали, рамки отъ прозорци и др. п. въ различни форми и съ различни рѣзби, геометрични и др. украси. Едни отъ тѣхъ служатъ за стѫпала, други сѫ въ постилкитѣ на дворoветѣ, а трети ей така неизвестно отъ кога и какъ сѫ полузаровени въ земята и стърчатъ по пѫтищата и кѫтоветѣ. Тѣхното число постепенно намалява отъ разтрошаването и употрѣблението имъ главно въ новитѣ постройки, оградитѣ и улицитѣ.

Въ срѣднитѣ вѣкове се виждали остатъци и отъ хиподромъ, въ XVI в. стояли развалинитѣ на водопровода, а въ XIX в. въ южната часть на града се на-

coins des chemins.

Leur nombre diminue constamment à cause des rompements quotidient et de leur emploi surtout dans la construction des nouvelles bâtisses, clôtures et rues,

On voyait aussi au Moyen Age des restes d'un hypodrome; au XVI-e s. il y avait encore les ruines de l'aqueduc; et au XIX-e s., du côté sud de la ville, ont été découverts, les restes d'un théâtre en pierres de taille.

Assuree pendant une période de plus deux siècles contre les invasions et les dévastations d'ennemis extérieurs, ayant un rayon vaste fertile et découpé, la ville de Plovdiv s'etait élevée au temps de la domination romaine, au rang d'un grand et très important centre commercial et économique, dont la prosperité est prouvée par les différentes antiquités trouvées par hasard jusqu'ici, telles que: des ustensiles en bronze, en argent et en or, habilement fabriqués, des bagues, des boucles d'oreille et d'autres parures, des armes, des outils divers, des monuments en forme d'arcs, des statues, des bas-reliefs de certaines divinités et surtout d'Apollon, de Bacchus, Esculape et des trois nymphes, des monuments tombaux, des frises, des inscriptions, de différents ornements architectoniques, une merveilleuse céramique, des vases, des monnaies, des fragments d'architraves etc. etc.

Ajoutant à tout cela les magnifiques temples et d'autres bâtiments publics, on arrive à une autre conclusion encore, que Plovdiv a été alors une ville considérablement peuplée, animée, aux métiers développés et aux artisans habiles, et une ville, qui a мѣрили остатъци отъ театъръ съ дѣлани четвъртити камъни за сѣдане.

Обезпеченъ презъ единъ периодъ почти отъ цѣли два вѣка отъ външни неприятелски нападения и опустошения, съ уреденъ инакъ вжтрешенъ граждански строй и съ обширенъ, плодороденъ и населенъ обсегъ, Пловдивъ презъ римското господство се издигналъ и като голѣмъ отъ първа величина и значение търговско-икономически центъръ, благосъстоянието на който се вижда отъ разнообразнитѣ и многобройни археологически находки, случайно открити до сега; това сж: изкусно изработени домашни метални сждове (бронзови, сребърни и златни), пръстени, обеци и други накити, оржжия, разни сѣчива, оброчни паметници, статуи и барелефи на божества, надгробни паметници, фризи, надписи, разни архитектонически украшения, чудесна керамика, вази, монети и фрагменти архритрави и много др. подобни. Прибавени при това и великолепнитѣ храмове и други обществени постройки, дохожда се и до друго заключение, че тогавашниятъ Пловдивъ е билъ доста многолюденъ, ожизенъ, съ развито занаятчийство и изкусни майстори градъ, който е ималъ богати и силни владѣтели съ широка и обаятелна култура, която се е разнасяла, насаждала и оставила дълбоки следи изъ цѣлата Тракийска равнина и Родопитѣ на югъ до брѣговетѣ на Бѣло море.

Пловдивъ се е намиралъ и на голѣмия кръстопжть отъ и къмъ разни страни въ равнина-

eu une riche aristocratie, de puissants seigneurs et une brillante culture répandue et profondément implantée dans toute la plaine de Thrace et au sud des Rhodopes jusqu'aux rivages de la Mer Egée.

Plovdiv se trouvait encore sur le grand carrefour de la Plaine et de la Presqu'île.

A part la route principale, de l'Europe centrale pour l'Asie, la ville était unie à d'importantes routes militaires et commerciales, conduisant, à travers la Stara-Planina, en Mésie, au Danube et à la Mer Noire, tandis que d'autres au sud et au sud-ouest, menant, à travers les Rhodopes, en Macédoine orientale et centrale et aux diverses contrées du littoral de la Mer Egée.

On retrouve souvent de. nos jours, où plus, où moins, des restes de ces routes romaines estivales ou hivernales, faites sur les crêtes des montagnes, à travers les vallées, les défilés et la plaine elle-même. Elles avaient été couvertes de gros blocs et de grandes plaques de pierre, détériorées par le long usage. Sur les rivières et les vallées avaient été élevés de massifs aqueducs en pierre; aujourd'hui encore, la population des Rhodopes dit de ces aqueducs, qu'ils sont du temps „d'Erim-Pape“ c-à-d. du temps des romains.

Le long des routes avaient été élevées des collines en pierre avec des inscriptions indiquant la distance d'un point à l'autre en milles romaines, ou servant de monuments commémoratifs de certains empereurs; sur toutes les routes il y avait aussi des hotelleries et des maisons de service.

та и полуострова. Освенъ главния пжть отъ срѣдна Европа за Азия, градътъ е билъ съединенъ съ главни военни и търговски пжтища презъ Стара-планина за Мизия, Дунава и Черно-море, а на югъ и югозападъ презъ Родопитѣ за централна и източна Македония и за брѣговетѣ на Бѣло-море. Остатъци де повече. де по-малко отъ тѣзи римски пжтища, лѣтни по планинскитѣ билà, а зимни презъ тѣхнитѣ долини и проходи, както и презъ самàта равнина, се намиратъ твърде на често и днесъ. Тѣ сж били постилани съ голѣми блокови и плочести камъни, по които вѣковнитѣ движения по тѣхъ сж образували ями — вглъбнатини — отъ подковитѣ на добитъцитѣ, а по рѣкитѣ и доловетѣ сж били правени яки сводови отъ камъкъ мостове, за нѣкои отъ които въ Родопитѣ и днесъ казватъ, че сж *„отъ времето на Еримъ-папа“*, т. е. отъ римско време. По тѣзи пжтища сж били поставени каменни колони съ надписи за означаване разстоянието отъ единъ пунктъ до другъ въ римски мили, а други сж служили като възпоминателни паметници за императоритѣ. По всички пжтища на известни мѣста е имало построени и гостоприемници и служебни жилища (praeteria) за пжтницитѣ и държавнитѣ чиновници.

Въ Пловдивъ е имало и монетенъ дворъ, уредбата и дейностьта на който надминавали много други римски области такива монетарници. Той е билъ учреденъ презъ времето на Домецияна (81—96 г.) и е сжществувалъ до Сагонина, жена на

(prœtoria) pour les voyageurs et les employés d'Etat.

Il y avait aussi à Plovdiv une cour de monnayage, de première importance. Elle avait été organisée du temps de Domitien (82—96) et a existé jusqu'au temps de Sagonine, femme de Gallien (environ 260 après J. Ch.)

On rencontre très souvent sur les nombreuses sortes de monnaies, les figures suivantes: **Rhodope**, assise sur un rocher; le dieu fluvial Hébre; deux autres dieux fluviaux, couchés aux pieds d'une montagne à trois sommets, représentant probablement le Trimontium romain; la statue d'Hércule sur un sommet de montagne; Orphée avec sa lyre, assis sur un rocher et entouré d'animaux; la déesse urbaine avec une couronne massive; des figures d'objets angulaires et divers temples. Parmi les divinités, sont représentées le plus souvent les nymphes —trois vierges,— Arthémis, Apollon, Bacchus, Démètre, Esculape, Hercule etc.

La forteresse de Plovdiv qui, à l'état primitif, a été probablement construite dans l'antiquité la plus reculée, par les rois thraces (V-e et IV-e s. av. J. Ch.) fut ensuite renforcée par Philippe II de Macédoine, et accupa le premier rang dans la défense de la plaine et le maintien de la domination sur elle.

A leur exemple les césars romains, puis les empereurs byzantins et les rois bulgares au Moyen Age tenaient beaucoup à cette forteresse.

Pendant les premiers temps de la domination romaine, lorsque cette dernière embrassait toute la

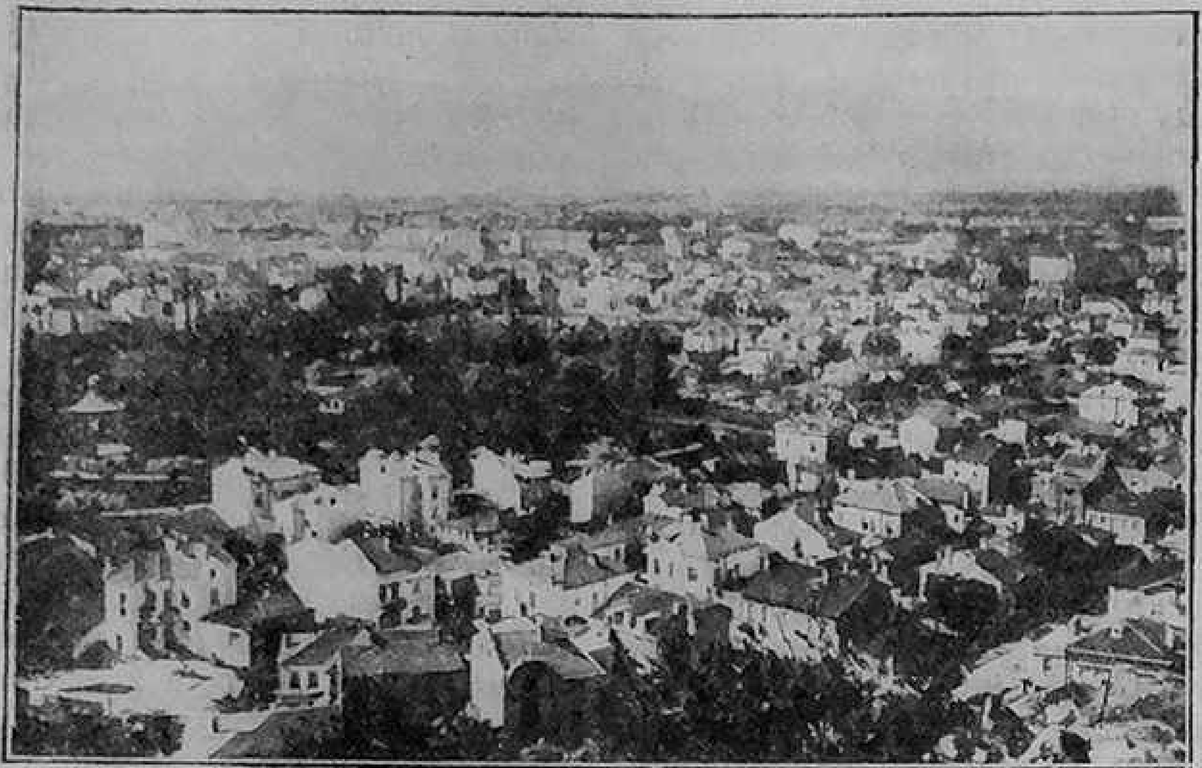

13. — Сѫщиятъ кварталъ „Гюлъ-бахча“ южно отъ Сахатъ-тепе къмъ гарата — положение днесъ, 1926 год. — Le même quartier „Gül-Bahtcha“, au sud du Sahat-Tépé, près de la gare. Etat actuel, en 1926

Галияна (около 260 год. сл. Христа). Отъ многото видове монети твърде на често се срѣщатъ следнитѣ образи: Родопа, седнала върху скала; рѣчниятъ богъ Хебросъ; два рѣчни бога, легнали въ подножието на тривърха планина, вѣроятно, представляюща римския Тримонтиумъ; статуята на Херакла върху планински връхъ; Орфей съ лира, седналъ на скала и заобиколенъ отъ животни; градската богиня съ крепостна корона; образи на агонални предмети и разни храмове. Отъ божествата най-често сѫ изобразявани нимфитѣ — три девици; следъ тѣхъ на Артемида, Аполонъ, Дионисъ, Хераклъ, Деметра, Асклепия и др.

Пловдивската крепость, която въ примитивенъ видъ е би-

Péninsule Balcanique et s'étendait à l'est et au nord plus loin encore et que les légions romaines gardaient les vastes frontieres, l' intégrité l'ordre intérieur et la tranquillité de l'empire, Plovdiv resta toujours une ville intérieure loin des frontières. Alors, sa forteresse fut sans une grande importance militaire et défensive. Mais, lorsqu'au moment de la guerre marconienne (167—170), la domination romaine y fut menacée par des peuplades barbares, on attacha une grande importance aux fortifications de Plovdiv.

Pendant le règne de Marc-Aurèle, la forteresse de Plovdiv fut renouvelée d'après le modèle et la technique romains, et Plovdiv devint alors aussi un centre militaire et fortifié de première importance, comme il l'était déjà en ла, вѣроятно, съзидана въ най-далечната древность, обслужвала е на първитѣ и последующи тракийски царе (V и IV в. преди Христа), а следъ тѣхъ възобновена и засилена отъ Филипъ II македонски, е заемала първо мѣсто въ отбраната и господството надъ равнината. На нея много сѫ държали както тракийскитѣ и македонскитѣ царе, следъ тѣхъ римскитѣ цезари и тѣхнитѣ намѣстници въ полуострова, така сѫщо и презъ срѣдневѣковието византийскитѣ императори и българскитѣ царе. Презъ първитѣ времена на римското владичество, когато то обгръщало цѣлия Балкански полуостровъ и се простирало и по-далечъ на северъ и изтокъ, а римскитѣ легиони пазѣли обширнитѣ предѣли, цѣлостьта и вѫтрешния редъ и спокойствие на империята, Пловдивъ оставалъ далечъ отъ границитѣ вѫтрешенъ градъ. Тогава неговата крепость е била безъ голѣмо военно и отбранително значение. Обаче, когато презъ времето на марконската война (167. — 170. г.) римското господство на изтокъ било застрашено отъ нахлуването въ полуострова на варварски, т. е. чужди племена, тогава се обърнало особено внимание на Пловдивскитѣ укрепления. Презъ царуването на Маркъ Аврелия Пловдивската крепость била възобновена по римски образецъ и техника, и Пловдивъ станалъ и първостепененъ воененъ и укрепенъ центъръ, наредъ и съ неговото отъ първа величина положение въ административно, сѫдебно, търговско - икономи-

ce qui concernait son etat politique et culturel.

Depuis lors, et pendant le Moyen Age, la forteresse de Plovdiv a dû être de temps à autre réorganisée, restaurée et même, suivant les besoins, élargie par les Byzantins et les Bulgares, lorsque la ville tombait sous le pouvoir des uns ou des autres.

L'unique reste remarquable et à moitié conservé de cette forteresse illustre de l'antique Plovdiv est la Porte de Hissar: **Hissar-Kapou (Porte de Hissar)** qui se trouve sur le versant sud du plateau, situé entre les collines „Djambaz“ et „Nébéth , et que l'on croit avoir servi autrefois d' entrée secondaire à la citadelle. On rencontre encore des traces de fondations de la citadelle dans les extrêmes parties septentrionale et orientale du „Djumbaz-Tépé“, ainsi qu'un pan de mur en gros blocs de pierre au sud du Taksime-Tépé, sur la rue qui mène du centre de la ville au progymnase „Marasli“ et au vieux sanctuaire de „S-te Petca“.

L'antique Plovdiv occupait au début une petite partie de l'étendue qu'embrasse la ville d'aujourd' hui. Son acropole n'occupait que les trois collines: — „Djambaz“, „Nébet“ et „Sahat“. Il y a eu cependant des périodes où la ville s' étendait aux pieds des collines jusque dans la plaine. On voit cela des ossements, des tombes, des fondations des vieilles maisons et d'autres traces de vie humaine établie, que les travaux éxécutés pour la construction de nouvelles rues et maisons mettent à jour.

Il est impossible de se représenter ce que fut la ville de Plovdiv, dans dans les temps passés, d'après les ческо и културно отношение. Отъ тогава насетне и презъ срѣдневѣковието отъ време на време Пловдивската крепость трѣбва да е държана въ изправность, отъ време на време поправяна, а възможно споредъ нуждитѣ и разширявана отъ византийцитѣ и българитѣ, когато градътъ съ равнината е попадалъ подъ властьта на еднитѣ, или на другитѣ.

Единственъ виденъ и полузапазенъ остатъкъ днесъ отъ тая бележита отъ античния Пловдивъ крепость е тъй нариичаната Хисаръ капия (крепостна врата), която се намира по спуска южно отъ седловината между Джамбазъ тепе и Небетъ тепе и за която се предполага, че е служила за единъ отъ второстепеннитѣ входове въ крепостьта. Други видими следи отъ основитѣ на крепостьта личатъ въ северната и източната крайни части на Джамбазъ тепе. Часть отъ стена съ голѣми блокови камъни тоже е запазена до днесъ въ южното подножие на Таксимъ тепе, на улицата отъ центъра на града за прогимназията Марашли и стария параклисъ Св. Петка. Нѣма съмнение, че ще се намѣрятъ и други остатъци отъ старата крепость, ако се направятъ проучвания и разкопки, особено сега, когато започва строежъ на нови сгради и по тепетата, дето е билъ найстария градъ.

Античниятъ Плоздивъ отъ начало е заемалъ малка часть отъ пространството, въ което се шири днешниятъ градъ. Неговиятъ акрополъ е обемалъ само тритѣ хълма — Джамбазъ

vestiges qui sont arrivés jusqu'à nos jours, tant il y a eu de bouleversemets Plovdiv d'aujourd'hui avec son organisation moderne et ses rapides constructions, par suite aussi de son élargissement, est sur le point de se défigurer presque complètement, Il a perdu aussi son ancien aspect original qu'il avait intérieurement jusqu'en 1877 78 Tous les coteaux et endroits élevés qu'il y a eu aux pieds des grandes collines sont enlevés et égalisés. Une partie des versants rocheux, couverts de mousse et d'herbes, sont aussi plus ou moins démolis; leurs pieds et leurs flancs mêmes sont remplis de nouvelles bâtisses.

La colline „Marcovo Tépé“ est condamnée à une complète disparition. Les versants méridionaux du „Bounardjik“ et du „Djendème“ sont déjà sensiblement rongés et constamment démolis pour l'extraction de leur joli syenite, nécessaire non seulement au renouvellement de Plovdiv, mais encore à l'embellissement d'autres villes du royaume, principalement au pavage des rues. En un mot, les beautés naturelles si rares et si riches du joli Plovdiv, beautés dont restait enchanté tout visiteur sont condamnées dirait-on, à la disparition par la génération actuelle.

6.—Plovdiv du Moyen Age.

a) Fin de la domination romaine.

Au II e. s. après J. Ch., la force politique et militaire romaine avait atteint son point culminant.

La grande floraison de la culture romaine, la richesse et l'opulence de l'aristocratie romaine, l' тепе, Небетъ тепе и Таксимъ тепе. Обаче, имало е периоди отъ цвѣтуще време, когато градътъ се е уголѣмявалъ и разширявалъ и въ подножията, и около тѣхъ въ низината. Това се вижда днесъ при строежа на новитѣ кѫщи и улици, дето се намиратъ кости, гробници, основи отъ стари сгради и всѣкакви други следи отъ заседналъ човѣшки животъ.

Невъзможно е да си представи човѣкъ положението на града въ старо време отъ тѣзи следи, които сж се запазили до днесъ, поради многобройнитѣ промѣни, които е претърпѣлъ той въ своето минало.

Мѣстоописанието, представата на външния общъ видъ на античния Пловдивъ отъ това, все що е могло да се запази до ново време, а така сжщо и на срѣдневѣковния и тоя презъ турското господство градъ, е твърде много вече измѣнено и не може да се възстанови. Днешниятъ Пловдивъ съсъ своето модерно благоустройство и бързия си строежъ, а при това и съсъ своето разширение, е почти на обезличване. Той е изгубилъ и своя вжтрешенъ отъ турското господство оригиналенъ видъ, какъвто е ималъ до 1877/78 години. Всичкитѣ могили и неравни мѣста, каквито е имало въ подножията на хълмоветѣ — тепета сж махнати, изравнени. Часть отъ мъхнатитѣ и трѣвясали скални спускове малко или повече тоже сж сринати, обтесани, и подножията имъ, па и самитѣ имъ ребра, сж изпълнени съ нови постройки. Марковото тепе е вече на съвършено изчезване. Юж-

aisance des populations de l'empire, aisance, crée par l'époque de paix et de tranquillité, attirèrent les regards des diverses peuplades voisines barbares, qui commencèrent alors leurs invasions avec le seul but de pillage. Et, avec la guerre marcomane (166—180) qui ébranla la première les fondements de tout l'empire, commencèrent aussi les invasions germaniques suivies par l'invasion des Barbares. Les dommages causés par ces ravages étaient grands pour les populations et pour l' empire.

La peste et la famine, en Italie affaiblissant l'empire encouragèrent encore les invasions des ennemis extérieurs.

Afin donc de consolider l'état intérieur de l'empire, une foule de mesures et de transformations administratives furént entreprises.

L'ampire fut donc, tout d'abord, divisé en nombreuses unités plus ou moins grandes (préfectures, diocèses et provinces), avec une centralisation sévère ayant à la tête des chefs nommés directement par l'autorité centrale de Rome et en dépendant complètement.

La majeure partie des terres actuelles bulgares entraient dans le diocèse de Thrace. Les limites de toutes ces unités administratives romaines n'ont point été changées jusqu'au VI e siècle. Plovdiv, comme on le sait déjà, a été élevé au rang d'un centre fortifié de première importance.

On peut croire aussi qu'en ces temps toujours orageux et incertains pour le pouvoir romain sur la Presqu'île Balcaniques, durent être élevées d'autres fortifications encore plus ou moins grandes, surtout vers le nord, dans la con-

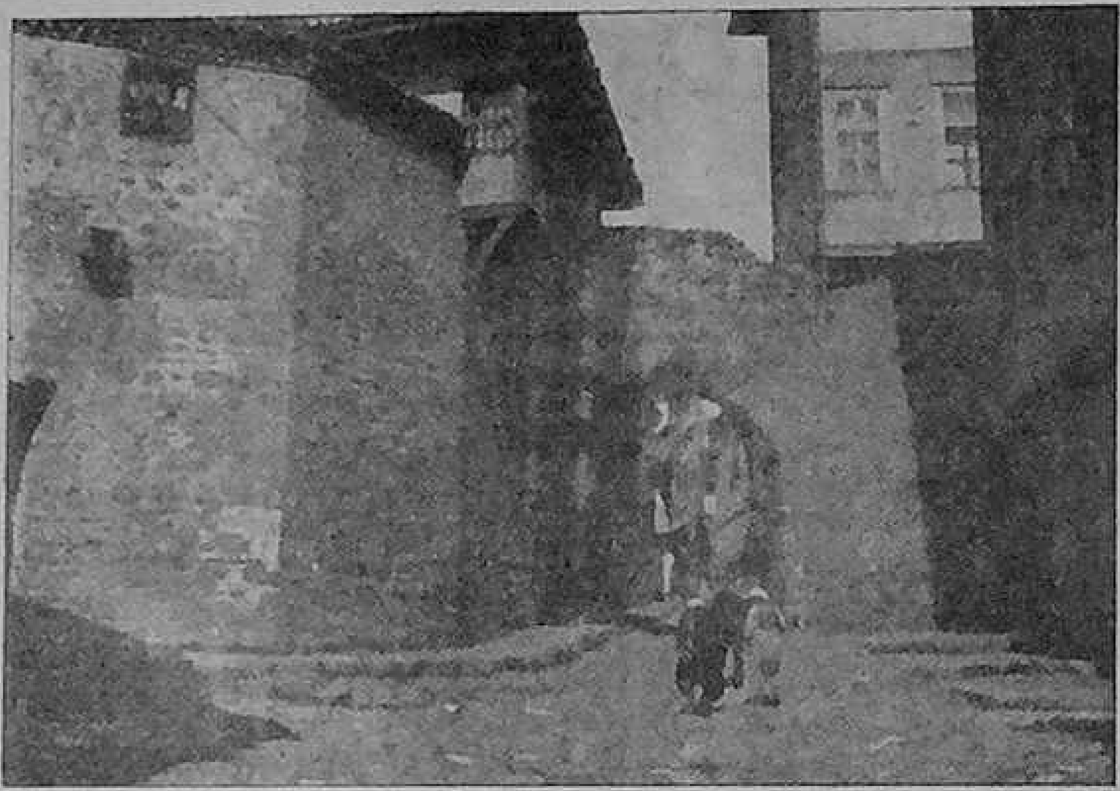

14. — Хисаръ капия (крепостна врата) между Джамбазъ тепе и Небетъ тепе—остатъкъ отъ старата крепость. — Hissar kapou (porte de forteresse) entre Djambase tépé et Nébet tépé—Reste de l'ancienne forterésse.

нитѣ склонове на Бунарджика и Джендемъ тепе сѫ значително вече оглозгани и непрекѫсвано се сриватъ заради здравия имъ и хубавъ за строежъ сиенитъ, необходимъ не само за новия Пловдивъ, но и за благоустройството и благолепието и на други градове въ царството, а главно за постилане на улицитѣ имъ. Съ една дума, толкова рѣдкитѣ и богати природни красоти на хубавия отъ вѣкове Пловдивъ, красоти които сѫ възхищавали всѣки посетитель — пѫтникъ, като че ли сегашното поколѣние се е зарекло да ги унищожи.

trée de la Sredna Gora et les défilés de la Stara-Planina, et au sud, aux pieds, dans les défilés et à l'intérieur des Rhodopes.

On voit aujourd'hui encore à beaucoup d'endroits aux environs de la ville, des restes de ces chateaux forts, dont le but était de défendre la plaine et la ville de Plovdiv et qui ont chacun leurs traditions parmi les populations et qui doivent encore être étudiés.

Au III-e s. après J. Ch., arrivent du Nord les Goths qui, pendant 20 ans entiers (250—269) dévastèrent la Mœsie et la Thrace, dont l'état florissant élevé par les Romains ne put jamais depuis être relevé. Alors souffrit aussi beaucoup la ville de Plovdiv

Après les Goths, au V-e s en-

6. — Срѣдневѣковиятъ Пловдивъ.

а) Край на римското господство.

Презъ II вѣкъ сл. Христа римската военна и политическа мощь достигнала най-високата си степень. Голѣмиятъ разцвѣтъ на римската култура, богатството и разкошътъ на римската аристокрация и благосъстоянието на поселенията въ империята, благосъстояние създадено отъ римската епоха на миръ и спокойствие, извикали погледитѣ на разнитѣ съседни варварски племена, които и захванали своитѣ нападения съ единствената цель за грабежъ Съ маркоманската война (166—180 г.), която първа разклатила основитѣ на цѣлата империя, започнали нападенията си и германцитѣ, а следъ тѣхъ последвали и други варварски племена. Пакоститѣ, които причинявали тѣзи грабителски нашествия. били голѣми и за населението. и за империята. Въ това време чумата и гладътъ въ Италия, като отслабили държавата, дали възможность на външнитѣ неприятели да подновятъ своитѣ нахлувания. За да се заякчи вѫтрешно и съ това се даде отпоръ на варварскитѣ налитания, били предприети редъ мѣрки и преобразувания вѫтре въ империята. Преди всичко, тя била раздѣлена на по-малки и по-голѣми административни единици (префектури, диоцези и провинции) съсъ строга централизация и съ началници, направо назначавани отъ централната власть въ Римъ и напълно зависещи отъ

trèrent dans la Presqu'île Balcanique les Huns, qui, sous la conduite d'Attila, saccagèrent et pillèrent tout sur leur passage et tuèrent les habitants de 70 villes, parmi lesquelles Plovdiv, à peine relevée du ravage gothique.

Le christianisme se répandit vite dans la Presqu'île pendant les trois premiers siècles. L'empereur Constantin le Grand, afin de raffermir la situation intérieure déjà ébranlée de l'empire et, afin d'avoir le secours de ses sujets chrétiens, continua les réformes de Dioclétien et accepta lui-même la foi chrétienne. Il fit de Byzantium, (Byzance), petite ville du Bosphore, sa capitale qui fut appelée de son nom Constantinople, Il resserra en effet l'administration des provinces balcaniques romaines et éleva sensiblement leur importance; toutefois, la décomposition de empire ne s'arrêta point; au contraire, elle s'accentua davantage.

En 476 se fit la division de l'empire romain et la Presqu'île Balcanique fut comprise dans la partie orientale qui commença à s'appeler Byzance et dont la langue prépondérante devint le grec à la place du latin, sous l'influence de l'hellénisme

b) Arrivée des Slavo-Bulgares.

Après que les Goths eurent abandonné les contrées balcaniques, on vit paraître les Slaves et les Bulgares. Eux aussi venus au début, soit en troupes, soit unis à d'autres peuplades barbares, ne faisaient leurs invasions qu'avec le seul but de pillage: mais, dans la suite, ils commencèrent à s'installer dans les plaines et les vallées dévastées, тамъ. По-голѣмата часть отъ сегашнитѣ български земи влизали въ диоцеза Тракия. Тѣзи граници на римскитѣ административни единици не се измѣнили чакъ до VI вѣкъ.

Пловдивъ, както се знае вече, билъ издигнатъ въ силно укрепенъ пунктъ. Може да се вѣрва още, че все въ тѣзи бурни и несигурни времена за римското господство на Балканския полуостровъ трѣбва да сж били въздигнати де по-малки, де по голѣми и други укрепления по Срѣдногорието, по проходитѣ на Стара-планина къмъ северъ и по политѣ, проходитѣ и изъ вжтрешностьта на Родопитѣ къмъ югъ. Остатъци и отъ подобни укрепления — селища, целящи отбраната на равнината и Пловдивъ, по близо или по далечъ отъ града, се зиждатъ и днесъ де повече, де по малко на много мѣста и за които сжществуватъ изобилни предания у поселенията. Тѣ и още чакатъ своето проучване.

Отъ северъ презъ III в. сл. Христа се появяватъ готитѣ, които цѣли 20 години (250—269) опустошаватъ Мизия и Тракия, цвѣтущето състояние на които области, издигнато отъ римлянитѣ, никога вече следъ това не можало да се възвърне. Много пострадалъ тогава и Пловдивъ. Следъ готитѣ презъ V вѣкъ навлѣзли въ Балканския полуостровъ и хунитѣ, които подъ водителството на Атила разсипали, разграбили и жителитѣ на 70 града изклали, между които напълно билъ пакъ разрушенъ и Пловдивъ, едва

où ils s'abadonnèrent au travail paisible de l'agriculture, à l'élevage des bestiaux, ou à l'execice de divers métiers.

Dès le début du VI-e s. toute la Prespu'île Balcanique était déjà inondée par le torrent slave, jusqu'au Péloponèse et aux îles de la Mer Adriatique.

Procope, contemporain de Justinien le Grand dit, qu'en 549, toutes les montagnes thraces — Rhodopes — furent complètement et dans toute leur étendue peuplées de Slaves, et, qu'en 551, une horde Slave de la Thrace occidentale attaqua et anéantit la ville de Topir (Topirus), qui se trouvait sur le littoral de la Mer Egée, près de la rive orientale de la Mesta

Un autre historien byzantin, le syrien Jean d'Ephèse, dit de son côté:

„La troisième année du règne de Tibère le Conquérant (581), la maudite nation slave s'avanca et envahit toute l'Hellade des environs de Salonique et la Thrace entière.“

Les Slaves se divisaient en nombreuses petites tribus unies entre elles en une unité nationale, par la langue, le culte, les coutumes et leurs qualités typiques de race. Cependant, au point de vue politique, économique et même civique, ils se sont montrés un élément solide sachant même imiter l'organisation dont les Romains avaient donné l'exemple.

Il est vrai que, pendant tout le Moyen Age, les Slaves ont mené des luttes continuelles contre Byzance pour la sauvegarde de leur liberté et de leur indépendance; mais, l'influence morale, et la culщогоде възстановенъ донѣкжде отъ готското опустошение.

Презъ първитѣ три вѣка християнството бързо се разпространило изъ полуострова. Императоръ Константинъ Великий, за да закрепи раздрусаното вече вжтрешно положение на империята, продължилъ преобразуванието на Диоклетияна, и, за да има на страната си въ помощь и християнитѣ си поданици, самъ приелъ християнстата вѣра. Той обявилъ малкото на Босфора селище Бизанциумъ (Византия) за своя столица, която приела името му Константипополъ. Найстина, той стегналъ и уредбата на балканскитѣ римски провинции и доста издигналъ тѣхното значение, обаче, разложението на империята не се спрѣло, а се усилвало.

Въ 476 год. става раздѣлението на римската империя, и Балканскиятъ полуостровъ остава въ източната ѝ половина, която почва да носи името Византия съ господствующъ езикъ гръцкия, намѣстото на латинския, и подъ влиянието на гърцизма.

б) Идването на славянобългаритѣ

Следъ като готитѣ напуснали балканскитѣ страни, почнали да се явяватъ славяни и българи. Отначало и тѣ, било сами на малки отряди, било дружно съ варзарски племена, правѣли своитѣ набѣги единствено за грабежъ, но отпосле почнали да се настаняватъ и на постоянно мѣстожителство въ опустошенитѣ и обезлюдени полета и долини, дето се предали на миренъ

ture de l'hellénisme ont exercé un grand empire sur eux, surtout par la langue et la littérature grecques.

Successivement, dans les confins de la Presqu'île et principalement dans la moitié orientale et le littoral de la Mer Egée, les Slaves se sont mêlés à la nation grecque et commencèrent même à fournir à Byzance des forces dirigeantes supérieures — chefs — de hauts dignitaires, des prélats et même des empereurs.

Ainsi, à l'arrivée des Turcs au XIV-e s. dans la Presqu'île Balcanique, les Slaves du Péloponèse, de la Thessalie, de l'Epire et des îles étaient déjà presque grécisés.

Chaque tribu slave avait son nom spécial de race. Certains de ces noms de race ont été conservés jusqu'aujourd'hui en Macédoine tels que Barzatsi, Pianitchi etc.

Mais quelles furent les tribus qui habitèrent la plaine de Thrace et surtout la ville de Plovdiv et ses environs, l'histoire ne l'a point encore établi.

Lec anciens slaves menaient une vie démocratique; et Byzance, avec son autorité d'Etat organisé et sa psychologie subtile, sut habilement exploiter ce caractère de nos ancêtres. Bien plus. Afin de les tenir soumis, elle attisait l' inimitié entre les anciens et les chefs de tribus pour les empêcher de s'unir sous l'autorité d'un seul chef qui aurait menacé l'existence de l'empire.

Les Slaves changèrent complètement le caractère national de la Presqu'île. Les colonies romaines de villes formées au temps de la domination romaine, et avec elles, les peuplades indigènes thraces à moitié romanisées qui, par suite

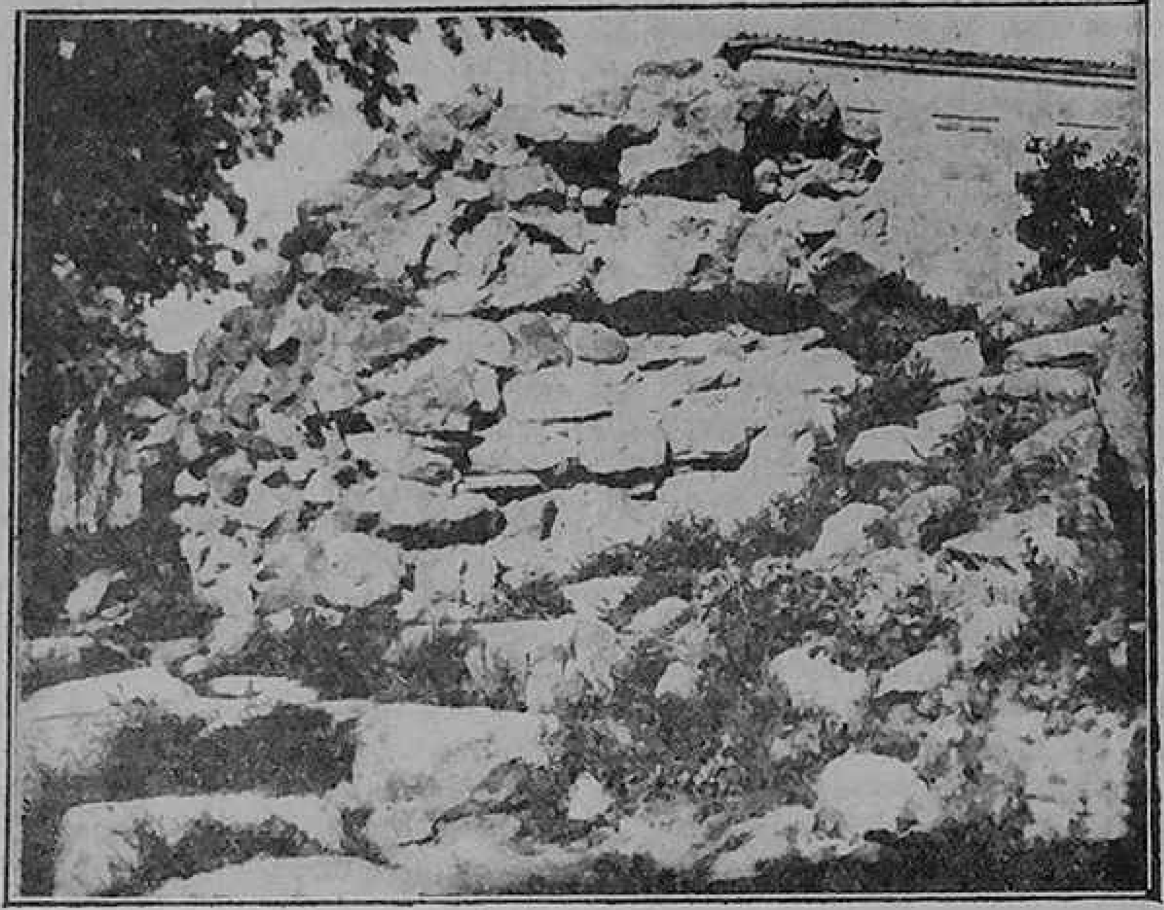

15. — Остатъкъ отъ старата крепость въ южното подножие на Таксимъ тепе — Reste ges anciénnes fortifications sur la peute sud du Taksim tépé.

трудъ — обработване на земята, отглеждане на добитъкъ и на занаятчийство. Въ началото на VI вѣкъ вече цѣлиятъ Балкански полуостровъ билъ залѣтъ отъ славянския порой, който достигналъ до Пелопонесъ и островитѣ на Егейското и Адриатическо морета. Прокопий, съвременникътъ на Юстиниянъ Великий, казва, че въ 549 год. цѣлитѣ тракийски планини, Родопитѣ, въвъ всичкото имъ пространство изцѣло били заселени съсъ славяни и че въ 551 год. единъ славянски отрядъ въ западна Тракия нападналъ и унищожилъ града Топиръ (Topirus), който се намиралъ на брѣга на Егейското море, близо

des épidémies et des invasions et dévastations fréquentes de diverses peuplades barbares, furent sensiblement raréfiés et leurs terres, surtout les plaines, presque complétement dépeuplées, furent inondées alors par le courant slave et complètement slavianisées. Il en fut de même des colonies grecques commerciales des côtes de la Mer Egée, de la Mer Noire et de l'Adriatipue; de sorte qu'au VI e s., toutes les terres de la Presqu'île Balcanique, depuis les Karpathes et le Danube au nord, jusqu'au Péloponèse et à la Mer Noire même à l'est, furent complètement envahies par les slaves et slavianisées.

Au V-e s. du côté nord, paruдо р. Места. Другъ византийски историкъ, сириецътъ Иоанъ Ефески, пъкъ казва: „на третата година отъ царствуването на Тиверия побѣдоносни (581 г.) проклетиятъ славянски народъ потегли и нахлу по цѣла Еллада, въ околностьта на Солунъ и по цѣла Тракия . . . . .“

Славянитѣ се дѣлѣли на многобройни малки племенни групи, които свързвало помежду имъ въ общо народностно цѣло само езикътъ, култътъ, обичаитѣ и типичнитѣ имъ расови качества. Политически, економически, па и граждански, обаче, тѣ се явили здравъ елементъ и сила на римско-византийския държавенъ строй, къмъ който привикнали. Наистина, презъ цѣлото срѣдневѣковие славянитѣ сѫ водили борба за своята свобода и независимость съ ромейската Византия, обаче, духовното и културно влияние на последната на чело съ гръцкия езикъ и писменость указали силно влияние надъ тѣхъ. Постепенно по крайнинитѣ на полуострова, главно по крайбрѣжието на Егейското море и южната половина, славянитѣ се прѣливали, притопявали въ гръцкото племе и почнали да даватъ на Византия дори висши рѫководни сили — пълководци, сановници, духовници и даже императори. Тъй при идването на турцитѣ презъ XIV в. на полуострова славянскитѣ племена въ Пелопонесъ, Тесалия, Епиръ и островитѣ били вече почти погърчени.

Всѣко славянско племе си имало свое особено племенно

rent les Bulgares, et au VI-e s. ils commencèrent à affluer dans les contrées byzantines, indépendamment des slaves.

Dans la suite, à cause de leur organisation militaire et de leur esprit guerrier, ils devinrent des hôtes désirés, et dans certains cas même, des alliés des empereurs byzantins, aux temps de dangers extérieurs ou de luttes intérieures dynastiques

Au VII e s. les Slaves furent déjà les maitres nationaux et économiques. „et croisaient librement et impunément toute la Presqu'île, sans pouloir reconnaitre l'autorité des empereurs byzantins.“

Sous la pression des Hazars, le troisième fils de Kobrat, — Asparoukh-Han — abandonna avec sa horde les steppes russes et s' avança vers l'embouchure du Danube, où, avec le consentement et le désir de l'empereur byzantin Constante VI, il s'établit dans l'angle au deça du Danule, sur l'ancienne île Peuce. C'est en même temps que lui le quatrième fils de Koubrat — Koubert — entra alors avec sa division de Bulgares dans la partie occidentale de la Presqu'île, en Macédonie.

Peu après, Asparoukh élargit ses possessions au sud dans la Donbroudja, jusqu'à la Stara-Planina, où, en union avec les slaves établis déjà précédemment dans cette contrée, il posa, en 679 les fondements du premier royaume bulgare avec capitale **Plisка**, située près du village actuel Aboba, dans les environs de Choumen.

La complet independance du premier royaume bulgaro-Slave име. Нѣкои отъ тѣзи племенни имена сѫ запазени и до днесъ, каквито сѫ: бързаци, пияничи и др. въ Македония. Обаче, какви славянски племена сѫ населявали тракийската равнина и особено града Пловдивъ и околностьта му, това историята още не е установила.

Животътъ на старитѣ славяни е билъ демократиченъ, а това организираната държавна власть и психика на Византия умѣло използувала, като, за да ги има подчинени, раздухвала враждата между славянскитѣ старейшини и князе-водачи на племена, та да не се съединяватъ помежду си подъ единъ вождъ и застрашаватъ сѫществуването на империята.

Славянитѣ досущъ промѣнили народностния характеръ на полуострова. Образуванитѣ презъ време на римското господство римски колонии изъ градоветѣ, а заедно съ тѣхъ и полуроманизиранитѣ туземци — тракийски племена, които отъ честитѣ нахлувания и опустошения отъ разнитѣ варварски племена, а тъй сѫщо и отъ епидемиитѣ били доста разредени, и земитѣ имъ, особено полетата, почти обезлюдени, сега се замѣстили отъ славяни и напълно посланянчили. Така сѫщо били силно разредени и крайбрѣжнитѣ на Черно, Егейско и Адриатическо морета гръцки търговски колонии, тъй че въ VI в. цѣлиятъ Балкански полуостровъ въ своитѣ земи отъ Карпатитѣ и Дунава на северъ до Пелопонесъ и Егея на югъ и отъ Адриатика на западъ, та до Черно море на

nouvellement formé fut non seulement reconnue par l'empereur byzantin régnant alors — Constantin Pogonath — mais encore ce dernier s'obligea à payer même un impôt annuel à Asparoukh

Depuis lors, Byzance se priva de sa frontière naturelle au nord le Danube, tandis que l'union des Bulgares et des slaves en masse créa un danger sérieux et fondé pour les autres terres encore byzantines de la Presqu'île.

A cause de sa situation et de sa fortification sur la plaine de Thrace. Plovdiv acquit une plus grande importance encore; il devint une barricade avancée de Byzance contre les Bulgares.

Avant tout, ses fortifications furent soigneusement réorganisées et même agrandies; de même que tout un système de châteaux forts et de diverses autres fortifications furent de nouveau relevés; de même qu'enfin certains defilés romains situés aux pieds de la Sredna-Gora (celui de Hissar) et aux pieds et à l'intérieur des Rhodoqes (ceux de Stanimaka, de Pérouchtiza, de Kritchime), furent de nouveau rétablis.

Toutes ces fortifications de la Thrace, y compris Plovdiv; eurent, un triple but:

a) D'arrêter au nord la poussée élargissante vers le sud du royaume bulgare, et d'empêcher ce dernier à avoir un débouché sur la mer Egée et à diviser par suite les possessions byzantines occidentales de Constantinople et des autres terres orientales;

b) De ne pas permettre aux populations thraces, macédoniennes et slaves de s'unir à leurs congénères septentrionaux de la изтокъ билъ напълно пославянченъ.

Презъ V в. отъ северъ се явяватъ и българитѣ и презъ VI в. почватъ да налитатъ на византийскитѣ области, независимо отъ славянитѣ. Впоследствие, обаче, за тѣхната здрава военна организация и войнственость тѣ ставатъ желани гости, а при известни случаи и съюзници на византийскитѣ императори презъ времена на външни опасности, или пъкъ при честитѣ вжтрешни династически и други борби. Презъ VII в. славянитѣ вече били економическитѣ и народностни господари, „които безнаказано и свободно кръстосвали поцѣлия полуостровъ безъ да признаватъ властьта на византийскитѣ императори“.

Подъ натиска на хазаритѣ третиятъ Кубратовъ синъ, Аспарухъ ханъ, съсъ своята орда напусналъ рускитѣ степи и дошелъ къмъ устието на Дунава, дето съсъ съгласието и желанието на византийския императоръ Константа II се поселилъ въ жгъла отсамъ Дунава на стария островъ Певки. Едновременно съ него и четвъртиятъ Кубратовъ синъ, Куберъ, съсъ своя дѣлъ българи навлѣзълъ пъкъ въ западната часть на полуострова, въ Македония. Малко следъ това Аспарухъ разширилъ владенията си на югъ въ Добруджа до Стара-планина, дето въ съюзъ съсъ славянитѣ, въ 679 год. турилъ основа на първото българско царство съсъ столица Плиска при днешното Абоба въ околностьта на Шуменъ. Пъл-

Moesie, jouissant de la liberté et de l'indépendance politique;

c) De tenir enfin, par les garnisons militaires byzantines en ces points fortifiés, les habitants slaves en respect et sans danger pour Byzance.

En 812, le roi bulgare Kroum occupa Plovdiv; depuis lors, jusqu'à l'arrivée et l'installation définitive des Turcs, c à-d. jusqu'à leur occupation de la Thrace, la ville passa à plusieurs reprises et pour peu de temps, tantôt dans dans les mains bulgares, tantôt dans les mains byzantines et même latines et russes. Depuis donc 1204 jusqu'en 1365, à l'occupation de Plovdiv par les Turcs, la ville changea 11 fois de maîtres, à savoir: elle fut 5 fois entre les mains byzantines, deux fois entre celles des latins (les croisés) et enfin entre celles des Turcs.

Ni la force militaire et la puissance politique de Byzance, ni même sa culture plus élevée, sa langue et sa littérature, ne furent en état d'arrêter le développement du jeune royaume bulgare.

Au IX-me s. fut inventée, l'écriture bulgare ancienne, qui fut répandue dans la suite parmi les autres peuples slaves qui l'acceptèrent et dont elle conserva anisi l'existence nationale.

Il ne resta alors entre les mains de Byzance que deux moyens d'espérance de pouvoir rompre la force du peuple bulgare, à savoir:

a) L'infiltration et la propagation habile d'intrigues et d'inimitiés comme parmi les peuplades particulières slaves, ainsi parmi les seigneurs et les gens de la cour royale, et partout ailleurs où il était possible et où les conditions le permettaient;

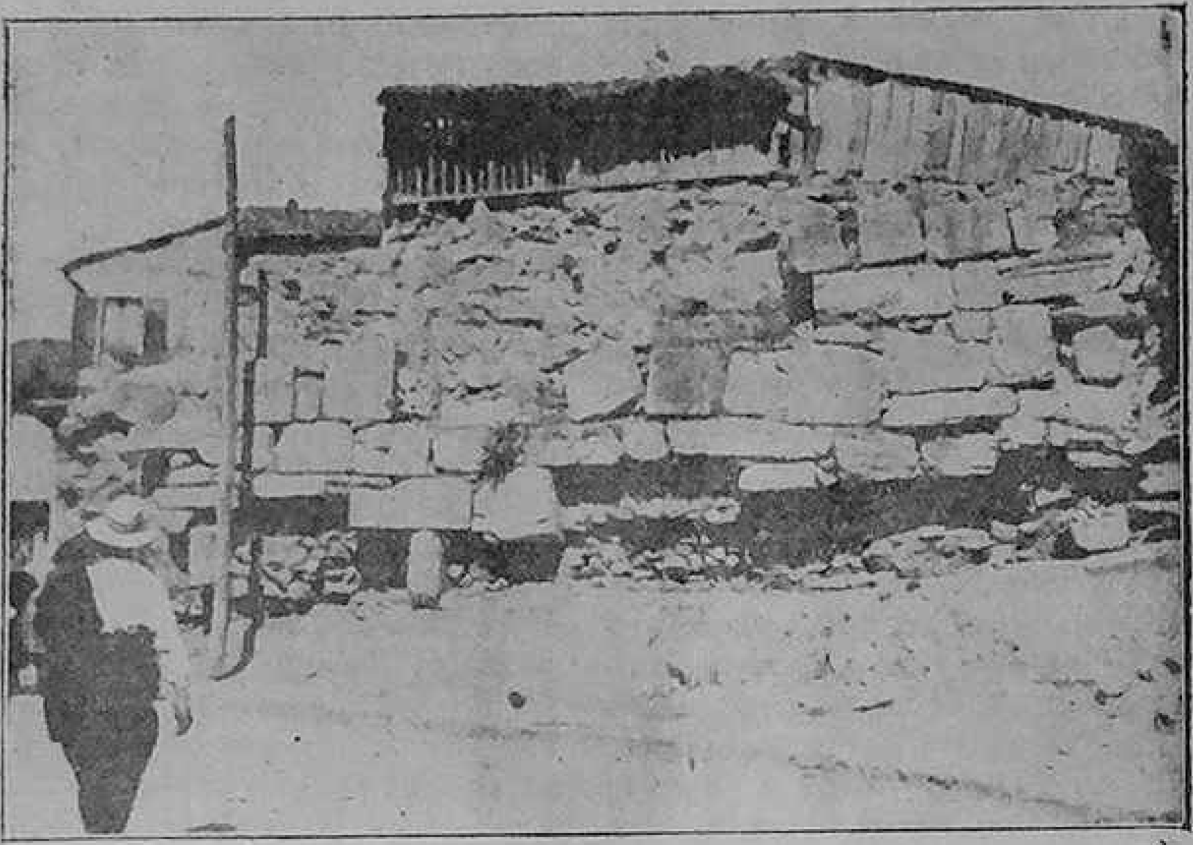

16. — Остатъкъ отъ основитѣ на старата крепость на Джамбазъ-тепе—източния му край — Reste des fondations des anciennes fortifications autour du Djambaze tèpé—extrèmité est.

ната независимость на първото новообразувано българско славянско царство била не само призната отъ царуващия тогава византийски императоръ Константинъ Погонатъ, но последниятъ се задължилъ да плаща и ежегоденъ данъкъ на Аспаруха. Отъ тогава насетне Византия се лишила отъ естествената си граница на северъ— Дунавътъ, а единството на българитѣ и славянитѣ въ Мизия създали сериозна и основателна опасность и за другитѣ византийски земи на полуострова.

Пловдивъ по своето мѣстонахождение и укрепление въ Тракийската равнина сега придобилъ несравнено още по голѣмо значение. Той станалъ предна ограда на Византия

b) La contractation sans choix et à tout prix de toutes sortes d' alliances avec les autres nations voisines contre les Bulgares

Vers 970, au moyen d'or et de promesses d'un grand butin Byzance attira le prince russe de Kiew, Svétoslav, qui entra soudain en Bulgarie, conquit la capitale Preslav, et l'année suivante passa la Stara-Planina; entra en Thrace, occupa et dévasta Plovdiv et continua ses attaques jusque sur les terres même de Byzance.

Jean Tzimiscès, effrayé de cette alliance, se présenta alors comme le défenseur et le libérateur des Bulgares, avec l'aide desquels, il chassa les Russes au delà du Danube; mais, il retint sous l'autorité byzantine la moitié orientale de la Bulgarie.

противъ българитѣ. Най-напредъ неговитѣ укрепления наново и грижливо били стегнати, сигурно и увеличени, както и цѣла система други крепости и замъци били наново едни въздигнати, а други стари римски възобновени по политѣ на Срѣдна гора и Старо-планинскитѣ проходи (Хисарътъ и др.) и по политѣ на вжтрешностьта на Родопитѣ (Станимашката, Перущица, Кричимъ и др.) Всички тѣзи укрепления въ Тракия, включително съ Пловдивъ, сж имали трояко назначение: а) да се спре напорътъ отъ северъ на Българското царство да се разширява къмъ югъ, за да не достигне излазъ на Егейското море и по тоя начинъ да раздѣли западнитѣ византийски владения отъ столицата Цариградъ и източнитѣ й земи; б) да не се допуща на тракийскитѣ, македонскитѣ и по на югъ на другитѣ славянски поселения да се обединятъ съсъ свободнитѣ си и политически самостойни вече еднородци въ Мизия на северъ; в) съ византийскитѣ военни гарнизони въ тѣзи укрепени пунктове пъкъ да се държатъ тракийскитѣ славянски поселения въ покорность и безопасность за Византия.

Презъ 812 год. българскиятъ царь Крумъ завладѣлъ Пловдивъ и отъ тогава насетне до идването и окончателното настаняване на турцитѣ, собствено до тѣхното завоевание на Тракия, градътъ е минавалъ ту въ български, ту въ византийски ржцѣ, на нѣколко пжти за малко време и въ латински и единъ пжть въ руски. Само

En 980, se forma et se fortifia le royaume bulgare occidental qui, sous le règne de Samuel, s'étendit au sud jusqu'au Péloponèse et à la Morée, et à l'ouest, jusqu'à la Mer Adriatique: la ville et la plaine de Plovdiv cependant n'entrèrent point dans le royaume de Samuel; ce royaume exista jusqu'en 1018 lorsque lui aussi, avec toutes les autres terres bulgares tomba sous l'autorité de Byzance

La conquête des deux moitiés du royaume bulgare se fit non pas tant par la force militaire des Byzantins que par leur alliance avec les Russes, leur mauvaise foi et l'attraction qu'ils exercèrent sur les Bulgares provinciaux et surtout sur les seigneurs auxquels étaient laissés tous les droits et privilèges, à condition de reconnaître l'autorité suprême de Byzance

D'ailleurs l'unité et l'indépendance de l'Eglise bulgare furent tout d'abord laissées intégrales, mais peu à peu le clergé en fut remplacé par un clergé grec.

D'autres transformations furent ensuite entreprises avec le but évident de rompre et de garder en soumission l'esprit des Bulgares, et à fondre la conscience de ces derniers dans l'élément grec, Une grande centralisation a été introduite dans l'administration des terres bulgares pour le gouvernement desquelles était placé un chef bulgare appelé **Dux**, considéré comme le remplaçant de l'empereur.

La population et les terres étaient taxées de lourdes corvées et de grands impôts, tandis que la cruauté et les vols des percepteurs étaient sionéreux, que les отъ 1204 год. та до 1364 год., когато турцитѣ превзели Пловдивъ, последниятъ е мѣнявалъ 15 пѫти господаритѣ си, а именно: 5 пѫти е билъ въ български рѫце, 3 пѫти въ византийски, 2 пѫти въ латински (кръстоносцитѣ) и най после въ турски.

Нито военната сила и политическа мощь на Византия, нито пъкъ нейната по-висока културность включително съ гръцкия езикъ и писменость, разпространявани и насаждани и посрѣдствомъ християнството, не сѫ били въ състояние да спратъ развоя на младото Българско царство. Презъ IX вѣкъ става и изнамирането на старобългарската писменость, която впоследствие се възприема и отъ другитѣ славянски народи и запазва народното имъ сѫществуване. Останали тогава две надеждни срѣдства въ рѫцетѣ на Византия, за да може да сломи своя съседъ неприятель, българитѣ, а именно: а) умѣлото разпространяване на интриги и вражди, както между отдѣлни славянски племена, тъй и между болярството и царския дворъ и всѣкѫде другаде, дето е можело и имало условия за това; и б) всевъзможни и безъ изборъ на всѣка цена съюзничества съ разни други съседни народи противъ България.

Къмъ 970 год. съ злато и обещание за голѣма плѣчка Византия привлѣкла руския киевски князъ Светославъ, който ненадейно навлѣзълъ въ България, превзелъ столицата Преславъ, а на другата година миналъ Стара-планина навлѣзълъ

historiens grecs d'alors eux-mêmes écrivaient:

„Les percepteurs perçoivent même les restes les plus minutieux de la faucille ..“ (Théophilacte)

Si l'on ajoute à tout cela les invasions et les dévastations d'ennemis extérieurs: Petchénègues, Koumans et même Croisés, on comprend clairement que la population ait été hostile à l'empire et que non seulement les Bulgares aient fait de fréquents essais d'insurrection pour se débarrasser du joug byzantin, mais que de pareils inconvénients soient arrivés même sur les terres grecques. (Neupakthe par ex.)

Pendant ce temps (1018—1186) la Thrace, y compris Plovdiv fut souvent ravagée.

C'est Plovdiv qui devint alors alors le centre le plus actif des „Bogomiles“

c) Plovdiv pendant le second royaum Bulgare

Byzanc était en décadence intérieure et extérieure. Profitant donc de sa faiblesse, les Bulgares, en 1186, sous le commandement et la conduite des deux fréres Assène et Pierre, — descendant d' une vieille famille seigneuriale bulgare, — se soulevèrent et restaurèrent le royaume de Bulgarie, ayant pour caqitale cette fois Véliko-Tirnovo, où étaient les propriétés des deux chefs.

Le mouvement insurrectionnel se propagea bien vite, et le nouveau royaume bulgare entreprit avec succès la récupération de ses anciennes contrées.

Et la ville de Plovdiv même, qui, après avoir été incendiée par les croisés, fut vite renouvelée et въ Тракия, като превзелъ и опустошилъ и Пловдивъ, па продължилъ своитѣ нападения въ земитѣ на Византия. Императоръ Иоанъ Цимисхий, уплашенъ отъ това съюзничество, се явилъ като защитникъ и избавитель на България и съ помощьта на българитѣ изгонилъ руситѣ задъ Дунава, ала задържалъ подъ византийска власть източната половина отъ България.

Презъ 980 год. се образувало и засилило западното българско царство, което при царуването на Самуила достигнало на югъ до Пелопонесъ и Морея, а на западъ до Адриатическото море, обаче, градътъ Пловдивъ съ равнината не влѣзли въ Самуиловата държава. Последната сжществувала до 1018 год., когато и тя заедно съ всички български земи паднала подъ властьта на Византия.

Завладяването и на двѣтѣ половини на Българското царство е станало не толкова съ военната сила на византийцитѣ, колкото съсъ съюзничеството на руситѣ, съ вѣроломството и съ привличането на много отъ областнитѣ български управители и боляри, на които се оставяли всички права и привелегии, стигало само тѣ да признаватъ върховната власть на Византия. Та и цѣлостьта и независимостьта и на Българската черква въ първо време се оставили непокжтнати, ала следъ малко духовенството ѝ на всѣкжде се замѣстило съ гръцко. Започнали се следъ това и други промѣни, които явно целѣли сломване духа у покореното бъл-

refortifiée par l'empereur byzantin Isaac l'Ange ne put point résister aux Bulgares; quoique ayant une forte garnison byzantine placée sous le commandement de Constantin Aspieth la ville fut deux fois attaquée par les Asséniens, et finit par tomber entre les mains des Bulgares.

Toute la moitié occidentale de la plaine de Thrace, avec Sofia à l'ouest, et les terres jusqu'à Séres et Drama au sud ouest, rentrèrent de nouveau dans les frontières bulgares.

Dans leur but d'une délivrance nationale complète du joug byzantin, les Asséniens rompirent aussi tous liens spirituels avec le patriarcat œcuménique de Constantinople, et créèrent l'archevêché bulgare de Tirnovo, élevé plus tard au rang de patriarcat.

Impuissante d'arrêter les conquêtes et les succès des Asséniens, Byzance exploita les mécontentements de certains boyards bulgares, à la tête desquels était le seigneur Ivanko; et, au moyen de grandes promesses, elle les attira à elle, contre Assène et Pierre.

Ivanko tua Assène, et l'année suivante son frère Pierre périt à sont tour; mais, l'assassin usurpateur ne put point prendre leur place: devenir roi des Bulgares. Il s'enfuit à Byzance, où il fut l'objet de grands honneurs; et reçut le titre de gouverneur de la ville et de la province de Plovdiv; avec le commandement général des armees grecques contre la Bulgarie. Il n'en jouit pas longtemps; peu après il fut traitreusement tué par les Byzantins.

Après la mort d'Assène et de Pierre, ce fut Kaloïan, frère ca-

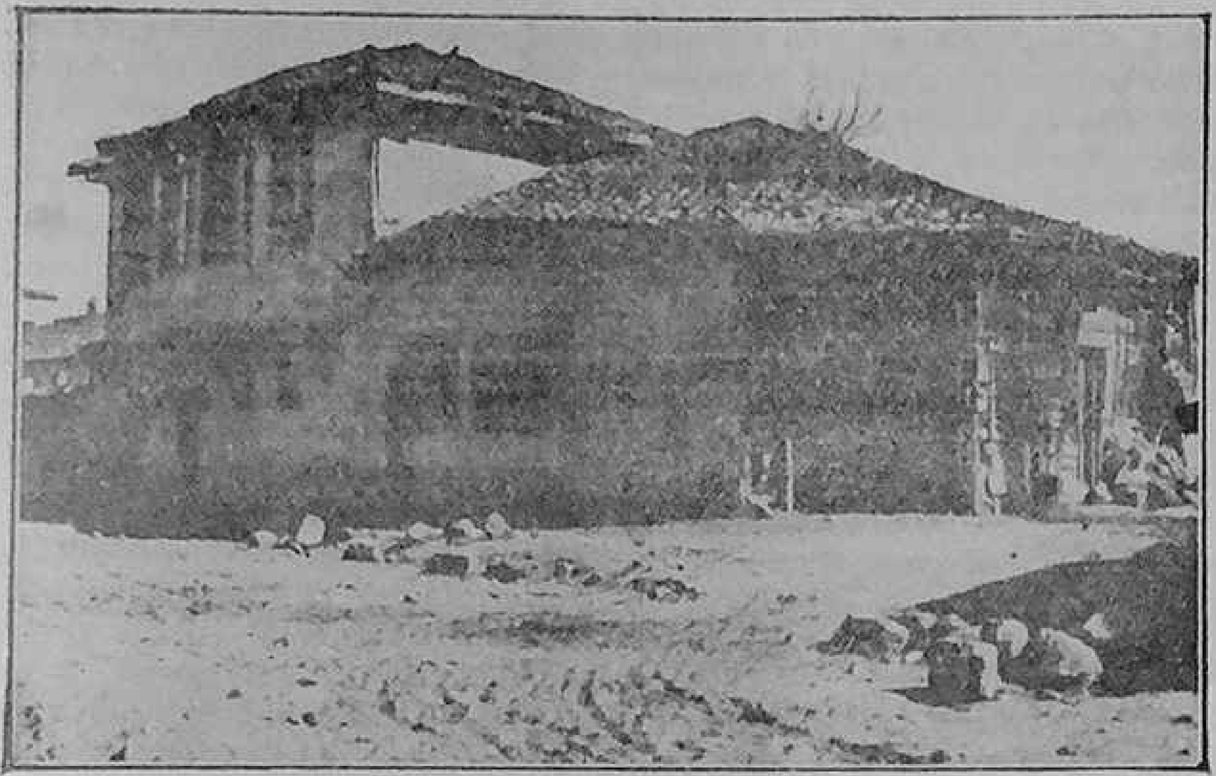

17. — Типове кѫщи отъ срѣдневѣковия Пловдивъ — Types des maisons à Plovdiv du Moyen Age.

гарско население и неговото постепенно и сигурно преливане въ гърцизма. Въведена била голѣма централизация въ управлението на българскитѣ земи, надъ които билъ поставенъ единъ върховенъ управитель, наричанъ Дуксъ, и който се считалъ намѣстникъ на императора. Съ голѣми данъци и ангарии се облагало населението и земитѣ, а жестокостьта и грабежитѣ на бирницитѣ били толкова тежки, че и самитѣ византийски лѣтописци отъ онова време пишели: „бирницитѣ събиратъ дори и най-дребнитѣ останки отъ сърпа“ (Теофилактъ). Прибавятъ ли се и нахлуванията и опустошенията на външни врагове: печенеги и кумани, а тъй също и на кръсто-

det de ces derniers, qui occupa le trône royal; et il continua avec plus d'acharnement encore et de succès la lutte contre les Byzantins.

Afin de s'assurer, du côté de l'ouest, l'amitié des Magyars et des Serbes, qui ne désiraient aucunement l'élargissement et le rétablissement d'un fort royaume bulgare dans la Presqu'île Balcanique, Kaloïan entra en relations avec le Pape de Rome, Innocent III, dont il reçut la couronne, la bulle, le sceptre et le drapeau, et qui le sacra roi des Bulgares; tandis qu'en même temps, à l'archevêque de Tirnovo, furent accordés les privilèges de primat sur toutes les terres de l'état, le droit de bénir seul le Saint Chrême, d'être éligible par les évêques bulgares, et de sacrer et d'oindre les rois bulgares.

носцитѣ, ясно се вижда тогава, какъ населението се настройвало враждебно спрямо империята, че не само българитѣ правѣли чести опити за възстание и освобождение отъ византийското иго, но и у самитѣ гърци ставало това. (Невпактъ напр.)

Презъ това време (1018 — 1186) Тракия включително и съ Пловдивъ често пѫти били опустошавани. Въ Пловдивъ тогава и въ околностьта му се много разпространило и богомилството.

в) Пловдивъ презъ второто Българско царство

Византия упадала и вѫтрешно, и външно. Възползувани отъ безсилието й, българитѣ презъ 1186 год. подъ водителството на двамата братя Петъръ и Асѣнъ, произходящи отъ старъ болярски родъ, възстанали и възстановили българското царство, тоя пѫть съсъ столица Велико-Търново, дето били тѣхнитѣ имения. Везстанието бързо се разпространило, и подновеното българско царство сполучливо почнало да си отнема отъ Византия предишнитѣ си български области. И Пловдивъ, който следъ опожаряването го отъ кръстоносцитѣ билъ бързо подновенъ и укрепенъ отъ византийския императоръ Исакъ Ангелъ, неможалъ да устои срещу българитѣ. Макаръ че ималъ силенъ византийски гарнизонъ подъ началството на Конст. Аспиетъ, градътъ на два пѫти билъ нападанъ отъ Асѣзовци и най-после падналъ въ нѫцетѣ на българитѣ. Цѣлата рападна половина отъ Тракий-

Sous l'empire latin de Constantinople, Plovdiv, fut érigé en duché.

Dans les luttes des Byzantins et des Croisés, il faut mentionner une grande bataille qui fut livrée aussi aux environs de Plovdiv.

Une grande partie de la population grecgue et nombre de courtisans de Byzance, se refugièrent alors en Bulgarie, et se soumirent à Kaloïan, en le priant de vouloir bien les aider contre les usurpateurs étrangers — les Latins...

De fait en l'an 1205, les Croisés furent battus par Kaloïan, près d'Andrinople, et leur empereur Baudoin lui-même tomba vivant entre mains des Bulgares.

Cette grande victoire, l'entrée des Bulgares dans la Thrace Orientale et leur marche sur Constantinople, effrayèrent les Grecs; ils se réconcilièrent aussitôt avec les Latins, pour combattre ensemble les Bulgares. Ce mouvement hostile des Grecs et des Latins se fit sentir aussi à Plovdiv. La ville fut pour cette raison impitoyablement punie par Kaloïan, et la citadelle de Dimotika, qui fut le centre de ce mouvement antibulgare, subit le même destin. D'autre part, les alliés de Kaloïan — les Koumans — entrèrent de leur côté en Thrace et dévastèrent tout sur leur passage, ne s'arrêtant pas même devant les villes les plus fortifiées, telle que Plovdiv.

Cependant, au siège de Salonique en 1207, Kaloïan fut aussi perfidement tué comme ses frères.

Après sa mort, des mésintelligences intérieures s'élevèrent parmi les boyards bulgares qui se soulevèrent mécontents contre le successeur illégitime du trône, le roi Borile, et lui infligèrent une défaite près de Plovdiv.

ската равнина, заедно съсъ София на западъ и чакъ до Сѣръ и Драма на югозападъ, наново влѣзли въ предѣлитѣ на България. Въ цельта си за пълно национално освобождение отъ византийцитѣ, Асѣновци и духовно скѫсали връзкитѣ съ Цариградската вселенска патриаршия и създали Търновската българска архиепископия, въздигната отъ после въ патриаршия.

Безсилна да спре успѣхитѣ на Асѣновци, Византия използувала недоволството на нѣкои боляри, на чело на които билъ болянинътъ Иванко, и съ голѣми обещания ги привлѣкла на своя страна противъ Асѣна и Петра. Иванко убилъ Асѣна, на другата година билъ убитъ и Петъръ, ала убиецътъ не можалъ да заеме мѣстото имъ — царь на България. Иванко избѣгалъ въвъ Византия, която го обсипала съ голѣми почести и го поставила управитель на Пловдивъ и областьта му, като сѫщевременно му повѣрила и главното командуване на войскитѣ ѝ противъ България, но не следъ дълго време отъ това и той билъ вѣроломно убитъ отъ византийцитѣ.

Следъ смъртьта на Асѣна и Петра, царскиятъ престолъ заелъ братъ имъ Калоянъ, най-малкиятъ отъ тѣхъ, който още по-успѣшно продължилъ борбата съ византийцитѣ. За да бѫде усигуренъ на западъ отъ маджаритѣ и сърбитѣ, които никакъ не желаели българското разширение и засилване на полуострова, Калоянъ влѣзълъ въ сношение съ римския папа Инокентия III, отъ когото получилъ царска корона, була, скип-

Cependant, avec l'intrônisation en 1218 de l'héritier légitime Jean Assène II, fils de l'ancien Assène I, les luttes intestines se calmèrent, et l'ordre et la tranquillité furent rétablis dans l'état: de son côté la situation internationale de la Bulgarie s'améliora, car elle devint alors entièrement indépendante au point de vue religeux. Comme archevêque de Tirnovo, fut élu Joachin, qui. en 1235 fut solennellement proclamé patriarche et reconnu comme tel, par tous les patriarches orientaux, voire même, par le patrianche œcuménique de Constatinoqle.

Pendant le règne d'Assène II s'acheva l'unification complète du peuple bulgare. Avec ses brillantes qualités, son habile politique, et ses relations distinguées, Assène éleva la Bulgarie au rang d'un état de première importance en Orient Jamais les frontières du royaume bulgare ne mesurèrent de si vastes dimensions, qu' au règne d'Assène II.

Toute la Presqu'île Balcanique comprise entre le Danube et les trois mers environnantes — la Mer Egée au sud, et la Mer Adriatique à l'ouest — faisait partie du royaume de Bulgarie.

Seulement Contantinople avec la Thrace orientale appartenaient aux Latins; et la Grèce ancienne aux Grecs

Les barons latins eux—mêmes de Constantinople, afin d'avoir l'amitié et la protection de la Bulgarie, élurent le roi Assène comme tuteur de leur roi mineur Baudouin II.

La Serbie, à l'ouest, fut aussi sous le protectorat bulgare.

En 1230, Assène sauva l'empiтъръ и знаме и го коронясалъ за царь на България, а на Търновския архиепископъ били дадени привелегиитѣ: примасъ надъ всички земи въ държавата, право да освѣщава самъ Св. Миро, да бѫде избиранъ отъ българскитѣ епископи и да коронясва и миропомазва българскитѣ царе.

Въвъ времето на Цариградското латинско царство Пловдивъ билъ издигнатъ въ областенъ градъ. Въ борбитѣ между византийци и кръстоносци голѣмо сражение станало тогава и въ околноститѣ на Пловдивъ.

Голѣма часть отъ византийското дворянство и гръцкото население тогава избѣгали въ България, подчинили се на Калояна и го молили за обща борба противъ чужденцитѣ нашественици — латинцитѣ. При Одринъ въ 1205 г. кръстоносцитѣ били разбити отъ Калояна, като и самиятъ имъ императоръ Балдуинъ падналъ живъ въ пленъ у българитѣ. Това поражение и навлизането на българитѣ въ източна Тракия на пѫть и къмъ Цариградъ уплашило гърцитѣ. Последнитѣ се отметнали отъ Калояна и се сдобрили и съюзили съ латинцитѣ за дружна борба противъ българитѣ. Това враждебно на латинци и гърци движение се появило и въ Пловдивъ, поради което градътъ билъ жестоко наказанъ отъ Калояна. Сѫщата участь постигнала и крепостьта Димотика, дето билъ центърътъ на противо-българското движение. Та и Калояновитѣ съюзници — куманитѣ — въ борбата срещу византийцитѣ и латинцитѣ се вестявали въ Тракия и я

re latin des Grecs, qui, sons le règne de leur roi Théodore d'Epire, entrèrent en Thrace dans le but d'ioccuper Constantinople.

Les Grecs furent écrasés près de Klokotnitsa, actuellement le village de Sémichsté, (près de Haskovo) et leur empereur, Théodore, fut pris captif.

Cette illustre victoire fut rendue à jamais mémorable par les monuments remarquables que fit élever Assène à cette occasion; ainsi, il fit construire alors dans la ville royale de Tirnovo une belle église qu'il dédia aux 40 S-t Martyrs, et fit élever de nombreuses forteresses, dont la principale près de Stanimaka, dans les Rhodopes, est restée jusqu'à nos jours, portant le nom de „Citadelle d'Assène.“

Combien grand et répandu au loin fut le prestige d'Assène, et quelle grande puissance il exerçait sur les masses nationales, nous le prouvent aussi les monuments trouvés dernièremert dans certains monastères, du littoral de la Mer Egéé par des pèlerins et des bienfaiteurs tel, par exemple, le S-t Jean Baptiste, près de Sérès, et celui de la Koznitsa Planina, près de Kavala.

Parmi les nombreuses nominations purement bulgares de Kavala, figure aussi celle d'Assène, et ce nom a existé dans beaucoup de familles de cette ville, jusqu'au XVIII-e s.

Après la mort du roi Jean Assène II (1240), la grande, la vaste et la puissante Bulgarie des Asséniens tomba en décadence.

Cette décadence commença tout d'abord avec les intrigues et les

18.—Изгледъ на вѫтрешностьта на Родопитѣ, дето е намирало убѣжище полското население при нашествието на турцитѣ. — Vue de l'intérieur des Rhodopes où on decouvrit la retraite de la population compagnarde au moment de l'invasion des Turcs.

опустошавали, като не се спирали и предъ най-укрепенитѣ градове, какъвто е билъ и Пловдивъ. При обсадата, обаче, на Солунъ, и Калоянъ билъ като братята си вѣроломно убитъ въ 1207 година.

Следъ Калояновата смърть настанали вѫтрешни недоволства между боляритѣ противъ незаконния преемникъ царъ Борилъ, който претърпѣлъ поражение въ Пловдивъ. Съ възцаряването, обаче, на законния наследникъ Иванъ Асѣнъ II, синъ на стария Асѣнъ I, въ 1218 год., вѫтрешнитѣ борби утихнали, въдворенъ билъ редъ и спокойствие въ държавата, а така сѫщо и международното положение на България се подобрило, па и черковно стана-

hostilités courtisanes, à l'occasion de la succession du trône royal; et cela créa de pénibles et nuisibles luttes dynastiques, que Byzance attisa avec une habile finesse. Ces luttes facilitèrent et encouragèrent d'autre part encore la politique séparatiste des seigneurs et des souverains des contrées, qui aspiraient tous à l'autocéphalie et à l'élargissement continuel de leurs terres. Cet étal intérieur des choses fit agrandir aussi les dangers extérieurs: Magyars, Serbes et Grecs, rivalisèrent d'ardeur, pour profiter de la disparition du bras puissant et dominant d'Assène, et de la faiblesse intérieure croissante de la Bulgarie.

Les frontières de la Bulgarie se rétrécirent de plus en plus, et ce ne fut qu'après un siècle et un ла досущъ независима: за Търновски архиепископъ билъ избранъ Иоакимъ, който въ 1235 год. тържествено билъ провъзгласенъ за български патриархъ и признатъ за такъвъ отъ всички източни патриарси, включително и вселенския въ Цариградъ.

Презъ царуването на Асѣна II обединението на Българския народъ било пълно. Асѣнъ съ блестящитѣ си способности, ловка политика и мекитѣ си обноски издигналъ България въ първостепенна държава на изтокъ. Никога границитѣ на Българското царство не сѫ достигали такива размѣри, каквито достигнали при Асѣна. Цѣлиятъ Балкански полуостровъ между Дунава и тритѣ морета: Черно на изтокъ, Бѣло на югъ и Синьото на западъ, е билъ въ предѣлитѣ на България. Само Цариградъ съ източна Тракия били на латинцитѣ и стара Гърция на югъ—на гърцитѣ. Самѝ латинскитѣ барони въ Цариградъ, за да иматъ приятелството и защитата на България, избрали Асѣна за настойникъ надъ малолѣтния си царь Балдуинъ !!. Сърбия на западъ тоже била подъ протектората на България. Презъ 1230 год. Асѣнъ спасилъ латинската империя отъ гърцитѣ, които съсъ своя царь, Епирския Тодоръ, вѣроломно навлѣзли въ Тракия съ цель да завзематъ Цариградъ. Гърцитѣ били поразени при Клокотница, днешното село Семисче при града Хасково, като и самиятъ имъ императоръ Тодоръ билъ вземенъ въ пленъ.

Тая знаменита победа била peu sous le règne du roi Jean Alexandre (1331—1371), qu'elles s'élargirent de nouveau, et principalement au sud; mais ce fut pour la dernière fois. Dans la période entre 1240 et 1331, la frontière en Thrace, entre la Bulgarie et Byzance, fut très inconstante.

Elle changea souvent, mais suivit principalement le cours de la Maritsa. Il n'y a pas de doute que l'un des principaux buts des bulgares, comme des grecs, dans leurs luttes à travers la plaine de Thrace, fut la prise de Plovdiv; et la ville fut plus d'une fois prise et reprise tantôt par les uns tantôt par les autres, après des luttes sanglantes, et de gran des dévastations aux environs.

Parallèlement avec Plovdiv, un rôle non moins grand dans les luttes ont joué aussi les forteresses voisines des Rhodopes de même qu'aussi celles de la Sredna-Gora.

Le roi Jean Alexandre, vers, la fin de son règne, partagea son royaume entre ses deux fils: à l'ainé, Jean Strachimir, qui était l'héritier légitime, il donna la contrée de Vidin, avec la vallée du Timok, et comme capitale la ville de Bdin ou Vidiu; au plus jeune, Jean Chichman, il donna la majeure partie centrale, avec capitale Véliko-Tirnovo.

Tandis que la contrée orientale littorale de la Mer Noire, — la Dobroudja, — située au nord du bassin de la rivière Kamtchia, était grecque complètement dominée par le puissant boyard Dobrotitch et plus tard par son fils Jean.

La ville et la plaine de Plovdiv avec les citadelles Rhodopiennes: Stanimaka, Pérouchtitsa, Kritchim, увѣковѣчена отъ Асѣна съ бележити паметници: издигната била и наименована въ честь на Св. 40 мѫченици черква въ престолния градъ Търново, а тъй сѫщо и други такива между които и крепостьта съ черква въ нея при града Станимака, наричана поради това Асѣнова крепость.

Колко голѣмо и далечъ разпространено е било обаянието и силата на Асѣновци изъ широкитѣ народни маси въ полуострова, твърдятъ и намѣренитѣ въ последно време поменици на дарители и поклонници въ край Егейскитѣ монастири: Св. Иванъ Предтеча при града Сѣръ и тоя въ Кошница планина при Кавала. Между многобройнитѣ чисто български народни имена отъ града Кавала на десятки мѣста е отбелезано и името Асѣнъ, което е сѫществувало въ Кавалски семейства чакъ до XVIII вѣкъ.

Следъ смъртьта на царь Ив. Асѣна II (1240 г.) настѫпилъ повратъ въ могѫществото и величието на обширната Асѣновска България. Упадакътъ започналъ най-напредъ съ дворцови интриги и ежби около наследството на царския престолъ, а това създало тежки и пакостни династически борби, хитро и подло подклаждани пакъ главно отъ Византия. Тѣзи борби улеснили и изострили отъ друга страна и отцепническата политика на областнитѣ владѣтели и боляри и стремежа на всѣкиго отъ тѣхъ за самовластие и разширение на земята си. Това вѫтрешно разложение усилило и външнитѣ опасности. Маджари, сърби и гърци се

Racovitsa, etc. de même que les forteresses de la contrée de Sredna-Gora, entrèrent dans les frontières du royaume de Tirnovo, c. à. d. de Jean Chichman.

Ce partage de l'état bulgare créa aussi une grande hostilité entre les souverains des différentes contrées; ajoutant à cela d'autres misères intérieures encore (la religion des Bogomils etc.) la Bulgarie se trouva très affaiblie la veille de l'invasion turque; et cette faiblesse accéléra et facilita la soumission des autres terres bulgares par les turcs, et l'instalation définitive et prolongée de ces derniers en Europe.

Non moins grande fut aussi alors la décomposition des autres états balcaniques, tels que, Byzance et Serbie, par suite de quoi, ils eurent la même destinée.

d) Plovdiv au temps de la domination turque

Forts avec leur organisation militaire et gouvernementale en Asie Mineure, facilités d'autre part, par la décomposition; les querelles intestines et les luttes dynastiques des pays balcaniques chrétiens, qui étaient en hostilité continuelle les uns contre les autres à cause de leur avidité insatiable de terres nouvelles, — les turcs commencèrent et continuèrent dans la suite leurs conquêtes sur la Presqu' île, sans rencontrer presque de résistance

Tout d'abord, en 1346 ce fut Jean Cantakuzène, grand domestique de Byzance, homme savant mais très ambitieux, qui chercha le secours armé des turcs, pour s'usurper le trône de l'empereur légitine byzantin, Jean Paléologue.

надпреварвали, кои по-бързо, по-сигурно и съ какви срѣдства да използуватъ липсата на Асѣновата силна владѣтелска ржка и голѣмата и растяща вжтрешна слабость на България. Въ съседство отъ северъ се появили и татаритѣ, които, привлѣчени отъ Византия въ помощь противъ България, започнали и тѣ своитѣ грозни опустошения на българскитѣ земи. Границитѣ на България се стѣснявали все по-вече и по-вече и чакъ следъ единъ вѣкъ и нѣщо при царуването на царь Иванъ Александъръ (1331—1371) тѣ наново се поразширили, главно на югъ, обаче, това било за последенъ пжть.

Въ Тракийската равнина въ периода между 1240 и 1331 г. границата между България и Византия била много непостоянна. Тя се често мѣнявала, ала главно се движела по р. Марица. Не ще и дума, че единъ отъ главнитѣ обекти и на българи, и на византийци въ тѣхнитѣ борби изъ Тракийската равнина е билъ Пловдивъ. Той е билъ обсажданъ, превземанъ и минавалъ ту въ едни, ту въ други ржце и както въ околноститѣ му, тъй и въ самия него сж ставали кървави борби и опустошения. Наредъ съ Пловдивъ не малка роля сж играли въ борбитѣ и близкитѣ родопски крепости, а тъй сжщо и тѣзи въ Срѣдногорието.

Царь Иванъ Александъръ къмъ края на своето царуване раздѣлилъ царството си на двата си сина: на по-голѣмия и законния наследникъ Иванъ Срацимиръ далъ Видинската область съ Тимошката долина

Deux ans après, en 1348, le roi serbe, Stéphan Douchan, envoya expressément des délégués à Brousse, pour prier le Sultan Orhan de lui venir en aide contre Byzance.

En leur qualité donc d'alliés de Contakuzène contre Jean Paléologue, les Turcs en 1352 passèrent le détroit des Dardanelles et s'installèrent maîtres de la citadelle byzantine Cympé, et ne retournèrent plus dans leurs terres d'Asie

Les nouveaux conquérants commencèrent leurs conquêtes par la ville de Gallipoli; ils entrèrent ensuite successivement vers l'intérieur suivant le cours de la Maritza, élargirent leur domination vers le sud sur Lulé Bourgas et Tchorlou, et conquirent la forte citadelle de Dimotika; puis, en 1363, Andrinople tomba aussi entre leurs mains et devint leur première capitale dans l'orient européen.

La principale et la plus importante route militaire et commerciale, entre la capitale de Byzance et la riche et fertile plaine de Thrace, fut alors interceptée. D'Andrinople, les turcs, purent depuis lors conquérir plus facilement les autres villes et forteresses et élargir de plus en plus leurs conquêtes

Le grand chef Lala-Chabine, en 1364, se rendit maître de Plovdiv et s'y installa en qualité de premier Beyler Bey de Roumélie.

Petit à petit, mais non sans une certaine opposition, toute la plaine de Thrace, avec les citadelles des Rhodopes et de la Sredna-Gora, tombèrent sous le pouvoir des turcs. Ce furent les citadelles de Racovitsa, près du village Goи съсъ столица града Бдинъ — Видинъ, а на по-малкия си синъ Иванъ Шишманъ далъ централната и най-голѣмата часть съсъ столица Велико-Търново. Източната пъкъ крайбрѣжна на Черно-море область Добруджа, северно отъ басейна на р. Камчия, почти независимо владѣель силниятъ боляринъ Добротичъ, а следъ него синъ му Иванъ. Градътъ Пловдивъ съ равнината и съ родопскитѣ крепости: Станимака, Перущица, Кричимъ, Раковица и др., а съ тѣхъ заедно и тѣзи въ полето и Срѣдногорието сж влизали въ предѣлитѣ на Търновското, Шишмановото царство. Това раздѣление на Българската държава създало и голѣма враждебность помежду владѣтелитѣ имъ, прибавени при това и други вжтрешни недѫзи (богомилството и др.), отслабили България твърде много въ навечерието на турското нашествие и ускорило и улеснило покоряването и на българскитѣ земи отъ турцитѣ и заседването имъ въ Европа. Не по-малко било разложението въ онова време и на другитѣ балкански държави: Византия и Сърбия, вследствие на което и тѣхната участь била сжщата.

г) Пловдивъ презъ времето на турското господство.

Силни съсъ своята военна и държавна организация въ Мала-Азия, улеснени и отъ разложението и династическитѣ борби у балканскитѣ християнски държави, които свърхъ всичко това били обзети и отъ голѣма враждебность и ненаситна алчность за земи една срещу

lémo Bélovo, et de Tchépino ou Tsépina qui opposèrent le plus de résistance.

Les montagnards bulgares des Rhodopes et de la Stara-Planina défendirent aussi leurs terres avec héroïsme. Une tradition, conservée jusqu'à nos jours même, dit que, pendant 40 ans entiers, les Bulgares des Rhodopes menèrent une lutte opiniâtre et sanglante contre les turcs, jusqu'à ce que ces derniers se vissent obligés de leurs laisser certains privilèges, tels les droits militaires.

L'administration personnelle et indépendante de leurs villes et villages leur a été laissée, sous la direction de leurs voïvodes, et ils furent exempts des impôts; mais, par contre, ils furent obligés de donner des soldats pour conduire les ravitaillements militaires turcs.

L'établissement définitif des turcs dans la plaine de Thrace, leurs succès continuels, leur élargissement systématique dans toutes les directions et vers les autres contrées de la Presqu'île, émurent et épouvantèrent les nations balcaniques; elles laissèrent de côté parfois leurs hostilités mutuelles, et essayèrent avec des forces communes de chasser le terrible asiatique et se délivrer des horreurs qu'il apportait; mais, c'était déjà trop tard.

Les grandes et sanglantes batailles de Tchermène, aux environs d'Andrinople, en 1371, —la fameuse bataille de Kossovo, en 1389, et la capitulation de Tirnovo, en 1393, après un siège de trois mois, décidèrent définitivement la destinée des peuples balcaniques, surpris et éveillés trop tard.

La décomposition intérieure de

друга, — турцитѣ безпрепятствено току-речи започнали и продължавали своитѣ завоевания на полуострова. Най-напредъ и пръвъ презъ 1346 год. Кантакузинъ, великъ доместикъ въвъ Византия, ученъ човѣкъ, но голѣмъ честолюбецъ, потърсилъ съюзнишка военна помощь отъ турцитѣ, за да отнеме за себе си престола отъ законния византийски императоръ Иоанъ Палеологъ. Следъ две години, въ 1348 год., пъкъ и сръбскиятъ кралъ Стефанъ Душанъ чрезъ нарочни пратеници въ Бруса молилъ султанъ Орхана за помощь противъ Византия.

Въ качеството си съюзници на Кантакузина въ борбата му съ Иоанъ Палеолога, турцитѣ въ 1352 год. минали Дарданелския протокъ и се настанили като завоеватели във византийската крепость Цимпе и вече не се върнали обратно въ земята си въ Азия.

Новитѣ завоеватели започнали завоеванията си отъ Галиполи и постепенно навлизали въвъ вжтрешностьта по течението на Марица, разширили се на изтокъ къмь Люле-Бургасъ и Чорлу, превзели силната крепость Димотика, а следъ нея въ 1363 год. падналъ въ ржцетѣ имъ и Одринъ, който станалъ първата султанска столица на европейския изтокъ. Главниятъ и най-важенъ търговски и воененъ пжть между столицата на Византия и богатата плодородна Тракийска равнина билъ прекжснатъ. Отъ Одринъ турцитѣ вече по-лесно можели да завзиматъ градоветѣ и крепоститѣ и да

Byzance fut la plus nuisible à l'orient européen, en ces temps de désolation génèrale.

Là, les animosités, pour et contre le trône impérial ne s'arrêtèrent devant rien; les partis courtisans de Constantinople cherchèrent constamment, dans leurs luttes mutuelles, à se prévenir pour avoir chacun l'amitié et le soutien des turcs.

Mais ce ne fut point le seul mal.

Les populations de Byzance, romanisées et hellénisées précédemment, en tombant sous le joug turc, se confondirent volontiers dans la nationalité dominante et l'élément turcs et passèrent en masse à l'islamisme. Et ainsi, la puissance et la domination turques devinrent plus fortes.

D'autre part encore, l'inimitié des Grecs contre les bulgares, aveuglait tellement ces premiers, que même au temps où les turcs devinrent maîtres absolus des terres byzantines en Asie Mineure et se retranchèrent solidement dans la contrée la plus importante de la Presqu'ile — Gallipoli; Dimotika, Andrinople — l'empereur byzantin, Jean V, pour des raisons inconnues, trouva le moment de guerroyer avec la Bulgarie pour les villes d'Anhialo et de Messemvria.

Pendant que les autres nations chétiennes de la Presqu'île montrèrent une opposition plus ou moins grande aux envahissements des turcs, Byzance se trouva la plus faible et fit preuve d'une grande impuissance; et pourtant, par ses nombreuses et fortes citadelles, par sa Capitale très fortifiée et peuplée, par sa flotte et

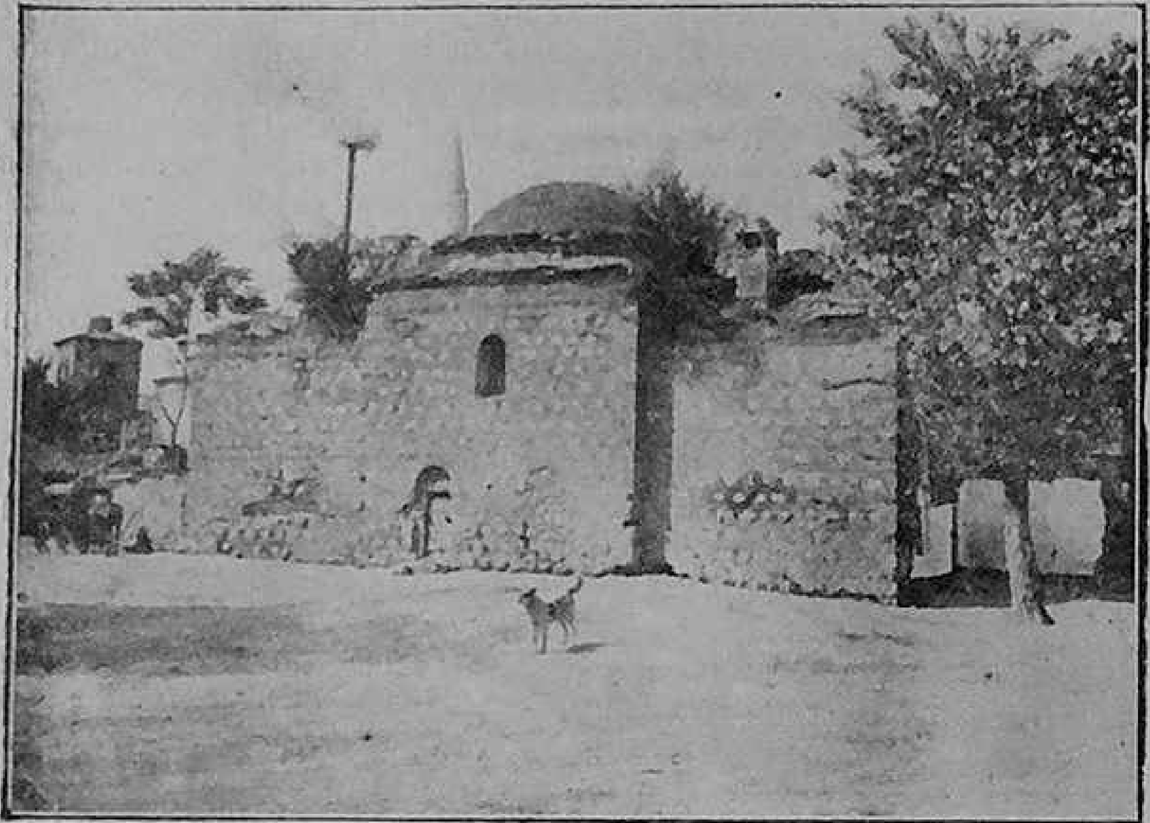

19. — „Имаретъ джамия“ въ Пловдивъ, съградена презъ 1430 год. отъ Шахъ-Абединъ, синъ на Лала Шахинъ. — Vue de la mosquée „Imaret“ batie Plordiv, par Chahk-Abedin, fils de Lala-Chehine. en 1430.

разширяватъ все повече и повече завоеванията си. Пълководецътъ Лала Шахинъ въ 1364 год. превзелъ Пловдивъ, дето се установилъ въ качеството си на пръвъ Румелийски бейлеръ бей. Следъ не дълго време, но не и безъ съпротивление, цѣлата Тракийска равнина съ подпланинскитѣ крепости въ Родопитѣ и Срѣдногорието станали подвластни на турцитѣ. Най-голѣмо съпротивление указала крепостьта Раковица при с. Голѣмо Бѣлово и тая, наричана Чепино или Цепина, която се държала още 9 месеца следъ завземането на първата. Юнашки защищавали своитѣ земи планинцитѣ българи въ

sa situation géographique enfin elle avait eu les plus favorables conditions de s'opposer et de résister aux envahisseurs.

Voyant donc la grande faiblesse de Byzance, les Turcs s'établirent tout d'abord dans ses terres, rétrécirent ses frontières jusqu'aux environs de Constantinople, et la laissèrent en paix, pour s'occuper de conquérir ses autres contrées et de vaincre, d'abord les Bulgares, les Serbes, les Roumains et les Magyars qui étaient plus forts et plus opiniâtres

Pendant plus de 100 ans, ils continuèrent la lutte contre les nations balcaniques, et ce n'est que lorsqu'ils en eurent raison qu'ils s'emparèrent de Constantinople

Родопитѣ и Стара-планина. Едно предание, и до днесъ запазено, казва, че цѣли 40 год. родопскитѣ българи водили упорита кървава борба съ турцитѣ, до като последнитѣ се принудили да имъ дадатъ известни права, тъй нареченитѣ „войници". Оставено имъ било самоуправлението въ селищата подъ своитѣ кметове и войводи, освободени били и отъ данъци, но пъкъ били длъжни да даватъ войници, за да каратъ турскитѣ войскови обози-

Заседването на турцитѣ въ Тракийската равнина и тѣхнитѣ успѣхи и системното имъ разширяване по всички посоки и къмъ другитѣ области на полуострова, стреснало балканскитѣ народи. Последнитѣ изоставили за малко своитѣ вражди и се опитвали съсъ сдружени общи сили да прогонятъ страшния азиятецъ и се избавятъ отъ ужаситѣ, що носѣлъ той, ала това било вече много късно. Голѣмитѣ и кръвопролитни битки при Черменъ около Одринъ въ 1371 год., прочутата Косовска битка въ 1389 год. и падането на българската столица Търново презъ 1393 год. следъ една упорита тримесечна обсадна борба окончателно решили сѫдбата на късно опомнилитѣ се балканци.

Най-пакостно въ онова време за европейския изтокъ е било вѫтрешното разложение на Византия. Тамъ предъ нищо не спирали ежбитѣ за и около императорския престолъ, а придворнитѣ партии въ Цариградъ въ борбитѣ помежду си се надпреварвали, коя да има за приятели и помощници турцитѣ.

en 1453, dont ils firent leur capitale, et devinrent de la sorte les maîtres absolus et tout puissants de la Presqu'île.

Ainsi donc, Grecs, Bulgares, Serbes, et après eux, Roumains et Magyars perdirent complètement leur liberté et leur indépendance politique et se soumirent à une autorité despotique originaire d'Asie, étrangère de langue, de religion et de race,

Pendant tout le Moyen Age, la Thrace, d'entre toutes les contrées de la Presqu'île, a été le champ des batailles continuelles entre Grecs et Bulgares et le foyer des guerres intestines entre Byzance et la Bulgarie; elle a été aussi une contrée des pillages et dévastations fréquents, causés par les invasions de Petchénègues, de Koumans et de Tartares et un lieu de traversée et de saccages des croisés. C'est pour ces raisons mêmes que la population de Thrace fut très appauvrie et fort clairsemée.

Cette contrée a été vouée par le destin à être le témoin, le théâtre et le souffre douleur des temps les plus pénibles qui accompagnèrent les guerres incessantes d'envahissement des Turcs dans l'orient européen.

C'est en Thrace que s'établirent tout d'abord les hordes turques, et c'est de là, à travers ses plaines qu'elles continuèrent leurs campagnes et leurs conquêtes.

Les conquérants causaient de grandes dévastations dans les lieux habités qu'ils envahissaient: les villes et les citadelles étaient détruites et les plaines dépeuplées; telle fut aussi la destinée de Plovdiv.

Massacre, mahométisation, et

Но злото не е било само това. По-раншнитѣ романизирани и елинизирани въвъ Византия населения, като попадали подъ турцитѣ, охотно се смѣсвали съ турската господствующа племенитость и масово преминавали въ islamството. Съ това още повече се засилвало турското могжщество и господство. Отъ друга страна и враждебностьта на гърцитѣ къмъ българитѣ толкова ги заслѣпявала, че и когато турцитѣ вече били пълни господари надъ мало-азийскитѣ византийски земи, а на полуострова здраво заседнали въ най-важната область — Галиполи, Димотика, Одринъ, — византийскиятъ императоръ Иванъ V по неизвестни причини намѣрилъ време да воюва съ България за градоветѣ Анхиало и Месемврия.

До като другитѣ християнски народи на полуострова все указвали де по-слаба, де по-голѣма съпротива на турцитѣ въ тѣхнитѣ завоевания, Византия се указала най-слаба отъ всички, макаръ че тя имала въ земитѣ си много и силни крепости, и съсъ своята най многолюдна и укрепена столица, съсъ своята флота и господството си по морето и съ изгодното си географско положение тя е имала най-благоприятнитѣ условия да се опре и да не допусне турцитѣ въ земитѣ си.

Виждайки голѣмата слабость на Византия, турцитѣ най напредъ се настанили въ земята ѝ, стѣснили предѣлитѣ ѝ до околноститѣ на столицата ѝ

émigration forcée en Asie Mineure des populations chrétiennes soumises, esclavage et expédition des esclaves dans les terres turques asiatiques ou autres, installation de colons turcs, tartares, ïourouks et même tsigans dans les nouvelles terres conquises, tels furent les moyens, les buts, la psychie et les notions de conquête de despotisme et de gouvernement des sultans et vizirs turcs; la masse turque elle-même secondait et partageait pleinement les compréhensions de ces derniers, en ce qui concernait l'élargissement et l'assurance de la domination turque.

La Thrace fut ainsi la première contrée qu'occupèrent les Turcs, et une grande partie de sa population fut massacrée; les plus timides de ses habitants passèrent à l'islam par force; un grand nombre d'esclaves furent envoyés et répandus dans les steppes de l'Asie Mineure, où ils disparurent sans laisser aucune trace; certains enfin des habitants se réfugièrent dans les montagnes voisines — les Rhodopes et la Sredna-Gora— et peu nombreux furent ceux qui restèrent dans les plaines parmi les conquérants.

Pendant qu'avec ce système, ils débarrassaient ainsi la contrée des populations indigènes chrétiennes, les turcs fixèrent rapidement leurs colons dans tous les lieux importants et stratégiques, dans les plaines fertiles, dans les défilés, et par endroits même, ils fondèrent de nouvelles villes, (Pazardjik)

Dans les montagnes et les confins moins accessibles, où la population bulgare était entièrement pure d'éléments étrangers, et, par

Цариградъ и я оставили на мира, като се заловили следъ това да завладяватъ другитѣ ѝ области и да свършатъ съ по-силнитѣ и по-упорититѣ българи, сърби, ромѫни и маджари. Цѣли 100 години продължила борбата съ балканскитѣ народи и чакъ, когато всичко съ тѣхъ било свършено, въ 1453 год., превзели и Цариградъ, установили столицата си въ него и вече станали пълни и силни господари надъ цѣлия полуостровъ. Тъй и гърци, и българи, и сърби, а подиръ тѣхъ и ромѫни, и маджари изцѣло изгубили своята политическа свобода и независимость и се подчинили на една чужда по езикъ, вѣра и раса азиятска деспотическа власть.

Тракийската область презъ цѣлото срѣдневѣковие е била мѣстото на постоянни между Византия и България и на междуособни български и византийски борби. Тя е била страна и на чести ограбвания и на опустошения отъ налитанията и на печенеги, кумани и татари, на преминаване и оплячкосване и отъ кръстоносци. Поради тия причини Тракия е била съ обедняло и твърде силно оредяло население. На тая область било речено, щото изъ между всички други страни на Балканския полуостровъ, да преживѣе най-тежки времена и презъ 100 годишнитѣ непрекѫснати завоевателни войни на турцитѣ въ европейския изтокъ. Въ Тракия най-напредъ се установили турскитѣ орди и отъ Тракия и презъ нейнитѣ полета тѣ се движели въ своитѣ военни походи и завоевания.

conséquent plus préservée des influences étangères les habitants furent plus éveillés et défendirent opiniâtrement leurs terres et leur liberté.

En de pareils endroits, les Turcs n'agirent point avec tant de cruauté et n'appliquèrent pas le système d'extermination, comme ils le faisaient dans les plaines et les villes conquises. Bien plus, comme il a été déjà dit certains privilèges et une certaine autonomie furent laissés et accordés aux populations montagnardes.

Comment les sultans et les gouverneurs turcs regardaient à ces confins bulgares, qu'ils voulaient ménager pour en rendre les habitants inoffensifs pour leur domination, on le voit, et on s'en rend compte, par les données historiques suivantes les plus récentes, à savoir:

Quoique la population de certaines de ces régions refoulées ait été plus tard mahométisée et fut devenue complètement musulmane, (dans les Rhodopes), juspu' au début du XIX-s., les Beys pomaks des Rhodopes—successeurs des anciens boyards et seigneurs bulgares — ont été cités et nommés dans les livres officiels turcs, avec leurs titres et leurs dignités du passé:—Voyvodes, et leurs terres, Voyvodies.

Il est certain, que, si un jour, les éphémérides gouvernementales turques se conservent et deviennent accessibles à la connaissance commune, elles jetteront sans doute une grande lumière sur la situation réelle des affaires dans la Presqu'île, dans les premiers temps de la domination turque: de même qu'elles donneront quelques renseignements relatifs

Заоевательтъ правилъ голѣми опустошения при завладяването на всѣко селище, на всѣка заселена покраина. Градоветѣ и крепоститѣ били разорявани и полетата обезслюдвани. Такава е била участьта и на Пловдивъ. Избиване, помохамеданчване, изселване и преселване въ Мала-Азия на покоренитѣ християнски населения, заробване и продаване робитѣ изъ азиятскитѣ и други турски земи, довеждане и засилване колонисти турци, татари, юруци, па дори и цигани мохамедани въ завоеванитѣ земи, — ето какви сѫ били срѣдствата, политиката, целитѣ и завоевателно-деспотическитѣ и държавни схващания на турскитѣ султани и везири, а заедно съ тѣхъ и на самата турска маса за турското политическо господство и за неговото разширяване и усигуряване.

Голѣма часть отъ населението въ първо завладяната Тракийска область било избито; друга часть, особено малодушнитѣ, била доброволно или насилствено помохамеданчени; не малко били пъкъ пленени, закарани и разпръснати изъ малоазийскитѣ степи и тамъ безвъзвратно изгубени; трети пъкъ, които сполучвали, избѣгвали въ съседнитѣ планини — Срѣднегорието и Родопитѣ — и само съвсемъ незначителна часть останали въ полетата при заевователитѣ. До като по тоя начинъ разчиствали страната отъ туземното християнсско население, турцитѣ въвъ всички поважни и стратегически мѣста, плодородни долини, проходи и въ градоветѣ бързо заселвали

sur le passé plus arriéré des bulgares.

Les plaines fertiles et dépeuplées présentèrent des conditions favorables à la colonisation turque.

En effet, dès les premiers moments de l'envahissement musulman, non seulement les quelques villes, mais toute la plaine de Thrace, commencèrent à prendre déjà un aspect turc. Et Plovdiv qui avait bien souffert de la part des nouveaux envahisseurs, fut changée en ville turque, qui devint le siège du premier Beyler-Bey de Roumélie, avec ses employés et ses troupes; à part cela, beaucoup de colons turcs d'Asie Mineure y furent établis.

L'écrivain géographe turc, Evlia Tchélébi, qui a voyagé en 1651—1653 à travers les terres de la Turquie d'Europe d'alors, affirme que la ville de Plovdiv avait 70 écoles primaires turques, plusieurs médressés (petites écoles religeuses turques) et beaucoup de savants et de poètes turcs.

Mais ces écoles n'étaient simplement que les fameuses métchètes turques, existant une par dizaine de maisons, et servant en même temps de lieu d'asile de nuit pour les voyageurs, de lieu de prière pour les habitants d'une localité privée de mosquée, et étaient des asiles d'écoles où les enfants apprenaient les prières à tout musulman et leurs principales cérémonies obligatoires religieuses. Notre écrivain bulgare, le Pope Constantin, dans sa description du diocèse de Plovdiv, en 1819, dit de son côté; que la ville se composait de 15 quartiers, dont 11 étaient turcs.

Il est vrai que les guerres et

колонисти турци изъ Азия, а нѣкжде въздигнали и нови турски градове (Пазарджикъ).

Въ планинитѣ и във̌ъ всички други слабодостжпни покраини, дето българсхото имъ население е било досущъ чисто отъ инородни елементи, следов., е било и по-запазено отъ чужди влияния, е било и по-будно. То по-упорито е бранѣло земята и свободата си. Въ такивато мѣста турцитѣ не сж постжпвали тъй жестоко и изтрѣбително, както това е било у тѣхъ система въ завоеванията имъ на полетата и градоветѣ. Както се каза и погоре на друго мѣсто, на планинското население сж давани известни привелегии и ги оставяли автономни. Какъ турскитѣ султани и управници сж гледали на такивато български покраини, за да ги иматъ безопасни за своето господство, се вижда още отъ следнитѣ нови исторически данни, а именно: макаръ че населението въ нѣкои отъ тѣзи покраини по-късно и да било помохамеданчено и, следов., минавали за чисти османци (въ Родопитѣ), то пакъ чакъ до началото на XIX в. въ турскитѣ официялни книжа родопскитѣ помаци — бееве, сигурно потомци на стари български боляри и властници, сж именувани съ българскитѣ си въ миналото титли и чинове войводи и земитѣ имъ войводства. Безспорно е, че ако единъ день турската държавна архива се запази и стане достжгпна за науката, то тя ще даде голѣма свѣтлина за сжщинското състояние на работитѣ презъ първитѣ времена на турското господство въ свръзка и съ по-

les épidémies arrêtaient l'accroissement même minimal des Turcs; et cependant le nombre de ces derniers était alimenté et soutenu par l'arrivée continuelle et l'établissement d'indigènes--pomaks mahométisés et l'islamisation de chrétiens, attirés par toute sorte de moyens. Des prisonmiers de guerre (eslaves), faits dans les contrées conquises, obtenaint leur liberté et devenaient maîtres d'eux—mêmes, dès qu'ils acceptaient le mahométisme. Cette influence continuelle dans la race dominante turque d'un élément mahométan nouveau, fut le système incessant de l'état turc, pendant toute la durée de sa domination politique. En 1913, après la paix de Londres et la Guerre Interrallée, lorsque les armées et les autorités bulgares se furent retirées da la Thrace Orientale, tous les villages bulgares y furent anéantis, une grande partie de la population en fut massacrée, et des centaines de garçons, de filles et de jeunes épouses furent emmenés par les turcs à Constantinople et en Asie Mineure où ils furent mohométisés.

Il a été déjà rapporté dans un passage plus haut, que toute la plaine arrosée par le cours de la Maritsa, fut dévastée et dépeuplée la première par les Turcs

Tout ce qui avaitpu être sauvegardé du temps de la domination romaine, et ce qui avait été créé, dans la suite en Thrace par les byzantins et les bulgares à l'époque chrétienne, fut détruit et enlevé par le cruel envahisseur.

„De Belgrade à Constantinople, nous avons vu une terre ouverte, déserte et en majeure partie non cultivée; il n'y a là presque pas

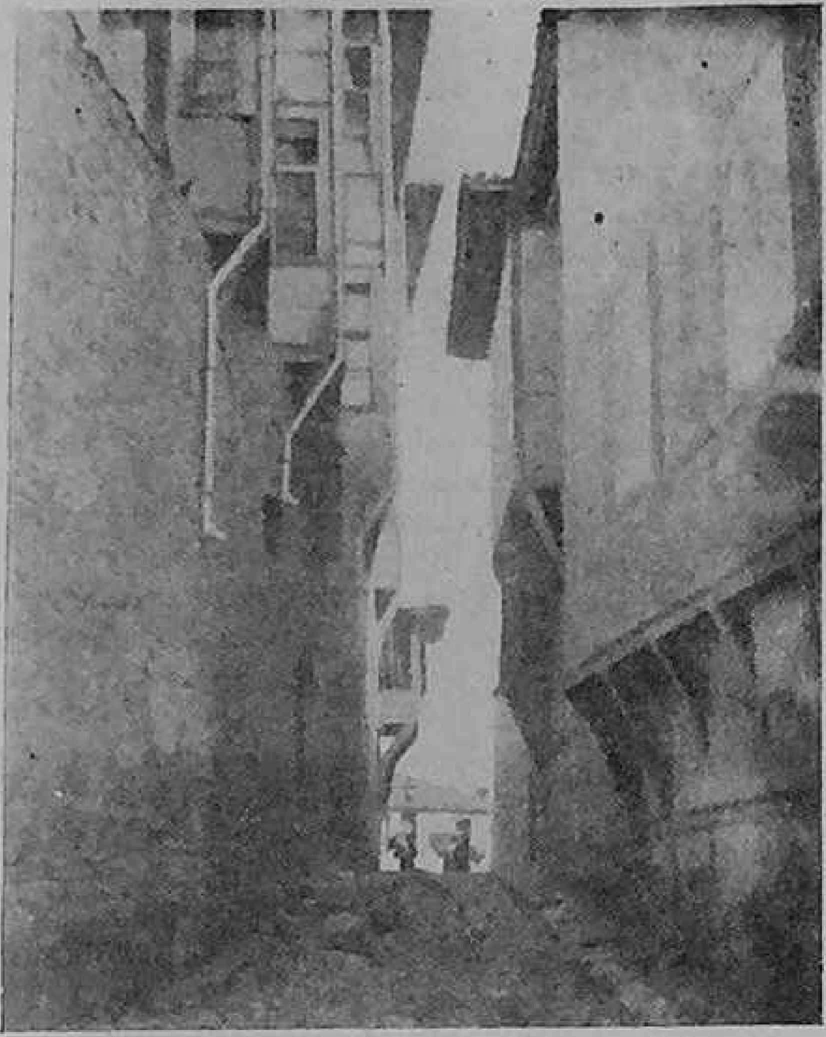

20. — Пловдивска улица на Джамбазъ тепе при Хисаръ-капия презъ XVIII и XIX в. — Ancienne rue de Plovdiv sur le Djambas-Tepe, Hisser Capou, (18-e 19-e siècle.)

ранШното минало на българитѣ.

Обезлюдяването на полетата и тѣхната плодородность твърде много благоприятствувало за колонизирането имъ. Още въ първитѣ времена на завладяването не само градоветѣ, но и цѣлата Тракийска ширина почнала да добива турски ликъ. И Пловдивъ, който тоже твърде много видялъ и изстрадалъ при завладяването го отъ турцитѣ, билъ обърнатъ на турски градъ. Вънъ отъ настаненитѣ военни и чиновници, като седалище на първия румели-бейлеръ бей, били доведени отъ Мала-Азия и заселени въ града и колонисти турци. Турскиятъ ге-

de lieux habités et l'on ne rencontre de village ou de maison qu'à des intervalles de deux ou trois jours“ dit un voyageur du XV-e siècle.

La contrée de Thrace a été exposée à de pareilles dévastations plus ou moins grandes, pendant les cinq siècles que dura — la domination turque; elle continue d'ailleurs à l'être de nos jours encore.

L'époque des Keurdjalis — à la fin du XVIII-e et au début du XIX-e s.—fut terrible.

Le drame sanglant de la Sredna-Gora en 1876, la dévastation et la débulgarisation de la Thrace Orientale en 1913, et la vie traографъ писателъ Евлие Челеби, който е пжтувалъ презъ 1651—1653 год. изъ европейскитѣ тогава турски земи, твърди, че градътъ Пловдивъ е ималъ 70 първоначални турски училища, нѣколко медресета и много учени турци и поети, Обаче, казаното тукъ е пресилено, защото това сж известнитѣ въвъ всички турски селища мечети, каквито обикновено турцитѣ иматъ по единъ на 10-на и повече кжщи и които едновременно служатъ за пренощуване на пжтници, за богомолно мѣсто, дето нѣма джамия, а следъ това и за прибиране въ тѣхъ по нѣколко малки деца, за да се научатъ на необходимитѣ за всѣки мохамеданецъ ежедневни молитви и нѣкои отъ главнитѣ и задължителни обряди. Домашниятъ писатель попъ Константинъ въ описанието си на Пловдивската епархия въ 1819 год. пъкъ казва, че градътъ е ималъ 15 махали, отъ които 11 тѣ сж били турски. Наистина, войнитѣ и епидемиитѣ спирали дори минималния прирастъ на турцитѣ, обаче, тѣхното не намаляване се поддържало и по други пжтища, а именно: приидване и заселване на помохамеданчени туземци помаци и привличане на такива въ града, т. е. нови помохамеданчени християни. Пленници (роби), земани отъ завоеванитѣ въ войнитѣ земи, получавали свободата си и ставали господари на себе си, щомъ приемѣли мохамеданството. Това постоянно вливаане въ турската господствующа раса на новъ мохамедански елементъ е било система, непрекжсвана

gique à laquelle a été soumise, depuis 1920, la compacte population bulgare de la Thrace Occidentale, sont connus par le monde entier.

Ces dévastations très souvent répétées pendant et depuis la domination turque, sont attestées encore avec évidence par le fait suivant:

Presque aucun des villages disséminés à travers les plaines de la Thrace n'est ancien, c- à, d. d'avant l' occupation de la contrée par les turcs: ils datent tous de la domination de ces derniers et du XIX-e siècle.

Il est impossible de savoir pour le moment, combien de fois, quand et dans quelles circonstances un village a été anéanti, et où et comment il a été de nouveau restauré, depuis cinq siècles

Les noms de nombreux villages anciens sont connus par les noms conservés de leur emplacement; d'autres le sont par la tradition; d'autres enfin et la plupart par les traces qui abondent partout et que l'on découvre dans la terre, pendant la culture des plaines.

On rencontre fréquemment aussi des restes de pierres empilées d'habitations quelconques; tandis qu' il existe dans les terrains de presque chaque village plusieurs paraclès ou petites chapelles chrétiennes, démolies et non deblayées, dont certaines ont été de nos jours construites de nouveau, et dont on ne connaît que le nom du saint patron.

Plus d'une fois, la population entière de certains villages a péri aussi des épidémies fréquentes (la peste et le choléra) qui ont rôdé ravageusement jusqu'à ces derniéпрезъ всичкото турско политическо господство въ турската държава. То продължава и днесъ. Презъ 1913 год. следъ лондонския миръ и междусъюзнишката война, когато българскитѣ войски и власти се оттеглиха отъ източна Тракия, Одринско, всички тамъ български села се унищожиха отъ турцитѣ, голѣма часть отъ населението имъ се изби, и стотици български момчета, моми и млади булки отвлѣкаха въ Цариградъ и Мала Азия и тамъ ги помохамеданчиха.

Спомена се и на друго мѣсто, какъ цѣлата равнина по течението на Марица първа е била опустошена и обезлюдена отъ турцитѣ. Всичко, що е можло да остане запазено отъ времето на римското господство и по-после и отъ това, създадено презъ християнската ера и властничеството на византийци и българи въ Тракийската область, е било премахнато отъ свирепия завоеватель. „Отъ Бѣлградъ до Цариградъ видѣхме отворена, пуста и повечето необработена земя. Нѣма ни едно мѣсто тамъ, и по два или три дни неможешъ да видишъ село или кжща“, казва единъ пжтешественикъ презъ XV вѣкъ. На такива кога по-малки, кога по-голѣми опустошения е излагана Тракийската область презъ цѣлото петвѣковно господство на турцитѣ; та такова продължава и до днесъ. Кърджалийскитѣ времена въ края на XVIII и началото на XIX вѣкъ сж били ужасни. Срѣднегорската кървава драма въ 1876 год., опус-

res époques et ont été facilement importées et répandues dans la Thrace, et dont chaque village abonde de souvenirs lugubres.

Dans toute la plaine de Plovdiv, il semble que la ville de Plovdiv soit restée le seul représentant des anciens lieux habités; car, quoique souvent dévastée et incendiée, en vérité, elle fut chaque fois relevée sur le même emplacement.

Plovdiv aussi, en effet n'a pas moins souffert pendant et après sa prise par les Turcs, surtout, pendant les vingt premières années du XV-e s., lorsque les fils de Bajazet — Sulyman et Moussa — menèrent entre eux une lutte meurtrière pour la succession du trône. Dans les premiers moments de l'arrivée et de l'établissement des Turcs, la forteresse fut préservée; car elle leur était nécessaire au maintien de leur domination sur la terre conquise.

Pendant les luttes des Bajazet l'acropole demeura intacte; mais, en 1433 lorsque le chevalier burgonde Bertrandon de la Broquière passa à Plovdiv; se rendant à Jérusalem, la forteresse était déjà démolie; et, par les restes qu'il trouva, il vit q'elle avait eu la forme d'un croissant allongé; tandis qu' au XVI-e siécle, les sommets des tépés (collines) où elle avait été située, étaient déjà tout à fait déserts.

Il n'y a pas de doute qu'après l'arrivée des Turcs et à la suite des luttes des Bajazet, après l' établisssement de familles turques dans la ville et la formation de cette dernière d'un centre militaire, où passèrent et repassèrent тошението и обезбългаряването на източна Тракия презъ 1913 год., и трагизмътъ, що преживѣ и преживѣва компактното българско население въ западна Тракия отъ 1920 год. насамъ, сѫ чути и видени отъ цѣлъ свѣтъ.

Тѣзи много пѫти повтаряни презъ и отъ турското господство опустошения се потвърдяватъ твърде ясно още и отъ следното: ни едно почти селище въ полетата на Тракийската область не е старо, т. е. не е отъ преди завладяването страната отъ турцитѣ, а сѫ всички отъ тѣхното господство до XIX вѣкъ. Неможе да се знае за сега, колко пѫти, кога и при какви обстоятелства едно селище е било унищожавано и кѫде и какъ пакъ наново е заселвано отъ петь вѣка насамъ. На многобройни сѫществуващи едно време селища се знаятъ мѣстата имъ по запазенитѣ имена на мѣстностьта, дето сѫ били, други само по предания, а всички пъкъ по следитѣ, що изобилватъ на всѣкѫде, каквито следи при обработване полетата се намиратъ въ земята. Не на рѣдко се срѣщатъ и остатъци грамади камъни отъ унищожени селища, а пъкъ оброци, християнски малки черквици, срутени такива и по понятни причини не разчиствани, нѣкои въ ново време на ново създавани, на други пъкъ само имената на светиитѣ помнени, днесъ има по нѣколко въ землището на всѣко селище. На цѣли села населението е загинвало и отъ често върлуващитѣ въ доскорошното минало епидемии: холера и чума, лесно донасяни и

les hordes conquérantes turques, la populations chrétienne y a complètement disparu: une partie en fut massacrée, une autre emmenée en captivité où elle périt, une troisième mohamétisée, et le reste s'enfuit dans les montagnes.

Bien plus tard seulement après la stabilisation des conquêtes turques et la disparition des grandes douleurs, arriva une vie plus calme pour les habitants en général. Alors commencèrent à redescendre des montagnes certains bulgares, attirés et protégés par les nouveaux maîtres de la contrée: les pachas et les beys turcs en effet, grands propriétaires fonciers, les appelèrent et les prirent à leur service pour la culture de leurs domaines

Le voyageur Gerlach, qui passa à Plovdiv deux siècles après la prise de la ville rapporte qu'il n' y avait alors que 250 maisons chrétiennes.

Les Turcs, nation sans culture aucune, fanatisée dans le mahométisme, cruelle et pillarde anéantissaient tout ce qui était „ghiaour“ (non mahométan).

Incapables eux mêmes de faire et de créer quelque chose qui ait eu de la valeur au point de vue de la culture, ils n'en sentaient ni le désir, ni le besoin; sauf, lorsqu'ils s'en voyaient forcés par la nécessité que leur imposait le pouvoir du culte religieux mahométan.

C'est ainsi qu'à Plovdiv à laquelle ils attachaient cependant une grande importance, à part le Kourchoum-Han (l'auberge du plomb), pour voyageurs et commerçants, le bézistène (les halles, aujourd'hui en démolition разпространявани и изъ Тракия и за които изобилватъ спомени възъ всѣко село.

Въ цѣлото Пловдивско поле изглежда, че единственото старо селище е само градътъ Пловдивъ, наистина, много пѫти и той опустошаванъ и опожаряванъ, но на сѫщото си мѣсто пакъ възобновяванъ.

И Пловдивъ тъй сѫщо не малко е изстрадалъ при и следъ завладяването го отъ турцитѣ, а най-много презъ първото двадесетилѣтие отъ XV вѣкъ, когато Баязидовитѣ синове Сюлейманъ и Муса водили взаимноизтребителна борба помежду си за наследството на престола. Крепостьта въ първитѣ времена при идването и настаняването на турцитѣ е била запазена, защото е било нуждно да се държи господството надъ завладяната равнина. Акрополътъ е стоялъ цѣлъ презъ борбитѣ на Баязидовцитѣ, ала въ 1433 год., когато Бургундскиятъ рицарь Бертрандонъ де ла Брокиеръ миналъ презъ Пловдивъ за Ерусалимъ, крепостьта била вече съборена. Отъ остатъцитѣ й той видялъ, че тя имала видъ на продълговатъ полумесецъ. Въ XVI вѣкъ пъкъ върховетѣ на тепетата, дето е било разположението й, сѫ били вече съвсемъ пусти.

Нѣма съмнение, че при навлизането на турцитѣ въ града, следъ тоза презъ борбитѣ на Баязидовцитѣ, както и при заселването въ града на турски семейства, а така сѫщо и при образуването въ него на военenъ центъръ, отъ и презъ който преминавали турскитѣ за-

quelques mosquées et fontaines, il n'y a rien autre chose en ville de laissé et de crée par les Turcs, pendant leur domination absolue et sans contrôle de cinq siècles.

Plovdiv dépérit aussi alors au point de vue économique. Le voyageur Sweiger, qui y passa la 1578 écrit:

„Cette ville est très grande et très vaste; elle est située sur un emplacement très élevé; mais, ses maisons sont en argile et en terre, rapiecées très simplement et sans aucune esthétique."

Le voyagaur Rico dit de son côté en 1665.

„A l'intérieur de la ville sont alignées l'une à côté de l'autre de pauvres maisonnettes en argile, en briques séchées au soleil, et aux toits recouverts de chaumes; tandis que sur les collines se dressent les ruines de vieilles bâtisses"

On rencontre encore, des restes de ces pauvres maisonnettes à moitié enfoncées dans la terre.

Tout ce qui, d'ailleurs, a été crée à Plovdiv et y a existé jusqu'à la Délivrance (1877—78) est, l'œuvre des chrétiens et principalement des citadins bulgares.

e) Evènements dont Plovdiv a été objet et témoin dans son passé.

Pendant son long passé de plusieurs centaines de siècles, Plovdiv a été témoin et objet de beaucoup d'évènements; elle a eu des périodes florissantes avec des jours glorieux et heureux, mais elle a vécu aussi de grandes terвоевателни орди, християнското население е било досущъ намаляло, почти изчезнало. Часть отъ него е било избито, друго закарано въ пленъ и тамъ загинало, трето помохамеданчено, а и голѣма часть избѣгало въ планинитѣ. Доста късно следъ закрѫгляване на турскитѣ завоевания и преминаването на тежкитѣ мѫки настѫпилъ по-сносенъ животъ. Тогава започнали да слизатъ отъ планинитѣ българи, привличани и покровителствувани отъ новитѣ стопани на страната — спахиитѣ и бееветѣ замлевладѣлци, за да имъ обработватъ полето и имъ обслужватъ. Пѫтешественикътъ Герлахъ, който миналъ следъ два вѣка отъ превземането на града отъ турцитѣ, казва, че въ Пловдивъ тогава имало само 250 християнски кѫщи.

Турцитѣ, инакъ безкултуренъ, фанатизиранъ въ мохамеданството и жестокъ и грабителски народъ, сѫ унищожавали всичко гяурско (не мохамеданско). Самѝ да творятъ и създадатъ културно нѣщо, нито сѫ могли, нито сѫ желали, освенъ при голѣма необходимость за господството имъ и за мохамеданския имъ религиозенъ култъ. Тъй и въ Пловдивъ, на който и тѣ отдавали не малко значение, освенъ Крушюмъ ханъ за пѫтници и търговци, безистенътъ (сега разваленъ) за търговски стоки, множество джамии и нѣколкото примитивни чешми, друго нищо нѣма създадено презъ петвѣковното имъ господство, пълновластно и обезпечено и въ града.

reurs et des heures très pémibles. Quels ont été au juste les malheurs qui ont fondu sur la ville dans les époques primitives — thracienne et macédonienne — il est imposible de le savoir; il n'y a pas de doute, cependant, que ces infortunes n'ont point été moins nombreuses et plus petites que celles dont fait mention l'histoire du Moyen-Age.

En général, durant toute son existence comme centre fortifié dans la plaine de Thrace, Plovdiv a été souvent détruite et dévastée, et puis, chaque fois restaurée et relevée de nouveau. De nombreux monuments historiques et précieux ont été à jamais ruinés et perdus; et l'on devra faire encore beaucoup de recherches sur les anciennes routes et dans les fouilles entreprises; car, l'avenir nous réserve beaucoup de découvertes intéressantes à ce sujet.

L'histoire du Moyen Age signale les mauvais jours suivants, vécus à Plovdiv.

1) Lors du règne du roi Dèce, les Goths envahirent la Thrace et la dévastèrent. En 251, ils attaquèrent aussi la ville de Plovdiv en massacrènent 100 mille habitants, y compris les indigenes des environs de la ville et de la plaine qui s'étaient réfugiés dans la citadelle, pour y chercher leur salut.

2) Deux siècles plus tard, au temps de l'invasion des Huns, en 447, Plovdiv fut encore dévastée; l'empereur Justinien ordonna de la fortifier encore davantage, car le torrent slave commençait déjà ses irruptions dans toutes les directions de la Presqu'île et mena-

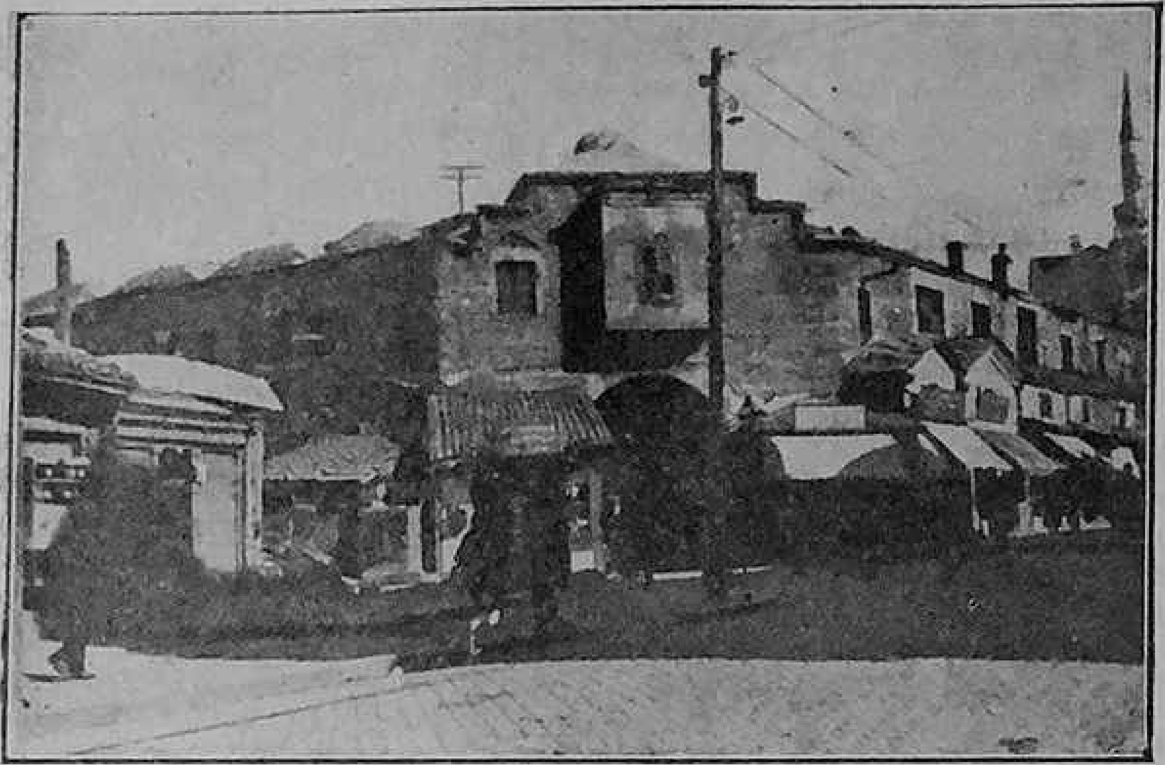

21. — Външниятъ изгледъ съ входнитѣ врата на „Крушюмъ ханъ“ въ гр. Пловдивъ. Строенъ е презъ XV вѣкъ. — Vue extérieure des portes d'entrée du Kourchoum-han à Plovdiv XV-e siécle.

Пловдивъ много западналъ и економически. Пжтешественикътъ Швайгеръ, въ 1578 год. миналъ презъ града, пише: „тоя градъ е много голѣмъ и широкъ, лежи на едно много високо мѣсто, обаче, сградитѣ сж отъ глина и пръсть, скърпени много просто и нищожно“. Пжтешественикътъ Рико въ 1665 година пъкъ казва: „извжтре въ града сж наредени една до друга бѣдни кжщици отъ глина, кирпичи и покрити само съсъ слама, а на тепетата стърчатъ развалинитѣ на стари сгради“. Остатъци отъ тѣзи срѣдневѣковни кирпичени и слупени въ земята бедни кжщурки — кърпежи тукъ-тамъ и още сж запазени по нѣкоя.

çait l'existence de l'empire byzantin.

3) En 970, les Husses, sous la conduite de leur prince Svétoslaw; appelés par Byzance contre la Bulgarie, occupèrent aussi la ville de Plovdiv qui faisait partie du royaume bulgare. Les habitants de la ville souffrirent alors cruellement: 20 mille défenseurs de le citadelle furent faits prisonniers et furent brûlés vifs ou pendus.

4. En 1147 les croisés croisés allemands sous la conduite du roi Conrad et de Louis III pillèrent la Thrace, et pour punir les Grecs de leur perfidie, ils brulèrent les faubourgs de Plovdiv. qui était alors sous l'autorite byzantine.

5) En 1190, pendant la troisième Croisade de Frédéric I, les croisés pillèrent la plaine, les monastères et les forteresses le

Впрочемъ, всичко, каквото въ Пловдивъ е създадено и имало до освобождението (1877—78 година), е творба на християнитѣ, предимно на българитѣ граждани.

д) Преживѣлицитѣ на Пловдивъ въ неговото минало.

Презъ своето тъй дълго многовѣковно минало Пловдивъ е видѣлъ много преживѣлици. Той е ималъ цвѣтущи периоди съсъ славни и щастливи дни, но е преживѣлъ и голѣми ужаси и мрачни часове. Въ пораншнитѣ епохи — тракийска и македонска — какви нещастия сѫ сполитали града, не може точно да се знае, но при все това неможе да се успорява, че ще сѫ били малки и по малко отъ тѣзи, каквито историята е отбелезала презъ срѣдневѣковието. Изобщо, презъ всичкото свое сѫществуване, като селище и укрепено срѣдоточно мѣсто въ Тракийската равнина, Пловдивъ много пѫти е бивалъ разрушаванъ и опустошаванъ, а следъ това пакъ наново възобновяванъ и въздиганъ. Многобройни лѣтописни и веществени паметници сѫ унищожавани и безвъзвратно изгубени, а пъкъ и много още трѣбва да се търси по старитѣ пѫтешествия и по находкитѣ, каквито до сега сѫ намѣрени и тепърва ще се откриватъ.

Срѣдневѣковната история посочва следнитѣ тежки дни, преживѣни отъ Пловдивъ:

1. — При царуването на царь Деция готитѣ навлѣзли и въ Тракия и я опустошили. Презъ 251 год. нападнали и града и изклали 100 хиляди жители

long des Rhodopes et incendièrent la ville de Plovdiv.

6) En 1205, le chevalier Regnier de Trit, gouverneur de la „Voïvodie de Plovdiv“, qui faisait partie du royaume latin, reduisit en cendrs le quartier des Pavlikans.

L'année suivante, (1206) en punition de la trahison des Grecs et des Pavlikans, le roi Kaloïan fit mettre le feu à toute la ville.

7) Pendant les premiers temps de la domination turque, lors des querelles et des luttes des fils de Bajazet, Suleyman et Moussa, Plovdiv tomba alternativement entre les mains, tantôt de l'un, tantôt de l'autre chacun prélevant de lourds impôts et pillant la ville; jusqu'à ce quelle fut, par ordre de Suleyman, brulée en 1410.

Donc, la ville de Plovdiv a été à différentes époques attaquée et assiégée par des ennemis divers; tandis que dans les environs et devant ses portes, se sont déroulées plus d'une fois des luttes sanglantes et cruelles. Il n'y a pas de doute, qu'en pareilles circonstances, la ville a aussi intérieurement souffert plus ou moins.

D'autre part, de fréquents incendies dévastèrent chaque fois des parties plus ou moins grandes de la ville aux maisons et bâtisses en bois et en terre cuite, et construites d'une manière très dense.

Aujourd'hui même, on parle avec un certain effroi, du sinistre de 1846 et de l'incendie qui en 1884 ravagea le Djambz-Tépé; où l'on voit encore aujourd'hui des restes du fameux embrasement.

граждани, въ което число влизали и избѣгалитѣ отъ близкитѣ околности въ полето туземци, дошли да търсятъ спасение въ крепостьта.

2. — Следъ два вѣка презъ времето на хунското нахлуване въ 447 година Пловдивъ пакъ билъ опустошенъ, та императоръ Юстиниянъ заповѣдалъ изново да се укрепи града, още повече, че и славянскиятъ потокъ се вече разливалъ по всички посоки на полуострова и застрашавалъ сѫществуването на Византийската империя.

3. Презъ 970 год. руситѣ подъ водителството на княза си Светославъ, извикани отъ Византия срещу България, превзели и Пловдивъ, който съ околноститѣ си билъ въ предѣлитѣ на Българското царство. Жителитѣ на града тогава жестоко пострадали: 20 хиляди защитници на крепостьта били уловени въ пленъ и живи изгорени или избѣсени.

4. Презъ 1147 год. немскитѣ кръстоносци, подъ водителството на кралъ Конрада и Лудвика III, ограбили Тракия и предградията на Пловдивъ изгорили поради вѣроломството на гърцитѣ. Градътъ тогава билъ подъ византийска власть.

5. Въ 1190 год. презъ третия кръстоносенъ походъ на Фридрихъ I кръстоносцитѣ ограбили полето, монастиритѣ и крепоститѣ по продължение на Родопитѣ и изгорили града.

6. 1205 год. рицарьтъ Regnier de Trit, управитель на „Филипополското войводство" отъ латинското царство, опожарилъ квартала на павликянитѣ. На другата (1206) година, поради

Evidemment, chaque fois au cours d'un pareil évènement, survenu dans la ville, les bâtiments publics et architecturaux, les magnifiques temples et palais royaux de certaines époques, les théâtres, les bains etc ont plus ou moins souffert: certains d'entre eux furent complètement détruits et enfouis dans la terre; d'autres, au contraire, furent conservés, et par suite réparés et arrangés d'après les goûts, les besoins, le culte et la technique de leurs maîtres.

Cela se fit particulièrement pour les monuments du culte publique.

Les temples les plus anciens, c.- à- d.- ceux des epoques macédonienne et romaine furent plus tard au Moyen Age, converties en églises, et transformées en mosquées dans la suite par les turcs.

Il existe aujourd'hui encore des traditions qui raportent que l'Eski Djamia (la vieille mosquée) par exemple du centre de la ville, au nord — ouest du Djambaz Tépé, et certaines autres encore, avaint été élevées sur l'emplacement d'églises détruites par les turcs.

Dans les fouilles entreprises de nos jours à une plus grande prefondeur au sein de la ville actuelle, on rencontre fréquemment des couches diverses de terre célant toutes sortes d'antiquités et de traces d'une vie humaine bien établie. Tout cela est création et appartenance de peuples différents et de différentes époques, et démontre clairement à quelles dévastations a été sujette dans le cours des temps cette vieille cité

D'entre tous les peuples qui ont possédé Plovdiv et la plaine enизмѣнничеството на гърцитѣ и павликянитѣ, царь Калоянъ пъкъ изгорилъ цѣлия градъ.

7. Презъ първитѣ времена на турското господство, въ крамолитѣ на Баязидовитѣ синове Сюлейманъ и Муса, Пловдивъ попадалъ въ ржцетѣ ту на единия, ту на другия братъ, отъ които всѣки презъ своето властвуване съ насилие събиралъ тежки данъци отъ гражданитѣ, оплячкосвали града, а презъ 1410 год. по заподѣдь на Сюлеймана билъ и опожаренъ.

Изобщо, Пловдивъ е бивалъ въ разни времена нападанъ и обсажданъ отъ неприятели, а въ околноститѣ и предградията му сж ставали много пжти и кръвопролитни люти битки. Неможе да има съмнение, че въ такива времена и самиятъ градъ въ своята вжтрешность е пострадавалъ кога по-вече, кога по-малко.

Но освенъ това, твърде начесто и обикновени пожари сж унищожавали малки или по-голѣми части на града съ неговитѣ дървени, паянтови и въ гжсто построявани жилища и други сгради. За такъвъ единъ голѣмъ и опустошителенъ пожарь, ставалъ въ 1846 год., и днесъ се приказва съ трепетъ. Такъвъ не малъкъ и опустошителенъ пожаръ е ставалъ и презъ 1884 год. на Джамбазъ тепе, остатъцитѣ на който и до днесъ окончателно не сж заличени

Не ще и дума, че презъ всѣка такава преживѣлица на града, и неговитѣ обществени и архитектурни постройки, многобройни и великолепни храмове, въ известни епохи и царски

vironnante, les turcs se sont montrés les plus sauvages et les plus grands destructeurs des monuments chrétiens; bien plus, dans le suite des temps, ils anéantirent même beaucoup de leurs propres monuments qu'ils avaint eux — mêmes élevés.

Ainsi denc, la situation géographique de Plovdiv a de tout temps toujours crée et dirigé les destinées politiques non seulement de la ville, mais de toute la plaine; tandis que les différentes situations politiques ont exercé plus tard une grande influence sur la culture et l'économie sociale de ces dernières.

Plovdiv a été donc plus d'une fois vouée aux pillages aux dévastations et à l'incendie; mais, la fertilité de sa plaine la faisait se relever et reprendre son état primitif.

c) Physionomie nationale de l'ancienne ville de Plovdiv.

Les nombreux évènements et les divers épisodes douloureux, que Plovdiv a vu se dérouler dans son passé, sont dûs avant tout à sa situation géographique et à celle de la plaine de Thrace dans la Presqu'île Balcanique.

Beaucoup de peuples et de groupes nationaux, venant de différentes contrées, ont dévasté la Thrace à diverses époques; certains d'entre eux parfois sont restés plus ou moins longtemps maitres absolus de la ville; tandis que pour d'autres, la vallée de la Maritza avec sa ville fortifiée de Plovdiv était la route ordinaire de leur campagnes envahissantes.

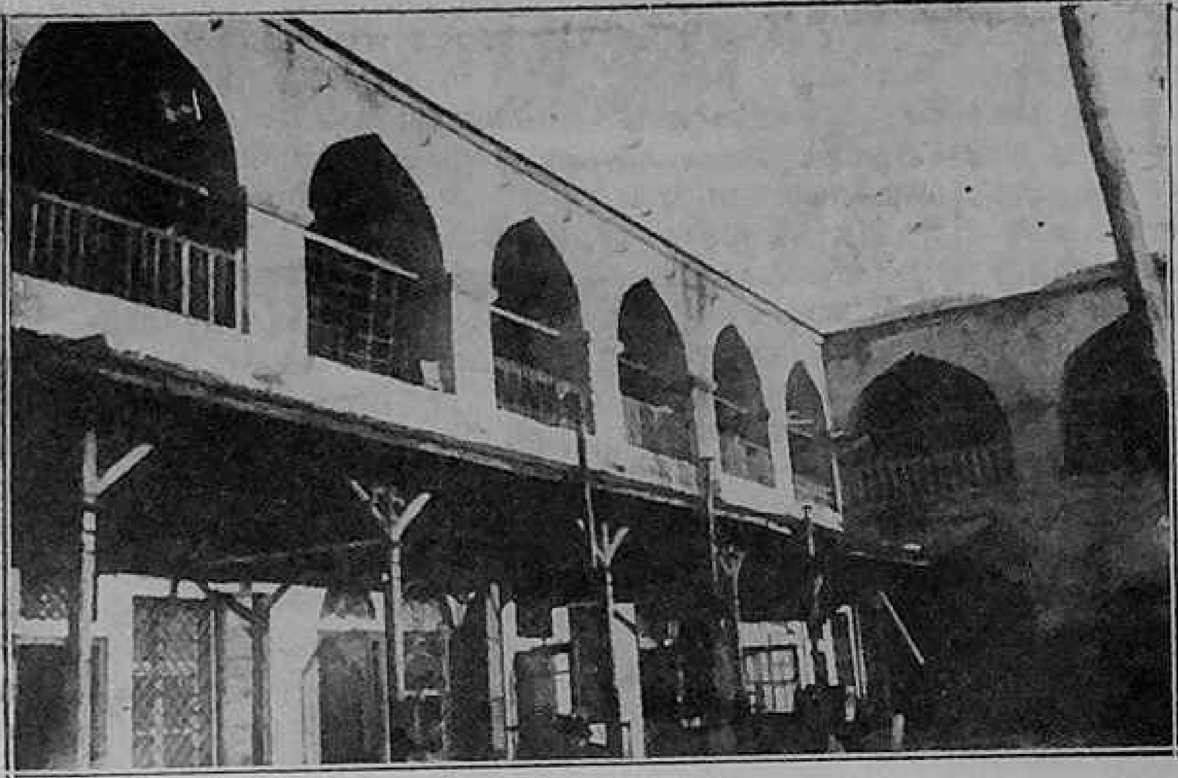

22. Вѫтрешниятъ изгледъ на сѫщия „Крушюмъ ханъ“, едната му страна съ разпредѣлението на стаитѣ въ долния и горния етажи.
Aspect intérieure du Kourchoum Han, partie nord-est, avec ses chambres du premier et second étage.

палати, театри, баии и др. под., които сѫ пълнили и красили античния и срѣдневѣковия Пловдивъ, едни отъ тѣхъ сѫ били досущъ унищожавани и сринвани въ земята, а други пъкъ сѫ били запазвани и впоследствие поправяни и нагласявани споредъ нуждитѣ, култа и техниката на новитѣ господари. Това особено ще да е ставало съ култовитѣ паметници. По-раншнитѣ, тѣзи презъ тракийската, македонската и римската епохи, езически храмове, попосле презъ срѣдневѣковието сѫ били нѣкои отъ тѣхъ превръщани и приспособявани въ християнски черкви, а следъ завладяването града отъ турцитѣ, последнитѣ пъкъ обръщали въ мохамедански джамии. И днесъ още сѫ

On a vu antérieurement que certains de ces anciens maîtres de la ville ont fait preuve d'une organisation militaire et gouvernementale très solide et d'une culture très élevée; de sorte qu' avec leur grande puissance, ils aspirèrent et s'élevèrent dans la suite au premier rang de la prépondérance mondiale. (Macédoniens et Romains)

Tous les maîtres politiques cependant de Plovdiv et de la plaine afin de renforcer leur élément national et d'assûrer de la sorte, jusqu'à un certain point leur domination sur les aborigènes de la ville et des autres lieux importants de la plaine, y amenèrent chaque fois et y établirent leurs congénères de leurs pays lointains, ou des étrangers de confiance.

запазени предания, че Ески джамия, напр., въ центъра на града въ северо западното подножие на Джамбазъ тепе, а така сѫщо и други нѣкои, сѫ били на времето си християнски храмове, или пъкъ сѫ въздигнати на мѣстата на разрушени такива отъ турцитѣ.

При многото разкопавания въ днешно време на по-голѣми дълбочини въ недрата на сегашния Пловдивъ, изпъкватъ разни пластове съ разни старинни находки и други следи отъ заседналъ човѣшки животъ. Всичко това е творба и принадлежаще на разни епохи и ясно показва, какви разрушения е преживѣлъ тоя стариненъ градъ.

Отъ всички владѣещи Пловдивъ и равнината народи най-дивокултурни и най голѣми разрушители на християнскитѣ и други обществени паметници сѫ били турцитѣ. Тѣ не само че сѫ унищожавали безъ следà всички заварени отъ тѣхъ веществени паметници и въ Пловдивъ и околноститѣ му, но и много свои, съградени отъ самитѣ тѣхъ, впоследствие съ течение на времената сѫ унищожавали.

Тъй географското мѣстонахождение на Пловдивъ винаги е направлявало и създавало неговитѣ и на равнината политически сѫдбини, а последнитѣ пъкъ сѫ господствували понататъкъ върху културното, общественото и економическото имъ състояние. Пловдивъ, наистина, периодически и твърде начесто се е излагалъ на голѣми опустошения и ограбвания, обаче, плодородностьта на равнината бързо е наваксвала изгубеното.

C'est ainsi par exemple que Philippe II colonisa systématiquement la Thrace, afin de l'assûrer solidement à la Macédoine et à la culture hellénique à laquelle il tenait beaucoup par purs intérêts politiques.

Plus tard, les empereurs romains perminent à de nombreuses unités barbares de s'établir dans la Prespu'île Balcanique: Constantin le Grand lui-même admit et établit dans son empire 300 mille Sarmates.

D'autre part, tout élèment national que le sort a destiné à être quelque temps maître de la Thrace et qui se sentait peu nombreux a tout fait chaque fois pour s'attirer les indigènes soumis et se les assimiler.

Une pareile entreprise de dénationalisation ininterrompue a été de tout temps pratiquée autrefois même dans les autres contrées de la Presqu'île Balcanique: d'ailleurs, aujourd'hui encore, elle ne l'est pas moins systématiquement appliquée. Les Grecs occupent en cela le premier rang; au temps des Turcs, ces derniers leur prêtèrent main forte; et, de nos jours, aux yeux du monde civilisé, et en dépit de tous les traités internationaux, les Serbes et les Roumains continuent non sans moins de scrupules la politique néfaste de leurs devanciers

Il résulterait donc, que toute la Thrace avec Plovdiv en tête, devrait présenter aujourd'hui l'aspect d'une mosaïque bien variée de différents groupes nationaux.

Et cependant, malgré toutes ces habiles manœuvres de dénationalisation, comme aux époques

е) Народностниятъ ликъ на миналия Пловдивъ.

Многото и разни тежки преживѣлици на Пловдивъ презъ неговото далечно и по-сетнешно минало се дължатъ преди всичко друго на неговото и на Тракийската равнина географско мѣстонахождение на Балканския полуостровъ. Много народи и народностни групи отъ разни страни и презъ разни времена сѫ налитали въ Тракия и я опустошавали. Едни отъ тѣхъ, кога за по-дълго, кога за по-кѫсо време сѫ оставали и като пълни политически господари на страната, а на други пъкъ пѫтьтъ за своитѣ по близки или по далечни набѣги, войни и завоевания е билъ презъ Маричината долина и презъ бележитиятъ й и укрепенъ градъ Пловдивъ. Видѣ се по-преди, че нѣкои отъ тѣзи бивши господари на страната сѫ имали могѫща военна и държавна уредба, съ несравнено висока култура и съсъ своята мощь на времето си издигнали сѫ се да станатъ мирови господари (македонци и римляни). Всички, обаче, политически господари на Пловдивъ и равнината, за да засилятъ своя народностенъ елементъ и съ това донѣкѫде да усигорятъ безопасностьта и господството си надъ покоренитѣ туземци, въ града и въ нѣкои други важни мѣста въ равнината, предимно въ околностьта на Пловдивъ, сѫ довеждали и заселвали отъ далечни страни или свои еднородци, или пъкъ други, но благонадеждни инородни групи преселници. Тъй напр. Филипъ II систематически колонизиралъ

orageuses du Moyen Age, ainsi dans les temps modernes la physionomie nationale de la Thrace n'a pû être rendue ni romaine, ni encore moins grecque Les légions romaines en effet, qui soutenaient la puissance dominatrice de Rome, étaient composées surtout de latins; et cela aida beaucoup à la romanisation des indigènes thraces et illyriens. Elles répandaient et fortifiaient l'influence et la culture romaines. La langue latine a été parlée dans la Bulgarie du nord jusqu'au VI-e siècle.

Les traces de la domination romaine sont les plus grandes et les plus nombreuses, mais elles n'ont eu qu'une valeur et une importance d'influence culturelle; tandis qu'il n'y a presque pas eu de romanisation.

Les Grecs eux auraient été une population peu nombreuse et privée d'aptitudes gouvernementales et organisatrices; aussi, malgré leur domination politique et religieuse sur l'Orient pendant une époque d'une dizaine de siècles, malgré encore leur haute culture morale et les conditions favorables dans lesquelles ils se trouvèrent souvent du IV-e au XV e s. (Byzance), ils ne réussirent à donner et à sauvegarder une figure nationale grecque, qu'à la minime partie méridionale de la Presqu'île, aux îles des Mers Egée et Ionienne et jusqu'à un certain point aux anciennes colonies littorales helléniques.

Mais, dans l'intérieur lui-même en vaste Presqu'île, surtout en Thrace avec Plovdiv et Andrinople la physionomie nationale thrace ne fut presque pas altérée jusqu'à l'arrivée des Slavo Bul-

Тракия, за да я здраво усигури за Македония и за елинската култура, на която той по чисто политически смѣтки много държалъ. По-после римскитѣ императори позволявали да се настаняватъ на Балканския полуостровъ голѣми варварски множества. Самъ Константинъ Велики допустналъ и настанилъ въ империята си 300 хиляди сармати.

Но освенъ това, всѣки народностенъ елементъ, комуто се е падалъ случая да бѫде той за известно време пълновластенъ политически господарь и на Тракия, а въ сѫщото време пъкъ е билъ числено слабъ, правилъ е всичко възможно, за да привлѣче, претопи и засили своето народностно цѣло и отъ покоренитѣ туземци инородци. Такава непрекѫснатата денационализаторска работа се е вършила и въ другитѣ области на полуострова презъ всичкото негово минало; та тъй безогледна и силна е тя и днесъ. Първото мѣсто въ това сѫ държали и държатъ гърцитѣ, презъ времето на турското господство — гърцитѣ и турцитѣ едновременно и съ взаимното си спомагане, а съ тѣхъ заедно въ поново време и днесъ, и то съ особена безкропулность и предъ очитѣ на цѣль цивилизованъ свѣтъ, въпреки и на международни договори, вършатъ сърбитѣ и ромѫнитѣ. Следъ всичко това, следовало би, прочее, щото цѣлата тракийска область начело съсъ своя Пловдивъ и другитѣ изъ нея градове днесъ да представя една пъстра мозаика отъ разни народностни групи и различия. Обаче, въпреки всички тия тъй силни де-

gares. Ce furent ces derniers seulement qui, du V-e s. au VII-e s. opérèrent, dans le fond national du pays, une transformation radicale, devenue définitive lors de la formation de la première unité politique indépendante slavo Bulgare — le premier royaume bulgare. C'est alors, que parurent les tendances naturelles des autres peuplades slaves, demeurées dans les frontières de Byzance, pour la patrie commune; c'est depuis lors que date cette lutte opiniâtre et continuelle entre grecs et bulgares, tant pour leur supériorité nationale personnelle, pour leur indépendance politique, sur la Presqu'île Balcanique. Et, dans l'intervalle de temps, du VII e s. au XIV e s., au prix de luttes très cruelles entre Grecs et Bulgares, la physionomie nationale de la Thrace avec son vaste labyrinthe rhodopien, jusqu'aux rives mêmes de la Mer Egée et aux portes d'Athènes, fut — suivant le rapport des chroniqueurs grecs eux mêmes d'alors — tout à fait changée et entièrement „slavianisée".

Il a été donc imposisble à la ville de Plovdiv de rester seule comme un oasis à majorité grecque ou romaine, et de demeurer étrangère à la masse compacte de la contrée qui fut, jusqu'au V-e s. thrace et du V-e à la suite, slavo-bulgare. Il y a bien eu certaines exceptions, mais elles n'eurent lieu que lorsque la ville tomba entre les mains byzantines: dans ces cas seulement, une certaine transfiguration nationale grecque était imposée à la ville par l'émigration forcée des citadins bulgares et par l'établissement, à la place de ces derniers,

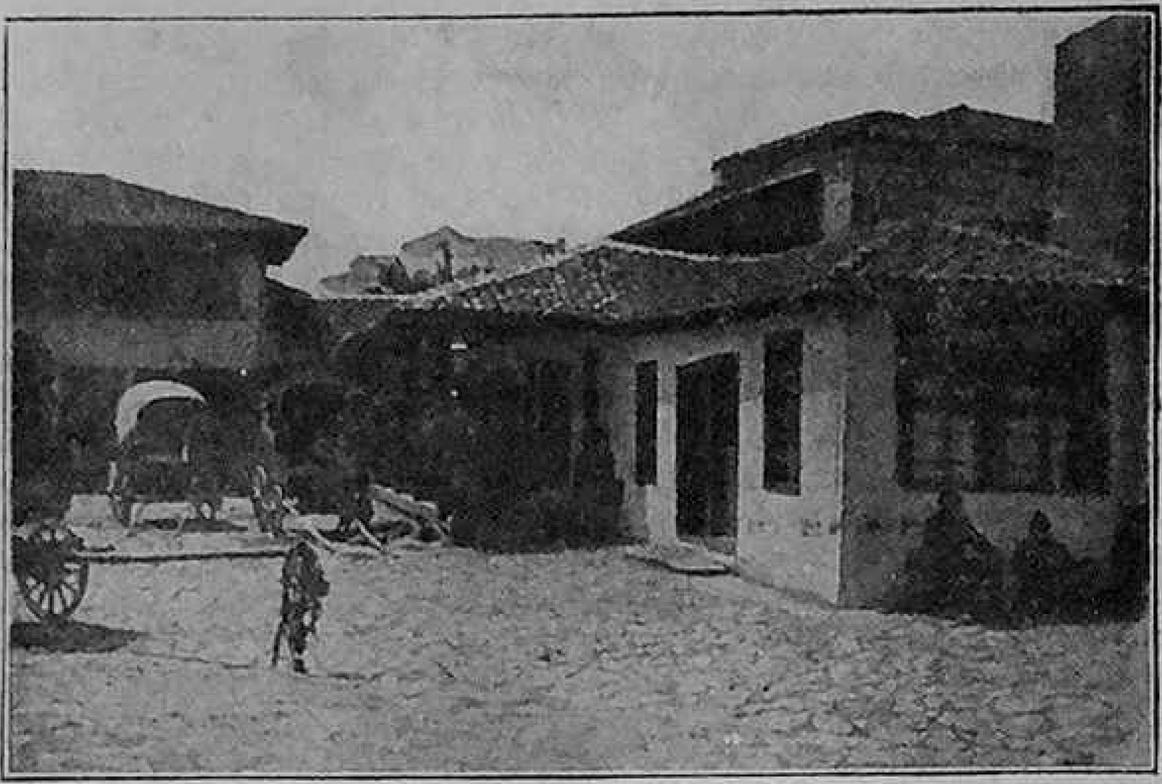

23 — Типове кѫщи отъ срѣдневѣковия Пловдивъ презъ времето на турското господарство. — Genre de maison à Plovdiv pendant la domination turque au Moyen âge.

национализаторски акции, както въ новитѣ времена, тъй и презъ бурната древность и срѣдневѣковието, народностниятъ ликъ на Тракия въ своето ядро не е мажалъ да стане нито римски, а още по-малко гръцки. Наистина, римскитѣ легиони, на които се крепѣло римското господство на полуострова, се пълнѣли предимно отъ италиянци, а това много спомагало и за романизирането на туземцитѣ тракийци и илирийци. Тѣ, легионитѣ, разпространявали и заякчавали римското влияние и римската култура. Следитѣ отъ римското господство сѫ най голѣми и най-много отъ всички други, обаче, тѣ си оставатъ само културни, а романизацията е била съвсемъ слаба. Това е така, защото и римлянитѣ сѫ

de grecs et d'étrangers de confiance.

Marchant sur les traces et employant les méthodes de leurs devanciers grecs, les Turcs depuis la seconde moitié du XIV-e s. jusqu'au début du XVIII-e s, lors de leur apogée militaire et politique, s'appliquèrent aussi à imposer à la ville leur caractère national.

Que la ville de Plovdiv et sa province, malgré leurs lourdes et et changeantes destinées, soient restées, jusqu'à l'arrivée des Slaves, entièrement thraces et très faiblement romanisées, cela est prouvé aussi comme parle le fait historique suivant, mentionné déjà précédemment: au III-e s., sous l'autorité administrative et judiciaire de la ville, étaient compris 17 villages voisins, dont les noms étaient puбили чужденци за страната, дошли като завоеватели, господарували известно време и си заминали.

Гърцитѣ пъкъ сѫ били едно малочислено племе, съсъ слаби държавнически и организаторски способности, и макаръ че често пѫти попадали въ благоприятни политически условия и имали и духовно предимство на европейския изтокъ за едно време отъ десетина вѣка (IV—XV в. Византия), обаче, тѣ сѫ могли да дадатъ и запазятъ гръцки народностенъ ликъ само далечъ на югъ въ малката и най-южната часть на полуострова на Егейското и Ионическо морета и донѣкѫде и въ нѣкои само отъ старитѣ крайбрѣжни гръцки колонии. Въ цѣлата вѫтрешность, обаче, на обширния полуостровъ, а предимно на Тракийската область съ Пловдивъ и Одринъ, слабо полуроманизираниятъ тракийски народностенъ обликъ си останалъ незасегнатъ, запазенъ до идването на славяно-българитѣ. Само последнитѣ отъ V до VII в. правятъ една коренна народностна промѣна, която здраво и окончателно вече заседнала, когато въ VII в. се образувало и първото славяно-българско политическо и независимо цѣло — първото българско царство. Тогава къмъ него се явяватъ и естественитѣ тежнения и стремежъ на другитѣ въ предѣлитѣ на Византия славяно-българи; отъ тогава се завежда най-упоритата и непрекѫсвана борба между българи и гърци не само за народностно надмощие, но чрезъ него и за политическото си сѫществуване на полуостро-

rement thraces. D'ailleurs, après le XIV-e s. aussi, au temps de la domination turque, tout l'élément chrétien se trouvant dans la ville, n'a pû être que d'origine bulgare, sauf un certain nombre d'anciens colons arméniens.

L'histoire de l'orient européen reconnait comme sources historiques de grande valeur, les anciens chroniqueurs grecs, romains et byzantins. Ces derniers surtout ont été en relations directes avec les évènements mêmes qui se sont passés, depuis l'arrivée des Slavo-Bulgares jusqu'aux temps modernes. Ils ont été cependant plus ou moins partiaux et très superficiels, toutes les fois qu'il a été question de parler de nations „non helléniques“ mais barbares.

Les autres voyageurs étrangers de leur côté, qui ont visité Plovdiv et la Thrace, à diverses époques, tournaient leur attention sur des points de vue autres que ceux de la différenciation de nationalités. D'autre part, tous les voyageurs presque du Moyen Age à la moitié du XIX-e s. et à la guerre de Délivrance même 1877/78, ont été des personnages officiels et des membres de missions politiques au temps et aux buts bien determinés; ils n'ont pû donc pénétrer dans le milieu même de la population indigène tant de la plaine que de la ville, afin d'en voir et relater les différentes nationalités. Il y a même eu des voyageurs qui ont pris et présenté la ville de Plovdiv capitale du royaume macédonien d'avant le Christ, située entre Drama et Kavala, dans la Macédoine sud-orientale. Bien plus, jusqu'à ces derniers temps et de nos jours même, on rencontre en Europe occidentale, ва. И въ периода на най-люти борби между българи и гърци отъ VII до XV вѣкове народностниятъ ликъ и на Тракийската область съ обширния въ нея Родопски лабиринтъ до самитѣ брѣгове на Егея и по-далечъ на югъ до вратитѣ на Атина сѫ били страни напълно „ославянчени“, споредъ твърдението на самитѣ византийски лѣтописци отъ ония времена. Естествено следва отъ това, че не е можело едничъкъ Пловдивъ като оазисъ да бѫде съ народностно римско или гръцко мнозинство, чуждо по всичко съ еднородната и плътна маса въ областьта, която до V в. е била тракийска, а отъ V в. напосле и днесъ— славяно-българска. Известни изключения е имало, но то е било само тогава, когато градътъ е попадалъ въвъ византийски рѫце. Само въ такива случаи нему донѣкѫде е налагана гръцка народностна премѣна чрезъ принудително изселване на българитѣ граждани и заселване на мѣстото имъ гърци и други за гърцизма благонадеждни инородци. Такъвъ пъкъ турски народностенъ ликъ и тъй-насилствено е билъ по сѫщия начинъ даденъ на града презъ времето на турското господство, предимно отъ втората половина на XIV, та до XVII и началото на XVIII в., когато турското политическо и военно могѫщество е било въ най-голѣмия си разцвѣтъ.

Че Пловдивъ и цѣлата Тракийска область, въпреки тъй промѣнливитѣ имъ и тежки политически сѫдбини, сѫ били изцѣло по население тракийски

des gens haut placés et versés dans la politique et la science, pour lesquels, en somme, il n' existe point de différences dans la nationalité, les coutumes et la langue, parmi les peuples de la Presqu'île Balcanique et surtout de la moitié orientale de la Péninsule: pour eux, ils n' y a dans le pays que la religion grecque et parconséquent qu'une seule nation grecque.

Or, pendant tout le Moyen Age, lorsque la ville tomba à plusieurs reprises sous le pouvoir byzantin, et qu'elle fut grécisée par force, l'élément grec à Plovdtv a été très faible et sans grande importance numérique: cela est prouvé encore par une série d'autres faits certifiés, à savoir:

1. Au VII-e et au IX e s., les empereurs byzantins, craignant la supériorité numérique des Slavo-Bulgares dans la Thrrace, et la faiblesse de l'élément grec à Plovdiv et aux environs, et, afin d'y faire maintenir leur domination, y amenèrent et y établirent des Syriens et Arméniens, belliqueux, qu'ils firent venir del'Asie-Mineure, principalement du cours supérieur de l'Euphrate; tandis qu'aux environs d'Andrinople, ils établirent des sourgoutchs turcs,

Ces émigrations et immigrations forcées ont été ordonnées et opérées par les emperereurs byzantins suivants:

Constantin Copronyme (741—775), Léon IV l'Isaurien (775—780) et Nicéphore (802—811); tandis qu'en 976, Jean de Tzimiscès agit encore de même, pour renforcer, par un élément de confiance et propre à la défense, la population citadine raи че надъ тѣхъ и раманизацията е била досущъ слаба и несполучлива, твърди фактътъ, споменатъ и на друго мѣсто по-преди, а именно: въ административната и сѫдебна власть на града презъ III в. сѫ влизали и близкитѣ му съседни 17 села, които всички сѫ били съ чиститѣ си народни тракийски имена.

Та и следъ XIV в. презъ времето на турското господство, когато и колкото е имало въ града християнски елементъ, последниятъ е билъ български съ изключение на досущъ малкото число отъ едно време колонисти ерменци.

Историческата наука, както се знае, за европейския изтокъ много държи на древнитѣ гръцки и римски и на срѣдневѣковнитѣ византийски лѣтсписци. Особено византийскитѣ сѫ били въ непосрѣдствени връзки съсъ самитѣ исторически събития отъ идването на славяно-българитѣ, та до ново време. Обаче, знае се, че тѣ сѫ били винаги малко или много пристрастни и значително повърхни, щомъ е било редъ да говорятъ и пишатъ за „не елини“, за „варвари“. Другитѣ пъкъ чужденци пѫтешественици, които въ разни времена сѫ минавали презъ Пловдивъ и Тракия, сѫ обръщали внимание повечето върху други работи, върху тогавашния политически и стопански строй на страната, а най-малко или досущъ никакъ върху народностното различие въ населението, върху езика и бита му. Освенъ това, но токуречи и всички пѫтешественици презъ срѣдневѣковието, та до

réfiée par le massacre opéré par l'allié de Byzance, le prince russe Svétoslaw.

2. Sentant la sûreté de l'empire menacée par la masse très dense slave, répandue à travers toute la Thrace jusqu'aux portes mêmes de Constantinople, Justinien II Rinotnéthe fit, au cours de son règne, émigrer de la Thrace Occidentale un grard nombre de Slaves dont il forma en Asie Mineure une colonie militaire byzantine qui fournit à l'empire. dans la suite, une armée de 30,000 soldats. Les byzantins nommèrent ces colons: „Slavissiens.

3. Il a existé autrefois près de la petite ville de Féré, dans la province de Dédé-Agatch, un monastère du nom de Vyra, fondé en 1059; or dans les Statuts de ce même monastère, tous les lieux habités de la plaine comprise entre les bords de la Mer Egée et les versants méridionaux des Rhodopes, qui, par un décret impérial, furent attachés à la propriété du monastère, sont marqués exclusivement bulgares; aucun n'y est mentionné avec un nom grec. Et, il faut remarquer, qu'il s'agit du littoral de la Mer Egée, vers l'embouchure de la Maritza, où il y eut, dans l'antiquité plusieurs colonies grecques commerciales; et, qu'en second lieu; ces écrits datent du temps où toutes les terres bulgares furent sous l'autorité byzantine.

4) De même encore, dans le typicon du monastère de Batchcovo situé dans les Rodopes à 30 klm. de Plovdiv fondé en 1083 par d'illustres chefs byzantins géorgien, à l'époque de la domination byzantine tous les lieux habités qui furent donnés.

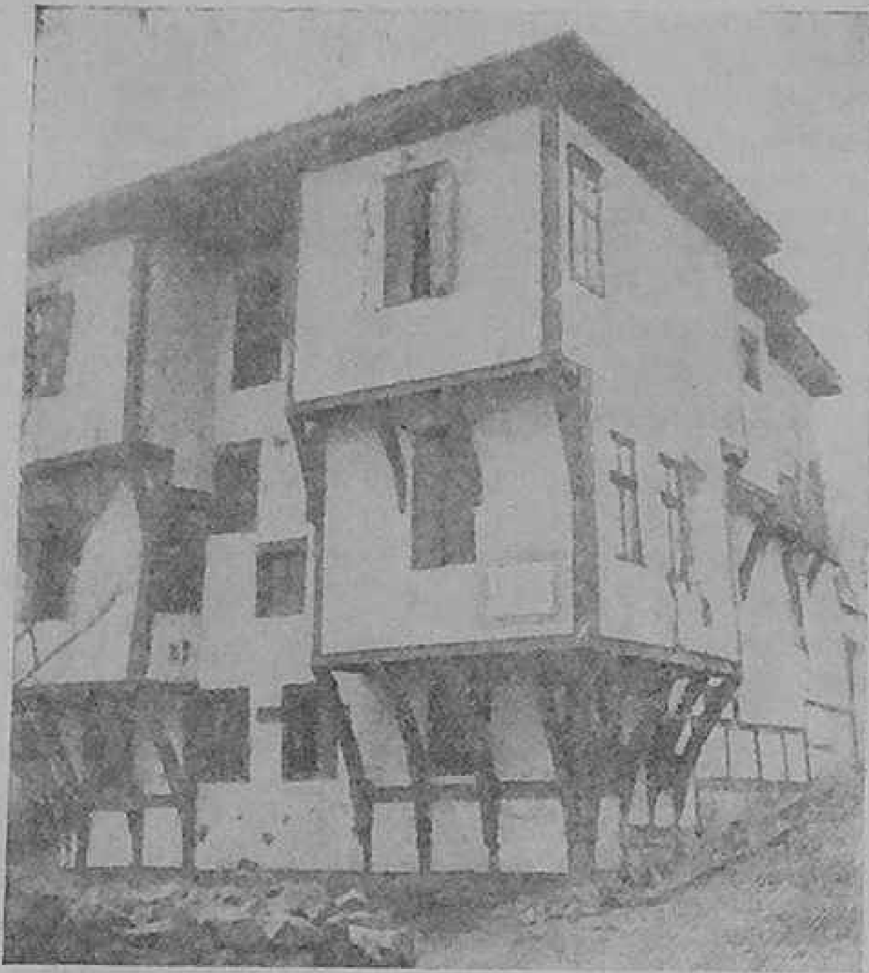

24. — Кѫща на Небеть тепе, въ която е гостувалъ презъ 1822 г. великиятъ френски поетъ Ламартинъ.
Maison du Nebet-Tépé, dans laquelle a logé en 1822 le grand poète français Lamartine

втората половина на миналия XIX в., па и до освободителната война (1877/78 год.), сѫ били официялни лица и членове на политически и други мисии съ опредѣлена цель и време, следователно, не сѫ могли да проникватъ въ самата срѣда на туземното население, както въ равнината, тъй и въ града, за да видятъ и изтъкватъ въ своитѣ пѫтописания народностьта и народностното различие. Дори има пѫтешественици, които сѫ земали и представяли Пловдивъ—Филипополъ — за стария Филипи, столицата на македонския царь Филипъ II преди Христа, която се е намирала между днешнитѣ градове Драма и

au monastère par un décret impèrial spécial portent exclusivement des noms bulgares.

Outre ces propriétés situées aux environs de Plovdiv le monastère ci-nommé en posséda aussi certaines situées sur les bords de la Mer Egée, aux environs de Sérrès et même dans la province de Salonique.

Certains de ces villages, ayant fait partie des propriétés monastiques existent aujourd'hui encore sous leurs anciens noms. (Iavrovo, Lilkovo, Dobraleuk, Pravichté et autres, dans la province de Drama[1].

Il n'y a pas de doute aussi que, pendant une période de deux siècles environ (1018—1186) de do-

Кавала въ югоизточна Македония.

Но и свърхъ всичко това, на европейския западъ до последно време, та дори и днесъ, се намиратъ предни хора и въ науката, и въ политиката, за които народностно, битово, па и езиково различие на Балканския полуостровъ, а особено въ източната му половина, не сѫществува, а има само ромеи, „гръцка вѣра“, следоват. гръцки народъ.

Че гръцкиятъ елементъ въ Пловдивъ е билъ твърде слабъ и незначителенъ и презъ срѣдневѣковието, когато градътъ отъ време на време е попадалъ и подъ византийска власть и принудително гърцизиранъ, се потвърдява и отъ редица други исторически удостовѣрени факти, а именно:

1.— Презъ VIII и IX вѣкове византийскитѣ императори, опасявайки се отъ численото превъзходство на славяно-българитѣ и слабата численость на гръцкия елементъ въ Пловдивъ, на нѣколко пѫти довеждали и заселвали въ града и околностьта му изъ малоазийскитѣ страни при горния Ефратъ войнствени сирийци и арменци, а при Одринъ — сургучи турци, за да крепятъ византийското политическо господство. Такова преселване и заселване сѫ правили императоритѣ Константинъ Копронимъ въ 741—775 год., Лъвъ IV Хазаръ въ 775—780 г. и Никифоръ въ 802—811 год., а въ 976 год. Иванъ Цимисхий — последниятъ още и за да попълни съ надежденъ за отбрана елементъ оредѣлото население, което било изклано

mination byzantine politique et militaire sur les terres bulgares, Plovdiv a subi une hellénisation très forte. D'ailleurs, certains empereurs byzantins aussi, de la dynastie des Comnènes, ont personnellement sejourné quelque temps à Plovdiv, pendant cette même période, avec l'unique intention d'élever la ville au rang d'une forte citadelle nationale grecque, au milieu de l'océan slavo-bulgare d'alors Par conséquent la ville a certainement été sensiblement grecisée: car, elle n'aurait point mérité, pour sa perfidie, la lourde punition que lui infligea le roi bulgare Kaloïan en 1206,

5. Pendant la seconde moitié du X e s., Plovdiv et la Thrace entière tombèrent sous le pouvoir de Byzance. Et cependant, cette domination byzantine de plus de deux siècles sur les terres bulgares, (XI-e et XII-e s.) n' a pû même affaiblir l'élément dense slavo-bulgare, répandu à travers la vaste contrée de Thrace. Seule la ville de Plovdiv, pour des raisons citées plus haut, fit peut-être exception, et se prêta à l'influence byzantine.

Plus tard, pendant les XIII-e et XIV-e siecles, jusqu,à l'arrivée même des Turcs, la Thrace avec Plovdiv en tête, dont les habitants se sont fait remarquer par leur esprit belliqueux et épris de liberté, ont toujours présenté, à la force slavo-bulgare des conditions favorables pour une lutte separée avec Byzance.

Ivanko, l'assassin du roi bulgare Assène, allié d'abord des byzantins, et gouverneur byzantin de la province de Plovdiv, retourna dans la suite, par la Thrace, ses отъ византийския съюзникъ — рускиятъ князъ Свѣтославъ.

2. Та и императоръ Юстиниянъ II Ринотметъ презъ своето царуване, чувствувайки несигурностьта на империята отъ плътната славянска маса и въ Тракия чакъ до стенитѣ на Цариградъ, изселилъ отъ западна Тракия голѣмо число славяни и образувалъ отъ тѣхъ въ Мала Азия военна колония, отъ която империята имала 30 хилядна войска Тѣзи колонисти византийцитѣ именували „слависияни".

3. Въ устава на съградения презъ 1059 год. монастирь Вира при днешния градецъ Фере, Дедеагачко, всички селища въ равнината тамъ отъ брѣга на морето до Родопитѣ и изъ склоноветѣ на последнитѣ, които съ императорска грамота били дадени въвъ владение на тоя монастиръ, до едно сѫ отбелезани съсъ своитѣ чисто български имена, а ни едно е споменато съ гръцко име. И това е въ крайбрѣжието на Егейското море къмъ устието на Марица, дето въ древностьта е имало нѣколко гръцки търговски колонии, а при това и презъ времето, когато всички български земи сѫ били подъ византийска власть.

4. Въ типика на Бачковския монастирь, отстоещъ на 30 клм. отъ Пловдивъ въ Родопитѣ, построенъ въ 1083 год. отъ знатни византийски пълководци грузини, тоже презъ времето на византийското пълно господство надъ полуострова, сѫщо така даденитѣ съ императорска грамота селища въвъ владение на монастиря сѫ били почти

forces militaires contre Byzance même.

Quelque temps plus tard, le despote Slav de son côté, originaire de la famille des Assènes, réussit à s'organiser une principauté bulgare tout à fait indépendante et d'une telle importance, que les latins, pour garantir leur sûreté ,durent chercher son alliance: le roi Henri lui-même eut une entrevue personnelle avec Slav à Stanimaka ou à Kritchime, où fut célébré avec une grande pompe, le mariage de la fille de Henri avec le „héros des Rhodopes".

Ces dernières montagnes portèrent alors son nom et furent appellées „Montagnes de Slav"

A la veille de l'envahissement turc, une pareille principauté bulgare indépendante avait été aussi formée dans la Thrace méridionale et le littoral de la Mer Egée, par le despote Momtchil, qui prit pour capitale Xanthie, et comme citadelle principale le fort de Péritor, près de Porto-Lagos. Cette principauté ne fut détruite qu'avec l'aide des Turcs, que le perfide usurpateur du trône impérial de Byzance, Jean Cantachuzène, appela à son secours.

Dernièrement furent publiés les diptyques des deux grands et illustres monastères médiévaux de la Macédoine sud orientale, à savoir: le monastère de S-t Jean le Précurseur, situé dans les environs de Sérrès, et le monastère, appelé du nom grec Ikossiphinissa, situé dans la montagne Pangué (Kochnitsa), entre Drama et Tahino.

Dans ces dyptiques, qui vont du XVI-e s. et se terminent avec l'époque la plus récente, sont безъ изключение съ български имена. Освенъ въ околноститѣ на монастиря, около Пловдивъ и въ Родопитѣ, такива селища е владѣла тая обитель и въ равнината край Егейското море, въ Сѣрско и чакъ въ Солунско. Селища съсъ старитѣ си тогавашни български имена нѣкои и днесъ сѫществуватъ (Яврово, Лилково, Добралъкъ въ околността на Пловдивъ, Правище, Здравикионъ и др. въ Драмско).

Не ще и дума, че презъ единъ периодъ близо отъ два вѣка (1018—1186 г.) на пълно и неограничено политическо, военно и духовно господство на Византия надъ българскитѣ земи, елинизацията и надъ Пловдивъ ще да е била много усилена. Та дори и нѣкои византийски императори отъ династията на комненитѣ презъ тоя периодъ сѫ прекарвали известно време въ Пловдивъ не съ друга цель, а да го издигнатъ на здрава гръцка народностна твърдиня всрѣдъ тогавашния български океанъ. Следоват., градътъ безспорно ще е билъ въ онова време значително гърцизиранъ, иначе той не би заслужилъ тежкото за своето вѣроломство наказание, което му наложилъ българскиятъ царь Калоянъ презъ 1206 год.

5. Презъ втората половина на X в. и Тракийската область съ Пловдивъ заедно попаднали подъ византийска власть, която траяла до края на XII в. Обаче, и презъ това по-вече отъ два вѣка византийско господство съ най-усилена и властна елинизация, българо-славянскиятъ плътенъ елементъ и въ обширната Тракийска область неможалъ

inscrits beaucoup de villes et de villages, parmi lesquels Salonique, Andrinople, Veliko-Tirnovo et Sophia, bref, toute la Thrace et la Macédoine orientale et méridionale. Les pèlerins de toute ville et de chaque village, dans leurs visites aux monastères ci-nommés, y donnaient les noms de leurs proches défunts, pour être commemorés, suivant la coutume, dans les cérémonies religieuses. Or, il est tres intéressant et caractéristique à remarquer dans le cas, que, parmi les milliers de noms de ces villes et villages, à partir du XVI-e s. jusqu'à la seconde moitié du XIX e s (lorsque s'accentua la querelle religieuse greco-bulgare), parallèlement avec les noms ordinaires et généralement employés par l'eglise, les plus nombreux de ces noms inscrits vieux ou nouveaux sont purement bulgares; tandis qu'il n'y en a aucun qui soit grec national.

Bien plus, certains d'entre eux sont marqués aussi avec leurs anciennes lettres nasales

Cela prouve, que pendant la domination turque également, lorsque cette dernière a été complètement favorable et au service de Patriarcat œcuménique privilégié, pour l'hellénisation des peuples chrétiens de l'empire turc, la contrée de Thrace, depuis Salonique et le littoral de la Mer Egée à Andrinople et Plovdiv inclusivement, a conservé entièrement sa physionomie nationale bulgare.

D'ailleurs, certains lieux habités, qui ont été considérés au XIX-e s. et aujourd'hui même comme grecs, gardent cependant

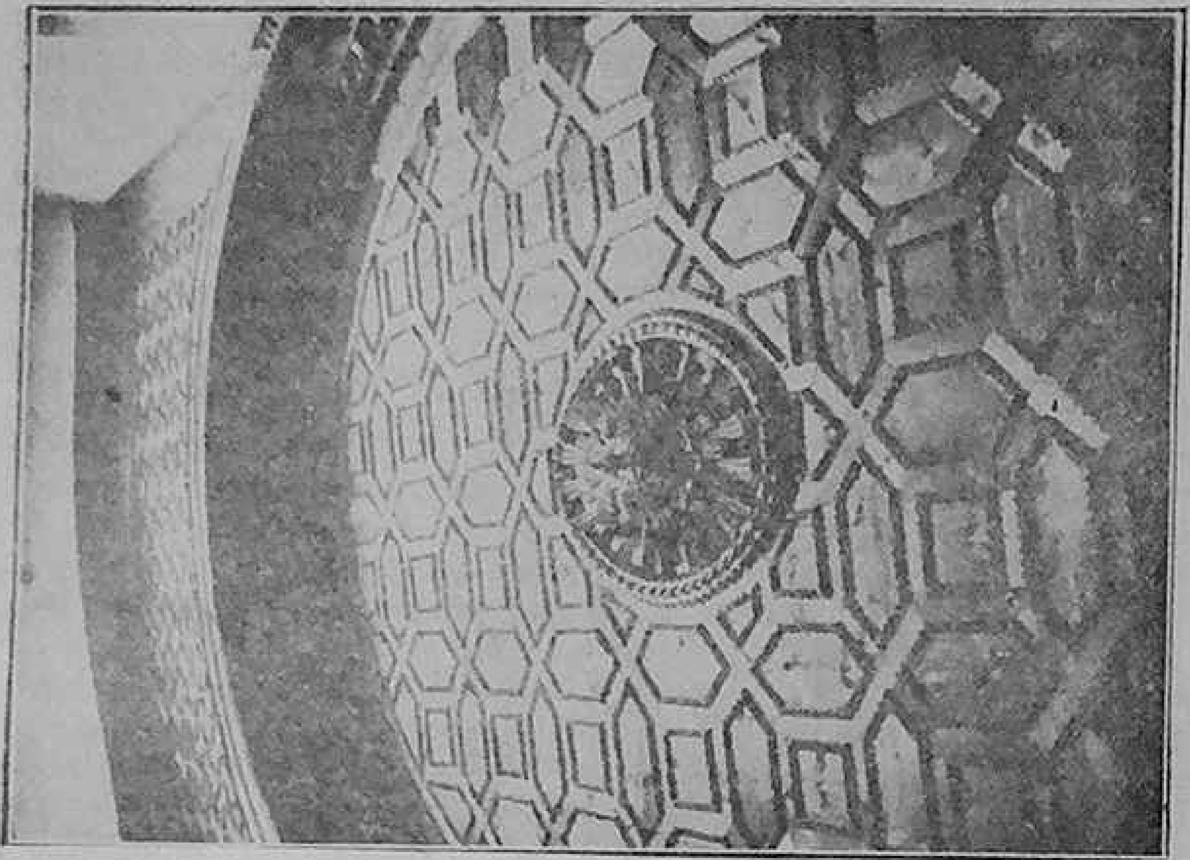

25 — Изработенъ дъсченъ таванъ на пловдивска кѫща отъ началото на XIX в. Въ нея днесъ се помѣщава старопиталътъ „Константинъ х Калчевъ“. — Plafond en bois d'une maison de Plovdiv, datant du commencement du XIX-e s. L'habitation est transformée aujourd hui en asile de vieillards „Constantin H. Kaltchef“.

да бѫде отслабенъ. Само единъ Пловдивъ, може би, е правилъ изключение по причини, които се изтъкнаха по-преди. По-после презъ XIII и XIV в. до завладяването на тая страна отъ турцитѣ, тукъ начело съ Пловдивъ българската народностна мощь съсъ своя борчески и свободолюбивъ духъ е давала условия, за да води и отдѣлна борба съ Византия. Иванко, убиецътъ на царь Асѣна, отъ начало съюзникъ и византийски областенъ управитель въ Пловдивъ, впоследствие отъ Тракия насочилъ своитѣ военни сили противъ самата Византия. Следъ известно време по-после пъкъ

l'évidence de leur origine bulgare: (Kavala, Vodène, près de Stanimaka etc.).

7. La physionomie purement bulgare de la Thrace est démontrée aussi par la topographie.

Dans les montagnes, comme les Rhodopes, la Sredna Gora, le Sakar et la Strandja, tous les noms de villes ou de villages sont bulgares. Les noms seuls des sommets et des cols des montagnes qui ont servi de pâturages aux Iourouks turcs, éleveurs de troupeaux, ont été remplacés par des noms plutôt turcs; mais, dans les plaines, et surtout aux environs des routes principales, les lieux habités portent des noms bulgaдеспотъ Славъ, отъ рода на Асѣновци, успѣлъ да си образува съвсемъ самостойно българско княжество съ такова значение, че латинцитѣ потърсили съюзничеството му за своята сигурность, като самъ латинскиятъ императоръ Хенрихъ лично се срещналъ съсъ Слава въ Станимака или въ Кричимъ, дето станала съ голѣмо тържество свадбата на Хенриховага дъщеря съ юнака Родопски управитель. Отъ неговото име и Родопитѣ били наречени Славиеви гори.

Въ надвечерието пъкъ на турското нахлузане (XIV в.) въ южна Тракия до Бѣломорския брѣгъ се образувало сжщо самостойно българско княжество отъ юнака деспотъ Момчилъ, съсъ столица Ксанти и крепостьта Периторъ при Порто-Логосъ. То било разсипано само съсъ съюзничеството на Турцитѣ, извикани въ помощь отъ Иванъ Кантакузинъ и неговото вѣроломство.

6. Въ последно времѣ станаха известни поменицитѣ на двата голѣми и знатни отъ срѣдневѣковието монастира въ югоизточна Македония: Св. Иванъ Предтеча въ Сѣрско и тъй наричания отъ гърцитѣ Икосифиниса въ планината Пангей (Кошница) между Драма и Тахино. Въ тѣзи поменици, които започватъ отъ XVI в. и свършватъ съ най-новото време, сж отбелезани много градове и села, като се почне отъ града Солунъ и се свърши съ Одринъ на изтокъ, Велико-Търново на северъ и София на западъ, т. е. цѣлата тракийска областъ съ източна и южна

res ou turcs, et dans les vallées et les versants montagneux — exclusivement bulgares. Il est très rare d'y entendre un nom grec.

Bien au contraire, des villes et villages qui ont passé pour grecs et par ailleurs turcs, gardent jusqu'à nos jours et conservent leurs anciens noms purement bulgares.

La crête de montagnes au sud de la Kochnitsa-Planina, s'étendant entre le golfe de Lephtéros et Kavala, le long de la mer même, s'appelle aujourd'hui encore Tchesta Gora (Forêt-dense); elle a gardé ce nom même dans les géographies et les cartes géographiques grecques les plus recentes. Il en est de même pour les lieux habités de là-bas,, le long de la Mer: Koutchkar, R doulevo, Rossilovo, Drénovo etc.

8. D'ailleurs encore, certains des voyageurs étrangers, et cela aux premières epoques de la domination turque, lorsque l'élément chrétien dans les villes et les plaines a été le plus délayé, — presque anéanti et chassé — affirment aussi qu'il y a eu de leur temps des habitants bulgares à Plovdiv Ainsi par exemple:

a) Le chevalier burgonde, Bertrandon de la Broquière, qui a fait, en 1433, un voyage à Jérusalem, dit: „La majeure partie de Plovdiv est habitée par des bulgares, qui confessent la religion grecque" (c.- à.- d.- qui ne sont pas catholiques.)

b. Le voyageur Adam Vegner écrit, en 1616:

Plovdiv est habitée actuellement par des bulgares, des grecs, des turc et des juifs qui s'occupen

Македония. Поклонницитѣ отъ всѣки градъ и село при посещението си на споменатитѣ монастири сж записвали имената на своитѣ починали близки за споменуване ги по обичая при черковнитѣ служби. Най интересното и характерното въ случая е, че между хилядитѣ имена отъ всички градове и селища, начиная отъ XVI в., та до втората половина на XIX в., когато се засилва българо-гръцката черковна разпря, наредъ съ обикновенитѣ и общоупотрѣбителнитѣ черковни имена, най-многобройни сж такива стари и нови чисто български, а нито едно национално гръцко име не е отбелезано. Но не е само това — отбелезани сж нѣкои отъ тѣхъ и съсъ старитѣ си носовки, дето е имало такива. Това показва, че и презъ времето на турското господство, което е било въ пълна и мощна услуга на привилегированата Вселенска патриаршия да елинизира не гръцкитѣ християнски народи въ турската империя, Тракийската область, начиная отъ брѣговетѣ на Егея и Солунъ, включително и Пловдивъ, си е запазила плътния български народностенъ ликъ. Та и селища, които презъ XIX в., па и днесъ се иматъ за чисто гръцки, произходътъ и миналото имъ явно личатъ, че сж български (Кавала, Воденъ при Станимака и много други).

7. Чистиятъ български обликъ на Тракия въ обширнитѣ й предѣли се вижда и отъ топонимията. Въ Родопитѣ, Срѣдна-гора, Стара-планина, Сакаръ и Странджа — всички имена на

plus ou moins de petit commerce„.

Ansi donc, d'après toutes les données historiques citées plus haut, on voit clairement que, Macédoniens, Romains, Byzantins et Turcs, qui ont été successivement et plus ou moins longtemps maîtres politiques de Plovdiv et de toute la Thrace, se sont tous sentis également faibles au point de vue national, malgré même leur force militaire et politique et leur puissance culturelle; et afin d'assûrer au moins jusqu'à un certain point leur suprématie, ils ont tous usé de l'unique moyen suivant:

„Raréfier et affaiblir la masse compacte et nombreuse des indigènes Thraces et plus tard Slavo-Bulgares, en faisant émigrer par force de grandes parties, et en amenant et établissant à leur place, des congénères propres, ou d'autres étrangers favorables à leur domination.

D'autre part, en plus de tout cela, ils ont toujours continué la dénationalisation des indigènes restés; et cette dernière œuvre a été la plupart du temps faite au moyen de la force.

Renforcement de l'élément chrétien à Plovdiv.

Avec la prise en 1453 de la dernière barrière d'espoir des Balkaniques—la capitale de Byzance, Constantinople, — les turcs devinrent déjà les maîtres absolus de toute la Presqu'île Balcanique, y comprises les contrées les plus occidentales, l'Albanie et la Bosnie qui furent aussi occupées vers l'an 1460.

бивши и сегашни селища и на всички мѣстности сѫ български. Само на върховетѣ и билàта, които сѫ служили за лѣтни пасбища на турцитѣ—юруци овцевъдци презъ турското господство, старитѣ имъ имена сѫ били повечето замѣстени съ турски, въ полетата, особено около главнитѣ пѫтища, сѫ турски и български, а въ долинитѣ и ребрата на планинитѣ сѫ изключително само български. Голѣма рѣдкость е да се чуе гръцко име и то такова, дадено само въ ново време. Напротивъ, има селища, които сѫ минавали и минаватъ и днесъ за чисто гръцки, а нѣкѫде и чисто турски по население, но които си сѫ запазили старитѣ си чисто български имена. Тъй напр. планинскиятъ гребенъ южно отъ Кошница планина, проснатъ между Лефтерския заливъ и Кавала покрай самото море, и днесъ се казва и отъ турци, и отъ гърци Честа Гора. Съ това име е останалъ той и въ най-новитѣ гръцки географии и географски карти. Сѫщото е и съсъ селищата тамъ покрай самия брѣгъ на морето: Кучкаръ, Радулево, Росилово, Дрѣново и др.

8 — Та и нѣкои отъ чужденцитѣ пѫтешественици, и то презъ първитѣ времена на турското господство, когато въ градоветѣ и равнинитѣ християнскиятъ елементъ е билъ най-силно разреденъ, почти унищоженъ и прокуденъ, тоже твърдятъ за жители българи въ Пловдивъ. Тъй напримѣръ:

а) Бургундскиятъ рицарь Бертрандонъ де ла Брокиеръ, който е пѫтувалъ въ 1433 год. за

Depuis lors, les massacres en masses et les fréquentes dévastations cessèrent, et les turcs commencèrent à ménager leurs „infidèles“ sujets. Les luttes et les terreurs de cent ans deminuèrent, et petit à petit arrivèrent des temps relativement calmes et une vie de tranquillité politique; en sorte que, les populations chrétiennes qui demeurèrent sauves, purent déjà s'adonner à un travail paisibe.

En leur qualité de maitres entièrement assurés de tout, les turcs n'exercèrent point d'autre métier que celui des guerres accompagnées de pillages; le reste du temps, ils s'abandonnaient à „l'agaleuk“ (la fainéantise), imposant les impôts et les services de tout genre au „raïa“ (peuple soumis) et principalement aux bulgares, qui, quoique ayant le plus souffert, constituaient encore l'élément chrétien le plus nombreux de la Presqu'île. Les mahométans, maitres de tout et de tous, avaient le pouvoir politique et militaire absolu et sans contrôle; tandis que les chrétiens, avec leur travail physique d'esclaves, procuraient toute la force matérielle, économique et financière à la nation turque adonnée à la fainéantise et aux plaisirs.

Il a été mentionné plus haut encore, que la population bulgare, enfuie au temps des années de terreur et demeurée sauve dans les montagnes, commença à redescendre dans les plaines, les vallées et les villes, attirée et, à un cetain point, protégée même par les féodaux et les beys turcs, devenus les maîtres tout puissants des terres; car, ces derniers avaient besoin d'elle pour la cul-

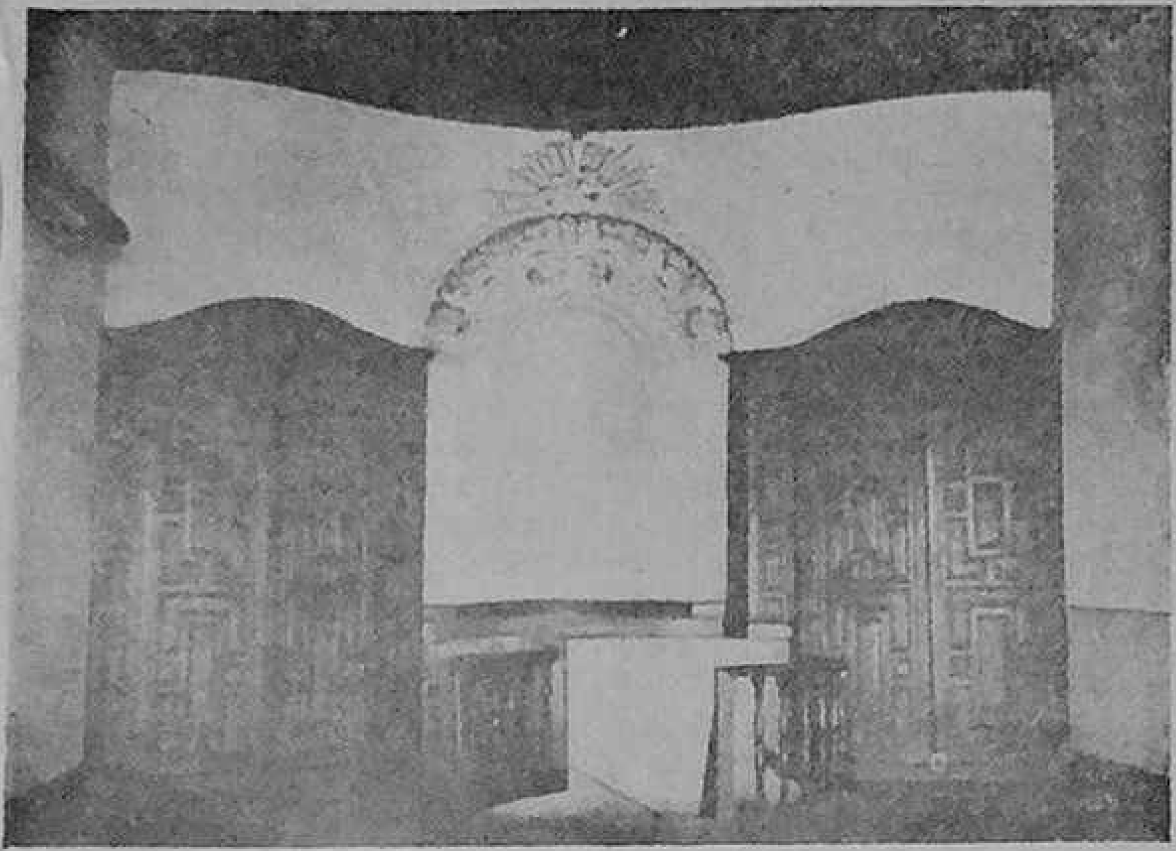

26 — Вжтрешностьта на горния етажъ въ сжщия старопиталъ съ изработенъ дъсченъ таванъ, долапитѣ въ него и миелникъ.
Intérieur de l'étage supérieur, dans le même asile de vieillards, avec son plafond en bois, ses armoires et son évier.

Ерусалимъ, казва: „по-голѣмата часть отъ Филипополь (Пловдивъ) е заселена отъ българи, които изповѣлвать гръцката вѣра," т. е не сж католици.

б) Пжтешественикътъ Адамъ Вегнери презъ 1616 год. пише: „Пловдивъ се населява сега отъ българи, дубровничани, гърци, турци и евреи, които се занимавать съ търговия, но не особно голѣма."

И така, отъ всички гореизложени исторически данни ясно се вижда, че македонци, римляни, византийци и турци, както тѣ последователно сж бивали едни за по-малко, а други

ture de leurs propriétés rurales et pour la production et pour voir par là aux nécessités de la vie. Ainsi commencèrent à se former les nouveaux groupements d'habitations bulgares (villes et villages), existants aujourd'hui dans les plaines et les vallées sur l'emplacement ou dans les environs des anciens lieux habités qui furent anéantis lors de l'occupation de la contrée.

Ceux des bulgares qui s'étaient arrêtés et étaient restés dans les villes, en qualité d'agriculteurs et de garçons de ferme auprès des propriétaires agricoles turcs, purent peu à peu s'occuper aussi d'autres métiers, exercer de l'industrie manuelle et, par suite за по-дълго време политически господари на Пловдивъ, включително съ цѣлата Тракийска область, — всички тѣ еднакво се чувствували народностно слаби, въпреки и военната наредъ съ политическата си мощь, а други и съ културната си такава (римляни). И за да бждѣли до нѣкжде поне сигурни въ своето господство, всички винаги държали на единственото за това срѣдство: да разредяватъ и отслабватъ мѣстната числена и плътна народностна маса на тракийци, а следъ тѣхъ на славянобългари, като насилствено изселвали голѣми части отъ тѣхъ, а на мѣстата имъ довеждали и заселвали свои еднородци, или пъкъ и други народности и благонадеждни за господството имъ инородци. Освенъ това, отъ друга страна сж продължавали и денационализирането на останалитѣ туземци, което сжщо въ повечето случаи не безъ насилие е извършвано.

7. Засилване на християнския елементъ въ Пловдивъ.

Съ превземането на последната надеждна опора на балканцитѣ — столицата на Византия, Цариградъ, презъ 1453 год., турцитѣ вече били пълни и отъ никжде незастрашавани господари на цѣлия Балкански полуостровъ, включително и най-западнитѣ му области Албания и Босна, които къмъ 1460 год. тоже били завладѣни. Отъ тогава напосле масовитѣ кланета и опустошения попре-

faire même due petit commerce.

Il a été rapporté plus haut déjà, que la ville de Plovdiv qui avait fait au XIV-e s. partie du royaume bulgare et que les turcs prirent des bulgares, fut dépeuplée pendant et après son occupation. C'est à peine si un nombre insignifiant de citadins bulgares purent rester sains et saufs et demeurer dans la ville; de même que quelques arméniens et pavlikans — issus des anciens immigrés d'Asie-Mineure; — il serait possible qu'il y ait eu aussi quelques familles grecques, restées là depuis les époques précédentes lorsque la ville tombait sous l'autorité byzantine, ou quelques colons, grecs venus précédemment, s'occupant de commerce, et s'adaptant habilement aux nouvelles circonstances.

La population chrétienne de Plovdiv a dû le plus douloureusement souffrir pendant les luttes intestines des fils de Bajazet, au commencement du XV-e siècle.

La ville fut dévastée et incendiée à tour de rôle, tantôt par l'un, tantôt par l'autre des frères. La cruauté des fils lutteurs du sultan fut très grande envers les citadins chrétiens. C'est alors probablement que fut tué dans l'église, pendant le Saint-Sacrifice même de la Messe, le métropolite Damien, dont le corps fut rejeté en dehors des murs de la citadelle. Cette cruelle dépopulation de la ville a sans doute continué plus ou moins intensivement pendant le XVI-e s. aussi; car, lorsque Bertrandon de la Broquière dit d'un côté, en 1433, que „la ville était peuplée de bulgares“ qui professaient la religion grecque (orientale orthodoxe), et станали, и турцитѣ почнали да щадятъ „неправовѣрнитѣ" си поданици. Стогодишнитѣ борби и ужаси намалѣли, и малко по малко занастжпвалъ спокоенъ животъ, времена сравнително мирни, та оцѣлялитѣ християнски населения можели вече да се отдадатъ на миренъ трудъ.

Като господари напълно усигурени въвъ всичко, единственитѣ занятия на турцитѣ били войнитѣ съ грабежитѣ и „агалъка", а обработването на земята, всестранното обслужване на владѣтеля и плащането на данъцитѣ било изцѣло наложено на „раята", предимно българитѣ, които, макаръ и най-много пострадали, пакъ съставяли най-многочисления християнски елементъ на полуострова. Мохамеданитѣ, господари на всичко и надъ всички, имали пълната и безконтролна политическа и военна мощь, а християнитѣ съсъ своя черенъ робски физически трудъ доставяли всичката материялна, всестранната и пълна стопанска и финансова сила, съ която се издържала държавната машина и отдалото се на леность и удоволствия турско племе.

Спомена се и на друго мѣсто по преди, че забѣгналото презъ ужаснитѣ години и оцѣляло изъ планинитѣ българско население почнало да слиза въ полетата, долинитѣ и градоветѣ, привличано и донѣкжде запазвано отъ силнитѣ и властни спахии и бееве турци, господари на земята, защото трѣбвало да имъ работи, произвежда и набавя необходимитѣ потрѣбности за живота. Тъй започнали да се

ne fait aucune mention d'habitants, de langue et de nationalité grecques. Gerlach rapporte en 1578 qu'il n'y avait alors à Plovdiv que 250 maisons chrétiennes.

On voit par là qu'en l'espace d'un siècle et demi, l'élément chrétien de Plovdiv non seulement ne s'accrût point, mais très sensiblement même diminua, et de ce nombre même que la ville avait combté après sa prise par les turcs et qui avait pû échapper aux dangers des dévastations répétées pendant la première dizaine d'années.

Ce ne fut que vers la fin du XVI-e s. que l'élément chrétien commença lentement, mais continuellement à se renforcer dans la ville, et, en 1621, d'après le voyageur DesHayes, il constituait déjà la moitié de la population citadine, tandis que l'autre moitié était formée par les turcs.

Pendant les émeutes et les dévastations des Keurdjalis à la fin du XVIII-e et au commencement du XIX-e s. beaucoup de bulgares s'enfuirent de leurs habitations dans la Stara-Planina, les Rhodopes et les plaines et vinrent chercher refuge de leur vie à Plovdiv, qui résista alors aux attaques des Keurdjalis, grâce à la défensive commune des citadins turcs et chrétiens. Après que ces tourments furent passés, beaucoup des émigres bulgares mentionnés ci-dessus ne retournèrent plus dans leurs villages, mais s'établirent pour toujours dans la ville. Et depuis lors, pendant tout le XIX-e siècle, jusqu'à la guerre de Délivrance en 1877/78 l'arrivée par unités et l'établissement à Plovdiv des bulgares venant des environs proches ou образуватъ новитѣ сега сѫществуващитѣ изъ равнинитѣ и долинитѣ български селища на мѣстата или въ околноститѣ на едновремешнитѣ такива, които били унищожени при завладяване на страната.

Тѣзи отъ спрѣлитѣ се българи въ градоветѣ, освенъ земледѣлската и ратайската работа при землевладѣлцитѣ турци, започнали полека лека да се занимаватъ и съ разни други занаяти, рѫчна индустрия, а съ това и съ дребна търговия.

Каза се и по-горе. че и градътъ Пловдивъ, който е влизалъ въ предѣлитѣ на Българското царство презъ XIV в. и който турцитѣ отъ българитѣ сѫ превзели, по времето и следъ завладяването го е билъ сѫщо така обезлюденъ. Едва ли сѫ могли да оцѣлѣятъ живи и да си останатъ въ града едно незначително число българи граждани, а заедно съ тѣхъ и малко арменци и павликяни, остатъци отъ старитѣ мало-азийски преселенци. Не е изключена възможностьта да е имало и нѣкое и друго семейство гърци, останали отъ по раншнитѣ времена, когато градътъ е попадалъ подъ византийска власть и по известни причини довеждани колонисти гърци, занимавайки се съ търговия, но при българитѣ господари, и още по-лесно при турцитѣ, умѣло приспособявали се.

Християнското население въ Пловдивъ трѣбва да е най-тежко и най-силно пострадало презъ междуособнитѣ борби на Баязидовитѣ синове въ началото на XV в. Градътъ е опустошаванъ и опожаряванъ подъ

lointains ne cessa point; si bien pu'en 1853, d'après le géographe grec Polizondi, la ville comptait 50,000 habitants, dont la plupart bulgares et grecs, et qu'en 1878 déjà, les bulgares seuls etaient deux fois plus nombreux que les turcs.

Voilà comment, après tous les pénibles événements qui ont passé sur elle, et pendant la domination turque de 5 siècles qui lui avait au commencement crée par force et artificiellement une physionomie turque, la ville de Plovdiv reprit encore naturellement et successivement son caractère national bulgare du Moyen-Age.

8 — Apparition et renforcement du Grecisme dans le passé de Plovdiv.

Avec la prise de la capitale bulgare Véliko-Tirnovo et l'occupation de la Bulgarie entière par les Turcs, le peuple bulgare perdit aussi son indépendance religieuse.

Le Patriarcat de Tirnovo fut anéanti, et son illustre chef spirituel, le Patriarche Euthymie, fut envoyé en exil en Thrace, au monastère de Batchkovo qui entrait dans les limites du diocèse de Plovdiv.

Depuis lors, l'Eglise Bulgare fut soumise au Patriarcat œcuménique de Constantinople, qui — comme on le sait — dès le commencement encore, fut entre les mains des grecs du Phanar, et fut toujours l'agent politique sans bornes et scrupules de l'hellénisme dans l'orient européen entier.

Les Turcs ne faisaient point de différence de nationalité:

27 — Часть отъ папукчийската чаршия въ Пловдивъ презъ XIX в.
Partie du bazar des cordonniers à Plovdiv au XIX-e s.

редъ ту отъ единия, ту отъ другия братъ. Жестокостьта на борцитѣ султански синове е била голѣма къмъ християнитѣ граждани. Тогава е билъ убитъ въ черквата, вѣроятно при самото Богуслужение, и митрополитътъ Дамянъ, а тѣлото му било изхвърлено вънъ отъ стенитѣ на крепостьта. Това свирепо обезлюдване на града безспорно е продължавало кога повече, кога по слабо и презъ XVI в., защото Бертрандонъ де ла Брокиеръ презъ 1433 г. като говори, че „градътъ билъ населенъ отъ българи“, които изповѣдали гръцката вѣра (източно православна), ала за жители по езикъ и народность гърци нищо не споменува, то Герлахъ презъ 1578 год. пъкъ казва, че имало само 250 кѫщи

bulgares, grecs, serbes, roumains et toutes autres nationalités chrétiennes étaient pour eux des ghiaours c- à. d. des infidèles au mahométisme, ou comme ils les appelaient eux-mêmes, „Roum Milléti“ anciens citoyens romains et „Roumeï“, d'où le nom général de grecs.

Plus tard encore après la prise de Constantinople (1452), les sultans turcs donnèrent de grands pouvoirs au Patriarcat œcuménique qu'ils considéraient comme le chef religieux et le représentant de tous les peuples chrétiens, tombés sous la domination turque; d'ailleurs, le Patriarcat était considéré aussi comme tel par le monde étranger entier.

Ainsi la domination politique turque survenue, apporta au Patriarcat œcuménique grec, les conхристиянски. Отъ това се вижда, че въ единъ вѣкъ и половина християнскиятъ елементъ въ Пловдивъ не само че не е нарастналъ, но е и твърде намалѣлъ и отъ онова число, което е ималъ оцѣляло презъ нѣколкото първи десетилѣтия следъ превземането на града отъ турцитѣ и тѣхнитѣ опустошения. Чакъ отъ къмъ края на XVI в. започва бавното, наистина, но постоянно засилване на християнитѣ въ града и въ 1621 год. още, споредъ пѫтешественика де Хайе (Des Hayes), вече достигнали да съставятъ половината отъ жителитѣ, а другата половина били турцитѣ.

Презъ кърджалийскитѣ размирици и опустошения въ края на XVIII и началото на XIX в. много българи избѣгали изъ Старо-планинскитѣ мѣста, изъ Родопитѣ и изъ полето и дошли въ Пловдивъ, за да запазятъ живота си. Пловдивъ тогава устоялъ противъ кърджалийскитѣ нападения, благодарение на задружната отбрана отъ гражданитѣ турци и християни. Следъ преминаването на това ужасно време, много отъ споменатитѣ бежанци българи не се върнали въ селищата си, а заседнали въ града. И отъ тогава после презъ цѣлото XIX столѣтие до освободителната война 1877/78 год., по единичното придване и заселване на българи отъ близкитѣ и далечни околности не преставало, тъй че въ 1853 г. споредъ гърка географъ Полизоиди, — Пловдивъ е ималъ 50000 жители, отъ които повечето българи и гърци, а въ 1878 год. само българитѣ вече

ditions les plus favorables pour l'application, par ce dernier de son aspiration continuelle d'helléniser les peuples chrétiens non grecs dans l'empire turc et d'assûrer de la sorte l'existence de la future Grande Hellade.

Fort par ses privilèges, et manquant complètement de scrupules dans l'exercice de son autorité, le Patriarcat nomma partout dans les terres bulgares, privées de leurs prêtres disparus, des clercs grecs qui furent ardents au grécisme.

Avant tout, la langue grecque fut imposée dans l'exercice des offices religeux et des diverses cerémonies chrétiennes, et devint en quelque sorte la langue officielle en commerce, et par là, dans toute la vie sociale. Tous les monuments et souvenirs bulgares du passé furent, soigneusement et sans choix des moyens, anéantis et remplacés par de pareils grecs (églises, monastères, inscriptions, images, livres religieux etc.

La langue bulgare fut méprisée et regardée comme une langue barbare, et fut, comme telle persécutée partout et par tout le monde.

Et Plovdiv en sa qualité de siège métropolitain et de centre d'un vaste diocèse, tomba aussi sous le pouvoir ecclésiastique du Patriarcat œcuménique. Là encore, comme dans tous les villes et villages, l'autorité et l'influence du grécisme furent sans bornes et excessivement fortes. Le joug du clergé grec, et surtout sur les bulgares, fut très onéreux; il fut plus dur que celui du gouvernement politique turc qui fut entièrement et habilement exploité pour le service des gens du Phanar. Dans la rue, à l'eglise, dans le commerce et parбили два пѫти по вече отъ турцитѣ.

Ето какъ при всичкитѣ тежки преживѣлици на Пловдивъ и презъ петь вѣковното турско господство, което въ началото изкуствено и насилствено създало турски ликъ на града, постепенно и естествено пакъ наново си добилъ своя средневѣковенъ български народностно характеръ.

8. Появяването и засилването на гърцизма въ миналото на Пловдивъ.

Съ падането на българската столица Велико Търново и завладяването на цѣла България отъ турцитѣ, българскиятъ народъ изгубилъ и своята черковна и духовна независимость. Търновската патриаршия била унищожена, и нейниятъ знаменитъ духовенъ глава, патриархъ Евтимий, билъ пратенъ на заточение въ Тракия, въ Бачковския монастиръ, който се намиралъ въ предѣлитѣ на Пловдивската епархия. Отъ тогава българската черква била подчинена на Вселенската патриаршия въ Цариградъ, която, както се знае, още отъ първитѣ си времена е била въ рѫцетѣ на фенерскитѣ гърци и винаги неограниченъ и безскрупуленъ политически агентъ на елинизма въ цѣлия европейски изтокъ.

Неправяйки народностно различие— българи, гърци, сърби, ромѫни и всички други християнски народности за турцитѣ сѫ били гяури, невѣрници за мохамеданството, или както ги казвали румъ мил-

tout ailleurs fut parlée et empoylée la langue grecque. Le commerçant l'ouvrier, le domestique et l'homme de métier ne pouvaient point trouver du travail et gagner leur pain, s'ils ne parlaient pas le grec et ne passaient pas pour grecs

Quiconque ne parlait point le grec, était méprisé et traité comme barbare, comme cela le fut dans l'antiquité (aujourd'hui même bien plus dans la Grèce actuelle).

D'autre part, les bulgare d'alors, dans leur profond sentiment religieux et leur grandes implicité croyaient aveuglément à ce que leur enseignait le clergé. Ainsi les bulgares — ceux des villes surtout — furent entièrement sous l'influence et le joug du grécisme. C'est depuis lors aussi qu'apparut la caractéristique: d'appeler tout citadin chrétien du nom de grec, tandis que la citadine — Cocona (coquette); terme, désignant en quelque sorte un fainéant, un rusé paresseux qui est incapable de vivre par son travail physique personnel et qui attend à être nourri par les autres.

La conduite vicieuse et la corruption du clergé grec du Phanar étaient si grandes qu'ellee soulevaient l'indignation même chez les grecs eux-mêmes. Les évêques grecs, dans leur majorité, furent, à travers l'empire turc, des gens cruels, grossiers et avides de tout, issus ordinairement des plus basses classes du Phanar, très ignorants et même presque illettrés. Le voyageur Gerlach (1573—1578) raconte n'avoir vu dans la maison du métropolite de Plovdiv que des piques' лети, т. е. бивши римски граждани ромеи и отъ тамъ гърци.

Попосле следъ превземането и на Цариградъ (1453 г.) турскитѣ султани дàли голѣми правà на Вселенската патриаршия, която имали за върховенъ вѣрски началникъ и представитель на всички християнски народи, попаднали подъ турското политическо господство.

За такъвъ се считала тя и отъ цѣлия външенъ свѣтъ.

Тъй настжпилото турско политическо господство донесло най-благоприятнитѣ условия на Вселенската гръцка патриаршия, за да приложи безъ никакви ограничения и мжчнотии вѣковния си стремежъ — да елинизира негръцкитѣ християнски народи въ предѣлитѣ на турската империя и съ това да усигури бждещета Велика Еллада.

Силна съ тѣзи си правà и безскропулна въ своята власть, на мѣстото на загиналото българско духовенство патриаршията на всѣкжде въ българскитѣ земи настанила духовници гърци съ ревностенъ на гърцизма черковенъ клиръ. Най напредъ Богуслужението и всички други вѣрски християнски служби и треби наложително се извършвали на гръцки езикъ, който станалъ единъ видъ официяленъ и въ търговията, а отъ тамъ и въ цѣлия обществен животъ. Всички български паметници отъ миналото грижливо и безъ изборъ на срѣдства се унищожавали и замѣствали, дето трѣбвало, съ гръцки (церкви, монастири, стенописъ и иконописъ, черковни книги, надписи и др. подобни). Българс-

des sabres des arbalètes et des flèches, mais aucun livre.

Un metropolite d'Andrinople au XVIII-e s ne savait même pas ecrire son nom.

Sur un monument de famille (Zahariel) du XVII e s., on lit le fait suivant au sujet d'un autre métropolite de Plovdiv, surnommé le Maudit Gabriel:

Comme les bulgares de Tchépino, et des Rhodopes en, général refusèrent de payer les dîmes à l'évêque, celui-ci les calomnia devant les pachas turcs, et ils furent tous islamisés par force, après quoi 218 églises et 33 monastères, entre Kostenets et Stanimaka, situes dans les confins du diocèse de Plovdiv, furent complètement dètruits.

Il n'y a pas de doute que, si ces reliques chrétiennes avaient été non bulgares, mais grecques, le puissant représentant du Patréarcat œcuménique les aurait ménagées

Mais, ce ne fut pas seulement par la langue et la littérature grecques que le grécisme se forma, s'affermit et se propagea dans les villes bulgares en général et à Plovdiv en particulier. Il y eut beaucoup d'autres moyens encore par lesquels tout sentiment national chez les bulgares était tué; et ces derniers une fois grécisés, augmentaient le nombre de l'élément grec, dont la force et la physionomie s'affermirent de plus en plus.

Ainsi par exemple, toute famille convertie au grécisme prenait en service de jeunes bulgares, leur apprenait la langue grecque et leur inspirait l'esprit et les usages grecs; puis elle les obligeait à se marier à des personnes gre-

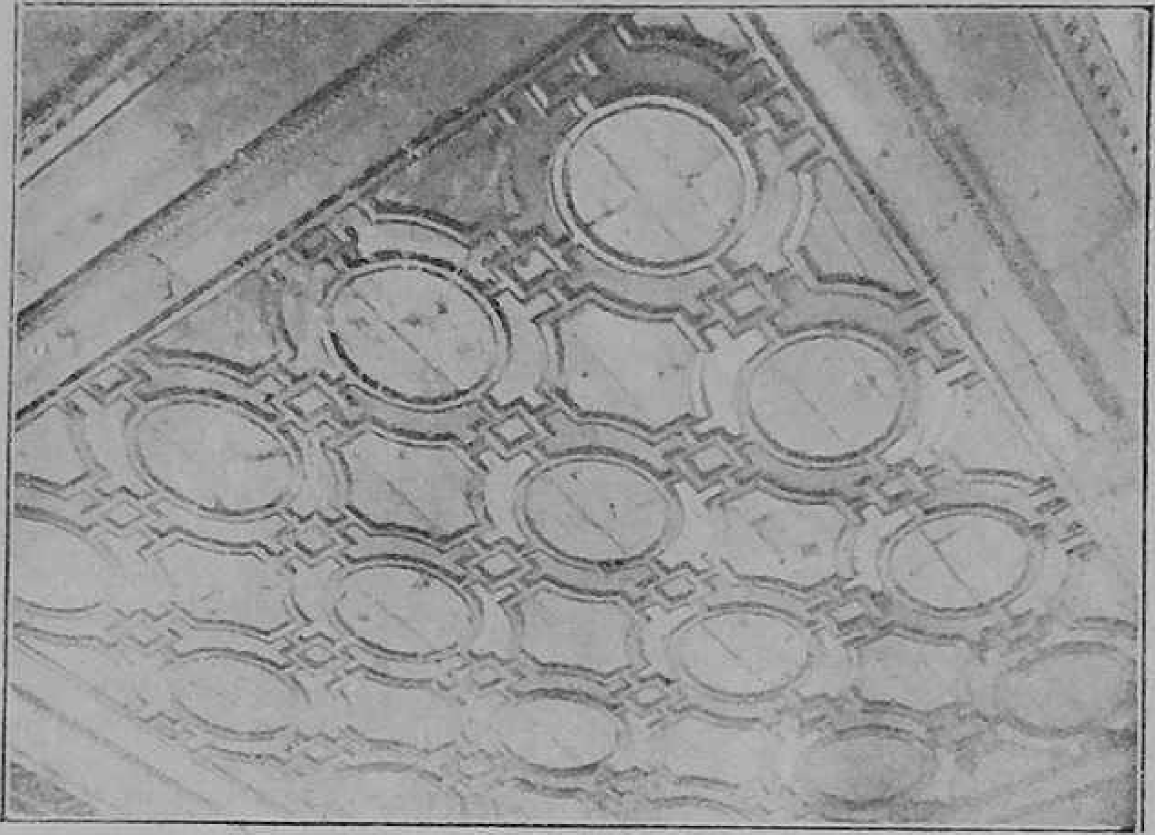

28. — Изработенъ дъсченъ таванъ на пловдивска кѫща отъ миналия XIX вѣкъ. — 28. Plafond en bois d'une maison de Plovdiv, datant du début du XIX-e s.

киятъ езикъ се презиралъ и ималъ за варварски и като такъвъ се преследвалъ на всѣкѫде и отъ всѣкѫде.

И Пловдивъ, като седалище на митрополитъ и на обширна епархия, тоже попадналъ подъ духовната власть на Вселенската патриаршия. И тукъ, както и въвъ всички градове и селища, властьта и влиянието на гърцизма сѫ били безпредѣлно голѣми и силни. Гнетътъ на гръцкото духовенство, а особено надъ българитѣ, е билъ много тежъкъ, по-тежъкъ и отъ политическия на турската власть, която изцѣло е била използувана въ услуга на фанариотитѣ. На улицата, въ черквата, въ търговията и на

cques; et de la sorte, les nouvelles familles converties s'ajoutaient aux précédentes et en grossissaient le nombre. Tout évêque grec, à l'occupation de son nouveau diocèse, y amenait ou appelait de ses compatriotes, parents et connaissances, auxquels il confiait dans l'église métropolitaine ou dans le diocèse, de diverses charges: secrétariat, diaconat, fonction de portier ou de cuisinier etc; tandis que pour d'autres, il sollicitait et obtenait des emplois dans les établissements d'état, ou la permission et la facilité d'exercer le commerce.

Et tous ceux-là, pour sauvegarder leurs postes, répondaient par une obéissance aveugle et une grande ardeur au grécisme et à sa всѣкѫде другаде се е говорило и служило на гръцки езикъ. Търговецътъ, занаятчията, слугата и работникътъ неможели да намѣрятъ работа и прехрана, ако не говорѣли на гръцки. Който не говорѣлъ гръцки, билъ е презиранъ и считанъ за варваринъ, както това е било и въ древностьта (а днесъ още повече въ предѣлитѣ на днешна Гърция). Отъ друга страна, българитѣ съсъ своята тогава дълбока религиозность и простота безпрекословно вѣрвали въ това, което духовенството ги поучавало. Така българитѣ, особено въ градоветѣ, били изцѣло подъ влиянието и гнета на гърцизма. Отъ тогава и характеристиката: всѣки гражданинъ християнинъ — безъ разлика на народность — да се именува съ думата гръкъ, а гражданката — кокона, прозвища означавайки единъ видъ лентяй, готованъ хитрецъ, който е некадъренъ да живѣе съсъ своя личенъ физически трудъ, а чака това отъ другитѣ.

Порочностьта и разпуснатостьта на фенерското гръцко духовенство сѫ били толкова голѣми и известни, че подигали възмущение дори и у самитѣ гърци. Гръцкитѣ владици въ своето голѣмо мнозинство изъ цѣлата турска империя сѫ били хора жестоки, груби и алчни, по произходъ отъ най-нискитѣ слоеве въ Фенеръ, много невежи и дори неграмотни. Пѫтешественикътъ Герлахъ (1573—1578 г.) въ дома на тогавашния Пловдивски митрополитъ видѣлъ само ко-

propagation. Les fils des familles bulgares les plus en vue, les plus éveillées et les plus aisées, étaient, par divers moyens, attirés et mariés à des parentes ou connaissances épiscopales; puis ils étaient élevés à des dignités quelconques, et leur vanité était flattée et exploitée par le nom de „Tchélébi“, — titre, désignant la seigneurie, la noblesse — ou par les adresses insinuantes grecques, telles que:

Kyr Kostani, Kyr Štoïanaki, etc.

Voilà, comment fut crée l'élément grec, et quelles furent son origine et sa qualité à Plovdiv.

En grand service au grécisme furent aussi les quelques familles tsyntsares, venues à Plovdiv de l'Epire, après la destruction de Moskopole au temps de la guerre sainte grecque.

Ce furent les gens les plus attachés aux évêques grecs et les agents les plus actifs du grécisme et du gouvernement turc.

Au XVIII-e, et dans la première moitié du XIX-e s., lorsqu'en Turquie furent développés les productions, les métiers et le commerce, vinrent encore à Plovdiv quelques grecs de Constantinople, d'Enos et des îles; la plupart furent des sujets étrangers; il s'adonnèrent au commerce et renforcèrent aussi le grécisme.

Pendant la Guerre de Crimée, les Bulgares déjà si opprimés, furent traités avec plus de cruauté encore et de soupçons par les Turcs.

Le clergé grec, avec le Phanar et ses agents panhelléniques en tête, exploitèrent ce moment psychologique, pour étoufler, dans son réveil, le sentiment national des Bulgares et pour affermir davantage encore le grécisme.

пия, саби, лжкове и стрели, но нито една книга. Единъ Одрински митрополитъ презъ XVIII в. неможелъ дори името си да пише. За другъ Пловдивски митрополитъ, нареченъ проклети Гавриилъ въ единъ домашенъ паметникъ (Захариевъ) отъ XVII в., се казва, че защото не искали да му платятъ владичината, наклеветилъ предъ турскитѣ паши Чепинскитѣ и въобще Родопскитѣ българи, та били насилствено помохамеданчени, а следъ това заставени да унищожатъ 218 черкви и 33 монастири между Костенецъ и Станимака, покраини на Пловдивъ и въ предѣлитѣ на Пловдивската епархия. Нѣма съмнение, че ако тѣзи християнски святини би били не български, а гръцки, то властниятъ представитель на Вселенската патриаршия би ги запазилъ.

Но не само съ налагането на гръцки езикъ и писменость се е образувалъ, крепилъ и ширилъ гърцизмътъ въ градоветѣ изъ българскитѣ области, както това е било и въ Пловдивъ. Имало е и много други срѣдства и начини, съ които се е убивало всѣко народностно съзнание у българитѣ, гърцизирали ги и съ това се е крепѣла силата и вънкашния ликъ и численость на мнимия гръцки елементъ. Тъй напримѣръ, всѣко гърчееще се семейство е земало малолѣтни българчета за слугини и слуги, учели ги на гръцки езикъ и ги надъхвали съ гръцки духъ и впоследствие ги задомявали за гърци и така сж се прибавяли при другитѣ но-

Comme les dignités épiscopales et les diocèses étaient achetés au prix de grandes sommes d'argent et de grands cadeaux donnés aux gouverneurs et aux beys turcs, et que dans les maisons métropolitaines étaient entretenus encore divers fonctionnaires, des parents et des connaissances, les évêques grecs faisaient de grands abus et des vols évidents, pour couvrir de si grands frais. Ils faisaient eux-mêmes des tournées fréquentes dans les villages de leurs diocèses et infligeaient à la population toutes sortes d'impôts. Ils vendaient les postes religieux dans les villages, et les charges de supérieurs dans les monastères, comme le patriarcat leur avait vendu à eux-mêmes la dignité d'évêques. Ils bénissaient et dissolvaient les mariages, et faisaient les services religieux, moyennant des sommes exigées d'avance; ils distribuaient, à des prix fantastiques, des images, des chapelets, des croix etc., ils lançaient des anathèmes sur des villages entiers dont la population effrayée se rachetait dans la suite au moyen de fortes sommes d'argent et de divers cadeaux; ils se présentaient devant les autorités politiques comme défenseurs de personnes antérieurement calomniées par eux-mêmes, afin de les rendre sujets aveugles du grécisme ou de leur extorquer de grandes sommes. D'ailleurs, la vie privée et de famille ne fut pas non plus ménagée par le clergé grec. Les fiançailles, les mariages, les coutumes nationales etc. ne devaient se faire qu'avec la bénédiction de l'évêque, qu'il fallait d'abord payer. Ce dernier était mis ponctuellement au courant de tout par ses organes qu'il avait ви, послушни и изпитани гърцизирани семейства. Всѣки грѫцки владика при заемането си новата епархия е водѣлъ и впоследствие нови извиквалъ свои сънародници, роднини и познати, на които повѣрявалъ въ митрополията и изъ епархията си разни длъжности (писари, дякони, клисари, готвачи и пр.), на други изходатайствувалъ длъжности въ правителствени учреждения, а на трети съдействувалъ да се заловятъ за търговия. Всички тѣ, за да крепятъ своитѣ мѣста, се отплащали съсъ слѣпа послушность и ревность къмъ гърцизма и неговото разпространяване. Синоветѣ на по-виднитѣ, по-буднитѣ и по-заможнитѣ български семейства по разни начини се привличали и оженвали за владишки роднини и познати, въздигали се и се използувала тѣхната суетность съ името челеби — титла означаваща господство, благородство — исъ гальовнитѣ грѫцки киръ Костаки, киръ Стоянаки и пр.

Ето какъ е билъ създаденъ и отъ какъвъ произходъ и качество се е състоялъ грѫцкиятъ елементъ и гърцизмътъ и въ града Пловдивъ.

Въ голѣма услуга на гърцизма сѫ били и нѣколкото пришелци цинцарски семейства, дошли въ Пловдивъ отъ Епиръ следъ разрушението на Москополе презъ времето на грѫцката завѣра. Тѣ сѫ били най-привърженитѣ хора на грѫцкитѣ владици и най-активнитѣ агенти на гърцизма и на турската власть.

Презъ XVIII и първата поло-

partout distribués; il se mêlait aux disputes les plus innocentes survenues dans la vie des familles, et les attisait très habilement; il divisait et indisposait frère contre frère, mère contre fille et fils, mari contre épouse, avec l'unique but personnel: les avantages matériels pour lui-même et pour l'idée nationale de l'héllénisme. De même, rien ne pouvait se faire ou être entrepris au point de vue social et économique dans les villes et les villages diocésains sans la permission et l'intervention de l'évêque. Héritages, ventes, achats, téstaments, associations, dots, malentendus de commerce ou de corporation etc, — l'évêque devait tout savoir et bénir.

Quant à la maison de l'évêque grec, c'était une véritable préfecture de pachas turcs. Habillé de soie et de robes de satin, couvert de précieuses fourrures, l'évêque jouait au tric-trac et au jeu de hasard, et passait sa vie en fainéantise, plaisirs et intrigues. L'église et la religion n'étaient pour lui que des moyens pour sa vie relâchée et pour la réalisation de ses projets panhélléniques.

D'ailleurs, le gouvernement turc lui-même, dont le clergé grec d'autre part était l'un des plus fidèles organes d'assujettissement oppressant sur les bulgares, dut plus d'une fois donner des leçons d'humanité et de morale chrétienne au Patriarcat œcuménique. Ainsi par exemple, par son décret du 4/17 février 1850, la Sublime Porte invita le Patriarcat à une réunion mixte de civils et d'évêques pour échanger des idées au sujet des moyens à prendre pour arrêter tous ces désordres et toutes ces iniquités: car, beau-

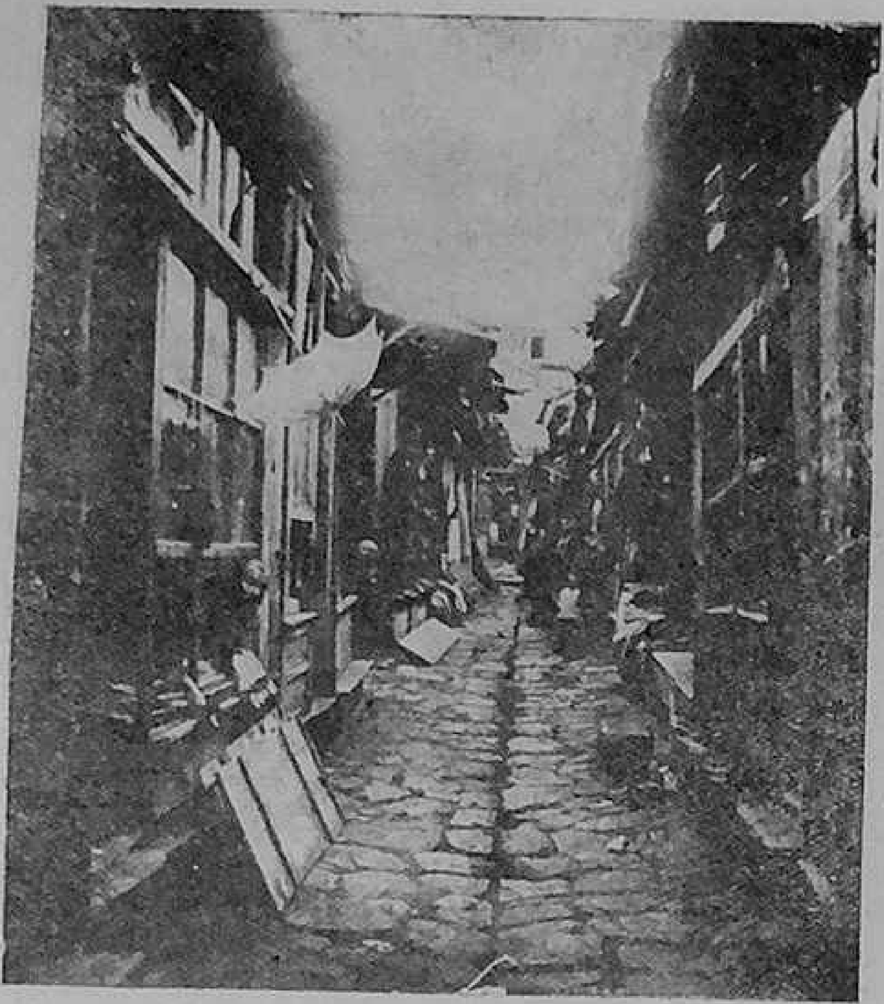

29. — Часть отъ абаджийската чаршия въ гр. Пловдивъ презъ XVIII и XIX вѣкове. — 29. Partie du bazar des tailleurs d'aba (drap grossier en laine), à Plovdiv, aux XVIII-e et XIX-e siècles.

вина на XIX в., когато въ Турция се засилило производството, развили се занаятитѣ и търговията, дошли сж въ Пловдивъ и нѣколко гърци отъ Цариградъ, Еносъ и островитѣ, повечето отъ тѣхъ и съ чуждо поданство, заловили се за търговия и тоже засилили гърцизма. Презъ времето на Кримската война българитѣ, и тъй зле подтиснати, били гледани съ още по голѣма немилость и подозрителность отъ турцитѣ. Гръцкото духовенство на чело съ Фенеръ и съсъ своитѣ панелински агенти тоже използували тоя психологически моментъ, за да задушатъ пробуждающето се народностно съзнание на българитѣ

coup de métropolites et d'évêques commettaient dans leurs diocèses de telles actions que les gens les plus dégradés n'oseraient commettre.

Dans tout village et dans chaque ville on se rappelle et l'on raconte, de nos jours, les actes vicieux et odieux du clergé grec de ce temps — là.

Un grand rôle intrigant, et loin d'être chrétien, a été joué, au temps de la dispute religieuse à Plovdiv, par le métropolite grec d'alors, Chrysanthe.

Les maux et les abus des évêques et des ecclésiastiques grecs de Plovdiv aussi, furent grands et innombrables pour la ville et и да закрепостятъ по-силно гърцизма.

Понеже митрополитскитѣ и епископски чинове и епархии се купували съ голѣми парични суми, като сжщевременно давали и голѣми подаръци на силни и влиятелни турски властници и беeве, обиколени въ митрополитскитѣ си домове и съ разни прислужници, роднини и познати, то гръцкитѣ владици вършили голѣми злоупотрѣбления и явни грабежи, за да посрѣщатъ такива неимовѣрни разходи. Гръцкитѣ владици лично обикаляли всички селища изъ епархиитѣ си и налагали всевъзможни давнини на населението. Тѣ продавали свещеническитѣ служби въ селата и игуменствата въ монастиритѣ тъй, както и тѣмъ патриаршията продавала владишкия чинъ. Вѣнчавали и развѣнчавали; всички религиозни треби вършили съ предварителни парични откупи; раздавали съ баснословни цени икони, броеници, кръстчета; подхвърляли на анатеми цѣли села, отъ които изплашеното население отпосле се откупвало съ голѣми парични суми и разни подаръци; явявали се предъ властитѣ като защитници на предварително отъ самитѣ тѣхъ наклеветени хора съ цель да ги направятъ слѣпо покорни на гърцизма и да имъ зематъ голѣми суми. Та и частниятъ и семейниятъ животъ не е билъ щаденъ отъ гръцкото духовенство. Годежи, свадби, народни обичаи и пр. под. е трѣбвало да се извършватъ само съ благословията и заплащането на владиката. Последниятъ е зорко следѣлъ всичко

le diocèse: ils ont été décrits et racontés encore aux XVII-e et XVIII-e s. par les prêtres et les moines catholiques qui, quoique protégés par les gouvernements occidentaux, furent aussi persécutés et oppressés par les Phanariotes.

Tel fut le soi-disant élément grec, au temps de la domination turque sur les terres bulgares de la Péninsule; tel il fut aussi à Plovdiv, où, jusqu'à la Délivrance (1877—1878), il n'y eut à peine que 10—15 familles purement grecques, quelques tsintsars grécisés et, en plus, l'évêque grec avec son entourage de domestiques et de clercs.

Tout le reste était composé de Bulgares opprimés et grécisés, chez lesquels le sentiment national était étouffé et opprimé par tous les moyens et de toutes les manières; et de la sorte, la ville était représentée aux étrangers comme une cité grecque.

9. Plovdiv dans la renaissance du peuple bulgare

Les guerres contre l'Autriche et la Russie aux XVII-e, XVIII-e et XIX-e s. affaiblirent successivement la puissance politique des Turcs sur l'orient européen. Afin de pouvoir arrêter la decomposition et la perdition de l'empire, les sultans et les hommes d'état turcs inventèrent et entreprirent de temps en temps, selon les circonstances, certaines réformes dans l'organisation intérieure du pays. Avant tout, lesTurcs commencèrent à être plus tolérants envers la religion chrétienne et envers les besoins religieux et publics des peuples soumis chrétiens.

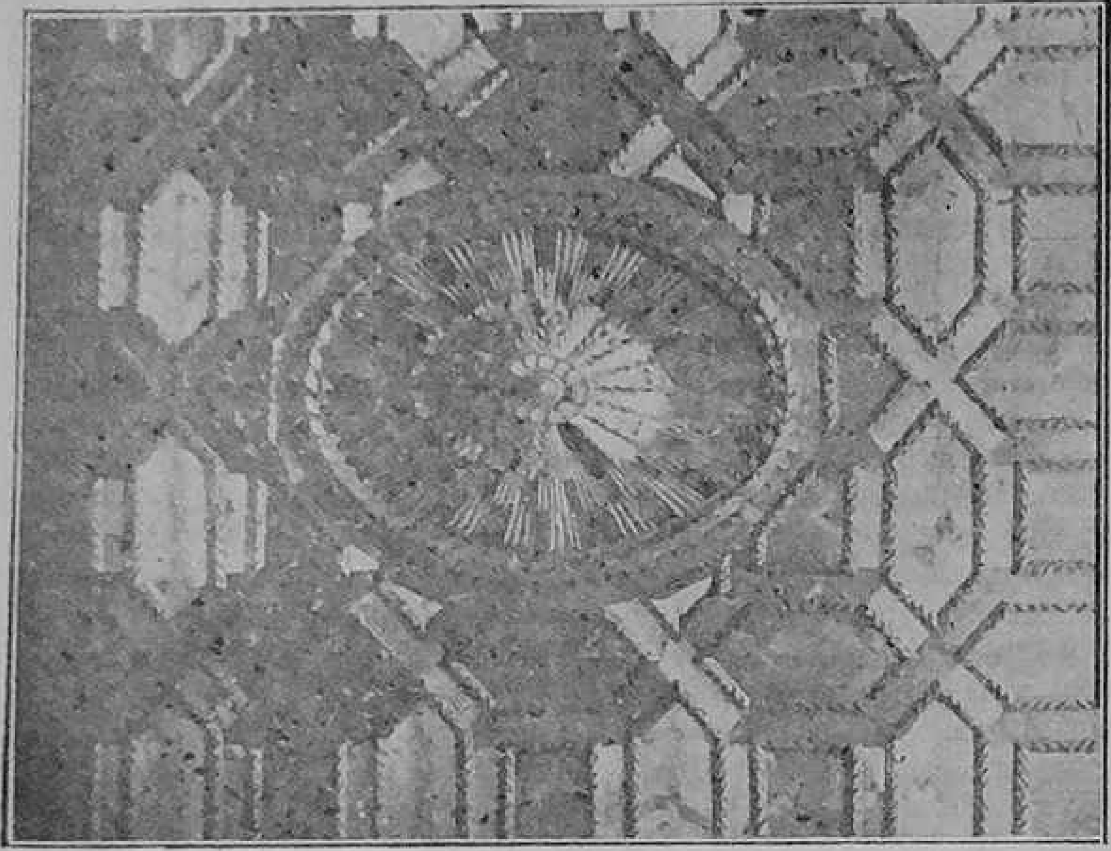

30. — Изработенъ дъсченъ таванъ на пловдивска кжща отъ началото на XIX вѣкъ. — Plafond en bois d'une maison de Plovdiv, datant du début du XIX-e s.

чрезъ своитѣ органи, каквито ималъ на всѣкжде, намѣсвалъ се и хитро раздухвалъ и най-невинния споръ, появилъ се въ семейния животъ; раздѣлялъ и настроявалъ братъ противъ братъ, майка противъ дъщеря и синъ, мжжъ противъ жена си съ двояката цель: материялнитѣ облаги за себе си и националната за елинизма. Сжщо така безъ владишката намѣса нищо не е можело да бжде и въ обществения и стопанския животъ въ селата и градоветѣ изъ епархията. Наследства, продажби, покупки, завещания, съдружия, зестри, търговски и еснафски недоразумения и др. подобни, — всичко е трѣбвало да знае и благославя владиката.

Les anciennes routes commerciales et la navigation sur le Danube, la Mer Noire et la Mer Egée, furent de nouveau ouvertes et devinrent plus accessibles.

Les plaines et les vallés fertiles de la Péninsule commencèrent à être de plus en plus cultivées, et leurs productions à être exportées plus largement en dehors de l'état dans les pays étrangers; tandis qu' en échange de quoi, furent de plus en plus importées les denrées coloniales et les fabrications industrielles de l'Europe occidentale, servant et répondant aux besoins dejà très agrandis de l'état et des populations.

Dans les villes et les plaines, affluèrent du haut des montagnes, plus librement et plus fréquemment, А домътъ на гръцкия владика е билъ сжщински конакъ на турски паша. Облѣченъ въ коприна и атлазени антерии, пояси и раса, покритъ съсъ скжпи кожуси, владиката играелъ на табла и комаръ и прекарвалъ живота си само въ мързелъ, удоволствия и интриги, Черквата и вѣрата за него сж били само срѣдствата за такъвъ разпуснатъ животъ и за панелинистичнитѣ блѣнове. Та дори самото турско правителство, на което отъ друга страна гръцкото духовенство му е било единъ отъ най вѣрнитѣ органи за подтисничеството надъ българитѣ, е било принуждавано да дава уроци отъ човѣщина и християнски моралъ на Вселенската патриаршия. Тъй напр. съ заповѣдьта си отъ 4/17 февруарий, 1850 год. Високата порта е канѣла патриаршията да състави смѣсенъ съветъ отъ миряни и епископи, за да размислятъ върху срѣдствата за премахавне на тия безредици и безакония, понеже много митрополити и епископи извършвали въ своитѣ епархии такива действия, каквито не би се осмѣлили да вършатъ най-презренитѣ хора.

Въвъ всѣко селище и въвъ всѣки градъ и още се помнятъ и приказватъ порочнитѣ и позорни деяния на гръцкото духовенство въ ония времена. Голѣма интригантска и далечъ не християнска роля е игралъ презъ време на черковната разпря въ Пловдивъ тогавашния гръцки митрополитъ Хрисантъ.

Злинитѣ и злоупотрѣбленията и на пловдивскитѣ гръцки

les Bulgares — „raïa". Parallèlement au service des fermes, à l'agriculture et à l'élevage, s'élevèrent successivement, se répandirent et s'affermirent encore les anciens métiers; les conditions même et les circonstances de l'époque en firent paraître et en imposèrent de nouveaux.

En général, le relèvement économique et la situation matérielle des citoyens bulgares, nouvellement organisés vers la fin du XVIII-e et dans la première moitié du XIX e s., eurent un assez grand succès; mais ce succès fut poussé encore plus loin, après la paix de Bucarest en 1812, la paix d'Andrinople en 1829, et au temps de la Guerre de Crimée.

Dans les plaines et les chauds littoraux de la Mer Egéé, furent multipliés et élevés de grands troupeaux de bestiaux, qui furent, en été conduits et engraissés dans les vastes et exubérants pâturages des montagnes La viande, la peau et les produits du lait de ces troupeaux, trouvaient des marchés constants et favorables dans les villes et surtout à Constantinople.

La laine des nombreux troupeaux de moutons de brebis et de chèvres, contribua beaucoup d'autre part- au développement des fabrications manuelles: ganses, étoffes (chaïaks) abas, etc., qui furent distribués à travers toutes les contrées. De grands et puissants centres commerciaux bulgares, furent aussi formé, surtout au XIX e s. à Constantinople, à Smyrne, à Bucarest, à Vienne, à Odessa et ailleurs.

Il est vrai, qu'au cours de trois dizaines d'années, vers la fin du XVIII e et au XIX-e s' advint un владици и черковници гърци сѫ голѣми и безройни къмъ българското население въ града и епархията. Тѣ сѫ описани още и отъ католическитѣ свещеници и монаси презъ XVII и XVIII в., защото и тѣ, въпреки покровителството си отъ западнитѣ държави, сѫщо така сѫ били преследвани и гнетени отъ фанариотитѣ.

Това е мнимиятъ гръцки елементъ презъ време на турското господство изъ българскитѣ земи на полуострова, въ това число и Пловдивъ, въ който градъ до освобождението (1877 — 1878 год.) е имало чисти гърци пришелци и гърцизирани цинцари едва ли 10 – 15 семейства, плюсъ гръцкия владика съсъ своя антуражъ отъ прислужници и черковенъ клиръ. Всичко друго е състояло отъ силно подтискани и гърцизирани българи, у които народностното съзнание е било задушвано и гнетено съ всички срѣдства и по всички начини, и градътъ представянъ предъ чужденцитѣ за гръцки.

9 — Пловдивъ всвъ възраждането на Българския народъ.

Войнитѣ съ Австрия и Русия презъ XVII, XVIII и XIX в. постепенно отслабили турското политическо могѫщество на европейския изтокъ. За да могатъ да спратъ разлагането и гибельта на империята, турскитѣ султани и държавници замисляли и предприемали отъ време на време, споредъ обстоятелствата, нѣкои и други преобразувания въ дотогавашния вѫтрешенъ строй. Преди всичко

état anarchique en Turquie, où les janissaires menèrent une vie de pillages et de violences; tandis que les pachas, les beys et les chefs locaux turcs guerroyaient entre eux et ne se soumettaient point à l'autorité centrale turque.

En ces temps - là, parurent les Keurdjaly et d'autres bandes de brigands, qui pillèrent, saccagèrent et incendièrent des villes et des villages entiers. Cependant, tout ce qui fut perdu et anéanti était aussitôt rattrapé et relevé dans la suite. Quant aux plus grandes villes, telles que Plovdiv et Andrinople, elles purent se sauvegarder intactes et entières durant cette époque exclusivement terrible, grâce à la défense unanime des citadins et à la protection étrangère.

L'élevage des bestiaux, l'agriculture et les métiers, tels furent les trois grands et uniques leviers auxquels s'appuyaient la force et l'existence de l'empire turc. Et ces leviers ont été, comme auparavant, au Moyen Age, ainsi du temps de la domination turque, entre les mains de la plus nombreuse population chrétienne de la Péninsule: — les Bulgares, qui furent aussi la nation la plus attachée aux moyens d'existence nommés ci - dessus.

Avec l'élevage de bestiaux et de brebis, si fort développé dans les montagnes de la Sredna-Gora, de la Stara Planina, des Rhodopes etc. se développa aussi et s'affermit le commerce de bétail à engraisser. Alors parut aussi la nécessité de gens habiles et ambulants, auxquels l'état confia la perception des impôts sur les bestiaux.

друго, турцитѣ почнали по-търпими да бѫдатъ къмъ вѣрата и вѣрскитѣ, а отъ тамъ и къмъ другитѣ обществени и граждански нужди на подчиненитѣ си християнски народи. Старитѣ търговски пѫтища и тѣзи по Дунава, Черно и Егейско морета за западна Европа и всемирнитѣ пазари се открили и станали по-достѫпни. Плодороднитѣ въ полуострова долини и полета почнали все по-вече и по-свободно да се обработватъ, и произведенията имъ да се изнасятъ по-нашироко вънъ отъ държавата въ чуждитѣ страни. Въ замѣна пъкъ на това все повече се завнасяли западноевропейскитѣ фабрични издѣлия и колонияли за нуждитѣ, порастнали вече доста много и на държавата, и на населенията й. Въ градоветѣ и въ полетата все повече, по-често и по-свободно приидвали българитѣ — рая. Наредъ съ ратайството, земледѣлието и скотовъдството, постепенно се подигнали, разширили и затвърдили и старитѣ занаяти, а наредъ съ тѣхъ се явили и нѣкои нови, наложени отъ условията на времето. Изобщо, економическото подигане и материялното състояние на новосъздалото се българско гражданство въ края на XVIII и първата половина на XIX в. се твърде много усилило, ала особено най-голѣмо засилване започнало следъ Букурешкия миръ въ 1812 год., Одринския въ 1829 год. и презъ времето на Кримската война.

Въ полетата* и топлитѣ крайбрѣжия на Егейското море се развъдили голѣми стада добитъци, които лѣте се изкар-

Les bergers et les éleveurs de bestiaux étaient les plus habiles et expérimentés dans l'art de l'élevage des animaux domestiques; c'est pourquoi les percepteurs d'impôts sur le betail et les marchands de bestiaux furent plutôt des Bulgares et surtout ceux de la Sredna Gora.

Les marchands de bestiaux engraissés—appelés par les Turcs „Djelépes“ — fournissaient, en temps de guerre et en temps de paix, du betail, servant de viande à l'armée turque; tandis que les percepteurs percevaient l'impôt („beylik) des propriétaires de troupeaux de brebis. Les uns et les autres faisaient la tournée à travers presque toute la Péninsule et avaient des relations avec les pachas, les autorités et les beys influents de Constantinople, et même avec le palais du sultan, pour laquelle raison ils etaient appelés „des gens royaux“. Ils jouissaient du respect non seulement des chrétiens, mais encore de la population turque. L'élevage et le commerce de brebis était un métier très lucratif; aussi, les percepteurs et les marchands de bestiaux étaient-ils des gens d'une grande aisance matérielle. Les premiers capitalistes, de Plovdiv et d'Andrinople, au commencement du XIX-e s,, furent les percepteurs et les „djélèpes“ bulgares. De profonds souvenirs d'eux sont demeurés en Thrace, d'où ils tenaient principalement leur origine (Koprivchtitsa, Panaguriché, Plovdiv).

Tandis que dans les villes, chez la population bulgare, la conscience était systématiquement et par tous les moyens violentée, le sentiment national étouffé, la lan-

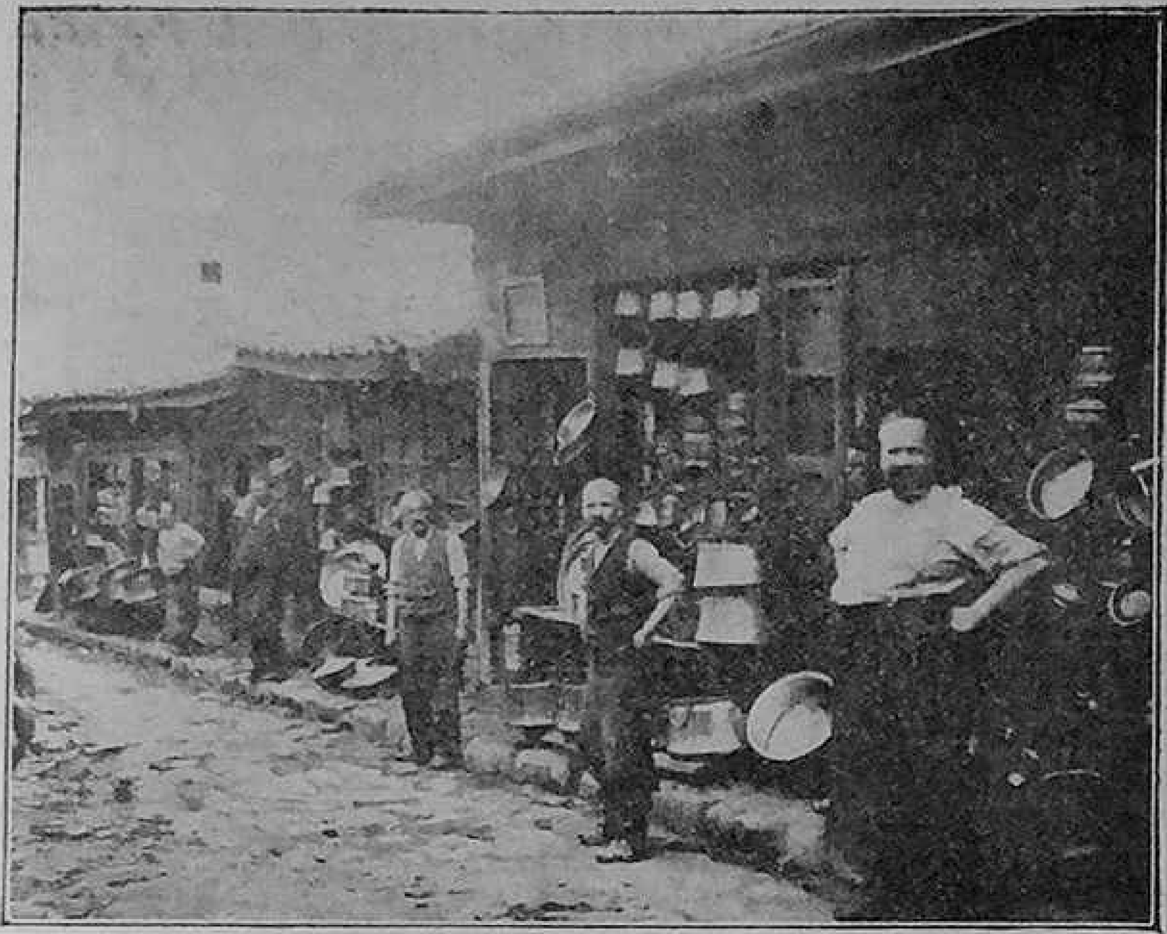

31 — Часть отъ медникарски работилници и продавници въ гр Пловдивъ презъ XIX вѣкъ. — 31. Vue dune partie des ateliers et magasins de chaudronnerie à Plovdiv, au XX-e s.

вали и угоявали въ широкитѣ и буйни планински пасбища. Месото, кожитѣ и млѣчнитѣ продукти на тѣзи стада намирали добри и постоянни пазари въ градоветѣ, а главно въ Цариградъ. Вълната отъ многобройнитѣ стада овци и кози пъкъ спомогнала да се развие рѫчното производство на аби, шаяци, гайтани и др п., които се разнасяли по всички области на империята. Образували се и силни български търговски центрове, особено презъ XIX в. въ Цариградъ, Смирна, Букурещъ, Виена, Одеса и другаде.

Наистина, за две три десетилѣтия въ края на XVIII и XIX

gue grecque imposée, et que le clergé grec s'efforçait à gréciser à tout prix les citadins bulgares, cette œuvre néfaste n'eut point prise et ne put s'opérer dans les coins retirés et les profondeurs des montagnes; là, l'esprit bulgare se préserva discrètement, même au temps des plus terribles jours du joug turc et phanariote.

Le Bulgare des montagnes demeura toujours uni à ses frères par son profond sentiment religieux et ses vertus chrétiennes et nationales; il garda la langue mélodieuse de ses pères, dans les chansons, les coutumes et les traditions nationales; il conserva intacte l'intégrité de la pureté des в. настанало едно анархическо положение въ Турция, когато еничеритѣ заживѣли съ грабежи и насилия, а мѣстнитѣ паши, бееве и спахии враждували помежду си и не се покорявали на централната турска власть. Въ тия времена се явяватъ и кърджалии и други разбойнически банди, които предавали на сѣчь, грабежъ и пожаръ цѣли села и градове. Обаче, изгубеното и унищоженото следъ това много бързо се съвзело и наваксало. При това, по-голѣмитѣ градове, като Пловдивъ и Одринъ, при дружна отбрана на турци и християни можали да се запазятъ цѣлокупни и ненакърнени презъ това изключително и ужасно време.

А скотовъдството, земледѣлието и занаятитѣ — това сж били голѣмитѣ, производителни и единствени економически лостове, на здравината на които се е крепила и сжществувала турската империя. И тѣзи лостове сж били, както и по рано презъ срѣдневѣковието, тъй и презъ турското владичество въ ржцетѣ на най-численото християнско население въ полуострова, най-трудолюбивото и най привързаното къмъ тѣхъ — българитѣ.

Съ тъй силно развилото се скотовъдство въ Срѣднегорието, Стара планина, Родопитѣ и други планини, развила се и се засилила и търговията съ добитъкъ, тъй нареченото браничарство — джелепи. Появила се и нуждата отъ довѣрени, сржчни и подвижни хора, на които държавата възлагала съ-

mœurs et du genre de vie nationales. Là, dans les montagnes, fut conservée l'entière puissance physique morale et nationale du peuple bulgare: c'est de là qu'apparut et se répandit encore le torrent impétueux du réveil et de la renaissance bulgares, de l'émancipation religieuse et politique bulgare, et de la culture intellectuelle bulgare.

On verra plus loin, jusqu'à quel point encore, les monastères des environs de Plovdiv, de la Sredna-Gora et des Rhodopes, ont, avant leur appropriation par le clergé grec (première moitié du XIX e s.) celé et conservé discrètement l'esprit national bulgare. De même, un service non moins grand ont rendu à l'éveil continuel et au maintien de l'étincelle du sentiment national, à Plovdiv et en son diocèse, les moines et les prêtres catholiques: ces derniers, en effet, dès le XVII-e s. encore, peut-être même déjà bien avant, commencèrent à écrire, en langue bulgare locale, mais avec des caractères latins, des enseignements de la Sainte Ecriture, des prières et d'autres livres avec un contenu religieux.

Tout d'abord ces religieux ont été des étrangers accompagnant les commerçants de Doubrovnik; mais plus tard, la majorité d'entre eux furent des bulgares Catholiques indigènes, dont un grand nombre de Plovdiv même; il avaient été envoyés, dans leur jeunesse, à Rome, à Lorette et en d'autres villes d'Italie, où ils avaient reçu une instruction théologique et avaient été initiés et préparés au sacerdoce et à l'oeuvre des missions chrétiennes.

бирането на данъцитѣ десетъкъ и бегликъ отъ добитъцитѣ.

Овчаритѣ и скотовъдцитѣ сѫ били най-опитнитѣ въ отглеждането на домашнитѣ добитъци, и поради това бегликчии и браничари сѫ били само българи, и то изъ Среднегорието. Браничаритѣ, наричани отъ турцитѣ джелепи, сѫ доставяли добитъкъ за месо на турската войска и въ мирно, и въ военно време, а бегликчиитѣ сѫ събирали данъка бегликъ отъ притежателитѣ на стада овце. И еднитѣ, и другитѣ сѫ обикаляли изъ цѣлия полуостровъ почти и имали връзки съ пашитѣ, властитѣ, влиятелнитѣ бееве въ Цариградъ, та и съсъ султанския дворецъ, поради което се и наричали царски хора. Тѣ се ползували съ почитъ и влияние и между турското население, не само между християнското. Понеже събирането, отглеждането и продаването на овце е било твърде доходно занятие, то затова бегликчиитѣ и джелепитѣ материялно били много издигнати. Първитѣ капиталисти въ началото на XIX в. въ Пловдивъ и Одринъ сѫ били българитѣ джелепи и бегликчии. За тѣхъ сѫ останали дълбоки спомени изъ Тракия, отдето главно сѫ и произхождали (Копривщица, Панагюрище, Пловдивъ и другаде).

До като въ градоветѣ системно съ всички срѣдства и силно се е изнудвала съвестьта на българското население, доубивалъ се е неговия духъ, налагалъ му се е гръцкия езикъ и на всѣка цена се е гледало да се гърцизира отъ властното гръцко духо-

On ne sait que bien peu de choses encore au sujet de ces modestes ouvriers de notre renaissance; on n'a encore presque rien recueilli et étudié de leurs manuscrits, assez nombreux et contenant bien des documents historiques et littéraires.

Certains de ces manuscrits se trouvent encore de nos jours et sont conservés comme des livres saints et de pieux souvenirs chez beaucoup de familles bulgares-catholiques, non seulement de Plovdiv mais aussi de tous les villages catholiques, de la Bulgarie.

Les premiers, qui ont courageusement et publiquement manifesté leur sentiment national, en qualité de Bulgares patriotes et généreux, dans la ville de Plovdiv oppressée par le grécisme, et qui jetèrent les fondements de la renaissance nationale dans la première moitié du XIX-e siécle, non seulement dans la ville mais aussi dans toute la contrée de Thrace, furent les deux frères, percepteurs d'impôts sur les moutons, Golémj Velco et Golémi Stoyan Tchaleukovi, issus d'une famille illustre de Koprivchtitsa

Leur exemple fut suivi, et ils furent obéis et aidés par une dizaine encore d'autres citoyens notables de Plovdiv et des autres villes et régions.

Au commencement même du XIX-e s., il n'y avait à Plovdiv qu'une seule école Générale grecque aux frais du fonctionnement de laquelle, aidait Golémi Veulko, qui le premier requit l'enseignement de la langue bulgare parallèlement à celui du grec; et pour cette dernière raison il fit appeler comme professeur Néophyte Rilsky. Mais, le métropolite grec вѣнство,—това, обаче, въ дълбинитѣ на планинитѣ и отдалеченитѣ кжтове не е можело да става. Тамъ българскиятъ народенъ духъ спотаено се е крепѣлъ и презъ най тежкитѣ робски дни на турското и фанариотското господство. Българинътъ въ планинитѣ си оставалъ сплотенъ въ своята дълбока религиозность и християнски и племенни добродетели, държалъ се здраво у своя роденъ и звученъ езикъ въ пѣснитѣ, народнитѣ обичаи и преданията на своето минало, запазилъ си непокжтната цѣлостната народностна чистота и самобитность. Тамъ, въ планинитѣ, се пазила пълната физическа, духовна и народностна мощь на българското племе; отъ тамъ се е явилъ и разлѣлъ и буйниятъ порой на българското народно пробуждане и въздигане, на българското духовно и политическо освобождение и на българската култура и просвѣта.

На друго мѣсто по-нататъкъ ще се види, колко и монастиритѣ около Пловдивъ въ Срѣднегорието и Родопитѣ, до като гръцкото духовенство окончателно да ги обсеби (първата половина на XIX в.), спотаено сж пазѣли българския народенъ духъ. Така сжщо не малка услуга, за да се буди и крепи изкрата на народностното съзнание въ Пловдивъ и епархията му, сж допринесли и католишкитѣ монаси и свещеници, които още отъ XVII в., па може би и още по-отрано, почнали да пишатъ съ латиница на мѣстенъ български говоръ поучения отъ Св. Писание, молитви и други съ черковно-религиозно съдър-

d'alors — Nicéphore — rejeta la demande de Golémi Velko, qui, n'ayant pu introduire la langue bulgare dans l'école commune, fit bâtir en 1839, de ses propres fonds, une nouvelle école, dans laquelle il fit enseigner en bulgare et en grec.

Après la mort de Golémi Veulko, son frère Golémi Stoyan le remplaça entièrement dans les affaires publiques et nationales.

En 1847, un incendie dévasta l'école commune de la ville. Par les instances et les offrandes de Golémi Stoyan et de certains autres bulgares, une nouvelle école fut élevée à la place, en même temps qu'une autre pour les filles; de nouveau, alors, on insista devant le métropolite d'introduire dans l'enseignement de ces écoles la langue bulgare aussi. Cette fois encore l'évêque refusa de satisfaire à cette modeste et légitime demande,

Ce voyant, Golémi Stoyan fit bâtir en 1850 à ses propres frais toujours, une école comprenant cinq classes; puis, par son intercession, fut obtenu un décret spécial du Sultan, ordonnant et permettant de percevoir, à part des impôts ordinaires d'état, un impôt particulier-scolaire — dans tout le diocèse, pour assurer les frais de cette école, qui fut, dans la suite, attitrée du nom de Seminaire: cette dernière mesure avait été prise, afin que l'école, en sa qualité d'école religieuse ne fut pas sujette à la haute surveillance des autorités scolaires turques; comme avait projeté en 1868, Mithad Pacha, de le faire pour les écoles laïques.

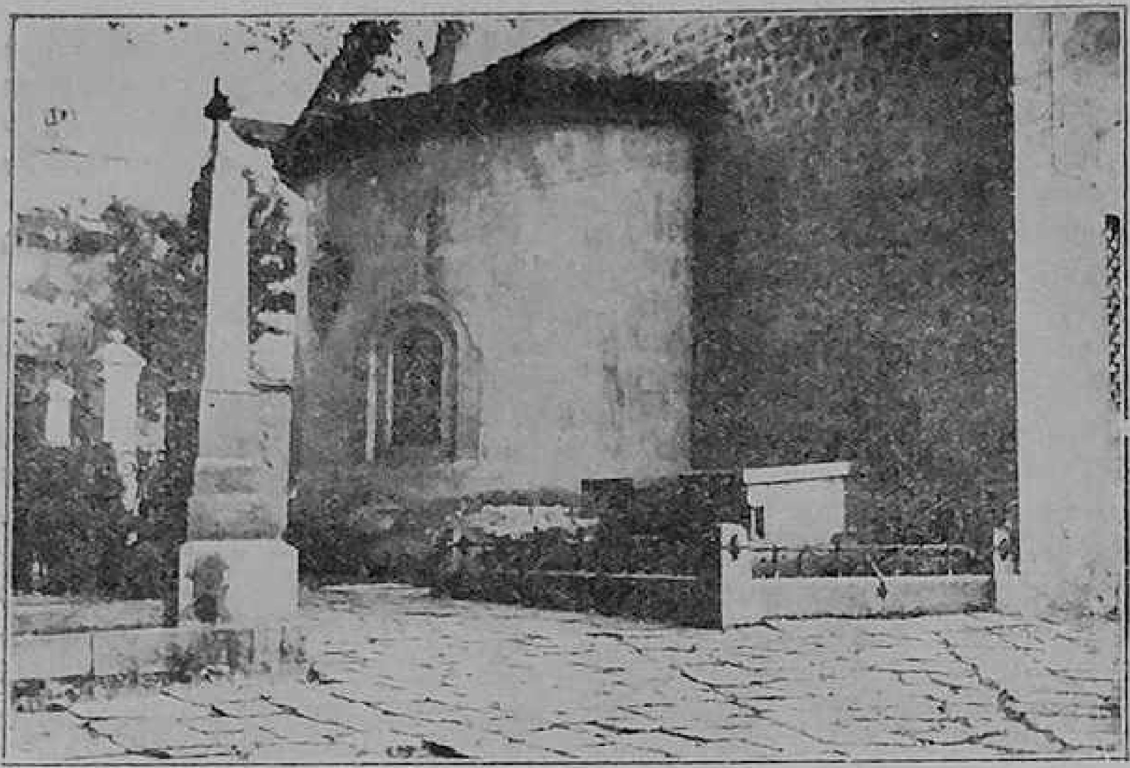

32. — Гробоветѣ въ двора на черквата Св. Богородица въ Пловдивъ на първитѣ най-заслужили дейци по възраждането и духовното освобождвние на българското племе презъ XIX вѣкъ.
Tombeaux' de la cour de l'eglise „Notre-Dame“ à Plovdiv, et recélant les ossements des premiers et les plus actifs pionniers de la renaissance et de l'émancipation religieuse du peuple bulgare au XIX-e siècle.

жание книги. Въ първо време тѣзи католически духовници сѫ били инородци, чужденци, придружаващи дубровничанитѣ търговци, а отпосле мнозинството отъ тѣхъ сѫ били мѣстни българи католици, между които не малцина и отъ самия градъ Пловдивъ. Тѣ сѫ пращани още въ юношеската си възрасть въ Римъ, Лорето и други градове въ Италия, дето получавали богословско образование и се възпитавали и приготвяли за духовенъ санъ и християнско мисионерство. За тѣзи скромни ратници въ нашето възраждане много малко още се знае и може се каза, че и почти нищо не е събрано

Cette mesure, cependant, ne fit que nuire à l'existence et à la destination de l'école.

Cette école classique, la seconde eu ce genre dans les terres bulgares, sous la domination turque, fut, au début de sa fondation et de son développement, confiée à la derection de Nayden Guérof et plus tard à celle de Ioakim Grouef — deux géants dans l'instruction publique bulgare, les deux amenés et soutenus par les frères Tchaleukof et leurs collaborateurs dans toutes les entreprises d'utilité nationale Elle devint (cette école) la plus puissante pépinière du réveil bulgare et d'un grand élan dans le sentiment national de notre peuple.

и проучено отъ тѣхнитѣ доста много по число и ценни въ езиково — книжовно и въ историческо отношение рѫкописания. Такива и днесъ се намиратъ и пазятъ като свещени книги и спомени у много българо-католишки семейства не само въ града Пловдивъ, но и въ околнитѣ българо-католишки села.

Първи, които смѣло и открито проявили своето народностно съзнание като родолюбиви и щедри българи въ тъй силно задушения отъ гърцизма Пловдивъ и които поставили основитѣ на народното възраждане презъ първата половина на XIX в. не само въ града, но и въ цѣлата Тракийска область, сѫ били двамата братя бегликчии Голѣми Вълко и Голѣми Стоянъ Чалъкови, знатенъ български родъ отъ Копривщица. Тѣхниятъ примѣръ последвали, слушали ги и имъ помагали и още десетина други предни първенци въ града, а впоследствие и отъ другитѣ градове и покраини въ областьта.

Въ самото начало на XIX в. въ Пловдивъ е имало само едно общо гръцко училище, за издържането на което Голѣми Вълко помагалъ, като пръвъ той изискалъ да се преподава наредъ съ гръцкия и български езикъ и за която цель извикалъ за учитель Неофита Рилски. Обаче, тогавашниятъ гръцки митрополитъ Никифоръ отклонилъ искането на Голѣми Вълко. Като не сполучилъ да въведе български езикъ въ общото училище, той съградилъ въ 1839 г. съсъ свои срѣдства друго ново училице и наредилъ да се преподава въ него и по

Appelée encore Ecole Centrale Nationale, elle vit affluer entre ses murs de jeunes bulgares non seulement de la Thrace entière, mais encore des autres contrées bulgares de la Turquie.

En 1848, les frères Tchaleukof firent bâtir les églises et les écoles des quartiers „Marach“ et „Karchyaka“ (Philippovo). Tandis que Malki Veulko fit restaurer l'église „Sv. Nédélia“ et l'école „Sv. Troïtsa“ (Ste Trinité). Cette dernière école fut dans la suite changée en école exclusivement bulgare et donnée comme propriété à la municipalité bulgare de la ville.

Incomparable fut, en général, l'activité de cette illustre famille des Tchaleukof, dans la renaissance du peuple bulgare.

Les Tchaleukof, en effet, ont beauceup fait pour Plovdiv et sa province; mais leur patriotisme et leurs bienfaits se sont étendus aussi sur toutes les terres bulgares. Ils ont été les tuteurs des monastères du Rilo et de Batchkovo, où sont exposés leurs portraits et où ils sont vénérés comme de grands édificateurs d'églises.

Ils ont, en ces temps-là, fait bâtir à leurs frais, et soutenu de leurs dons, de nombreuses écoles.

Ils ont envoyé dans des écoles supérieures et pourvu de leurs besoins, de jeunes bulgares pauvres mais capables pour les études, et les payèrent plus tard comme professeurs.

En général, il n'est point de manifestation dans le domaine de la renaissance bulgare, où le nom des Tchaleukof et de la ville de Plovdiv ne soit mentionné.

български, едновременно и по гръцки.

Следъ смъртьта на Голѣми Вълко въ общественитѣ и народни работи напълно го замѣстилъ братъ му Голѣми Стоянъ. Въ 1847 год. общото градско училище изгорѣло. По настояването и пожертвуванието на Голѣми Стоянъ и други българи, построило се ново, а заедно съ него и отдѣлно девическо, като се въведе въ обучението въ тѣзи училища и български езикъ. Владиката и тоя пжть отказалъ да удовлетвори това скромно и справедливо искане. Тогава Голѣми Стоянъ на свои срѣдства въ 1850 год. съградилъ ново петокласно училище, като усигурилъ и издържането му. По неговото ходатайство съсъ султанско ираде се позволило да се събира отдѣлно отъ царскитѣ данъци особенъ училищенъ данъкъ въ цѣлата епархия за издържането на това училище, което било преименовано по-после въ семинария, за да не бжде подложено на надзоръ, като свѣтско, отъ турскитѣ власти, както въ 1867 год. проектиралъ Митхадъ паша, и съ това да се попрѣчи на неговото сжществуване и назначение.

Това второ по рода си класно училище въ българскитѣ земи подъ турско господство попаднало въ началото на своето основаване и развитие подъ управлението и учителствуването на Найденъ Геровъ, а следъ него на Иоакимъ Груевъ, двама великани въ общенародната българска просвѣта и двамата доведени и крепени отъ Чалъковци и тѣхнитѣ преемници и

Après la mort des trois grands patriotes bulgares: Golémi Veulko, Golémi Stoyan et Malky Veulko (cousin des deux premiers), les continuateurs de leur activité pour l'utilité nationale et de leurs influence et conduite, demeurèrent leurs parents: Saltcho Tchorbadji Tchomakof et son frère le D-r Stoyan Tchomakof; le fils de Golémi Stoyan — Georges — surnommé plus tard Georgiaky Bey et membre du Conseil d'Etat à Constantinople; le cousin de ce dernier — Paul Kourtovitch; les fils de Malky Veulko; la grande famille des Frères Guechof, originaires de Karlovo; Iskro Kessiakof, Tsoko Kablechkof, et une dizaine encore d'autres bulgares, citadins notables de Plovdiv, qui ont ardemment continué l'œuvre nationale: — le réveil, l'instruction publique et le relèvement du peuple bulgare.

En 1856-57, Christo G. Danof (originaire de Klissoura), luttant jusqu'alors dans l'arène du professorat, en association avec ses concitoyens Iatcho G Trouvtchef et N. D. Boïadjisky, ouvrirent à Plovdiv d'abord un atelier de reliure, et peu de temps après une librairie, qui dans la suite se développa et devint la première librairie d'édition et de publication de livres et de manuels scolaires bulgares, avec des succursales à Roussé, pour la Bulgarie du Nord et la Dobroudja, à Véles, pour la Macédoine et la Morava et à Plovdiv, pour la Thrace.

Après Christo G. Danof, ce fut D. V. Mantchof (originaire de Batak) qui ouvrit une librairie, et plus tard, une imprimerie propre.

Ainsi donc, les deux premières librairies bulgares, munies d'impсподвижници във всички народополезни работи. То станало най-мощниятъ разсадникъ на българската пробуда и на голѣмъ подемъ на народното самосъзнание. Въ това наричано още Народно Срѣдоточно училище се стичали за учение българчета не само отъ цѣлата Тракийска область, но и вънъ отъ нея изъ другитѣ български земи въ Турция, та чакъ и отъ Охридъ.

Презъ 1848 год. Чалъковци построили черквитѣ и училищата въ махалитѣ Марашъ и Каршияка (Филипово). Малки Вълко пъкъ подновилъ черквата Св. Недѣля и Св. Троическото училище, което отпосле било обърнато на чисто българско и предадено за собственость на българската община въ града.

Изобщо деятелностьта на тоя знаменитъ родъ Чалъковци не само за Пловдивъ и епархията му, но и за цѣлия български народъ въ началото на възраждането и за самото му възраждане е несравнима. Чалъковци за Пловдивъ и областьта му сѫ направили, наистина, най-много, обаче, тѣхното родолюбие и благодеяния се простирали за и по всички български земи. Чалъковци сѫ били настойници на Рилския и Бачковския монастири, дето сѫ изобразени ликоветѣ имъ и се почитали като ктитори. На свои срѣдства тѣ сѫ строили училища и усигурявали тѣхната издръжка и сѫществуване въ ония времена. Тѣ сѫ пращали и издържали бедни но способни българчета да се учатъ въ по-високи училища, а следъ това имъ плащали да бѫдатъ учители.

rimerie spéciale, furent fondées et installées à Plovdiv, qui devint, par là, le centre fournisseur de livres, de manuels, de cartes géographiques et d'accessoires scolaires, aux écoles et salons de lecture bulgares toujours plus nombreux et meilleurs.

En 1869, les jeunes bulgares de Plovdiv fondèrent aussi un „Salon de Lecture Bulgare", avec une bibliothèque et une salle de lecture pour les personnes agées. Il eut bien vite un grand essort sous la direction de ses premiers chefs, tels que: Georges Konsoulof — Président — Grégoire P. Bojkof — Secrétaire — et Elie Kalef — Caissier.

Dès la première année de son existence, le salon de Lecture put ramasser 60 mille piastres, par des côtisations, des representations et des dons gratuits; et il put ainsi ouvrir et soutenir trois nouvelles écoles élémentaires en ville. Ce salon exista et déploya une grande activité d'utitité intellectuelle nationale, jusqu'à l'Insurrection de 1876.

Une société féminine bienfaisante, sous le nom de „Maïtchina Grija»(*Soin maternel*), fut aussi alors fondée et existe de nos jours encore, avec un large but non seulement de bienfaisance envers les pauvres et les malades, mais aussi d'instruction générale.

Les membres de cette société étaient composés des dames et des filles de tous les citadins notables bulgares.

La direction de la société aida en 1876 la noble dame anglaise — Lady Strangfort — dans son œuvre éminemment humanitaire:

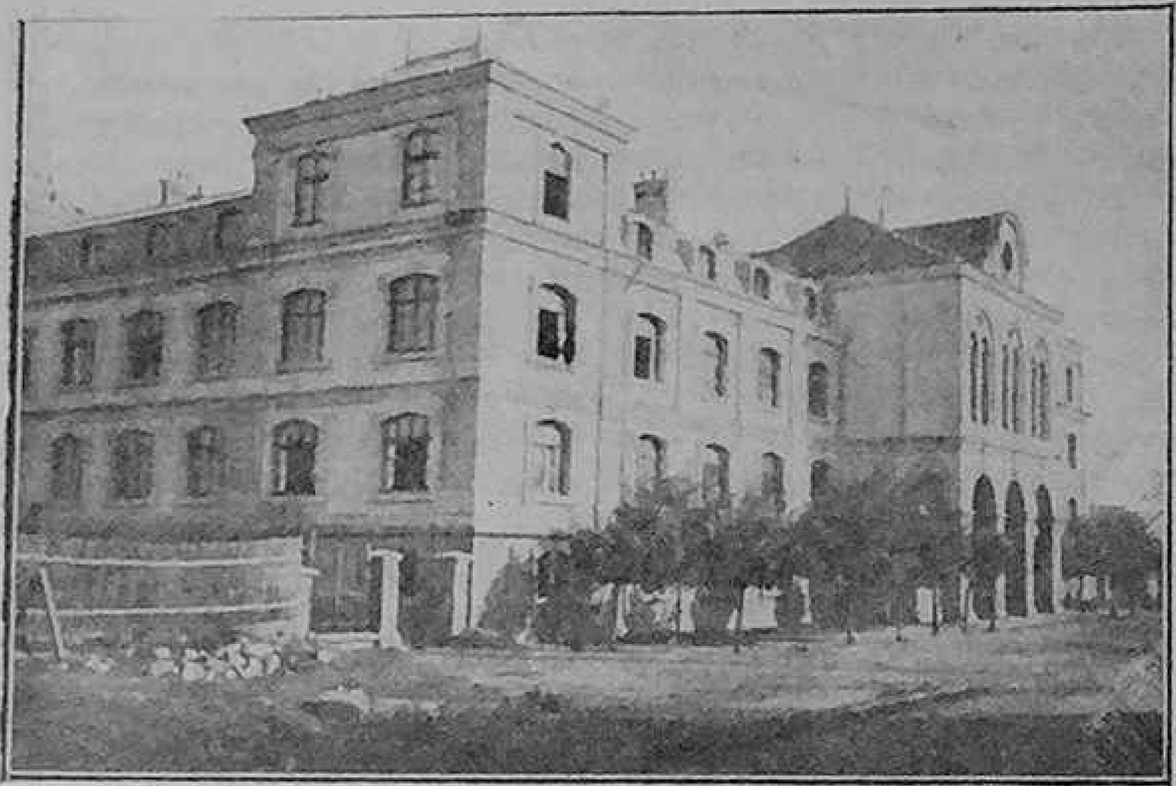

33 — Днешната мѫжка гимназия въ гр. **Пловдивъ**, развила се отъ Народното Срѣдоточно училище преди освобождението.
— Le gymnase actuel de Plovdiv, provenu de l'Ecole Centrale nationale d'avant la délivrance.

Съ една дума казано, нѣма область и проява въвъ възраждането на българския народъ, дето името на Чалъковци и на града Пловдивъ да не сѫ споменати.

Следъ смъртьта на тѣзи голѣми българи родолюбци: Голѣми Вълко, Голѣми Стоянъ и Малки Вълко, последниятъ братовчедъ на първитѣ двама, като преемници тѣхни въ народополезната имъ дейность и на тѣхното влияние и рѫководство останали роднинитѣ имъ Салчо чорбаджи Чомаковъ, братъ му Д-ръ Стоянъ Чомаковъ, синътъ на голѣми Стоянъ, Георги, попосле Георгаки бей, членъ на Държавния съветъ въ Цариградъ, братовчедътъ на последния Павелъ Куртовичъ, синоветѣ на Малки Вълко, голѣмиятъ родъ Братия Гешови, родомъ

Par ses généreuses offrandes en effet, et par ses visites personnelles des villages incendiés dans la Sredna Gora et les Rhodopes, elle vint en aide aux veuves et enfants bulgares demeurés survivants du carnage turc en 1876, et allégea de la sorte quelque peu le terrible sort de ces malheureux.

La société, en signe de profonde reconnaissance, offrit à la grande dame un costume national complet, expressément préparé pour elle, de fabrication et d'étoffe domestiques.

Sous l'initiative de l'infatigable professeur, littérateur et agitateur bulgare, Ioakim Grouef, la ville de Plovdiv fêta la première, le 11/24 Mai 1858, le jour des S-t S-t Cyrille et Méthode; et depuis lors, ce jour devint pour tous les bulgares une fête nationale scolaire.

отъ Карлово, Искро Кесяковъ, Цоко Каблешковъ и още десятки други предни българи граждани въ Пловдивъ, които ревностно продължавали народното дѣло — пробудата, просвѣтата и подигането на българския народъ.

Презъ 1856/57 год. клисурецътъ Христю Г. Дановъ, до тогава подвизавалъ се въ учителство изъ Пловдивско, въ съдружие съсъ съгражданитѣ си Ячо Г. Трувчевъ и Н. Д. Бояджийски, отворилъ въ Пловдивъ отъ начало книговезница, а следъ малко време книжарница, която отъ после се издигнала и станала първото българско книгоиздателство и продавница и разпространителка на български книги и учебници. Тя имала клонове въ града Русе за северна България и Добруджа и града Велесъ за Македония и Моравско, а Пловдивъ за Тракия.

Следъ Христа Г. Дановъ и батачанинътъ Д. В. Манчовъ открилъ книжарница тоже съ клонове: единъ въ Свищовъ, а другъ въ Сопунъ, а по-после и своя печатница. Тия двѣтѣ найпредни въ българскитѣ земи книжарници и книгоиздателства до освобождението отъ града Пловдивъ снабдявали съ книги, учебници, географски карти и пособия бързо растящитѣ по число и по качества български училища и читалища.

Презъ 1869 г. пъкъ пловдивскитѣ български младежи основали „Българско читалище" съ библиотека и читалня за възрастнитѣ. То бързо се издигнало чрезъ своитѣ първи настоятели Георги Консуловъ, председатель, Григоръ п. Бож-

Toute manifestation en faveur du relèvement du sentiment national, de l'oeuvre scolaire et religieuse, de la culture intellectuelle des Bulgares habitant la ville et le diocèse, et en général de toute la nation bulgare, était chaque fois acceptée et adoptée par la ville de Plovdiv la première, qui ne l'abandonnait point jusqu'à ce qu'elle n'en ait point vu la réalisation complète.

D'entre toutes les villes de la Turquie d'Europe, c'est Plovdiv qui occupe le premier rang dans la renaissance bulgare.

Rien qu'en l'espace d'un quart de siècle, passé dans une large, opiniâtre et ininterrompue activité culturelle et publique, la ville de Plovdiv réussit à enlever le voile jeté artificiellement par les Grecs sur elle et sur la contrée de Thrace, et, s'erige en un centre, fort comme son granit, prenant vigoureusement en mains le rapide et merveilleux essor de l'emprise nationale bulgare du XIX siècle.

9) **Plovdiv, dans les luttes nationales du peuple bulgare.**

a) Pour l'indépendance religieuse

Au temps de la Renaissance, et même jusqu'à la Délivrance (1878) il n'y eut à Plovdiv que 8 églises et 2 chapelles les unes d'anciens édifices religieux restaurés ou renouvelés dans la suite, et les autres construits à l'époque plus récente par les citadins bulgares; on y célébrait, au temps de la domination turque, exclusivement en grec et les prêtres grecs seuls avaient le droit d'y officier.

ковъ, дѣловодитель, и Илия Калевъ касиеръ. Още въ първата си година читалището събрало 60 хиляди гроша отъ членски вноски, представления и доброволни пожертвувания и открило и поело издръжката на три нови български първоначални училища въ града. Това читалище сѫществувало съсъ своята голѣма и рѣдка народопросвѣтна дейность до възстанието въ 1876 година.

Основано било и женско благотворително дружество „Майчина грижа", което сѫществува и днесъ, съ широка не само благотворителна цель да помага на бѣдни и болни, но и съ просвѣтна. Въ него влизали за членки всички въ онова време г-ци и г-жи на преднитѣ български граждани. Настоятелството на това дружество презъ 1876 год. много помогнало на благородната англичанка Леди Странгфордъ въ нейното високо човѣколюбиво дѣло — съ щедритѣ си дарения и личнитѣ си посещения на самитѣ опожарени селища въ Срѣдногорието и Родопитѣ, като облекчила тежката сѫдба на останалитѣ живи сироти и деца български отъ турскитѣ кланета презъ 1876 год. Дружеството въ знакъ на дълбока благодарность ѝ поднесло едно пълно българско женско облѣкло, нарочно приготвено за нея отъ домашна направа и платъ.

По инициативата, вземена отъ неуморимия учитель, книживникъ и български будитель Иоакимъ Груевъ, градътъ Пловдивъ првъ отъ българскитѣ селища отпразднувалъ на $^{11}/_{24}$ май 1858 год. праздникътъ на

La langue bulgare était complètement bannie des maisons de Dieu, par le puissant clergé grec et par les quelques nouveaux venus grecs et tsintsares. Les marguilliers de toutes les églises étaient élus et nommés par le métropolite, dont ils étaient en tout les plus fidèles serviteurs. Par le désir, cependant, et les instances des frères Tchaleukof, on put célébrer en bulgare (slave) au moins dans l'église de „Sv. Petka"; mais, lorsque vint, en 1850, le métropolite Chrysante, il défendit absolument de proférer même un seul „Gospodi Pomilouy" (Seigneur ayez pitié de nous). Cela irrita beaucoup et attrista les Bulgares, qui adressèrent une pétition générale au Patriarcat œcuménique de Constantinople et le prièrent très instamment de permettre la célébration des offices religieux en bulgare, comme en grec.

Mais cette prière, renouvelée à plusieurs reprises, ne fut même pas honorée de réponse.

Dans l'église de „Notre Dame" même, qui était cependant située sur le Nébét Tépé, au milieu des plus illustres familles bulgares, il n'était permis de réciter pas même une prière en bulgare. Le 20 Novembre (vieux style) 1859, un élève de l'école bulgare de Plovdiv, se dressa au milieu de l'église pour lire l'epitre en bulgare.

Aussitôt les quelques fidèles grecs s'opposèrent à cela; il en résulta alors, entre grecs et bulgares, une dispute, puis une bataille: les premiers furent expulsés de l'église. Le lendemain la lutte recommença Les Grecs se sentirent impuissants et furent obli-

Св. Кирилъ и Методий и отъ тогава напосле тоя день станалъ всенароденъ български училищенъ праздникъ по всички български покраини.

Така, всѣка проява за издигането на народното съзнание, на училищното и черковно дѣло и просвѣтата на българитѣ въ града и епархията и въобще на българското племе, Пловдивъ пръвъ съ възторгъ приема и усвоява като своя и не я напуща до тогава, до като не я види успѣшно завършена. Измежду всички градове въ Европейска Турция, Пловдивъ заема първото мѣсто въ българското пробуждане.

Пловдивъ само въ едно разстояние отъ четвъртъ вѣкъ, преминатъ въ една широка, упорита и непрекѫсвана просвѣтна и обществена дейность сваля изкуственото и насилствено наложеното гръцко було на града и Тракийската область и се издига въ единъ мощенъ гранитенъ центъръ, който високо издига и крепко зема въ рѫцетѣ си бързия и всестранния български народностенъ подемъ и българската национална мощь презъ XIX вѣкъ.

9 — Пловдивъ въ националнитѣ борби на Българския народъ.

а) Борба за черковната независимость.

Пловдивъ презъ времето на възраждането, та до освобождението (1878 г.) е ималъ 8 черкви и 2 параклиса, всички тѣ или възобновявани по-стари такива, или пъкъ строени въ по-ново време отъ българитѣ

gés de céder; la plupart des offices religieux purent être célébrés en slave.

Enfin, le Patriarcat œcuménique ordonna que, dans les deux églises de „S t Dimitri" et „Notre Dame", la Célébration se fit à tour de rôle: ou soit une semaine en grec et l'autre en bulgare, soit que d'un côté on lût et chantât en grec, à la Messe, et de l'autre en bulgare. Le nouveau métropolite Païssy, d'origine gréco-albanaise, apporta la lettre patriarcale et pria certains bulgares et grecs de venir à la maison métropolitaine, pour leur annoncer l'ordre du Patriarche; les Bulgeres s'y présentèrent, mais, d'entre les Grecs, personne ne parut. Alors, le métropolite arrangea à ce que la lettre patriarcale fût lue à l'église en public, en grec et en bulgare, le 20 Décembre de la même année.

Les grecs et les soi-disants tels, appelés et venus, pour l'occasion, des autres parties de la ville, de Stanimaca et de Vodène, soulevèrent des querelles et provoquèrent encore les fidèles bulgares à une bataille dans l'église même; mais cette fois encore ils furent complètement expulsés du temple.

Depuis lors, l'eglise „Notre Dame" demeura à l'entière disposition des Bulgares: le Patriarcat et le gouvernement turc, éludèrent les facheuses conséguences en faisant réconcilier les deux partis 'acceptent tacitement le fait accompli.

Cette minorité de grecs et de phanariotes, s'appuyant sur la puissante protection et le secours des autorités turques et sur les larges pouvoirs du clergé grec, essayèrent de transporter la lutte dans

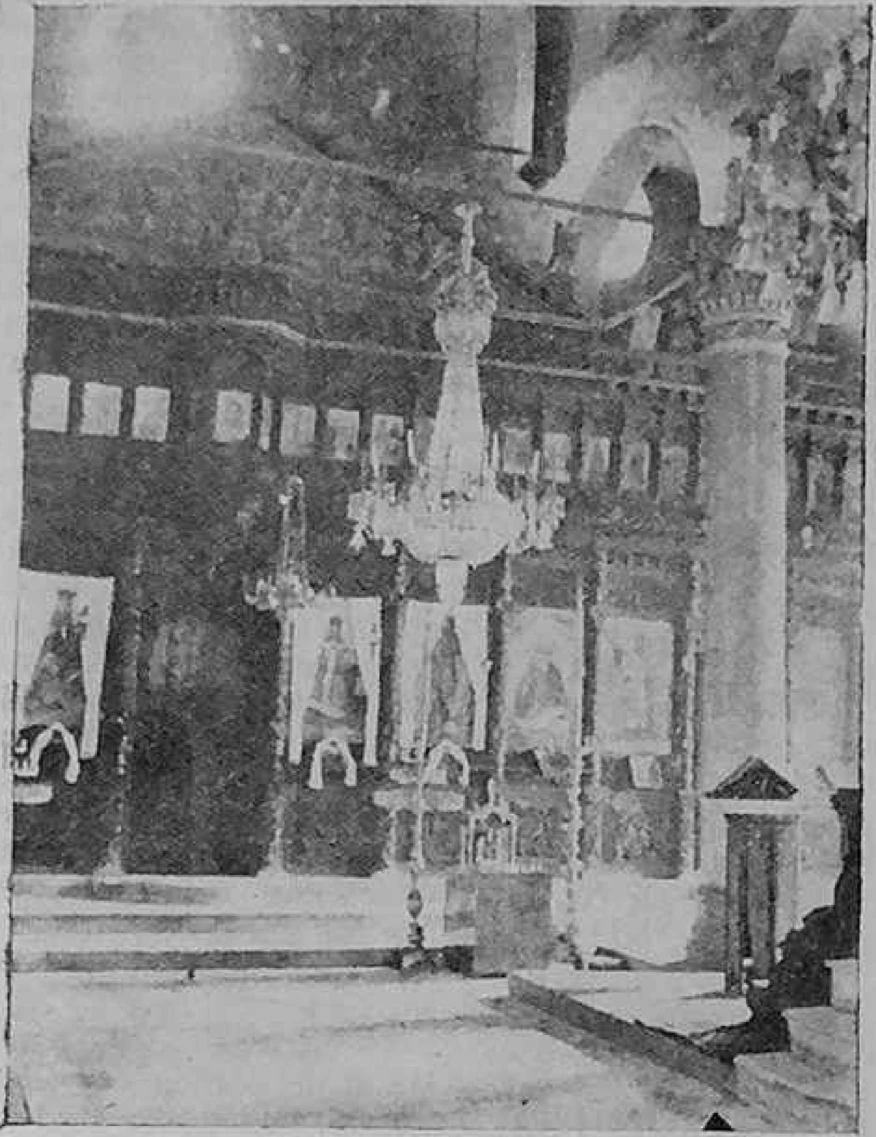

34 — Иконостасътъ въ митрополитската черква „Св. Марина", работенъ презъ първата половина на XIX вѣкъ. — Iconostase de l'église métropolitaine „S-te Marine" travaillé dans la première moitié du XIX-e siècle.

граждани. Въ тѣхъ се е служило само на гръцки езикъ и отъ гърци свещеници презъ времето на турското господство. Властното гръцко духовенство съ цѣлия си клиръ и съ нѣколкото пришелци гърци и цинцари по никой начинъ не сж допущали дума да се проговори на български въ тѣзи Божии домове. Във всѣка черква епитропитѣ и всички други служащи сж били хора избирани и назначавани отъ митрополита, комуто сж били във всичко вѣрни и преданни служители. Въ черквата

la rue: ils y attendaient probablement l'intervention et l'aide des autorités et par suite des citadins turcs même. Ainsi par exemple, lesGrecs attaquaient sournoiesment les écoliers bulgares; ils lançaient toutes sortes de calomnies à l'adresse des Bulgares devant les autorités et la population turques; ils cherchaient de toutes manières à nuire aux moyens d'existence et au commerce des Bulgares; ils raillaient publiquement et d'un air hautain maudissaient et persécutaient tout ce qui était bulgare; ils firent enfin venir secrè-

Св. Петка само по желанието и настояването на Чалъковци се е служило и по български, т.е. черковно-славянски, обаче, когато дошелъ презъ 1850 г. митрополитътъ Хрисантъ, последниятъ забранилъ нито едно „Господи помилуй“ да се произнесе. Това много наскърбило и настроило българитѣ, та въ едно общо прошение настойчиво молѣли Вселенската патриаршия въ Цариградъ да позволи да се извършватъ черковнитѣ служби наредъ по гръцки, още и по български. Но на тая молба, повтаряна нѣколко пѫти, дори и не се отговорило.

Въ черквата Св. Богородица, която се намира на Небетъ-тепе всрѣдъ най-преднитѣ тогава български семейства—Чалъковци, Гешовци и др. — сѫщо не се позволявало нито една молитва да се изчете по български. На 20 ноемврий (ст. ст.) 1859 г. единъ ученикъ отъ Пловдивското българско училище въвъ време на литургията захваналъ да чете апостола по български. Нѣколцината гърци отъ богомолцитѣ се възпротивили на това. Станала схватка въ самия храмъ между гърци и българи, и първитѣ били изтласкани отъ черквата. На другия день борбата се подновила, и гърцитѣ се видѣли безсилни и се принудили да оставятъ, щото цѣлата черковна служба да се извърши съ четене и пѣене повечето по български. Най-после Вселенската патриаршия заповѣдала, щото Богуслужението въ двѣтѣ черкви — Св. Димитъръ и Св. Богородица — да става съ редуване: или едната недѣ-

tement de la Grèce une bande de terroristes qui, par des violences et des meurtres exercés sur les plus notables citadins bulgares, avait pour but d'effrayer les Bulgares et de les arrêter dans leur éveil national

La bande qui se cachait dans certaines maisons gréco-tsintsares et chez les serviteurs du métropolite sur les „tépés“ (les collines), fut bientôt flairée par les autorités turques; ces dernières, en effet, ne pouvant pas laisser ainsi cette organisation illégale, — à moins d'exposer la ville et elles-mêmes à des inconvénients plus graves et plus dangereux, - en firent saisir tous les membres et les expédièrent dans leur lieu d'origine.

Cela fut jusqu'à un certain point la cause que les autorités ne prêtèrent point une grande attention aux rapports et aux calomnies des Grecs, et ne défendirent pas beaucoup ces derniers contre les Bulgares.

Le métropolite Païssy, remplaçant de Chrysanthe, faisait une très rare exception du haut clergé grec d'alors. Homme instruit et juste, bon pasteur et dévoué, tenant beaucoup et avec une haute dignité à la vérité et à la justice humaine et chrétienne, il voyait que la grande majorité des chrétiens dans la ville étaient des Bulgares au sentiment national éveillé et que cette majorité était juste dans ses désirs légitimes.

Le 12 Mars 1861, fête du Dimanche Orthodoxe, à l'exemple des Bulgares de Constantinople, le métropolite Païssy, ne mentionna point à la Messe, selon la ля по гръцки, а другата по български, или пъкъ отъ едната страна пѣвцитѣ да пѣятъ и четатъ на литургията по гръцки, а отъ другата страна по български. Новоназначениятъ митрополитъ Паисий, по народность гръко-албанецъ, донесълъ писмо и поканилъ по нѣколко души отъ българитѣ и гърцитѣ да отидатъ въ митрополията, за да имъ съобщи патриаршеската заповѣдь. Обаче, българитѣ се явили, ала отъ гърцитѣ не отишълъ нито единъ. Тогава по нареждане на митрополита патриаршеското писмо се прочело на 20 декемврий с. г. въ черквата на всеуслишание на всички: и по гръцки, и по български.

Извиканитѣ нарочно гърци и гърчеещи се отъ другитѣ части на града и такива отъ Станимака и Воденъ пакъ дигнали врѣва и предизвикали сбиване съ богомолцитѣ българи, но били тоя пѫть съвсемъ изгонени отъ храма. Отъ тогава после черквата Св. Богородица останала напълно на българитѣ, като и патриаршията, и турското правителство намѣрили за най-безопасно отъ лоши последствия да се примирятъ и мълкомъ приематъ свършения фактъ.

Това гърцизирано и нафанатизирано малцинство, ослонено на мощното покровителство и подкрепа на турската власть и на широкитѣ права, що имало гръцкото духовенство, се опитало да пренесе борбата на улицата, дето, вѣроятно, очаквало намѣсата и помощьта на властьта, а понататъкъ и на самитѣ турци граждани. Така напр. гърцитѣ нападали отъ засада минващитѣ българчета

règle, le nom du Patriarche, mais le remplaça par les paroles „tout le clergé épiscopal orthodoxe .

Cet acte de Païssy ralluma davantage encore la colère du „Phanar" et des adhérants grecs de Plovdiv: aussi, le 15 Avril 1861, par un décret souverain, l'évêque fut-il enlevé de son siège métropolitain et envoyé en exil au Mont Athos Cela affligea beaucoup la population non seulement de Plovdiv mais encore de tout le diocèse; et la lutte entre les Bulgares et le clergé grec et ses adhérants, formant deux camps opposés et ennemis, s'accentua davantage encore.

Alors, la population excitée de Plovdiv constitua un Comité religieux diocésain, qui gouvernât, au nom de son pasteur exilé, et dirigeât les affaires religieuses de tout le diocèse. Les premiers élus de ce comité furent: le prêtre Zlatan — Président, Joachim Grouef — Secrétaire, et Paul Kourtovitch, Tsoko Kablechkof Athanase Maléef, Péïou Kojouharof et H. Kostadin Stoëf — Membres. Plus tard, le poste de Président fut occupé par l'archimandrite Damascène, qui fut, en 1872, élu et ordonné évêque bulgare de Vélès, en Macédoine.

Le 30 Avril 1861, sur l'invitation du Comité, s'assembla le premier congrès diocésain bulgare, auquel assistèrent des représentants élus de diverses municipalités des villes et des villages dans le diocèse: 60 prêtres et environ 200 personnes civiles d'entre les gens les plus notables des différentes corporations. Ce congrès reconnut et approuva le comité constitué, en l'autorisant de diriger toutes ученици; пущали всѣкакви клевети противъ българитѣ и предъ властитѣ, и предъ турското население; по разни начини се стараели да прѣчатъ на българитѣ и въ търговията, и въ поминъчния имъ животъ; открито и надменно се гаврѣли, проклинали и гонили навсѣкѫде всичко българско, и най-после дори се довела тайно изъ Гърция терористическа чета, която съ насилия и убийства на виднитѣ българи граждани да сплаши българитѣ и спре тѣхното пробуждане. Четата, която се криела въ нѣкои гръко-цинцарски кѫщи и у митрополитскитѣ прислужници изъ тепетата, била подушена отъ турската власть, която неможела да я остави да предизвика нѣщо по опасно за града и себе си, та четницитѣ били изловени и изпратени тамъ, отдето били и доведени. Това до нѣкѫде станало причина, щото властьта да не обръща голѣмо внимание на гръцкитѣ клевети и доноси и много да не се застѫпя за гръцкитѣ викове противъ българитѣ.

Митрополитъ Паисий, замѣстникътъ на Хрисанта, е правилъ едно много рѣдко изключение отъ гръцкото висше духовенство въ онова време. Мѫжъ просвѣтенъ и справедливъ, пастиръ добъръ и самоотверженъ, високо държащъ на християнската истина и правда, той виждалъ, че голѣмото мнозинство на християнитѣ въ града е българско, съ пробудено вече народностно съзнание и че това мнозинство е право въ своитѣ справедливи искания. На 12 мартъ 1861 год.

les affaires religieuses du diocèse entier.

Une députation, élue par le congrès et au nom du diocèse, se présenta devant le préfet Mukhlus Pacha et déclara, ouvertement et courageusement, que la population bulgare de la ville et du département ne pouvait plus reconnaître comme son chef religieux, le Patriarche œcuménique grec, ni le représentant de ce dernier à Plovdiv; mais qu'elle reconnaîtrait dorénavant comme tel le comité diocésain écclésiastique, qui venait d'être constitué et qui administrerait les affaires ecclésiastiques jusqu'à la solution définitive de la question religieuse soulevée et déjà bien tendue, et pour la décision de laquelle des délégués spéciaux étaient envoyés à Constantinople.

Du reste, dans un exposé écrit, dressé par les représentants du diocèse, les mêmes déclarations ont été envoyées à la Sublime Porte, à savoir:

Que dorénavant, les affaires ecclésiastiques du diocèse de Plovdiv, seraient administrées non par le clergé du Patriarcat œcuménique grec, comme cela fut jusqu'alors, mais par un comité ecclésiastique élu par la population bulgare. Par suite, l'autorité centrale était priée, de ne point permettre au Patriarcat et à ses adhérants, de se mêler aux affaires religieuses du diocèse, jusqu'à ce que ne fût décidée la question de l'indépendance religieuse du peuple bulgare.

Le comité entra vite et énergiquement en relations avec toutes les municipalités du diocèse, leur donna des directives et des conseils, les unit et les encoura-

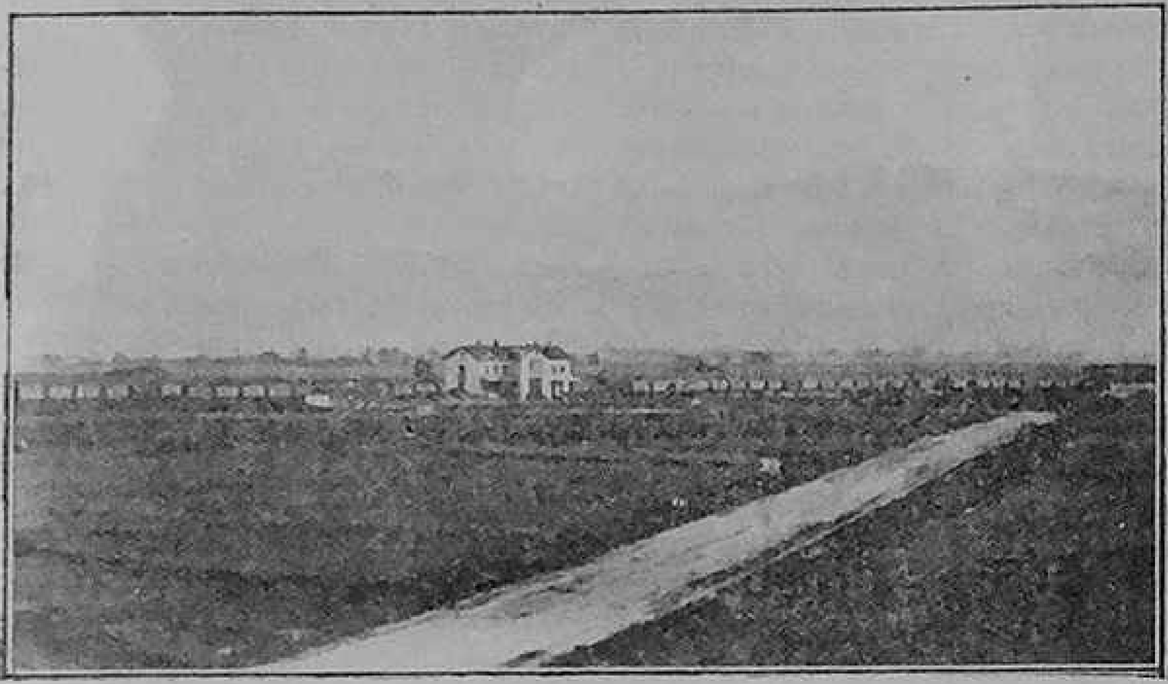

35 — Пловоивската гара на желѣзницата София—Цариградъ презъ 1874 год съ празното пространство отъ ниви между града и нея — днешната станционна улица „Ив Вазовъ“.
— La gare de Plovdiv, en 1874 sur la voie ferrée „Sophia“ — Constantinoqle et avec le terrain inhabité de champs entre elle la la ville — la rue actuelle de la station „Ivan Vazof“

на Православна недѣля, по примѣра на цариградскитѣ българи, на литургията митрополитъ Паисий по установения редъ не споменалъ името на патриарха, а го замѣнилъ съ думитѣ „всѣко епископство православнихъ.“ Отъ тая постѫпка на Паисия още по-силно пламналъ гнѣвътъ на Фенеръ и пловдивскитѣ му привърженици и по висока заповѣдь на 15 априлий, 1861 г., владиката билъ грабнатъ ненадейно отъ митрополията и пратенъ на заточение въ Св. Гора. Това твърде много угорчило не само пловдивското гражданство, но и цѣлата епархия, и борбата се още повече изострила между двѣтѣ страни — българи и гръцкото духовенство съ последователитѣ му.

gea et aida dans toutes leurs entreprises d'utilité nationale. En l'espace de peu de temps seulement, tous les villages et toutes les villes bulgares du diocèse, par des déclarations écrites devant la Sublime Porte, renoncèrent au Patriarcat œcuménique et reconnurent comme chef et conseiller le Comité central diocésain de Plovdiv, auquel ils commencèrent à s'adresser pour toutes les questions religieuses, scolaires, nuptiales et nationales.

Chaque année, au Dimanche Orthodoxe, cet illustre congrès national dans le diocèse de Plovdiv, était réuni et formé par des peprésentants de toutes les municipalités du département; on donnait à ce congrès le compte rendu de ce qui a été fait pendant l'an-

Възбуденото гражданство въ Пловдивъ тогава съставило Епархиялно черковно настоятелство, което отъ името на заточения си пастирь да управлява и ржководи черковнитѣ работи въ цѣлата епархия. Първитѣ избраници на това настоятелство сж били: свещеникъ Златанъ, председатель, членове Павелъ Куртовичъ, Цоко Каблешковъ, Атанасъ Малеевъ, Пѣю Г. Кожухаровъ и хаджи Костадинъ Стоевъ, а секретарь Иоакимъ Груевъ. По-после председателството заелъ архимандритъ Дамаскинъ, който въ 1872 г. билъ избранъ и ржкоположенъ за български митрополитъ въ градъ Велесъ, Македония.

На 30 априлий 1861 год. по покана на настоятелството се събралъ първиятъ епархийски български съборъ, на който присжтствували избраници пратеници отъ разнитѣ градски и селски общини въ епархията: 60 свещеници и около 200 лица миряни, всички най-предни хора отъ разнитѣ съсловия. Тоя съборъ припозналъ и потвърдилъ съставеното настоятелство, като го опълномощилъ да ржководи всички черковни работи на цѣлата епархия. Една депутация, избрана отъ събора и отъ името на епархията, се явила предъ мютесарифа Мюхлюзъ паша и открито и смѣло заявила, че българското население отъ града и окржга не може вече да припознава Вселенската гръцка патриаршия за свое духовно началство, нито пъкъ пратеника ѝ въ Пловдивъ, а ще припознава съставеното черковно епархийско настоятелство, което ще ржководи чер-

née et l'on décidait ce qu'il y avait à faire à l'avenir.

Le comité ecclésiastique de Plovdiv, en l'espace d'un court délai, non seulement unit, attacha à lui et à son œuvre, tous les lieux habités et toutes les municipalités bulgares du diocèse, en leur inspirant la confiance dans l'avenir, mais encore, par son activité et son tact, il acquit la primauté dans l'organisation et la direction de la lutte dans tous les autres diocèses bulgares. De tous côtés, les regards furent tournés sur Plovdiv; c'est de là que tous attendirent des conseils, du soutien et des encouragements. Le comité écclésiastique de Plovdiv a beaucoup fait pour le réveil et l'accroissement du sentiment national à Plovdiv et dans le diocèse, et sa puissance se fit sentir même sur les terres bulgares plus éloignées. Les membres de ce Comité furent élus d'entre les plus ardents et et les plus notables citadins bulgares. En très peu de temps, il se plaça à la tête de toutes les œuvres et entreprises d'utilité nationale, dans la ville et son diocèse Ce fut un corps législatif bulgare, non reconnu officiellement dont la parole était écoutée non seulement des localités bulgares du diocèse mais encore des autorités turques elles mêmes. Ce comité devenu déjà une force autoritaire tenait en éveil, encourageait et défendait au besoin, toute cause bulgare; il aidait à l'édification d'églises, d'écoles, de salons de lecture etc., il recommandait comme proprofesseurs de jeunes Bulgares capables et énergiques et observait la marche de toutes les affaires publiques et d'utilité nationale;

ковнитѣ работи, до като окончателно се реши подигнатия и изостренъ вече черковенъ въпросъ, за което сѫ изпратени нарочно пратеници въ Цариградъ. Въ общо пъкъ писмено изложение отъ представителитѣ на епархията сѫщото се заявило и на Високата Порта направо, т. е , че черковнитѣ работи на Пловдивската епархия за напредъ ще се рѫководятъ не отъ духовенството на Вселенската гръцка патриаршия, както е било до сега, а отъ избрано отъ българското население черковно настоятелство. При това, молила се още централната власть да не позволява на патриаршията и нейнитѣ служители да се бъркатъ въ черковнитѣ работи на епархията, до като не се реши въпросътъ за черковната независимость на българския народъ.

Настоятелството бързо и енергично влѣзло въ сношение съ всички общини въ епархията, давало имъ упѫтвания и съвети, сплотило ги въ едно цѣло, насърдчило ги и имъ помагало въвъ всички общенародни и полезни работи. Въ разстояние само на малко време всички български села и градове въ епархията съ писмени заявления до Високата Порта се отказали отъ Вселенската патриаршия и припознали за свой водитель и съветникъ централното епархийско въ Пловдивъ настоятелство, до което почнали да се отнасятъ за всички черковни, училищни, брачнн и общенародни работи.

Всѣка година на Православна недѣля се свиквалъ тоя станалъ знаменитъ вече народенъ въ

mais, ce qui fut le plus important, c'est qu'il représentait et défendait habilement et opiniâtrement les citadins bulgares devant les autorités turques, et repoussait toutes les intrigues, calomnies et malfaisances grecques contre les Bulgares de la ville et du diocèse.

Plovdiv eut l'initiative de toutes les entreprises nationales, et sa parole devint autoritaire et aveuglement obéie et exécutée dans tous les confins bulgares réveillés.

La seule durant dix annés entières, elle eut incessamment, et soutint son représentant à Constantinople; ce fut le D-r Stoyan Tchomakof qui y resta jusqu'à l'heureuse conclusion de la question religieuse.

Au début de son éveil national et religieux, le peuple bulgare eut des réclamations encore très petites et très modestes: il voulut la cessation des abus, des vols et des violences des évêques dépravés grecs, par la nomination comme tels de personnes si possible bulgares ou sachant le bulgare, et l'introduction de la langue bulgare parallèlement au grec dans l'enseignement et les offices religieux.

L'entêtement, cependant, et l'esprit hautain du Patriarcat œcuménipue grec furent non seulement très grands, mais encore provocants.

La corruption des évêques était devenue insupportable en beaucoup de lieux; et dès le début du XIX-s, la population bulgare de certaines villes commença démonstrativement à méconnaître ses évêques: par des pétitions communes au Patriarcat œcuménique et à la Sublime Porte, elle de-

Пловдив. епархия съборъ отъ представители на всички общини въ окржга, предъ който съборъ се давалъ отчетъ за извършеното презъ годината и се нареждало, какво предстои да се върши и за напредъ.

Пловдивското българско черковно настоятелство въ едно борзо време не само обединило, привързало къмъ себе си и къмъ дѣлото всички български селища и общини въ епархията, сплотило ги и имъ вдъхнало вѣра въ силитѣ и правото, но съсъ своята енергична дейность, умение и тактъ добило първенството въ ржководене борбата и въ всички други български епархии. Къмъ Пловдивъ обърнали погледитѣ отъ всѣкжде; отъ него очаквали съветъ, подкрепа и насърдчение всички. Пловдивъ ималъ инициативата за всички народни начинания, и неговата дума станала властна и безпрекословно слушана и изпълнявана по всички пробудили се български покраини. Той единственъ цѣли десеть години непрекжснато ималъ и издържалъ свой представитель въ Цариградъ, Д-ръ Стоянъ Чомаковъ, чакъ до окончателното и успѣшно завършване на черковния въпросъ.

Пловдивското черковно епархийно настоятелство твърде много допринесло за пробудата и нарастването на българския народенъ духъ и сила, както въ града Пловдивъ, тъй и въ цѣлата епархия, па и по-далече се чувствувала неговата мощь въ българскитѣ земи. Въ неговото настоятелство за членове се рецували по изборъ най-преднитѣ и най-влиятелнитѣ и

manda leur destitution. (Skopié, Nisch, Tirnovo, Vidin, etc.). Dans la suite, non par la faute du peuple bulgare, la lutte, qui fut jusqu'alors personnelle, devint nationale et fut menée avec enthousiasme et dévouement absolu; et, malgré les nombreux et grands obstacles survenus de toutes parts, elle fut à la fin achevée et couronnée d'une victoire complète.

En Fevrier 1870, par un décret du sultan, l'Eglise Bulgare fut proclamée indépendante, avec son Exarque propre à la tête. L'Exarcat bulgare, dont le siège était à Constantinople, groupa et unit par les liens de la religion, de l'instruction et du sentiment national, le peuple bulgare depuis Constantinople jusqu'a Nisch et du Danube à la Mer Egée.

Et la ville de Plovdiv, qui demeura ferme et inébranlable jusqu'à la fin à la tête de la lutte, et qui joua le premier rôle dans le réveil et le relèvement national, fut recompensée par le respect et la grande considération dont elle jouit toujours de la part du peuple bulgare entier. Le 14-27 Fevrier, 1871, Plovdiv eut la grande joie de voir et de recevoir, au milieu d'une fête exceptionnelle, son premier chef spirituel national, Sa Grandeur Monseigneur Panarète un des premiers meneurs de la lutte religieuse nationale.

Plovdiv, dans l'émancipation politique du peuple bulgare

Il a été mentionné déjà dans un passage plus haut, que la force physique et morale du peuple bulgare, durant le double joug oppresseur politique des Turcs et spirituel des Phanariotes, fut gardée et conservée intégrale

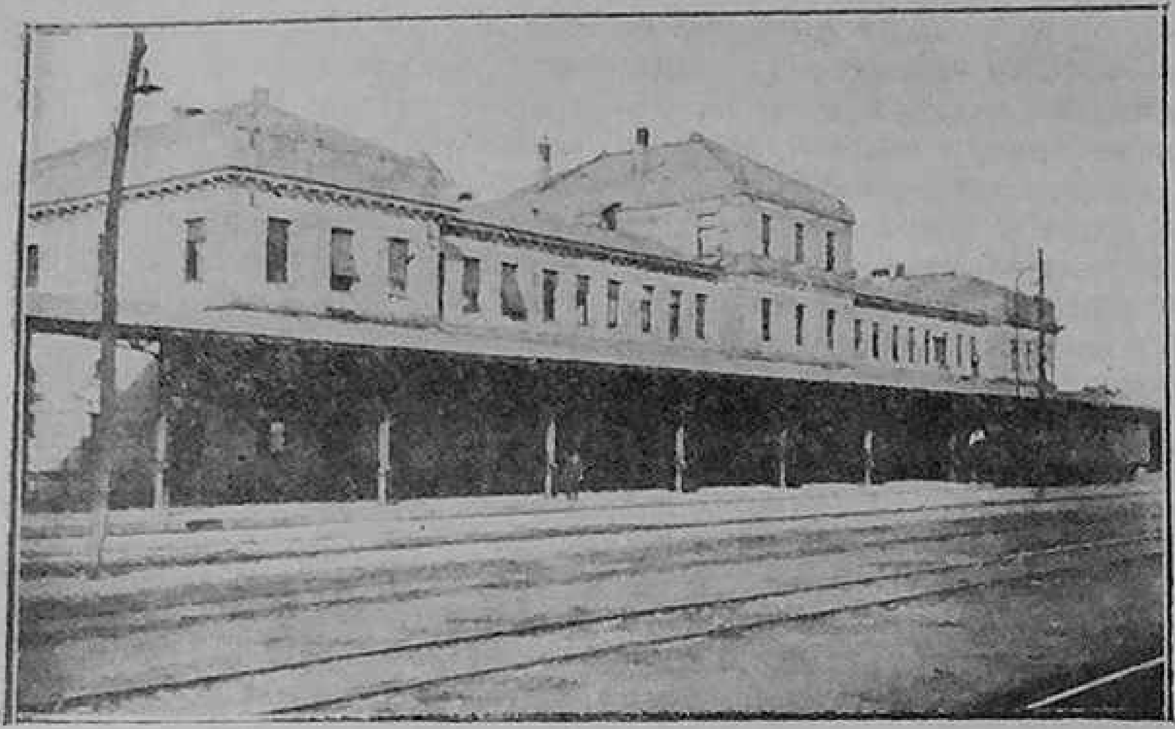

36 — Днешниятъ видъ на сжщата гара: централната ѝ часть на лицето, дето се качватъ и слизатъ пжтницитѣ.
36 — Forme actuelle de la même gare, avec la partie centrale de sa façade où montent et descendent les voyageurs

почетни българи граждани. Въ едно много бързо време то застанало на чело и на всички български народополезни начинания и дѣла въ града и епархията. Това е било едно негласно изборно и властно българско тѣло, чиято дума се чувала не само отъ всѣко българско селище и всѣки българинъ въ епархията, но и отъ турскитѣ власти. Това, станало вече властна сила настоятелство, будѣло, насърдчавало и се застжпяло, дето трѣбвало, за всѣко българско дѣло, подпомагало е строежи на черкви и училища, на читалища и дружества, препоржчвало е способни и енергични младежи за учители, надзиравало е хода на всички народополезни обществени работи, а най-важното отъ всич

dans les profondeurs des montagnes.

Là, dans les coins montagnards, éloignés des routes principales, peu accessibles, solitaires et entourés de vastes forêts denses, le pied turc pouvait rarement et difficilement se porter et l'œil traître des grecs ne pouvait point pénétrer. Là, dans les solitudes montagnardes, furent conservés les souvenirs d'un grorieux passé et gardées les espérances d'un avenir glorieux

Les grandes mutations économiques et populaires et le réveil de la nation bulgare, qui s'accentuèrent en Turquie d'alors, déjà au XVIII-e siècle, firent pressentir les changements politiques à bref délai.

Les villes et villages mohamétisés et grécisés auparavant habiко друго, представлявало е и умѣло и упорито е бранѣло българското гражданство предъ турскитѣ власти и е отбивало всички гръцки интриги, клевети и злосторства спрямо българитѣ въ града и епархията.

И така, въ началото на народностното и духовно съвземане на българския народъ, исканията му сж били съвсемъ малки и скромни: да се премахнатъ злоупотрѣбленията, грабежитѣ и насилията съ разпуснатъ животъ на гръцкитѣ владици, както се назначаватъ за такива почтени хора по възможность българи, или пъкъ знаещи български. и да се позволи, щото българскиятъ езикъ да се въведе въ обучението и въ Богуслужението наредъ съ гръцкия. Обаче, упоритостьта и надменностьта на Вселенската гръцка патриаршия и неиниятъ клиръ сж били не само голѣми, но и дързки и предизвикателни. На много мѣста порочностьта на владицитѣ станала негърпима, и още въ началото на XIX вѣкъ въ нѣкои градове българското население демонстративно почнало да гони и непризнава своитѣ владици и съ общи прошения до Вселенската патриаршия и Високата Порта искало премахването имъ (Скопие, Нишъ, Търново, Видинъ и др.). Впоследствие не по вина на българския народъ борбата отъ лична става всенародна и се повежда съ ентусиазъмъ и самопожертвувателность, която, въпреки всички и отъ много страни силни и външни и вжтрешни препятствия, най-после се завършила съ пълна победа.

lement et par force arrachèrent vite le voile, et manifestèrent leur force économique et nationale bulgare, cachée jusqu'alors. Et, tandis que l'amour du travail, l'économie, la probité et les autres vertus du peuple bulgare étaient pieusement conservées et cultivées, la paresse, la prodigalité et la corruption s'implantaient dans la nation turque, en ébranlaient les fondements posés sur le pillage et le despotisme et lui firent amener la misère et la décomposition.

Les Guerres de la Russie et de l'Autriche contre la Turquie et l'affranchissement de la Roumanie, de la Grèce et de la Serbie, firent agrandir encore les espoirs et les aspirations d'émancipation du peuple bulgare: tandis que les succès éclatants de la lutte religieuse contre les phanariotes et indirectement contre leurs puissants protecteurs intérieurs et extérieurs, augmentèrent davantage encore et raffermirent la foi du peuple dans ses propres forces.

La contrée de Thrace — centre des autres régions bulgares sur les Balkans - avec ses villes et villages, économiquement grandis et rétablis déjà, et avec ses habitants bulgares au sentiment national et moral éveillé et élevé, — comme le fut en premier lieu la ville de Plovdiv avec ses bourgs et hameaux environnants et dirigés par elle, tels que: Koprivchtitsa, Panaguriché, Kalofère, Karlovo, Sopot, Klissoura, Adjar, Pazardjik Pechtéra, Tchirpan, Haskovo, Oustovo et une dizaine d'autres encore dans la vallée de la Maritsa — toute cette contrée fut, de 1860 à 1876, élevée au

37. — Днешното градско-общинско управление на гр. Пловдивъ,
La Municipalité actuelle de la ville de Plovdiv.

Презъ февруарий, 1870 год., съсъ султански ферманъ се въздигнала българската черква въ самостоятелна съсъ свой екзархъ начело. Българската Екзархия съсъ седалище въ Цариградъ обединявала духовно-черковно, просвѣтно и народностно българското племе отъ Цариградъ до Нишъ и Охридъ и отъ Дунава до Егейското море.

И Пловдивъ, който устоялъ непоколебимо до край на чело въ борбата и игралъ първостепенната роля въ общенародното свѣстяване и издигане, билъ възнаграденъ съ почитьта и обаянието, които ималъ всрѣдъ цѣлокупния български народъ и по всички български покраини.

paroxysme du puissant élan national bulgare.

Plovdiv et son diocèse ont donné des chefs-lutteurs à la volonté de fer et au dévouement idéal.

La ville de Plovdiv soutint la plus grande partie de la lutte contre le clergé grec; ce fut elle encore, avec toute la contrée thrace, qui donna les plus nombreuses et les plus précieuses victimes sur l'autel de l'émancipation politique du peuple bulgare.

„En aucune ville de la Bulgarie, le sentiment d'altruisme, l'idée de l'affranchissement prodigieux et général ne furent cultivés avec autant de système et d'intensité qu'à

На 14/27 февруарий, 1872 год., съ небивала радость и голѣмо тържество Пловдивъ посрещналъ и приелъ първиятъ свой народенъ архипастиръ Негово Високо Преосвещенство митрополитъ Панаретъ, единъ отъ първитѣ народни водачи въ черковната борба.

б) Пловдивъ въ политическото освобождение на Българския народъ.

Споменато е по преди и на друго мѣсто, че физическата и духовна мощь на българското племе и презъ тежкото турско политическо и фанариотско духовно робство се е пазила и опазила въ дълбинитѣ на планинитѣ. Тамъ въ отдалеченитѣ отъ главнитѣ пѫтища, слабодостѫпни и уединени усои и гористи дѫбрави турски кракъ рѣдко и мѫчно е стѫпвалъ и гръцко предателско око не е могло да надникне. Тамъ въ планинскитѣ усои сѫ се пазили спомени отъ славни минали времена и сѫ се крепили и крѣели надеждитѣ и за бѫдещи свѣтли дни. Голѣмитѣ народо — икономически промѣни и пробуждането на българското племе, които сѫ се засилили отъ XVIII в. напосле въ предѣлитѣ на тогавашна Турция, предричали и бѫдащитѣ не далечни политически преврати. Турцизиранитѣ и гърцизирани изкуствено и съ насилия градове и по-предни селица бързо смъквали булото и проявявали своята скривана мощна економическа, производителна и народностна българска сила. И до като трудоспособностьта, пестовностьта, трезвеностьта и други-

Plovdiv", — rapporte le plus illustre témoin de cette glorieuse époque, l'homme d'État, le publiciste et sociologue bulgare, feu Monsieur Iv. Evst. Gueschof.

Ainsi, le peuple bulgare n'arrêta point le mouvement de sa renaissance et de ses aspirations seulement à la lutte pour son émancipation religieuse; il ne perdit jamais de vue l'idée de son affranchissement politique et de son indépendance gouvernementale.

Pendant tout le long joug turc de plusieurs siècles, à diverses époques et dans des lieux différents, furent organisés et faits des essais d'insurrections armées pour le recouvrement de la liberté. Ces insurrections furent chaque fois étouffées et terminées par de grands ravages, des incendies et de nombreuses victimes humaines; mais cela ne faisait qu'exciter davantage encore chez le bulgare les sentiments de haine et de vengeance contre les oppresseurs; sentiments, qui furent plus d'une fois exprimés par des brigandages et des invasions d'insurgés forcés de s'exiler.

Mais le peuple bulgare donna de pareilles victimes encore pendant les guerres d'Autriche et de Russie, et surtout au temps des mouvements insurrectionnels et de délivrance de ses voisines, la Serbie et la Grèce.

Lorsqu'en 1821 commença l'insurrection grecque, dix mille bulgares, dont la plupart des environs de Plovdiv, furent massacrés par les Turcs; plus de deux mille d,autres volontaires bulgares passèrent en Grèce et y périrent presque tous dans les combats pour le recouvrement de la liberté grecque — chrétienne,

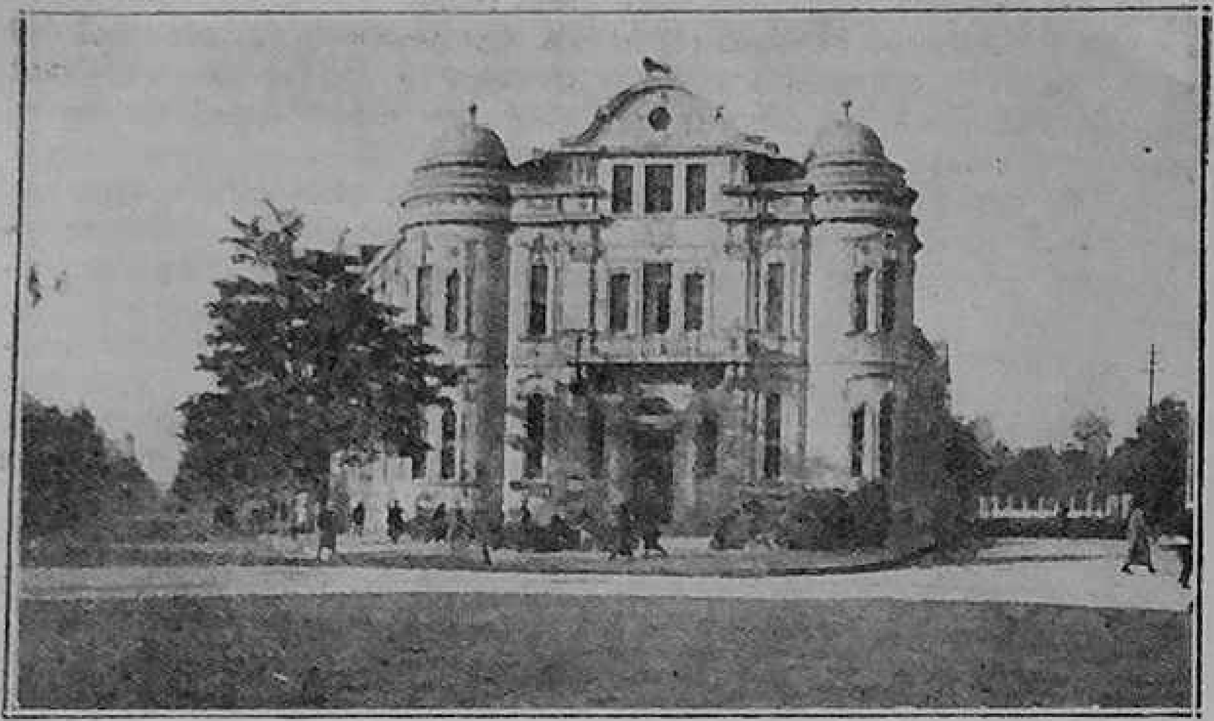

38 Военниятъ клубъ межеу улицитѣ „Ив. Вазовъ“ и „Велико-Търново“ при градината „Царь Симеонъ“.
Le Club militaire, entre les rues „Iv. Vazof“ et Vélko-Tirnovo“, prés. du jardin „Tsar Siméon“

тѣ добродетели на българското племе свещено се пазили и въздигали, то леностьта, прахосничеството и разпустнатостьта се закоренявали и поддържали отъ основа заможното съ грабежи и властничество турско население, у което настѫпвала сиромашия, мизерия и разложението.

Войнитѣ на Австрия и Русия съ Турция и освобождението на Ромѫния, Сърбия и Гърция усилили надеждитѣ и стремежа и на българския народъ за неговото освобождение, а пъкъ блѣскавиятъ успѣхъ въ черковната борба съ фанариотитѣ и косвено съсъ силнитѣ имъ външни и вѫтрешни закрилници още повече увеличили и заякчили вѣрата на народа въ неговитѣ собствени сили.

Тракийската область — цен-

Les chefs voyvodes de ces volontaires furent: **Marko Bojar**, originaire de Vélès, en Macédoine, et connu par ses exploits et ses mérites sous le nom de **Botsaris**; **Hadji Mikhal**, de Koprivchtitsa; **Bacal Gogo**, **Semko** etc, et parmi eux, **Hadji Christo** de Plovdiv. Ce dernier surtout s'illustra par sa bravoure.

En 1835 et 1836, la population bulgare de Moravie, pays limitrophe de la Serbie, (Nisch, Pirote etc.) souleva une insurrection, provoquée par les excès et les atrocités des Turcs déménageant de la Serbie. Au début, les Serbes encouragèrent les insurgés; mais, dans la suite de peur d'exciter contre eux-mêmes les Turcs, et afin de se faire présenter en qualité d'amis de ces derniers, ils se conduisirent très rudement envers les émigrés bulgares, qui cherchèтралната между другитѣ български области на Балканитѣ — съсъ своитѣ пораснали и заздравени вече економически градове и селища, съ пробудено народностно и издигнало се духовно-културно българско гражданство, какъвто на първо мѣсто е билъ градътъ Пловдивъ съ окрѫжающитѣ го и рѫководени отъ него голѣми и малки градове и селища: Копривщица, Панагюрище, Калоферъ, Карлово, Сопотъ, Клисура, Аджаръ, Пазарджикъ, Пещера, Чирпанъ, Хасково, Устово и понататъкъ десятки други изъ Маришката долина, — цѣлата тая область презъ 60 - 76 год. отъ миналия XIX вѣкъ е била достигнала до висока степень въ своя народностенъ мощенъ български подемъ.

Пловдивъ съ епархията си сѫ дали пропити съ най-пламенно родолюбие, съ желѣзна воля и идеална самопожертвувателность водачи—борци. Пловдивъ изнесе по голѣмата часть отъ борбата съ гръцкото духовенство; той съ цѣлата Тракийска область сѫ дали най многото и най-скѫпитѣ жертви и за политическото освобождение на българския народъ.

„Въ никой градъ на България чувството на алтруизъмъ, идеята за всестранното освобождение не се култивираха тъй систематично и тъй интензивно, както въ Пловдивъ", казва най-видниятъ свидетель на оная свѣтла епоха, българскиятъ държавникъ, книжовникъ и общественикъ, покойниятъ Ив. Евст. Гешовъ.

Така възраждането на българския народъ и неговия стре-

rent refuge sur le territoire serbe; ils martyrisèrent alors le chef des insurgés de Pirote, en lui faisant disloquer complètement les membres a la roue.

En 1861, lorsque s'ouvrit la guerre serbo-turque, l'illustre légion de volontaires bulgares accourus de toutes les parties des terres bulgares, sous le commandement de Rakovsky, rendirent de grands services aux Serbes, pendant le siège de la garnison turque à Belgrade.

Il n'a point eu en général, de mouvement en faveur de la liberté serbe, où des volontaires bulgares n'eussent pris part

Des volontaires bulgares ont été, d'ailleurs, plus d'une fois, au service des Roumains, soit contre les Turcs, soit, en d'autres circonstances, pour les besoins intérieurs du pays. Des régiments entiers de volontaires bulgares ont pris part à toutes les guerres russo-turques pendant les deux derniers siècles.

Mais l'élan général pour l'indépendance politique du peuple bulgare se fit sentir aussi dans l'autre direction— la légale En 1856, les Bulgares de Constantinople, dont la plupart et les plus notables, originaires de la Thrace et principalement de Plovdiv, adressèrent une pétition au sultan, dans laquelle ils le priaient:

De permettre au peuple bulgare de se choisir et d'élire, sans l'intervention des grecs, un chef spirituel et un autre laïque, dont le premier serait archevêque et l'autre chef politique bulgare; d'accorder aux Bulgares la faculté de plaider et de juger межъ не сѫ се ограничавали само въ борбата за черковната му и духовна независимость. Той никога не е билъ изоставялъ мисъльта и за своето политическо освобождение и самостойно държавно сѫществуване. Презъ цѣлото му нѣколко вѣковно политическо робство подъ турцитѣ презъ разни времена ту въ едни, ту въ други покрайнини и сѫ правени опити чрезъ въорѫжено възстание да добие и своята политическа свобода. Тѣзи възстания сѫ потушавани и сърършвани съ опустошения, опожарявания и много човѣшки жертви, а това само е увеличавало умразата къмъ подтисницитѣ и усилвало чувството на мъсть, която най-пригодни срѣдства намирала въ хайдушкитѣ и четническитѣ нахлувания.

Такива жертви и жестокости е понесълъ българскиятъ народъ и презъ войнитѣ на Австрия и Русия, а най много въ освободителнитѣ движения и самото освобождение на своитѣ съседи: Сърбия и Гърция. Когато почнало гръцкото възстание въ 1821 год., десеть хиляди българи били изклани отъ турцитѣ; особено много отъ тѣхъ били отъ Пловдивско. Други повече отъ 2 хиляди души доброволци българи навлѣзли въ Гърция и повечето отъ тѣхъ загинали тамъ въ борбата за гръцката — християнска — свобода. Водителитѣ войводи на тѣзи доброволци сѫ били Марко Божаръ отъ македонския градъ Воденъ, известенъ по своитѣ подвизи и заслуги съ името Боцарисъ. Други такива сѫ били хаджи Михалъ отъ Копривщи

seuls tous les procès civiques et criminels, tandis que les juges seraient élus par le peuple et approuvés par les deux chefs nommés ci-dessus; d'acquiescer à ce que dans les régions où la population était plutôt bulgare ou mêlée, il y eut à côté du gouverneur turc un sous gouverneur bulgare; de permettre enfin l'enrôlement de soldats bulgares, mais en compagnies séparees des troupes turques, l'acceptation de jeunes bulgares à l'école militaire des officiers etc,

L'aspiration à la délivrance politique s'exprima enfin par les préparatifs à une insurrection générale du peuple bulgare. Des deux côtés, les idéologues et les meneurs furent en fait plutôt des Bulgares de la Thrace, et principalement encore du diocèse de Plovdiv.

Mamartchef et Rakovsky de Kotel, Hadji Dimitre de Slivène, Levsky de Karlovo, Ch. Botef de Kalophère, Lübène Karavélof et Benkovsky de Koprivchtitsa, Athanase Ouzounof d'Adrinople tels sont les premiers grands organisateurs apôtres et chefs lutteurs, au dévouement extrême, de la liberté de la nation bulgare.

Parmi les pays voisins, la Roumanie fut la plus favorable à la formation, au siège et à l'activité d'un Comité Central Révolutionnaire bulgare. Là, les plus jeunes, les plus ardents et les plus éveillés émigrés bulgares trouvaient le refuge le plus tranquille. Il y avait en Roumanie des colonies commerciales bulgares bien ца, бакалъ Гого, Семко и др., между които и Хаджи Христо отъ Пловдивъ. Последниятъ особено много се отличилъ съсъ своята храбрость.

Презъ 1835 и 36 год. пограничното на Сърбия въ Моравско българско население (Нишъ, Пиротъ и др.) дигнало възстание, предизвикано отъ золумитѣ и жестокоститѣ на турцитѣ, които се изселвали изъ Сърбия. Сърбитѣ отъ начало поощрявали възстаницитѣ, ала отпосле, отъ страхъ да не възбудятъ противъ тѣхъ турцитѣ и за да се представятъ за тѣхни приятели, отнесли се съ голѣма суровость къмъ бѣжанцитѣ българи, които потърсили убѣжище въ сръбска територия. Сърбитѣ съ разтягане на колело мжченически тогава убили водителя на пиротскитѣ възстаници. Презъ 1861 год., когато се отворила сръбско турската война, известниятъ български легионъ отъ българи доброволци изъ всички български покраини подъ водителството на Раковски принесълъ голѣми услуги на сърбитѣ при обсадата на турския гарнизонъ въ Бѣлградъ. Изобщо, нѣмало е въ миналото движение за сръбската свобода, въ което българи доброволци да не сж вземали участие.

Та българи доброволци сж били много пжти въ услуга и на ромжнитѣ било противъ турцитѣ, било въ други случаи на тѣхни вжтрешни нужди. Цѣли доброволчески отряди отъ българи сж вземали участие и въ всички руско-турски войни презъ последнитѣ два вѣка.

Но общиятъ подемъ за поли-

développées et assez riches (Bucarest Braïla, Galatz, etc.), et avec cela, une ancienne population bulgare assez nombreuse et non complètement roumanisée. La Roumanie fut enfin le chemin le plus droit et le plus sûr pour la Russie. Le Comité Central Révolutionnaire, divisa la Bulgarie en 1875—76, en cinq districts révolutionnaires, dont le quatrième était composé de toute la partie occidentale du diocèse de Plovdiv, y compris la ville de Plovdiv. L'autre moitié constituait le cinquième district révolutionnaire — celui de Slivène

La ville de Plovdiv, en sa qualité de chef-lieu de département, habitée par une population turque assez dense, munie d'une garnison militaire turque assez nombreuse, et remplie d'espions grecs, ne fut point choisie comme siège et centre d'activité des principaux révolutionnaires: ce fut la ville de Panagurichté qui devint le nid de ces derniers. Les apôtres meneurs de ce district furent Volof Panaïote et Benkovsky Georges; mais, le chef général et le commandant en fait, fut le second — Benkovsky. Les conditions de mouvements révolutionnaires furent les plus favorables en ce district: d'un côté la population bulgare y fut moins parsemée d'habitants turcs et beaucoup plus dense au sentimens national vivement éveillé, à la culture et au moral élevés, et aux conditions materielles, relativement meilleures à cause du commerce et de l'art industriel assez développés; d'autre part; les profondeurs des montagnes environnantes leur permirent d'exercer une plus grande opposition et de pousser par con-

39— Днешниятъ пазаръ въ Пловдивъ на площадъ „Съединение“ при стария конакъ и р. Марица
Le marché actuel de Plovdiv, sur la place de l'„Union“, près de l'ancienne Administration centrale et de la Maritsa.

тическа свобода на българския народъ се е изразила и въ другата посока — легалната. Презъ 1856 год. цариградскитѣ българи, повечето и виднитѣ отъ тѣхъ изъ Тракийската область, главно Пловдивско, въ една молба до султана сѫ искали, „да се позволи на българския народъ да си избира безъ намѣсването на гърцитѣ единъ духовенъ и единъ свѣтски началници, отъ които първиятъ да е архиепископъ, а другиятъ да е политически български началникъ; българитѣ сами да се сѫдятъ за всички граждански и углавни работи, а сѫдиитѣ да се избиратъ отъ народа и да се утвърдяватъ отъ двамата горепоказани началници; въ областитѣ, у които населението е повечко българско или смѣсе-

séquent l'insurrection à un plus grand succès final.

L'idée de l'affranchissement politique du peuple bulgare a été embrassée par la ville de Plovdiv, de très bonne heure. En 1862 déjà, il s'y était formé un cercle composé de certains jeunes gens plus éveillés, qui, parallèlement à la lutte contre les grecs, prêchaient aussi l'idée de l'émancipation politique du joug turc. Plus tard, lorsque les apôtres Levsky, Stambolof Volof etc passaient à Plovdiv, ils y trouvaient déjà le terrain préparé. Levsky sourtout venait très souvent à Plovdiv et s'arrêtait et logeait la plupart du temps chez Chr. Teurnef à Karchiaka (Philippovo), ayant eu des entrevues avec beaucoup de citadins bulgares. Plus tard, il eut comme adjoint Dimitri Makédonно, при турския управитель, да има и единъ български подуправитель; да се вематъ и отъ българитѣ войници, ала дружинитѣ имъ да сж отдѣлни отъ турскитѣ; да се приематъ и българчета във военно училище за офицери" и т. н.

Най-после стремежътъ за политическото освобождение се изразилъ и добилъ надмощие въ подготвянето на едно всенародно възстание на българския народъ И въ едното, и въ другото идеолозитѣ и на дѣло водачитѣ сж повечето българи изъ Тракийската область, пакъ главно изъ Пловдивската епархия. Мамарчевъ и Раковски отъ Котелъ, Хаджи Димитъръ отъ Сливенъ, Левски отъ Карлово, Хр. Ботевъ отъ Калоферъ, Любенъ Каравеловъ и Бенковски отъ Копривштица, Атанасъ Узуновъ отъ Одринъ, — това сж първитѣ апостоли, великани и организатори и съ рѣдка самопожертвувателность водачи борци за свободата на българското племе.

Между другитѣ съседни страни, Ромжния е била въ миналото най-пригодната за образуване, за седалище и за дейность на Централенъ Български революционенъ комитетъ. Тамъ сж намирали по-спокойно убѣжище българскитѣ бѣжанци — млади и по-буйни и будни българи. Въ Ромжния е имало развити и издигнали се материялно български търговски колонии (Букурещъ, Браила, Галацъ и др.), а при това и многочислено българско отъ минали времена население, още не окончателно ромжнизирано. Най-после презъ Ромжния е билъ и

sky, qui, sur la recommandation du comité ecclésiastique diocésain de Plovdiv, fut nommé en 1866—67 professeur à la première école classique bulgare, à Oustovo, l'un des principaux centres bulgares, où il devint le chef et le pilier du bulgarisme dans la province d'Acheu-Tchélébi. Vers l'an 1870, il y eut déjà à Plovdiv un comité dirigé et présidé par le professeur D Mathevsky, tandis qu'en 1874 ce comité comprenait déjà plus de 30 conjurés.

Le comité de Plovdiv avait, entre autre, le but suivant:

De surveiller la disposition et les mesures des autorités et de la population turques dans la ville, en cas où elles auraient eu vent des préparatifs d'insurrection; d'observer les manœuvres et la répartition de l'armée, de la gendarmerie et des bachibozoucks; de suivre l'opinion et la bonne ou mauvaise disposition des éléments et des milieux étrangers, et principalement des consulats; d'aider au fournissement et au transport des armes; de faire sauter, le jour de l'insurrection, la voie ferrée de Constantinople; de préserver enfin la ville, en la gardant à divers endroits, à l'heure où serait proclamée l'insurrection, et d'inspirer, de la sorte la frayeur et l'égarement aux autorités et la population turques

Le 13/26 Avril 1876, croyant tout prêt une assemblée des représentants de tous les comités en ce district révolutionnaire fut convoquée dans l'emplacement „Oborichté" près de Panagurichté. Toutes les mesures de prudence furent prises afin de ne pas éveiller les soupçons des autorites au sujet de cette grande et imporпрѣкиятъ и безопасенъ пѫть за Русия.

Образуваниятъ въ Букурещъ Български Централенъ революционенъ комитетъ раздѣлилъ България презъ 1875 и 76 год. на петь революционни окрѫга, отъ които четвъртиятъ се състоялъ отъ цѣлата западна половина на Пловдивската епархия, включително съ града Пловдивъ. Другата половина влизала въ Сливенския революционенъ окрѫгъ. Пловдивъ като окрѫженъ и знатенъ градъ съ внушително число турско население, съ турски военenъ гарнизонъ и съ шпионско гръцко око не е можелъ да бѫде седалище на рѫководнитѣ революционни сили, и тѣхната дейность укривана и успѣшна. За такъвъ е билъ отреденъ града Панагюрище. Апостолитѣ водачи на тоя окрѫгъ сѫ били Панайотъ Воловъ и Георги Бенковски, ала фактически военноначалникъ и разпоредитель е билъ вториятъ, Бенковски. Условията за възстанически действия сѫ били най-благоприятни, и дѣлото на революционеритѣ улеснено, едно, че българското население въ тая покраина не е било разредено толкоза съ турски селища, било е съсъ силно пробудено народностно съзнание, съ издигнатъ духъ и култура, при това и съсъ сравнително добро благосъстояние поради оживената рѫчна индустрия и търговия, а друго, най-важното, че близкитѣ планински дълбини сѫ спомагали за по-дълга съпротива, след., и за по-успѣшенъ край на възстанието.

Революционната идея и за по-

tante assemblée révolutionnaire, à laquelle assistèrent 108 délégués d'entre les plus intelligents et les plus dévoués conjurés et organisateurs de l'entreprise de libération. Certains d'entre eux représentaint les comités de plusieurs villages. Ce fut Christo V. Teurnef qui représenta le comité de Plovdiv. Avec les organisateurs les chefs de troupes et la garde, les membees de l'assemblée „Oborichté“ s'élevaient au nombre de 400.

L'assemblée détermina le 1-er Mai comme jour de la proclamation de l'insurrection; les détails des opérations furent confiés à une commission de 12 membres qui fut surnommée: „Gouvernement provisoire“.

Il y avait, dans cette commission, des représentants de Plovdiv Koprivchtitsa, Panaguriсhté, Pérouchtitsa, Pazardjik, Bratsigovo, Klissoura, Bania. et Pétritch.

La ville de Plovdiv était représentée par Chr Teurnef.

Le gouvernement provisoire s'arrêta à Panaguriсhté, où, le 17 du même mois, elle signa le protocole de la résolution à Oborichté.

Voici ce qu'entre autre il y fut décidé:

„Le jour de l'insurrection sera annoncé et proclamé à l'encre rouge de sang En cas de trahison, lorsque les autorités marcheront à la poursuite des conjurés, il ne faudra point leur laisser la possibilité d'y réussir, en proclamant aussitôt l'insurrection et en avertissant tous les comités, qui sont obligés de s'inлитическото освобождение на българския народъ не е била чужда и за Пловдивъ доста отъ рано време. Още презъ 1862 год. е имало образуванъ кряжокъ отъ нѣколцина по-будни и буйни младежи, които наредъ съ борбата противъ гърцитѣ пропоВѣдвали идеята и за политическото освобождение отъ турцитѣ. По-после, когато Левски, Стамболовъ, Воловъ и др. апостоли посещавали и минавали и презъ Пловдивъ, тѣ имали почти готова почвата. Особено Левски е идвалъ твърде често въ града и е спиралъ и престоявалъ най-много у Хр. Търневъ въ Каршияка (Филипово), каго се е срѣщалъ съ много българи граждани. По-после той е ималъ за помощникъ Димитъръ Македонски, който пэ препоржка на Пловдивското епархийско черковно настоятелство е билъ презъ 1865—67 год. учитель и основатель на първото българско класно училище въ главното и будно българско село, водительтъ и стълпътъ на българщината въ Акж-челебийско, Устово. Къмъ 1870 год. въ Пловдивъ е вече имало комитетъ, начело на който е билъ учительтъ Д. Матевски, а къмъ 1874 год. тоя комитетъ е броелъ вече повече отъ 30 съзаклятници бойци.

Пловдивскитѣ съзаклятници сж имали между другото и особена задача, а именно: да следятъ настроението и мѣркитѣ на турскитѣ власти и на турцитѣ и въ града, въ случай че подушатъ и узнаятъ за готвещето се възстание; да следятъ за движнието на зой-

surger, à l'instant même qu'ils seront avertis.

Tandis que le gouvernement provisoire, ayant approuvé que l'insurrection serait levée le 1-er Mai, décida de son coté:

1-o „L'insurrection embrassera 6 centres:

Panagurichté, Koprivchtitsa, Karlovo, Pérouchtitsa, Bratsigovo, Batak et la forêt d'Eledjik.

2-o Couper la ligne du chemin de fer „Bélovo-Plovdiv“ et faire sauter les ponts principaux.

3-o Mettre le feu aux villes principales où pourraient se grouper de nombreuses armées turques

4-o Défense de tuer les turcs paisibles, d'en incendier les maisons et d'en piller les propriétés.

5-o Quiconque se permet de violenter une femme, de piller et de tuer les turcs paisibles, d'user de trahison de méconnaître le Gouvernement provisoire, est fusillé de six balles.“

Une trahison imprévue, cependant, découvrit, devant le sous-préfet de Pazardjik, tout le plan de l'insurrection; ce dernier rapporta tout au préfet Azis-Pacha de Plovdiv

Deux officiers cavaliers, accompagnés de quelques gendarmes, furent envoyés pour chercher à connaître les affaires et pour saisir les principaux coupables L'un d'eux, Nedjib-Aga, arriva le 19 Avril à Koprivchtitsa et ordonna d'emprisonner certains citadins de la ville, avec l'organisateur

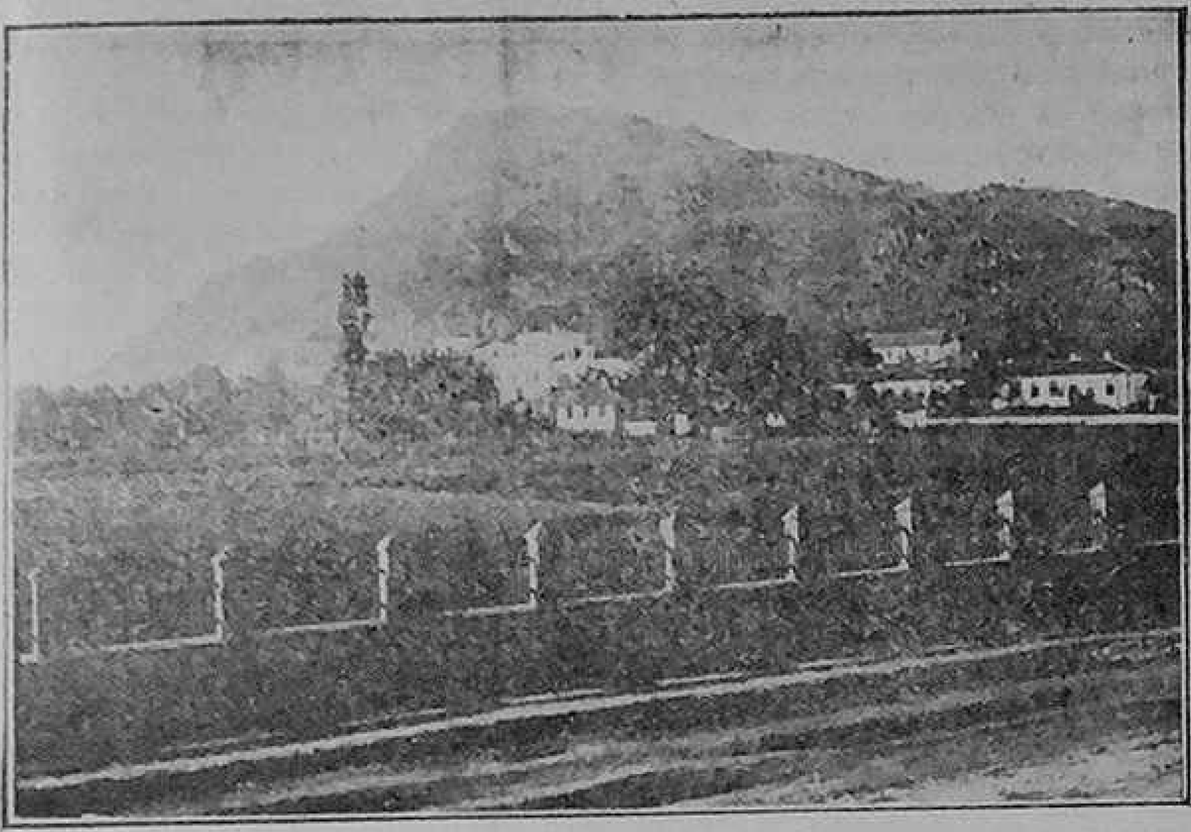

40 — Държавната болница при Джендемъ тепе.
L'hôpital d.état près de Djendème Tépé.

ската, жандармерията и потеритѣ, изпращани да дирятъ апостолитѣ и другитѣ комитетски хора; да следятъ за настроението на чуждитѣ среди въ града, а особено гърцитѣ и гърчеещитѣ се спрямо българското освободително дѣло; да улесняватъ набавянето, укриването и пренасянето на оржжия и други материяли; въ деня на възстанието да развалятъ желѣзопжтната линия за Цариградъ, и най-после, отъ разни мѣста при обявяване възстанието да запалятъ града и съ това да се внесе страхъ и убъркване и на властьта, и на турското население.

На 13 26 априлий 1876 год., когато се смѣтало, че всичко вече е било готово, въ мѣстно-

en chef de Koprivchtitsa, Thodor Loultchef Kablechkof; mais, ce dernier avec ses conjurés, entourèrent et attaquèrent, le 30 avril au matin, le quartier général de Nédjib-Aga et tuèrent l'officier et les trois soldats chargés de la garde; Nedjib-Aga réussit à s'enfuir avec ses cavaliers au moyen de ruse et retourna, par Klissoura, à Plovdiv, où il annonça tout ce qu'il avait vu et entendu Kablechkof rapporta aussitôt ce qui était arrivé à Koprivchtitsa et avertit Benkovsky à Panagurichté,

Le premier coup de fusil à Koprivchtitsa retentit vite à travers tout le district révolutionnaire de Panagurichté; des appels et des lettres écrites avec du sang furent aussitôt envoyés dans les стьта Оборище, Панагюрско, се свикало и състояло първото събрание отъ представители—пратеници на всички селски и градски комитети въ тоя революционенъ окржгъ. Земени сж били всички предпазителни мѣрки, за да не се угади отъ властьта нѣщо за това важно и голѣмо комитетско събрание, на което присжтствували 108 пратеници-пълномощници, които сж били най-интелигентнитѣ и най-преданнитѣ на освободителното дѣло съзаклятници и организатори. Нѣкои отъ тѣхъ сж представлявали комитетитѣ отъ нѣколко села. Отъ Пловдивскиятъ комитетъ е присжтствувалъ Христо В. Търневъ. Съ апостолитѣ, началницитѣ на отряди и съ охраната въ Оборище събранитѣ сж възлизали на около 400 души.

Събранието опредѣлило деньтъ 1 май да се обяви възстанието, а за подробноститѣ избрало комисия отъ 12 души, която се преименувала на „Временно правителство." Представители въ комисията имало отъ Пловдивъ, Копривщица, Панагюрище, Перущица, Брацигово, Клисура, Баня и Петричъ. Пловдивъ се представлявалъ отъ Хр. Търневъ. Временното правителство се спрѣло въ Панагюрище, дѣто на 17 сжщия месецъ подписало протокола на решението въ Оборище. Между другото, било още решено: „Деньтъ на възстанието ще се съобщи съ червено мастило. Въ случай на предателство, когато властитѣ тръгнатъ да ловятъ съзаклятницитѣ, това да не се допуща, а да се прогласи веднага възстанието, като се обади

autres districts révolutionnaires, tels que: Vratsa, Tirnovo, Sofia et Slivène.

Sous le bruit des fusils, le son des cloches, la bénédiction des prêtres, le déploiement des drapeaux insurrectionnels et l'exaltation générale, toute la contrée de la Sredna-Gora s'enflamma du feu révolutionnaire. Les agriculteurs abandonnèrent leurs charrues et leurs champs, les ouvriers et les gens de métier — leurs outils, les commerçants — leurs magasins; tous délaissèrent familles et parents, tranquillité et situation et se présentèrent volontairement au champ de la bataille sanglante et inégale, devant la mort imminente et le martyre, conduits par l'unique grand sentiment de devoir et d'amour pour la liberté du peuple et de la terre natale.

Les villes de Plovdiv, Pazardjik, Péchtéra, Karlovo, Sopot et Stanimaka, ne prirent point les armes ouvertement: la nombreuse population turque de la plupart d'entre elles et l'œil traître des grecs et des autres éléments étrangers empêchèrent surtout de travailler et d'aller ouvertement à l'œuvre insurrectionnelle

Malgré cela, le 21 Avril au soir, le conspirateur citadin de Plovdiv, D. Svechtarof, mit le feu à son magasin, situé au centre de la ville près de la plus grande mosquée turque.

Le cordonnier Kotcho Tchestimensky fit de même; puis il prit sa femme et son petit enfant et s'enfuit à Pérouchtitsa, pour y prendre part à la lutte commencée et où, lors du siège de l'église par les bachibozouks, il fit preuve d'un héroïsme et d'un déна всички комитети, които сж длъжни да възстанатъ, щомъ получатъ известието". Временното правителство пъкъ, като припотвърдило възстанието да се дигне на 1 май, решило: 1) Възстанието ще обема 6 центрове: Панагюрище, Копривщица, Карлово, Перущица, Брацигово, Батакъ и гората Еленжикъ. 2) Да се скжса желѣзопжтната линия Бѣлово—Пловдивъ и да се съборятъ важнитѣ мостове. 3) Да се подпалятъ главнитѣ градове, дето можело да се събере много турска войска. 4) Забранява се убиването и подпалването кжщитѣ на мирнитѣ турци, както и ограбване на имотитѣ имъ. 5) Който си позволи насилие на жена, грабежи, убиване на мирни турци, предателство, незачитане на Временното правителство, застрелва се съ шесть куршума".

Неочаквано, обаче, предателство разкрило предъ Пазарджишкия каймакамъ цѣлия планъ на възстанието, а последниятъ веднага съобщилъ всичко на мютесарифа Азизъ паша въ Пловдивъ. Двама конника офицери — полицаи съ по нѣколко конни жандарми били пратени да проучатъ работитѣ и да уловятъ главнитѣ виновници. Единиятъ отъ тѣхъ, Неджибъ ага, на 19 априлий пристнгналъ въ Копривщица и разпоредилъ да се затворятъ нѣколцина начело съ най енергичния копривщенски апостолъ — водитель Тодоръ Лулчевъ Каблешковъ, но последниятъ съсъ съзаклятницитѣ си съграждани сутриньта на 20 априлий обкржжилъ и нападналъ конака и убили мюдирина съ тримата му заптии

vouèment exceptionnels: il tua sa femme, son enfant et lui même, afin de ne pas tomber vivants entre les mains des assiégeants. Les conspirateurs de Plovdiv jetèrent des matières inflammables sur d'autres endroits de la ville encore, avec le but de faire enflammer la ville entière; mais, les turcs, qui connurent probablement l'intention des conjurés, éteignirent vite le feu, ne permettant à aucun chrétien d'approcher d'eux.

La même nuit on vit aussi des flammes d'incendie dans le village voisin de „Tsaratsovo".

Au commencement, la frayeur des Turcs fut grande; la même nuit encore, ils placèrent un cordon de patrouilles si dense qu'il fut déjà impossible d'entrer dans la ville et d'en sortir sans être aperçu.

La population turque avait été avertie longtemps avant de ce qui s'organisait et elle fut prête dans son fanatisme à la soif de pillage et de carnage. Le 22 Avril, commencèrent à descendre dans la ville des bachibozoucks armés des villages voisins et des Rhodopes. Les citadins turcs, d'ailleurs, parcouraient dèjà armés les rues.

Le 24 Avril, le préfet Azis-Pacha revint de Pazardjik où il était allé des qu'il et reçu la nouvelle de la proclamation de l'insurrection, pour voir lui-même et étudier de près les affaires dans la Sredna-Gora.

Il amena avec lui le prêtre de Pazardjik — Georges Tilef — le remit avec des paroles blessantes au métropolite bulgare Panarète et l'éxpédia, quelques jours après, à la prison d'Andrinople.

турци. Неджибъ ага съ нѣколцината си конника сполучилъ съ хитрость да избѣга и презъ Клисура се върналъ въ Пловдивъ, дето съобщилъ за всичко, що научилъ и видѣлъ. За станалото тоя день въ Копривщица Каблешковъ веднага известилъ на Бенковски въ Панагюрище.

Гърмежътъ на първата пушка въ Копривщица бързо прозвучалъ по цѣлия революционенъ Панагюрски окрѫгъ като веднага се пратили възвания и кървави писма и въ другитѣ революционни окрѫзи: Вратца, Търново, София и Сливенъ. Подъ гърма на пушкитѣ, гласътъ на камбанитѣ, благословията на свещеницитѣ, развѣването на възстанническитѣ знамена и въодушевлението на всички, цѣлото Срѣдногорие и севернитѣ склонове на западнитѣ Родопи пламнали. Орачитѣ напуснали ралата съ нивитѣ си, занаятчиитѣ и работницитѣ — сѣчивата си; всички оставили семейства и близки, спокойствие и състояние и доброволно се явили въ полето на неравната кървава борба, предъ явната смъртъ и мѫченичество, водени само отъ силното чувство и съзнание на свещенъ дългъ и обичь за свободата на родъ и родна земя.

Градоветѣ Пловдивъ, Пазарджикъ, Пещера, Карлово, Сопотъ и Станимака, обаче, не възстанали открито съ орѫжие. Многочисленото турско население въ повечето отъ тѣхъ и предателското око на гърци и други инородни елементи най много прѣчили да се работи и явно да се тръгне съ възстаническото дѣло. При все това, на 21

Le même jour, il convoqua dans la préfecture un conseil des plus notables citadins d'entre les diverses nationalités de la ville avec leurs chefs religieux en tête.

Alors furent prises des mesures hâtives et décisives pour l'apaisement de l'insurrection.

La même chose fut opérée dans les autres villes aussi où les turcs devancèrent et réussirent à étouffer tout essai de mouvement insurrectionnel.

Le préfet Azis Pacha tomba en disgrâce; il fut remplacé par Hamid Pacha, homme rude et sevère, qui en sa qualité d'ancien préfet du district, connaissait bien ce dernier. Le ministre de la guerre vint lui-même, donna les recommandations nécessaires et les ordres militaires et repartit, deux jours après, pour Constantinople.

La ville de Plovdiv fut inondée de soldats et de bachibouzoucks, excités et prêts à tout.

La lutte déclarée et menée avec un grand enthousiasme et une confiance résolue, fut commencée tout d'abord avec les bachibozoucks et les tcherkèsses; mais, lorsqu'arriva une armée turque régulière, de vrais combats furent engagés à plusieurs endroits avec elle aussi.

Au cours de 10-15 jours, la répression de l'insurrection fut faite avec une cruauté inouïe, mais les barbaries continuèrent plus d'un mois et demi.

Panaguriché, Pérouchtitsa, Batak, Klissoura, Stréltcha, Poïbrené, Kolaglaré, Eléchnitsa et beaucoup d'autres villages encore furent, soit entièrement, soit en partie incendiés, pillés et tournés en abattoirs — cimetières. Dans la срещу 22 априлий съзаклятникътъ пловдивски гражданинъ Д. Свѣщаровъ запалилъ дюкяна си находещъ се въ центъра на града близо при най-голѣмата турска джамия. Сѫщото направилъ и обущарьтъ Кочо Честименски, па зелъ жена си и детенцето си и отишълъ въ Перущица, за да земе участие тамъ въ започнатата борба и дето при обсадата на черквата отъ башибозуцитѣ той проявилъ небивало геройство и себеотрицание — убива жена си, детето и себе си, за да не паднатъ живи въ рѫцетѣ на обсадителитѣ. Пловдивскитѣ съзаклятници хвърлили запалителни вещества и по други мѣста изъ града съ цель да пламне цѣлиятъ градъ, обаче турцитѣ, които сигурно по-отрано сѫ знаели за това намѣрение на съзаклятницитѣ, бързо угасили пожаря, като не допуснали ни единъ християнинъ да се приближи при тѣхъ. Презъ сѫщата нощь се видѣли пламъци отъ пожарь и въ ближното до града въ полето село Царацово.

Уплахата на турцитѣ въ началото е била голѣма. Още презъ сѫщата нощь тѣ поставили гѫстъ кордонъ отъ патрули, че вече станало невъзможно нито влизането, нито излизането отъ града, безъ да се забележатъ, на християни, а главно българи. Турското население било предизвестено много по-отрано за готвещитѣ събития и билъ подготвенъ неговия фанатизъмъ и жажда за грабежъ и сѣчь. На 22 априлий почнали да слизатъ въ града въорѫжени башибозуци отъ близнитѣ села и изъ Родопитѣ. Та и

ville de Plovdiv, les prisons, les bains et d'autres établissements publics furent remplis de prisonniers coupables et innocents, dont un grand nombre de jeunes gens âgés de 15 ans.

Beaucoup de citadins bulgares de la ville même de Plovdiv furent aussi jetés en prison, dont les plus illustres sont: Joachim Grouef, Chr. G. Danof, Iv. Douchkof Constantin Kaltchef, Doucho Hadji-Dékof, St. Drensky etc.

Au début même du mois de Mai, fut envoyé de Constantinople un commissaire extraordinaire — Sélim Efendi — qui forma, sous sa présidence, un tribunal temporaire; ce dernier commença avec une grande rapidité à juger et à condamner les prisonniers à l'échafaud, ou à l'éxil, ou à la prison à perpétuité, dans les forteresses d'Asie Mineure. Les membres de ce tribunal exceptionnel furent des turcs et des grecs d'entre les plus fanatiques; il y eut aussi quelques bulgares de confiance, mais ils ne faisaient qu'y figurer sans pouvoir prononcer une seule parole. Cinq commissions d'instruction furent aussi attachées au tribunal.

Ce fut alors pour les Grecs le moment psychologigue le plus favorable pour régler avec succès et définitivement leur question avec les Bulgares, qui venaient à peine de secouer le joug du clergé grec.

Soit en qualité d'interprètes ou de personnes habiles dans les différentes commissions et dans le tribunal exceptionnel, soit en qualité de conseillers et de personnes compétentes dans les divers établissements provisoires et ailleurs où leur service au gouverсамитѣ граждани турци вече по улицитѣ се движели въоржжени.

На 24 априлъ мютесарифимътъ Азисъ паша се върналъ отъ Пазарджикъ, дето билъ заминалъ веднага следъ вестьта за обявеното възстание, за да види близо работитѣ въ Средногорието. Той довелъ съсъ себе си пазарджишкия свещеникъ Георги Тилевъ, предалъ го съ ядни думи на българския митрополитъ Панаретъ, а следъ нѣколко дни го пратилъ въ Одринския затворъ. Въ сжщия день той свикалъ въ управлението съветъ отъ първитѣ граждани на всички народности въ града на чело съ духовнитѣ имъ началници. Земени били тогава бързи и решителни мѣрки за потушаване на възстанието. Сжщото е било извършено и въ другитѣ градове, дето турцитѣ спреварили и съумяли да задушатъ и усуетятъ всѣки опитъ за бунтовнишко движение.

На мѣстото на падналия въ немилость Азисъ паша на 27 априлий дошълъ другъ, Хамидъ паша, човѣкъ суровъ и строгъ, който, като е билъ и по-рано управитель на окржга, познавалъ го добре. Дошълъ и самия военен министъръ, далъ нужднитѣ военни разпоредби и следъ два дни си заминалъ за Цариградъ.

Градътъ Пловдивъ се изпълнилъ съ войска и башибозуци, наежени и готови за всичко. Борбата, открита и поведена съ голѣмъ възторгъ и самоувѣреность, започнала най-напредъ съ башибозуцитѣ и черкезитѣ, а когато пристигнала редовна турска войска, на много мѣста

nement turcs était possible et nécessaire, toutes sortes de Grecs et de Tsintsares s'étaient partout installés.

Il y détournaient très habilement et très méchamment les avœux des Bulgares emprisonnés et accusés; ils inventaient et lançaient toutes sortes de calomnies; en un mot, ils déployaient toute leurs capacités pour présenter le Bulgare et tout le peuple bulgare comme l'élément chrétien le plus méchant et le plus dangereux de l'empire turc et dont il fallait finir une fois pour toutes.

Partout dans les terres bulgares, les agents du Phanar et les panhellénistes menaçaient ouvertement la population bulgare et la forçaient de renoncer, par des déclarations écrites devant le gouvernement, le patriarcat et les consulats, au schisme des Bulgares, de s'avouer être de nationalité grecque et de reconnaître comme son chef spirituel le Patriarcat œcuménique de Constantinople. Et, toute localité bulgare, ou toute famille bulgare séparée, qui agissait de la sorte, était laissée en paix et en securité par les autorités turques; et plus tard, lors de la guerre russo turque, il n'en était demandé aucun secours ni impôts militaires.

Et cependant, parmi les grecs et les tsintsares, qui firent peser, en ces temps terribles la douleur et le malheur sur la population bulgare du département de Plovdiv, il y eut deux hommes qui firent preuve du sentiment humanitaire de pitié.

Ce furent, Mihal Gumusche-Guérdane et le Docteur Mihal Vlado; le premier, par son influence allégea la pei-

41 — Сѣидба на оризъ около Пловдивъ.
Semaille de riz aux environs de Plovdiv.

се водили сражения и съ нея. Въ продължение на 10 – 15 дни възстанието било потушено съ небивала жестокость, ала звѣрствата продължили повече отъ единъ месецъ и половина. Панагюрище, Перущица, Батакъ, Клисура, Стрѣлча, Поибрене, Калагларе, Елешница и още много други села били едни изцѣло, а други по малко опожарени, ограбени и обърнати на касапници — гробници. Въ града Пловдивъ затворитѣ, банитѣ и други обществени заведения се изпълнили съ затворници, виновни и невиновни, между които и 15 годишни юноши.

Отъ Пловдивъ сѫщо били хвърлени въ затворитѣ много българи, между които и виднитѣ такива: Иоакимъ Груевъ, Хр. Г. Дановъ, Ив. Душковъ, Душо хаджи Дековъ, Ст. Дрѣнски, Константинъ х. Калчевъ и др.

Още въ началото на май отъ

ne de beaucoup d'accusés; le second en sa qualité de médecin, ayant eu entrée libre dans les prisons secourut bien des prisonniers pauvres et malades, par des auscultations, des médicaments. et des dons pécuniaires

La lutte gigantesque, par laquelle cette fois le peuple bulgare fit voir très ostensiblement au monde entier et à ses ennemis qu'il était prêt à toutes sortes de victimes et de sacrifices pour le recouvrement de sa liberté politique aussi, lui attira beaucoup et de grandes souffrances, telles qu'on n'en a point rencontrées dans la vie historique d'autres nations:

Ainsi, dans le district révolutionnaire de Panaguricht é, 65 localités bulgares eurent à pâtir, 42 d'entre lesquelles ayant été entièrement brûlées; tandis que le nombre des morts, rien

Цариградъ билъ пратенъ въ Пловдивъ извънреденъ комисарь, Селимъ ефенди, който подъ свое председателство съставилъ извънреденъ сѫдъ и съ голѣма бързина почналъ да осѫжда и предава на бесилка заловенитѣ, а други пъкъ да праща на изгнание и доживотенъ тъмниченъ затворъ изъ малоазийскитѣ крепости. За членове въ извънредния сѫдъ били назначени най-фанатицитѣ турци и гърци и за очи и нѣколцина довѣрени българи, които никой нито питалъ за нѣщо, нито тѣ сѫ били въ състояние да кажатъ дума въ защита и на най-незиннитѣ. При сѫда били образувани и петь изследователни комисии.

За гърцитѣ настаналъ тоя пѫть най-благоприятенъ психологически моментъ, да се справятъ успѣшно и окончателно съ българитѣ, които току-що се отървали отъ гръцкото духовно иго. Било като преводчици или вещи лица въ разнитѣ комисии и въ извънредния сѫдъ, било въ други за случая временно устроени учреждения и на всѣкѫде другаде, било и като съветници или властни лица, дето е била нуждна и възможна тѣхнита услуга на турското правителство, — се настанили разни гърци и цинцари. Тамъ тѣ изопачавали твърде ловко и подло показанията на затворенитѣ и обвинявани българи, измисляли и пущали всѣкакви клевети, съ една дума, пускали въ ходъ цѣлия си манталитетъ, за да представятъ всѣки българинъ и цѣлия български народъ за най-опасния и най-злия християнски елементъ въ турска-

que dans les jours de l'insurrection, s'éleva à 18000 personnes. Les statistiques officielles turques elles-mêmes dénombraient alors 5,248 maisons brûlées, et 4,000 personnes tuées dont la moitié étaient des femmes, des enfants et des nourrissons uuvants.

En plus, beaucoup de jeunes filles et de garçons furent enlevés et mohamétisés dans les „harèms" turcs.

Quoique n'etant pas encore prêtes, certaines localités bulgares éloignées des autres districts révolutionnaires, avaient aussi levé d'une manière prématurée le drapeau de l'insurrection; mais, là aussi, tout passa aux flammes et au fil de l'épée avec la même cruauté et tout fut bientôt apaisé. Le journal français „Courrier de l'Orient" publié alors à Constantinople, comptait à 100,000 le nombre total des Bulgares péris en 1876.

A part cela, même dans les confins bulgares qui ne s'insurgèrenpoint et demeurèrent complètement paisibles, les prisons regorgèrent de Bulgares, incarcérés à cause de la frayeur et de la colère turques excitée par l'insurrection, et par les calomnies des Grecs.

A plusieurs endroits à Plovdiv furent dressés des échafauds, sur lesquels quotidiennement furent pendus de nombreux malheureux. Il y avait de pareils échafauds encore dans les autres villes et localités bulgares plus lointaines. Ainsi, par exemple, dans la province d'Akhen-Tchélébi (dans les Rhodopes) furent expédiés, des prisons de Plovdiv, trois jeunes bulgares de 16 à 18 ans, qui furent pendus dans les plus gros та империя и, следователно, съ него трѣбвало сега да се свърши еднажъ за винаги. Агентитѣ на Фенеръ и панелинизмътъ навсѣкжде изъ българскитѣ земи открито и безпрепятствено заплашвали и карали ужасеното българско население съ писмени молби до правителството, патриаршията и нѣкои чужди консулства да заявява, че се отказва отъ схизматицитѣ българи, че е елинско по народность и че признава за свое духовно началство Вселенската Майка въ Цариградъ. И всѣко селище българско, или отдѣлно българско семейство направяло ли това, то бивало не зекачвано отъ турскитѣ власти и отъ турцитѣ; било напълно спокойно отъ всичко и отъ него и по-после презъ руско-турската война не е била искана и земана никаква военна помощь и данькъ.

При все това, между многото злини, които и въ Пловдивъ, и въ епархията му малцинството гърци и цинцари причинили на българитѣ въ онова тежко ужасно време, само двама се намѣрили, на които човѣшкото чувство на състрадание преодолѣло. Това сж били Михалъ Гюмюшъ Герданъ и Д-ръ Михалъ Владо: първиятъ съ влиянието си облекчилъ теглото на мнозина обзинени, а вториятъ като лѣкарь, имайки свободенъ входъ въ затворитѣ, съ преглеждане, цѣрове и съ парична помощь спомогналъ на мнозина болни и бедни затворници.

Величествената борба, съ която българскиятъ народъ тоя пжть най-много показалъ на свѣта и на своитѣ врагове, че е готовъ на всѣкакви жертви и

villages et dont les corps furent laissés exposés plus de deux jours.

L'élan national, en 1876, pour l'émancipation politique, se termina très tristement et les sacrifices en furent très grands; mais, les suites furent décisives aussi bien pue pour le peuple bulgare que pour l'empire turc.

La manière dont fut apaisée l'insurrection et les cruautés opérées dans la province de Plovdiv ne restèrent point cachées à l'humanité intellectuelle. Tout ce qui a été fait par les bachibozouks, l'armée régulière et les autorités turques, fut vite connu par de nobles étrangers de Plovdiv, d'Andrinople et de Constantinople, et de là publié au monde entier.

Les premiers qui par la poste autrichienne, rapportèrent à des parents et à des amis à Constantinople, et par là, à certains etrangers, des détails sur les cruautés commises, furent les citadins bulgares de Plovdiv, Iv. Evst. Guechof Iv. St. Guechof et Constantin Hadji Kaltchof, — jeunes patriotes instruits, possédant les langues française et anglaise. Constantin H. Kaltchof fut, d'ailleurs, membre conjuré du Comité de Plovdiv.

Le Français Jean Pétri, dans son journal „Courrier de l'Orient“ à Constantinople, et l'Anglais Paers dans le journal anglais „Daily News“ à Londres, décrivirent, les premiers, les cruautés commises. Vite, après cela, les journaux européens les plus en vue donnèrent aussi des descriptions navrantes sur les cruautés turques.

Les hommes les plus illustres et les plus humanitaires du siècle d'alors, élevèrent leur voix indignée en faveur de la за своята политическа свобода, му донесла много и рѣдки въ историческия животъ на други народи страдания. Така въ Панагюрския революционенъ окржгъ пострадали 63 български селища, отъ които 42 били досущъ изгорени, а числото на загиналитѣ само презъ днитѣ на възстанието се пресмѣтало на 18,000 души. Самитѣ турски официялни изброявания показвали тогава 5248 кжщи изгорени и 4,000 души избити, отъ които половината били беззащитни и невинни жени, деца и пеленачета. При това, много момичета и момчета били отвлѣчени и помохамеданчени изъ турскитѣ хареми.

Макаръ и неподготвени, и преждевременно, възстанически движения станали въ нѣкои покраини и селища и въ другитѣ революционни окржзи, но и тамъ съсъ сжщата звѣрщина и жестокость всичко било потушено. Издаваниятъ тогава въ Цариградъ френски въстникъ „Courrier de l'Orient" изброявалъ на 100 хиляди души всичко загинали българи презъ 1876 год. Освенъ това, но и въ невъзстаналитѣ и напълно спокойни български покраини затворитѣ били препълнени съ затворници българи само предъ страха и яростьта на турцитѣ отъ възстание, или пъкъ по клеветитѣ на гърци.

Въ Пловдивъ на нѣколко мѣста били издигнати бесилки, на които всѣки день били обесвани по нѣколцина нещастници. Такива бесилки имало и въ други градове и отдалечени селища. Тъй напр. чакъ въ Ахж-челебийската каза въ Родопитѣ били

protection du peuple bulgare; tels furent: Gladstone en Angleterre, Victor Hugo en France, Garibaldi en Italie, et beaucoup de sociologues et de publicistes russes. Aussitôt fut dépêchée une commission composée de Scaïler, consul américain à Gonstantinople, Barringh. secrétaire de l'ambassadeur anglais à Constantinople et du prince Tsertélef, embassadeur russe à Plovdiv. La commission se réunit à Plovdiv et visita personnellement les lieux de l'insurrection et des dévastations.

La commission était accompagnée du noble américain Mac-Gahan, reporter du journal „Daily News", où, parmi les nombreuses constatations terrifiantes, vues de ses propres yeux, il rapporta les faits suivants:

„Dans la cour de l'église gîsaient les cadavres de 3000 personnes.

C'était un spectacle des plus épouvantables; il y avait, dans cet amas de cadavres, de petites têtes blondes, écrasées par les lourdes pierres; de petits pieds semblables aux doigts d'homme, dont la chair était désséchée par la grande chaleur; de petites mains enfantines qui appelaient au secours; des enfants morts de la frayeur des épées, et des mains ensanglantées par des gens imbus de cruauté, qui les ont tenus et massacrés; des enfants qui sont morts au milieu de cris, de terreur, et de frayeur; de jeunes filles qui avaient péri pleurantes et implorant la pitié;

42. — Популярната банка въ гр. Пловдивъ, основана въ 1913 г.
La Banque Populaire à Plovdiv, fondée en 1913.

пратени отъ пловдивскитѣ затвори три българчета юноши по на 16—18 годишна възрасть, обесени въ голѣмитѣ села, и тѣлата имъ оставени по два дни да висятъ за показъ

Народниятъ подемъ презъ 1876 год. за политическа свобода свършилъ твърде печално; покрусата на народния духъ и жъртвитѣ били много голѣми, обаче, последицитѣ били сѫдбоносни и за българския народъ, и за турската държава. Начинътъ, по който се потушило въз-

des mères essayant même dans la mort de protéger leurs petits enfants de leurs corps chétifs....“

Tandis que Scaïler, dans son rapport, annonçait:

„Lorsque je vins dans cette ville (Batak) je vis une foule de chiens sur une colline s'élevant aux environs; ayant demandé ce que c'était, on me répondit qu'il y avait là des cadavres humains dont les chiens se régalaient; j'y станието, и звѣрствата, извършени въ Пловдивско, не останали скрити за просвѣтеното човѣчество. Всичко извършено отъ башибузуци, редовна войска и турскитѣ власти бързо било научено отъ благородни чужденци въ Пловдивъ, Одринъ и Цариградъ, и отъ тамъ се разпространили по цѣль свѣтъ.

Първи, които, чрезъ австрийската поща до свои близки и довѣрени хора въ Цариградъ и отъ тамъ до известни чужденци донесли подробности за извършенитѣ звѣрства, сж били пловдивскитѣ граждани Ив. Евст. Гешевъ, Ив. Ст. Гешевъ и Константинъ хаджи Калчевъ, млади образовани родолюбци, владѣещи английски и френски езици. Константинъ Калчевъ при това е билъ и съзаклятникъ-членъ въ пловдивския комитетъ. Французинътъ Жанъ Петри въ своя вестникъ „Courrier de l'Orient" въ Цариградъ и англичанинътъ Паерсъ въ английския в. „Дейли Нюсъ" въ Лондонъ първи описали извършенитѣ звѣрства. Бързо следъ това и най-виднитѣ европейски вѣстници дали потресни описания за турскитѣ звѣрства. Най великитѣ и най-голѣмитѣ човѣколюбци на своя вѣкъ тогаза издигнали своя гласъ на възмущение и въ защита на българския народъ. Тѣ сж били: Гладстонъ въ Англия, Викторъ Хюго въ Франция, Гарибалди въ Италия и много руски обществени и публицисти въ Русия. Веднага се пратила комисия, състояща се отъ Скайлеръ, американски консулъ въ Цариградъ, Барингъ, секретарь на английския посланикъ тамъ, и dirigeai aussitôt mes pas.... Mais, Seigneur! Que vis-je!

A peine fus-je arrivé, que les chiens s'enfuirent emportant chacun un morceau de chair ou un os! Et quel spectacle poignant se présenta encore à nos yeux! ... L'esprit humain en faiblit:

„Un grand nombre de squelettes, d'ossements et de crânes, avec des costumes et des foulards de femmes, au milieu d'une puanteur étouffante! La plupart de ces squelettes étaient dénudés de chair; les chiens les avaient rongés et les corbeaux les avaient becquetés.

Tout ce monceau de victimes humaines présentait une vue affreuse. Les crânes et les squelettes étaient plutôt petits; et la plupart des crâne étaient détachés de leurs troncs; ce qui prouve que les victimes avaient été d'abord égorgées. J'ai compté à plusieurs endroits par centaine de pareils squelettes entassés."

Le grand homme d'état anglais — Wiliam Gladstone — par ses discours au parlement anglais, et par ses brochures, intitulées «**Les horreurs bulgares et la question d'orient**„ et „**Leçons de massacre**" réussit à briser l'opiniâtreté du gouvernement conservateur anglais d'alors, dans la personne du plus grand turcophile et défenseur de la Turquie —Disraéli Beaconsfeld князъ Церетелевъ, руски консулъ въ Пловдивъ. Комисията се събрала въ Пловдивъ и лично обходила мѣстата на възстанието и опустошенията. Съ комисията е билъ и благородниятъ американецъ Макъ Гаханъ, дописникъ на в. „Дейли Нюсъ", и дето между многото ужаси, що видѣлъ съ очитѣ си, съобщавалъ: „Въ черковния дворъ лежеха изклани повече отъ три хиляди души. Тукъ бѣ едно зрелище страшно, отъ което настръхнува човѣкъ. Въ това купище отъ тѣла имаше малки кждрави главички, строшени отъ тежкитѣ камъни; малки краченца, колкото пръститѣ на човѣкъ, на които месата бѣха изсъхнали отъ силната горещина. Малки детски ржчички, прострени за помощь. Деца, които умрѣли отъ страхъ предъ сабитѣ и предъ окървавенитѣ ржце на озвѣренитѣ хора, които ги държали и клали; деца, които умирали съ писъци отъ ужаси и отъ страхъ; млади моми, които измрѣли ридающи и молещи за милость; майки, които умрѣли, като се опитали да защитятъ малкитѣ си деца съ слабитѣ си тѣла . . . ."

Скайлеръ пъкъ въ своя докладъ съобщавалъ: „Когато влѣзохъ въ тоя градъ (Батакъ), видѣхъ много псета върху една могила, която се издигаше край него; попитахъ, що е това, отговориха ми, че тамо сж човѣшки тѣла, съ които се лакомятъ псетата; отидохъ тамъ веднага . . . Боже мой! Какво видѣхъ! Щомъ стигнахъ тамъ, псетата се разбѣгаха, всѣко съ по единъ кжсъ месо и съ по единъ кокалъ въ устата си! А

L'indignation générale provoquée par les atrocités turques fut surtout grande en Angleterre et en Russie.

Avec une lettre, signée par 44 mille dames anglaises des plus hautes classes du peuple anglais, la reine d'Angleterre fut priée de faire cesser les cruautés des Turcs sur les chrétiens soumis et sans défense. Des Anglais et d'autres étrangers commencèrent à venir plus souvent à Plovdiv, afin de voir et de constater de leurs propres yeux le lieu même des atocités turques.

Un comité de personnes humanitaires anglaises fut constitué à Londres, pour quêter des secours, au moyen desquels on pût alléger les souffrances des gens survivants des localités anéanties aux environs de Plovdiv et ailleurs. Ce fut la noble dame anglaise Leady Strangfort qui se mit volontairement à la tête de ce Comité; elle vint à Plovdiv, visita personnellement les lieux sinistrés et distribua plus de 30 mille livres anglaises pour le fournissement d'habits, de nourriture, de bétail et de matériel de construction aux malheureux demeurés sans asile.

Un autre bienfaiteur, également anglais, Master Long, fit bâtir des baraques dans les localités détruites et distribua des secours aux survivants malheureux.

Presque tous les consuls européens et americains de Plovdiv, Odrine, Constantinople et d'autres villes de Turquie, rapportèrent en détail à leurs gouvernements les grandes atrocités des Turcs.

Le gouvernement turc frissonna de la tournure que prirent les affaires, tandis que l'intérêt des какво зрелище ни се представи още!. . . Човѣшкиятъ разумъ се помрачава отъ това."“

„Голѣмъ брой скелети, кости и черепи съ женски дрехи или забрадки въ една задушителна воня! Повечето отъ тия скелети бѣха безъ месо; псетата ги бѣха углозгали, и гарванитѣ изкълвали. Цѣлата тая грамада отъ жертви човѣшки представляваше страшенъ изгледъ. Черепитѣ и скелетитѣ бѣха повечето малки и най-много черепи бѣха откѫснати отъ труповетѣ си, което доказва, че жертвитѣ сѫ били по-преди заклани. На нѣколко мѣста преброихъ по стотина на купъ такива скелети . . . .“

Великиятъ английски държавникъ Вилямъ Гладстонъ съсъ своитѣ речи въ английския парламентъ и съ брошуритѣ си: **„Българскитѣ ужаси и източния въпросъ“ и „Уроци отъ клане“** сломилъ упоритостьта на тогавашното английско консервативно министерство въ лицето на най-голѣмия туркофилъ и бранитель на Турция, Дизраели Биконсфилдъ. Негодуванието противъ турскитѣ ужаси било голѣмо, ала най-силно било то въ Англия и Русия. Съ едно писмо, подписано отъ 44 хиляди англичанки отъ най-високитѣ слоеве на английския народъ, се молѣла английската кралица да се прекратятъ свирепствата на турцитѣ надъ подчиненитѣ ѝ и беззащитни християни. Въ Пловдивъ започнали по често да идватъ англичани и други чужденци, за да видятъ и провѣрятъ съ очитѣ си на самото мѣсто извършенитѣ жестокости отъ турцитѣ. Въ Лон-

étrangers effraya la population même fanatisée turque.

Quant à la population bulgare démoralisée, elle se sentit ravivée.

Une amnistie générale fut tout d'abord étendue sur les prisonniers demeurés saufs, sous la demande et la poussée des grandes puissances. Cela sauva de l'échafaud ou du martyre dans les prisons un millier de malheureux. Après cela le gouvernement turc, afin de devancer et de détourner l'orage qui menaçait l'etat, nomma et envoya à Plovdiv une commission de dix membres, sous la présidence de Sahdoullah Bey et accompagnée pour la forme d'un membre bulgare, — Hadji Ivantcho Pentchovitch leur homme de confiance employé de longues années au service turc.

Ce dernier était déjà venu auparavant à Plovdiv, avec Blakh Bey, par ordre de Constantinople, pour rechercher et interroger les accusés de vols et de meurtres. La commission visita personnellement et dans sa pleine composition les localités endommagées et se mit ensuite à son œuvre dans la ville.

Elle mena très lentement son travail, se demandant comment on pourrait bien venir en aide aux malheureux survivants; et cela faisait voir très clairement, que sa destination était seulement de gagner du temps, jusqu'à l'apaisement de l'indignation publique en Europe.

Depuis longtemps, la rivalité manifeste parmi les puissances européennes pour la presqu'île balkanique, ne faisaient que maintenir le chaos et l'injustice en Turquie.

Après l'insurrection, cependant, en 1875 de la Bosnie et de l'Her-

43. — Складъ за тютюнъ на Димитръ П. Кудоглу въ Пловдивъ, ул. „Ив. Вазовъ“.
Dépot de tabac, à Dimitri P. Koudoglou, à Plovdiv, rve „Iv Vazof“.

донъ се съставилъ комитетъ отъ човѣколюбиви англичани и англичанки за събиране помощи, съ които да се облекчатъ страданията на останалитѣ живи хора въ опожаренитѣ селища въ Пловдивско и другаде. На чело на тоя комитетъ доброволно застанала благородната англичанка Леди Странгфордъ, която дошла въ Пловдивъ, лично споходила пострадалитѣ мѣста и раздала повече отъ 30 хиляди английски лири за снабдяване съ дрехи, храна, добитъци и поправка на жилища на обездоменитѣ нещастници. Така сжщо и другъ благодетель англичанинъ, Мистеръ Лонгъ, съградилъ бараки въ унищоженитѣ селища и раздалъ помощи на живитѣ страдалци.

Всички почти европейски и американски консули въ Пловдивъ, Одринъ, Цариградъ и други градове изъ Турция съ доклади подробно донесли на свои-

zégovine, celle des Bulgares en Avril 1876 et les terreurs qui la firent réprimer, un intérêt plus grand et général sur la situation en Turquie, anima l'Europe entière.

Les grandes puissances refléchirent au sujet des moyens à prendre pour rétablir le bon ordre dans les affaires de l'orient bouillonnant et pour alléger jusqu'à un certain point et assurer la vie des chrétiens et principalement des Bulgares sous l'autorité turque.

En juin 1876, la Serbie et le Monténegro, voyant tout cela, et afin de profiter de l'occasion pour gagner et s'assûrer quelque chose de la situation créée, ouvrirent la guerre contre la Turquie Plusieurs milliers de volontaires, d'entre toutes les contrées bulgares, prirent part à cette guerre avec l'espoir de la libération du peuple bulgare à son tour.

Sous la conduite de ses voyvodes, certaines troupes de volonтѣ правителства за голѣмитѣ злодеяния на турцитѣ.

Турското правителство се стреснало отъ земения обратъ на работитѣ, а заинтересованостьта на чужденцитѣ уплашила и самото нафанатизирано турско население. Убитото пъкъ духомъ и ужасено българско население се по-ободрило. Найнапредъ последвала подъ давлението на Великитѣ сили амнистия надъ останалитѣ живи затворници. Това спасило отъ бесилката или мжченическата смърть въ затворитѣ хиляди нещастници. Следъ това турското правителство, за да изпревари и предотврати бурята, която застрашавала държавата, назначило и изпратило въ Пловдивъ една десеточленна комисия подъ председателството на Саадулахъ бей и за очи съ единъ българинъ членъ въ нея, Хаджи Иванчо Пенчовичъ, дългогодишенъ турски чиновникъ и довѣрено лице. Той и по-рано презъ м. августъ заедно съ Блакъ бей идвалъ въ Пловдивъ по заповѣдь отъ Цариградъ, ужъ за да издирятъ и изпитатъ провиненитѣ въ кражба и убийства. Комисията въ цѣлия си съставъ лично обиколила пострадалитѣ селища и следъ това започнала да работи въ града. Тя карала много мудно своята работа, като какъ ли трѣбвало да се помогне на живитѣ страдалци, а това явно показвало, че назначението ѝ е било само да се печели време, до като поутихне общественото негодувание въ Европа.

Отдавна проявеното съперничество между европейскитѣ сили къмъ Балканския полуос-

taires bulgares passèrent de Serbie en Turquie et vinrent jusqu'à Berkovitsa.

Mais, lorsque les Serbes commencèrent à essuyer des défaites de la part des Turcs, le tsar russe — Alexandre II le Libérateur— se mêla alors aux affaires et fit arrêter la guerre: à son invitation fut convoquée à Constantinople une conférence des représentant des grandes puissances, qui élabora un projet de réformes; par ce projet les terres bulgares étaient partagées en trois contrées, devant jouir de l'autonomie; ce furent:

La Contrée Occidentale avec siège central Sophia, et embrassant les Sandjaks de Sophia, Vidin, Nicopol, Skopié et Bitolia; la Contrée Orientale avec siège central Tirnovo, et embrassant les sandjaks de Roussé. Tirnovo, Toultcha. Varna, Plovdiv et, en partie, Odrin et Sérès; la troisième contrée déterminait les limites des terres turques habitées par des Bulgares.

Ces limites de la Bulgarie, reconnues par toutes les puissances et par la Turquie, coïncidaient avec les terres dont la majorité des habitants était bulgare et qui avaient été reconnues commes bulgares; et par un décret souverain, ces terres jouissaient de leurs droits ecclésiastiques et nationaux et d'un Exarchat bulgare.

Le gouvernement turc, cependant, sous la protection secrète et l'impulsion d'une grande puissance, refusa d'accepter et d'exécuter la résolution de la conférence; et cette dernière s'est dissoûte le 8 Janvier 1877. Plus tard, au mois de Mars de la même année, par le protocole de Lonтровъ само поддържали хаоса и безправието въ Турция. Обаче, следъ възстанието презъ 1875 год. на Босна и Херцеговина, Априлското възстание на българитѣ презъ 1876 год. и ужаситѣ, съ каквито било то потушено, една обща и по-голѣма заинтересованость къмъ положението въ Турция настанала въ цѣла Европа. Великитѣ сили вече по сериозно заобмисляли, какъ да се поправятъ работитѣ на кипящия изтокъ и да се облекчи донѣкжде и усигури живота на християнитѣ подъ турска власть, предимно на тъй много изстрадалитѣ българи. Презъ юний 1876 год. Сърбия и Черна гора, виждайки всичко това и за да използуватъ момента и усигурятъ за себе си нѣщо отъ създаденото положение, отворили война на Турция. Въ тая война, съ надежда за освобождението и на българския народъ, взели участие и нѣколко хиляди българи доброволци изъ всички български области. Подъ водителството на своитѣ войводи нѣкои отъ доброволческитѣ български чети навлѣзли отъ Сърбия въ Турция и достигнали чакъ до Берковица. Но когато сърбитѣ почнали да търпятъ поражения отъ турцитѣ, тогава рускиятъ царь Александъръ II — Освободитель — се намѣсилъ и спрѣлъ войната. По негова покана отъ представителитѣ на Великитѣ сили се състояла въ Цариградъ конференция, която изработила проектъ за преобразувания отъ три части, отъ която последната часть опредѣляла предѣлитѣ на населенитѣ съ българи турски области, въ които се дава-

dres, qui diminuait jusqu'au minimum la conférence de Constantinople, les grandes puissances essayèrent encore une fois de faire céder la Turquie; mais cette dernière refusa encore.

Alors la Russie, avec le Tsar Libérateur en tête, déclara la guerre à la Turquie, le 12 Avril 1877.

L'espérance renaquit joyeusement cette fois dans les cœurs de tous les Bulgares et les douleurs furent en un moment oubliées. Des milliers de volontaires de toutes les extrémités bulgares prirent part à cette guerre, sous le nom de Milice Nationale Bulgare qui fit jusqu'à la fin dans tous les combats, des prodiges de dévouement et de bravoure, et surtout près de Chipka, Cheynovo et Stara-Zagora.

Le gouvernement turc regarda de nouveau d'un œil avide de vengeance les Bulgares qu'il considéra comme les principaux et les seuls fauteurs de la guerre.

Des commissions spéciales furent tout d'abord organisées pour la perception d'un impôt particulier et arbitraire en argent, habits, chevaux provisions et hommes, pour le service de l'armée.

Il ne fut rien demandé des Grecs, des Arméniens et des autres nationalités non bulgares.

Deux pareilles commissions, formées des Turcs les plus fanatiques, furent organisées à Plovdiv; un grec entrait aussi dans chacune, et ce furent: M Gumuche Guerdane, dans la première, et Arguiriadi dans la seconde. La première commission avait comme charge d'envôler et d'armer des bachibozoucks; la seconde devait préparer les provisions et les autres ло автономно управление, а именно: западна область съсъ седалище София и санджацитѣ Софийски, Видински, Нишки, Скопски и Битолски, и източна область съсъ седалище Търново и санджацитѣ Русенски, Търновски, Тулчански, Варненски, Пловдивски и части отъ Одрински и Сѣрски. Тѣзи граници на България, признати отъ Великитѣ сили и отъ Турция, съвпадали съ земитѣ, въ които множинството е било българско и които по-рано били признати за български и отъ фермана за основаването на Българската Екзархия и нейнитѣ черковни и народностни права. Турското правителство, обаче, по задкулисната подкрепа и давление на една Велика сила, отказало да приеме и изпълни решението на конференцията, и последнята на 8 януарий 1877 год. се разтуряла. По-после презъ м. мартъ с. г. съ тъй наречения Лондонски протоколъ, който намалилъ до минимумъ решението на Цариградската конференция, Великитѣ сили се опитали още веднъжъ да склонятъ Турция, но последнята пакъ отказала. Тогава Русия на чело съ Царь Освободителя на 12 априлий, 1877 год., обявила войната съ Турция.

Надеждитѣ тоя пжть просияли въ сърдцата на всички българи, и мжкитѣ за моментъ се забравили. Хиляди доброволци изъ всички крайща на българскитѣ земи взели участие въ тая война подъ името Българско Народно опълчение, което въвъ всички боеве до свършека на войната показало чудеса отъ себеотрицание и храбрость,

besoins de l'armée. Des bachibozouks et des tcherkèsses prêts à tout commencèrent de nouveau à affluer dans la ville. Sous la conduite des deux bourreaux fanatiques — Hadji Mehmed H. Ariphof et Hadji Ahmed Pacha, — deux troupes de bachibozoucks et de tcherkèsses, furent formées et lancées sur les localités bulgares du département, pour en punir les habitants bulgares, sous prétexte que ces derniers avaient soulevé une croisade contre la population turque.

Elles exercèrent de grandes violences sur la population paisible et effrayée, en pillant et incendiant Kalofère, Sopot, Adjar et d'autres villages.

Les premiers jours du mois de Juillet, des troupes russes du corps d'avant-garde, sous le commandement du général Gourko, passèrent la crête de la Stara-Planina, par le défilé de Haïnboaz, entrèrent à Kazanleuk et à Stara-Zagora et dispersèrent les armées turques, qui gardaient la passe de Chipka

La ville de Plovdiv fut inondée de ces détachements effrayés et vaincus, et la population turque épouvantée se prépara à fuir à travers les Rhodopes. Afin de devancer la panique qui menaçait la région de Thrace avec les villes de Plovdiv et Odrine, et par là - Constantinople, et afin de rassurer la population et l'autorité turques épouvantées, le consul anglais d'Odrine — Bland — se transféra à Plovdiv, sur l'ordre de l'embassade anglaise de Constantinople; faisant circuler une lettre en turc parmi la population turque du département, il conseilla personnellement cette dernière de

— 44. Паметникъ на Дановъ хълмъ — Бунарджика —
за освобождението, 1877-1878 год.
Monument sur la colline du Daonf - le Bounardjik — érigé en mémoire de la Délivrance 1877-1878

а особено при Шипка, Шейново и Стара-Загора. Турското правителство съ жлъчь и жажда за мъсть на ново загледало къмъ българитѣ, които то считало за главни и единствени виновници на войната. Особени комисии най-напредъ се съставили за събиранеособенъ и произволно налаганъ данъкъ въ пари, дрехи, храни, коне и хора, за да служатъ на войската. Отъ гърци евреи, ерменци и други не български народности не се земало нищо. Въ града Пловдивъ се съставили две такива комисии, въ които влизали най-фанатицитѣ турци и по единъ гръкъ: въ една-

ne pas se décourager et de rester en place, car l'Angleterre à la tête de l'Europe ne laisserait point l'état turc sans protection. Un dignitaire turc spécial vint aussi de Constantinople pour encourager les intimidés et pour organiser la future défense du pays.

Le commandant des armées turques dispersées — Houloussi Pacha - vint aussi à Plovdiv pour y réunir les soldats turcs disséminés.

Il proclama l'état de guerre dans la région et la population bulgare craignit fort de nouveau pour sa déstinée.

La situation critique des armées turques d'en decà de та М. Гюмюшъ Герданъ, а въ другата — Я. Аргирияди. Първата комисия имала назначение да събира и въоржжава башибозуци, а втората да приготвя храна и други потрѣби за войската. Градътъ почналъ да се пълни пакъ съ башибозуци и и черкези, готови за всичко. Отъ съставенитѣ отъ тѣхъ две чети подъ водителството на хаджи Мехмедъ х Арифовъ и хаджи Ахмедъ паша, фанатици-главорѣзи, се впуснали изъ българскитѣ селища въ окржга, за да наказватъ жителитѣ българи, че били ужъ тръгнали да колятъ турцитѣ изъ турскитѣ селища. Тѣ правили голѣми насилия надъ мирното и изплашено население, като ограбили и опожарили Калоферъ, Сопотъ, Аджаръ и други села.

Презъ първитѣ дни на юлий месецъ руски войски отъ предния отрядъ подъ началството на генералъ Гурко преминали Старо-планинския гребенъ презъ Хаинбоазския проходъ, влѣзли въ Казанлъкъ и въ Стара-Загора и разпръснали турскитѣ войски, които пазили Шипченския проходъ. Градътъ Пловдивъ се напълнилъ отъ тѣзи изплашени и разбити войскови части, като и турското население отъ уплаха започнало да се готви и бѣга презъ Родопитѣ. За да се изпрѣзари паниката, която заплашвала Тракийската область съ Пловдивъ, Одринъ и отъ тамъ и Цариградъ и се ободри изплашеното турско население и власти, то по заповѣдь на английското посолство въ Цариградъ дошълъ въ Пловдивъ одринскиятъ английски консулъ Бландъ. Той лично съвет-

la Stara-Planina, fut pour quelque temps raffermie par l'arrivée de 40,000 soldats conduits par Suleyman-Pacha, et trempés dans les combats à l'occident contre le Monténégro.

Au mois de Juillet, le corps d'armée de Gourko dut se replier sur les hauteurs de la Stara Planina, et ce petit et rapide insuccès des Russes ralluma le fanatisme des Turcs. La population bulgare des régions de la Sredna-Gora et de Plovdiv fut de nouveau vouée aux douleurs.

Des milliers de nouvelles victimes et de nouveaux incendies désolèrent encore la Thrace en ce temps terrible.

L'armée de Suleyman-Pacha, les bachibozoucks et les tcherkèsses volèrent sur Stara-Zagora, Kalofère, Karlovo et d'autres localités bulgares, et les anéantirent. Ceux des habitants qui purent le faire, s'étaient évadés dans les montagnes; mais ceux qui restèrent furent presque tous atrocement tués.

Le 21 Juillet arrivèrent à Plovdiv 4000 personnes, composées de femmes, de filles et d'enfants, demeurées survivantes du carnage et de la dévastation de Stara-Zagora, et envoyées par Suleyman Pacha, avec ordre d'être installées parmi les habitations bulgares et nourries par la population bulgare. Les citadins de Plovdiv accueillirent ces malheureux leurs compatriotes et les installèrent dans des églises, des écoles et des maisons particulières; tandis que les malades et les blessés furent logés dans des logements spéciaux et munis de secours de vêtements, de couvertures et de provisions.

валъ турцитѣ, като пръсналъ и едно на турски езикъ писмо между турското население въ окржга, да не се отчайва, да стои на мѣстото си, защото Англия на чело съ Европа нѣма да остави безъ защита турската държава. Пристигналъ отъ Цариградъ и особенъ турски сановникъ, за да ободри изплашенитѣ и разпореди за понататъшната отбрана на страната. Дошълъ и командирътъ на разпръснатата турска войска Хулуси паша, за да събира разпръснатитѣ турски войници. Той обявилъ военно положение, и българското население наново се ужасило отъ страхъ за сждбата си.

Заплашеното положение на турскитѣ войски и отсамъ Стара-планина за малко се поправило съ пристигането на Сюлейманъ пашовата 40 хилядна армия, отбрана и калена въ Черногорскитѣ боеве на западъ. Гурковиятъ отрядъ презъ юлий се оттеглилъ обратно въ Старопланинскитѣ височини, а този малъкъ и бързъ неуспѣхъ на руситѣ наново възбудилъ фанатизма на турцитѣ. Нови страдания настжпили за българското население въ Срѣдногорието и Пловдивско. Хиляди нови жертви и пожарища дала наново Тракия презъ това влошено време. Сюлейманъ пашовата войска, башибозуцитѣ и черкезитѣ налетѣли и унищожили Стара Загора, Калоферъ, Карлово и други български селища. Колкото можали, спасили се съ бѣгство въ планинитѣ, а завfavorенитѣ въ селищата били повечето отъ тѣхъ звѣрски избити.

Въ Пловдивъ на 21 юлий

Les étrangers demeurant alors à Plovdiv montrèrent aussi une grande compassion. Une pitié et une générosité particulières témoigna alors l'italien M-r Tackella, qui organisa à ses frais et ouvrit, dans un bâtiment séparé, un hôpital où il accueillit beaucoup de prisonniers bulgares malades et blessés, et les soigna personnellement avec une bonté paternelle.

C'est avec grande peine et beaucoup de prières qu'on pouvait obtenir des autorites turques un peu de pain. Voyant qu'il était difficile, au temps des grandes chaleurs d'été de garder amassés tant de prisonniers dans de pareils abris étroits et manquant d'hygiène, les Bulgares les distribuèrent et envoyèrent dans les villages environnants bulgares, où ils demeurèrent jusqu'à l'arrivée des armées russes.

Alors commencèrent à être amenés à Plovdiv, attachés à des cordes ou à des chaînes, battus et maltraités en chemin des hommes, de jeunes gens, des prêtres et même des adolescents de 12 à 15 ans, et de petits bergers, saisis en gardant leurs troupeaux dans la plaine parmi les localités anéanties de la Sredna Gora; tous ces malheureux étaient surtout de Karlovo où la population bulgare avait été calomniée devant les Turcs par les juifs de la ville même.

Tous les cachots, bains et autres établissements de Plovdiv, furent de nouveau remplis de prisonniers bulgares.

La situation des Bulgares redevint encore très pénible.

Le tribunal de guerre constitué rapidement, et composé de membдошли 4,000 души жени, момичета и деца, останали живи отъ опустошената и унищожена до край Стара-Загора, изпратени отъ Сюлейманъ паша съ заповѣдь да се настанятъ по българскитѣ кѫщи и да се хранятъ и гледатъ отъ българскитѣ граждани. Пловдивчани прибрали тѣзи нещастни свои сънародници, настанили ги по черкви, училища и частни кѫщи, а раненитѣ и болнитѣ въ особно помещение, като имъ събрали милостиня дрехи, покривки и храна. Чужденцитѣ, живущи тогави въ града, тоже показали голѣмо състрадание и милость. Съ особено милосърдие и щедрость се отзовалъ тогава италиянецътъ г. Такела, който на свои срѣдства въ отдѣлна сграда открилъ и устроилъ болница, прибралъ много болни и ранени въ нея пленници българи и самъ бащински се грижелъ за тѣхъ. Съ голѣми молби и трудъ можело да се изпроси отъ турскитѣ власти едно малко количество хлѣбъ. Като се видѣло, че е много мѫчно въ силнитѣ лѣтни горещини да се държатъ наблъскани въ тѣсни и нездравословни помещения толкова пленници хора, българитѣ ги подѣлили и разпратили по околнитѣ български села, дето прекарали до идването на рускитѣ войски

Въ това време започнали да се довеждатъ въ града едни вързани съ вѫжа, други съ вериги, бити и изтезавани по пѫть мѫже, момци, свещеници и дори юноши 12—15 годишни и овчарчета, уловени при стадата си по полето изъ унищоженитѣ въ Срѣдногорието селища, а най-

res turcs les plus fanatiques, ayant reçu l'ordre de Suleyman Pacha de ne ménager aucun Bulgare, commença à envoyer à l'échafaud beaucoup de gens innocents rien que parce qu'ils étaient Bulgares Beaucoup de malheureux périrent aussi dans les prisons par suite de mauvais traitements; tandis que bien souvent furent traînés à l'échafaud des condamnés à demi morts de tortures et de maladies. Des centaines d'autres furent expédiés en exil pans les forteresses d'Asie Mineure. En ce temps - là furent jetés aussi dans les prisons beaucoup de Bulgares de la ville, dont les premiers, les plus en vue et les plus intelligents furent: Iv. Evst. Guechof, Iv. St Guechof, Chr. G. Danof, Tsoko Kablechkof, Constantin H Kaltchof et d'autres. Les Guechof et C. Kaltchof furent condamnés à mort, mais sur l'intercession des embassadeurs d'Amérique et d'Angleterre à Constantinople, leur peine de mort fut commuée et échangée avec la prison; toute la famille des Guechof composée de 22 membres, fut aussi internée à Constantinople Le métropolite Panarète, Monseigneur Guervassi et Ioakime Grouef, furent de même envoyés à Constatinople. L'exarque Antime I-er fut exilé à Angora.

Après la chute de Plévène, la guerre toucha à sa fin. Les armées victorieuses russes passèrent re définitivement la crête de la Stara-Planina, défirent l'armée de Suleyman Pacha et la poussèrent en retraite vers les Rhodopes. Dans les derniers jours de Décembre, les Russes furent déjà près de Plovdiv. Les

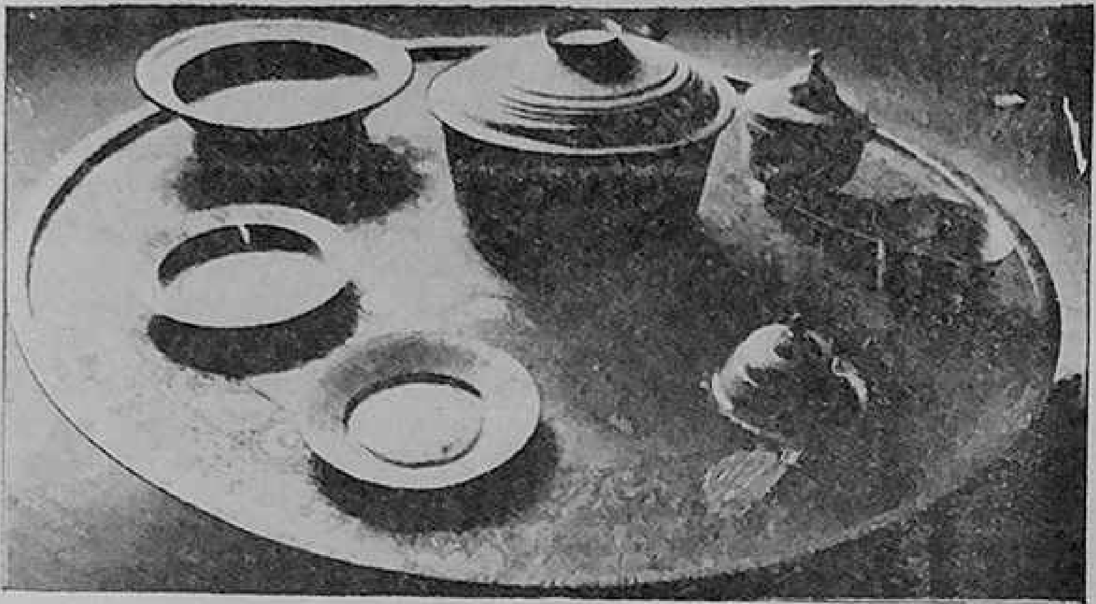

45. — Медни сѫдове съ трапеза; изработка на българи медникари въ Пловдивъ. Изъ сбирката предмети въ Пловдивския Окрѫженъ етнографски музей.

— Ustensiles en cuivre avec une table à manger, fabrication de chaudronniers bulgares de Plovdiv; se trouvant parmi la collection d'objes dants le musée ethnographique départemental de Plovdiv.

много отъ града Карлово, дето въ наклеветяването на българитѣ предъ турцитѣ взели участие и тамошнитѣ евреи. Въ града наново се изпълнили съ затворници българи всички затвори, бани и други заведения. Положението на българитѣ станало изново много тежко. Бързо отредениятъ военenъ сѫдъ, съ членове най-фанатици турци и съ заповѣдь отъ Сюлейманъ паша, ни единъ българинъ да се не помилва, почналъ всѣки день да праща на бесилкитѣ много невинни хора само за това, че сѫ били българи. Много нещастници загинали отъ побоища и изтезания и въ затворитѣ, а често прикачвали на бесилкитѣ и полумъртви отъ мѫчения и болести. Стотици пъкъ други били пратени на заточение изъ малоазиятскитѣ крепости. Въ

Turcs firent sauter l'unique pont sur la Maritsa et croyaient que sinon pour longtemps, au moins pour quelques jours, ils pourraient préserver la ville, jusqu'à ce que l'armée et la population turque eussent réussi à s'enfuir.

Lorsque Suleyman Pacha apprit que les Russes étaient déjà sur la rive gauche de la Maritsa et même à Pazardjik, et que les armées russes resserraient le cercle de toutes parts, il abandonna la la ville de Plovdiv; il avait l'intention de faire jeter le feu sur cette dernière, mais les consuls étrangers l'en empêchèrent.

Le 3 Janvier 1878, un escadron de cavalerie russe, sous le commandement du brave capitaine Bourago, transporta 1500 fantassins russes près du village d'Aïréni, à quelques heures de marche de Plovdiv. Après cela, l'escadron това време били хвърлени въ затворитѣ и много българи отъ града, между които най-напредъ най-виднитѣ и интелигентнитѣ, като Ив. Евст. Гешевъ, Хр. Г. Дановъ, Цоко Каблешковъ, Иоакимъ Груевъ, Константинъ х Калчевъ и др. Гешовцитѣ и К. Калчевъ били осждени на смърть, но по застжпничеството на английския и американския посланици въ Цариградъ смъртната имъ присжда била замѣнена съ затворъ, като цѣлата фамилия Гешеви, три семейства съ 22 члена, били пратени въ Цариградъ. Въ Цариградъ били изпратени и митрополитъ Панаретъ, епископъ Гервасий и Иоакимъ Груевъ. Заточенъ билъ въ Ангора и екзархъ Антимъ I.

Следъ падането на Плевенъ краятъ на войната настжпилъ. Рускитѣ победоносни войски преминали Старо-планинския гребенъ, тоя пжть вече не временно; разбили Сюлейманъ пашовата армия и я пръснали въ бѣгство къмъ Родопитѣ. Въ последнитѣ дни на месецъ декемврий руситѣ били вече при Пловдивъ. Турцитѣ развалили единствения мостъ на Марица и мислили, че ако не за по-дълго, то поне за нѣколко дни ще задържатъ града, до като войската и турското население сполучатъ да се оттеглятъ и избѣгатъ.

Когато Сюлейманъ паша узналъ, че руситѣ сж вече по лѣвия брѣгъ на Марица, че Пазарджикъ е превзетъ, и рускитѣ войски отъ всички страни стѣсняватъ обржча, той напусналъ града Пловдивъ и щѣлъ да го запали и унищожи, но чуждитѣ

poussa une reconnaissance sur le bord de la Maritsa, et s'approcha, vers 8 heures du soir, du quartier „Marach“.

Après une petite escarmouche avec les postes turcs, il passa au gué la rivière sous un froid de —8 degrés, refoula et dispersa les gardes turcs et entra dans la ville avec des chants.

Les Turcs effrayés abandonnérent leurs positions sur les tépés et se retirèrent sur la direction de Stanimaka.

Vers 12 heures, le capitaine Bourago s'empara du bureau des postes et télégraphes et, après un petit combat, il se rendit maître aussi de la voie ferrée

Ainsi donc, la nuit même du 3 au 4 Janvier, la ville de Plovdiv fut entre les mains des Russes et le 4 au matin, elle s'éveilla délivrée, après un joug de cinq siècles et, par bonheur, complètement intact.

Lorsque, cependant, les Turcs entendirent les coups de fusil des soldats russes, les bachibozoucks réussirent dans leur fuite à emmener de la prisons 123 malheureux bulgares et les massacrèrent tous en dehors de la ville; dans ce nombre était compris le patriote enflammé et le grand lutteur pour l'indépendance religieuse, Doucho Hadji Dékof. Le calvaire de ce dernier holocauste de martyrs innocents pour la liberté de Plovdiv et de la Bulgarie, demeure aujourd'hui même encore dénudé et sans être même marqué d'une croix. Par un heureux hasard, une heure seulement avant l'enlèvement des ci-nommés prisonniers, seuls réussirent à s'évader et à se sauver de la mort, Constantin Hadji Kaltchef, un certain консули не му допуснали това. На 3 януарий, 1878 година, единъ ескадронъ руска кавалерия подъ командата на храбрия капитанъ Бураго пренесълъ 1500 пѣхотинци руски войници при с. Айрени, нѣколко часа отъ Пловдивъ. Следъ това ескадронътъ се отправилъ за разузнаване по брѣга на Марица и къмъ 8 часа вечерьта доближилъ къмъ квартала Марашъ. Следъ една малка престрелка съ турскитѣ постове, прегазилъ рѣката при 8 градуса студъ, прогонилъ ги и съ пѣсни влѣзълъ въ града. Изплашенитѣ турци напуснали позициитѣ си по тепетата и отстѫпили по посока къмъ Станимака. Къмъ 12 часа капитанъ Бураго завладѣлъ телегр.-пощенската станция и следъ малка престрелка заелъ и желѣзопѫтната гара. Така още презъ нощьта на 3 срещу 4 януарий Пловдивъ е билъ вече въ рѫцетѣ на руситѣ и на 4 осъмналъ освободенъ следъ петь вѣковно робство и, за щастие, напълно запазенъ отъ опустошение. Обаче, когато турцитѣ чули гърмежитѣ на капитанъ Бураговитѣ войници, башибозуци сполучили въ бѣгството си да изведатъ отъ затвора 123 нещастници българи и край града ги изклали до единъ. Въ това число е билъ и буйниятъ родолюбецъ и борецъ въ черковната борба Душо хаджи Дековъ. Това лобно мѣсто на тази последна жертва невинни мѫченици за свободата на Пловдивъ и на България и до днесъ още стои голо, безъ дори единъ кръстъ да е поставенъ на него. По една случайность, единъ часъ само преди извеждането на спо-

Staménof de Pazardjik et encore un troisième dont le nom est inconnu.

Deux ponts furent aussitôt jetés sur la Maritsa: l'un était formé par des chars rangés dans la rivière l'un à côté de l'autre et surmontés de planches attachées avec des cordes; l'autre était construit à la hâte sur les piliers de l'ancien tablier brûlé; et le 4 Janvier, commença sur ces deux ponts le défilé des armées russes, qui continua toute la journée. Les 4, 5 et 6 Janvier, aux pieds des Rhodopes, entre les villages de Ferdinandovo, Markovo et Karagatch, les Russes continuèrent des batailles sanglantes avec l'armée de 50 mille hommes que Suleyman Pacha avait formée de différents débris, pour essayer une dernière fois d'arrêter la marche des armés russes sur Odrine et Constantinople. Il y eut dans ces combats, 42 officiers et 1209 soldats russes tués et blessés, et 4000 officiers et soldats turcs tués et blessés, 2000 prisonniers, 114 canons et beaucoup d'autres munitions abandonnées par les Turcs.

L'armée de Suleyman Pacha fut définitivement battue et dispersée; son chemin à l'est, à travers la plaine vers Odrine, ayant été déjà coupé, ses débris s'enfuirent à travers les Rhodopes vers le littoral de la mer Egée, pillant en route tous les villages bulgares dont les habitants cherchèrent refuge dans les gorges sauvages et glacées des montagnes.

Le 8 Janvier, le général Stroukof entra à Odrine; et le 19 du même mois, fut signé l'armistice entre la Turquie et la Russie; les armées russes étaient déjà devant les portes de Constantinople.

менатитѣ нещастници изъ затвора, сполучили да се избавятъ отъ смъртьта само Констанинъ Стахаджи Калчевъ, нѣкой си Стаменовъ отъ Пазарджикъ и още другъ единъ, неизвестно името му.

По направенитѣ веднага два моста, единиятъ съ наредени въ рѣката една до друга каруци и върху имъ наредени и навързани съ вжжа дъски, другиятъ построенъ набързо въху каменнитѣ устои на изгорения, на сутриньта на 4 януарий започнало преминаването на рускитѣ войски и продължило презъ цѣлия день. На 4, 5 и 6 януарий продължили тридневнитѣ кръвопролитни боеве по политѣ на Родопитѣ между селата Фердинандово, Марково, Карагачъ и Станимака съсъ Сюлейманъ пашовата събрана тукъ и отъ други части 50 хилядна армия, която за последенъ пжть се помжчила поне да забави движението на рускитѣ войски къмъ Одринъ и Цариградъ. Тѣзи боеве, водени и за запазването и свободата и на Пловдивъ, дали 42 офицера и 1209 войници руски убити и ранени, 4000 офицери и войници турски убити и ранени, 2000 пленници, 114 орждия и много други припаси, оставени отъ турцитѣ. Сюлейманъ пашовата армия била окоичателно разбита и пръсната. Заграденъ пжтя й и отъ изтокъ презъ полето за къмъ Одринъ, нейнитѣ остатъци избѣгали презъ Родопитѣ къмъ Егейското крайбрѣжие. По пжтя си тѣ ограбили всички български селища, на които населението сполучило въ тежкитѣ нѣгове да се укрие и спаси

C'est ainsi qu'au prix de beaucoup de sang et de souffrances, furent nettoyées des armées turques, des bachibozoucks et des tcherkèsses, les principales contrées bulgares, la Mésie, la Thrace et la Macédoine; et c'est de la sorte que le peuple bulgare put enfin tressaillir d'allégresse en voyant expirer le terme de son joug de cinq siècles, rempli sulement de larmes, de sang et de souffrances.

Avec la signature, le 19/3 Mars 1878, du traité de San Stéphano, entre la Russie et la Turquie, fut mise fin à la guerre. Par ce traité, quoique n'y fussent point comprises toutes les terres bulgares (les frontières méridionales de la Macédoine jusqu'à la rivière Bistritsa, une partie du Sandjak de Nisch à l'occident, une partie de la Dobroudja au nord et des parties de la Thrace orientale et occidentale), reconnues comme bulgares dans le décret du sultan pour l'Exarcat bulgare en 1876 et dans le Projet du prince Tcherkazky, approuvé par le Tsar Liberateur en 1877, du noyau central du peuple bulgare, fut formée une Bulgarie libre et indépendante, avec une existence économique, commerciale et politique assurée et un débouché sur la Mer Egée.

Le gouvernement provisoire russe d'occupation, sous la présidence du prince Dondoukof-Korsakof, avec l'organisation civile menée par le prince Tcherkazky, fut transféré à Plovdiv, du mois de Juin au mois de Septembre 1878. C'est là que furent élaborées aussi les premières lois des terres affranchies. Le premier gouverneur de Plovdiv fut alors Ivanof, bulживота си въ замръзналитѣ планински усои. На 8 януарий генералъ Струковъ влѣзълъ въ Одринъ, а на 19 януарий станало примирието между Турция и Русия, и рускитѣ войски вече били предъ стенитѣ на Цариградъ.

Тъй окървавенитѣ и толкова много изстрадали главни български области Мизия, Тракия и часть отъ Македония били очистени отъ турски войски, башибозуци и черкези, и българсиятъ народъ ликувалъ, че на неговото петь вѣковно робство, пълно само съсъ сълзи, кърви и страдания, е вече туренъ край.

Съ подписването на 19/3 мартъ 1878 год. въ Санъ-Стефано договоръ между Русия и Турция войната била окончателно свършена. По тоя договоръ, макаръ че не се засѣгали всички български земи (южнитѣ крайнини на Македония до р. Бистрица, часть отъ Нишкия санджакъ на западъ, часть отъ Добруджа на северъ и части отъ източна и западна Тракия), признати за български въ султанския ферманъ за Българската Екзархия въ 1870 г., въ Цариградската конференция въ 1876 год. и въ проекта на князъ Черказки, одобренъ отъ царь Освободителя въ 1877 год., то пакъ отъ главното централно ядро на българския народъ се образувала една свободна и независима България съ усигуренъ стопански, търговско-икономически и политически животъ и съ свободенъ излазъ на Егейското море.

Временното руско окупационно правителство подъ управлението на князъ Дондуковъ-Кор-

gare bessarabe, originaire de la ville de Kichinew.

La grande œuvre, élevée et achevée à San Stéphano, par le sang et les ossements de milliers de fils russes et bulgares, fut détruite en Juillet 1878, à Berlin.

Là, le peuple bulgare martyrisé, qui a le plus souffert d'entre toutes les nations européennes, fut divisé en cinq parties: la Dobroudja, qui fut en majeure partie donnée à la Roumanie; la Moravie (Nisch-Vrania, Pirot, Zaïtchar etc.) — à la Serbie; la Macédoine entière et la majeure partie de la Thrace furent de nouveau laissées sous l'autorité directe da la Turquie; de la moitié occidentale et d'une partie orientale de la Thrace, qui donnèrent les plus nombreuses et les plus précieuses victimes humaines et matérielles, fut formée une espèce de contrée autonome sous le nom de Roumélie Orientale; et ce ne fut qu'avec la partie restante de l'ancienne région Danubienne, la terre située au nord de la Stara-Planina, que fut formée une Principauté Bulgare indépendante, avec capitale Sophia, mais avec une certaine souveraineté de la part de la Turquie.

C'est ainsi que la civilisation européenne et chrétienne, par ses premiers chefs à Berlin, à Londres, à Vienne, à Paris et à Rome, fit cesser les luttes séculaires et sanglantes sur les Balkans et dans les terres bulgares, en créant une situation instable et pourvue de toutes les causes et conditions pour de nouvelles luttes, de nouvelles effusions de sang et de nouvelles dévastations et oppressions.

саковъ, гражданското устройство заведвано отъ князъ Черказки, отъ месецъ юний до септемврий 1878 год. се установило въ Пловдивъ. Тукъ сѫ били изработени и първитѣ законоположения на освободенитѣ земи. Пръвъ губернаторъ въ Пловдивъ е билъ Ивановъ, българинъ бесарабски отъ градъ Кишиневъ.

Великото дѣло, издигнато и завършено въ Санъ-Стефано съ кръвьта и коститѣ на хиляди руски синове и на българи, било развалено презъ м. юлий, 1878 год., въ Берлинъ. Тамъ многострадалниятъ български народъ, най-страдавшиятъ между всички европейски народи, е билъ разкѫсанъ на петь части: Добруджа разширено била дадена на Ромѫния; Моравско (Нишъ, Враня, Пиротъ, Зайчаръ и др.) на Сърбия; Македония цѣла и по-голѣмата часть отъ Тракия наново били оставени подъ прямата власть на Турция. Отъ останалата западна половина и часть отъ източна Тракия, които дàли най-многото и най-скѫпитѣ жертви и човѣшки, и материялни, била образувана единъ видъ автономна область съ небългарското име Източна Румелия, и само съ останалата часть отъ бившия Дунавски вилеятъ, земята северно отъ Стара-планина, се оставила като самостойно Българско Княжество съсъ столица София, но пакъ единъ видъ подъ суверенитета на Турция.

Така европейската и християнска цивилизация чрезъ своитѣ първи рѫководители въ Берлинъ, Лондонъ, Виена, Парижъ

III. Plovdiv moderne.

I. Plovdiv, dans les les premiers jours après la délivrance.

Il a été mentionné plus haut, que la ville de Plovdiv fut choisie comme centre, où se réunirent toutes les forces intellectuelles bulgares, et d'où furent créés et posés les premiers fondements de la nouvelle organisation civile dans les terres bulgares, libérées par les armées russes.

Sous la direction du commissaire impérial russe — le prince Dondoukof — Korsakof (le prince Tcherkazky était mort à San Stéphano), le haut gouvernement provisoire fut constitué et composé de six sections: section diplomatique c. à. d. une sorte de ministère des affaires étrangères; sections des affaires intérieures, de la justice, des finances, de l'armée (la milice) et section de l'instruction publique et des affaires religieuses.

A la tête des cinq premières sections, furent placés des chefs russes; tandis que le chef de l'instruction publique et des affaires religieuses fut le savant professeur et historien bulgare, Marin Drinof. Toutes les autres fonctions furent confiées à des Bulgares: les officiers seuls de la milice furent des Russes et quelques Bulgares ayant servi dans l'armée russe.

Alors retournèrent aussi tous les exilés demeurés survivants, de même que ceux qui avaient été, pendant la guerre, internés à Constantinople, en qualité de gens suspects et sans confiance. Tels furent: la grande famille des Gueschof, Ioakime Grouef, le metro-

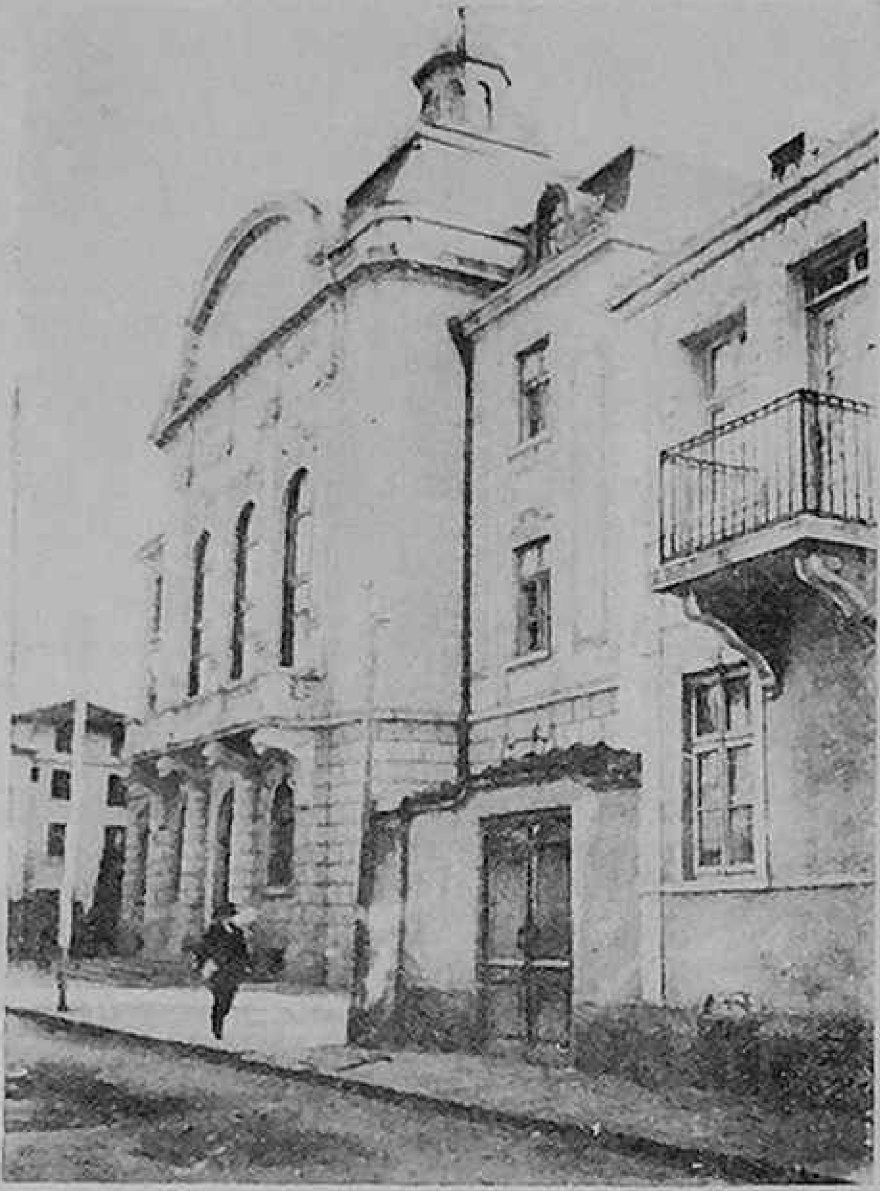

46. — Окрѫжната палата въ гр. Пловдивъ, въ която се помещава Пловдивскиятъ Окрѫженъ етнографски музей. — Le Palais Départemental de Plovdiv, contenant le musée ethnographiques départemental de Plovdiv,

и Римъ петь вѣковнитѣ борби и кърви на Балканитѣ и българскитѣ земи завършила съ положение и съ всички условия и причини пакъ за нови борби, за нови кърви и нови пожарища и подтисничества.

III. Новиятъ Пловдивъ.

1. Пловдивъ въ първитѣ дни следъ освобождението.

Спомена се по-горе, че градътъ Пловдивъ е билъ избранъ за центъръ, въ който се събрали всички най-просвѣтени бъл-

polite Panarète et d'autres. Alors vint aussi à Plovdiv, l'Exarque Bulgare, Iossif I

Une vie nouvelle bouillonna dans la capitale thracienne libérée.

Grande et indicible fut la joie du peuple bulgare; les forces nationales, déperies par les souffrances passées, reprirent vigueur, grandirent et se mirent avec toute leur énergie à organiser la patrie libérée, sur le modèle des nations européennes libres et éclairées

Non seulement les grandes puissances de l'Europe occidentale, гарски сили и отъ който се създали и поставили първитѣ основи на новото гражданско устройство на освободенитѣ отъ рускитѣ войски български земи.

Подъ ржководството на руския императорски комисарь князъ Дондуковъ-Корсаковъ (князъ Черказки починалъ въ Санъ-Стефано), висшето временно правителство се съставило и състояло отъ шесть отдѣла: дипломатически отдѣлъ, т. е. единъ видъ министерство на външнитѣ работи; отдѣлъ на вжтрешнитѣ работи, на правосждието, на финанситѣ, на войската (милицията) и на народната просвѣта и духовнитѣ дѣла. На чело на първитѣ петь отдѣла били поставени за началници руси, а на просвѣтата и духовнитѣ дѣла билъ началникъ учениятъ българинъ, професоръ и историкъ Маринъ Дриновъ. На всички други служби били поставени българи, а само въ милицията офицеритѣ били руси и малкото българи, служили въ руската войска. Завърнали се тогава отъ заточение и всички останали живи, а така сжщо и тѣзи, които, като неблагонадежни и подозрени презъ време на войната, били пратени въ Цариградъ Такива сж били голѣмото семейство Гешови, Иоакимъ Груевъ, митрополитъ Панаретъ и др. Дощълъ въ Пловдивъ тогава и Българскиятъ Екзархъ Иосифъ I.

Въ Тракийската столица закипѣлъ новъ свободенъ животъ. Радостьта на българския народъ е била неизказано голѣма, и покрусенитѣ отъ миналитѣ страдания народни сили изведнъжъ се ободрили, порастна

principalement l'Angleterre et l'Autriche, furent contraires au Traité de San Stéphano et à la grande œuvre humanitaire accomplie jusqu'à un certain point par leur consentement, mais encore les petits états, voisins de la nation bulgare — la Grèce et la Serbie — furent surtout très mécontents.

Avec la plus grande énergie et par tous les moyens possibles, ils s'évertuèrent à empêcher la création d'une Bulgarie embrassant plus de territoire qu'eux mêmes: ils perdaient, autrement, tout espoir d'agrandissement futur.

La Grèce a été ouvertement soutenue et protégée par l'Angleterre; tandis que la Serbie a eu la puissante protection de l'Autriche. Le gouvernement grec à Athènes, le Patriarcat œcuménique à Constantinople, la presse grecque et les divers philologues grecs, déployèrent une activité extraordinaire non seulement en Turquie, mais surtout devant le monde et les diplomates européens, pour prouver que la population entière de Turquie et de Macédoine était grecque et que, parconséquent, ces contrées ne devaient point être incorporées à la nouvelle principauté bulgare.

On sait bien quel appui antichrétien donnèrent les Grecs aux autorités turques et en général aux Turcs, lors de l'insurrection du Monténégro et plus tard pendant la guerre russo-turque En Décembre 1877 encore, lorsqu'on voyait déjà quel serait le dénouement de la guerre, le Patriarcat œcuménique prépara et présenta aux ambassades européennes à Constantinople, et puis même au généralissime russe, un mémoire ли и се заловили съ всичката си енергия да редятъ освободеното си отечество въ пжтя и реда на свободнитѣ и просвѣтени европейски народи.

Не само Великитѣ западноевропейски сили, главно Англия и Австрия, сж били противни на С. Стефанския договоръ и на извършеното до нѣкжде и съ тѣхно съгласие велико човѣшко дѣло, но и съседнитѣ на българския народъ малки държавици Гърция и Сърбия били най-много недоволни. Съ най-голѣма енергия и съ всички възможни тѣмъ срѣдства се запретнали по никой начинъ да не се допусне създаването на една България съ повече отъ тѣхнитѣ територии земя и съ това да се усуетятъ плановетѣ имъ за бждещето увеличение на държавицитѣ имъ. Гърция е имала открито мощната подкрепа и покровителство на Англия, а Сърбия — това на Австрия. Гръцкото правителство въ Атина, Вселенската патриаршия въ Цариградъ, гръцкиятъ печатъ и разнитѣ гръцки силогози развили всестранна дейность, както вжтре въ самата Турция, то много повече и вънъ предъ европейския свѣтъ и дипломация, че въ Тракия и Македония цѣлото християнско население е гръцко и, следов., тѣзи области не бива да се присъединяватъ къмъ новото Българско княжество.

Знае се, каква противохристиянска подръжка гърцитѣ сж указвали на турскитѣ власти и на турцитѣ въобще презъ времето на Срѣдногорското възстание и по после презъ руско-турската война. Още презъ декем-

avec les cachets falsifiés des centaines de municipalités soi-disant bulgares et avec de nombreuses signatures semblables, déclarant que la population bulgare, et en général, toute la population chrétienne en Thrace et en Macédoine était contente du gouvernement turc, et qu'elle désirait rester encore à l'avenir sous l'autorité de l'empire ottoman. Avec cela, de nombreuses villes et localités principales de la Turquie, où il y avait des métropolites et des évêques grecs, envoyèrent, de la part soi-disant de toute la population chrétienne, des pétitions et des protestations télégraphiques et écrites, aux grandes puissances et au Congrès de Berlin, comme quoi la Thrace et la Macédoine étaient, depuis des siècles, des contrées grecques et habitées exclusivement par des Grecs et qu'elles devaient rester sous la dépendance de la Turquie.

A part cela encore, beaucoup de brochures en langue française et autre, furent lancées pour gagner le monde aux demandes grecques. Les Grecs assourdirent le monde avec de fausses statistiques, où ils faisaient ressortir la grande majorité de leur élément en Turquie et à Plovdiv. Ils éditèrent des cartes géographiques, où les localités bulgares dévastées mêmes de la Sredna-Gora étaient indiquées comme grecques. Le grand bruit soulevé facilita la tâche de Londres et de Vienne: les Grecs et les Serbes, et avec eux, les Roumains et les Turcs, furent largement rémunérés à Berlin.

Le journal officiel anglais „Times“ publia le premier le complet contenu du Traité de Berlin, врий, 1877 год., когато се вече виждало, какъвъ ще бѫде края на войната, Вселенската патриаршия приготвила и поднесла на европейскитѣ посолства въ Цариградъ, а следъ тѣхъ и на главнокомандующия рускитѣ войски единъ мемоаръ съ подправени печати и на стотини ужъ български общини и съ многобройни такива подписи, че българското и въобще всичкото християнско население въ Тракия и Македония е доволно отъ турското управление и че то желае и за напредъ да си остане подъ властьта на отоманската империя. Заедно съ това, и отъ много градове и по-главни селища, дето е имало гръцки митрополити и епископи изъ цѣла Турция, последнитѣ ужъ отъ името на цѣлото християнско население телеграфически и писмено отправили молби и протести до Великитѣ сили и въ конгреса въ Берлинъ, че Тракия и Македония отъ вѣкове сѫ гръцки страни, населени само съ гърци и трѣбва да си останатъ въвъ владенията на Турция. Освенъ това, но и много брошури на френски и други езици се пръснали, за да се убеди свѣтътъ въ гръцкитѣ искания. Гърцитѣ проглушили свѣта и съ фалшиви статистики, въ които се посочвало голѣмото мнозинство на тѣхния елементъ въ Тракия и Пловдивъ. Издали географски карти, въ които и опустошенитѣ български селища въ Срѣдногорието били показани за гръцки и турски. Дигнатиятъ шумъ е билъ голѣмъ и улеснилъ Лондонъ и Виена въ Берлинъ, и както се знае, вънъ отъ всичко друго,

où, au sujet de la nouvelle contrée à moitié autonome — „La Roumélie Orientale“ — il a été entre autre, décidé ce qui suit:

Par l'article 15, il était donné au sultan le droit de garder les frontières de cette contrée par terre et par mer, d'y élever des fortifications et d'entretenir dans ces dernières des armées.

L'ordre intérieur serait gardé par une gendarmerie et une milice, levées de parmi les habitants indigènes, mais dont les officiers seraient nommés par le sultan.

Par l'article 16, d'autre part, il était donné, au gouverneur général de la contrée, le droit d'appeler les armées impériales turques, en cas où un danger intérieur ou extérieur menacerait le pays.

Dans l'article 18, il était déterminé, qu'une commission spéciale nommée par les grandes puissances européennes, élaborerait l'organisation de la contrée, en prenant pour base les lois des régions turques

Lorsqu'en Juillet 1878, furent portés à la connaissance publique ce morcellement cruel du peuple et des terres bulgares et le maintien presque complet de l'autorité du sultan sur la Bulgarie du Sud avec sa ville de Plovdiv en tête, — contrée qui a le plus souffert et a été le plus baignée de sang — grande fut l'indignation contre ce Traité et contre une diplomatie européenne si inhumaine et si égoïste.

Chacun se demandait et personne ne pouvait croire, comment pouvait être possible une pareille injustice envers les milliers de veuves et d'orphelins survivants, dont les pères, les maris et les fils souffrirent une mort de сърби и гърци били достатъчно възнаградени, а сж тѣхъ заедно и ромжни и турци.

Пръвъ английскиятъ мѣродавенъ вестникъ „Таймсъ“ обнародвалъ пълното съдържание на Берлинския договоръ, въ който за новосъздадената полуавтономна Източна Румелия, между другото, било решено следното:

Въ чл. 15 се давало право на султана да пази границитѣ на тая область и по сухо, и по море, да въздига укрепления и да държи въ тѣхъ войска. Вжтрешниятъ редъ ще се пазѣлъ отъ жандармерия и милиция, събирана отъ мѣстнитѣ жители, ала офицеритѣ имъ щѣли да се назначаватъ отъ султана. Въ чл. 16 пъкъ се давало правото на главния управитель на областьта да повиква турскитѣ войски отъ империята, когато външна или вжтрешна опасность застрашава страната. Въ чл. 18 се опредѣляло, че особно назначена отъ Великитѣ сили европейска комисия ще изработи устройството на областьта, като за основа послужатъ турскитѣ вилеятски закони.

Когато презъ юлий, 1878 год., станало известно това жестоко разпокжсване на българския народъ и българскитѣ земи и запазването почти пълната султанска власть надъ най много изстрадалата и облѣна съ кърви южна България на чело съ нейния Пловдивъ, негодуванието е било голѣмо противъ тоя договоръ и противъ толкова безмилостната и егоистична европейска дипломация. Всѣки си мислилъ и не вѣрвалъ, възможна ли е такава несправед-

martyrs pour la liberté de leurs foyers ensanglantés.

Et c'est encore à Plovdiv qu'échut la destinée de se placer à la tête d'une nouvelle lutte contre la décision inhumaine de Berlin. «Et nous entreprimes cette lutte qui, par son opiniâtreté et sa durée, par son impétuosité au début, sa prudence au milieu et sa victoire à la fin, mérite d'être la fierté de nos générations passées et de servir d'exemple à nos générations futures“ dit le contemporain de cette époque et l'un des premiers lutteurs d'alors, Iv. Evst. Gueschof.

La lutte fut tout d'abord menée contre le Traté de Berlin, par la presse, au moyen du journal nouvellement créé „Maritsa“, à la rédaction duquel prirent part les Bulgares les plus notables et les plus instruits se trouvaie alors à Plovdiv.

Les articles de ce journal, traitant des questions de la situation générale des terres bulgares libérées et de celles demeurées sous l'autorité étrangère, etaient publiés aussi en langue française. Une déclaration-protestation, signée par toutes les villes et les plus grosses localités en Bulgarie du Sud, fut personnellement remise aux représentants des grandes Puissances à Constantinople, par des envoyés speciaux: Dimitri Grékof, Gr. Natchévitch et T. Ikonomof.

Ces derniers retournèrent sans avoir pu réussir à obtenir quelque chose au sujet de la tâche qui leur avait été confiée

Au commencement de Septembre 1878, vint aussi à Plovdiv la commission européenne qui avait été constituée et chargée de dresser les statuts organiques, dans ливость към хилядитѣ останали живи вдовици и сираци, бащитѣ, мѫжетѣ и синоветѣ на които понесли мѫченическа смърть за свободата на окървазенитѣ си огнища.

И на Пловдивъ се паднала пакъ участьта той пръвъ да застане начело и да поведе наново борба противъ безчовѣчното решение въ Берлинъ. „И ние почнахме оная борба, която по своята упоритость и продължителность, по своята буйность въ началото, по своето благоразуме въ срѣдата и по своето възтържествуване на края заслужва да служи за гордость на нашитѣ минали поколѣния, за примѣръ на нашитѣ бѫдещи," казва съвременникътъ на оная епоха и единъ отъ първитѣ борци тогава, г. Ив. Евс. Гешовъ.

Най-напредъ се повела борбата противъ Берлинския договоръ съ печатното слово чрезъ новооснования в. „Марица", въ списването на който взели участие най-виднитѣ и най-просвѣтенитѣ тогава българи, находещи се въ Пловдивъ. Въ тоя вестникъ статиитѣ, въ които се разгледвали въпроси отъ общото положение на освободенитѣ български земи и въ тия, що се оставяли пакъ подъ чужда власть, се обнародвали и на френски езикъ. Едно изложение-протестъ, подписано отъ всички градове и по-голѣми села въ южна България, се врѫчилъ лично на представителитѣ на Великитѣ сили въ Цариградъ отъ нарочни пратеници за това: Димитъръ Грековъ, Гр. Начевичъ и Т. Икономовъ. Обаче, тѣ се завърнали отъ тамъ, l'esprit du Traité de Berlin, pour le gouvernement de la contrée. Une autre déclaration, de la part de la population de la Bulgarie du Sud, fut remise à la commission internationale même dans la ville, et une pareille encore particulière — de la part des habitants de Koprivchtitsa, Panaguriché, Klissoura, Karlovo et de toutes les autres lacalités dans la Sredna-Gora et les Rhodopes, où fut, avant deux ans, versé tant de sang bulgare, et où l'on voyait encore disséminés les ossements et les crânes des milliers de femmes, filles et enfants massacrés.

Une déclaration imilaire fut aussi présentée à la commission par les vétérans demeurés survivants; tandis que le 26 Novembre jour de la Saint-Dimitri, une foule nombreuse, composée d'un millier de citadins et de villageois d'entre les plus extrêmes localités des régions de Plovdiv et de Pazardjik, remplit les rues de Plovdiv et présenta aux commissaires une protestation contre la décision si injuste et si inhumaine du Traité de Berlin. Mais, très émouvante fut surtout la protestation de 864 veuves de Karlovo qui disaient, entre autre, aux commissaires européens:

„Demandez au Sultan et à ses ministres pourquoi ils ont permis à leurs soldats et à la population turque de tuer et de pendre nos maris, nos frères et nos fils. Pourquoi ils leur ont permis de détruire nos églises et nos écoles et de commettre les crimes les plus atroces aux yeux des pachas et des généraux?

47 — Сребърни павти съ позлатена филигранова украса, изработка на български златари въ Срѣдногорието. Изъ сбирката накити въ Пловдивския Окрѫженъ етнографски музей
— Boucles (pafti) en argent avec une parure dorée en filigranens, fabriquée par des orfèvres bulgares de la Sredna-Gora. Parmi la collection des parures dans musée ethnographiqu e départemental de Plovdiv.

безъ да сполучили нѣщо по възложената имъ задача.

Въ началото на септемврий, 1878 год., дошла въ Пловдивъ и съставената европейска комисия, на която било възложено да изработи Органическия уставъ въ духа на Берлинския договоръ за управлението на областьта. Друго изложение отъ населението на южна България било дадено на самата международна комисия въ града, а отдѣлно такова и отъ жителитѣ на Копривщица, Панагюрище, Клисура, Карлово и всичкитѣ други селища въ Срѣдногорието и Родопитѣ, дето преди две години се пролѣла толкова българска кръвь и дето и още стоели разхвърлени коститѣ и черепитѣ на хилядитѣ изклани жени, моми и деца. Такова изложение — протестъ било поднесено на комисията и отъ останалитѣ живи опълченци, а на 26/9 ноемврий, Димитровъдень, едно хилядно множество граждани и селяни и отъ най-далечнитѣ крайща на Пловдивско и

Messieurs les Commissaires, demandez aux juges turcs les protocoles judiciaires, pour qu'on y voie la culpabilité de nos maris et de nos fils pendus. Vous devez faire cela, pour qu'on voie la morale de ce gouvernement-là, que vous voulez maintenant implanter de nouveau dans notre terre malheureuse....

Mais cela ne se fera jamais! Nous n'admettrons jamais parmi nous les sanguinaires et nous vous jurons que des armées turques n'entreront point en Bulgarie, avant d'avoir passer sur les corps des Veuves de Karlovo."

Toutes ces protestation et plaintes de la population indignée et désolée de la Bulgarie du Sud, furent aussi publiées dans le journal „Maritsa".

La population bulgare d'en deçà de la Stara-Planina ne put pas davantage se consoler et, en pen-

Пазарджишко изпълнило пловдивскитѣ улици и поднесло протестъ на комисаритѣ противъ тъй несправедливото и безчовѣчно решение на Берлинския договоръ. Но най-трогателеленъ е билъ протеста на 864 карловски вдовици, въ който тѣ казвали на европейскитѣ комисари между другото и това: „Попитайте султана и неговитѣ министри, защо позволиха на своитѣ войници и на турското население да избиятъ и избесятъ нашитѣ мѫже, братия и синове? Защо имъ позволиха да разрушатъ нашитѣ черкви и училища и да извършатъ най страшнитѣ престѫпления предъ очитѣ на паши и генерали? . . . . Господа комисари, поискайте отъ турскитѣ сѫдии сѫдебнитѣ протоколи, за да се види вината на нашитѣ обесени мѫже и синове. Вие трѣбва да направите това, за да се види морала на онова управление, което искате сега да повърните въ нашата злочеста земя . . . Но това нѣма никога да стане! Ние нѣма никога да пуснемъ между насъ кръвопийцитѣ, и ние ви се заклеваме, че турскитѣ войски нѣма да влѣзатъ въ България, освенъ като минатъ презъ труповетѣ на карловскитѣ вдовици.“

На всички тѣзи протести и поплаци на възмутеното и огорчено южно-българско население се давала гласность и чрезъ вестникъ „Марица“.

Българското население отсамъ Стара-планина неможело тъй лесно да се успокои, и предъ мисъльта си, че ще бѫде оставена неговата сѫдба пакъ на волята на султана и

sant que destinée serait encore laissée sous la volonté du sultan et des pachas turcs, elle résolut de s'opposer à l'application du Traité de Berlin, même si l'Europe emploiyait la force pour cela.

Cependant, une petite minorité seulement de gens intelligents avec l'Exarque Bulgare en tête, se montra plus modérée. Elle voulut se réconcilier avec la situation créee à Berlin, afin de gagner la confiance de l'Europe et d'obtenir une plus grande justice dans l'elaboration des statuts organiques.

A Plovdiv fut constitué un comité central; de pareils comités furent aussi constitués dans les autres villes de la région; ils commencèrent à quêter des secours et différents objets nécessaires à une défensive armée contre des troupes turques, dans le cas où ces dernières entreraient dans la Bulgarie du Sud.

Toujours avec le même but fut instituée alors aussi une société de gymnastique sous le nom d'„Orèle et avec des embranchements dans toutes les villes et tous les villages; dans ces sociétés furent incorporés tous lee hommes âgés de 18 à 40 ans, apprenant à manier les armes pour le cas de nécessité; volontairement, tous les membres se présentaient à l'endroit indiqué, pour apprendre à se servir des armes, à marcher, et tout ce qui était nécessaire pour faire un bon soldat, discipliné, ardent et courageux.

Les sociétés de gymnastique inspirèrent des soucis et de la crainte dans les chancelleries des grandes puissances et influèrent beaucoup sur la marche des affaires de la Bulgarie du Sud, reтурскитѣ паши, решило да се възпротиви на прилагането на Берлинския договоръ дори и тогава, ако Европа би употрѣбила сила за това. Обаче, само една малка часть отъ интелигенцията на чело съ Българския Екзархъ била по-умѣрена. Тя искала да се помирятъ съ създаденото положение въ Берлинъ, за да се спечели довѣрието на Европа и се изходатайствуватъ по-голѣми правдини при изработването на Органическия уставъ

Въ Пловдивъ се съставилъ единъ централенъ комитетъ и отдѣлни такива и въ другитѣ градове въ областьта и почнали да събиратъ помощи и разни предмети, необходими за една въоржжена съпротива срещу турски войски, ако такива би били навлѣзли въ южна България. Все съсъ сжщата цель се основало тогава и гимнастическо дружество „Орелъ", съ клонове въвъ всички градове и села. Въ тѣзи дружества се прибрали всички мжже отъ 18 до 40 годишна възрасть, годни да си служатъ съ оржжие въ случай на нужда. Доброволно всички членове редовно въ опредѣлени дни, часове и мѣсто се явявали, за да се учатъ да употрѣбяватъ оржжие, да маршируватъ и всичко друго необходимо за единъ дисциплиниранъ, усърденъ и храбъръ войникъ.

Гимнастическитѣ дружества извикали доста грижа и страхъ въ канцелариитѣ на Великитѣ сили и много повлияли и придали тяжесть върху хода на южнобългарскитѣ работи досежно справедливитѣ искания на населението.

lativement aux demandes équitables de la population.

Les membres russes de la commission internationale, le colonel Chépélef et le prince Tsèretélef, conseillèrent instamment la population de rester tranquille et de ne point provoquer des complications, car la Russie n'aurait point été alors en situation d'y mettre ordre. Le 25 Avril 1879, vint à Plovdiv le général Obroutchef, envoyé exprès par Alexandre II pour conseiller lui aussi, personnellement et au nom de l'empereur, la tranquillité et la prudence; dans l'église „Notre Dame", devant de nombreux fidèles et devant tous les Bulgares notables se trouvant alors à Plovdiv, il lut la proclamation du Tzar Libérateur, dans laquelle, la population de la Bulgarie du Sud était invitée à se soumettre à la volonté de l'Europe pour le moment, car telle était aussi la volonté de l'impereur.

Avec l'intervention de la Russie, les quatre demandes principales des Bulgares méridionaux furent satisfaites; à cette condition seulement, ces derniers acceptèrent la soumission au Traité de Berlin; ces demandes furent: aucune armée turque, ni aucun officier turc dans la milice et dans la gendarmerie n'auraient le droit d'entrer dans la région; comme gouverneur général de la région serait nommé un Bulgare, d'une famille illustre et ayant des mérites; les statuts organiques enfin ne seraient point des lois turques quelconques, mais bien une loi moderne et fondamentale, assurant complètement une large autonomie à la région.

Ainsi, après neuf mois d'alar-

Рускитѣ членове въ международната комисия, полковникъ Шепелевъ и князъ Церетелевъ, съветвали да се стои мирно и се не предизвикватъ усложнения, защото ще бѫде невъзможно на Русия да ги премахне въ това време. На 25 априлий, 1879 год., дошълъ въ Пловдивъ генералъ Обручевъ, нарочно изпратенъ отъ Царь Освободителя, и той лично отъ името на императора да посъветва успокоение и благоразумие. Въ черквата Св. Богородица предъ многобройни богомолци и всички предни българи, находещи се въ града, той прочелъ прокламацията на Царь Освободителя, въ която населението въ южна България се канѣло да се подчини на волята на Европа въ тоя моментъ, която е волята и на императора.

Съсъ съдействието на Русия, четиритѣ главни искания на южнитѣ българи, като условие да приематъ и се подчинятъ на Берлинския договоръ, били удовлетворени: въ страната никакви турски войски да не влизатъ, нито пъкъ турски офицери на милицията и жандармерията; главенъ управитель на областьта се назначилъ българинъ отъ знатенъ и заслужилъ български родъ, и Органическиятъ уставъ не билъ нѣкакъвъ вилаятски законъ, а единъ моделенъ основенъ законъ, който напълно усигурявалъ една широка автономия на областьта.

Така следъ деветь месечни тревоги и борби, борби не съ орѫжие и физическа сила, а съ перо, слово, умение и благоразумие Пловдивъ пакъ спечелилъ победата надъ дружна-

mes et de luttes menées non avec les armes, mais avec la plume, la parole, l'habileté et la prudence, la ville de Plovdiv gagna encore la victoire sur la diplomatie rusée de l'Europe puissante et unie. Avec la fermeté l'obéissance et la disposition d'autre part à tout, de la population de la Bulgarie méridionale, la ville de Plovdiv rendit vains les plans et les efforts des puissances amies de la Turquie; et les voisins jaloux et avides se trouvèrent ainsi frustrés dans leur attente à voir dans la Roumélie Orientale une region purement turque qui aurait pu affaiblir la nation bulgare et l'arrêter dans son développement paisible.

2 — Plovdiv, capitale de la Roumélie Orientale

Les statuts organiques furent élaborés, approuvés par les grandes puissances et mis en vigueur le 17 Mai 1879.

Le premier gouverneur général de la Roumélie Orientale, nommé et approuvé par les puissances, —le prince Alexandre Bogoridi,— accompagné de son secrétaire général — le fameux Gabriel Kreunstévitch — et de la commission internationale, fit son entrée à Plovdiv, le 15 Mai. Le gouverneur passa la frontière et entra dans sa capitale, coiffé non du „fez“, comme un employé turc, mais du „kalpak“ national bulgare: cela contenta le sentiment national et tranquillisa la population. Le 19 Mai, le général Stolipine, — gouverneur jusqu'alors de Plovdiv et de la région, et nommé comme tel par le commissaire impérial russe, le prince Dondoukof-Korsakof — remit l'administration du pays au nouveau gouverneur; et

48. — Тютюневата фабрика „Левски“ въ Пловдивъ.
Fabrique de tabacs „Levsky“ à Plovdiv.

та и всесилна европейска дипломатическа хитрость. Съ твърдостьта, послушностьта и готовностьта инъкъ за всичко на населението въ южна България, Пловдивъ усуетилъ плановетѣ и целитѣ на силитѣ — приятелки на Турция и завистливитѣ и алчни съседи на България, които желаели и готвѣли отъ Източна Румелия една чисто турска область, съ която да се умаломощава българското племе и се спира неговото спокойно развитие и мощь.

2. — Пловдивъ — столица на Източна Румелия.

Органическиятъ уставъ билъ изработенъ, одобренъ отъ Великитѣ сили и султана и отъ 17/30 le 20 du même mois, furent nommés les directeurs prévus dans les statuts organiques et constituant le gouvernement supérieur; ce furent:

Gabriel Kreustévitch, secrétaire général et directeur des affaires intérieures; **T. Iv. Kessiakof**, chef de la justice; **Georges Velkovitch**, directeur des établissements municipaux; **Schmidt**, directeur des finances; **Ioakime Grouef**, directeur de l'instruction publique, et le général **Vitalis**, chef de la milice et de la gendarmerie.

Ainsi, des six directeurs, les quatre étaient des Bulgares, et les deux autres des étrangers.

La région fut divisée en 6 départements et 28 arrondissements. Tous les préfets furent des Bulмай, 1879 год., влѣзълъ въ действие. На 15/28 май назначениятъ и установенъ отъ силитѣ пръвъ главенъ управитель на Източна Румелия, князъ Александъръ Богориди, заедно съ главния си секретарь, знатниятъ българинъ Гавриилъ Кръстевичъ, придружени и отъ международната комисия, пристигналъ въ Пловдивъ. Управительтъ миналъ границата и влѣзълъ въ столицата си не съ фесъ като турски чиновникъ, а съ народенъ български коженъ калпакъ. А това задоволявало народното чувство и успокоило населението. На 19/2 юний генералъ Столипинъ, дотогавашниятъ управитель на Пловдивъ съ областьта, поставенъ за такъвъ отъ руския императорски комисарь князъ Дондуковъ-Корсаковъ, предалъ управлението на страната на новия управитель и на 20/3 с. м. били назначени и предвиденитѣ въ Органическия уставъ директори, съставляващи висшето управление. Тѣ сж били: главенъ секретарь и директоръ на вжтрешнитѣ работи Гавриилъ Кръстевичъ; Т. Ив. Кесяковъ на правосждието; Георги Вълковичъ на общитѣ сгради; Шмидтъ на финансиитѣ; Иоакимъ Груевъ на народното просвѣщение, и генералъ Виталисъ на милицията и жандармерията.

Така отъ 6-тѣ директори четирмата били българи, а двамата чужденци. Областьта била раздѣлена на 6 окржга и 28 околии. Всичкитѣ окржжни управители били българи, защото въвъ всичкитѣ окржзи голѣмото множество отъ населението въвъ всѣки окржгъ по

gares, car, dans tous les départements, la majorité de la population était composée de Bulgares. Malgré cela, dans les arrondissements, parmi les 28 sous-préfets, il y avait 21 Bulgares, 4 Grecs et 3 Turcs Les statuts organiques ordonnaient que tous les employés et fonctionnaires de la région devaient être pris parmi les habitants indigènes et proportionnellement au nombre de la population de chaque nationalité.

Ni les Turcs, ni les Grecs ne furent contents de ces premières nominations.

Les Grecs surtout avaient préparé leur candidat pour un poste de directeur au moins: et ils s'attendaient à ce que dans les autres administrations, le tiers au moins sinon la moitié des employés fussent des Grecs. Il s'y attendaient car, comme on l'a vu plus haut, leurs cris, leurs mémoires et leurs fausses statistiques avaient réussi à tromper le Congrès de Berlin et plusieurs diplomates hommes d'etat européens.

Ainsi par exemple, Sir Stafford Nordcott, ministre des finances dans le cabinet de lord Beaconsfield, déclara alors au parlement anglais, que la ville de Plovdiv seule contenait plus de 50 mille Grecs; or la population de cette dernière ne s'élevait même pas au nombre de 30 mille habitants.

Les mensonges grecs ressortirent lorsque les autorités occupantes russes firent le dénombrement de la population en Roumélie Orientale; tels furent les résultats de ce dénombrement:

отдѣлно било българско. Въпреки това, въ околиитѣ отъ 28 околийски началници 21 били българи, 4 гърци и 3 турци. А Органическиятъ уставъ постановявалъ, всички чиновници и служащи въ областьта да се зематъ отъ мѣстнитѣ жители и то съразмѣрно числото на населението отъ всѣка народность.

Отъ тѣзи първи административни назначения не били доволни ни турцитѣ, ни гърцитѣ. Последнитѣ готвили и кандидата си поне за единъ директорски постъ, а въ другитѣ административни и други длъжности, ако не половината, то поне $^1/_3$ отъ чиновницитѣ да бждѣли гърци. Това очаквали тѣ, защото, както се видѣ по преди, тѣхнитѣ викове, мемоари и фалшиви статистики били успѣли да излъжатъ и измамятъ Берлинския конгресъ и мнозина отъ европейскитѣ държавници — дипломати. Тъй напр., Съръ Стафортъ Норткотъ, министъръ на финансиитѣ въ кабинета на Лордъ Биконсфилда, въ английския парламентъ тогава заявилъ, че само градътъ Пловдивъ ималъ повече отъ 50 хиляди гърци, когато цѣлото му население недостигало и 30 хиляди души. Гръцкитѣ лъжи излѣзли наяве, когато рускитѣ окупационни власти направили преброяване на населението въ Източна Румелия, която имала тогава:

Българи	573,231	души.
Турци	174,759	„
Гърци	42,516	„
Цигани	19,524	„
Евреи	4,177	„
Арменци	1,356	„
Всичко	815,513	души.

Bulgares	573.231
Turcs	174.759
Grecs	42.516
Tsiganes	19-524
Juifs	4.177
Arméniens	1.356
En tout:	815.513

habitants.

Suivant les Statuts organiques, la région fut divisée en 36 arrondissements électoraux dont chacun élisait un député national.

Le 7 Octobre 1879, fut faite la première élection législative dans la Roumélie Orientale, et y furent élus 31 députés bulgares, 20 turcs et 3 grecs. Selon les statuts organiques, à part les 36 députés élus, il y en avait encore 10 de droit et 10 autres nommés par le gouverneur général.

Ainsi donc, la première Assemblée Régionale Législative fut constituée comme il suit:

Députés bulgares:	37
„ turcs	6
„ grecs	6
„ juifs	2
„ arméniens	2
„ bulgaro-catholiques	2
„ protestants	1
En tout:	56

personnes.

La première session de l'Assemblée Régionale commença le 22 Octobre 1879; et le 10 Décembre de la même année, fut aussi élu le Comité Permanent prévu dans les Status organiques et composé de 10 membres titulaires et trois remplaçants. Tous les élus furent des Bulgares. D'après les Statuts organiques, le Comité Permanent était en quelque sorte le corps contrôleur souverain et le conseiller des trois

Споредъ Органическия уставъ, областьта е била раздѣлена на 36 избирателни околии и всѣка една е избирала единъ народенъ представитель. На 7/20 октомврий, 1879 год., е билъ произведенъ първиятъ законодателенъ изборъ въ Източна Румелия. Избрани сж били 31 народни представители българи, 2 турци и 3 гърци. Споредъ Органическиятъ уставъ, освенъ избранитѣ 36 представители, още 10 такива е имало по право и 10 други по назначение отъ главния управитель. Така първото законодателно Областно Събрание е състоело отъ народни представители:

Българи	37	души
Турци	6	„
Гърци	6	„
Евреи	2	„
Ерменци	2	„
Българо-католици	2	„
Протестанти	1	„
Всичко	56	души.

Първата сесия на Областното Събрание почнала на 22/5 ноемврий, 1879 година, а на 10/23 декемврий с. г. се избралъ и предвидениятъ въ Органическия уставъ Постояненъ Комитетъ, състоящъ отъ 10 титулярни члена и отъ 3 замѣстници. Всички избрани били българи. Споредъ Органическия уставъ, П. Комитетъ е билъ единъ видъ най-върховното контролно тѣло и съветникъ на тритѣ отдѣлни власти: законодателна, изпълнителна и сждебна. Главниятъ управитель се допитвалъ до П. Комитетъ „за всички работи, които надминавали чистото и простото изпълнение на сжществующитѣ закони.“

autorités: legislative, éxécutive et judiciaire.

Le gouverneur général demandait conseil au Comité Permanent „pour toutes les affaires qui passaient au-dessus des lois établies.

Les autorités occupantes russes, à leur entrée même dans les terres bulgares et jusqu'à la précision définitive de la nouvelle situation des terres enlevées à la Turquie, avant et après le Congrès de Berlin, déployèrent une grande énergie, de l'habileté et de la prévoyance pour former et préparer d'abord, d'entre les habitants indigènes, des gens qui, au moment donné, eussent pu être capables de prendre la direction et le gouvernement dans les terres libérées et d'y faire régner définitivement la paix, l'ordre et la tranquillité.

Et, lorsqu'après le Traité de Berlin, les statuts organiques furent dressés et mis entièrement en vigueur et que fut inauguré le nouveau régime politique et civil, sous un gouvernement autonome, la paix et la tranquillité régnèrent alors en effet dans la Bulgarie du Sud. Les directeurs, gouverneurs, employés et fonctionnaires des diverses institutions, dans les villes comme dans les villages, furent choisis et pris parmi les meilleurs, les plus honnêtes habitants indigènes; milice et justice nationales, impôts comparativement plus supportables et plus équitables que les précédents, liberté de la parole et des réunions, instruction publique vaste et sans empêchements, pleine égalité nationale et religieuse, ordre et légalité en tout et envers tout le monde, — tout cela donnait à la contrée de nouvelles directives

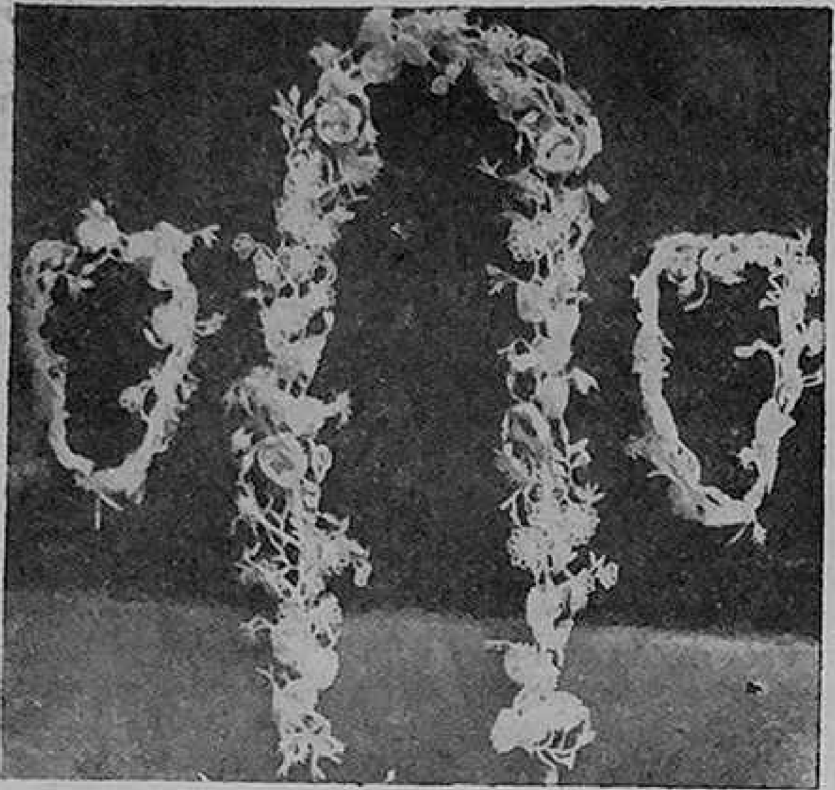

49— Копринени кенета: огърлица и ржкави, работени въ Пловдивъ. Изъ сбирката шевици въ Пловдивския Окржженъ Етнографски музей.
Anciennes dentelles bulgares en soie; cols et manches travaillés à Plovdiv. Parmi la collection de coutures et broderies dans le musée ethnographique départemental de Plovdiv.

Рускитѣ окупационни власти още отъ първото имъ стжпване въ българскитѣ земи, та до окончателното опредѣляне новото политическо положение на отнетитѣ отъ Турция области, па и следъ Берлинския договоръ, развили голѣма енергия, умѣние и предвидливость да подготвятъ преди всичко хора отъ мѣстнитѣ жители, които въ дадения моментъ да заематъ следъ тѣхъ ржководството и управлението на освободенитѣ земи и да въдворятъ окончателно миръ, редъ и спокойно развитие въ странитѣ си. И когато следъ Берлинския договоръ и изработения и влѣзълъ въ сила Органически уставъ вече на-

pour une vie nouvelle. Déjà les Turcs mêmes indigènes, les anciens maîtres absolus, qui furent naturellement les plus mécontents de la nouvelle situations politique et sociale commencèrent à changer de sentiments et de dispositions et à s'adapter avec attachement à la nouvelle organisation. Sans différence de religion et de nationalité, de nouvelles écoles à l'instar de celles d'Europe, furent ouvertes et organisées; des routes furent pratiquées; les localités dévastées, ayant souffert de la guerre et de l'insurrection, furent vite restaurées et commencèrent à reprendre leur physionomie et leur bien-être d'autrefois; la situation économique, dépérie пълно се установилъ новия политически и граждански строй, съ управление напълно автономно, спокойствието и мирътъ въ южно българската область се въдворили. Директори, управители, чиновници по разнитѣ вѣдомства и служащи, както на всѣкжде въ градоветѣ, тъй и въ селата, били вземени отъ първитѣ, най-добритѣ и почтенитѣ мѣстни жители; милиция и правосждие били народни; данъци сравнително по-леки и по-справедливи отъ миналитѣ; свобода на словото и събранията; широка и безпрепятствена народна просвѣта; пълна народна и религиозна равноправность; редъ и законность въвъ всичко и къмъ всѣкиго, — всичко това давало нови насоки на новъ животъ въ страната. Та вече и самитѣ мѣстни турци, бившитѣ пълновластни господари, които естествено били най-недоволнитѣ отъ новото политическо и обществено положение, почнали да промѣнятъ своитѣ чувства и настроения и самѝ да се приспособяватъ и обикватъ новия граждански строй. Безъ разлика на вѣра и народность се заотваряли и уреждали по западно-европейски образецъ училища; започнали се пжтища; опустошенитѣ и пострадали отъ възстанието и войната селища бързо почнали да се съвзематъ и възобновяватъ предишния си видъ и благосъстояние; покрусеното въ последнитѣ нѣколко немирни години економическо състояние изъ день въ день се подобрявало и издигало; търговията се възстановила, оживила и засилила; плодородната Тракийска равнина се

pendant les quelques dernières années agitées, fut, de jour en jour, améliorée et relevée; le commerce fut rétabli, ranimé et renforcé; la plaine fertile de la Thrace fut recouverte de noirs sillons et de riches moissons et l'on y entendit encore les chants de la paysanne bulgare, accablée de souffrances, mais jamais désespérée; les montagnes furent repeuplées de divers troupeaux; la tranquillité, le contentement et la joie régnèrent partout.

Bref, une vie nouvelle et créatrice bouillonna dans toute la contrée vouée par le Traité de Berlin à une autre déstinée et à d'autres buts égoïstes et impérialistes, dont les auteurs furent reçus alors en triomphe dans leur capitale respective.

Et la Roumélie Orientale devint une seconde, principauté bulgare, libre et heureuse qui, par sa liberté, son organisation et son progrès fit changer sensiblement l'opinion et le désir de beaucoup de diplomates sceptiques d'occident.

Les seuls mécontents restèrent les grecs et les grécomanes, formant la minorité infime dans la contrée et menés par le clergé patriarcal, de même que les voisins du peuple bulgare — la Grèce et la Serbie, et avec elles, la Turquie aussi naturellement.

Les journaux turcs et grecs ne cessèrent point leurs accusations, disant que la Roumelie Orientale, de contrée turque qu' elle était par le Traité de Berlin, était convertie par les Bulgares en une République Bulgare.

Et ils poussaient ainsi de grands cris, pour le moindre incident, tout à fait innocent bien souvent, запокривала съ черни угари и тучни ниви, подъ които пакъ на ново се разнасяли пѣснитѣ на измжчената, но никога не отчайваната българка селенка; планинитѣ се запълнили съ рунни стада; спокойствие, задоволство и радость завладѣли на всѣкжде. Съ една дума, закипѣлъ новъ животъ и творчество по всички посоки въ цѣлата страна, обречена въ Берлинския договоръ за друга съдба и за други егоистични и империалистични цели, създателитѣ на които сж били посрѣщани съ триумфи тогава въ своитѣ столици.

И Източна Румелия станала въ нищо неразличаващо се второ свободно и щастливо инакъ Българско княжество, което по своята свобода, строй и напредъкъ значително измѣнило мнението и желанието на много скептици дипломати и държавници на западъ. Единственитѣ недоволни оставали съвсемъ нищожното малцинство гърци и гърчееци се начело съ патриаршеското духовенство въ областьта и съседитѣ на българското племе Гърция и Сърбия, а заедно съ тѣхъ, твърде естествено, и Турция.

Турскитѣ и гръцки вестници не спирали своитѣ обвинения, че Източна Румелия отъ една турска область, каквато я опредѣлилъ Берлинския договоръ, била превърната отъ българитѣ въ една българска република. И за най-малката, често пжти и досущъ невинна случка, тѣ дигали голѣмъ викъ и я представяли за най-незаконна, пакостна и враждебна на гърцитѣ и турцитѣ, жители въ областьта. Особено гърцитѣ при създаде-

le présentant comme une œuvre des plus criminelles et des plus nuisibles, de la part des Bulgares, contre les habitants grecs et turcs de la région.

Les Grecs surtout, à la vue de l'ordre, de la liberté et du progrès créés dans la Roumélie Orientale, se sentirent bien déçus dans leurs espérances et leurs desseins.

Ils avaient compté sur leurs cris et leurs fausses statistiques, disant que la Thrace était habitée seulement par des Grecs; mais lorsqu'ils virent que cela ne leur apporta pas non plus d'avantage, ils demandèrent de grands privilèges dans la part du gouvernement, sous prétexte qu'ils étaient les plus riches, qu'ils avaient le plus de propriétés et qu'ils payaient le plus d'impôts. D'autre part, ils se glorifiaient d'être aussi les plus instruits, les plus capables de gouverner, et d'avoir des privilèges légitimes donnés par les sultans turcs.

Mais les Grecs comptaient surtout sur la puissante protection que leur témoignaient ouvertement certaines grandes Puissances.

Le réalité cependant des choses démontrait chaque jour à tout le monde où était la vérité et le droit.

La Turquie aussi continuait à être irréconciliable avec la situation dans la région. Elle attisa personnellement et la première les mécontentements d'une vingtaine de villages pomaks de Dieuvlène (dans les Rhodopes); ces derniers en effet ne voulurent point reconnaître le gouvernement roumeliote et s'unirent à la Turquie, qui dérogea ainsi d'une manière patente au Traité de Berin ния редъ, свобода и напредъкъ въ Източна Румелия се видѣли най-много измамени въ своитѣ надежди и цели. Тѣ разчитали отъ начало на своя викъ и фалшиви статистики, че Тракия е населена само съ гърци, и когато това непомогнало, искали голѣми права въ участие на управлението, защото тѣ били ужъ най-имотнитѣ, най-богатитѣ и плащали най-голѣми данъци. Освенъ това, тѣ се величаели, че сж най-образованитѣ и най-подготвенитѣ за управители и други чиновници, и че тѣ имали законно дадени привилегии, духовни и др. отъ турскитѣ султани. Но най-много гърцитѣ разчитали на мощното покровителство, което открито имали отъ нѣкои отъ Великитѣ сили. Обаче, действителностьта на нѣщата изъ день въ день показвала на всички, коя е и кжде е истината и правото.

Турция сжщо тъй продължавала да бжде непримирима съ положението на областьта. Тя най-напредъ самà подстрекава- и съдействувала, щото двадесетина помашки села въ Дйовленско, Родопитѣ, да се не покоряватъ на румелийското правителство, додето най-сетне ги причислила къмъ своята територия и съ това първа най-осезателно нарушила Берлинския договоръ. Освенъ това, но отъ 12 гласувани въ духа на Органическия уставъ законопроекта и представени на удобрение султанътъ утвърдилъ само три. Додето траело сжществуването на Източна Румелия, ни единъ бюджетъ на областьта не билъ удобренъ въ Цариградъ, макаръ че $^{8}/_{10}$ отъ приходитѣ

A part cela, des 12 projets de loi, votés dans l'esprit des statuts organiques, le sultan n'en approuva et n'en reconnut que trois.

Tant que dura l'existence de la Roumélie Orientale, aucun budjet de la région ne fut approuvé à Constantinople, quoique les 2/3 des revenus rentraient dans le trésor d'état turc. La Turquie protestait encore contre le soutien, au moyen des ressources regionales, de deux écoles secondaires bulgares, et contre le nombre prévu de 8504 miliciens qui aurait pu être moindre; elle voulait encore, que les postes et télégraphes fussent organisés selon les lois turques et au même niveau que ceux de l'empire; on protesta enfin à Constantinople encore contre l'appelation de Philippople du nom de Plovdiv. En un mot, du début à la fin, le gouvernement turc fut obstinément hostile à la Roumélie Orientale et chercha toujours à entraver son développement et sa marche régulière à l'intérieur, et par là à compromettre devant le monde extérieur sa nouvelle et belle organisation

Malgré cela, les personnes qui prirent en mains le gouvernement et la conduite de la contrée autonome de la Bulgarie Méridionale, continuèrent avec enthousiasme et une grande énergie et habileté à organiser leur pays et à le diriger dans la voie d'une tranquillité, d'une justice et d'une légalité qu'on n'avait jamais vues.

Ainsi, la ville de Plovdiv, durant les sept années d'existence de la Roumélie Orientale, s'éleva davantage encore au rang d'un solide centre bulgare moral, intellectuel, culturel et politique, отивали въ турското държавно съкровище. При това, Турция протестирала още, защо се издържали отъ областнитѣ срѣдства две срѣдни учебни заведения български, а сѫщо и защо се предвиждали 8504 милиционера, когато тѣ можели да бѫдатъ по-малко. Турция искала още, щото телеграфитѣ и пощитѣ да се управляватъ споредъ турскитѣ закони и да бѫдатъ общи съ имперскитѣ. И най после, протестирали отъ Цариградъ още и затова, защо старото име Филипополъ на града да се замѣсти съ името Пловдивъ. Съ една дума, отъ начало до край турското правителство е било непрекѫсвано враждебно на Източна Румелия и всѣкога е гледало да спъва нейното развитие и правиленъ вървежъ вѫтре, а съ това да подбива хубавиятъ ѝ новъ строй и вънъ предъ свѣта.

При все това, хората, които поели управлението и рѫководенето на южно-българската автономна область, продължавали съ ентусиазъмъ и голѣма енергия и умѣние да редятъ страната си и да я управляватъ въ пѫтя на едно вѫтрешно спокойствие, справедливость и законность каквито не били виждани. Така Пловдивъ презъ седемь годишното сѫществуване на Източна Румелия се издигналъ още повече като силенъ духовно-просвѣтителенъ, културенъ и политически български центъръ, напълно запазилъ първенството и обаянието си между българското племе, и не само съперничалъ, но и въ много направления надминавайки новата българска столица София.

ayant complètement sauvegardé sa primauté et son prestige parmi la nation bulgare, et non seulement rivalisant avec la nouvelle capitale bulgare Sophia, mais l'emportant sur cette dernière à beaucoup de points de vue.

Plusieurs d'entre les premiers littérateurs, publicistes et pionniers nationaux bulgares, réunis à Plovdiv dans les premiers jours qui suivirent la délivrance, trouvèrent, dans la capitale de la Bulgarie du Sud, les meilleures conditions au développement de leurs forces créatrices, après les changements politiques survenus. Les grands champions bulgares intègres, tels que, Vazof, Vélitchkof, les Grouef, les Guechof, Kaltchef, Danof, Mantchof et beaucoup d'autres après eux, illustrèrent de leur nom celui de Plovdiv. Deux gymnases bulgares complets — de garçons et de filles, —furent ouverts dans la ville; une bibliothèque nationale, contenant un musée, y fut fondée; une association littéraire, dont la revue scientifique, littéraire et sociologique „Naouka“ (Science) ne le cédait en rien à la revue périodique de l'association littéraire transférée de Braïla à Sophia, y fut aussi formée.

Quant aux journaux „Maritsa“ et plus tard „Narodène Glasse“ (Voix nationale), ils n'avaient point d'égaux, pendant leurs sept ans d'existence, pour la rédaction experte et intelligente, la connaissance et la défense de tous les besoins et des intérêts bulgares généraux.

Considérée juridiquement comme une contrée turque, par la force du traité de Berlin, la Roumélie Orientale n'avait point de

Мнозина отъ събралитѣ се въ първитѣ дни следъ освобождението въ Пловдивъ най-първи българи книжовници общественици и народни дейци, намѣрили най-добри условия въ южнобългарската столица, за да развиятъ своитѣ творчески сили при настаналитѣ политически промѣни. Името на Пловдивъ красѣли голѣмитѣ и безкористни български дейци; Вазовъ, Величковъ, Груевци, Гешевци, Калчевъ, Дановъ, Манчовъ и много други още подиръ тѣхъ. Открили се две пълни въ града български гимназии, мжжка и девическа; основала се народна библиотека съ музей; образувано било книжовно дружество, на което научното, литературно и обществено списание „Наука" въ нищо не отстжпяло на Периодическото списание на Българското Книжовно дружество, пренесено отъ Браила въ София. Отъ вестницитѣ пъкъ „Марица", и следъ него и „Народенъ гласъ" презъ своето седемгодишно сжществуване нѣмали равни на себе си по своето вещо и трезво списване, разучване и защищаване всички общобългарски нужди и интереси.

Считана юридически за турска область по силата на Берлинския договоръ, Източна Румелия нѣмала митни и други политически прегради между нея и останалитѣ земи на отоманската империя. Такива е имало само между Княжество България и Турция, включително и гажна-България. Поради тая неограниченость, разцъвтѣлата се следъ освобождението българска книжнина въ автономна-

barrières douanières et autres entre elle et les autres régions de l'empire ottoman; il n'y avait de pareils postes douaniers qu'entre la Principauté de Bulgarie et la Turquie, ycompris la Bulgarie du Sud A cause de ce manque de restrictions, la littérature reflorissante bulgare, après la délivrance, dans la contrée autonome, fut librement propagée aussi parmi toutes les extrêmes localités bulgares des autres régions en Turquie. Et, à ce point de vue, Plovdiv demeura et s'éleva davantage encore comme premier et très puissant propagateur et soutien de la culture morale et intellectuelle bulgare et du sentiment national chez les Bulgares en Turquie. Bien plus, il aida plus d'une fois de ses secours matériels en cas de besoin. Ainsi par exemple, en 1880 déjà, par les moyens du Budjet provincial de Plovdiv, fut ouvert et organisé la premier gymnase bulgare à Salonique, patrie des premiers illuminateurs bulgares, les Saints Cyrille et Méthode; et ce gymnase tint, jusqu'à ces derniers temps (1912) le premier rang parmi toutes les écoles turques et étrangères, autant par son organisation, ses accessoires scolaires et son système d'éducation, que par ses forces professorales. Des secours en argent furent aussi donnés, des mêmes ressources du budjet de la Roumélie Orientale, à beaucoup d'autres localités encore bulgares en Turquie et en Macédoine où l'indigence ne leur perméttait point d'entretenir personnellement des écoles.

Il est vrait, qu'au point de vue commercial, la barrière douani-

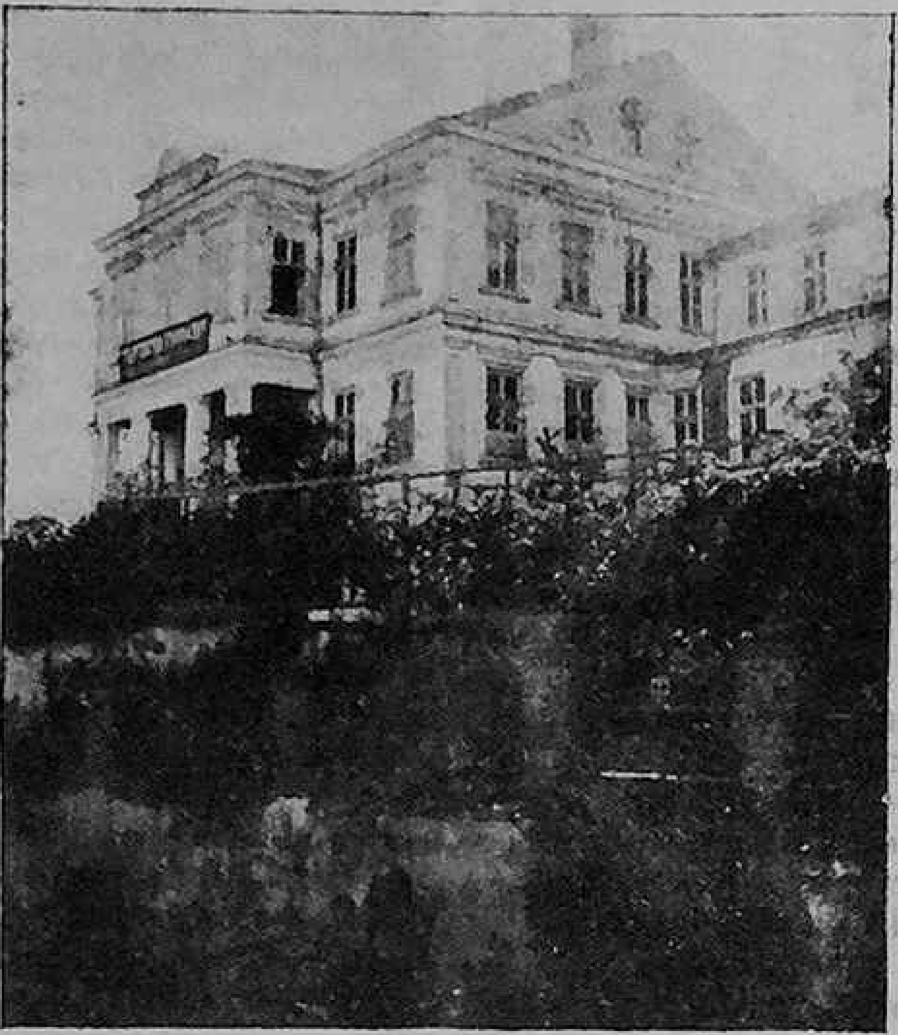

— 50 Търговската гимназия въ Пловдивъ, издържана отъ Търговскате Индустриялна камара
Gymnase commercial de Plovdiv, soutenu par la Chambre Commerciale Industrielle.

та область свободно се разнасяла и разпространявала по всички български покраини въ другитѣ области на Турция. И въ това отношение Пловдивъ си останалъ и още повече се издигналъ като пръвъ и най-мощенъ носитель и крепитель на българската духовно-просвѣтна култура и народностното закрепване на българитѣ въ Турция. Освенъ това, но и материялно се е отзовавалъ тамъ, дето е било нуждно. Така напр. още въ 1880 год. съсъ срѣдства отъ областния бюджетъ отъ Плов-

ère entre la Principauté et la Bulgarie du Sud, contribua beaucoup à la diminution sensible du rayon commercial de Plovdiv dans les villes et les villages au nord de la Stara Planina; mais, la liberté, la complète tranquillité, le nouvel ordre et le renforcement de production dans la contrée, compensèrent cette perte.

Ainsi donc, la ville de Plovdiv, par son élément bulgare puissant, bien énergique et prépondérant, aussi au temps de la renaissance, que successivement dans les luttes pour l'indépendance politique du дивъ се открила и уредила първата българска гимназия въ Солунъ, отечеството на първитѣ български просвѣтители Св. Св. Кирилъ и Методий, която гимназия до последно време (1912 г.) е държала първото мѣсто между всички въ Македония инородни и турски училища, както по своята уредба, учебни пособия и образователна система, тъй и по подбранитѣ въ нея учителски сили. Отъ сѫщитѣ бюджети и срѣдства на Източна Румелия се отпускали парични помощи и на много други български селища въ Тракия и Македония, дето бѣдностьта имъ прѣчила да си поддържатъ сами народни училища.

Наистина, въ търговско отношение съ митната преграда между княжеството и южна България на Пловдивъ чувствително намалялъ търговския обсегъ отъ градоветѣ и селата на северъ отъ Стара-планина обаче, свободата, пълното спокойствие, новиятъ редъ и усилването на производството въ областьта наваксвали тая загуба.

И така Пловдивъ съсъ своя мощенъ и каленъ преобладающъ български елементъ, както въвъ възраждането и въ черковната борба, тъй последователно и въ борбитѣ за политическото освобождение на българския народъ, а тъй сѫщо и въ новото политическо и гражданско устройство на освободенитѣ земи, отлично и доблестно устоялъ на всички и отъ всѣкѫде изкуствено поставени му подводни скали. Той е далъ на всички най после да разбератъ, че както градътъ, толкова повече и цѣлата Тракийска peuple bulgare et de même encore dans la nouvelle organisation politique et civile des terres libérées, résista parfaitement à tous les écueils qui lui étaient artificiellement placés de toutes parts. Plovdiv fit comprendre enfin à tout le monde, que la ville elle-même, et plus encore toute la contrée de Thrace, n'etaient ni turques ni grecques, mais plutôt bulgares, et qu'elles devaient rester bulgares.

Pendant toute cette longue chaîne de luttes, Plovdiv n'a jamais oublié encore son haut sentiment du devoir national et humanitaire — la liberté religieuse et politique de toutes les localités bulgares même les plus éloignées, et l'unité complète et puissante du peuple bulgare.

La ville de Plovdiv enfin a suivi avec un vif intérêt les distinées des terres bulgares laissées sous l'autorité étrangère par le traité de Berlin, et ne manqua jamais à élever sa voix en faveur des droits nationaux et humanitaires des terres asservies bulgares.

3. **Plovdiv pour et après l'Union de la Bulgarie du Nord et du Sud.**

Quelque florissante que fût devenue la situation de la Roumélie Orientale par sa complète liberté politique, civile et religieuse et par son état économique renforcé, les Bulgares méridionaux ne purent se réconcilier entièrement avec le parcellement du peuple et des terres bulgares, crée au traité de Berlin.

Avec leurs compatriotes de la Bulgarie du Nord, ils pensaient toujours à la destinée de leurs область не сѫ нито турски, нито гръцки, а сѫ български и трѣбва да бѫдатъ български.

Презъ всичката тая дълга верига отъ борби Пловдивъ никога не е забравялъ и своето високо съзнание на народенъ и човѣшки дългъ — духовната и политическа свобода на всички и най-отдалеченитѣ български покрайнини и пълното и крепко единство на българското племе. Той е живо следилъ живота и сѫдбинитѣ на оставенитѣ по Берлинския договоръ български страни подъ чужда власть и при всѣки моментъ и нужда той е издигалъ гласа си за народностнитѣ и човѣшки права на поробенитѣ български земи.

3. Пловдивъ за и следъ Съединението на северна и южна България.

Колкото и да станало цвѣтуще положението на Източна Румелия съсъ своята пълна политическа, гражданска и религиозна свобода, а тъй сѫщо и съ засилилото й се економическо благосъстояние, южнобългаритѣ не можели досущъ да се помирятъ съсъ създаденото въ Берлинския договоръ разпокѫсване на българския народъ и на българскитѣ земи. Тѣ, а тъй сѫщо и тѣзи въ северна България, еднакво мислѣли за своитѣ еднородци и тѣхната сѫдба и въ Добруджа, и въ Моравско, и въ Македония, и въ Тракия. Но най-силна е била мисъльта за двѣтѣ раздѣлени половини отъ освободенитѣ си земи — княжеството на северъ отъ Стара-планина и Източна Румелия на югъ. Всѣка промѣна отъ какъвто характеръ и да

frères congénères de la Dobroudja, la Morava, la Macédoine et la Thrace.

Mais ils étaient surtout obsédés par la pensée des deux moitiés divisées de leurs terres libérées— la Principauté au nord de la Stara-Planina et la Roumélie Orientale au sud Tout changement, quel qu'en fut son caractère, dans l'une ou dans l'autre contrée, éveillait également les mêmes sentiments et la même répercussion au nord et au sud. Ces sentiments furent encore plus forts et plus douloureux à l'égard des autres contrées bulgares asservies.

Et la presse à Sophia et à Plovdiv ne se détachait point de ces sentiments nationaux et de ces peines générales.

Et enfin, la ville de Plovdiv se plaça encore en tête et enleva, la première, la barrière artificielle combinée à Berlin entre deux sœurs congénères — la Bulgarie du Nord et du Sud. Le 6/19 Septembre 1885, des milliers de voix crièrent dans les rues de Plovdiv.

„Vive la Bulgarie Unie! Vive Alexandre I“.

Il arriva ce que beaucoup de personnes intelligentes prévoyaient lors des négociations du traité de Berlin, et qui ne pouvait point ne pas arriver.

Cette œuvre nationale fut accomplie et accueillie avec enthousiasme à l'entière unanimité dans toute la contrée; la même joie et la même disposition empressée furent témoignées dans la Principauté.

Pas une goutte de sang ne fut versée, ni pendant le coup d'état lui-même, ni dans la suite. Seul, un évènement tragique arrêta momentanément l'allégresse nationale била тя, било въ едната, или другата страни, еднакви чувства будѣла, еднакво се отразявала и на северъ, и на югъ. Още по-силни и по-болезнени били чувствата и къмъ другитѣ, поробенитѣ български страни. И печатътъ въ София и въ Пловдивъ не се дѣлялъ отъ тия общенародни чувства и тежнения.

И най-после пакъ Пловдивъ се поставилъ на чело и пръвъ премахналъ изкуствено нагласената преграда въ Берлннъ между двѣтѣ едноутробни сестри — северна и и южна България. На 6 19 септемврий, 1885 год., изъ улицитѣ на града отъ хиляди гърла се разнесли виковетѣ: „Да живѣе Съединена България, „Да живѣе князъ Александъръ I“ Станало това, което много хора при нареждането на Берлинския договоръ предрекли и което неможело да не стане.

Това народно дѣло е било извършено и посрещнато съ ентусиазъмъ и голѣмо единодушие въ цѣлата область: съ такава радость и готовность за всичко било посрещнато то и въ княжеството. Ни капка кръвь не се пролѣла, както при самия превратъ, тъй и следъ него нѣкжде изъ областьта. Само една скръбна случка за мигъ спрѣла народното ликуване въ Пловдивъ: смъртоносно билъ нараненъ градоначалникътъ капитанъ Райчо Николовъ отъ бившия телеграфопощенски началникъ Тодоровъ, когато последниятъ трѣбвало да бжде запрѣнъ, защото задигналъ отъ станцията единъ групъ жълтици. Набралитѣ се граждани заловили убийцата, смазали го и

à Plovdiv: le préfet de police, le capitaine Raïtcho Nicolof fut mortellement blessé par un ancien directeur du bureau des postes et télégraphes — Thodorof— au moment où ce dernier devait être arrêté, pour avoir dérobé de la station une certaine somme de pièces d'or. Les citadins accourus saisirent l'assasin, le foulèrent aux pieds et le mirent en pièces, sans que l'autorité civile ait pu le préserver.

La gouverneur général, Gavraïl Kreustévitch, fut enlevé de son habitation et envoyé au village de „Golémo-Konaré"; le gouvernement rouméliote fut destitué et remplacé provisoirement par un autre, sous la présidence du D-r G. Stransky. Le commandement de toutes les forces armées dans la contrée fut pris par l'habile et sympathique à la nation major D. Nicolaëf, secondé par les aides de camp. chefs de sections, Moutkourof et Philof, tous officiers bolgares de l'armée russe, ayant pris part à la guerre de délivrance et hommes de grands mérites alors; tel fut aussi, d'ailleurs, le feu capitaine Raïtcho, l'unique victime sanglante de l'Union.

En ce temps-là encore, le capitaine V. Pétrof fut chargé de couper la voie ferrée de Constantinople.

Le major Nicolaëf ordonna qu' en moins de 40 heures fussent levés tous les hommes capables de porter les armes.

Le matin même du coup d'état, le gouvernement provisoire avait rapporté ce qui était fait au prince Alexandre, qui se trouvait alors à Varna, et le pria de venir aussitôt à Plovdiv pour prendre en mains le gouvernement le разкѫсали, безъ да е могла властьта да го запази. Главниятъ управитель Гавриилъ Кръстевичъ билъ земенъ отъ жилището си и изпратенъ въ с. Голѣмо Конаре; Източно-Румелийското правителство било свалено и на мѣстото му се съставило и зае ло управлението на областьта друго, временно правителство, съ председатель Д-ръ Г. Странски. Главното командуване на всички въорѫжени областни сили поелъ опитниятъ и любимецъ на народа майоръ Д. Николаевъ съ помощници на отдѣли Муткуровъ и Филовъ, български офицери отъ руската освободителна война и съ голѣми заслуги тогава, какъвто е билъ и загиналия капитанъ Райчо, единствената кръвна жертва за Съединението. Въ това време пъкъ капиганъ В. Петровъ билъ изпратенъ да прекѫсне желѣзницата за Цариградъ. Майоръ Наколаевъ заповѣдаль вѫтре въ 40 часа да се съберать всички мѫже, способни за орѫжие.

Временното правителство още сутриньта въ деня на преврата съобщило за извършеното на князъ Александра, който тогава се намиралъ въвъ Варна, и го помолило незбаавно да дойде въ Пловдивъ и поеме подъ своето управление и Източна Румелия. Князътъ отговорилъ, че приема поканата, насърдчилъ временното правителство въ града да запази тишината и реда, до като той пристигне, и на 8 21 септемврий отъ Търново телеграфически издалъ манифестъ, че се поставя на чело на управлението на Източна Румелия. Въ Търново

la Roumélie Orientale. Le prince répondit qu'il acceptait l'invitation; il encouragea le gouvernement provisoire à Plovdiv à faire garder l'orde et la tranquillité jusqu' à son arrivée; et le 8 Septembre il publia de Tirnovo un manifeste télégraphique annonçant qu'il se mettait à la tête du gouvernement de la Rouinélie Orientale.

Le prince et Karavélof, (qui avait été aussi averti du fait), se réunirent à Tirnovo et décidèrent d'ordonner la mobilisation générale des armées. Le 9 Septembre, le prince Alexandre fit son entrée à Plovdiv, au milieu d'une exubérance de joie nationale inouïe. Sans retard fut convoquée l'Assemblée Nationale, qui, après avoir approouvé l'Union, vota aussi un crédit extraordinaire de 15 millions.

A Plovdiv, le prince nomma le D-r Stransky commissaire général secondé par l'aide de Petko R. Slaveïkof et Ioakime Grouef. Le commissariat fut chargé du gouvernement provisoire du pays.

A part cela, le prince fit savoir télégraphiquement au Sultan à Constantinople, que, sur l'nvitation de la population, il était venu en Roumélie avec l'unique désir d'y faire sauvegarder l'ordre et la tranquillité. Il réunit encore les citoyens notables turcs de la ville et les assura que la vie, l'honneur et la propriété de tous les habitants dans la contrée, sans différence de nationalité et de religion, seraient entièrement respectés.

Déjà sur le chemin de Varna à Tirnovo, le prince Alexandre expédia un télégramme à l'empereur de Russie qui se trouvait alors à Copenhague, le priant de vouloir bien étendre sa protection князътъ и Каравеловъ, комуто тоже овреме било съобщено за станалото, се събрали и решили да се заповѣда обща мобилизация на войскитѣ. На 9/22 септемврий князъ Александъръ влѣзълъ въ Пловдивъ всрѣдъ небивалъ избликъ на народна радость. Веднага било свикано и Народното Събрание, което, като удобрило съединението, гласувало и 15 милиона лева извънреденъ кредитъ.

Въ Пловдивъ князътъ назначилъ Д-ръ Странски за комисарь и за помощници комисари Петко Р. Славейковъ и Иоакимъ Груевъ. На комисарството било възложено временното управление на страната. Освенъ това, князътъ телеграфически съобщилъ на султана въ Цариградъ, че по покана на населението дошълъ въ Източна Румелия съ единственото желание да запази реда и спокойствието въ страната. Той събралъ още турскитѣ първенци въ града и ги увѣрилъ, че животътъ, честьта и имотътъ на всички жители въ страната безъ разлика на народность и вѣра ще бждатъ напълно запазени.

Още по пжтя отъ Варна за Търново и отъ тамъ за Пловдивъ князъ Александъръ изпратилъ телеграма до руския императоръ, който тогава се намиралъ въ Копенхагенъ, като го молилъ да даде своята могжща подкрепа за извършеното дѣло на българския народъ. Въ сжщо време била избрана и особена депутация, състояща отъ митрополитъ Климентъ и Ив. Ев. Гешевъ отъ северна България, а Д. Тончевъ Ив. Герджиковъ и Д. Папа-

royale sur l'œuvre accomplie du peuple bulgare. En même temps fut choisie une députation composée du métropolite Clément et d'Iv. Evst. Guechof pour la Bulgarie du Nord, et de D. Tontchef, Iv. Guerdjikof et D Pazoglou de la part de la Bulgarie du Sud; cette commission fut chargée de se présenter personnellement devant Sa Majesté Alexandre III empereur de Russie pour en solliciter la bienveillance et la protection en faveur de l'Union, neé du dèsir unanime de la nation. L'empereur reçut et entendit la députation envoyée au nom du peuple bulgare, mais il n'entendit point se trouver ainsi placé devant un fait accompli qui lui créait une situation extrêmement délicate.

„Il ne peut plus être question à présent de désunion, mais comment et dans quelles conditions se fera l'Union, c'est un véritable point d'interrogation dit l'empereur; tandis que le ministre russe dit à la députation que la crainte pour le moment venait non seulement de la Turquie, mais aussi de la Serbie qui se préparait à faire quelque chose.

Une autre députation, composée du D-r St. Tchomakof et d'Iv. H Petrof fut déléguée à Constantinople, pour y obtenir l'approbation de l'Union; elle s'en retourna toutefois à Plovdiv sans avoir été admise ni devant des ministres ni devant des embassadeurs.

Cette tenue à Constantinople fit redoubler l'inquiétude dans les contrées unies bulgares; aussi, presque toute l'armée bulgare de 90 mille hommes, de la Bulgarie du Nord et du Sud, fut-elle déjà

51. — Хотелъ „Царь Симеонъ" въ гр. Пловдивъ, купенъ и подаренъ отъ тракиеца българинъ Димитъръ П. Кудоглу за Домъ на благотворителностьта и на народното здраве.
Hôtel „Tsar Simeon" à Plovdiv, acheté et offert, par le Bulgare originaire de Thrace,—Dimitre P. Kou oglou,—comme Maison de bienfaisance et d' assistance publique

зоглу отъ страна на южна България, които лично да отидатъ при Н. И. В. Александъръ III, рускиятъ императоръ, и да измолятъ царското му благословение и защита на народното желание—съединението. Императорътъ приелъ и изслушалъ молбата на депутацията отъ име-

massée sur les frontières turques; les armées turques y furent en même temps concentrées.

Un assez grand nombre d'officiers russes étaient restés en qualité d'instructeurs au service bulgare et rouméliote. Tous, ils embrassèrent aussi avec joie l'œuvre de l'union, car elle abolissait en то на българския народъ, но отговорилъ, че не удобрява извършеното, безъ да е предупреденъ, защото го поставили въ твърде затруднително положение. „За разединение сега и дума не може да става, но какъ и при каква форма ще бжде съединението, е въпросъ;" казалъ императорътъ, а рускиятъ министъръ Гирсъ добавилъ на депутацията, че страхътъ въ тоя моментъ не е само отъ турцитѣ, но и отъ сърбитѣ, които се готвѣли нѣщо да правятъ. Въ това време заминала друга депутация въ Цариградъ, за да издействува припознаване на съединението, обаче, тя се завърнала въ Пловдивъ, безъ да е била допусната ни до министри, ни до посланици. Това държане въ Цариградъ усилило безпокойствието въ съединенитѣ български страни, поради което всичката почти българска войска отъ около 90 хиляди души и отъ северна, и отъ южна България била сосрѣдоточена на турската граница. Сжщевременно тамъ били насъбрани и турски войски.

На българска и на румелийска служба имало останали като учители доста руски офицери. Тѣ всички тоже съ радость посрещнали съединението, защото то премахвало часть отъ неправдата, нанесена преди 7 години въ Берлинъ, както къмъ българския народъ, тъй и къмъ победоносното руско войнство и жертвитѣ на руския и българския народи. Дори нѣкои отъ тѣзи руски офицери се заловили да приготвятъ военната отбрана на областьта, ако турцитѣ предприематъ навлизане.

partie l'injustice portée avant 7 ans à Berlin comme envers le peuple bulgare, ainsi envers l'armée victorieuse russe et envers les victimes des peuples russe et bulgare.

Cetains même de ces officiers russes se mirent à préparer la défense militaire de la contrée, dans le cas où les Turcs auraient voulu entreprendre une invasion. Ils avaient aussi, tous, les yeux tournés vers la Russie

La Turquie protesta la première; après elle, les Grandes Puissances n'approuvèrent non plus l'union et réclamèrent le rétablissement du „Statu quo" en Roumélie Orientale, selon le traité de Berlin. Parmi tous les voisins, la Roumanie seule témoigna une certaine bienveillance pour l'œuvre nationale bulgare. Les Grecs, regardant naturellement la Roumelie Orientale comme leur province, firent grand bruit autour du coup d'état et menacèrent d'envahir la Macédoine afin d'y accaparer quelque chose qui aurait pu satisfaire leurs rêves. Mais, ne limitant point avec la Bulgarie, les cris de la Grèce n'attirèrent pas beaucoup d'attention. La Serbie, cependant, se montrait la plus inquiétante, car elle avait un soutien puissant derrière elle. Elle croyait que c'était le moment le plus favorable de s'appproprier certaines terres bulgares dans l'intérêt „de l'équilibre politique aux Balkans".

Poussée et aidée par l'Autriche, (cette dernière lui avait livré un emprunt de 24 millions de dinars pour les uniques buts et besoins de guerre), la Serbie mobilisa en effet et amassa ses troupes sur la frontière bulgare.

Всички имали при това погледитѣ си обърнати къмъ Русия.

Най-напредъ Турция протестирала, а следъ нея и Великитѣ сили не одобрили съединението и настоявали да се възстанови предишното положение на Източна Румелия тъй, както е била създадена тя въ Берлинския договоръ. Отъ другитѣ съседи само една Ромѫния малко благосклонно погледнала на българското народно дѣло. Гърцитѣ по природата си, които още гледали на Източна Румелия като на своя область, се помѫчили да дигатъ и тѣ шумъ около себе си и искали да навлѣзатъ въ Македония и тамъ поне да откѫснатъ нѣщо и донѣкѫде задоволятъ своитѣ блѣнове. Но Гърция нѣмала граница съ България, затова и нейниятъ викъ не обръщалъ никому вниманието. Сърбия, обаче, се явявала най-обезспокоителна, защото имала и силна опора задъ гърба си. Тя смѣтала, че моментътъ е най-удобенъ да си присвои нови български земи за „равновесието на Балканитѣ." Тласкана и подпомагана отъ Австрия (последната тогава й отпуснала 24 милиона динара заемъ не за други нужди, а за военни цели), тя мобилизирала и трупала войскитѣ си на българската граница. Но безспокойството и неизвестностьта се увеличили, когато въ това критическо време по заповѣдь на руския императоръ всички руски офицери веднага напуснали длъжноститѣ си въ България и си заминали за Русия. При все това, униние у българския народъ не настѫпило. За да разбератъ

Mais l'inquiétude et l'incertitude s'accrurent surtout en ce moment critique, lorsque, par ordre de l'empereur russe, tous les officiers russes quittèrent aussitôt leurs charges en Bulgarie et repartirent pour la Russie.

Malgré cela, le découragement ne se rendit point maître des cœurs bulgares. Pour que tout le monde ait compris et se fût assuré que l'Union entre la Bulgarie du Nord et du Sud était déjà un fait accompli et qu'il ne pouvait plus être question de retour, le commissariat à Plovdiv fut aboli le 14-27 Octobre, les actes des anciens directeurs furent anéantis et la contrée se soumit entièrement au gouvernement de la principauté bulgare à Sophia.

En ce temps-là, une conférence des embassadeurs européens fut convoquée à Constantinople pour s'occuper expressément de la question rouméliote. Cela inspira de la confiance au prince et au gouvernement bulgares, qui crurent que les puissances ayant pris en mains la solution de la question, n'auraient point permis à la Turquie de lancer ses armées sur la Roumélie.

Les deux tendances opposées— anglaise et russe — furent de nouveau marquées dans cette conférence. Et lorsqu'à Londres on s'assura que l'union était une œuvre purement nationale du peuple bulgare, que ce n'était point un petit indice de vie personnelle et indépendante et que pour cette raison la Russie était fachée et mécontente de l'acte accompli sans son consentement et sa volonté, — alors l'Angleterre, pour la première fois en и се увѣрятъ всички, че съединението между северна и южна България е вече дѣло завършено и поврыщане назадъ е немислимо, комисарството въ Пловдивъ на 14-27 октомврий се махнало, дѣлата на бившитѣ румелийски директори се унищожили, и областьта напълно се подчинила на княжеското българско правителство въ София.

Въ това време въ Цариградъ се състояла посланишка конференция нарочно по румелийскитѣ работи. Нейното свикване обнадеждило българското правителство и българския князъ, че щомъ въпросътъ мине въ ржцетѣ на Великитѣ сили, нѣма да се допусне на Турция да навлѣзе съ войскитѣ си въ Източна Румелия. Въ тая конференция наново се очъртали двѣтѣ противоположни влияния — английското и руското. И когато въ Лондонъ се увѣрили, че съединението си е чисто народно дѣло на българския народъ; че това не е малъкъ признакъ на самостоенъ животъ и че за това въ Русия сж сърдити и недоволни отъ извършения безъ нейно съгласие и воля актъ,— тогава Англия за пръвъ пжть въ разстояние на два вѣка зела страната на България. По нейното главно настояване Турция не се решила да възобновява съ оржжие Източна Румелия.

Но въ това време станало нѣщо друго, неочаквано за чистата човѣшка съвесть. По единъ вѣроломенъ начинъ на 1/14 срещу 2/15 ноемврий сръбскитѣ войски минали българската граница на западъ и навлѣзли въ България, когато всички годни

l'espace de deux siècles, prit le parti de la Bulgarie.

Par son insistance surtout, la Turque ne se décida point à restaurer la Roumélie Orientale par les armes.

Mais en ce temps-là, il arriva soudain une autre chose qui ne fit point honneur à la conscience humaine. D'une manière perfide, le 1/14 Novembre au soir, les armées serbes passèrent la frontière bulgare à l'ouest et entrèrent en Bulgarie, au moment où les fils de cette dernière étaient à des centaines de kilomètres loin, en train de garder la frontière orientale d'invasion turque. Cette nouvelle ne surprit point ni effraya le peuple bulgare, mais l'attrista beaucoup.

La perfidie des frères serbes, perfidie plus d'une fois manifestée de leur part dans le passé, excita l'indignation sur toutes les terres bulgares. Avec un élan unanime et prodigieux, tout le pays situé au nord et au sud de la Stara-Planina, s'arma contre l'ennemi pour défendre la patrie menacée. Le corps de jeunes officiers bulgares, abandonné de ses habiles chefs, — les officiers russes — et formé de jeunes gens âgés de 20 à 18 ans, prit en mains le commandement de l'armée nationale avec un rare enthousiasme et une entière assurance dans la justice et les forces personnelles. Les rues de Plovdiv regorgèrent aussi de volontaires dont la majorité étaient âgés de 15 à 18 ans et incapables pour l'armée régulière; tandis que des vieillards séxagénaires occupèrent les postes vides de la frontière turque.

за оржжие нейни синове се намирали стотини километри далечъ на източнитѣ граници, за да бранятъ земята си отъ Турция. Това известие нито изненадало, нито уплашило българския народъ, обаче, силно го огорчило. Вѣроломството на братята сърби, вѣроломство и измамничество не единъ пжть проявявано и въ миналото, усилило негодуванието по всички български земи. Съ единъ небивалъ устремъ и възмущение цѣлата страна, и северно, и южно отъ Стара планина, като единъ човѣкъ се опълчила срещу неприятеля, за да защити отечеството си. Младото българско офицерство, оставено отъ своитѣ опитни началници—рускитѣ офицери, състоеще се отъ младежи не по-възрастни отъ 20—25 годишни, съ рѣдко въодушевение и пълна самоувѣреность въ правдата и силитѣ си, поело командата на родната войска. Пловдивскитѣ улици гъмжели още и съ доброволци, мнозинството отъ тѣхъ юноши на 15 — 18 год. възрасть, считайки ги още негодни за редовна военна служба, а шестдесеть и по вече годишни старци доброволно застанали на опразненитѣ граници къмъ Турция.

Планътъ на сърбитѣ е билъ съ около 12 хиляди войска да заематъ града Видинъ, а съ други 35—40 хиляди да настжпятъ къмъ София отъ три страни—Враня, Трънъ и Пиротъ— та въ малко време и безъ особени мжчнотии да завладѣятъ западна България, която била опразнена отъ българска войска.

Князъ Александъръ Батембергъ веднага разпоредилъ да

Le plan des Serbes était d'occuper la ville de Vidine avec une armée de 12 mille hommes, tandis qu'avec 35—40 mille autres de marcher sur Sophia par trois points de direction — Vrania, Treun et Pirot — et de se rendre ainsi, sans beaucoup de difficultés, maîtres de la Bulgarie occidentale, évacuée de toute armée bulgare.

Le prince Alexandre Battemberg ordonna aussitôt que toutes les armées avec les réserves se dirigeassent vers le champs de bataille; et, le 2-15 Novembre, après un „Mobélène" (office religieux public) dans l'eglise „Notre-Dame" à Plovdiv, il partit pour Sophia et de là pour Slivnitsa. Il n'y avait alors sur la frontière bulgare, du côté de la Serbie, que de très faibles détachements placés seulement comme postes d'observation. Les Serbes, profitant de cet état inoffensif, passèrent, les 2, 3, 4, et 5 Novembre, la frontière à plusieurs endroits et arrivèrent jusqu'à la ligne du partage des eaux de „Slivnitsa". Durant ce temps court et critique, par une marche forcée jour et nuit, et au milieu de pluies et de froids, les armées bulgares arrivaient à pied de la frontière turque à Slivnitsa d'où l'on entendait déjà à Sophia les coups de canon.

Ces mauvaises nouvelles suscitèrent le trouble dans la capitale et l'on crut déjà que le Conseil des ministres et les divers ministères seraient transférés à Ikhtiman, tandis que le trésor public fut transporté vers Orkhanié. Le 6/19 et le 7/20 Novembre cependant, après une attaque furibonde et aux cris de „Choumi Maritsa" et de „houra", l'armée bulgare mit en fuite les Serbes et les се отправятъ всички войски заедно съ резервитѣ си за бойното поле и, следъ единъ молебенъ въ черквата Св. Богородица въ Пловдивъ на 2/15 ноемврий, заминалъ за София, а отъ тамъ за Сливница. Въ това време на българската граница къмъ Сърбия били оставени колкото за наблюдение досущъ слаби по число български войскови части. Сърбитѣ използувайки това беззащитно положение на 2, 3, 4 и 5/18 ноемврий минали на нѣколко мѣста границата и стигнали водораздѣла при Сливница. Въ това кратко и критическо време съ усиленъ денонощенъ ходъ и въ лошо дъждовно и студено време войскитѣ отъ турската граница пристигали пѣшкомъ на Сливница, отдето топовнитѣ гърмежи се чували вече въ София. При тѣзи лоши известия настѫпило смущение въ столицата, и се смѣтало вече министерскиятъ съветъ и министерствата да се премѣстятъ въ Ихтиманъ, а държавното съкровище било пренесено къмъ Орхание. На 6/19 и 7/20 ноемврий обаче, съ едно бѣсно налитане и съ „Шуми Марица“ и „ура“ българската войска обърнала сърбитѣ въ бѣгство и следъ едни силни боеве и стремителность били прогонени отъ българска земя, а на 15/28 ноемврий превзели града Пиротъ и се запѫтили победоносно понататъкъ въ сръбска земя. На другия день 16/29 ноемврий българската войска била спрѣна отъ пратеника на Австрия графъ Кювенхюлеръ, който заплашилъ главното българско командуване и българското пра-

chassa des terres bulgares, après quelques jours de forts combats; et le 15-28 Novembre, elle prit la ville de Pirot et s'achemina victorieusement vers l'intérieur des terrer serbes. Le lendemain, le 16-29 Novembre, l'armée bulgare fut arrêtée par le délégué d'Autriche, le comte Kowenhüler, qui menaça le haut commandement et le gouvernement bulgares, disant que, si les armées bulgares continuaient davantage leur marche sur le royaume serbe, elles auraient à rencontrer les armées austro-hongroises

La victoire sur les Serbes, après l'attaque perfide et hautaine de ces derniers, provoqua la sympathie du monde entier envers le peuple bulgare et ses luttes de liberté, d'indépendance et d'union. A Constantinople même et en Russie on commença à regarder avec un œil de bienveillance aux affaires en Bulgarie et en général à l'œuvre de l'Union.

Le 19-4 Mars, sur la demande insistée des grandes Puissances, les deux voisins belligérants signèrent, la paix à Bucarest.

Pendant ce temps, n'ayant pu réussir à imposer Djevdète Pacha comme commissaire et gouverneur général de la Bulgarie du Sud, et après l'insuccès de ses délégués Lébibe Efendi et Gabdan Efendi, le gouvernement turc à Constantinople changea la méthode de réconciliation; tandis que les Bulgares, après leurs victoires sur les Serbes, se ranimèrent et devinrent plus exigeants et plus tenaces dans leurs désirs nationaux et leurs demandes équitables.

Un accord enfin entre la Turquie et la Bulgarie fut atteint et approuvé par les représentants

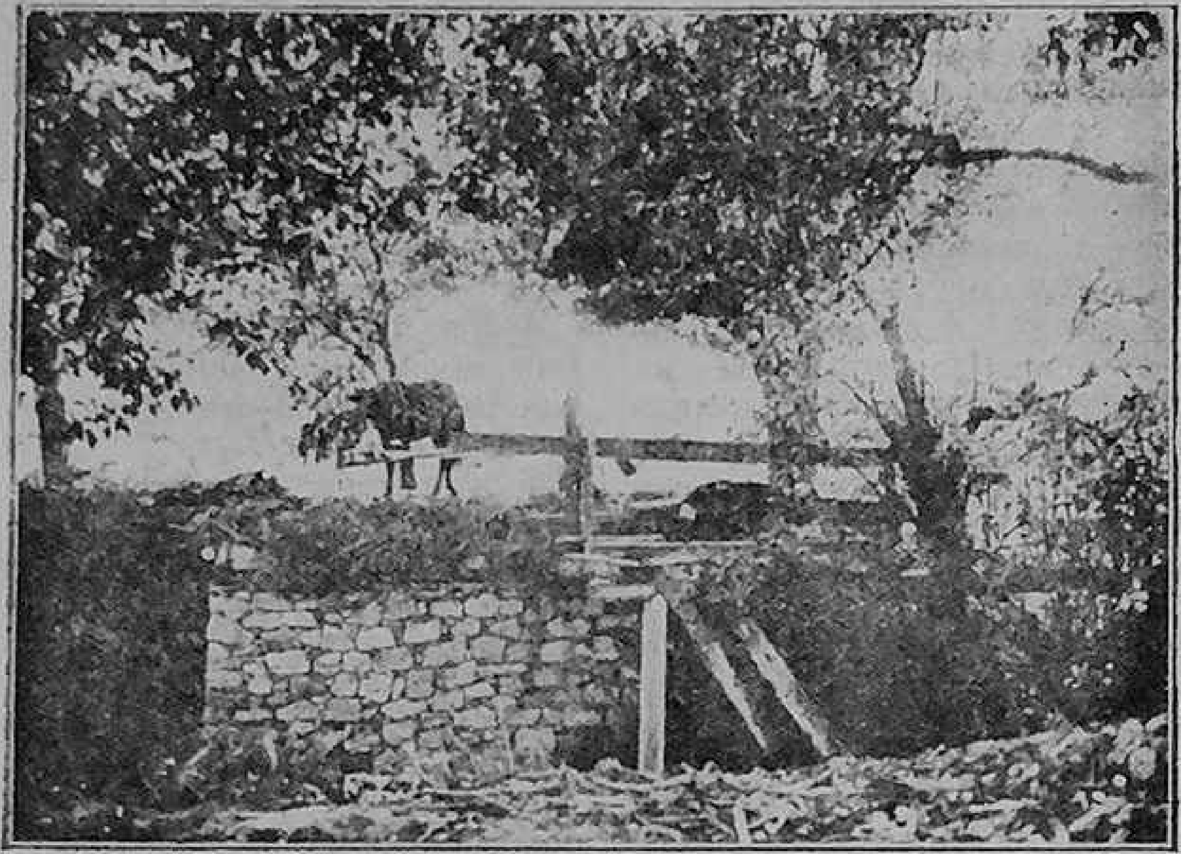

52 — Долапъ, съ който се вади вода за напояване зеленчукова градина въ Пловдивъ.
Noria, servant à puiser l'eau pour l'arrosage de jardins potagers.

вителство, че едно понататъшно настѫпление на българската войска въ Сръбското кралство ще срещнатъ предъ себе си австро-унгарски войски.

Победата надъ сърбитѣ следъ тѣхното вѣроломно нападение и надменность извикали въ цѣлъ свѣтъ съчувствие къмъ българския народъ и неговитѣ борби за свобода, независимость и обединение. Та и въ Цариградъ и въ Русия почнали да гледатъ на работитѣ въ България и въобще на съединението малко по-благосклонно На 19 4 мартъ по настояването и на Великитѣ сили въ Букурещъ билъ подписанъ мирътъ между двата воювали съседа. Въ Цариградъ пъкъ следъ несполука-

des grandes Puissances à Constantinople; ce fut l'Angleterre surtout, qui, par sa puissante influence exercée sur la Turquie, contribua beaucoup à la réalisation de ce dernier résultat.

L'accord consistait en ceci que le prince bulgare Alexandre Battemberg reçut le pouvoir de gouverner aussi la Roumélie Orientale; et en ce nouvel état des choses les Statuts Organiques durent subir sur certains points de petites transformations.

Au mois d'Avril de la même année, le prince Alexandre Battemberg, accompagné de son premier ministre Petko Karavelof, entreprit une tournée en Bulgarie du Sud dont il visita les villes et les villages principaux, en quaта на турското правителство да наложи за комисарь и главенъ управитель на южна България Джевдетъ паша, а тъй сжщо и следъ несполуката на пратеницитѣ Лебибъ ефенди и Габданъ ефенди, промѣнили метода си за помирение, а българитѣ следъ победитѣ си надъ сърбитѣ се ободрили и станали по-твърди и неотстжчиви въ своитѣ народни желания и справедливи искания. Най-после една спогодба между Турция и България била постигната и одобрена отъ Великитѣ сили чрезъ тѣхнитѣ посланици въ Цариградъ. Въ тоя случай най-много спомогнала Англия, която упражнила своето могжще влияние надъ Турция. Спогодбата състоела, че на българския князъ Александъръ Батембергъ било възложено управлението и на Източна Румелия, а за това положение и Органическиятъ уставъ трѣбвало да претърпи въ нѣкои части малки приспособления.

Презъ априлий, с. г., князъ Александъръ Батембергъ заедно съ министръ-председателя Петко Каравеловъ обиколилъ южна България и посетилъ поглавнитѣ й градове и села, като тѣхенъ върховенъ управитель, посрѣщанъ на всѣкжде най-радушно. Следъ това се произвели общи избори за народни представители, и първото общо Народно Събрание, състояще отъ народни избраници и отъ двѣтѣ съединени български страни, поставило последната неразривна връзка на Съединена България. Органическиятъ уставъ, вмѣсто приспособяване къмъ новото положение

lité de gouverneur suprême; il fut partout reçu avec les plus grands témoignages de sympathie.

Puis, furent faites des élections générales de députés nationaux; et la première Assemblée Nationale des deux contrées unies bulgares, noua le dernier lien indissoluble de la Bulgarie Unie

Au lieu d'être adaptés à la nouvelle situation des affaires, les statuts Organiques furent légués en souvenir à l'histoire.

Toutes les lois et organisations administratives, judiciaires, financières, militaires et civiles en général, furent introduites dans la Bulgarie Méridionale En fait, l'union était si bien accomplie, qu'on oublia même le titre de général-gouverneur donné au prince.

Deux victimes seulement furent données pour l'Union: la vingtaine de villages des contrées de Diuvlène et de Keurdjaly furent laissés dans les limites de la Turquie.

Après l'achèvement de l'Union surgirent en Bulgarie des troubles intérieurs qui causèrent la détrônisation d'abord puis le retour encore du prince Alexandre, le renoncement volontaire enfin de ce dernier au trône bulgare et l'élection d'un prince nouveau, nommé et devenu plus tard le Tzar Ferdinand I. Et la ville de Plovdiv, durant cette époque transitoire aussi, n'abandonna point son rang illustre et demeura toujours du côté où elle était sûre que les intérêts généraux du peuple bulgare étaient sauvegardés.

Ainsi la ville de Plovdiv, pendant une période de plus d'un siècle, fut, d'entre toutes les localités bulgares, la plus en contact avec tous les grands évènements et toutes les manifestations du на работитѣ, останалъ да се помни само въ историята. Всички административни, сѫдебни, финансови, военни и въобще граждански закони и строй на княжеството се въвели и въ южна България. Сливането станало напълно фактически, че и титлата на княза — генералъ-губернаторъ — се забравила. Само две жертви се дали за съединението: двадесетината помашки села въ Дьовленско и Кърджалийската околия въ Родопитѣ се оставили въ предѣлитѣ на Турция.

Следъ завършване на съединението въ България настѫпили вѫтрешни безпокойствия, които причинили свалянето на князъ Александъра, следъ малко новото му завръщане, доброволното му следъ това отказване отъ българския престолъ и избирането на другъ князъ, отпосле царь Фердинандъ I. И градътъ Пловдивъ и презъ тѣзи преходни времена не напусналъ своето видно мѣсто и винаги заставалъ и помагалъ на тая страна, дето той е билъ увѣренъ, че сѫ най-добре запазени общитѣ и голѣмитѣ интереси на българския народъ.

Така името на Пловдивъ презъ единъ периодъ позече отъ единъ вѣкъ е най-много отъ всички български селища преплетено съ всички крупни събития и духовно културни прояви на българското племе въ неговата най-нова история.

Днесъ, обаче, тоя бележитъ и съ такива голѣми заслуги български градъ значително е изгубилъ и своето минало обаяние, и своята могѫща културна сила. Той сега е само единъ

peuple bulgare, dans l'histoire moderne de ce dernier.

Aujourd'hui cependant, cette ville bulgare remarquable et aux grands mérites, a beaucoup perdu de son ancien prestige et de sa puissante force culturelle passée.

Elle n'est à présent qu'un simple chef-lieu de département, sans aucune importance particulière.

Les causes en sont:

Toutes les forces intellectuelles, une fois qu'elles se sont formées et élevées, abandonnent la ville de Plovdiv et s'établissent dans la capitale, oubliant leur ville natale.

La ville de Sophia, par son agrandissement, est devenue bien égoïste; elle accapare tous les instituts et bijoux culturels du peuple bulgare et les garde seulement pour elle, sans aucune considération s'ils sont par là nécessaires et utiles au renforcement et au progrès de la nation bulgare.

La ville actuelle de Plovdiv.

1. Population.

Quelle a été la population exacte de Plovdiv avant la guerre russo-turque, en 1877-78, on ne saurait le dire: car le premier dénombrement officiel en Turquie date de l'année 1844, et les publications officielles à ce sujet n'ont été faites qu'après la guerre de délivrance. De plus, tous les voyageurs qui sont passés par Plovdiv, et qui ont écrit quelque chose à son compte au XIX-e s. donnent au sujet de sa population les indications les plus différentes: leurs données sont superficielles, почти обикновенъ окръженъ градъ, безъ нѣкое особено значение.

Причинитѣ на това сж:

1) Всички интелегентни сили, щомъ се създадатъ и издигнатъ въ Пловдивъ, напущатъ го и се преселватъ въ столицата, като забравятъ своя роденъ градъ.

2) София съ нейното порасване стана доста егоистична. Всички културни на българското племе институти и ценности тя прибира въ себе си и здраво ги държи само за себе си безъ всѣкакъвъ огледъ, да ли тѣ сж напълно отъ тамъ необходими и полезни за цѣлостното засилване и напредъкъ на българското племе.

IV. Днешниятъ Пловдивъ

1. Народонаселение.

Колко население точно е ималъ градътъ Пловдивъ преди руско турската война презъ 1877 78 година, неможе да се знае, защото официялно преброяване въ Турция за пръвъ пжть е извършено въ 1844 год., а официялни публикации сж дадени едва отъ освободителната война напосле. При все това, всички пжтешественици, които сж минавали презъ Пловдивъ и сж писали и за него нѣщо презъ XIX вѣкъ, показватъ най различни числа за населението му. Тѣзи данни сж окомѣрни по предположение на самитѣ автори, или сж такива, каквито тоже на кутурица имъ сж казвали мѣстни жители или властитѣ, или пъкъ други сж заемали даннитѣ отъ предшест-

car ils les ont tenues, d'une manière vague, des habitants et des autorités indigènes, ou les ont puisées eux-mêmes des écrits des voyageurs précédents.

Ainsi par exemple, du début du XIX-e s. à l'année 1877-78, parmi 36 auteurs étrangers, 18 d'entre eux donnent à Plovdiv une population de 30,000 habitants environ et les 18 autres présentent des chiffres différents et s'élevant au nombre de 12000.

Le dernier auteur Hellward s'arrête au nombre de 30.000 h. pour l'année 1878-79.

D'après les recensements officiels qui se font périodiquement, à l'instar des pays européens, dans les terres libérées bulgares, la ville de Plovdiv a eu, depuis la guerre de délivrance, la population générale suivante:

En 1883 - 24053 h. des deux sexes
„ 1885 33442 „ „ „ „
„ 1888 – 33032 „ „ „ „
„ 1893 — 36033 „ „ „ „
„ 1910 — 47981 „ „ „ „
„ 1920 – 63418 „ „ „ „

et, le 15 Juillet 1925, les registres de la Commune, contenant le recensement des familles indiquaient à Plovdiv une population de 71274 habitants des deux sexes.

Dans la colonne „diverses nationalités“ pour l'année 1925 sont compris 5666 Juifs, 2629 Arméniens, 533 Tsiganes et 648 étrangers.

Ainsi donc, pour le temps de 1883 à 1925, c. à. d. pour une période de 42 ans, la population de Plovdiv a triplé; les Bulgares se sont accrûs de 50% (5 fois plus), les Turcs de 23%, les diverses autres nationalités (principalement Juifs et Arméniens) — de 34%; tandis que les Grecs ont diminué de 67%.

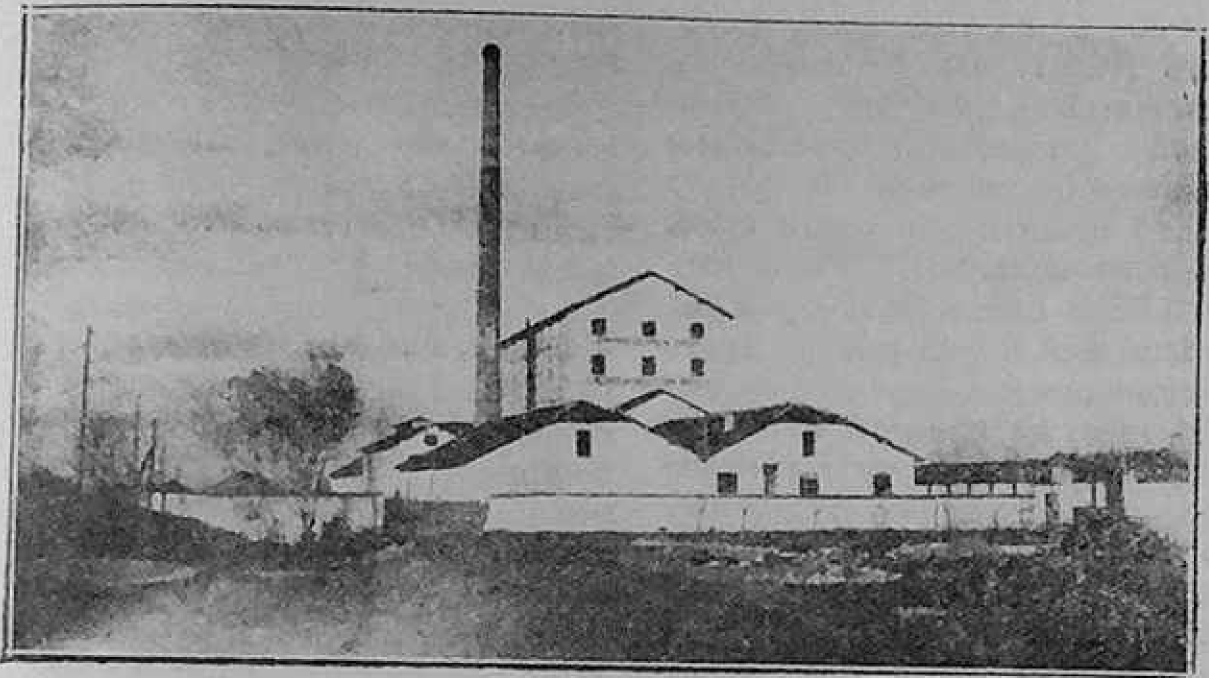

53. — Външенъ изгледъ на модерната фабрика „Марица“ за лющене на оризъ и мелница за брашно.
Vue extérieure de la fabrique moderne „Maritsa“ de décortication du riz et de moulinage du blé.

вующитѣ автори. Тъй напр. отъ началото на XIX в., та до 1877/78 година отъ 36 чуждестранни автори, 18-тѣ даватъ на града по 30,000 жители изобщо, а останалитѣ други 18 представятъ различни числа нагоре до 120 хиляди жители. Последниятъ авторъ Hellward презъ 1878/79 год. се спира на числото 30 хиляди жители.

Споредъ официялнитѣ преброявания, които по европейски образецъ периодично ставатъ въ свободнитѣ български земи отъ освободителната война насетне, градътъ Пловдивъ е ималъ общо следната численость население:

1883 год. 24,053 жит. и отъ двата пола,
1885 „ 33,442 жит. „
1888 „ 33,032 „ „
1893 „ 36,033 „ „

Les données ci-dessus font voir que depuis la Guerre de Délivrance, Plovdiv s'est vite accrûe, excepté dans l'intervalle de 1885 à 1888, où elle compte un décroissement général de 12%; cela provient de ce qu'après l'Union (6 septembre 1885), Plovdiv, cessant d'être la capitale de l'ancienne Roumélie, beaucoup d'établissements administratifs furent fermés, et un grand nombre d'employés et d'intellectuels abandonnèrent la ville et s'installèrent principalement à Sophia.

Tandis que le décroissement des Grecs est dû, d'une part, à l'émigration continuelle, et, d'autre part, au retour d'un grand nombre à leur origine nationale bulgare. Jusqu' avant la délivrance, dans tout l'empire turc, la population bulgare gémissait sous l'oppression des autorités spirituelles grecques,

1910 „ 47,981 „ „
1920 „ 63,418 „ „

а въ 1925 г. на 15 юлий въ семейнитѣ книги на общинското управление записани пловдивски жители е имало 71,274 души и отъ двата пола. Въ това число за 1925 год. влизатъ 5666 евреи, 2629 ерменци, 533 цигани и 648 разни други народности.

И така, за времето отъ 1883 г. до 1925 г., т. е. за единъ перидъ отъ 42 години, населението въ Пловдивъ се е утроило; българитѣ сж се увеличили петь пжти, сж 502°/₀, турцитѣ съ 23°/₀, разнитѣ други народности (главно евреи и ерменци) съ 340°/₀, а гърцитѣ сж намалѣли съ 67°/₀.

Горнитѣ данни показватъ, че Пловдивъ отъ освобождението напосле започва бързо да расте, освенъ въ промежутъка отъ 1885 до 1888 год., когато прави едно общо намаление съ 1·2°/₀. Това произлиза, че следъ съединението (6/19 септември, 1885 г.) Пловдивъ престава да бжде столиченъ градъ на бившата Източна Румелия, та много правителствени учреждения се закриватъ, и голѣмо число чиновници и други интелегентни сили напущатъ града и се заселватъ главно въ София. Намалението на гърцитѣ пъкъ произлиза едно отъ изселване, и друго отъ връщане се къмъ своя български народностенъ произходъ. До освобождението българското население въ цѣлата турска империя се е намирало подъ тежкия привелегированъ гнетъ на властното гръцко духовенство, което, както се знае не е признавало друга христи-

qui jouissaient de privilèges et ne reconnaissaient d'autre forme chrétienne que la grecque.

Tres faible est encore l'accroissement des Turcs, atteignant à peine 0.6°/₀; cela provient un peu de l'émigration mais surtout de la faible natalité habituelle chez eux.

Le grand et rapide accroissement des Bulgares, surtout après la guerre balkanique est dû principalement à l'arrivée continuelle d'immigrés venant de la Thrace orientale et occidentale, et du côte sud et sud—ouest de la Macédoine, contrées laissées sous l'autorité grecque et turque, par les traités de Bucarest et de Neuilly. L'accroissement des différentes autres nationalités est dû aux mêmes causes; beaucoup de Juifs et d'Arméniens surtout, quittant la Turquie, la Grèce et la Roumanie, trouvèrent un refuge à Plovdiv.

Il y a encore à Plovdiv un grand nombre de réfugiés bulgares, s'y étant arrêtés au passage et ne figurant point dans les registres communaux des familles; de même qu il y a beaucoup de Russes, d'Arméniens, de Juifs, d'ouvriers et de gens de profession, venus de l'intérieur du royaume et installés la temporairement de sorte que, la population générale de la ville, en ce moment-ci, dépasse sûrement le nombre de 100,000 h.

D'après leur origine, les réfugiés inscrits comme citadins de Plovdiv, se répartissent ainsi:

4763 habitants venus de la Thrace
3976 „ „ „ „ Macédoine
87 „ „ des environs de Tsaribrod
32 „ „ de la Dobroudja

янска народность, освенъ гръцката. Съвсемъ слабъ е пъкъ приръста на турцитѣ, едва 0·6%, поради привичната слаба раждаемость у тѣхъ и много малко отъ изселване.

Бързото и голѣмо увеличение на българитѣ, особено отъ Балканскитѣ войни насамъ, се дължи главно на постоянно и непрекжсвано придвващитѣ бѣжанци изъ източна и западна Тракия и южна и югоизточна Македония, страни по Букурещкия и Нйойския договори оставени подъ турска и гръцка власти. На сжщитѣ причини се дължи увеличението и на другитѣ разни народности, предимно евреи и арменци, отъ които много забѣгнали изъ Турция, Гърция и Ромжния, намѣриха прибѣжище и въ Пловдивъ.

Въ града има и още много бѣжанци българи, временно спрѣли се тукъ, незаписани въ семейнитѣ книги на общината, при това не малко е числото на такива и руси, арменци, евреи и др., а тъй сжщо и работници и други професии, временно дошли изъ царството и живущи тукъ, следователно, въ този моментъ общото число жители въ града сигурно надминава 100 хиляди души и отъ двата пола.

По произходъ записанитѣ за пловдивски граждани бѣжанци сж:

4763	души	изъ	Тракия
3976	„	„	Македония
87	„	„	Царибродско
32	„	„	Добруджа.

По вѣроизповѣдание отъ цѣлото число население 51,603 сж източно православни, 3674 сж западно-православни (католици),

D'après la religion, la population de la ville se répartit comme il suit:

51,603	orthodoxes
3,674	Catholiques
149	protestants
7,554	musulmans (y compris les pomaks, bulgares de nationalité)
5,675	israëlites et
2.622	armeno-gregoriens, soit en tout 71.274 habitants pour l'année 1925.

En 1910, d'après leur sujétion, les habitants de Plovdiv se répartissaient ainsi:

	44,392	sujets	bulgares
	1,962	„	turcs
	375	„	grecs
et	2,337	„	étrangers.

TABLEAU
de l'accroissement graduel de Plovdiv

Années	Nombre général des deux sexes	Parmi eux-Bulgares	Turcs	Grecs	Diverses autres nationalités
1883	24.053	10.909	5.558	4.781	2.805
1888	33.032	19.552	5.615	3.930	3.935
1893	36,033	20.834	6.449	3.906	4.944
1910	47.981	32.126	6.400	1.571	7.884
1920	63.418	—	—	—	— *)
15 Juillet 1926	71.274	54.192	6.904	702	9.476

---

*) Il n'existe pas de classification suivant la nationalité pour l'année 1920.

149 протестанти, 7554 мохамедани (въ това число влизатъ и помацитѣ, по народность българи), 5675 израилтяни и 2622 армено-грегориянци; всичко 71,274 души презъ 1925 год.

По поданство презъ 1910 год. 43,307 ж. сж били български поданици, 1962 турски, 375 гръцки и 2337 разни други.

I. ТАБЛИЦА

Нарастването на Пловдивъ е продължавало по

Години	Общо число и на двата пола	Отъ тѣхъ българи	Турци	Гърци	Разни други народности
1883	24,053	10,909	5558	4781	2805
1888	33,032	19,552	5615	3930	3935
1893	36,033	20,834	6449	3906	4944
1910	47,981	32,126	6400	1571	7884
1920	63,418	—	—	—	—
1926 15 юлий	71,274	54,192	6904	702	9476

2. Пловдивъ въ народо-стопанско отношение.

а) Земледѣлие.

Освенъ като голѣмъ обмѣненъ и ржкодѣлно-промишленъ центъръ всрѣдъ плодородната Маричина долина, съ обсегъ и по-далечъ отъ нея, Пловдивъ

2. Plovdiv au point de vue économico national

a) Agriculture.

Outre sa situation de grand centre d'échanges commerciaux et d'industrie manuelle, au milieu de la vallée fertile de la Maritsa, la ville de Plovdiv a conservé aujourd'hui encore son caractère économico-agricole. Les habitants des quartiers extrêmes de la ville sont aujourd'hui encore presque entièrement agriculteurs et éleveurs de bestiaux.

Comme il a été vu déjà plus haut, la plaine et tout autre terrain quelque peu propre à être travaillé dans les montagnes et les vallées, furent, dès les temps les plus reculés, cultivés par les Thraces, et plus tard, au Moyen Age et aujourd'hui, par les Bulgares.

Après l'arrivée et l'établissement définitif des Turcs, la terre devint une propriété des sultans qui la distribuaient à des vassaux, des gouverneurs et des beys au pouvoir absolu, et, par ailleurs à différents établissements religieux (propriétés de mosquées),

Répartie ainsi et groupée en de grandes étendues propres à la culture nommées „tchifliks“ (fermes), la terre faisant partie du rayon de Plovdiv, fut aussi semée de toutes sortes de céréales et produisit encore des plantes légumineuses, des fruits, des vignes et des légumes.

La terre a été cultivée au moyen de corvées et d'ouvriers bulgares de la Stara-Planina, de la Sredna-Gora et des Rhodopes. Nécessaires pour cela aux beys, protégés et secourus dans leur vie par leurs maîtres puissants,

---

*) Разпредѣлението по народность за 1920 г. нѣма.

и днесъ си е запазилъ малко много и своя земледѣлско-стопански характеръ. Неговитѣ жители въ крайнитѣ части на града и сега сж почти всички земледѣлци и скотовъдци.

Както се видѣ и по преди на друго мѣсто, полето и всѣко малко-много годно за работене въ планинитѣ и долинитѣ имъ мѣсто, въ далечното минало сж се обработвали отъ тракийцитѣ, а следъ тѣхъ презъ срѣдневѣковието и днесъ — отъ българитѣ.

Следъ идването и окончателното настаняване на турцитѣ, земята е станала собственость на султанитѣ, които я раздали на властни и въ нищо неограничени турци спахии, аги и беезе, а нѣкжде и на разни богоугодни заведения (вакжфи и джамии). Тъй подѣлена и събрана въ голѣми обработваеми пространства, наричани чифлици, и въ землището на Пловдивъ сж се сѣели и произвеждали всички видове житни растения, бобови такива, зеленчуци, овощия и лозя. Земята се е обработвала съ ангария (принудителна безплатна работа) и съ наемни работници българи изъ Стара планина, Срѣдногорието и Родопитѣ. Необходими за това на землевладѣлцитѣ бееве, последнитѣ ги покровителствували и подпомагали въ живота имъ, като нѣкои отъ тѣхъ задържали на постоянно мѣстожителство въ града, главно въ крайнинитѣ му, а други и въ самитѣ чифлици вънъ изъ полето. По-после, когато господаритѣ турци заизгубвали своя простъ и не взискателенъ животъ, заотдавали се на леность

certains même d'entre ces ouvriers furent gardés en séjour permanent dans la ville, (principalement dans les extrémités de cette dernière) ou dans les fermes mêmes à la campagne.

Plus tard lorsque les maîtres turcs commencèrent à perdre de leur vie simple et frugale, et s'abandonnèrent à des plaisirs de plus en plus grands, c. à-d. devinrent des „Kef Saybi“ (maîtres de leur plaisir) et que leurs besoins acquirent une expansion sans bornes, ils commencèrent alors à vendre petit à petit leur terre à leurs ouvriers (raya). Cela continua jusqu'à la Délivrance, et continue même de nos jours. A présent, il n'y a presque plus de fermes. Toute la terre cultivable, dans le rayon de la ville, est entre les mains des anciens ouvriers bulgares, (privés autrefois de propriété), et de certains seulement petits propriétaires turcs

Chacun est maître absolu, propriétaire et producteur chez soi:

Ainsi, le Bulgare d'autrefois, après cinq siècles de servitude et de privation de droits d'asile et de proprieté, devint encore souverain maître de sa terre et de son travail.

Il existe aujourd'hui encore des restes de ces larges cours entourées d'une dizaine de pièces d'habitation où les ouvriers des fermes des beys se retiraient autrefois pour passer la nuit en ville. Ces bâtisses, sortes de vieilles hôtelleries, portent aujoud'hui encore le nom de „tchifliks“ (fermes).

Il est un sentiment inné dans l'âme, de tout citadin bulgare: c'est celui de la possession sinon d'une portion plus ou moins grande de terre à la campagne, au и на все по-голѣми удоволствия, т. е. станали кефъ-сайбии (господари на удоволствието си), нуждитѣ имъ въ живота пораснали безгранично, тогава тѣ почнали малко по-малко да продаватъ на раитѣ си работници своята земя. Това е продължавало до освобождението, та дори и до днесъ. Сега чифлици по турски образецъ почти нѣма. Всичката работна земя въ землището на града е въ рѫцетѣ на едновремешнитѣ безсобственици българи работници и малко число турци, дребни собственици. Всѣки е пъленъ господарь-собственикъ и производитель. Тъй безправниятъ едно време работенъ българинъ следъ петь вѣковно робство, бездомничество и безсобственость пакъ си станалъ пъленъ господарь и на земята си, и на работата си. И днесъ още има остатъци отъ ония широки дворове съ по десятки стаи на околовръсть на земята, въ които работницитѣ по бейскитѣ чифлици се прибирали за нощуване въ града. Тѣзи сгради, единъ видъ ханища, и още се именуватъ чифлици.

Вродено и дълбоко срастнало въ душата и на българина гражданинъ чувство е, да си припечели, ако не кѫсче работна земя на полето, то поне малко или повечко дворно мѣсто около кѫщата си, въ което дръвце овощно да си отгледа, зеленчукъ и цвѣтице да си посади, прасенце и кокошки да си завъди. Само въ ново време подъ чуждо влияние и подражание се явява единъ видъ професионално работничество, но пакъ не отъ липса на желание и

moins d'une cour de maison, où il puisse planter et soigner un arbre fruitier, semer des légumes et des fleurs, élever un cochon et des poulets

Ce n'est qu'à l'époque moderne que, sous l'influence et à l'imitation étrangère apparait une sorte de classe ouvrière professionnelle, mais manquant encore de désir et d'aspiration pour un asile propre, s'appuyant pour la suite sur son travail mercenaire à journée.

Au temps de la domination turque, l'agriculture, comme toutes les autres branches économiques, fut, à Plovdiv aussi, tout à fait primitive. Depuis la Délivrance, cependant, un progrès relativement assez grand s'est fait sentir. A la place de certaines anciennes fermes turques, s'élèvent aujourd'hui des établissements d'économie rurale tout à fait modernes, chez lesquels est indroduite la culture par le brabant, dirigée par des agronomes expérimentés.

On doit beaucoup, en général, pour le développement de l'agriculture à Plovdiv, à l'école secondaire agricole de Sadovo, (village situé non loin de la ville) et à d'autres écoles semblables dans le département, qui donnent, des agriculteurs bien préparés théoriquement et pratiquement.

b) **Jardinage.**

La rivière Maritsa, passant à travers la ville de Plovdiv, arrose les environs de cette dernière et permet d'avoir de l'eau souterraine à une minime profondeur. Cela a le plus contribué au développement très reculé du jardinage sur les deux rives de la Maritsa; on y trouve des potagers, composés de portions plus ou

54. Часть отъ старата желѣзарска чаршия въ Пловдивъ презъ XIX в.
Partie de l'ancien bazar de ferronneries à Plovdiv, au XIX--e s.

стремежъ за свой собственъ домъ, като се осланя по-нататъкъ на своя наеменъ трудъ, на надничарството.

Презъ времето на турското господство земледѣлието, както и всички други стопански отрасли, и въ Пловдивъ е било досущъ примитивно, първобитно. Отъ освобождението насамъ, обаче, е направенъ сравнително голѣмъ напредъкъ. На мѣстото на нѣкои отъ старитѣ турски чифлици има днесъ вече образувани досущъ модерни стопанства, въ които е приложено изцѣло почти плуговото и машинно обработване на земята, ржководено отъ специалисти агрономи. Изобщо за развитието на земледѣлието и въ Пловдвъ много се дължи на близкото

moins grandes de terre cultivée et fertile et appartenant à de petits propriétaires jardiniers. Bien cultivés couverts d'engrais et arrosés artificiellement dans les jours brûlants et secs d'été au moyen de vieilles „noria", les potagers de Plovdiv, durant tout le courant de l'année satis font, par toutes sortes de légumes, les besoins de la population rapidement accrûe de la ville; bien plus, ils produisent même du superflu qui est exporté en dehors de la ville.

Au printemps surtout, la ville de Sophia est entièrement approvisionnée de légumes de Plovdiv. Des centaines de familles en ville gagnent leur vie exclusivement avec le jardinage.

Садовско Срѣдно земледѣлческо училище и други нисши такива въ окржга, които даватъ добре подготвени теоретически и практически земледѣлци.

б) Градинарство.

Рѣката Марица, минавайки презъ града Пловдивъ, оросява крайбрѣжнитѣ му околности и прави да има плитко до повръхностьта подпочвена вода. Това е най-много спомогнало, щото по двата брѣга на Марица да се развие отъ отдавнашно време и градинарството. Тукъ се намиратъ зеленчуковитѣ градини, състоещи отъ малки кжсчета плодородна работна земя, частна собственость на дребни стопани градинари. Добре обработвани, наторявани и изкуствено напоявани съ тъй наречениитѣ долапи презъ сухитѣ и горещи лѣтни дни, пловдивскитѣ зеленчукови градини презъ цѣлата кржгла година задоволяватъ съ всѣкакъвъ видъ зеленчукъ нуждитѣ на твърде много и бързо уголѣмения по население градъ, като сжщевременно даватъ и излишъкъ за износъ вънъ отъ града. Презъ пролѣтьта особено, София изцѣло се снабдява съ пловдивски зеленчуци. Стотини семейства въ града се поминуватъ изключително съ градинарство.

в) Оризосѣене.

Важенъ и типиченъ за Пловдивъ отрасълъ отъ земледѣлието е оризосѣенето. Това растение въ предѣлитѣ на днешна България вирѣе само въ Пловдивския окржгъ (около 3000 хектара) и въ Кочериново, Кюстендилско, около 60 хектара. Само

c) Culture du riz.

Il est une branche importante et typique pour l'agriculture de Plovdiv: c'est la culture du riz. Dans les limites de la Bulgarie actuelle, cette plante ne pousse bien que dans le département de Plovdiv (environ 3000 hectares) et à Kotchérinovo, aux environs de Kustendil, (environ 60 hectares.) Ce n'est qu'en ces lieux qu'existent les conditions hydrographiques, orographiques, souterraines et climatiques nécessaires à la croissance de cette plante.

Le riz est seme en Avril et coupé en Septembre; 150 jours de vegetation lui sont donc nécessaires en tout; pendant ce temps, il a besoin d'une chaleur moyenne de + 20° C.

La culture du riz fut transportée en Bulgarie au XV-e s. par les Turcs; aussi, toute la nomenclature à ce sujet est-elle en langue turque. La culture de la terre pour l'ensemencement, du riz et l'irrigation se font aujourd'hui encore de l'encienne manière primitive; mais, pour la decortication et le nettoyage des graines, il existe des moulins mécaniques modernes. Le riz est la plus lucrative des cereales: dix ares de terre sufisent pour produire au moins 100 kgr. de riz pur, et même 200 kgr. dans des années de fertilité; cependant, la culture de cette plante demande un travail très coûteux; c'est pourquoi, les gens riches seuls s'occupent de la culture du riz. Au début, il n'y eut autrefois que les beys turcs qui pratiquèrent la culture du riz; mais, dans la suite, des Bulgares aussi s'en occupèrent.

En 1923-24, il y avait sur le

въ тѣзи мѣста сѫществуватъ необходимитѣ за това растение хидрографски, орографски, почвени и климатични условия. Сѣе се презъ априлий, а се жъне презъ септемврий, т. е. нужни му сѫ всичко 150 вегетационни дни, презъ което време е необходима срѣдна топлина + 20° Ц.

Оризовата култура е пренесена въ България въ XV вѣкъ отъ турцитѣ, затова и цѣлата номенклатура по обработването на ориза е турска. Обработването на земята за оризосѣене и напояване и днесъ става по стария примитивенъ начинъ, ала за олющване и чистене зърното има вече модерни машини — мелници. Оризътъ е най-доходното зърнено растение: отъ единъ декаръ земя се получава най-малко 100 килограма чистъ оризъ, а въ добри и плодородни години достига и до 200 кгр., обаче, обработването на това растение е твърде сложна и скѫпа работа, поради което само богатитѣ хора се занимаватъ съ оризосѣене. Въ първитѣ времена единствени турскитѣ бееве се занимавали съ оризосѣене, ала впоследствие започнали да се занимаватъ и българи.

Презъ 1923 24 год. въ пловдивското землище е имало 3121·5 декара земя засѣта съ оризъ, обаче, пловдивски оризосѣячи засѣватъ земя и въ ближнитѣ села. Годишното производство на оризъ въ Пловдивъ се състои отъ 350 до 600 хиляди килограма. Пловдивскиятъ оризъ се цени твърде много по своето качество. Голѣма часть отъ произведеното коли-

territoire de Plovdiv 31,215 ares de terre ensemencée de riz; mais, les semeurs de riz de Plovdiv, ensemencent aussi de la terre des villages voisins.

La production annuelle de riz à Plovdiv s'élève à 350—600 mille kilogrammes. Le riz de Plovdiv est très estimé et très recherché à cause de sa bonne qualité Autrefois, une grande qualité de la récolte était expédiee à Constantinople. Toute la production de riz à Plovdiv, pour le moment, est employée aux besoins de la population indigène

d) Viticulture.

Il y a peu de vignobles sur le territoire environnant de Plovdiv; en 1924-25 il y avait en tout 5,730 ares de vignes, dont les 4,100 ares étaient composés d'anciens ceps et les 1630 autres, plantés de jeunes ceps américains. Beaucoup de citadins cependant, viticulteurs et cabaretiers, possèdent des vignobles dans les villages voisins de la ville, et surtout dans ceux des pieds des Rhodopes (Kouklène, Karaatch, Marcovo, Ferdinandovo etc.) où la viticilture est en exploitation du temps très reculé encore des Thraces. D'autre part, presque toute la récolte annuelle de raisin faite par les villageois eux-mêmes rentre dans la ville, où une partie du raisin est employée aux besoins quotidiens des citadins et la majeure partie restante est utilisée pour la fabrication de vin et d'eau-de-vie. La meilleure qualité de raisin produit sur le territoire de Plovdiv est celle qu'on appelle du nom de „Mavroude“ (raisin noir) dont on extrait du vin noir et fort. Depuis quelque temps on чество по-рано е отивала въ Цариградъ. За сега цѣлото производство на оризъ въ Пловдивъ се употрѣбява за мѣстнитѣ нужди.

г) Лозарство.

Въ землището на Пловдивъ има доста лозя. Презъ 1924/25 година е имало всичко 573 декара лозя, отъ които 410 декара стари лозя, а останалитѣ 163 декара сж скорозасадени млади американски. Обаче, много граждани лозари и кръчмари иматъ собствени лозя въ съседнитѣ на града села, а главно въ пригюлскитѣ села на Родопитѣ (Кукленъ, Карагачъ, Марково, Фердинандово и др.), дето лозарството сжществува още отъ древно, тракийско време. Освенъ това, но и цѣлото друго почти ежегодно производство на грозде на селянитѣ сами собственици на лозя въ тѣзи села влиза въ града, дето една часть се употрѣбява за ежедневнитѣ нужди на гражданитѣ, а по-голѣмата часть за добиване на вино и ракия. Най-доброто качество грозде въ Пловдивъ е тъй нареченото маврудъ — черно грозде, отъ което се добива силно и пивко вино. Въ последно време се е обърнало внимание за назсаждане и на разни други видове лозя за десертни грозда.

Самиятъ Пловдивъ отъ собственитѣ си лозя добива годишно около 2 милиона кгр. грозде и 1 милионъ килограма вино, което не стига за мѣстнитѣ днесъ нужди на града.

д) Овощарство.

Турцитѣ сж били голѣми любители на овощията. Не е имало

tourne l'attention sur la plantation aussi de diverses autres sortes de vignes, servant à produire des raisins de table.

La ville même de Plovdiv, produit annuellement, de ses propres vignes, 2 millions de kilogrammes de raisin et 1 million de kilogrammes de vin qui ne suffisent point aujourd'hui aux besoins locaux de la ville.

e) Culture d'arbres fruitiers.

Les Turcs étaient de grands amateurs de fruits. Il n'y avait point de maison turque dans la cour de laquelle il manquât un arbre fruitier. Le climat et la plaine de Plovdiv contribuent beaucoup et très favorablement à la bonne culture de toutes les sortes d'arbres fruitiers de la zone temperée et même de certains arbres des régions méridionales, (figuiers, grenadiers etc.)

Aujourd'hui encore, dans chaque cour de la ville, il y a quelqu' arbre fruitier, tandis que sur le territoire encore de la ville il y a plus de 20 vergers (environ 2,000 ares) plantés de toutes sortes d'arbres fruitiers. La culture des arbres fruitiers est très développée et une attention particulière est tournée dernièrement vers elle dans les villages aussi de la plaine et des pieds des montagnes. Une grande quantité des fruits, (surtout des cerises), sont exportés à Sophia.

Pour propager et fortifier la culture intensive des arbres fruitiers en ville et aux environs, il existe quelques pépinières d'état, possédant toutes sortes d'arbres fruitiers greffés qui sont distribués en automne et au printemps à ceux qui en désirent.

ло турска кѫща, въ двора на която да е липсвало овощно дърво. Климатътъ на Пловдивъ и полето много благоприятствува да вирѣятъ всички видове овощни дървета отъ умѣрения поясъ, а нѣкои и отъ южния (смокини, нарове и др.). И днесъ въвъ всѣки дворъ изъ града има и по нѣкое овощно дърво, а въ землището му има повече отъ 20 овощни градини, съоколо 200 дек въ които сѫ засадени овощни дървета отъ всѣкакъвъ видъ. Овощарството е много развито и особено внимание напоследъкъ е обърнато къмъ него и въ полскитѣ и приполскитѣ села. Голѣмо количество плодове, особено череши, следъ като се задоволяватъ мѣстнитѣ нужди, изнасятъ се и за София. За разпространяване и засилване на овощарството въ града и околностьта му, сѫ уредени нѣколко държавни разсадника съ всички видове облагородени овощни дървета, отъ които презъ есеньта и пролѣтьта се разпродаватъ на желаещитѣ.

е) Бубарство.

Въ самия градъ тоже изъ дворовѣтѣ тукъ тамъ се намиратъ стари черничеви дървета, а отдѣлни черничеви градини въ землището на Пловдивъ едва ли има 10-на декара. Тоя земледѣлски отрасълъ, за който всички условия блапоприятствуватъ и въ пловдивското стопанство, е много слабо застѫпенъ. Обаче, въ полскитѣ села и въ приполскитѣ на Родопитѣ бубарството е разпространено и е достигнало да бѫде важенъ отдѣлъ отъ общия поминъкъ.

f) Elevage de vers à soie.

Dans les cours même de la ville, on trouve encore par-ci, par-là, quelques vieux mûriers; mais, c'est à peine s'il y a sur le territoire de Plovdiv une centaine d'ares environ de jardins plantés de ces arbres. Cette branche agricole qui peut trouver cependant toutes les conditions favorables d'existence dans l'économie rurale de Plovdiv aussi, n'est que très peu exploitée.

Mais, dans les villages de la plaine et des pieds des Rhodopes, l'élevage des vers à soie est répandu et devient un moyen important d'existence générale.

C'est à Plovdiv que se trouve le marché de la quantité reçue de cocons des villages voisins. Il y a encore dans la ville plusieurs grainiers qui s'occupent de la production de graines de vers à soie recherchées et exportées même à l'etranger, à cause de leur bonne qualité.

g) Autres cultures agricoles.

Tout récemment, on remarque sur le territoire de Plovdiv l'introduction et la culture d'autres articles industriels et particuliers, tels que: la plante huileuse de tournesol, le chanvre, le coton, la betterave à sucre et à nourriture des bestiaux, les pistaches, le thé et d'autres.

h) Culture du tabac.

Parallèlement à tous les villages des Rhodopes, les localités des versants septentrionaux (Kritchime, Oustina, Perouchtitsa, Kouklène etc.), voisines de la ville de Plovdiv, ont depuis longtemps connu la culture du tabac qui fut, dans la suite, pro-

Въ града Пловдивъ е пазарътъ на добиваното количество пашкули изъ близкитѣ полски села. Въ града има и нѣколко греньори, производители на бубено семе, което се цени за доброкачественостьта си и се търси и изнася и зънъ отъ България.

ж) Други земледѣлски култури.

Въ ново време и въ пловдивското землище е започнато въвеждането и обработването и на други индустриялни и специялни култури, каквито сж маслодайното растение слънчогледъ, следъ това конопъ, памукъ, захарно и кръмно цвѣкло, фастъци, чай и др.

з) Тютюнево производство.

Наредъ съ цѣлитѣ Родопи, тютюневата култура не отскоро е известна и разпространена и въ близкитѣ имъ до Пловдивъ северни поли (селата Кричимъ, Устина, Перущица, Кукленъ и др.), а отъ тамъ и въ цѣлото поле. Въ последно време не малка часть и отъ работната земя на пловдивското землище се е превърнала на тютюнища, количеството на които изъ година въ година се увеличава, та днесъ и самиятъ градъ Пловдивъ е единъ не отъ малкитѣ производители на тютюнъ.

Презъ 1924 год. Пловдивскиятъ окржгъ е ималъ 12,106·4 хектара засѣта земя, отъ която е получено 12,229,943 кгр. тютюнъ. Това показва, че той е пръвъ отъ всички окржзи въ България, както по засѣто пространство, тъй и по количеството на

pagée sur toute la plaine. Dernièrement, une grande partie du territoire de Plovdiv a été convertie en champs de tabac, dont la quantité de production s'agrandit d'année en année; en sorte qu'aujourd'hui, la ville de Plovdiv n'est pas un des petits centres producteurs de tabacs.

En 1924, le département de Plovdiv a eu 12.106·4 hectares de terre semée, dont furent reçus 12,229,943 kilogrammes de tabac. Ainsi donc, d'entre tous les départements de la Bulgarie, il tient le premier rang, autant par son étendue semée, que par la quantité de production de tabac. Il y eut, en 1925, sur le territoire de Plovdiv, 18.540 ares semés qui produisirent 172.872 kilogrammes de tabac. Les immigrés bulgares, rentrant depuis 1913, en Bulgarie, des terres bulgares nouvellement asservies, et surtout des contrées de Xanthie et de Drama, aidèrent beaucoup et contribuèrent les premiers à l'introduction et à l'extension de la culture du tabac à Plovdiv.

Ces immigrés, avec leur incontestable habileté, non seulement agrandirent et répandirent la semaille du tabac dans la province de Plovdiv, mais, donnèrent encore aux habitants indigènes des instructions sur la culture et l'amélioration de la qualité de cette plante; c'est pourquoi, le tabac produit actuellement dans le département de Plovdiv et en général dans la Bulgarie du Sud et les Rhodopes, ne cède en rien, par sa culture et sa qualité à celui de n'importe quelle autre région de la Presqu'îleBalcanique.

La physionomie générale économico-agricole de la ville de Plov-

55. Налъми отъ орѣхово дърво, обковани съсъ сребърна обвивка отъ пловдивски златари презъ XIX в. Изъ сбирката накити въ Пловдивския Окржженъ Етнографски музей.

Sandales en bois de noyer, recouvertes de lames d'argent, par des orfèvres de Plovdiv au XIX-e s. Parmi la collection de parures au Musée Ethnographique Départemental de Plovdiv.

производството на тютюнъ. Въ пловдивското землище презъ 1925 год. е имало 1854 декара засѣти съ тютюнъ и полученъ такъвъ 172,872 кгр. За внисането и разпространяването на тютюневата култура и въ Пловдивъ първи и най-много сж спомогнали бѣжанцитѣ българи, при-

div est fixée par les données numériques suivantes, (pour l'année 1924) telles que nous les présente la Direction générale des statistiques:

Terre cultivable sur le territoire de la ville de Plovdiv:

340,500 ares

dont:

идващи отъ 1913 година насамъ изъ новопоробенитѣ български земи, а особено отъ Ксантийско и Драмско. Тѣзи бѣжанци съсь своето прочуто умѣние и опитность не само увеличили и разпространили тютюносѣенето въ Пловдивско, но се и използвали отъ мѣстнитѣ жители въ обработването и подобрението на качеството му, поради което произвежданиятъ въ днешно време тютюнъ въ Пловдивския окрѫгъ и изобщо въ южна България и Родопитѣ по качество и обработка неотстѫпя на никоя друга область въ цѣлия Балкански полуостровъ.

Общиятъ земледѣлско-стопански ликъ на града Пловдивъ се вижда отъ следнитѣ числени данни за 1924 год., както ги дава Главната Дирекция на статистиката:

Всичко орна земя въ землището на града Пловдивъ има 34,050 декара.

Отъ тѣхъ:

а) Посѣви на зърнени храни	18,350	дек.
б) Маслени и индустриялни растения	3,000	„
в) Варива	460	„
г) Картофи	60	„
д) Бостани	510	„
е) Зеленчуци	1520	„
ж) Фуражни растения	5077·8	„
з) Сусамъ	5·0	„
и) Черничеви дървета	9·5	„
к) Лозя	568·6	„
л) Овощни дървета	197·5	„
Всичко	29,758·5	„

обработваема земя. Останалото е пасбище (мера) и угари.

Огвенъ това 411 собственици пловдивски граждани въ 19 съ-

a) Plantations de céréales:	183,500 ares
b) Plantes huileuses et industrielles	30,000 ares
c) Articles de cuisine	4,600 ares
d) Pommes de terre	600 ares
e) Champs de pastèques	5,100 ares
f) Légumes	15,200 ares
m) Plantes fourragères	50,778 ares
n) Sésame	50 ares
o) Muriers	95 ares
p) Vignes	5,686 ares
q) Arbres fruitiers	1,975 ares
En tout:	297,585 ares

de terre cultivée. Le reste est formé de pâturages et de friches.

A part cela, 411 propriétaires citadins de Plovdiv possèdent, en 19 villages voisins 267,110 ares de terre cultivable, dont ils louent la majeure partie aux villageois agriculteurs.

La production générale de toutes les plantes agricoles, en 1924, remontait en valeur pécuniaire à 36,880,365 léva.

En 1926, les économies rurales de Plovdiv possédaient 72 bufles, 34 buflesses, 138 bœufs 59 vaches, 376 chevaux et 41 juments, en tout, 720 têtes be bétail de labeur; il y avait en usage 396 chars à chevaux, à bufles et à bœufs, 7 charrues en bois et 275 autres en fer, 3 charrues à vapeur et 225 autres ordinaires; il y avait encore 112 divers autres outils mécaniques agricoles tels que, des semeuses, des batteuses, des moissonneuses, des faucheuses et d'autres semblables.

En tête de l'organisation d'amélioration et de relèvement de седни на града села притежаватъ 26,711 декара работна земя, по-голѣмата часть отъ която даватъ подъ наемъ на селянитѣ земледѣлци.

Общото производство на всички земледѣлски растения презъ 1924 год. е възлизало по стойность на 36,880,365 лева. Презъ 1926 год. пъкъ земледѣлскитѣ стопанства въ Пловдивъ сѫ имали работенъ добитъкъ 72 бивола, 34 биволици, 138 волове, 59 крави, 376 коне и 41 кобили, всичко 720 глави. Въ употрѣбление е имало 396 конски, биволски и волски кола, 7 дървени и 275 желѣзни плуга, 3 парни и трактори и 225 обикновени орала. Имало е и 112 разни други земледѣлски машинни орѫдия, като сѣячки, вършачки, жътварки, косачки и др. подобни.

За подобрение и подигане на всички видове пригодни въ страната земледѣлски отрасли, на чело стои Държавната Подвижна земледѣлска катедра, която се помещава въ сградата на Окрѫжната Постоянна комисия въ Пловдивъ. Освенъ града и окрѫга, въ обсега на нейната работа е причисленъ и Пашмаклийския окрѫгъ. Катедрата се управлява отъ единъ директоръ съ висше земледѣлско образование и съ известна служебна опитность и практика. На него сѫ подчинени повече отъ 40 агрономи и тѣхни помощници, специялисти по разнитѣ видове земледѣлски и стопански отрасли.

Катедрата изследва почвата и изучва условията за земледѣлскитѣ растения въвъ всички селища въ двата окрѫга, вклю-

toutes les sortes de branches agricoles appropriées à la contrée se tient la Chambre Commerciale Mobile d'Etat, qui siège dans le palais de la Commission Permanente Départementale à Plovdiv.

A part la ville et le département de Plovdiv, le département de Pachmakly est aussi compris dans le rayon de son activité. La Chambre est dirigée par un directeur ayant une instruction agricole supérieure et une habileté pratique bien connue; plus de quarante agronomes et d'aides agronomes lui sont soumis; ces derniers sont tous des spécialistes dans les differentes branches agricoles et économiques.

La Chambre étudie le sol et les conditions des plantes agricoles dans toutes les localités des deux départements, y compris la ville de Plovdiv. Elle opère des essais sur les diverses plantes; elle fournit aux agriculteurs des semences propres et des outils et des machines agricoles; elle donne aux cultivateurs des instructions sur la manière d'employer les outils et les machines; elle veille sur les maladies et les insectes nuisibles attachés aux différentes plantes agricoles; elle organise des cours et des conférences dans les villes et les villages; elle mène une propagande orale et écrite; elle fait des expositions et des concours des différentes cultures et des divers essais; elle a un musée agricole etc. etc.

En un mot, cet institut agricole développe une activité vive et universelle pour renforcer, agrandir et moderniser la production agricole dans la contrée et pour consolider la situation économique de la population.

чително съ града Пловдивъ. Тя прави опити надъ разнитѣ растения, доставя на земледѣлцитѣ чисти семена и земледѣлски сѣчива и машини, упжтва ги въ тѣхното употрѣбяване, изучва и следва за болеститѣ и вреднитѣ насѣкоми по разнитѣ земледѣлски растения, устройва курсове и беседи въ селата и градоветѣ, води устна и печатна пропаганда, прави изложби и конкурси на разнитѣ земледѣлски култури и опити, има земледѣлски музеи и др. п. Съ една дума, тоя земледѣлски институтъ развива всестранна дейность за засилване, разширяване и модернизиране на земледѣлското производство въ страната и закрепване стопанския животъ на населението.

и) **Скотовъдство.**

Въ града Пловдивъ, до колкото позволяватъ градскитѣ условия, е застжпено и запазено старото скотовъдство, което порано е било само въ свръзка и въ помощь на земледѣлието, а въ ново време и самостойно, изключително за млѣчното производство. Голѣмо число отъ гражданитѣ днесъ отглеждатъ при жилищата си въ града по единично едъръ добитъкъ — крави и биволици — за домашнитѣ си нужди, а има и стопани по на десятки глави едъръ добитъкъ съ чисто търговска и поминъчна цель. До преди две три десятилѣтия, а главно преди освобождението, когато около града сж съществували голѣмитѣ бейски чифлици, въ последнитѣ сж се отглеждали цѣли стада рогатъ добитъкъ, предимно за тора имъ, а следъ

h) **Elevage.**

Autant que le permettent les conditions de la ville, l'ancien élevage est pratiqué et conservé à Plovdiv; cet élevage n'à été autrefois qu'en relation directe avec l'agriculture; tandis qu'actuellement il est pratiqué indépendamment et exclusivement pour l'industrie lactée. Un grand nombre de citadins élèvent aujourd'hui à côté de leurs habitations en ville, quelqu'unité de gros bétail — vaches et buffiesses — pour les besoins domestiques; mais, il y a aussi des propriétaires qui possédent plus d'une dizaine de têtes de gros betail, au seul but commercial et économique. Jusqu'avant deux ou trois dizaines d'années, principalement avant la délivrance, lorsqu'existaient autour de la ville les grandes fermes des beys, on élevait dans ces dernières de vrais troupeaux de bétes à cornes dont on utilisait avant tout l'engrais et puis la viande et la peau.

Depuis une trentaine d'années, une grande tendance est exercée vers la sélection et l'élevage de bétail de race; à ce but servent beaucoup le haras d'état et l'école d'agriculture de Sadovo, qui possèdent des taureaux de race pour le croisement et la vente de veaux et de génisses de race.

Le haras, parfaitement organisé, se trouve à 4 kilomètres à l'est du centre de la ville, et à gauche de la chaussée de Stanimaka.

Le menu bétail — brebis — arrive au printemps et en été des villages voisins; il est gardé en pâture dans les environs de la ville; et le lait en est vendu aux maisons particulières, aux hôpitaux et aux hôtelleries. On élève това и за месото и кожитѣ имъ. Отъ тридесетина години насамъ голѣмъ стремежъ е развитъ за подобряване и отглеждане породистъ добитъкъ, за която цель много служатъ Държавниятъ конезаводъ и Държавното Земледѣлско училище въ Садово съ тѣхнитѣ расови бикове за кръстосване и продажба на расови телци и юнчета. Конезаводътъ, образцово уреденъ, се намира на 4 километра източно отъ центъра на града въ лѣво отъ шосето за Станимака.

Дребенъ добитъкъ — овци — пролѣть и лѣте приидва отъ близкитѣ села, държи се на паша въ околноститѣ на града, и млѣкото се продава по частнитѣ жилища, болницитѣ, млѣкарницитѣ и гостилницитѣ. Отглeдва се и на угояване добитъкъ, но въ по-ограничено количество, което не може да задоволява напълно нуждитѣ на града съ месо.

Изобщо скотовъдството въ Пловдивъ има мѣстно стопанско значение — да задоволява чисто потрѣбителнитѣ домашни нужди на гражданитѣ, а по-далечно търговско значение нѣма. Напоследъкъ е започнато разпространението и на породисти сиамски и малтийски кози, заради млѣчността имъ и тѣхното отглеждане, което е много полеко, отъ колкото това на едрия добитъкъ.

При бързото намаляване на градската мера — пасбище, извикано отъ бързо растящето градско население и приидването на бѣжанци, засилватъ се изкуственитѣ ливади съ люцерна, детелина и други кръмни растения, а това ще крепи ло-

aussi du bétail d'engraissement; mais la quantité de ce dernier est bornée et ne suffit point à satisfaire les besoins de viande de la ville.

En général, l'élevage à Plovdiv a une importance locale économique: — satisfaire simplement les besoins domestiques des citadins; il ne poursuit point un but plus lointain de commerce.

On a commencé dernièrement à répandre aussi l'élevage de chèvres de Siam et de Malte, à cause de leur abondance de lait et de leur facilité à élever.

Vu l'amoindrissement rapide du territoire-pâturage de la ville, provoqué par l'accroissement rapide de la population citadine et l'affluence de réfugiés, les prairies artificielles sont renforcées de luzerne, de trèfle et d'autres plantes grasses; et cela fera maintenir l'élevage local, nécessaire à la population citadine.

En 1926, à part le bétail d'attélage et de labeur — chevaux, bœufs et buffles — il y avait dans la ville environ 2,300 nouvelles vaches laitières.

3. Métiers — Corporations

Dès son existence la plus reculée, Plovdiv, en qualité de ville centrale dans la plaine, a vu se développer en elle les métiers, composes de divers ouvrages manuels, nécessaires à la vie et à l'époque. Au temps des époques thrace, macédonienne et romaine, et surtout en cette dernière l'industrie des métiers avait atteint son plus haut point de développement. Cela est prouvé par les decouvertes archéologiques faites jusqu'ici dans la ville et la plaine, telles que: les ruines et les restes калното и необходимо за градското население скотовъдство.

Презъ 1926 год. освенъ впрегатния работенъ добитъкъ — коне, волове и биволи — дойни крави и биволици въ града е имало около 2,300 глави.

3. Занаяти—еснафи.

Отъ като Пловдивъ е съществувалъ като срѣдоточно селище въ равнината въ, него се е развило и съществувало и занаятчийството, състояще се въ разнообразни ръчни издѣлия, необходими за живота и за времето си. Презъ тракийската, македонската и римската епохи, а особено презъ последната, занаятчийството достигнало до цвѣтуща висота. Това се потвърдява отъ досегашнитѣ археологически находки въ града и равнината, каквито сж: развалинитѣ и остатъцитѣ отъ стари сгради, крепости, бани, водопроводи, подземия и пжтища, вещо строени на времето си отъ дѣлани камъчи или естествени такива и отъ тухли и хоросанъ.

Следъ това разнитѣ мраморни украшения, образи на хора и животни, гробници, бронзови и желѣзни издѣлия, сребърни и златни накити, оржжия, пръстени и метални сждове и др. подобни. Особено керамичнитѣ и металнитѣ издѣлия презъ римската епоха сж били въ най-голѣмъ разцвѣтъ. По-после, когато Пловдивъ е мѣнявалъ своитѣ политически господари — България и Византия — занаяти разни видове тоже сж сжществували. И макаръ често пжти градътъ и да е билъ опустошаванъ презъ войнитѣ и нашествието на неприятели, и по-

d'antiques bâtisses, forteresses, bains, aqueducs, souterrains et routes, habilement construits de leur temps avec des pierres de taille ou ordinaires et des briques et du mortier, les divers ornements de marbre, les figures de personnes et d'animaux, les tombes, les ouvrages en bronze et en fer, les parures en or et en argent, les armes, les bagues et les ustensiles métalliques et d'autres semblables. Les ouvrages céramiques et métalliques manuels étaient surtout très développés du temps de l'époque romaine.

Plus tard, lorsque la ville de Plovdiv changea plus d'une fois de maîtres politiques — Bulgares et Byzantins — les diverses sortes de métiers continuèrent encore à y exister. Et quoique la ville eût été souvent dévastée pendant les guerres et les invasions et que, pour cela, sa vie économique et industrielle eût en général dépéri, chaque fois cependant, en peu de temps dans la suite, elle reprenait vite son premier état florissant.

Il est certain qu'au début des invasions et des guerres des Turcs, jusqu'à l'établissement définitif et la consolidation de la domination de ces derniers, l'industrie des métiers à Plovdiv, parallèlement à toute la vie économique, avait beaucoup souffert et perdu; mais, dans la suite, elle reprenait rapidement sa première vigueur.

Tous les genres de métiers à Plovdiv, comme dans toutes les autres villes et grosses localités des terres bulgares sur la Presqu'île, furent presqu'exclusivement entre les mains des Bulgares. Un petit nombre des éléments étrangers

56—Държавниятъ конезаводъ, находящъ се на 4-ий километъръ отъ града въ лѣво отъ шосето за Станимака.
56—Le haras d' état, situé à 4 kilomètres de la ville, à gauche de la chaussée de Stanimaka.

ради това и неговиятъ изобщо економически и промишленъ животъ презъ такива времена да е замиралъ, то не следъ дълго време впоследствие пакъ наново се съвземалъ.

Безспорно е, че въ първитѣ времена и на турското нашествие и завоевателнитѣ имъ войни, до като окончателно се установи и засили господството имъ, занаятчийството въ Пловдивъ наредъ съ цѣлия животъ да е много пострадало, обаче, по-после пакъ наново се развило и засилвало.

Всички видове занаяти и въ Пловдивъ, както и въвъ всички други градове и голѣми селища въ българскитѣ земи на полуострова, сж били изключително въ ржцетѣ на българитѣ. Много малко и отъ инороднитѣ елементи, дето е имало такива, се занимавали съ нѣкои занаяти. Та българитѣ занаятчии отивали да работятъ занаята си и по други градове и области изъ турската империя, па и по-далечъ — въ нѣкои отъ съседнитѣ държави.

exercèrent aussi un métier quelconque dans leur lieu de séjour respectif. Des artisans bulgares allèrent d'ailleurs exercer leur métier en d'autres villes et contrées de la Turquie et même dans les pays voisins.

A part quelques exceptions, les métiers étaient transmis par hérédité de père en fils; certains jeunes gens étaient amenés par leurs parents des plus grosses localités environnantes, pour les faire louer comme apprentis ou aides de métiers à Plovdiv; puis, certains de ces derniers retournaient dans leurs localités respectives en qualité de maîtres ou de patrons, et y propageaient de la même manière leur métier et leur industrie et satisfaisaient ainsi les besoins locaux, grandissants avec le temps.

Les parents croyaient avoir accompli leur devoir, lorsqu'ils avaient légué à leurs fils un métier qui assurât la vie économique de ces derniers.

„Zanaïat — kanaïat“ (métier — existence assurée); „Possède-t-on un métier, on ne manque

Съ малки изключения занаятитѣ се предавали по наследство отъ бащата на сина си, като се увеличавало числото имъ още и отъ идещитѣ отъ по-голѣмитѣ села момчета, довеждани отъ родителитѣ имъ и уславяни за чираци и калфи да учатъ занаятъ въ града, а следъ това нѣкои отъ тѣхъ се връщали като майстори въ селищата си, дето по сѫщия начинъ разпространявали рѫчната промишленость и задоволявали растящитѣ съ времето си мѣстни нужди. Родителитѣ считали изпълненъ своя родителски и граждански дългъ, когато на синоветѣ си дадѣли нѣкой занаятъ, който най-добре усигурявалъ тѣхния поминъкъ. „Занаятъ — канаятъ" (поминъкъ), „има ли занаятъ въ рѫцетѣ, той гладенъ нѣма да остане," или „рѫцетѣ му сѫ позлатени, че си има занаятъ" и други много подобни изрази потвърдяватъ народното схващане и вѣра въ здравината и сигурностьта въ поминъка и живота на единъ бѫдещъ глава на семейство.

Презъ последнитѣ три вѣка отъ турското господство, XVII, XIII и XIX в., занаятчийството въ Пловдивъ се много разширило, издигнало и усилило, когато и християнскиятъ, българскиятъ, елементъ се увеличилъ и засилилъ. Занаятчиитѣ съставили тогава ядрото на градското население и били вече главната и най голѣмата економическа и обществена сила въ градоветѣ. Презъ XIX в., особено следъ кримската война, та до освободителната война въ 1877—78 год., въ Пловдивъ е

jamais de pain" ou bien encore, „Celui qui possède un métier, il a les mains dorées", telles sont encore beaucoup d'autres expressions semblables qui prouvent bien la foi du peuple dans l'assurance et la force du métier pour tout jeune homme, futur chef de famille.

Pendant les trois derniers siècles de la domination turque, — XVII-e, XVIII-e et XIX-e s. — les métiers acquirent un grand essor à Plovdiv; et ils se développèrent surtout, lorsque l'élément chrétien et principalement bulgare se fut renforcé.

Les gens de métier formèrent alors la majorité de la population citadine et furent déjà la principale et la plus grande force économique et sociale dans les villes.

Au XIX-e s., surtout après la guerre de Crimée et même jusqu'à la guerre de delivrance en 1877/78, il y avait à Plovdiv plus de 50 sortes de métiers, avec 600 établis environ c - à. d. ateliers et magasins, dont, 15—20 étaient à des Juifs, 25—35 à des Turcs, 15—20 à des Arméniens, 15—25 à des Grecs. (principalement Tsintsares), une centaine à des Grécomans et plus de 400 à des Bulgares. Les Juifs exerçaient les métiers et les occupations de zingueurs, de changeurs, d'usuriers, et de manufacturiers; les Grecs, (principalement les Tsintsares) étaient des négociants d'objets manufacturés, des marchands de denrées coloniales et des épiciers; les Turcs étaient des tanneurs, des selliers, des coiffeurs et des cafetiers; les Arméniens étaient des orfèvres, des serruriers etc; les Bulgares exerçaient tous les имало повече отъ 50 вида занаяти съ близо 600 тезгяха, т. е. работилници и продавници. Отъ тѣхъ 15—25 сж били еврейски, 25—35 турски, 15—20 ерменски, 15—20 грьцки, предимно цинцарски, около 100 на гърчеещи се българи и повече отъ 400 чисто български. Евреитѣ сж имали занаяти и занятията: тенекеджии, сарафи, лихвари и продавачи на дребно манифактури; гърцитѣ (главно цинцаритѣ) сж били манифактуристи, продавачи на колониялни стоки и бакали; турцитѣ сж били табаци, сарачи, бръснари и каведжии; арменцитѣ — златари, желѣзари и др., а всички занаяти, включително и отъ горнитѣ, сж били упражнявани отъ българитѣ.

Турската власть и турцитѣ сж се отнасяли благосклонно къмъ занаятчиитѣ, и поминъкътъ на последнитѣ сравнително съ земледѣлцитѣ и скотовъдцитѣ е билъ по-добъръ и сигуренъ. Още отъ първитѣ времена на турското господство българското занаятчийство се организирало въ колективни еднородни единици — сдружения, тъй нареченитѣ **еснафи**, въ положението на които били внесени старитѣ български народни традиции, схващания и моралъ. Тѣ почивали на здрави еднакви хуманитарни, и материялни правни устои, съ които се напълно и всестранно запазвали интереситѣ на членоветѣ — занаятчии. Всичко се предавало устно отъ поколѣние на поколѣние и се пазѣло като свещени завети строго, а въ по-ново време нѣкои еснафи си имали и писани единъ видъ

autres métiers y compris ceux nommés ci-dessus.

Les autorités turques et les Turcs en général se conduisaient bienveillamenent avec les gens de métier; et la vie économique de ces derniers était meilleure et plus assurée que celle des agriculteurs et des éleveurs

Dès les premiers moments de le domination turque, les gens de métier bulgares organisèrent des unités collectives homogènes, appelées corporations; et, dans l'état de ces dernières furent introduites les anciennes traditions et conceptions morales du peuple bulgare.

Ces corporations reposaient sur des fondements juridiques et humanitaires solides qui sauvegardaient entièrement les intérêts des membres; tout y était transmis oralement de génération en génération et était scrupuleusement conservé comme un saint testament mais, à l'époque plus moderne, certaines corporations eurent et dressèrent des sortes de statuts, de règlements et de prescriptions.

A la tête de chaque corporation étaient placées des personnes dirigeantes qui étaient élues d'entre les plus riches, les plus habiles et les plus honnêtes maîtres du métier. Leur devoir était de soutenir et de faire conserver les relations juridiques et morales entre les membres de la Corporation; de faire s'entr, aider ces derniers dans les cas de nécessité ou de malheur; de pousser vers le perfectionnement le travail et la production du métier; de veiller sévèrement sur l'honnêteté des diverses affaires, etc.; et dernièrement alors, de chercher aussi des устави, правилници и наредби.

На чело на всѣки еснафъ стоели избрани лица — ржководители, каквито се избирали отъ най-заможнитѣ майстори. Длъжностьта имъ е била да крепятъ и поддържатъ правнитѣ и морални съотношения на членоветѣ си занаятчии, взаимно да си спомагатъ въ случай на нужда и нещастия, да се усъвършенствуватъ въ обработката и производството, строго да бдятъ върху честностьта въ земания-давачията си и др. п., а въ по ново време да търсятъ и пазари на излишъка отъ изработенитѣ си стоки.

Занаятчийството и въ Пловдивъ, както и възъ другитѣ български земи, следъ освобождението започна бързо да губи своята предишна економическа сила и значение, а следъ последнитѣ войни то преживѣва и голѣмъ упадъкъ. Причинитѣ сж нѣколко: 1) силното съперничество на западно европейската фабрична промишленость; 2) липсата на капитали за едно съвременно усъвършенствуване и донѣкжде индустриялизиране на мѣстното ржчно производство, и 3) развилитѣ се и разширили нужди на мѣстния потрѣбитель и стремежа му къмъ европейското, фабричното, хубавото на гледъ и отвръщане отъ своето, домашното и народното. Въ последно време държавата съ редъ законоположения се стреми да закрепи и засили занаятчийството. Тя открива и засилва професионалнитѣ училища, курсове, беседи и печатна пропаганда, за да внесе знание, техника и приспособяване на народна-

marchés pour l'excédent de leurs marchandises fabriquées.

Après la délivrance, les métiers, à Plovdiv comme dans les autres villes bulgares, commencèrent à perdre rapidement leur force économique et leur importance précédentes; et actuellement, après les guerres récentes, ils essuient une grande crise. Les raisons en sont plusieurs:

1°) La grande concurrence de l'industrie européenne occidentale.

2°) Le manque de capitaux pour un perfectionnement moderne de la production manuelle indigène.

3°) Les besoins développés et agrandis du consommateur indigène; la grande tendance de ce dernier vers ce qui vient d'Europe, qui provient des fabriques, et qui est joli à la vue; sa répugnance enfin du sien, du domestique et du national.

Dernièrement, par toute une série de prescriptions, l'état s'efforce de maintenir et de renforcer les métiers.

Il organise et favorise les écoles professionnelles, les cours, les conférences et la propagande par la presse, pour pousser la science, la technique et l'appropriation de l'industrie manuelle nationale vers les nouveaux besoins modernes des consommateurs. Il crée et propage le fournissement de crédits aux gens de métier; il encourage et protège les associations d'artisans etc.

L'industrie manuelle des métiers, organisée en ses corporations, fut le facteur le plus puissant et le plus important de l'organisation sociale de l'empire ottoman et eut une importance sociale et ci-

57. — Юженъ изгледъ на днешния видъ отъ Небетъ-тебе въ Пловдивъ.
Vue méridionale de l' aspect actuel du Nébét-Tépé à Plovdiv.

та рѫкодѣлна промишленость къмъ новитѣ съвременни нужди и животъ на потрѣбителитѣ. Създава и разширява снабдяването съ кредити занаятчиитѣ, поощрява и закриля занаятчийскитѣ сдружения и др. под.

Занаятчийството, организирано въ своитѣ еснафи, е било най-мощниятъ и най важниятъ факторъ въ социалния строй на турската империя и съ първостепенно обществено и гражданско значение въвъ всѣки градъ и область. Чрезъ еснафитѣ се започнало народното пробуждане, издигане и затвърдяване народното съзнание; еснафитѣ първи подели и доискарали съ успѣхъ духовното и политическо освобождение на българското племе и създадоха неговата днешна култура.

Споредъ закона за организи-

vique de premier ordre dans toute ville et contrée.

Les corporations ouvrières aidèrent à l'éveil national, au relèvement et au maintien solide du sentiment national; elles entreprirent et achevèrent avec succès l'affranchissement spirituel et politique de la nation bulgare et créèrent la culture actuelle du peuple bulgare.

D'après la Loi de l'organisation et de l'assistance des métiers, le gouvernement du royaume bulgare a reconnu et approuvé plus d'une centaine de métiers; la plupart de ces métiers existent à Plovdiv même; ils sont organisés en plus de vingt associations ouvrières, dont certaines exercent 4 5 et davantage de branches industrielles ране и подпомагане на занаятитѣ, признати сѫ въ царството повече отъ стотина такива. Съ изключение само на нѣколко отъ тѣхъ, днесъ всички видове сѫществуватъ и въ гр. Пловдивъ. Тѣ сѫ организирани въ повече отъ 20 занаятчийски сдружения, въ нѣкои отъ които сѫ застѫпени по 4, 5 и повече браншове.

4. Индустрия.

Наредъ съ разцъвтяването на занаятчийството презъ последнитѣ два вѣка на турското господство, Пловдивъ се явява и първиятъ отъ българскитѣ градове, отъ кѫдето се даватъ идеята и начинътъ и за родна фабрична промишленость. Карловецътъ Иванъ Богоровъ, лѣкарь, вѣстникарь и ученъ, презъ първитѣ години отъ втората половина на миналия XIX в., замислилъ за българска индустрия — за основаването въ Пловдивъ на памучна фабрика. Та чарковетѣ за плетене гайтанъ доста време преди освобождението сѫ изобретени и въведени въ употрѣбление въ Срѣдногорието (Карлово, Калоферъ и др.), а прочутата фабрика на пловдивчанина Гюмюшъ Герданъ, основана презъ първата половина на XIX в. въ близкото с. Фердинандово, започнала да доставя аби — вълнени платове — за облѣкло на турската войска. Следъ освобождението, когато вратитѣ за западно-европейскитѣ фабрични издѣлия ставатъ по-свободно и широко отворени въ освободенитѣ български земи; когато и новиятъ свободенъ политически и духовенъ животъ разши-

5) Industrie.

Parallélement à l'état florissant des métiers pendant les deux derniers siècles de la domination turque, la ville de Plovdiv vit aussi, une des premières, apparaître et se developper en elle l'industrie nationale des fabriques. Ivan Bogorof (originaire de Karlovo) médecin, journaliste et grand érudit, conçut la pensée, dans les premières années de la seconde moitié du XIX-e s., de poser les bases d'une industrie bulgare par la fondation d'une fabrique textile (coton) à Plovdiv. D'ailleurs les rouets à filer le „gaïtan" (ganses) avaient été inventés bien avant la Délivrance et mis en emploi dans la contrée de la Sredna-Gora (Karlovo, Kalofer etc): tandis que la fameuse fabrique du citadin originaire de Plovdiv, Ghüm che Guerdan, avait commence dans la première moitié du XIX-e s., au village voisin de „Ferdinandovo" à fournir, pour vêtements à l'armée turque, des „abas" — sortes d'étoffes de laine Après la Délivrance lorsque l'accès des ouvrages industriels de l'Europe Occidentale devint largement ouvert dans les terres libérées bulgares lorsque la nouvelle vie de liberté politique et religieuse agrandit les besoins économiques, et en créa même de nouveaux, alors les métiers commencèrent aussi à dépérir bien vite; mais, ce ne fut que momentanément. L'ardeur entreprenante, l'amour du travail et la persévérance des artisans bulgares l'emportèrent; et à présent, beaucoup des anciens métiers deviennent industriels et introduisent plus ou moins le moyen рилъ, увеличилъ, па създалъ и нови нужди въ живота, тогава и занаятчийството започнало бързо да запада. Но това е било временно. Предприемчивостьта, трудоспособностьта и постоянството на българския занаятчия преодолѣли. Много отъ старитѣ занаяти постепенно се индустриялизиратъ и въвеждатъ едни изцѣло, а други по-малко машино-фабриченъ начинъ на производството си. И днесъ градътъ Пловдивъ притежава следнитѣ 100 едри и дребни индустриялни заведения:

Захарна фабрика	1
За захарни издѣлия фабрики	4
Фабрика за спиртъ	1
Съединени индустр. „Марица“	1
Мелници за брашно и оризъ	6
Пивоварна фабрика	1
Фабрики за макарони	2
„ „ пасмантерия	1
„ „ копринени издѣлия	2
„ „ етерни масла	1
„ „ сапунъ и парфюми	6
„ „ лакове и боя	2
„ „ текст. бояджийска	1
„ „ маст. и черв. восъкъ	1
Оцетна фабрика	1
Фабрика за растителни масла и тахънъ	4
Тухларска фабрика	1
Каменоломна фабрика	1
Фабрика за желѣзни кревати	1
„ „ столарски издѣлия	2
„ „ детски играчки	1
„ „ ламарийни издѣлия и болтове	2
„ „ метални части на чадъри и бастуни	1
„ „ амбалаж. талажъ	1
„ „ изкуствени мелнични камъни	1
„ „ строителство на разни мелнични машинарии и части	2

mécanique des fabriques dans leur production. Et aujourd'hui, la ville de Plovdiv possède les 100 gros et petits établissements industriels suivants:

Fabrique de sucre	1
„ de produits sucrés	4
„ d'alcool	1
Industries unies „Maritsa“	1
Moulins à farine et de décortication du riz	6
Fabrique de bière	1
Fabriques de macaroni	2
„ de passementerie	1
„ d'ouvrages soyeux	2
„ d'huiles éthérés	1
„ de savon et de parfums	6
„ de laques et de peintures	2
„ de teinturerie textile	1
„ d'encre et de cire	1
„ de vinaigre	1
„ d'huiles végétales et de grumeaux	4
„ de briques	1
„ de lits en fer	1
„ de pierres de taille	1
„ d'ouvrages de menuiserie	2
„ jouets enfantins	1
„ d'ouvrages lamineux et de boulons	2
„ de parties metalliques pour cannes et parapluies	1
„ de copeaux d'emballage	1
„ de meules artificielles	1
„ de construction de diverses parties de machines et de moulins	2
Centrales électriques	5
Centrale thermique de „Veutcha“	1
Ateliers de ferronnerie	24
Cardeurs à laine	3
Etablissement de tricotage	3
Fabriques de tabac	6
„ de glace artificielle	1
„ de bourses en papier et de cartonnage	2

Електрически централи	5
Термическа централа на Вжча	1
Желѣзарски работилници	24
Дараци за чепкане вълна	3
Плетачни заведения за трикотажъ	3
Тютюневи фабрики	6
Фабрика за изкуственъ ледъ	1
„ „ книжни кесии и картонажъ	2
„ „ шапкарски издѣлия	1
Содови и лимонадови заведения	6
Всичко	100

Всички тѣзи индустриялни и полуиндустриялни заведения въ града иматъ за двигатели парни машини, разни газоженни, нафтови, бензинови мотори и нѣколко и съ електрическа енергия. Общата мощность на всичкитѣ надминава 5,000 конски сили, но има и заведения съ непровѣрени моторни сили. Вложениятъ капиталъ на всичкитѣ заведения възлиза приблизително на 400 милиона лева, а служащи и постоянни работници въ тѣхъ сж надъ 3,000 души. Употрѣбенитѣ презъ годината за обработване сурови материяли възлизатъ на 290 милиона лева за мѣстни и 80 милиона лева за чуждестранни. За гориво и масла сж изразходвани 12 милиона лева, $^2/_3$ отъ които сж за чуждестранни. Цѣлото производство отъ всичкитѣ заведения възлиза на 480 милиона лева.

По своята юридическа форма всичкитѣ индустриялни предприятия се разпредѣлятъ на

а) 9 акционерни съ вложенъ капиталъ 235 милиона лева и съ 3,115 конски сили.

„ de chapeaux	1
„ de soude et de limonade	6
Total	100

Tous ces établissements industriels et demi-industriels en ville possèdent comme force motrice des machines à vapeur, de divers moteurs à gazogène, et certains même à énergie électrique. La puissance générale de tous les moteurs dépasse le nombre de 5000 énergies de chev.; mais il y a aussi des établissements aux forces motrices non vérifiées.

Le capital placé dans tous ces établissements remonte environ à 400 millions de léva; tandis que le nombre des employés et des ouvriers permanents de ces établissements est de plus de 3000 personnes.

Les capitaux annuels employés à la préparation de matériaux bruts remontent à 290 millions de léva de fabrication indigène et 80 millions de léva de fabrication etrangère. Pour le chauffage et la houille sont dépensés 12 millions de léva, dont les $^2/_3$ sont faites par la fabrication étrangère.

La production générale de tous les établissements remonte à 480 millions de léva.

D'après leur forme juridique, toutes les entreprises industrielles se répartissent ainsi:

a) 9 par actions, avec un capital versé de 235 millions de léva et un puissance de 3,115 énergies de chev

b) 2 commandites avec un capital de 17 millions de léva et une puissance de 95 énergies de chev.

c) 21 sociétés collectrices avec 45 millions de léva et 623 énergies de chev.

б) 2 командитни съ капиталъ 17 милиона лева и съ 95 кон. с.

в) 21 събирателни дружества съ 45 милиона лева и съ 623 кон. с.

г) 2 съ ограничена отговорность съ 7 милиона лева и съ 70 кон. сили,

д) Останалитѣ сѫ еднолични предприятия.

5. Търговия.

Съсъ своето твърде изгодно географско мѣстонахождение всрѣдъ Тракийската равнина, лежащъ и на главния международенъ пѫть между централна Европа и предна западна Азия съсъ своитѣ достѫпни срѣдиземноморски и черноморски крайбрѣжия, а така сѫщо и на пѫтя отъ Бѣло море за Дунава, —Плоздивъ отъ далечната древность още е заелъ мѣстото на важенъ и знатенъ търговски центъръ. Неговиятъ обмѣненъ обсегъ въ благоприятни политически и економически времена се е простиралъ на северъ до и задъ Дунава, на югъ до Егейското море съ многобройнитѣ си острови, а на западъ— Босна, Херцоговина и брѣга на Адриатическото море.

Въ древността търговскитѣ, обмѣннитѣ, връзки съ вѫтрешността на Тракийската равнина и въобще на полуострова имали крайбрѣжнитѣ черноморски и бѣломорски колонии, следъ тѣхъ генуезцитѣ и венецианцитѣ, а по после презъ срѣдневѣковието надмощието добили дубровничанитѣ, които за българскитѣ царе и боляри презъ второто българско царство сѫ били „добри гости“. Дубровничанитѣ

d) 2 associations à responsabilité bornée; avec 7 millions de léva et 70 énergies de chev,

e) Le reste est formé d'entreprises personnelles.

5) Commerce

Par sa position géographique très pratique au milieu de la plaine de Thrace, située aussi sur la principale route internationale, entre l'Europe centrale et l'Asie occidentale antérieure avec ses littoraux de Mer Noire et de Méditerranée, placée encore enfin sur la route menant de la Mer Egée au Danube, — la ville de Plovdiv a occupé, dès l'antiquité très reculée, la place d'un centre commercial très important et très illustre. Son rayon d'échanges commerciaux, à des époques économiques et politiques favorables, s'est étendu au nord jusqu,au Danube et au-delà, au sud jusqu'à la Mer Egée avec ses nombreuses îles, et à l'ouest, il a embrassé la Bosnie, l'Herzégovine et le littoral de la Mer Adriatique.

Dans l'antiquité, les relations commerciales avec l'intérieur de la plaine de Thrace et en général de la Presqu'île, étaient soutenues par les colonies littorales des Mer Egée et Noire, puis par les habitants de Gênes et de Venise, et plus tard au Moyen Age, par les marchands ambulants du Doubrovnik (Raguse) qui furent „des hôtes sympathiques“ pour les rois et les boyards bulgares du second règne. Les habitants du „Doubrovnik“ conservèrent leur situation privilégiée même au temps de la domination turque. C'est en 1365 que fut conclu le premier traité de commerce entre les Ragusains et le запазили привилегированото си положение и презъ времето на турското господство. Първиятъ търговски договоръ между дубровничанитѣ и султанъ Мурада е билъ сключенъ въ 1365 год., като се задлъжили да плащатъ по 500 златни дуката годишенъ данъкъ на султанитѣ. Тоя данъкъ впоследствие се увеличавалъ и до 15 хиляди, освенъ други 100 хиляди аспри, които давали за свободното продаване стокитѣ си на всѣкжде изъ държавата, освенъ въ тритѣ царски града: Одринъ, Цариградъ и Бруса.

Дубровничанитѣ имали свобода не само въ търговията си, но и във вѣрата и изобщо въ живота си въ Турция. Тѣ имали колонии въ много градове на полуострова, въ това число и въ Пловдивъ. Колониитѣ имъ състоели отъ установени на постоянно мѣстожителство съсъ семействата си членове и отъ проходещи търговци, които обикаляли изъ държавата и посещавали пазаритѣ и панаиритѣ. Въ Пловдивъ дубровнишката колония не е била голѣма: презъ XVI в. тя е състоела отъ 20 души. При все това, както на всѣкжде другаде, така и тукъ, тя е имала голѣмо влияние и указвала не малка подкрепа и защита на мѣстното българско население презъ фанариотския и турския гнетъ. То се чувствувало близко съ колониститѣ дубровничани поради родството на езика (славянски), вѣрата и общеславянскитѣ си битови качества.

До XVII в. търговията на Пловдивъ, както и изъ цѣлата турска империя, не е била особе-

sultan Murade; par ce traité, les premiers s'engagèrent à payer aux sultans turcs un impôt annuel de 500 ducats en or. Dans la suite, cet impôt s'accrût jusqu'à 15 mille ducats, à part les 100 mille autres „aspres“, que les marchands en question versaient en guise d'octroi, pour la vente libre de leurs marchandises à travers l'état, sauf dans les trois villes royales de Constantinople, Andrinople et Brousse.

Les habitants du „Doubrovnik“ avaient la liberté non seulement du commerce, mais encore de la religion et en général de toute leur vie en Turquie Ils avaient des colonies dans beaucoup de villes de la Péninsule, telle la ville de Plovdiv.

Ces colonies étaient composées de membres établis en séjour permanent avec leurs familles, et de marchands ambulants qui circulaient à travers l'état et visitaient les marchés et les foires.

La colonie des Raguеains ne fut pas grande à Plovdiv; au XVI-e s. elle ne comptait qu'une vingtaine de personnes; malgré cela, comme partout ailleurs, là aussi, elle a eu une grande influence et accorda plus d'une fois son soutien et sa protection en faveur de la population bulgare, à l'époque du joug turc et phanariote; les Bulgares et les colons ragusains se sentaient intimement unis à cause de la parenté de leurs langue, (slave) de leur religion et de leurs qualités communes slaves du genre de vie.

Jusqu'au XVII-e s., le commerce à Plovdiv comme dans tout l'empire ottoman, ne fut pas bien grand ni bien développé, soit à cause des guerres, des

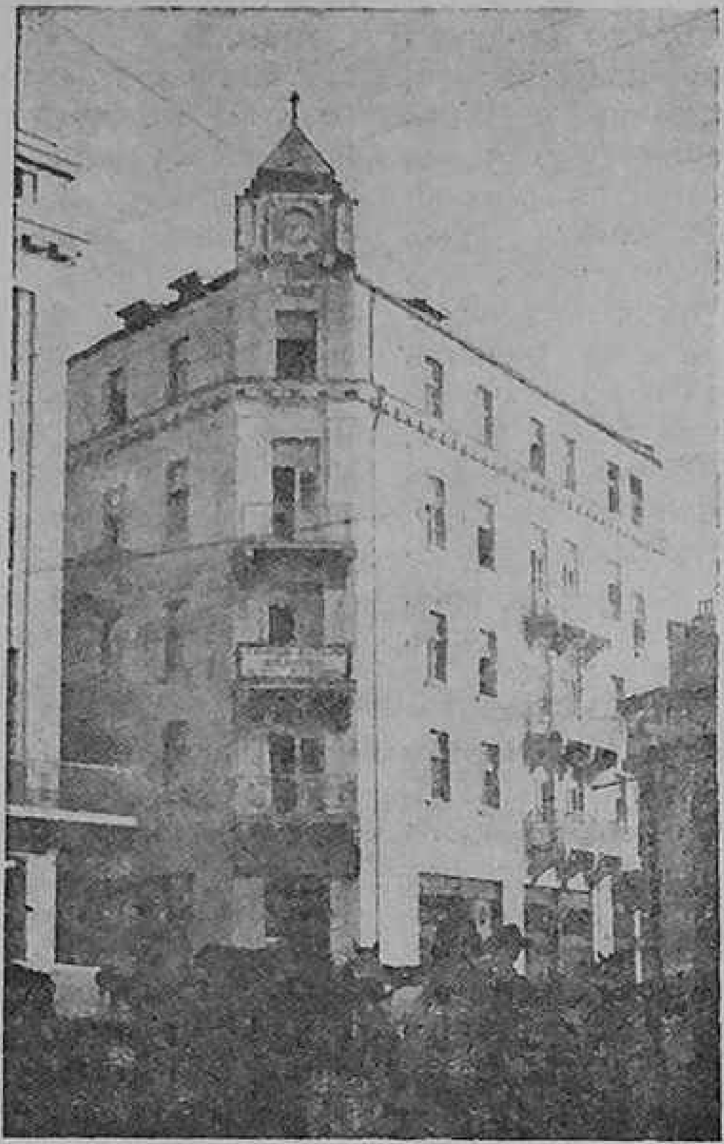

58.—Ѫгловото лице на хотелъ „Парижъ" въ центъра на града
La façade angulaire de l'hôtel „Paris" au centre de la ville.

но развита и голѣма поради войнитѣ, лошитѣ пѫтни съобщения и ниското материялно благосъстояние на християнскитѣ населения, а особено поради несигурностьта на живота. Така пѫтешественикътъ Адамъ Вегнери презъ 1616 год. пише за Пловдивъ, че жителитѣ му се занимавали повечето съ търговия, но не особено голѣма. Обаче, следъ единъ вѣкъ и половина другъ пѫтешественикъ, французинътъ Фериеръ, въ 1788 год. казва за града, че населението му се занимавало съ търговия на коприна, вълна

mauvaises communications itinéraires et de la pauvreté de la population chrétienne, soit surtout, à cause du manque de garantie d'existence.

Ainsi, en 1616, le voyageur Adam Wegner, écrivant au sujet de la ville de Plovdiv, dit que les habitants de cette dernière s'occupaient surtout de commerce, mais pas très intensif. Cependant après un siècle et demi, en 1788, un autre voyageur, le français Ferrières, dit de la ville, que sa population s'occupait du commerce de soie, de и памукъ и че търгувало съ Австрия.

Така Пловдивъ, при всичкитѣ си политически преживѣлици, отъ ранни времена е билъ отъ първостепенно значение пунктъ и на голѣмъ търговски кръстопѫть отъ западъ къмъ изтокъ и отъ северъ къмъ югъ и обратно, на пѫтя на кръстоноснитѣ походи и на разнитѣ пѫтешественици и политически мисии и гости за Новия Римъ, който впоследствие станалъ седалище на всемирнитѣ турски султани. Но освенъ сухопѫтната кръстосана мрѣжа, Пловдивъ вѣкове подъ редъ, та почти до ново време, е ималъ и своя воденъ пѫть — р. Марица за Бѣлото море и отъ тамъ за цѣлия свѣтъ. Значението на тоя пѫть най-много сѫ ценили и пазили римлянитѣ. Тъй напр. римскитѣ монети, сѣчени въ Пловдивъ, както се знае, съ образа на брадатъ богъ, наричанъ Хибъръ — Марица, други пъкь съ образъ на лодка, сѫ символизирали водното плаване по Марица.

Презъ XVIII и XIX в., както се спомена го преди и на друго мѣсто, съ бързия ръстъ на българското население въ Пловдивъ, съ разширяването на занаятитѣ и въобще на разнообразната мѫжка и женска рѫчна промишленость, и търговията въ града много се развила и достигнала голѣма висота и ширина. Дубровничанитѣ съ изгубването на републиката си Дубровникъ презъ XIX в. на всѣкѫде изъ Турция били замѣстени отъ мѣстни жители: българи, гърци, евреи и ерменци.

Наредъ съ развиването и на-

laine et de coton et qu'elle faisait le négoce avec l'Autriche.

Ainsi, la ville de Plovdiv, durant toute son histoire politique, au cours des diverses époques, fut aussi un point de première importance sur le grand carrefour commercial, menant du nord au sud et de l'ouest à l'est et réciproquement, et sur la route des croisades et des divers voyageurs et hôtes politiques de la Nouvelle Rome; elle fut même, dans la suite siège des puissants sultans turcs. Mais, à part le réseau des voies de terre, la ville de Plovdiv a eu, pendant des siècles entiers et même jusqu'à dernièrement, sa voie d'eau formée par le fleuve „Maritsa“ menant à la Mer Egée, et de là, au monde entier. Ce furent les Romains surtout qui apprécièrent beaucoup et exploitèrent l'importance de cette dernière voie: les monnaies romaines, en effet, frappées à Plovdiv, portant la figure d'un dieu barbu nommé „Hèbre“ (Maritsa), et d'autre figurant une barque, ont symbolisé la navigation sur la Maritsa.

Aux XVIII-e et XIX-e s., — comme il a été mentionné déjà dans un passage antécédent, — avec l'occroissement rapide de la population bulgare à Plovdiv, et avec l'extension et le développement des métiers et en général de l'industrie manuelle variée masculine et féminine le commerce aussi de la ville acquit une grande intensité et une très haute importance

Après la perte de leur république, au XIX-e s., les Ragusains de Turquie furent partout remplacés par des habitants indigènes: Bulgares, Grecs, Juifs et Arméniens.

Parallèlement au développeпредъка на занаятчийството, другата ржчна промишленость и подигането на общото благосъстояние презъ последнитѣ два вѣка отъ турското господство, и търговията се развила, разширила и достигнала до високъ разцвѣтъ, особено следъ Одринския миръ въ 1830 год. и кримската война въ 1854 г. Пловдивъ станалъ единъ отъ първитѣ оживени въ Европейска Турция търговски градове. Въ него и чрезъ него е ставала размѣната на всички мѣстни произведения съ външнитѣ такива, а така сжщо и съ производството между полското население и планинското въ страната. Ежеседмично стотици кола изъ равнината и хиляди товарни добитъци изъ Родопитѣ, Срѣдногорието и Старо-планинскитѣ поселища сж влизали и излизали отъ Пловдивъ и внасяли и изнасяли мѣстнитѣ произведения и чуждестраннитѣ колонияли и манифактурии. Въ града е имало десятки ханища съ широки дворове и околовръсть наредени стаи, които сж служели едновременно и за складирането на внесенитѣ и продавани на едро стоки, и за спане на проходещитѣ търговци. Така сжщо и десятки хамбари – складове на храни — е имало, които ежедневно се пълнѣли отъ земледѣлското въ равнината население, а сжщевременно се изнасяли за планинскитѣ поселения. Отъ друга страна постоянно по р. Марица плували салове, натоварени съ зърнени храни, дървенъ строителенъ материялъ и др. мѣстни произведения, закарвани за Одринъ, Еносъ, островитѣ на Егейското море и за по-да-

ment et au progrès des métiers, — l'autre industrie manuelle — et au relèvement du bien-être général pendant les deux derniers siècles de la domination turque, le commerce acquit aussi une grande extension et une haute importence, surtout après la paix d'Andrinople, en 1830, et la guerre de Crimée, en 1854. Plovdiv devint une des premières villes animées commerciales de Turquie d'Europe; en elle et par elle se faisait l'échange des productions indigènes contre celles de l'étranger, de même que celui des produits de la plaine contre ceux des montagnes dans le pays.

Des centaines de chars à travers la plaine et des milliers de bêtes de charge à travers les Rhodopes, la Sredna-Gora et la Stara Planina, entraient quotidiennement à Plovdiv et en sortaient, important et exportant les produits indigènes et les denrées coloniales et manufactures étrangères.

Il y avait dans la ville une dizaine d'hôtelleries aux vastes cours et aux nombreuses pièces attenantes, qui servaient en même temps, de lieux de dépôt des marchandises importées à vendre en gros, et de logoment passager des comerçants étrangers.

Il y avait aussi une dizaine de granges — dépôts de provisions comestibles qui étaient quotidiennement pourvues par la population agricole de la plaine et distribuées aux localités montagnardes

D'autre part, continuellement sur la Maritsa, naviguaient des radeaux chargés de céréales, de matériel de bois de construction et autre, et de produits indigènes, лечни страни, а отъ тамъ пъкъ се докарвали съ кервани дървено масло, маслини, сапунъ и разни други колониялни стоки.

На родопскитѣ аби, шаяци, козяци, конопени и ленени рѫчни платове, млѣчни продукти, кожи и др.; на срѣдногорскитѣ и старопланинскитѣ гайтани, китета, шаяци, чулове и други вълнени и козиневи тъкани; на неврокопскитѣ и доспатски звънци и други метални издѣлия — на всичкото това цвѣтуще производство въ страната Пловдивъ е билъ пазарното срѣдище, отъ кѫдето се разнасяли въ Сърбия, Босна и Херцеговина, Мала-Азия, всички Бѣломорски острови и по цѣла Турция. Въ Пловдивъ постоянно идвали търговци изъ островитѣ, Гърция, Мала-Азия, Сърбия и др. страни, за да закупватъ мѣстни произведения и да продаватъ такива отъ странитѣ си.

Пловдивъ особено е господствувалъ економически и търговски на цѣла Тракия и Бѣломорието. За неговитѣ силни и естествени економически връзки съ тѣзи страни показва обстоятелството, че въ самата Бѣломорска равнина и като крайбрѣжна ивица не е могълъ да се развие презъ миналия вѣкъ и по рано нито единъ по-важенъ търговски центъръ. Гюмюрджина, Дедеагачъ, Ксанти, Драма и Кавала сѫ били само незначителни поланки, които следъ Берлинския договоръ, митнитѣ прегради следъ съединението въ 1885 год. на северна и южна България и следъ прокарването желѣзницата Одринъ—Дедеагачъ—Драма—Солунъ се издигнали въ щогоде по-ожи-

devant être transportés à Andrinople à Enos et aux îles de la Mer Egée; et, au retour, des caravanes rapportaient de l'huile, des olives, du savon et d'autres denrées coloniales.

Plovdiv a été le marché central des „abas", des „chaïaks", des étoffes manuelles de chanvre et de laine, des produits lactés, des peaux etc. provenant des Rhodopes; des ganses, des „chaïaks" des manteaux et des autres étoffes de laine et de feutre provenant de la Stara-Planina; des clochettes et des autres ouvrages métalliques provenant de Nevrokop et de Dospath; bref, de toute la production florissante du pays; et de là, tout était exporté en Serbie, en Bosnie et Herzégovine, en Asie Mineure, aux îles de la Mer Egée et dans la Turquie entière.

Des commerçants des îles, de la Grèce, de l'Asie Mineure, de la Serbie etc. venaient continuellement à Plovdiv, pour y faire des achats de produits indigènes et y vendre ceux de leur pays.

Plovdiv a dominé surtout au point de vue économique et commercial sur toute la Thrace et tout le littoral de la Mer Egée; le fait même qu'il n'a point été possible, au siècle dernier et avant, à aucune autre localité de la plaine et du littoral de s'élever en qualité de centre commercial plus important, est une preuve des relations économiques solides et naturelles de la ville avec ces contrées voisines.

Les villes de Gumurdjina, Dédé-Agatch, Xanthi, Drama et Kavala, etaient des bourgs sans importance; elles ne devinrent des centres commerciaux plus ou moins animés que principalement

59 — Часть отъ вжтрешния дворъ на стария Кацигра-ханъ и неговитѣ каменни стаи въ които сж се складирали родопскитѣ и срѣдногорскитѣ аби и шаяци презъ XIX вѣкъ.
Partie de cour du vieux "Katsigra-Hauzz avec ses chambres en pierre où avaient, eté déposès les „abas“ et les „chaïaks“ des Rhodopes et de la Sredana-Gora au XIX Siecle·

вени търговски центрове и селища и то главно за смѣтка на Пловдивъ.

Голѣма роля сж играли въ търговията тогава и панаиритѣ, които и за Пловдивъ сж имали голѣмо значение. Пловдивскитѣ занаятчии носѣли тамъ и разпродавали своитѣ издѣлия. Първъ и прочутъ въ цѣлата Тракийска область е билъ Узунджовския панаиръ. Следъ него сж идѣли Марашкия панаиръ въ Пазарджикъ, такива въ Станимака и Чирпанъ и още нѣкои други по-малки. На Узунджовския панаиръ се стичали търговци отъ всички краища на Турция и отъ съседнитѣ ѝ страни, та чакъ и отъ Виена. Тоя панаиръ последенъ се състоялъ въ 1875 год.

au compte de Plovdiv et après le traité de Berlin, après la suppression des barrières douanières entre la Bulgarie du Nord et du Sud, (lors de l'Union en 1885) et après la construction de la voie ferrée d'Andrinople — Dédé-Agatch — Drama — Salonique.

Les foires, qui ont eu une grande importance pour la ville de Plovdiv aussi, ont joué alors un grand rôle dans le commerce; les artisans de Plovdiv y apportaient et vendaient leurs divers ouvrages. La première et la plus fameuse des foires fut celle d'Ouzoundjovo. Il y avait de pareilles foires encore à Pazardjik, à Stanimaka et à Tchirpan.

Des commerçants de toutes les extrémités de la Turquie et des

Съ построяването на желѣзцицитѣ Сарамбей — Цариградъ въ 1873 год., Сарамбей София и Нишъ за западна Европа въ 1888 год., както и желѣзницата Пловдивъ — Бургасъ презъ 1900 год., за смѣтка на Пловдивъ се издигнаха десетина други градове — гари. Обаче, следъ Берлинския договоръ въ 1878 год. новитѣ политически граници отнеха и стесниха най-много обширния търговско-економически обсегъ на Пловдивъ и значително отслабиха неговия цвѣтущъ до тогава економически животъ.

Новитѣ времена внисатъ и нови условия съ нови насоки на стопанско производство и економическо благосъстояние. Съсъ спокойствието въ държавата, бързиятъ растежъ и умственото развитие на населението; съ засилването и модернизирането на земледѣлското производство; съ замѣстването старата ржчна промишленость съ индустриялно фабрична; съ откриването и използуването и на голѣмитѣ подземни богатства на страната и най-после съсъ строещитѣ се нови желѣзници къмъ разнитѣ покраини на Пловдивъ, съ които той става голѣмъ възелъ на желѣзопжтна мрѣжа, — всичко това усигурява и бждещето му търговско-економическо първенство и мощь всрѣдъ земитѣ на българското племе.

Пловдивъ въ последното десетилѣтие съсрѣдоточи въ себе си и по-голѣмата часть отъ тютюневата търговия на България. Въ града има 122 за обработка и за износъ тютюневи склада и 6 тютюневи фабрики за папироси. Презъ 1926 год. отъ

pays voisins et même deVieune affuaient aux foires d'Ouzoundjovo, dont la derniere eut lieu en 1875.

Avec la construction des voies ferrées Saram-bey — Constantinople en 1873, Sarambey — Sophia —Nich, pour l'Europe Occidentale, en 1888, et Plovdiv — Burgas, en 1900, une dizaine d'autres villes - gares s'élevèrent au compte de Plovdiv.

Après le traité de Berlin, cependant, en 1878, les nouvelles frontières politiques diminuèrentet rétrécirent le plus le vaste rayon économique et commercial de Plovdiv, et affaiblirent sensiblement sa vie économique florissante jusqu'alors.

Les nouvelles époques apportent et introduisent des conditions et des directions nouvelles dans la production et le bien-être économiques.

La tranquillité générale de l'état, l'accroisssment rapide et le développement intellectuel de la population, le renforcement et le perfectionnement moderne de la production agricole, le remplacement de l'ancienne industrie manuelle par celle des fabriques, la découverte et l'exploitation des grandes richesse souterraines du pays, la construction, enfin, continuelle de nouvelles lignes vers les différentes localités environnantes de la ville, par lesquelles Plovdiv devient un grand nœud de réseau de chemins de fer, — tout cela assûre aussi la future primauté économique et force commerciale de la cité, au milieu des terres du peuple bulgare.

Dans la dernière dizaine d'années, la ville de Plovdiv a centralisé encore en elle la majeure

Пловдивъ е изнесенъ за странство 8,563,034 кгр. тютюнъ.

Какво е общото положение днесъ на търговията въ Пловдивъ, показватъ следнитѣ данни на износа и вноса презъ Пловдивската митница за цѣлата 1925 год, т. е. отъ 1 януарий до 31 декемврий с. год.

II ТАБЛИЦА

Износъ.

Държави	Килограма	Стойностъ лева
Австрия	146,861	5,723,255
Германия.	339,657	10,220,581
Италия	621	137,400
Франция	2,378	6,767,771
Гърция	36,389	13,147,344
Турция	31,639	7,153,170
Чехославия	1,430	160,715
Други държави .	415,245	14,638,542
Всичко .	974,163	57,947,878

Освенъ горнитѣ има още изнесени презъ други митници стоки, произходещи отъ Пловдивъ, но на които количеството и стойностьта не се знаятъ въ момента.

Износътъ е състоелъ отъ млѣчни продукти (сирене, кашкавалъ), яйца, жито, кожи, едъръ и дребенъ добитъкъ, розово масло, бубено семе, шаякъ и др.

partie du commerce bulgare de tabac.

Il y a dans la ville 122 dépots où l'on travaille et prépare le tabac d'exportation, et 7 fabriques de cigarettes.

En 1926, Plovdiv a exporté à l'étranger 8,573,034 kilogrammes de tabac.

La situation actuelle du commerce de Plovdiv est démontrée par les données suivantes d'exportation et d'importation de la ville, au cours de l'année 1925 (du 1-er Janvier au 31 Décembre)

Exportation

TABLEAU II

Pays:	Kilogr.	Valeur, léva
Autriche	146,861	5,723,255
Allemagne	339,657	10 220,581
Italie	621	137,400
France	2,378	6,767,771
Grèce	36,389	13,147,344
Turquie	31,639	7,153,170
Schécoslovaquie	1,430	160,725
Autres pays	415,245	146 38542
En tout	974,223	5,794,788

Outre les données ci-dessus, il y a encore d'autres produits exportés ailleurs; ces exportations ont été faites de produits lactés (fromage, kachkaval), d'œufs, de blé, de peaux, de gros

Вносътъ е билъ:

III ТАБЛИЦА

Държави	Килограма	Стойность лева
Англия	352,564	75,464,309
Австрия	841,546	40,048,883
Германия	783,528	70,440,293
Италия	1,002,783	51,240,348
Франция	198,312	18,703,540
Гърция	92,312	3,517,905
Турция	700,330	26,718,474
Чехославия	600,278	37,562,010
Египетъ	669,834	8,200,897
Други държрви . .	775,617	19,123,855
Всичко. .	6,017,554	351,020,3 4

Въ тѣзи сведения не влиза споменатото по-преди количество тютюнъ, на който тежестьта въ килограми и стойность въ левове сѫ въ баланса на Бургаската митница.

Отъ горнитѣ данни, веземени вкупомъ, се вижда, че Плоздивъ съсъ своя търговско-икономически обсегъ участвува въ търговския балансъ на царство България съ повече отъ $^1/_5$ часть.

За развоя на търговията голѣмо значение има

Търговско-индустриялната Камара.

Съ законъ, приетъ отъ VIII. Обикновено Народно Събрание въ края на 1894 год. и попълнянъ презъ 1906 и 1924 год.,

et menu bétail, d'essence de roses, de graines de vers à soie, de chaïak (étoffe indigène de laine) etc.

L'importation de la ville, pour la même année 1925, a été la suivante:

TABLEAU III

Pays.	Kilogr.	Valeur, léva
Angleterre	352,564	75,465,309
Autriche	841,546	40,048,883
Allemagne	783,528	70,440,293
Italie	1,002,783	51,240,348
France	198,912	18,709,540
Grèce	92,312	3,517,905
Turquie	700,330	26,718,474
Tchécoslovaquie	600,278	37,562,010
Egypte	669,834	8,200,897
Autres pays	775,617	19,123,855
En tout:	6,017,705	351,020,504

Ces données ne comprennent point la quantité de tabac mentionnée plus haut, dont le poids en kilogrammes et la valeur en léva, sont insérés dans la balance de la douane de Bourgas.

On voit, par les données ci-dessus prises collectivement, que la ville de Plovdiv avec son rayon économique a participé avec plus de 1/5 dans la balance commerciale du royaume de Bulgarie.

Un grand rôle joue dans le développement du commerce bulgare la Chambre commerciale et industrielle.

сѫществуватъ и действуватъ търговско-индустриялнитѣ камари въ царство България.

Пловдивската такава обгръща въ своя обсегъ освенъ града Пловдивъ още и околиитѣ: Пловдивска, Станимашка, Пазарджиска, Пещерска, Карловска, Казанлъшка, Чирпанска, Борисовградска, Хасковска и новитѣ Пашмаклийски и Мастанлийски окрѫзи въ Родопитѣ.

Търговско-индустриялната камара по своето самоуправление и права̀ е необходимъ и полезенъ съветникъ на правителството, окрѫзитѣ и общинитѣ въвъ всички тѣхни мѣроприятия отъ стопански, промишленъ и търговско-економически характеръ отъ една страна, а отъ друга е пъкъ мощенъ и мѣродавенъ застѫпникъ за нуждитѣ, интереситѣ и развоя на търговията и търговцитѣ, промишленицитѣ и занаятчиитѣ. По тоя пѫть камарата развива широка дейность въ общия подемъ на своя обсегъ отдѣлно и въ общия на цѣлата страна.

Пловдивската търговско-индустриялна камара за сега издържа една търговска гимназия и едно срѣдно столарско училище въ Пловдивъ; открива и издържа временни практически курсове по разнитѣ стопански отрасли, занаяти и др. въ разнитѣ изъ обсега ѝ градове и важни селища; устройва събрания отъ вещи лица и представители за изучване и даване мнение по належащи навременни търговско-економически въпроси и начинания; отпуща стипендии и парични помощи за учение и усъвършенствуване въ чужбина на младежи по търго-

En vertu d'une loi, votée dans la VIII e assemblée nationale Ordinaire, vers la fin de 1894 et complétée plus tard en 1908 et 1921, les Chambres de Commerce et d'Industrie existent et fonctionnent dans le royaume de Bulgarie.

Celle de Plovdiv embrasse dans son rayon, à part la ville, les arrondissements de Plovdiv, Stanimaka, Pazardjik, Pechtéra, Karlovo, Kazanleuk, Thirpan, Borissovgrad et Haskovo, et les nouveaux départements, dans les Rhodopes, de Pachmakli et Mastanli.

D'après son administration personnelle et ses droits, la Chambre de Commerce et d'Industrie est, d'une part, un conseiller utile et même indispensable pour le gouvernement, les départements et les communes, dans toutes leurs entreprises de caractère économique, industriel et commercial; d'autre part elle est un intercesseur puissant et avantageux pour les besoins, les intérêts et le développement commercial des négociants économistes et des artisans.

Sur cette voie, elle déploie une grande activité dans l'élan commercial de son rayon en particulier et et de tout le pays, en général.

La Chambre de Commerce et d'industrie de Plovdiv, entretient, pour le moment, un gymnase de commerce et une école de menuiserie en ville; elle ouvre et soutient des cours pratiques temporaires sur les différentes branches d'economie et de métiers, dans les villes et les grands villages de son rayon; elle organise des réunions de persones compétentes, pour exposer et étudier des opiвия, занаятчийство и др. п.; дава съдействие за устройване промишлени и занаятчийски изложби; поддържа и разширява връзкитѣ между външния и мѣстенъ търговски свѣтъ и пр. и пр.

Камарата състои отъ действителни и отдѣлно отъ дописни членове, първитѣ избирани по 18 лица отъ съсловията търговско, промищленици и занаятчиитѣ и 3 назначавани отъ Министерството на Търговията, отъ които 2-мата отъ града. Сжщо половината отъ действителнитѣ членове трѣбва да бждатъ отъ града. Избори ставатъ всѣки две години за половината членове, а цѣлиятъ имъ мандатъ е четире години. Общитѣ събрания на членоветѣ биватъ редозни и иззънредни споредъ нуждата.

Постоянното присжтствие на камарата състои отъ единъ председатель, трима подпредседатели по единъ отъ всѣко съсловие и единъ секретарь. Службитѣ сж раздѣлени на търговски отдѣлъ, промишленъ и занаятчийски и едно справно (информационно) бюро, на чело съ по единъ началникъ.

Приходитѣ на камарата състоятъ отъ 5% връхнина върху държавния данъкъ занятие, пособие отъ правителството, разни такси и др.

Годишниятъ бюджетъ на Пловдивската Търговско-индустриялна камара за 1925 год. е билъ 5 милиона лева приходъ и толкова разходъ.

Камарата съ всичкитѣ свои служби се помещава на улица „Епископъ Софроний“ № 2 въ центъра на града.

nions sur des questions pressantes touchant les entreprises commerciales et industrielles; elle fournir des bourses et des secours d'argent pour l'instruction et le perfectionnement, à l'etranger, de jeunes gens, dans le commerce, les arts, les métiers etc.; elle coopère dans l'organisation d'expositions économiques et de métiers; elle soutient enfin et élargit les relations entre le monde commercial de l'intérieur et de l'extérieur du pays.

La Chambre se compose de deux sortes de membres: titulaires et reporteurs; les premiers sont au nombre de 21, dont 18 élus de chaque classe commerciale, industrielle et de métiers, et 3 nommés par le Ministère, dont deux sont de la ville; de même, la moitié des membres titulaires doivent être de la ville.

Les élections se font tous les 2 ans pour la moitié des membres, mais leur mandat dure 4 ans Les réunions générales des membres sont ordinaires et exceptionnelles, suivant les besoins.

La session constante de la Chambre se compose d'un président, de trois vice-présidents (un de chaque classe) et d,un secrétaire.

Les services en sont partagés en trois sections: commerciale, industrielle et de métiers; un bureau d'informations y est aussi attaché; à la tête de chaque section et du bureau il y a un chef.

Les revenus de la Chambre sont composés d'un 5% de l'impôt d'Etat sur les métiers, de secours du gouvernement, de diverses taxes etc.

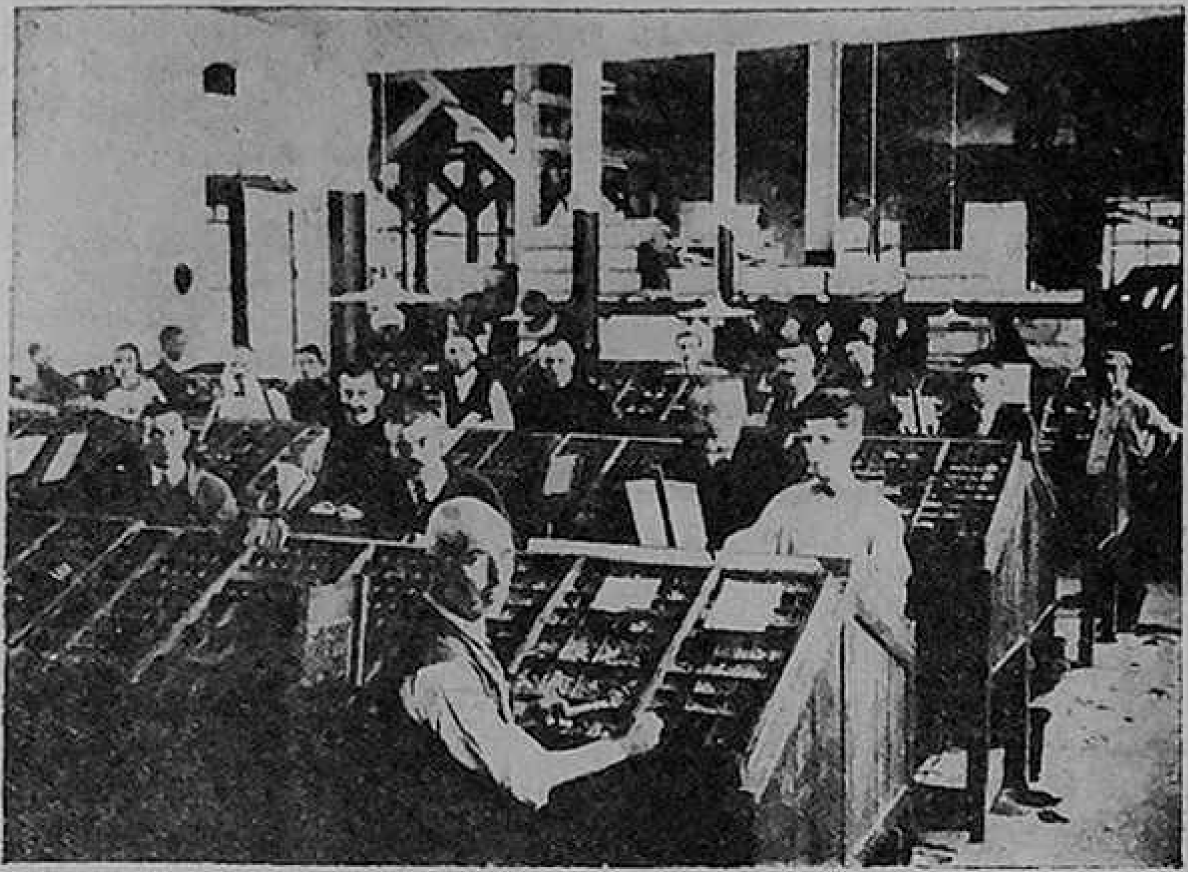

60. Словослагателското отдѣление въ печатницата на Хр. Г. Дановъ въ Пловдивъ.
Section typographique dans l'imprimerie de Chr. Danoff à Plovdiv.

6. Кредитно дѣло.

Кредитни учреждения въ съвременна смисъль и уредба презъ времето на турското господство не е имало въ Пловдивъ, както не е имало такива и въ цѣлата държава. Презъ втората половина на миналия XIX в. е била основана Отоманската банка, която е обслужвала главно на държавата и на нейнитѣ европейски кредитори, а следъ това на голѣмитѣ и крупни търговци въ Цариградъ. Тогава сѫ създадени отъ турския реформаторъ Митхадъ паша и тъй нареченитѣ Общополезни каси, насочени главно за борба противъ лихварството. Впоследствие тѣ се превърнали въ Земледѣлски банки съ клонове

Le budjet annuel de la Chambre de Commerce et d'Industrie, pour l'année 1925 est de 5 millions de léva, de revenus, et autant de dépenses.

La Chambre avec tous ses services siège rue: „Episcope Sophroni № 2, au centre de la ville.

6. Opérations de crédits.

Au temps de la domination turque, il n'y avait point à Plovdiv d'établissements de crédit, comme il n'y en avait point aussi dans tout le pays. Dans la seconde moitié du XIX e siècle, fut fondée la Banque Ottomane qui desservait principalement l'état avec ses créanciers européens, et puis les grands commerçants de Constantinople.

въвъ всѣко казалско седалище, като отпущали срещу гаранция на недвижими имоти малки кредити на земледѣлци и много ограничено и на занаятчии и търговци.

Презъ времето на турското господство кредитори и крепители на търговията, занаятитѣ и въобще на цѣлия икономически животъ сѫ били частни лица—лихвари и сарафи. Надъ тѣхнитѣ дѣла не е имало никакъвъ контролъ отъ държавата, обаче, признаваната официялно законна лихва е била 12%. Но това е било само на думи. Размѣрътъ на лихвата не е ималъ граница. Той се е опредѣлялъ и земалъ споредъ нуждитѣ и кредитоспособностьта на заемателя и добрата воля и съвестьта на лихваря—заемодатель. Рѣдко е бивала 15%, а винаги по-висока, като е достигала и до 100%, па не е имало граница и за по-вече. Въ Пловдивъ, та и въ цѣла Турция, сѫществува изразътъ за харектеристика на голѣмото и неограничено лихварство: „за грошъ по пара на день", а това се равнява съ 900% лихва годишно. И турското име фаизчия — лихварь—и днесъ е останало и у българитѣ като синонимъ на жестокъ, безмилостенъ грабитель.

Пловдивскитѣ сарафи и лихвари сѫ простирали своитѣ земания—давания и вънъ отъ града — въ малкитѣ градове и въ селата изъ цѣлата область. Това лихварство не е изчезнало досущъ и днесъ. Напротивъ, войнитѣ и мирнитѣ договори отъ 1919 год. внесоха голѣмо разстройство и упадъкъ въ цѣлия

C'est alors que furent aussi créées, par le réformateur turc Mithad Pacha, les fameuses caisses d'utilité publique, destinées à lutter principalement contre l'usure; elles furent, dans la suite, transformées en Banques agricoles avec des succursales dans tous les centres principaux, octroyant, contre une garantie d'immeubles, de petits crédits à des agriculteurs et d'une manière très réservée à des artisans et des commerçants.

Au temps de la domination turque, les créanciers et les promoteurs du commerçe, des métiers et de toute la vie écomique en général, furent des personnes privées — les usuriers et les changeurs.

Leurs actes n'étaient point contrôlés par l'état; pourtant, l'intérêt officiel reconnu par la loi était de 12%; mais ce n'était qu'en paroles. L'usure atteignait des proportions sans bornes. Elle était fixée et reçue suivant les besoins et le pouvoir du créancier et la bonne volonté et la conscience de l'usurier — créditeur. C'était rare que l'usure fût de 15%; elle était toujours bien plus haute et atteignait parfois son maximum de 100%.

Il existe à Plovdiv, et dans toute la Turquie d'ailleurs, un adage caractérisant bien la grande usure illimitée d'alors: „un para par jour pour une piastre"; cela revenait donc à 900% d'intérêt annuel. Et le surnom turc de „faïztchi—lihvar" (usurier) demeure aujourd'hui encore chez les bulgares comme un synonyme de spoliateur cruel et impie.

Les changeurs et les usuriers de Plovdiv étendaient leurs emстопански и търговско-икономически животъ на България, а отъ това лихварството наново се съживи и засили. Десетки частни лица въ града и селата се занимаватъ съ лихварство.

Кредитътъ въ търговията, занаятчийството, разната друга рѫчна промишленость и въобще въ цѣлия поминъчно-стопански животъ до освобождението, та и после до основаването и пълната организация на днешнитѣ банкови учреждения, се е състоялъ или въ наличность, давана срещу полици, или въ натура, въ стока, оценявана въ парична стойность пакъ срещу полици, или само по смѣтка за едно уговорено време. Събирането на така дадения кредитъ е ставало чрезъ тъй наричанитѣ таксилдари, т. е. наети служащи при кредиторитѣ или съ опредѣлена годишна заплата, или пъкъ съ процентно възнаграждение отъ събраната сума. Тѣ сѫ ходѣли въорѫжени и съ позволение отъ властитѣ и събирали заемитѣ.

Голѣма роля въ кредитното дѣло презъ турското господство сѫ играли еснафскитѣ, т. е. занаятчийскитѣ взаимноспомагателни каси. Такива сѫ имали занаятчиитѣ въ Пловдивъ. Тѣзи народни институти водятъ началото си отъ ранни, далечни времена, и организацията и развитието имъ е чисто на народна мѣстна почва. Въ основата си тѣ почиватъ на старитѣ народни добродетели съ култовъ християнски моралъ. Съзнание на взаимната помощь, благотворителностьта и понататъкъ общественъ дългъ и национална културна дей-

prunts même en dehors de la cité, dans les petites villes et les villages de la contrée entière. Cette usure n'a point encore disparu entièrement de nos jours même. Au contraire, les guerres et les traités de paix en 1919, apportèrent un grand désarroi et un fort dépérissement dans toute la vie économique et commerciale de la Bulgarie; et par suite, l'usure reprit encore racine et vigueur.

Une dizaine de personnes en ville et dans les villages, ne s'occupent que d'usure.

Jusqu'avant la délivrance et plus tard même jusqu'à la fondation et l'organisation complète des établissements actuels des banques, le crédit, dans le commerce, les métiers et la diverse autre industrie manuelle et dans toute la vie économique en général, consistait, soit en argent compté contre une traite, soit en nature, en marchandise appréciée en valeur pécuniaire contre une traite encore ou un compte pour un certaint laps de temps.

La perception du crédit ainsi livré, était faite par les „taxildars“, c. à-d. des employés, loués par les créanciers, moyennant un appointement annuel fixé, ou bien une gratification de tant pour cent sur la somme perçue. Ils allaient armés, avec la permission des autorités civiles, et percevaient les emprunts.

Les caisses de secours mutuel des corporations ouvrières (les gens de métier) ont joué un grand rôle dans l'œuvre du crédit, au temps de la domination turque.

Les artisans de Plovdiv ont eu aussi de pareilles caisses. Ces instituts mènent leur origine depuis ность — това сѫ устоитѣ имъ. Мълчаливо тѣзи каси сѫ били търпени и дори покровителствувани отъ турската власть. Всѣки занаятчийски еснафъ се е грижелъ да си има своя каса, и срѣдствата ѝ винаги да бѫдатъ достатъчни, за да се явяватъ въ помощь на всѣка обикновена, или ненадейно появила се нужда на своитѣ членове — занаятчии и понататъкъ общи такива въ града и страната, било нужда чисто материялна, економическа, или пъкъ човѣколюбиза, народно-вѣрска и просвѣтно-културна. Всѣки членъ занаятчия е могълъ да си направи заемъ отъ еснафската каса за опредѣлено време и съ една сравнително за времето си малка лихва, не по-голѣма отъ 20%. Освенъ това, всѣка еснафска каса е била винаги готова да се притече на помощь и на нѣкое належаще обществено, народно дѣло — съграждане или поправене на черква, училище, чешма, мостъ, пѫть, издържане на свещеникъ, учитель, помагане на опожарени и др. п.

Срѣдствата на еснафскитѣ каси се събирали отъ опредѣлени членски вноски, разни такси и глоби, лихви, дарения и др. п.

Освенъ тѣхъ, и всѣко черковно настоятелство е гледало да увеличи срѣдствата на черквата си, та откакъ си посрещне нуждитѣ за издържане черквата и училището, да улеснява съ лихвени заеми и нуждаещитѣ се въ енорията.

Основаното презъ 1872 год. взаимноспомагателно дружество „Пчела" отъ преднитѣ тогава

des temps très reculés; et leur organisation comme leur développement repose sur une base purement nationale et locale; les anciennes vertus nationales et la morale chrétienne constituent leur fond: conscience du secours mutuel, de la bienfaisance, du devoir social et de l'activité culturelle nationale.

Les autorités turques toléraient en silence et même protegeaient ces caisses. Chaque corporation ouvrière d'artisans avait le soin de fonder une caisse propre avec des ressources toujours suffisantes, afin de pouvoir venir en aide à tout besoin ordinaire ou imprévu de ses membres et à toute nécessité publique survenue dans la ville et la contrée, fût-elle (la nécessité) purement matérielle et économique ou bien humanitaire, religieuse et culturelle.

Tout artisan membre de la corporation pouvait faire un emprunt à la caisse générale, pour un temps déterminé et à un intérêt de 20% au plus.

Outre cela, chaque caisse de corporation était toujours prête à secourir toute œuvre pressante d'importance publique ou nationale: construction ou réparation d'églises, d'ecoles, de fontaines, de ponts, de routes, soutien prêté à un prêtre ou à un professeur, aide portée à des endommagés par l'incendie etc.

Les ressources des caisses de corporations étaient composées de côtisations, de diverses taxes et amendes, d'intérêts, de dons gratuits etc.

D'un autre côté, tout comité ecclésiastique s'évertuait à faire accroitre les ressources de l'église, afin de pouvoir, après avoir pourбългари занаятчии и търговци въ Пловдивъ е било въ съвременно значение и цели едно напълно кредитно учреждение. То е подпомагало съ паричень кредитъ занаятчиитѣ българи въ града, а следъ като се увеличелъ капиталътъ му, да разшири своята дейность и въ търговия. Това дружество е сѫществувало до Срѣдногорското възстание въ 1876 год.

Следъ малко е било основано и младежко взаимно спомагателно дружество „Мравка“, което е имало за цель да възпитава младежьта на спестовность.

Организираниятъ кредитъ започва следъ основаването на Българската Народна банка, следъ нея Земледѣлската и Кооперативната банки, и тритѣ държавни кредитни учреждения, а подиръ тѣхъ и всички днесъ сѫществующи частни, отъ които едни сѫ акционерни, други кооперативни, а трети събирателни на единични лица банкери.

Освенъ тритѣ споменати държавни банкови учреждения, на които клоноветѣ въ Пловдивъ сѫ първостепенни. сѫществуватъ въ града и следнитѣ други частни:

1. Популярна банка въ собствено здание на Търговска улица.
2. Френско-българска, сѫщо въ собствено здание,
3. Кредитна банка,
4. Търговско-индустриялна, сѫщо въ Търговска улица. Тя е най-старата българска частна банка въ града.
5. — Генерална банка,
6. — Българска „
7. — Балканска „

vu aux besoins de l'église et de l'école, faciliter par des emprunts à intérêt les nécessiteux de la paroisse.

L'Association de secours mutuel „Ptchéla“ (abeille), fondée en 1872 par les artisans et les commerçants notables de Plovdiv, avait embrassé alors les conceptions modernes d'un véritable établissement de crédit; elle secourait d'un crédit pécuniaire les artisans bulgares en ville; et lorsque son capital s'était agrandi, elle élargissait son activité par le commerce. Cette Association exista jusqu'à l'insurrection de la Sredna-Gora, en 1876.

Peu après, fut fondée encore une Association de secours mutuel, composée de jeunes gens et surnommée „Mravka“ (fourmi) dont le but était de donner à la jeunesse des principes d'économie.

Le crédit organisé commence après la fondation de la Banque Nationale Bulgare, et plus tard, des Banques Agricole et Cooperative. toutes trois établissements de crédit de l'état; après elles encore, furent fondées toutes les Banques actuelles privées, dont certaines sont par actions, d'autres coopératives et d'autres enfin collectives.

A part donc les trois établissements de banques d'état nommés ci dessus, dont les succursales de Plovdiv sont les principales, il existe encore les autres banques privées suivantes:

1) La Banque Populaire, résidant sur la rue „Teurgovska“ (commerciale), dans un édifice particulier.

2) La Banque Franco-Bulgare résidant de même dans un édifice particulier.

8. — Тракийска „
9. — Пловдивска „
10. — Тютюнева „
11. — Южно-българска банка.

Нѣкои отъ тѣзи банки сж мѣстни съ клонове и въ други градове, а други пъкъ сж сами клонове отъ находещитѣ имъ се въ София централни. Капиталитѣ имъ на едни сж изцѣло само мѣстни, а на други мѣстни и чужди. Обаче, тритѣ четвърти отъ оборотнитѣ капитали имъ се състоятъ отъ влогове. А тукъ е тѣхната най-ценна услуга, че въздействуватъ за разширяването и закрепването и на народнитѣ спестявания. Тѣ извършватъ всичкитѣ видове банкови операции, поддържатъ и улесняватъ съ кредита си търговията, индустрията и земедѣлието, и въобще тѣ крепятъ цѣлия народо-стопански подемъ и търговско-економическитѣ устои на страната.

7. Кооперативното дѣло въ Пловдивъ.

Задругата е племенна отличителна чърта още отъ далечната древность у южното славянство, въ това число и у българитѣ. Наредъ съсъ стариятъ й патриархаленъ строй, въ какъвто и днесъ сжществува въ нѣкои български покраини, най-вече въ западна България, Македония и у помацитѣ въ Родопитѣ, въ по послешни времена тя се е развила и въ образуването и устоитѣ и на занаятчийскитѣ сдружения — еснафитѣ — главно въ тѣхнитѣ взаимно-спомагателни каси.

Отъ запазенитѣ и познати до сега стари тевтери, смѣтки, писма и други писмени документи

3) La Banque de Credit, dans un édifice particulier, au centre de la ville.

4) La Banque Commerciale et Industrielle, résidant aussi à la rue „Teurgovska“; c'est la plus anciene banque privée en ville.

5) La Banque Générale.
6) „ „ Bulgare.
7) „ „ Balcanique.
8) „ „ Thracienne.
9) „ „ de Plovdiv.
10) „ „ de commerce pour le tabac.
11) „ „ de la Bulgarie Méridionale.

Certaines de ces banques sont locales avec des succursales en d'autres villes; les autres sont elles-mêmes des succursales aux Centrales résidant à Sophia. Les unes opèrent avec des capitaux entièrement indigènes, et les autres avec des capitaux indigènes et étrangers.

Les trois quarts, cependant, de leurs capitaux de roulement sont composés d'argent déposé; c'est là justement leur service le plus précieux: elles contribuent à la propagation et à l'affermissement des épargnes nationales; elle font toutes les sortes d'opérations de banque, soutiennent et facilitent au moyen de leurs crédits, le commece l'industrie et l'agriculture; elles prêtent leur appui, en général, à tout l'elan économique national et aux bases commerciales du pays.

7. L'œuvre coopérative à Plovdiv.

La „zadrouga“ (association familiale) était un trait caractéristique déjà des anciens Slaves méridionaux et par suite des Bulgares.

Parallélement à l'antique organisation patriarcale existant, aujourd'hui même, dans certaines на българскитѣ занаятчийски сдружения — кооперации — се вижда, какъ се е развивало и разпространявало кооперативното дѣло и то въ старата идейно-морална насока, че не само въ материялнитѣ срѣдства и въ капитала се състои стопанската и економическа здравина и подигане на народа, но и въ знанието, умѣнието и устройството въ производството съ всичкитѣ му морални инакъ устои и традиции, на първо мѣсто сговора и съгласието. И днесъ това старо идеялно, срастнало се дълбоко въ живота кооперативно дѣло сжществува въ родопскитѣ овцевъдци, въ староплaнинскитѣ дюлгери и градинари и въ много други още занятия. Това коопериране въ миналото е било повечето за производството и правнитѣ съотношения на коопериранитѣ членове, по-после е минало и въ кредитирането имъ, а въ ново време вече се развива и въ потрѣбителнитѣ нужди и интереси.

Та потрѣбителни кооперации е имало и преди освобождението, презъ времето на турското господство. На кооперативни начала единъ еснафъ си е закупвалъ на едро стоки, които се разпредѣляли между членоветѣ си занаятчии.

Споменатото по преди дружество „Пчела" въ Пловдивъ презъ миналия вѣкъ е било едновременно и първата кредитна кооперация, която е добила официялно сжществуване и признаване отъ турската власть тогава. На такива кооперативни начала занаятчиитѣ сж сдружава-

localitées retirées bulgares, et surtout dans la Bulgarie Occidentale, en Macédoine et chez les Pomaks des Rhodopes, l'esprit d'association acquit, dans la suite, un grand développement concernant la formation fondamentale des corporations ouvrières et de leurs caisses d'assistance mutuelle.

On voit, par les vieux registres, comptes, lettres et autres documents connus et conservés jusqu'ici des associations ouvrières bulgares — coopératives — comment s'est développée et propagée graduellement l'œuvre coopérative, et cela, dans la direction des anciens principes moraux: la force économique et l'élévation d'un peuple ne consiste point seulement dans les resources materielles et les capitaux, mais encore dans le savoir, l'habileté et l'organisation des productions, au moyen des bases et traditions morales, dont, en premier lieu, l'entente et l'union.

Et aujourd'hui même, cette vieille œuvre idéale coopérative, profondément enracinée dans l'âme du bulgare, existe encore chez les éleveurs de brebis des Rhodopes, chez les maçons et les jardiniers de la Stara-Planina et chez certaines autres classes ouvriéres.

Dans le passé, cette, coopération était exercée surtout en vue de la production et des relations mutuelles des membres coopérateurs; elle passa plus tard à l'sage des crédits; tandis qu'à l'époque moderne, elle déploie son activité pour les besoins et intérêts ordinaires.

D'ailleurs, avant la délivrance

ли, събирали стокитѣ си и ги карали по панаиритѣ за проданъ, за да избѣгнатъ взаимната конкуреция помежду си и съ това да запазятъ традиционнитѣ си морални съотношения и материялни интереси.

Голѣмото значение на кооперациитѣ въ народния стопански и економически животъ все по-вече прониква въвъ всички слоеве на градското и селско население. За разпространяването и въвеждането кооператизма въвъ всички стопанско-економически отрасли се води и голѣма печатна пропаганда, а при това и държавата и всички други обществени и изборни учреждения помагатъ съсъ своето покровителство.

Градътъ Пловдивъ е центърътъ на кооперативното дѣло въ окржга. Презъ 1924 год. е основанъ и Районенъ Земледѣлски кооперативенъ съюзъ съсъ седалище въ града. Целитѣ на тоя съюзъ между другото сж главно следнитѣ: да създаде и затвърди връзки съ градскитѣ потрѣбителни и производителни кооперации за обмѣна и задружна дейность и да организирва преработването на суровитѣ земледѣлски произведения, като създава и насърдчава индустрии за цельта съ изключение на тютюна.

Въ града има и тритѣ главни вида кооперации:

1. — Кредитни,
2. — Производителни и
3. — Потрѣбителни.

Тѣ сж следнитѣ:

1) Шивашка Производ. кооперация „Посрѣдникъ“ — основана на 18 юлий, 1921 год., отъ 7 души съ първо-

déjà, du temps de la domination turque, il existait des corporations d'approvisionnement: se basant sur des principes et employant les moyens coopératifs, une corporation quelconque faisait l'achat en gros de certaines marchandises et les répartissait parmi ses membres—artisans.

L'association „Ptchela“ de Plovdiv, mentionnée plus haut, a été, en même temps au siècle dernier, la première coopérative qui fût reconnue officiellement par les autorités turques d'alors.

C'est en se basant sur de pareils principes coopératifs, que les artisans d'un même genre de métier associaient, assemblaient leurs marchandises et les portaient en vente sur les foires; ils évitaient de la sorte la concurrence mutuelle et sauvegardaient leurs relations morales traditionnelles et leurs intérêts matériels.

La grande importance des coopératives dans la vie économique nationale pénètre. de plus en plus, l'esprit de toutes les classes de la population citadine et villageoise.

Une grande propagande par la presse est déployée encore pour la propagation et l'introduction de l'esprit de coopération dans toutes les branches économiques.; tandis que l'état et tous les établissements publics et électoraux lui prêtent leur aide et leur protection.

La ville de Plovdiv est le centre de l'œuvre coopérative dans le département. En 1924, fut fondée une alliance coopérative agricole embrassant le rayon de Plovdiv; elle continue à siéger en ville. Les buts principaux de cette alliance sont les suivants: créer

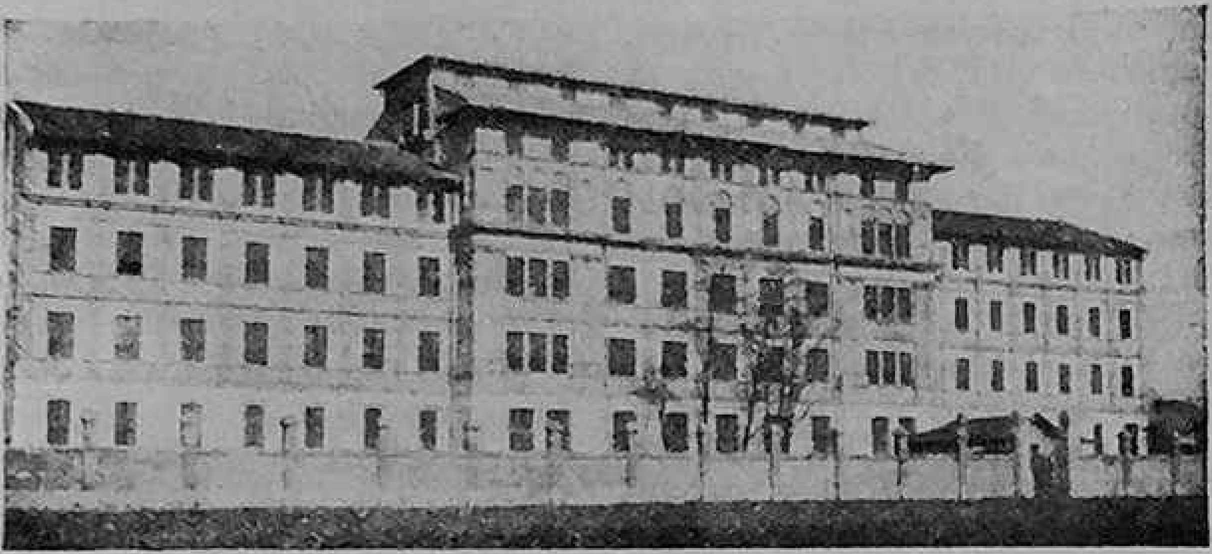

61. Френскиятъ мжжки колежъ „Св Августивъ", съградеиъ въ 1914 г. въ гр. Пловдивъ.
Collège français „St. Augustin", bâti en 1914 à Plovdiv.

началенъ дѣловъ капиталъ 7,200 лв.; днесъ брои 13 члена съ дѣловъ капиталъ 741,330 лв., резерви 94,000 лв. и има годишно производство за около $5^{1}/_{2}$ милиона лева.

2) Шивашка Производ. кооперация „Единство" — основана на 26 юлий, 1925 г., отъ 8 души съ 142,000 лв. първоначаленъ дѣловъ капиталъ; днесъ брои 10 члена съ 405,000 лв. дѣловъ капиталъ, резерви кржгло 38,000 лв. и има годишно производство за около 2 милиона лева.

3) Шивашка Производителна коперация „Трудъ" — основана на 3 маргъ, 1924 г., отъ 8 души съ първоначаленъ дѣловъ капиталъ 7,700 лв.; днесъ брой 7 члена съ 235,000 лв. дѣловъ капиталъ, резерви около 10,000 лв. и годишно производство за около $1^{1}/_{2}$ милиона лева.

4) Обущарска Производит. кооперация „Черната Котка" — основана на 5

et affermir des relations avec les coopératives d'approvisionnement et de fabrication pour un échange réciproque et une activité commune; organiser la culture des productions agricoles, en créant et encourageant les diverses industries à ce but, à l'exception de celle du tabac.

Il y a en ville les trois sortes principales de coopératives suivantes:

1) De crédit
2) De production et
3) D'approvisionnement.

Ce sont:

1) La Coopérative productive de Tailleurs „Posrednik" (intermédiaire), fondée le 18 Juillet 1921, par 7 personnes, avec un capital par actions de 7 200 léva; elle compte aujourd'hui 13 membres avec un capital par actions de 741330 léva, des réserves de 94,000 léva et un produit annuel de $5^{1}/_{2}$ millions de léva.

2) La Coopérative pro-

септемврий 1922 год. отъ 8 души съ първоначаленъ дѣловъ капиталъ 371,000 лв.; днесъ тя брои пакъ 8 члена съ 511,000 лв. дѣловъ капиталъ, резерви 44,000 лв. и годишно производство — около 3 и половина милиона лева.

5) Медникарска Производит. кооперация „Южна България“ — основана на 20 октомврий, 1919 год., отъ 14 души съ 7000 лв. първоначаленъ дѣловъ капигалъ; днесъ брои пакъ 14 души съ 1,050,000 лв. дѣловъ капиталъ, резерви кржгло 285,000 лв. и годишно производство—около 3 и половина милиона лева.

6) Мелничарско-техн. коопер. д-во „Мелница“ за доставки — основано на 23 февруарий 1919, г., отъ 68 души съ дѣловъ капиталъ кржгло 230,000 левв; днесъ брои 191 члена съ около 1 и половина милиона лв. дѣловъ капиталъ, резерви 224,000 лв. и годишенъ пласменгъ — около 5 милиона лева.

7) Потребит. кооперация „Напредъ“ — основана на 1 ноемврий, 1918 год., отъ 40 души съ първоначаленъ дѣловъ капиталъ 4440 лв. и съ 1 магазинъ; днесъ тя брои 3,700 членове съ дѣловъ капит. 665,000 лв., резерви надъ 2,300,000 лв., има 13 магазина и прави годишенъ стоковъ оборотъ (пласментъ) надъ 30,000,000 лв.; оборотенъ капиталъ--надъ 6,000,000 лева.

8) Потрѣбит. кооперация „Самопомощь“— основана на 13 октомврий, 1913 год., отъ 38 души съ първоначаленъ дѣловъ капиталъ 1355 лв. и съ

ductive de Tailleurs „Edinstvo“ (Union) fondée le 26 Juillet 1925, par 8 personnes, avec un capital débutant par actions de 142000 léva; compte aujourd'hui 10 membres avec un capital par actions de 405,000 lv, des réserves de 38 000 lv. et un produit annuel de 2 millions.

3) La Coopérative Productive de Tailleurs „Troude“ (Labeur) — fondée le 3 Mars 1924, par 8 personnes avec un capital débutant par actions de 7, 700 léva; compte aujourd'hui 7 personnes avec un capital par actions de 235,000 leva des réserves de 10,000 léva environ et un produit annuel de 2 1/2 million de léva.

4) La Coopérative Productive de Cordonnerie „Tchernata Kotka“ (Le chat noir) — fondée le 5 Septembre 1922, par 8 personnes, avec un capital débutant par actions de 511.000 léva, des réserves de 44,000 léva et un produit annuel de 3 1/2 millions de léva environ.

5) La Coopérative Productive de Chaudronnerie „Ioujna Beulgaria“ (Bulgarie du Sud) — fondée le 20 Octobre 1919, par 14 personnes, avec un capitale débutant par actions de 7000 léva; compte aujourd'hui 14 personnes un capital par actions de 1,050,000 léva, des reserves de 285,000 léva et un produit annuel de 3 1/2 millions de léva environ.

6) La Coopérative technique pour fournitures de Moulinage „Melnitsa“ (minoterie) — fondée le 23 Fevrier 1919 par 68 personnes avec un capital par actions de 230000

1 магазинъ; днесъ тя брои 828 членове съ дѣловъ капиталъ 167,750 лв. и резерви 170,506 лв.; има 2 магазина и прави годишенъ стоковъ пласментъ около 4 и половина милиона лева.

9) Кооперативна банка „Задруга" — основана на 20 май, 1920 год., отъ 26 души съ първоначаленъ дѣловъ капиталъ 196,200 лв.; днесъ тя брои 607 членове съ дѣловъ капиталъ 4,902,000 лева, резерви 843,896 лв. и пласментъ около 10 милиона лева.

10) Тют. производ. кооперация „Устина" — основана на 28 юний, 1923 год., отъ 36 души съ първоначаленъ дѣловъ капиталъ 222,000 лв.; днесъ тя брои 498 членове съ дѣловъ капиталъ 1,647,000 лв., резерви 45,768 л. и годишенъ пласментъ около 30 милиона лева.

11) Тют. производ. кооперация „Подемъ" — основана на 22 юний, 1919 год., отъ 17 души съ първоначаленъ дѣловъ капиталъ 32,735 лв.; днесъ тя брои 325 членове съ дѣловъ капиталъ 650,000 лв., резерви 2,200,000 лв. и годишенъ пласментъ надъ 15 милиона лева.

12) Градин. производ. коопер. „Градина" — основана на 5 мартъ, 1905 год., отъ 56 души безъ първоначаленъ дѣловъ капиталъ; днесъ тя брои 125 членове съ дѣловъ капиталъ 883,000 лв., резерви 8,667 лв. и годишенъ пласментъ около 5 милиона лева.

13) Столарска произв. коопер. „Мебелъ" — основана на 12 юлий, 1921 год., отъ 7 души съ първоначалень дѣловъ капиталъ 37 000 лв.; днесъ тя брои 8 членове съ дѣловъ

léva; compte aujourd'hui 119 membres, avec un capital par actions de 1/2 million de léva, des réserves de 224,000 léva et un placement annuel de 5 millions de léva environ.

7) La Coopérative d'Approvisionnement „Naprède" (En avant) — fondée le 1 Novembre 1918, par 40 personnes avec un capital débutant par actions 4.440 léva et un magasin; elle compte aujourd'hui 3,700 membres avec un capital par actions de 665,000 léva et des réserves de 2,300,000 léva; elle a encore 13 magasins et fait un placement annuel de marchandises de 30,000,000 de léva; son capital de roulement dépasse actuellement 6,000,000 de léva.

8) La Coopérative d'Approvisionnement „Samopomochte" (Secours mutuel) — fondée le 13 Octobre 1913, par 38 personnes, avec un capital débutant par actions de 1,355 léva et un magasin; elle compte aujoud'hui 828 membres avec un capital par actions de 167 750 léva et des, réserves de 170,506 léva; elle possède deux magasins et fait un placement annuel de marchandises de 4 1|2 millions de léva environ.

9) La Banque Coopérative „Zadrouga" (Coopération) — fondée le 20 Mai 1920 par 26 personnes avec un capital débutant par actions de 196,000 léva; elle compte aujourd'hui 607 membres avec un capital par actions de 4,902,000 léva, des réserves de 843,896 léva et un placement de 10 millions de léva environ.

капиталъ 252,000 лв., резерви 42,672 лв. и годишенъ пласментъ около 1,700,000 лева.

14) Лоз. овощ. произв. коопер. „Тракия“ — основана на 30 декемврий, 1924 г., отъ 25 души съ първоначаленъ дѣловъ капиталъ 45,000 лв.; днесъ тя брои пакъ 25 членове съсъ сжщия капиталъ и има годишенъ пласментъ надъ 2,700,000 лева.

15) Лоз.-вин. производ. коопер. „Гранитъ“ — основана на 5 септемврий, 1925 год., отъ 13 души съ първоначаленъ дѣловъ капиталъ 25,000 лева; днесъ тя брои пакъ толкова членове съсъ сжщия дѣловъ капиталъ (сведения за пласмента й нѣма).

Освенъ горнитѣ кооперативни сдружения въ града сжществуватъ и нѣколко строителни кооперации: „Подслонъ“, „Тракиецъ“, „Хижа“, „Стрѣха“, „Домъ“.

8. Представителство, търговски посрѣдници (комисионери) и пжтующи агенти.

Видѣ се преди малко, че кооператизмътъ е билъ доста отдавна познатъ у българитѣ преди да се явятъ идеолозитѣ на него въ западна Европа. Той се е изразявалъ и разширявалъ въ различни форми, една отъ които е и посрѣдничеството въ търговията. Тъй напр. когато въ Пловдивъ се докарвали отъ Родопитѣ аби и др. вълнени издѣлия за продань на едро по пловдивскитѣ шивачи - абаджии и други продавачи въ града на дребно, последнитѣ не сж се впущали по-отдѣлно всѣки за

10) La Coopérative Productive de Tabacs „Oustina“ fondée le 28 Juin 1923 par 36 personnes avec un capital débutant de 222,000 léva; elle compte aujourd'hui 498 membres avec un capital par actions 1,647,000 léva, des réserves de 45,768 léva et un placement annuel de 30 millions de léva environ

11) La Coopérative Productive de Tabacs „Podème“ (Entreprise) — fondée le 22 Juin 1919 par 17 personnes avec un capital débutant par actions de 32,735 léva; elle compte aujoud'hui 325 membres avec un capital par actions de 650 000 léva, des réserves de 2,200,000 léva et un placement annuel de plus de 15 millions de léva.

12) La Coopérative Productive de Jardinage „Gradina“ (Jardin) — fondée le 5 Mars 1905 par 56 personnes, sans acun capital débutant; elle compte aujourd'hui 125 membres avec un capital par actions de 883,000 léva, des réserves de 8,667 léva et un placement annuel de 5 millions de léva environ.

13) La Coopérative Productive de Menuiserie „Mebel“ (Meuble) — fondée le 12 Juillet 1921, par 7 personnes avec un capital debutant par actions de 37,000 leva; elle compte aujoud'hui 8 membres avec un capital par actions de 252 000 léva des réserves de 52,672 léva et un placement annuel de 1,700,000 léva environ.

14) La Coopépative Productive de Viticulture et Fruiterie „Trakia“ (Thrace) — fondée le 30 Déc. 1924, par

себе си да си купува, а сж избирали и поставяли едного отъ най-виднитѣ изъ помежду си, който единственъ той предварително се е спазарявалъ, опредѣлялъ е цената на стоката и условията по изплащането, ако е имало такива. Следъ това само всѣки шивачъ — абаджия на уговорената вече цена си е закупвалъ, колкото му е било нуждно. Въ Бѣломорието винаги пролѣть при остригване на овцетѣ пакъ по сжщия начинъ, чрезъ избрано вещо лице, се е „отсичалъ фията", т. е. опредѣляла се е цената на вълната, по която следъ това всѣки търговецъ - производитель на аби и др. си е закупвалъ, колкото му е било потрѣбно. Всѣки е билъ длъженъ, и продавачи и купувачи, да се подчинява на направеното отъ посрѣдника — наричанъ пазаръбашия — глава на пазаря. Съ такива посрѣдници еснафитѣ, т. е. членоветѣ на занаятчийското сдружение, често пжти си сж набавяли и съестни продукти за въ домоветѣ си. Такива посрѣдници изобщо въ търговията между града Пловдивъ и вжтрешностьта на обширния му обсегъ, а така сжщо и съ външни страни, е имало презъ времето на турското господство. Тѣ сж били известни съ името месити, а въ ново време — комисионери, представители и търговски агенти. Многобройни индустриялни заведения, търговски кжщи и др. п. отъ европейски и американски държави (Съединенитѣ Щати) иматъ днесъ свои представителства и въ Пловдивъ, дето чрезъ мостри, печатни ценораз-

25 personnes, avec un capital débutant par actions de 45,000 léva; elle compte aujourd'hui encore 25 personnes avec le même capital et un placement annuel de plus de 2.700 000 léva.

15) La Coopérative Productive de Viticulture et Vinification „Granit"—fondée le 5 Sept. 1925 par 13 personnes avec un capital débutant par actions de 25,000 léva; compte aujourd'hui autant de membres avec le même capital; nous n'avons pas de renseignements au sujet de son placement.

Outre les associations coopératives en ville nommées ci-dessus, il existe encore quelques coopératives de construction „Podslon" (Abri) „Trakiets" (Thracien) „Hija" (Hutte) „Streha" (Toit) „Dome» (Habitation) etc.

8. Représentations intermédiaires de commerce (commissionnaires) et agents ambuiants.

On a vu plus haut, que l'esprit de coopération avait depuis longtemps poussé des racines chez les Bulgares, avant même l'apparition, à ce sujet, des idéologues de l'Europe Occidentale. Il s'exprimait et se propageait sous diverses formes, dont l'une était l'usage d'intermédiaires dans le commerce. Ainsi par exemple, lorsque les abas et les autres ouvrages de laine des Rhodopes étaient amenés à Plovdiv pour y être vendus en gros aux différents tailleurs ou marchands d'abas de la ville, ces derniers ne s'aventuraient point seuls à faire leurs petits achats particuliers, mais choisissaient et mettaient en avant un des plus habiles parmi eux; celui-ci contractait préalablement писи, илюстрации и др. т. препоржчватъ своитѣ производства и стоки, извършватъ поржчки и доставки и приематъ такива отъ мѣстното производство. Всѣки представитель, посрѣдникъ и търговски агентъ свободно безъ никакви ограничения може да върши своята работа въ града и лично да обикаля и вънъ отъ него навсѣкжде изъ царството. Като центъръ на най плодородна земледѣлска область, въ Пловдивъ има въ последно време представителства и търговски кжщи и за всѣкакви видове земледѣлски машини и сѣчива отъ разни европейски фабрики.

Общитѣ законоположения въ държавата засѣгатъ и уреждатъ правнитѣ съотношения и на търговскитѣ представители, посрѣдници и на агентитѣ, а известенъ надзоръ надъ тѣхната дейность и моралъ упражняватъ Търговско-индустриалната камара, Търговското дружество и занаятчийскитѣ сдружения.

Само за посрѣдницитѣ, които освобождаватъ чуждестранни стоки въ митницитѣ и по желѣзницитѣ и изпращатъ мѣстни за чужбина, се иска известенъ цензъ: или завършено срѣдно образование, или пъкъ петь годишна въ митницитѣ държавна служба като редовенъ чиновникъ.

9. Работничество.

Craналитѣ политически промѣни въ полуострова презъ миналия XIX в. донесли и въ освободенитѣ български земи други условия въ живота, социялни и економически. Всѣки рая, българинъ християнинъ, който

le marché et fixait le prix de la marchandise et les conditions éventuelles de paiement. Après quoi chaque tailleur et marchand d'abas faisait son achat désiré au prix déjà convenu; de même encore sur le littoral de la Mer Egée, chaque printemps, lors de la tonte des brebis et des moutons, une personne experte était élue pour „couper le fia“ c. à-d fixer le prix de la laine; après quoi, les divers marchands ou fabricants d'abas et autres étoffes en laine, achetaient la quantité de laine qui leur était nécessaire, au prix déjà déterminé. Vendeurs et acheteurs, tous étaient obligés de se soumettre à ce qu'avait décidé et accompli l'intermédiaire appelé „pazar-bachi“ c. à d. maître du marché. Les membres des corporations ou associations ouvrières avaient souvent recours à de pareils intermédiaires pour se faire fournir des produits alimentaires domestiques.

De pareils intermédiaires du commerce mené entre Plovdiv, le vaste intérieur provincial et les contrées extérieures, existaient déjà du temps de la dépendance turque. Ils étaient connus encore sous le nom de messites, et de nos jours, on les nomme commissionnaires, représentants ou agents de commerce. Beaucoup d'établissements industriels et de maisons commerciales d'Europe et d'Amérique (Etats-Unis) ont aujourd'hui leurs comptoirs de représentation à Plovdiv, où, au moyen d'échantillons, de tableaux des prix, d'illustrations etc. ils font la réclame de leurs produits et de leurs marchandises, et éxécutent des commandes et des achats de produits indigènes.

презъ времето на турското господство е билъ не пъленъ господарь не само на труда си, но и на живота си, отъ наеменъ, или безплатенъ и покоренъ на всичко тогава работникъ на турчина безграниченъ господарь, сега станалъ самъ господарь на себе си и на всичко, що съсъ своя личенъ и свободенъ трудъ е можелъ да придобива. Следов. работничество, напълно зависеще отъ господаря-работодатель въ социално отношение като въ западнитѣ индустриялни държави, въ България е нѣмало, нѣма и днесъ ни въ градоветѣ, ни въ селата. Съвсемъ случайни сѫ единици лица, които презъ цѣлия си животъ да останатъ досущъ лишени отъ каква и да е недвижима собственость и да изживяватъ единствено само отъ своя наеменъ трудъ.

До преди освобождението, та това сѫществува и днесъ, и въ града Пловдивъ, като голѣмъ земледѣлски, занаятчийски и търговски центъръ, работничеството е състоело отъ чираци и калфи при занаятчитѣ и търговцитѣ, отъ ратаи и надничари при землевладѣлцитѣ и отъ слуги и слугини у по заможнитѣ граждани. Правнитѣ и социални отношения между работници и работодатели сѫ се образували на чисто домашна народна почва презъ вѣковното минало и станали традиции, народни обичайни права, въ които моралниятъ мирогледъ е господствувалъ и стоялъ надъ личнитѣ материялни интереси. Знае се отъ писменитѣ документи и отъ устнитѣ предания, какви сѫ били задълженията и пра-

Tout représentant de commerce, intermédiaire ou agent, a le droit d'exercer librement et sans aucun empêchement son métier dans la ville, la province et à l'intérieur du royaume.

Centre de la plus fertile contrée agricole, Plovdiv possède maintenant des maisons de commerce et des comptoirs de représentation de toutes sortes de machines et d'outils agricoles des différentes fabriques européennes.

Les institutions générales des lois du pays règlent aussi les relations régulières entre les représentants de commerce, — intermédiaires ou agents; tandis que la Chambre de Commerce, les sociétés ouvrières et l'association commerciale éxercent une certaine surveillance, sur l'activité et la vie morale de ces gens.

Mais, il est exigé des commissionnaires, délivrant les marchandise étrangères de l'impôt de douane, ou expédiant à l'extérieur les marchandises indigènes, de prouver une certaine instruction, par un certificat d'études secondaires, ou un service d'état de cinq ans à la douane, comme employés réguliers.

9. Classe Ouvrière.

Les changements politiques survenus dans la Péninsule au XIX-e siècle, apportèrent aux terres libérées bulgares de nouvelles conditions de vie économique et sociale. Chaque „raïa*' chrétien bulgare, qui, au temps de la domination turque, n'était point maître absolu, non seulement de son travail mais encore de sa propre vie, d'ouvrier gratuitement loué, et soumis en tout qu'il était au вата едни спрямо други на майсторитѣ — занаятчии и тѣхнитѣ калфи и чираци.

Родителитѣ по едни или други причини (не изключено и богатитѣ и предни слоеве) сж отдѣляли за известно време отъ себе си своя синъ или дъщеря, за да пояде чуждъ хлѣбъ, да поработи подъ чужда стрѣха, та по тоя възпитателенъ пжть и материялно да си спомогне и обзаведе, и морални устои да си създаде и заякчи за своя желанъ бждещъ самостоятеленъ животъ.

Днесъ и въ Пловдивъ, макаръ и да е вториятъ по многолюдность въ държавата градъ, голѣмъ индустрияленъ центъръ и първъ по тютюневата обработка и износъ надали ще се намѣри българско семейство съвсемъ да е лишено отъ недвижима собственость, най-малкото своя кжща, и всичкиятъ му физически трудъ и свобода да сж отдадени непрекжснато подъ наемъ на господарь. Отъ войнитѣ насамъ изключение отъ това положение правятъ напоследъкъ само бѣжанцитѣ, изгонени отъ новитѣ господари на роднитѣ имъ огнища. Но както се каза и на друго мѣсто, типичното въ душата на българина чувство: да си бжде собственикъ преди всичко друго поне на свой подслонъ, макаръ и сламененъ да е той,—не го остава на мира, до като не го постигне. Съ това той мисли, че е усигурилъ своята независимость въ живота. И до като по-рано само излишниятъ годенъ за работа членъ въ се-

despote turc, — redevint alors maître unique de lui-même et de tout ce qu'il pouvait acquérir au moyen de son travail libre et personnel.

Il n'existe donc point en Bulgarie, (comme dans les pays industriels d'Europe) ni dans les villes, ni dans les villages, de classe ouvrière proprement dite, dépendant absolument, au point de vue social, du maître distributeur d'emploi; c'est chose rare d'y rencontrer des personnes qui soient, leur vie entière, privées de toute propriété immeuble et gagnant leur existence par leur unique travail mercenaire.

Jusqu'avant la délivrance, (et d'ailleurs de nos jours encore), la ville de Plovdiv, en sa qualité de grand centre agricole commercial et industriel, comptait comme classe ouvrière des apprentis et contre-maîtres auprès des commerçants et des artisans, des valets et journaliers auprès des agriculteurs, et des domestiques et servantes auprès des citadins plus aisés. Les relations juridiques et sociales entre ouvriers et patrons ont été instituées, durant le passé séculaire, sur une base purement domestique et nationale, et devinrent de vraies traditions et coutumes juridiques nationales, chez lesquelles la mentalité et l'esprit de moralité dominaient sur les intérêts matériels personnels. C'est au moyen des documents et des traditions orales que l'on connaît les droits anciens et les devoirs récipraques entre les maîtres-artisans et leurs arprentis et contremaîtres.

Pour une raison ou autre, les parents (même ceux de haute condition) écartaient pour quelque temps leurs fils ou leurs filles.

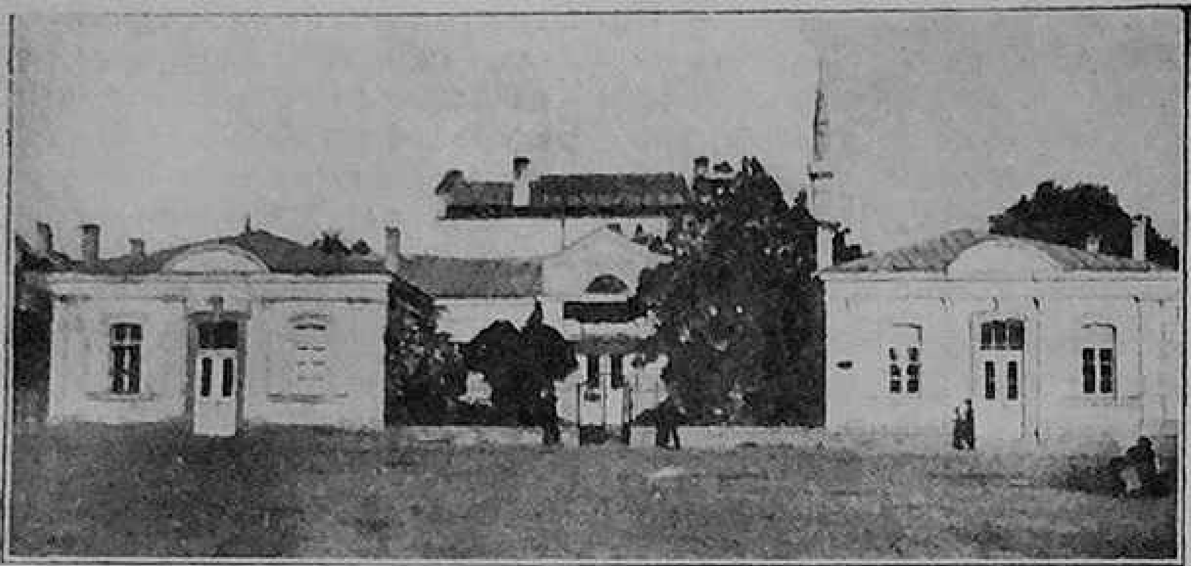

62 Лицевата страна съ входа на Народната библиотека и музей въ гр. Пловдивъ — бившето Областно Събрание на Източна Румелия.
Coté de la façade avec la porte d'entrée de la Bibliothèque nationale et musée à Plovdiv:—l'ancienne Chambre d'Assemblée Régionale de la Roumélie Orientale.

мейството, или пъкъ свободниятъ такъвъ отъ своята самостойна работа презъ мъртвия сезонъ (въ планинитѣ напр.) е давалъ за известно време подъ наемъ своя физически трудъ и умѣние, то отъ освобождението насамъ развиващата се индустрия вече създава и постоянно професионално работничество, такова и въ Пловдивъ, което постепенно се увеличава. Това тъй разширяваще се работничество и въ България лесно попада и подъ вѣянията на западъ, дето общиятъ економически и социяленъ животъ е много различенъ отъ тоя въ България, а отъ друга страна и мѣстнитѣ политико-партийни страсти указватъ силно влияние на него.

Днесъ въ Пловдивъ голѣмото мнозинство отъ бѣжанцитѣ българи и всички такива отъ други народности, спрѣли се въ града, неоземлени и безсобственици, сж работници, т. е. чакатъ пре-

afin de les faire manger du pain d'autrui et les faire travailler sous le toit d'autrui; de cette façon, ces derniers recevaient une éducation plus personnelle et devaient travailler seuls à préparer et fortifier les bases de leur avenir désiré indépendant.

Et aujourd'hui, à Plovdiv même, qui tient cependant le premier rang dans le pays, par sa population, qui est un grand centre industriel et qui occupe le premier rang aussi dans la culture et la fabrication du tabac, on ne saurait trouver une famille bulgare qui soit absolument privée de toute propriété immeuble et dont tout le travail physique et toute la liberté soient incessamment sacrifiés au service mercenaire d'un maître.

Depuis les guerres, les réfugiés seuls, chassés par les nouveaux maîtres de leurs foyers natals, font exception à cet état des choses. Mais, comme il a été dit ailleurs храната си само отъ своя наеменъ трудъ.

Работницитѣ въ Пловдивъ се дѣлятъ на временни и постоянни, на мѣстни и проходещи, българи и инородци. Временнитѣ приидватъ главно отъ планинскитѣ и лишени отъ земледѣлие страни. Тѣ слизатъ най-много въ полето, а по-малко въ града, пролѣть и лѣте и работятъ полска работа. Постоянни сѫ тѣзи, които сѫ настанени при разнитѣ индустриялни заведения. Но най-голѣмо число работници поглъщатъ тютюневитѣ складове.

Презъ пролѣтьта и лѣтото числото на всички работници, временни и постоянни, що работятъ чужда наемна работа, достигатъ до 18 хиляди души въ града и приблизително още толкова въ окрѫга. По-малко отъ половината отъ тѣхъ сѫ тоже изъ планинскитѣ покрайнини, предимно Родопитѣ, а другитѣ сѫ на постоянно мѣстожителство въ града. Презъ зимата числото имъ спада до 8 хиляди души, и тогава голѣмата часть отъ тѣхъ сѫ въ пълна безработица, защото въ тютюневитѣ складове обработката на тютюнъ се приустановява.

Отъ горнитѣ числа работници нѣколко хиляди сѫ инородци: турци, арменци, евреи, руси, цигани и др., по-голѣмата часть и отъ тѣхъ тоже сѫ бѣжанци — пришелци. Тѣ създаватъ изцѣло, може да се каже, безработицата на мѣстнитѣ работници. Това е така, защото тѣхнитѣ нужди въ живота сѫ по-ограничени, работятъ по-вече отъ узаконеното време и съ по-малки надници и за това се пред-

encore, il est un sentiment typique inné dans l'âme de tout bulgare, qui le pousse à être avant tout propriétaire d'au moins un abri propre, fut-ce une chaumière; et le bulgare ne se sent point tranquille et en paix, tant qu'il n'ait réalisé cette aspiration; il croit avoir, de la sorte, assûré son indépendance dans la vie.

Autrefois, seul le membre superflu de la famille, ou l'ouvrier libre de son travail personnel au moment de la saison morte (dans les montagnes par exemple) louait pour un certain temps son travail physique et son habileté; mais depuis la délivrance, l'industrie acquérant un développement continuel, crée à Plovdiv comme dans tout le pays, une classe ouvrière professionnelle qui s'accroît successivement.

Et cette classe ouvrière, qui prend une extension de plus en plus grande en Bulgarie comme partout, tombe sous l'influence de l'Occident, où la vie économique et sociale générale est bien différente de celle en Bulgarie.

D'autre part les passions des partis politiques dans le pays impriment aussi une grande influence sur le mouvement de la classe ouvrière.

Actuellement à Plovdiv, la grande majorité des réfugiés bulgares ou autres, n'ayant point de terre et de propriété quelconque, sont des ouvriers, c-a. d. attendent leur pain de leur unique travail mercenaire.

Les ouvriers bulgares et étrangers de Plovdiv se répartissent en temporaires ou permanents, locaux ou nouveaux venus.

почитатъ, а свърхъ всичко това много отъ тѣхъ сѫ чужди поданици, други много лесно ставатъ такива, поради което много тегоби на държазата не ги засѣгатъ. Освенъ това, такивато иматъ и покровителството отвънъ, използувайки тежкото положение на държавата като победена и беззащитна страна.

Чужденцитѣ работници се спиратъ само въ голѣмитѣ индустриялни градове, въ това число на първо мѣсто и Пловдивъ.

Работничеството въ България се намира подъ защитата на редъ законоположения и специялно отдѣление за труда при Министерството на търговията, промишленостьта и труда, съ 16 окрѫжни инспекции, отъ които такава и въ Пловдивъ. Инспекцията на труда бди за спазването на всички сѫществуващи законоположения въ тая область. Тя прилага закона за хигиената, за общественитѣ усигуровки, осемчасовия работенъ день, урежда възникналитѣ спорове между работници и работодатели и др. п. При инспекцията има отдѣлно бюро за настаняване на безработнитѣ и събира и води статистичнитѣ данни по това.

10. Благоустройство на града.

Отъ древния античенъ Пловдивъ, а така сѫщо и отъ срѣдновѣковия, домостроително, архитектурно нѣщо не е останало въ каква годе цѣлость. Приживѣлицитѣ на града сѫ сринали, унищожили всичко. Обаче. въ недрата на града при копане земята за основи на новостроящи се сгради и при прокарването на улици и водопроводи

Les ouvriers temporaires arrivent principalement des régions montagneuses et privées d'agriculture; ils descendent surtout dans la plaine (moins en ville) et y travaillent la terre au printemps et en été.

Les ouvriers permanents sont ceux qui sont attachés aux grands établissements industriels; mais ce sont les dépots de tabac qui engloutissent le plus d'ouvriers.

Au printemps et en été, le nombre total des ouvriers temporaires et permanents qui font un travail mercenaire, s'élève à 18 mille personnes en ville et presqu'autant dans le département; la plupart sont établis en séjour permanent en ville; les autres sont dispersés parmi les localités montagnardes principalement dans les Rhodopes; en hiver, leur nombre baisse à 8 mille personnes; et alors la majeure partie d'entre eux sont en chômage complet, car la fabrication du tabac dans les dépots est alors interrompue.

Parmi ces ouvriers il y a quelques milliers d'étrangers: turcs, arméniens, juifs, russes, tsiganes et autres, dont la majeure partie sont aussi des réfugiés, des nouveaux venus; il sont la cause principale du chômage des ouvriers indigènes; cela provient de ce qu'ils ont des besoins d'existence moins grands et travaillent en plus du temps légitimé et à des prix médiocres: aussi, sont-ils préférés par les maîtres loueurs; bien plus encore, beaucoup d'entre eux sont des sujets étrangers ou le deviennent facilement, et sont alors exempts de nombreux services et impôts d'état; ils ont enfin la protection étrangère et comme tels, ils exploitent la situсе намиратъ въ голѣмо изобилие всѣкатъвъ видъ следи, които показватъ, че презъ разни епохи сж сжществували монументални обществени сгради и частни жилищни постройки сж бележита архитектурна и художествена стойность. Особено епохата на римското господство е надминавала много далечъ други епохи на града и на страната. Нѣма съмнение, че и презъ XIV вѣкъ, когато градътъ и голѣмата часть отъ неговия на югъ въ Родопитѣ обсегъ сж били въ предѣлитѣ на Българското тогава царство и отъ последното турцитѣ сж отнели тая страна, въ тогавашния Пловдивъ е имало бележити постройки, черкви, кжщи и други сгради. Турското нашествие е било ознаменувано съ голѣми разрушения, а впоследствие и други пожари и опустошения напълно унищожили всичко. Видни остатъци сж сжществували по късно, но и тѣ постепенно изчезнали. Тъй напр. часть отъ крепостната стена е била запазена презъ XVIII столѣтие. При все това, презъ първитѣ три вѣка, XV, XVI и XVII в. градътъ е представлявалъ едно запустѣло селище, напълно турцизирано отъ колониститѣ турци, турскитѣ властници и еничери. Християнскиятъ елементъ е билъ почти съвсемъ прогоненъ. Единствени видни постройки, и то отъ турцитѣ съградени, сж били днесъ запазенитѣ Крушумъ ханъ — керванъ-сарай, безистенътъ, преди две години сринатъ съвсемъ, нѣколко хамами (бани), чешми и джамии съсъ своитѣ минарета. Пжтешественикътъ Рико презъ

ation pénible de l'état en sa qualité de pays vaincu et sans défense.

Les ouvriers étrangers ne s'arrêtent que dans les grandes villes industrielles au nombre desquelles la ville de Plovdiv tient le premier rang.

La classe ouvrière en Bulgarie se trouve sous la protection d'une série de lois, sous la haute surveillance d'une section spéciale auprès du Ministère de commerce et d'industrie et sous la sauvegarde de 16 inspections départementales dont certaines à Plovdiv même.

L'inspection ouvrière veille sur l'observation de toutes les lois existantes à ce sujet. Elle fait appliquer les lois d'hygiène, d'assurances publiques et de travail de 8 heurs par jour; elle règle les dissensions survenues entre ouvriers et patrons, etc. A l'inspection siège un bureau particulier qui s'occupe de placer les ouvriers sans travail et qui tient toutes les données statistiques à ce sujet.

10 Embellissement de la ville.

Rien n'est suffisamment conservé, aujourd'hui, de l'architecture antique et médiévale de Plovdiv.

Les divers évènements qui ont bouleversé à tout temps la ville, ont tout détruit et tout anéanti.

Cependant, lorsqu'on creuse des fondations de nouvelles bâtisses, qu'on trace de nouvelles rues et que l'on travaille au placement de conduites d'eau, on trouve bien souvent, dans le sous-sol de la ville, d'abondants vestiges qui démontrent qu'il y a eu à Plovdiv, à diverses époques, des monuments, des édifices pub-

1665 год. е намѣрилъ изъ вжтре въ града една до друга бедни кжщици отъ глина, кирпичи и покрити съсъ слама, а на телетата стърчали развалинитѣ на старитѣ сгради.

Всичко това, що днесъ има Пловдивъ въ цѣлото си домостроителство, е отъ по ново време и е дѣло на българска творческа ржка и умъ съ малъкъ подмесъ на новото турско влияние и донѣкжде и съ традиции на византийско зодчество. По тоя начинъ се е създала една архитектура край но оригинална и самобитна. Особено характерна е външната картина на града, кацналъ върху хълмоветѣ въ една живописна стойка, но на която старото, оригиналното, вече бързо отстжпя на новото, чуждото.

Но най-ценното, което съставя истинска гордость на българското национално домостроителство, това е вжтрешната архитектурна уредба на кжщата. Тежкиятъ политически гнетъ на турското господство е спиралъ смѣлостьта на частнитѣ лица — българи да иматъ богата и пишна външность на жилищата си. Това се потвърдява и отъ монотонностьта, отъ еднообразието на външнитѣ форми. Обаче, вжтре — всѣки е билъ воленъ и независимъ господарь на кжщата си и е можелъ да строи, урежда и украсява споредъ вкуса и срѣдствата си. Това се вижда отъ цвѣтущето развитие на цѣлото вжтрешно устройство на частнитѣ кжщи, запазени до днесъ отъ не далечното минало. Рѣзбарскитѣ, или сглобявани отъ тън-

lics et des maisons particulières d'une architecture remarquable et de grande valeur artistique.

C'est surtout à l'époque romaine que se produisit ce développement architectural tant à Plovdiv qu'aux autres points de la contrée.

Il n'y a pas de doute, qu'au XIV-e s. aussi, lorsque la ville avec la majeure partie du côté sud de son rayon étaient comprises dans les limites du Royaume bulgare d'alors, — avant même la prise de cette contrée par les Turcs, — Plovdiv possédait de remarquables édifices, églises, ecoles et autres bâtiments publics ou particuliers.

L'invasion turque fut marquée par de grandes destructions; et les autres incendies et dévastations qui suivirent, achevèrent de tout anéantir. Plus tard, des restes remarquables ont bien continué à exister encore, mais ils ont aussi disparu successivement.

C'est ainssi par exemple, qu' une partie de la muraille ancienne a été conservée jusqu'au siècle dernier. Malgré cela, aux XV-e, XVI-e et XVII.e siècles, la ville de Plovdiv a présenté l'aspect d'une localité abandonnée et entièrement convertie à l'islamisme par les colons, les gouverneurs turcs et les janissaires. L'élément chrétien en a été complètement banni.

Les seules constructions remarquables, élevées par les turcs eux-mêmes, ont été le Kourchoum Khan, conservé aujour'hui encore — caravane-sérail des Turcs; le Bazar complètement démoli depuis deux ans, quelques „hamams“ (bains), fonки дъсчени изрѣзи тавани съ жгловати и обли сплитки; фрески съ чудна симетрия и найразнообразни форми и краски; врати съ марангозени табли; ажурни рѣзби и изваяни отъ скжпо цвѣтно дърво цвѣтя; красиво изработени камини; удачно разположени долапи — гардероби; взидани въ стенитѣ красиви долапчета и полици; фантастично рѣзани пармаклъци—подпори; малки цвѣтарници — градинки и др. такива; поетични кулички за наблюдения на улицата; надзидани на покрива тераси и павильони, украсени съ рѣзбарски перила и покриви, и още много други богати форми и украшения. — всичко това има висока художествена стойность и е резултатъ на една многовѣковна творба на българи майстори, зидари, дърводѣлци, зографи, скулптури, хора неграмотни изъ родопскитѣ, старопланинскитѣ и македонски покраини и нищо чуждо не виждали и не чули.

Но и самитѣ сгради въ своята многобройна външность представятъ тоже голѣма и безпорна ценность на българското национално строителство. Така: разнообразнитѣ по форма и положение чикми (еркери), придаващи живописенъ характеръ на лицевата страна на сградата, силно издаденитѣ на вънъ стрехи — сачаци; притжпяването на жгли; подпорки съ рѣзбени краски на надвисени стени; преходи на надвесване; системата отъ прозорци, обградени съ рамки отъ рѣзани капаци, както и голѣмитѣ издатки навънъ отъ цѣли стаи и етажи единъ надъ другъ и

taines et mosquées avec leurs minarets.

En 1665, l'explorateur Rick trouva à l'intérieur de la ville de pauvres maisonnettes groupées l'une a côté de l'autre, construites en argile ou en „kerpitch“ (briques séchées au soleil) et couvertes de chaumes; tandis que, sur les collines, faisaient saillie les ruines des anciennes bâtisses.

Tout ce que possède aujourd'hui la ville de Plovdiv en fait de bâtiments publics ou privés, est œuvre bulgare qui fait sentir quelque peu l'influence turque et byzantine; aussi les différentes constructions presentent-elles l'aspect d'une architecture extrêmement originale et individuelle.

Vue du dehors, la ville, perchée pittoresquement sur les collines, présente surtout un tableau très caractéristique du goût ancien et original, qui cède rapidement la place au nouveau, à l'étranger.

Mais ce qui est le plus précieux, ce qui constitue la véritable fierté quant à la maçonnerie nationale bulgare c'est l'organisation intérieure architecturale de la maison.

La lourde oppression politique de la domination turque, empêchait les personnes privées bulgares dans leur hardiesse d'etaler une riche et opulente apparence extérieure de leurs habitations; l'uniformité et la monotonie générale du style extérieur le prouvent bien.

Mais, à l'intérieur chacun était maitre indépendant et absolu de son habitation, et pouvait construire, organiser et embellir selon son goût et ses moyens; le déveединъ презъ другъ. — всичко това придава непостижима фантастична гледка на уличната картина, толкова характерна както за художествения усетъ на българина, толкова и за негovия практиченъ умъ въ миналото му.

Пловдивската кѫща и вънъ, и вѫтре е единъ цѣль музей отъ българско национално творчество и художественость.

Строителната площь на тепетата е много малка, затова се е пестила съ най-голѣма грижливость и отъ това тѣснитѣ улици, едва достигащи 2 метра широки, съ надпуситѣ на кѫщитѣ тъй наблизо, че едча друга се почти допиратъ и може по припречена дъска отъ прозорецъ на прозорецъ да се минава отъ една кѫща на друга, безъ да се слиза и излиза на улицата. Това се е налагало и отъ политическото състояние на страната тогава: за запазване при нападение на злодеи и разбойници, за укриване на търсени отъ властьта лица, за упазване при пожари и за други съседски нужди.

Знае се, че християни, българитѣ, започнали по-спокойно и по-безопасно да слизатъ отъ планинитѣ и да заседватъ въ града отъ втората половина напосле въ XVI в. и че тѣхниятъ животъ отначало е билъ изцѣло ратайски изъ чифлицитѣ и бейскитѣ турски кѫщи. На християнитѣ българи и ерменци се е допущало да си правятъ връзъ развалинитѣ на стария градъ по тепетата отъ начало прости дървени и керпичени кѫщи, а турцитѣ заемали подножията и равнината около тѣхъ. Презъ

loppement florissant de toute la disposition intérieure des anciennes maisons particulières, conservées encore de nos jours, nous le font bien voir et constater.

Les plafonds en bois sculpté, ou de fines lattes bien ajustées, avec des entrelacements ou des ornements anguleux et arrondis aux plus diverses formes et d'une symétrie admirable; les portes en vieille charpenterie; les découpages ajourés sculptés dans du bois précieux coloré; les cheminées artistement travaillées: les garde-robes disposées avec goût le long des murs; les jolies petites armoires et tablettes pratiquées dans les murs mêmes; les grillages originalement ciselés; les petites serres; les tourelles poétiques servant d'observation et donnant sur la rue: les terrasses et les pavillons maçonnés sur les toits et ornés de plafonds, les fleurons biens découpés, et les nombreuses autres formes aux riches ornements — tout cela est d'une haute valeur artistique et est le résultat d'un travail séculaire soutenu d'artisans, de maçons, de menuisiers, de zographes et de sculpteurs bulgares: et tous ces gens-là ont été ordinairement des personnes illettrées, vivant dans quelque coin perdu des Rhodopes, de la Stara-Planina et de la Macédoine et n'ayant jamais rien vu ni entendu.

Mais, les maisons elles mêmes, quoique présentant un extérieur monotone, sont aussi d'une grande valeur incontestable pour l'art de la construction nationale.

Ainsi les „tchikma" (balcons fermés) prêtant à la façade des bâtisses un caractère artistique; les „satchaks" (hangars) fortement avan-

XVIII в. започнали да се строятъ и по-голѣми вече двуетажни и триетажни кѫщи съ всичкитѣ ония видове архитектурни форми, украшения и многобройни прозорци и надпуси (еркери), споменати по-горе. Съ растещето економическо закрепване и гражданско-обществено издигане на християнитѣ презъ XIX вѣкъ, тепетата изцѣло и гѫсто се покриватъ съ кѫщи и почватъ да се разпростиратъ и доле въ полето и да образуватъ между турцитѣ и нови български квартали — махали: Мараша, Новата махала, Каршияка (Филипово на лѣвия брѣгъ на р. Марица), които квартали бързо порастватъ. Тъй напр. презъ 1850 год. Каршияка е броела само около 50 български кѫщи, а днесъ следъ 80 години има вече около 2000 кѫщи, единъ цѣлъ отдѣленъ градъ. Това доморасло строителство и стилъ продължавали да се развиватъ и обогатяватъ съ по нови форми и украшения до освобождението. Отъ тогава напосле започва новото строителство съ камъни, тухли и циментъ. Старитѣ постройки и украшения бързо заизчезватъ и скоро никаква следа отъ тѣхъ не ще вече да остане. Младитѣ български техници подражаватъ и внисатъ западното, чуждото, отъ странитѣ, въ школитѣ на които сѫ сѫ се учили, а оригиналното старо и народно се изоставя. И толкова ценниятъ и домостроителенъ стилъ се губи безвъзвратно. Въ новия днешенъ строежъ има едно смѣшение на разни западни стилове, но никѫде нищо оригинално, поне

cés devant les maisons; les angles arrondis; les supports, aux ornements decoupés, de murs penchés; les passages étroits d'une maison à l'autre, le système de fenêtres enchâssées dans des volets découpés; des pièces entières et des étages superposés fortement en saillie, — tout cela prête à la rue l'aspect d'un tableau extrêmement fantastique qui caractérise bien le sentiment artistique et l'esprit pratique de l'ancien bulgare.

Toute maison de Plovdiv, à l'intérieur comme à l'extérieur, est un véritable musée des produits du genie artistique et national bulgare.

Sur les tépés, la superficie capable d'être employée pour la construction est très minime; c'est pourquoi, elle a été soigneusement conservée et distribuée avec beaucoup de parcimonie; c'est pourquoi encore, les ruelles étroites, atteignant à peine 2 mètres de largeur, sont bordées de maisons aux façades si fortement avancées et rapprochées, qu'elles se touchent presque; et l'on peut, au moyen d'une planche appliquée sur deux fenêtres opposées, passer d'une maison à l'autre sans qu'on soit obligé de descendre et de sortir dans la rue. Cette mode de construction était alors aussi imposée par les conditions politiques du pays: on pouvait, de la sorte, se mieux défendre contre l'attaque des malfaiteurs et des voleurs, celer plus facilement des personnes poursuivies par la police, fuir ou mettre à l'abri certaine partie du mobilier en cas d'incendie, jouir enfin de tous les avantages de la proximité voisine.

On sait, que les chrétiens, et

национализирано българско не се вижда, не се вниса.

Улицитѣ въ Пловдивъ, както и във всички други градове въ Турция. сж били тѣсни, криви и кални. Едни, въ чаршията главно, сж били постлани съ камъни, калдъръмъ, а други не. За каква и да било правилна регулация въ турско време не се е и помисляло. Такава е започната едва следъ освобождението, но тя и още не е окончателно довършена по телетата и спусковетѣ имъ. Обаче. подъ тѣхъ и околовръстъ въ новообразуванитѣ квартали въ равнината всички улици сж прави и широки, но срѣдствата на градската управа не достигатъ, за да се настелятъ всички. Хубаво павиране съ каменни блокчета и съ тротоари е започнато отъ главнитѣ срѣдоточни улици. Специяленъ технически отдѣлъ отъ инжинери, архитекти и други служащи въ него при градско-общинското управление се грижи за уличното и дворно устройство на града и спазване го при строежа на новитѣ сгради.

Пловдивъ презъ последнитѣ нѣколко години следъ войната бързо се покрива и разширява съсъ строежи вече и на голѣми монументални сгради.

На 31 декември, 1920 год., градътъ е ималъ всичко 11,556 сгради, отъ които 81 за държавни и общински учреждения, 57 училищни сгради, 11 черкви, 14 джамии, 211 фабрики и работилници, 469 дюкяни, магазини и кръчми, 59 фурни, 17 хамбари (складове) за житни храни, 211 обори за добитъкъ, 28 плѣвни, 103 обори и плѣвни заедно, 3 воденици и

surtout les Bulgares, commencèrent à descendre avec plus d'assurance des montagnes et à s'installer en ville avec moins de crainte, après la seconde moitié du XVI-e siècle, et qu'au début, leur vie était entièrement consacrée au service des fermes et des maisons des beys Tout d'abord, il fut permis aux chrétiens bulgares et arméniens de bâtir des maisonnettes en bois et en „kerpitch",(pisé) sur les ruines de l'ancienne ville située sur les „tépés"; tandis que les Turcs occupaient les pieds des collines et la campagne des alentours. Au XVIII-e siècle, on commença à bâtir déjà de plus grandes maisons à deux ou trois étages, aux diverses sortes de formes architecturales et d'ornements et aux nombreuses fenêtres et proéminences.

Au XIX-e s. avec la consolidation croissante économique du pays et le relèvement civil-social des chrétiens en ville, les „tépés" se recouvrent d'habitations très denses; ces dernières s'étendent aussi en bas dans la campagne et donnent naissance, parmi la population turque à de nouveaux quartiers bulgares, tels que: Marach, Nova-Mahala (Nouveau-quartier) Karchiaka (Philippovo, sur le bord, gauche de la Maritsa) qui grandissent bien vite.

En 1850, le quartier de Karchiaka ne comptait que 50 maisons environ bulgares; tandis qu'aujourd'hui, après un passé de 80 ans, il compte déjà plus de 2000 maisons et présente l'aspect d'une ville à part.

Cet art de construction au style domestique continua à se developer et à s'enrichir de nouvelles formes et garnitures jusqu'au тепавици и 81 сгради за други цели, а само за хорски жилища 8370 сгради.

Днесъ Пловдивъ има нарастване съоще повече отъ 2 хиляди нови постройки, издигнати отъ тогава въ разстояние на 5--6 години. Отъ 1920 г. 1 до юлий, 1926 г., сж раздадени на бездомници и бѣжанци 1497 дворни мѣста отъ общината и почти всички сж застроени съ жилища.

Отъ досегашнитѣ разкопки въ града сж намирани на много мѣста водопроводи и други надземни съоржжения отъ такъвъ родъ. Всичко това показва, че Пловдивъ въ своето недалечно минало е ималъ и водопроводъ, а като се сжди по тухлитѣ и хоросана, както и по устройството на тия канали, заключава се, че водопроводътъ е още отъ римского господство. Водата е идвала отъ селото Марково, въ политѣ на Родопитѣ, дето има единъ бележитъ изворъ, наричанъ Марата, отъ който селото днесъ се снабдява съ вода. Вѣроятното е, че въ ония далечни времена, както Родопитѣ, тъй и полето около тѣхъ, сж били гористи, и водното изобилие е било много голѣмо. Може да се потвърди още, че водопроводътъ на Пловдивъ е сжществувалъ и презъ срѣдневѣковието, та почти до преди три четвърти отъ вѣкъ. Стари хора помнятъ сжществуването тукъ тамъ на чешми съ бистра планинска вода изъ града преди освобождението. Такава чешма до 1863 год. е имало въ квартала Мюселето задъ Мараша, въ западната му часть.

Като се знае, че турцитѣ въ

temps de la délivrance. Les vieilles bâtisses et les anciens ornements commencent à disparaître rapidement et il n'en restera bientôt aucune trace. Les jeunes architectes bulgares, qui terminent ordinairement leurs études dans les pays occidentaux, imitent et importent le caractère étranger; tandis que le vieux caractère original et national de l'architecture est livré à l'abandon. Et l'ancien style de si haute valeur architecturale dépérit pour toujours

Il y a dans la nouvelle manière actuelle de construire un mélange de divers styles occidentaux; mais nulle part, on ne voit et n'introduit rien d'original et de national bulgare.

Du temps des Turcs, les rues de Plovdiv, comme des autres villes de Turquie, étaient étroites, tortueuses et boueuses. Certaines, surtout celles du centre commercial, étaient pavées, mais beaucoup d'autres ne l'étaient point. Aussi, ne pouvait-il point être question alors de régularisation des rues suivant un plan; une pareille régularisation ne fut commencée qu'après la délivrance: mais elle n'est point encore achevée sur les „tépés" et leurs versants.

Toutefois, aux pieds et aux alentours des collines, se sont formés de nouveaux quartiers dans la campagne; et les rues y sont toutes droites et larges; mais les ressources de la municipalité ne suffisent point à les faire paver toutes.

Un pavage systématique en petits blocs de pierre et avec des bordures de trottoirs est commencé dernièrement dans les rues menant vers le centre de la ville.

Une section technique spéciale

своитѣ заселища първата имъ грижа е да иматъ изобилна вода за своитѣ вѣрски нужди, то и Пловдивъ презъ тѣхното господство е билъ снабденъ съ вода, доведена отъ околностьта. Кога и по какви причини е разрушенъ стариятъ водопроводъ, и градътъ останалъ презъ миналия вѣкъ безъ чиста вода за пиене, това не се знае. Обаче, по-сигурно е, че водопроводътъ отъ Марково е запустѣлъ главно поради липсата на воднитѣ източници въ ближнитѣ Родопски поли и селища, вследствие унищожението на горитѣ.

Когато е имало водопроводъ, вода е имало, но само въ нискитѣ, равнитѣ части на града, а по тепетата не. Тамъ гражданитѣ си сѫ доставяли вода отъ р. Марица въ кожени мѣхове, натоварвани и карани по жилищата съ коне срещу едно малко заплащане за труда. Много семейства сѫ се поминували съ каране и продаване по тоя начинъ на вода. Тѣзи продавачи на вода се казвали на турски сакажии. Водата отъ Марица е била мѫтна и нечиста, а за да си иматъ вода и когато зиме Марица е замръзнала, или пъкъ придошла много мѫтна въ дъждовни времена, то всѣко семейство си задържало въ кѫщи вода въ голѣми пръстени кюпове, като я отбистрѣли съсъ стипца.

По-състоятелнитѣ граждани въ своитѣ кѫщи си правѣли отъ хоросанъ и подземни водохранилища — щерни, въ които се събирала дъждовната вода. Такива щерни още се намиратъ и днесъ при запазенитѣ стари кѫщи изъ тепетата.

d'ingénieurs, architectes et autres employés auprès de la municipalité s'occupe de l'organisation des rues et des cours en ville et du maintien de l'ordre dans la construction des nouvelles bâtisses.

En ces dernières années qui suivirent la grande guerre, la ville de Plovdiv se couvre aussi de bâtiments monumentaux.

Au 31 Décembre 1920, la ville comptait 11,556 bâtisses en tout, dont 81 servant d'établissements publics ou municipaux, 57 écoles, 16 églises, 14 mosquées, 211 fabriques et ateliers, 469 épiceries, magasins et cabarets, 59 fours, 17 granges (dépôts de céréales) 211 étables de bestiaux, 28 fenils, 103 étables et fenils réunis, 3 minoteries et fouleries et 81 bâtisses servant à d'autres buts; tandis que les maisons d'habitation seulement étaient au nombre de 8370.

Actuellement, la ville de Plovdiv s'est accrûe depuis lors (en l'espace de 5—6 ans) de plus de 2 mille nouvelles bâtisses.

De 1920 au mois de Juillet 1926 ont été distribués par la municipalite aux réfugiés et aux indigents de la ville, 1497 emplacements de terrain qui sont presque tous couverts de constructions ou de maisons d'habitation.

Dans les fouilles faites jusqu'ici en ville, on a découvert à plusieurs endroits des conduites d'eau et autres accessoires de ce genre.

Cela démontre que, dans son passé lointain, la ville de Plovdiv a eu une conduite d'eau souterraine; et si l'on juge d'après les briques et le mortier, comme aussi d'après la construction des canaux, on conclut que la conduite d'eau date de l'époque romaine.

Сегашниятъ водопроводъ на града е съ оловени трѫби отъ 1890 год., направенъ по инициятивата на тогавашния енергиченъ кметъ Хр. Дюкмеджиевъ, сега покойникъ. Водата е заловена отъ Сотирската рѣка въ Родопитѣ при селото Сотиръ, дето сѫ и филтритѣ за пречистването ѝ. Обаче, поради нарастването на града, тя е вече недостатъчна. Нѣкои отъ голѣмитѣ заведения, тютюневи складове и др. иматъ въ последно време артезиянски кладенци съ дълбочина 30—40 метра и съ бистра, чиста и студена вода. Градско-общинската управа обаче, търси начинъ за втори водопроводъ, за да се задоволятъ днешнитѣ утроени нужди на града за вода.

Неравната повръхность на тепетата, на които е билъ стариятъ градъ, и близкото въ политѣ имъ корито на р. Марица е твърде много помагало да има увесъ и естественъ утокъ за нечистотиитѣ и водитѣ въ дъждовно време. Въ древностьта отъ жилищата по тепетата е имало и канали, следи отъ които сѫ запазени и днесъ, а въ ново време и наново поправени. Поради това, градътъ ако и да нѣма още една обща канализация, е сравнително много по-чистъ отъ други градове въ царството.

11. Здравно дѣло.

Презъ времето на турского гогосподство уредена здравна служба не е имало и въ Пловдивъ, както не е имало и въ цѣлата държава. Народнитѣ вѣрвания, гадания и баяния и народната

L'eau était amenée du village de Marcovo, situé aux pieds des Rhodopes, où existe une source remarquable surnommée la „Mara“ qui fournit, actuellement encore, l'eau à tout le village. Il est probable, qu'en ces temps reculés, les Rhodopes ainsi que la plaine environnante ayant été boisés, l'abondance d'eau a été trés grande en cette région. On peut affirmer encore que la conduite d'eau de Plovdiv a existé aussi durant le Moyen Age et même jusqu'au siècle dernier.

De vieilles personnes se souviennent encore de l'existence, par-ci, par-là, de fontaines jusqu' avant la délivrance; telle la fontaine du quartier „Mussélé“ à Karchyaka, dans la partie méridionale de la ville, qui a continué d'exister jusqu'en 1863.

Etant donné que le premier soin des Turcs était d'assurer leurs localités d'eau abondante pour les besoins de leur culte religieux, la ville de Plovdiv a été aussi, sous leur domination, bien pourvue d'eau amenée des environs.

On ne sait quand ni pourquoi fut détruite l'ancienne conduite d'eau, d'où la ville demeura au dernier siècle sans eau pure potable. Ce qui est sûr, cependant, c'est que la conduite d'eau de Marcovo se trouva alors à sec à cause du manque de sources d'eau dans Rhodopes, par suite de l'anéantissemdnt des forêts

Du temps de l'existence de la conduite d'eau, il n'y avait d'eau que dans les parties basses et plates de la ville; les „tépés“ n'en pouvaient point être approvisionnés. Là, les citadins se munissaient d'eau de la rivière „Maritsa“, dans des outres chargées медицина, знаена и упражнявана предимно отъ старитѣ хора, сж охранявали здравето на хората и лѣкували болеститѣ и епидемиитѣ. Но единъ видъ официялно лѣкарска помощь сж давали тъй наричанитѣ биляри, отъ които по-вечето отъ тѣхъ сж били цинцари и гърци изъ Епиръ, Янина и Гърция. Турцитѣ сж ги наричали хекими, на тѣзи, които сж вадили крушуми при нараняване отъ тѣлото, казвали джираси, а които лѣкували изкълчено и натъртено — чакръкчии. Тѣ сж били и пжтующи изъ разнитѣ селища лѣкари, които носѣли въ торбитѣ си съ хлѣба заедно и своитѣ отъ билки лѣкарства, мушами, мехлеми и хирургическитѣ си уреди.

Отъ края на първата половина на миналия XIX вѣкъ въ Пловдивъ се явяватъ първитѣ школувани лѣкари, единствено отъ новооткрититѣ тогава Атински, Букурешки и Цариградски медицински лицеи. Католическиятъ свещеникъ, нариčанъ въ града Бѣлиятъ Доминъ, е първиятъ съ школни познания лѣкарь, който е давалъ лѣкарска помощь на пловдивскитѣ граждани презъ 1855 год. Следъ него е българинътъ Д-ръ Ст. Чомаковъ отъ 1856 до 1861 год. и отъ тогава до освобождението се редуватъ десетина други лѣкари, отъ които българи: Д-ръ Богоровъ, Д-ръ Рашко Петровъ, Д-ъ Кирко Кирковичъ и Д-ръ А. Вълковичъ. Други нѣколко души сж били гърци, пришелци изъ гръцкитѣ страни и атински възпитаници. Нѣкои отъ тѣхъ сж служили тогава и за военни лѣкари въ града на тур-

sur des chevaux et amenées aux différentes habitations moyennant un petit salaire pour la peine. Beaucoup de familles gagnaient ainsi leur existence, en apportant et vendant de l'eau. L'eau de la „Maritsa" était souvent trouble et impure; pour avoir donc de l'eau potable, même en hiver lorsque la rivière gelait ou au temps des pluies qui rendaient l'eau très trouble, chaque famille conservait de l'eau à la maison dans de grandes jarres et la clarifiait au moyen d'une dose d'alun.

Les citadins plus aisés faisaient construire dans leurs maisons des citernes souterraines en mortier où ils emmagasinaient de l'eau de pluie. On trouve encore de pareilles citernes dans les viellles maisons conservées sur les „tépés".

La conduite d'eau actuelle de la ville est en tuyaux de plomb datant de 1890; elle a été faite grâce à l'initiative du maire énergique d'alors, feu Monsieur Chr. Dukmédjief. L'eau est captée de la petite rivière de „Sotir", village situé aux pieds des Rhodopes; c'est auprès de ce même village que sont installés les filtres Mais, vu le grand accroissement de la ville, cette eau n'est plus suffisante. Certains des grands établissements, comme les écoles, les dépôts de tabac et autres, possèdent depuis peu des puits artésiens; ces derniers ont une profondeur moyenne de 30 – 40 mètres et fournissent de l'eau fraîche et pure. L'administration municipale de la ville, cependant, cherche le moyen de faire pratiquer une seconde conduite d'eau, pour satisfaire pleinement les besoins d'eau de la ville.

La surface inégale des collines

ската войска и полицейската стража, като посещавали и затворитѣ. Отъ 1870 год. почнали мѣстнитѣ турски власти да плащатъ мѣсечна заплата на нѣкои лѣкари и се считали като държавни--мемлекетъ хекими. Имало е и единъ видъ аптеки, притежание на самитѣ лѣкари, които се поминували отъ печалбата на цѣроветѣ, тъй като за прегледъ на болнитѣ възнаграждение не земали.

Следъ освобождението Източно-румелийското правителство турило основата на уредена обществена здравна служба. Пръвъ началникъ на здравното дѣло въ областьта билъ назначенъ Д ръ Ст. Чомаковъ, а неговъ секретарь — Ст. Салгънджиевъ. Имало и единъ видъ здравенъ съветъ, въ който за съветници били отредени лѣкаритѣ Рашко Петровъ и Владо. Презъ 1879 год. се уредила за града и общинска здравна служба, и първи градски лѣкари били Странски и Янкуловъ.

Така още отъ първитѣ дни следъ освобождението младитѣ български лѣкари, борейки се съ голѣмото невежество на масата и преодолейки всички материялни и морални несгоди, постепенно и системно поставили и развили на крепки основи и въ западно-европейски образецъ здравното дѣло въвъ втората българска столица и областьта й.

Днешната здравна уредба на града се състои въ следното:

Той е раздѣленъ на 6 здравни участъка съ амбулатории и съ по 1 лѣкарь и 1 фелшеръ. Върховното рѫководене и надзоръ на здравното дѣло има 1 старши лѣкарь. Освенъ тѣхъ,

où était située et comprise l'ancienne ville, et la proximité du bassin de la Maritsa, ont contribué à l'existence d'une pente régulère qui permettait bien l'écoulement naturel des ordures et de l'eau de pluie. Dans l'antiquité d'ailleurs, il y avdit, en beaucoup de maisons des „tépés", des égouts ou des canaux dont on trouve encore des restes et qui ont été même reconstruits à l'époque moderne.

Voilà pourquoi, la ville, quoique n'ayant pas une canalisation générale, est, relativement, beaucoup plus, propre que les autres cités du pays.

11 Oeuvre de santé publique.

Au temps de la domination turque, il n'y avait point à Plovdiv, comme d'ailleurs dans tout le pays turc, de service sanitaire organisé. Les croyances, les devinations et les sorcelleries populaires, ainsi que la médecine vulgaire nationale connue des vieilles personnes et exercée par les gens expérimentés, étaient la seule garantie de la santé publique et guérissaient les maladies ou les épidémies. Mais le secours sanitaire officiel était porté surtout par les „billiards" (médecins guerissant au moyen de plantes), dont la plupart étaient des Tsantsares et des Grecs originaires d'Epire, de Ianina et de Grèce. Les Turcs les appelaient des „hékime"; tandis qu'ils nommaient „djirasse" ceux qui tiraient les balles des corps des blessés, et „tchakreuktchi" ceux qui guérissaient des contusions ou des entorses.

C'étaient aussi des médecins

има отдѣлни, издържани отъ градската община, училищни лѣкари, 2 за първоначалнитѣ училища и прогимназиитѣ и за заведения, които иматъ по-малко отъ 20 работника. За гимназиитѣ мжжка и дѣвическа си има отдѣлно по 1 лѣкарь, плащани отъ държавата. Заведения съ по-вече отъ 20 работника сж задължени да си иматъ свой отдѣленъ лѣкарь.

Открити сж и снабдени съ всички прибори една градска бактериологическа и една химическа лаборатории съ по 1 лѣкарь специалистъ и нуждната прислуга при тѣхъ. Главната работа на бактеорологическата лаборатория е да прави редовни изследвания на водата за пиене, при появяването на епидемии и др. п. Химическата лаборатория пъкъ прави изследвания на хранителнитѣ и питейни предмети и всѣкакви други технически анализи. Построена е и градска дезинфекционна служба съ нуждната прислуга и дезинфекционни машини, пръскачки, духалки, кола и др. п. Уредена е и службата по епидемическитѣ болести, когато такива се появягъ или застрашаватъ града. За подобни случаи градътъ е раздѣленъ на участъци, и лѣкарската помощь и надзоръ тогава се усилватъ и съ извикването за временно служене въ градската здравна управа и отъ волнопрактикующитѣ лѣкари въ града.

До освобождението бръснари, бакали и др. частни лица се занимавали съ вадене и лѣкуване на зжби по най-примитивенъ начинъ. Всичко това днесъ не сжществува. Общинска зжбо-

ambulants qui circulaient à travers les villages, portant dans leurs besaces, leur pain et leurs plantes médicinales, leurs morceaux de toile cirée et collante, et leurs instruments chirurgiques.

C'est à partir de la première moitié du XIX-e siècle qu'apparurent à Plovdiv les premiers médecins réguliers, ayant fait leurs études surtout dans les écoles de medecine, nouvellement organisées à Bucarest, Athènes et Constantinople.

Un prêtre catholique connu en ville sous le nom de „Bel Domine“ (Père blanc), a été le premier médecin aux connaisances scientifiques, qui a porté, en 1855, son secours médical aux citadins de Plovdiv. Après lui, ce fut le docteur bulgare St. Tchomakoj qui exerça la profession médicale en ville de 1856 à 1861; et, depuis lors à la délivrance, il y eut une dizaine d'autres medecins dont le D-r Bogorof, le D-r Rachko Pétrof, le D-r Kirko Kirkovitch et le D-r A. Veulkovitch étaient des Bulgares; certains autres étaient des Grecs venus des contrées grecques et ayant fait leurs études à Athènes. Certains parmi eux encore faisaient alors le service de médecins militaires, visitant les soldats de la garnison et de la gendarmerie turques et les prisons en ville. Depuis 1870, les autorites turques indigènes commencèrent à donner une paye mensuelle à ces médecins qui furent considérés depuis lors comme des „memlekète hékime“ c-a. d. médecins d'état. Il y avait aussi des espèces de pharmacies, dirigées et possédées par les médecins eux-mêmes, qui gagnaient ainsi leur vie, car ils ne лѣкарска служба нѣма, обаче, въ града за сега има 20-на специялисти зжболѣкари съ уредени кабинети и всички съвременни зжболѣкарски прибори.

Ветеринарната служба тоже е развита и поставена на строго научни и съвременни начала. Въ града има 7 ветеринарни лѣкари, 1 окржженъ, 1 при Окржжната Постоянна комисия и 2 военни. Градската ветеринарна служба се завежда отъ двама лѣкари, 3 фелдшери и нѣколко други прислужници. Тѣ иматъ грижата да се опазватъ домашнитѣ животни отъ болести, иматъ надзора на градската кланица и такъвъ на всички хранителни предмети отъ животински произходъ.

До освобождението всѣки бакалинъ въ града е свободно продавалъ между другото и цѣрове и цѣлебни предмети, каквито народната медицина е знаела и изобретявала. Днесъ въ града има 13 аптеки и нѣколко дрогерии съ всичко, що науката е създала. Една отъ аптекитѣ е общинска, отъ която беднитѣ граждани се ползуватъ съ безплатни лѣкарства. Устроенъ е и единъ здравенъ, хигиенически, съвѣтъ, въ който зематъ участие всички участкови градски лѣкари. Съвѣтътъ се грижи за чистотата на града изобщо, взема общи мѣрки противъ епидемии и др. болести, бди върху чистотата и доброкачествеността на хранителнитѣ предмети, за здравословностьта на общественитѣ заведения и постройки и др. п.

При градското здравно управление има и статистически отдѣлъ, който събира точни дан-

prenaient point d'honoraires pour les visites des malades

Après la délivrance, le gouvernement de la Roumélie Orientale posa les fondements d'un service organisé de santé publique.

Ce fut le D-r St. Tchomakof qui fut nommé, le premier, chef de l'œuvre de la santé publique dans la contrée; M-r St. Salgandjief devint son secrétaire. Il y avait aussi une sorte de conseil sanitaire, dont les membres étaient les docteurs Rachko Petrof et Vlado. -

En 1879 fut organisé enfin en ville un service sanitaire municipal; les premiers médecins urbains furent les docteurs Stransky et Iankolof.

C'est ainsi que, dès les premiers jours qui suivirent la delivrance, les jeunes médecins bulgares, ayant lutté contre la grande ignorance de la masse et surmonté toutes les incommodités materielles et morales, posèrent successivement sur des bases solides, l'œuvre sanitaire de la seconde capitale bulgare (et sa région), et firent développer systématiquement cette œuvre sur le modele de celle des pays occidentaux

L'organisation sanitaire actuelle de la ville consiste en ceci:

Elle est repartie en 6 quartiers sanitaires munis chacun d'une ou de plusieurs ambulances d'un médecin et d'un infirmier. Un medecin en chef est placé à la tête de la direction générale et de la haute surveillance de l'assistance publique. Outre cela, il y a en ville 2 médecins particuliers scolaires, payés par la municipalité pour desservir les écoles primaires les progymnases et les établisse-

63 — Една отъ сградитѣ въ стопанството на непълнолѣтнитѣ престжпници,
Une des bâtisses dans la ferme des malfaiteurs mineurs.

ни за болеститѣ, ражданията и миранията въ града. На здравното управление сж подчинени и всички акушерки въ града, на които за единъ день преди и 9 дни следъ всѣко раждане се плаща възнаграждение и отъ общинскитѣ срѣдства.

Цѣлиятъ разходенъ бюджетъ за здравното дѣло на Пловдивъ за 1925 1926 финансова година е възлизалъ на 8,867,909 лева, т. е. $^{1}/_{8}$ часть отъ всичкитѣ разходи на града. Въ това число влизатъ и 600,000 лева за водопровода и 300,000 лева за поддържане на градскитѣ градини.

До освобождението въ Пловдивъ не е имало болнично заведение. Презъ време на освободителната война рускитѣ военни окупационни власти открили за нуждитѣ на войската презъ 1878 г. първата болница.

ments ayant moins de 20 ouvriers; les gymnases des garçons et des filles ont chacun un médecin particulier payé par l'état. Les établissements de plus de 20 ouvriers sont obligés d'avoir leur médecin spécial.

Dernièrement ont été ouverts et munis de tous les instruments et accessoires un laboratoire chimique et un autre bactéorologique; un médecin spécialiste et un service complet nécessaire sont attachés à chacun.

Le travail principal du laboratoire bactéorologique consiste à faire des analyses d'eau potable, lors de l'apparition d'épidémies; tandis que le laboratoire chimique s'occupe d'étudier la composition des aliments et des autres boissons et de faire toutes sortes d'autres analyses techniques. Un service urbain de désinfection est aussi organisé et muni d'arro-

Първоначално тя състоела отъ нѣколко дървени бараки, въ които се помѣщавали болнитѣ войници, служащитѣ и аптеката. При заминаването си рускитѣ окупационни власти предали баракитѣ съ цѣлото имъ болнично имущество на образуваното въ грава дружество „Св. Пантелеймонъ“. Това дружество съ дарения отъ гражданитѣ и чиновницитѣ издържало болницата. Съ помощьта на тогавашното източно-румелийско правителство дружеството презъ 1882 год. започнало и презъ 1884 г. построило днешното централно здание на болницата, и презъ 1885 г. болнитѣ били пренесени въ него. Презъ 1888 г. издръжката на болницата изцѣло поела държавата; и болницата станала държавна и първокласна, която днесъ обслужва не само на Пловдивския окржгъ, но и на Пашмаклийския и Мастанлийския, па почти и на цѣла южна България. Презъ 1888 г. южното крило на болницата се заело отъ военнитѣ и отъ тогава то служи за военна болница, отдѣлно отъ другата.

Така държавната болница въ Пловдивъ се е развивала и разширявала съ нови пристройки и поправки, и днесъ тя има 300 до 320 легла. Съдържа шесть отдѣла: 1) за вжтрешни болести, 2) хирургически отдѣлъ, 3) очно отдѣление, 4) гинекологическо, 5) кожно-венерическо и 6) гръдоболно. Персоналътъ ѝ състои отъ 10 души лѣкари, 6 до 8 свърхщатни, 1 аптекарь, 1 фелдшеръ, 9 сестри, а болногледачи и прислужници 45 души. Годишниятъ разходъ на болни-

soirs, de soufflets et d'autres machines de désinfection. Il y a enfin un service spécial organisé pour veiller sur les maladies épidémiques qui pourraient attaquer ou menacer la ville; dans des cas pareils, la ville est divisée en sections, et alors l'assistance et la surveillance médicales sont redoublées; des médecins particuliers sont aussi alors appelés et reçus au service pratique de l'institution sanitaire urbaine.

Jusqu'avant la délivrance, c'étaient des coiffeurs, des épiciers et d'autres personnes privées qui s'occupaient d'arracher et de guérir les dents. Cela n'existe plus aujourd'hui. Il manque bien, encore, un service municipal qui soigne les dents; mais, pour le moment, il y a en ville une vingtaine de dentistes spécialistes qui ont des cabinets organisés et munis de tous les instruments nécessaires.

Le service vétérinaire est aussi développé et repose sur des principes tout à fait scientifiques et modernes.

Il y a en ville 7 médecins vétérinaires urbains, 1 autre départemental, un troisième attaché à la Commission Départementale Permanente et enfin 2 militaires. Le service vétérinaire de la ville est accompli par 2 médecins, 3 infirmiers et quelques employés. Ils ont le soin de préserver de maladies les animaux domestiques; ils ont la charge de surveiller l'abattoir urbain et les diverses sortes de viandes.

Jusqu'avant la délivrance, tout épicier en ville pouvait vendre librement entre autre, des médicaments, et d'autres produits pharmaceutiques que la médecine populaire connaissait et inventait. Il y a цата възлиза на около 10 милиона лева.

Отъ 1921—22 год. по почина на Д-ръ К. Добревъ, дългогодишенъ управитель на болницата, сѫ започнати при централната сграда отдѣлни постройки — павильони, въ които се помѣщаватъ само гръдоболни. Въ днесъ готовитѣ павильони има 50 легла за напреднали гръдоболни. Отъ две години насамъ се строи и трети павильонъ съ 70 легла за случаи на начална туберколоза. Павильонитѣ се строятъ отъ дарения на благодетелни граждани и разни учреждения и следъ това се предаватъ на държавата за издържането имъ, като отдѣление отъ главната държавна болница. Всички събрани и изразходвани до сега за тѣзи павильони парични срѣдства възлизатъ на около 2 милиона лева, отъ които 750 хиляди лева сѫ дарение отъ сдружението на фабрикантитѣ и тютюнотърговцитѣ въ града. Тъй устроено гръдоболното отдѣление при държавната болница въ Пловдивъ, то се явява първо по рода си не само въ България, но и въ цѣлия Балкански полуостровъ. Цельта на павильонитѣ при пловдивската болница е да се отдѣлятъ отъ домашнитѣ и обществото напредналитѣ и отворени туберколозни болни, като сега строящиятъ се трети павильонъ се отреди само за находещитѣ се въ началния периодъ отъ болестьта.

Настоящата здравна политика на Дирекцията за Народното здраве въ България се насочва къмъ устройството на профилактиката, като не следъ дълго

aujourd'hui en ville, 13 pharmacies et plusieurs drogueries fabriquant et vendant tout ce que la science connait de propre à servir à la guérison. L'une des pharmacies est municipale; les citadins indigents y vont chercher des médicaments gratuits.

Il y aussi un conseil sanitaire hygiénique composé de tous les des médecins urbains. Le conseil prend soin de la propreté de la ville en général; il prend des mesures générales contre les épidémies et les diverses maladies; il veille sur la bonne qualité et la propreté des produits alimentaires; il surveille enfin l'état hygiénique des établissements et bâtiments publics, etc.

Une section de statistiques est aussi attachée à l'administration sanitaire de la ville; cette section s'occupe de recueillir de données exactes relatives aux maladies, aux naissances et aux cas de mort en ville. C'est à l'administration sanitaire que sont aussi soumises toutes les sages-femmes de la ville; ces dernières reçoivent une gratification tirée des fonds municipaux, un jour avant et 9 jours après l'accouchement d'un enfant.

En 1925|26, tout le budjet des dépenses employées à l'œuvre de santé publique à Plovdiv, remontait à 8,867,909 léva; cela revenait donc au 1|8 de tous les frais de la ville; dans ce nombre sont compris aussi 600 mille léva employés à l'entretien des jardins publics de la ville

Jusqu'avant la délivrance, il n'y avait point à Plovdiv d'établissement sanitaire. Au temps de la guerre de libération, les autorités russes d'occupation militaire, ouvвреме се остави лѣчението на заболѣлитѣ да става на смѣтка на окржзитѣ, общинитѣ и частнитѣ благотворит. дружества.

Втора следъ държавната болница въ града е тъй наречената международна, католишка, открита въ 1882 г. и устроена отъ ордена на Загребскитѣ сестри „Св. Викенти". Тя има три отдѣления: 1) хирургическо, 2) за вжтрешни болести и 3) гинекологическо, и тритѣ съ 60—80 легла. Обзавежда се отъ трима лѣкари, 15 сестри и отдѣлно споредъ нуждитѣ прислужници. Сега се строи особена голѣма сграда източно въ града за тая болница, която ще има всички отдѣли, прибори и пълнота по съвременното изискване на здравната наука.

Издържането на католишката болница е отъ самата нея, а сградата е собственость на черквата Св. Лудвигъ.

Всички лѣкари въ града образуватъ лѣкарско дружество, което е клонъ отъ лѣкарския съюзъ. Числото на лѣкаритѣ на държавна и общинска служба и тѣзи на свободна практика въ града възлиза на 85 души.

12. Благотворителность.

Презъ времето на турското господство тежкиятъ политически и духовенъ гнетъ е билъ една отъ голѣмитѣ причини да се пазятъ и здраво крепятъ устоитѣ на старитѣ племенни и християнски добродетели у българския народъ. Състраданието къмъ ближния и съзнанието па му се помага сж били силно развити. Благотворителностьта се е проявявала въ всѣка насока: и частна лична,

rirent, en 1878, le premier hôpital devant accueillir les soldats malades ou blessés; au début, cet hôpital n'était composé que de quelques baraques, où logeaient les soldats, le personnel sanitaire et la pharmacie.

A leur départ, les autorités russes d'occupation militaire, remirent les baraques avec tout leur ameublement à l'association nouvellement formée en ville sous le nom de „S-t Panteleymon".

Avec l'aide du gouvernement rouméliote l'alors, l'association commença en 1882 et termina en 1884 la construction de la bâtisse centrale de l'hôpital actuel où furent, en 1885, transportés tous les malades En 1888, l'hôpital passa entièrement entre les mains du gouvernement qui se chargea exclusivement de son enretien; et il devint, depuis, un hôpital d'état de première classe, desservant aujourd'hui non seulement le département de Plovdiv mais encore les départements de Pachmakly et de Mastanly et même toute la Bulgarie du Sud. En 1888 encore, l'aile méridionale de l'hôpital fut occupée par les militaires et sert depuis lors d'hospice militaire bien séparé du reste de l'établissement.

C'est ainsi que l'hôpital d'état de Plovdiv acquit successivement son développement actuel; il possède aujourd'hui 300—320 lits et contient les six sections suivantes:

1) Section de maladies internes
2) Section Chirurgicale
3) Section de maladies d'yeux
4) Section de gynécologie
5) Section de maladies cutanées et vénériennes et
6) Section de maladies de poitrine.

и обществена. Освенъ взаимната самопомощь дружно или единично лично да се помага на бедни, болни, сполетени и отъ други нещастия хора, като пожари, ограбване, затворъ и др. п. — и черковнитѣ приходи и еснафскитѣ каси сж се притичали винаги въ помощь на нуждающитѣ. Между еснафитѣ въ Пловдивъ абаджийскиятъ еснафъ е стоялъ на първо мѣсто съсъ своята и частна, и обществена благотворителность.

Взаимната самопомощь въ днешно време, която да изхожда отъ християнското благочестие и съзнание, както въ миналото, по-рѣдко се срѣща. Подъ влиянието на материялистичнитѣ вѣяния благотворителностьта е оредѣла. Наистина, черковнитѣ приходи, еснафскитѣ сдружения и основанитѣ съ благотворителни цели дружества донѣкжде и да спазватъ старитѣ традиции, обаче, тѣхната дейность се указва много слаба и не въ състояние да се задозоляватъ отъ малко поне нарастналитѣ инъкъ социялни нужди и отслабналитѣ чувства на граждански и общественъ дългъ. Много нѣщо допринесоха за това и войнитѣ, и мирнитѣ договори следъ тѣхъ, съ изгонзането и хвърлянето въ бедствие и отчаяние нѣколко стотици хиляди българи изъ оставенитѣ подъ чужда власть български земи.

Срещу тѣзи голѣми нужди на помощь въ благотворителното дѣло сж извикани днесъ и държавата, и изборнитѣ обществени учреждение — общинскитѣ и окржжнитѣ съвети. Така Пловдивскиятъ Окржженъ съветъ въ своя бюджетъ за те-

Son personnel est composé de 10 médecins, dont 6 – 8 réguliers 1 pharmacien, 1 aide-chirurgien ou infirmier, 9 sœurs de charité, et 45 garde-malades et domestiques. Les dépenses annuelles de l'hôpital remontent à 10 millions de léva environ.

Depuis 1921/22, sous l'initiative du D-r Dobreff, — vieux directeur de l'hôpital, — des pavillons réservés aux poitrinaires seuls, vinrent s'ajouter à la bâtisse centrale. Les pavillons existant aujourd'hui à l'état pratique contiennent une cinquantaine de lits réservés aux phtisiques avancés; tandis que depuis deux ans on est en train de construire un troisième pavillon devant contenir 70 lits réservés aux tuberculeux du premier degrés. Les pavillons sont construits au moyen de secours offerts par des bienfaiteurs ou des établissements de bienfaisance de la ville; après quoi, ils sont remis au gouvernement qui se charge de leur entretien, car ils font partie de l'hôpital central d'état.

Les ressources pécuniaires, recuillies et dépensées, pour l'entretien de ces pavillons, remontent à 2 millions de léva environ, dont les 750 mille léva sont offerts par l'association des fabricants et des commerçants de tabac en ville.

Ainsi organisée, la section des maladies de poitrine près de l'hôpital d'état à Plovdiv, peut être considérée comme le premier institut de son genre non seulement en Bulgarie mais encore dans toute la Presqu'île Balcanique.

Le but poursuivi par la construction de ces pavillons est d'écarter de leurs familles et de la société les malades de tuberculose кущата 1926/1927 финансова година сѫ отдѣлени за социялни грижи 4,678,075 лева, отъ които 2,250,000 лева само за чисто благотворителна цель, т. е. помощи на нуждающитѣ се бедни. Пловдивската градска община пъкъ за сѫщата финансова година е предвидела 1,123,000 лева. Въ отдѣлението за социялни грижи презъ сѫщата година сѫ записани около 10,000 души бедни, нуждающи се отъ чужда помощь — подаяние.

Частната пъкъ благотворителность въ града въ тоя моментъ се изразява въ следнитѣ заведения и данни:

а) Пловдивско сиропиталище.

Открито е презъ януарий, 1879 година, за да се прибератъ и отгледатъ останалитѣ презъ клането въ 1876 год. сирачета и такива на отпосле избѣсенитѣ и загинали презъ войната българи въ окрѫга. Основателки на това заведение сѫ благороднитѣ рускини г-жа генер. Скобелева и г-жа генер. Столипина, които събрали въ Русия пожертвувания и образували постояненъ фондъ за издържането му. Внесенъ въ руската Государствена банка, всѣка година лихвитѣ отъ тоя фондъ отъ около петь хиляди рубли златни се получавали редовно чрезъ руския консулъ въ града. Това е продължавало безъ прекѫсване до общоевропейската война въ 1914 год., отъ когато нищо не се знае, що е станало съ този фондъ.

Сега сиропиталището се издържа главно отъ дарение (хотелъ „България“ въ центъра

ouverte et avancée; en attendant que soit construit le troisième pavillon, devant accueillir les malades atteints de la première période de cette maladie.

La politique sanitaire actuelle de la Direction de Santé Publique en Bulgarie est dirigée vers l'organisation du système de prophylaxie; en sorte qu'en peu de temps, le soin des malades sera complètement légué au compte des départements, des communes et des associations particulières de bienfaisance.

Après l'hôpital d'état en ville, vient l'hôpital international catholique, inauguré en 1882 et organisé par les sœurs d'Agram, de l'ordre de „S-t Vincent de Paul“. Il contient trois sections:

1) Chirurgicale
2) De maladies internes et
3) Gynécologique, renfermant toutes trois 60–80 lits.

Il est dirigé par trois médecins, 15 religieuses et quelques domestiques selon les besoins. On est en train de construire, à l'est de la ville, une grande bâtisse particulière, devant accueillir cet hôpital et avoir toutes les sections, tous les instruments et tout l'ameublement complet que prévoit la science sanitaire moderne

L'hôpital catholique est entretenu de ses propres fonds; tandis que le bâtiment lui-mêne fait partie de la propriété de l'eglise „S-t Louis“

Tous les médecins de la ville forment une association qui fait partie de l'alliance des médecins.

Le nombre des médecins au service de l'état et de la municipalité et de ceux à profession privée remonte au nombre de 85 personnes.

на града) на покойния пловдивски гражданинъ Хаджи Гйока Павловъ, отъ случайни други дарения и отъ помощи парични отъ Пловдивското Градско общинско управление и отъ Окрѫжната Постоянна комисия. Държавата рѣдъкъ пѫть отпуща по нѣщо за това заведение. Сиропиталището се помѣщава въ своя собствена сграда, достатъчно удобна и голѣма и съ широкъ дворъ, обърнатъ на стопанство. Въ него се прибиратъ отъ окрѫга крѫгли сирачета и отъ двата пола, или пъкъ сирачета само по майка или баща, но недѫгави, болни и крайно бедни. Тѣ завършватъ началното си и трикласно образование въ сиропиталището, и следъ това се даватъ на разни професионални училища, или на нѣкой занаятъ за две години подъ надзора на заведението. Тъй приготвени следъ това се пущатъ свободни на самостойна работа въ живота. Презъ текущата 1926 година сиропиталището има 70 момичета и момчета питомци.

Годишниятъ му бюджетъ възлиза на 800 хиляди и 800 лева приходъ, толкова и разходъ. Всичкитѣ му дѣла се водятъ отъ едно попечителство, директоръ, домакинъ и счетоводитель.

б) Окрѫжно сиропиталище за войнишки сираци.

Пловдивскиятъ Окрѫженъ съветъ още на 12 ноемврий, 1912 год., въ разгара на Балканската война, първъ създаде и откри първото въ България окрѫжно сиропиталище за сирацитѣ-деца на загиналитѣ за оте-

12. Œuvres de Bienfaisance.

La lourde oppression politique et morale exercée par le joug turc, fut l'une des grandes causes de l'affermissement et de la conservation des bases des anciennes vertus chrétiennes et nationales chez le peuple bulgare.

La pitié envers le prochain et la conscience du secours mutuel, furent autrefois très développées dans l'âme de nos ancêtres.

Le sentiment de bienfaisance fut exprimé de diverses manières et appliqué au bien privé et public. Outre la pratique du secours mutuel consistant à venir unanimement ou particulièrement en aide aux pauvres, aux malades ou aux éprouvés par d'autres malheurs tels que l'incendie, le vol, l'emprisonnement etc., les revenus ecclésiastiques et les caisses de corporations étaient souvent employés à secourir les personnes qui se trouvaient dans le besoin.

D'entre toutes les corporations à Plovdiv, la corporation des tailleurs tint le premier rang par son espirit et sa pratique de bienfaisance privée et publique.

Actuellement, on rencontre bien peu d'exemples de secours mutuel. provenant du vrai sentiment de piété chrétienne.

L'influence du matérialisme a rendu rares les œuvres de bienfaisance. Il est vrai que les revenus écclesiastiques, les corporations et les sociétés de bienfaisance, s'efforcent de maintenir les anciennes traditions, mais leur activité se trouve par trop faible pour répondre aux besoins sociaux grandissants et pour y intéresser la charité publique.

чеството си български войници. Въ него се прибиратъ деца и отъ двата пола, живѣятъ подъ единъ подслонъ и се възпитаватъ на тѣзи начала, на каквито е поставено и устроено българското семейство. До 1 априлий, 1926 год., сиропиталището е било автономно, изцѣло на грижитѣ и издръжката на Окрѫжния съветъ, а отъ тогава на после то е подъ ведомството на Отдѣлението за падналитѣ и пострадалитѣ отъ войнитѣ. Сиропиталището има своя земя отъ 250 дек. южно до града, която земя е развита въ стопанство, и въ обработването на което питомцитѣ сираци свикватъ на трудъ и добиватъ знания, опитность и срѫчность. Това става въ свободното имъ време.

Децата-сираци посещаватъ следъ завършване първоначалното си образование градскитѣ прогимназии, търговската гимназия и столарското училище, а момичетата — стопанското училище „Постоянство“ и следъ пълнолѣтието имъ се освобождаватъ и пускатъ въ самостоятеленъ животъ.

Презъ т. 1926/27 учебна година сиропиталището има 142 момчета и 58 момичета, всичко 200. Отъ тѣхъ 66 сѫ въ първоначално училище, въ прогимназията 102, въ гимназия 6, въ професионално 13 и на занаятъ 13.

Общиятъ разходъ за издръжката му презъ 1925 1926 финансова година е възлизалъ на 3,215,000 лева.

Les guerres et les traités de paix qui suivirent, ayant fait chasser de leurs foyers et jeter dans la misère des milliers de malheureux contribuèrent beaucoup à ce piteux état moral.

Le gouvernement, les établissements électoraux, les conseils municipaux et départementaux, tous sont appelés aujourd'hui à appuyer de leur secours l'œuvre de bienfaisance publique; car comme on le voit, les besoins sociaux sont devenus vraiment grands.

Aussi, le conseil départemental de Plovdiv, prévoit-il, dans son budjet pour l'année courante financière 1926/927, la somme de 4,678,075 léva devant servir à des soins sociaux; et les 2,250,000 léva de cette somme sont destinés uniquement à secourir les pauvres et les indigents du département. Tandis que la municipalité en ville, de son côté, a mis à part, pour la même année financière 1926-27, la somme de 1,123,000 léva, destinée aux mêmes buts de bienfaisance publique.

Pendant la même année encore, on compte dans la section des „besoins sociaux“, environ 10,000 personnes pauvres inscrites, attendant leur existence uniquement du secours d'autrui et des offrandes généreuses.

Quant à l'œuvre de bienfaisance privée, elle est exprimée et exercée par les œuvres et les établissements suivants:

a) Orphelinat de Plovdiv.

Il a été ouvert en Janvier 1879 pour y accueillir et élever les enfants demeurés orphelins des massacres de 1876, comme aussi les

в) Старопиталище.

Презъ 1893 год. пловдивскиятъ гражданинъ Никола Г. Чалъковъ, сега покойникъ, въ качеството си градски кметъ тогава, поставя началото на единъ приютъ за недѫгави и престарѣли хора. Въ една малка подъ наемъ кѫща се прибиратъ 5—6 души такива на издържка отъ град.-общинската управа. Презъ войнитѣ приютътъ билъ почти забравенъ и изоставенъ, а нуждитѣ отъ такъвъ пораснали.

Презъ 1917 год. видниятъ пловдивски гражданинъ г. Константинъ х. Калчевъ подари една сграда до черквата Св. Богородица да служи на вѣчни времена за приютъ на стари, недѫгави и лишени отъ срѣдства и свои близки пловдивски граждани, които да изживѣятъ последнитѣ си дни въ щогоде облекчение. Сградата е голѣма паянтова кѫща на два етажа съ дворъ, пристройки и съ голѣми стаи и салони, удобна за цельта. Освенъ това, дарительтъ внесълъ и 100 хиляди лева въ Бъл. Нар. банка фондъ за издръжка и 30 хиляди други за поправка на сградата, въ която отпосле и съ дарения отъ г. Димитъръ П. Кудоглу е направена баня, пералня, кухня и др. и по тоя начинъ е напълно нагласено помѣщение да побира 30—35 питомци съ прислугата и всичка необходима покѫщнина.

Съ дарения на други частни лица, съ ежегодни помощи отъ градската община и Окрѫжния съветъ старопиталътъ се издържа, като въ него презъ всѣка година до сега сѫ постѫпвали и изживѣвали отъ 20 до 25 и по-

enfants des Bulgares du département morts à la potence ou à la guerre.

Les fondatrices de cet établissement furent les nobles dames des généraux russes Scobélef et Stolipine, qui quêtèrent en Russie et créèrent un fonds permanent pour son entretien.

Placé à la Banque Impériade de Russie, ce fonds produisait un intérêt annuel d'environ 5 mille roubles or qui furent régulièrement reçus par l'intermédiaire du consul russe en ville; et cela continua sans interruption jusqu'à la guerre Européenne en 1914; depuis lors, on ne saurait rien dire de ce qui est arrivé avec ce fonds

A présent, l'orphelinat est entretenu principalement au moyen du grand don (Hôtel „Bulgaria" au centre de la ville) du feu citadin de Plovdiv - Monsieur Hadji Guioka Pavlof — au moyen d'autres offrandes occasionnelles et de secours en argent octroyés par l'administration municipale de la ville et par la Commission Permanente Départementale. C'est rare que l'état accorde quelque chose pour les besoins de cet établissement. L'orphelinat est logé dans sa propre bâtisse, suffisamment large et commode et munie d'une grande cour convertie en véritable économie; on y accueille les orphelins complets des deux sexes du département ou bien encore les orphelins restés sans père ou sans mère, mais infirmes, maladifs et extrêmement pauvres. Ces enfants terminent leurs études primaires et le progymnase à l'orphelinat: après quoi, il sont envoyés pendant deux ans, en diverses écoles professionnelles ou à l'apprentissage, вече питомци. Цѣлиятъ годишенъ разходъ за издържането на това заведение се движи отъ 180 до 250 хиляди лева. Управлява се отъ една управителка и тричленно попечителство, длъжностьта на което е почетна и безплатна.

г) Дружество „Самарянка“.

Презъ 1915 год. по почина на Н. Величество покойната царица Елеонора се основало въ града дружестеото „Самарянка“, съ цель да приготви милосърдни сестри и друга прислуга за гледане болни и ранени и даване помощь на бедноболни и немощни безъ разлика на вѣра и народность. Това дружество днесъ брои по-вече отъ 2 хиляди членки и се управлява отъ петочленно настоятелство, избирано всѣка година измежду редовнитѣ членки. Всички длъжности сѫ почетни и безплатни. За единъ периодъ отъ 20/II 1915 г. до 1/IV 1925 г. дружеството е имало 13,666 посещения на 6318 бедноболни семейства, на които е раздало диетна и питателна храна (млѣко, оризъ, яйца, морунево масло и др. п.) и лѣкарства за по-вече отъ 300 хиляди лева. Приходитѣ му състоятъ отъ членски вноски, дарения, теглене на Георгьовденъ и др.,п.

Бюджетътъ му за 1926 год. е опредѣленъ на 55 хиляди лева приходъ и толкова разходъ.

д) Българо-католишко дружество „Св. Богородица“ и сиропиталище.

Още презъ 1870 год. при черквата Св. Лудвигъ е основано

aux frais et sous la surveillance de l'établissement.

Ainsi préparés, ils sont ensuite lancés dans la vie indépendante et le travail personnel d'existence. Dans l'année courante 1926, l'orphelinat possède 70 élèves, filles et garçons.

Son budjet annuel remonte à 800 mille léva de revenus, et autant de dépenses. Toutes ses affaires et ses opérations sont traitées par une administration curatrice composée d'un directeur, un économe et un comptable.

b) Orphelinat départemental pour les enfant de soldats.

Déjà en Novembre 1912, lorsque la guerre Balkanique battait son plein, le Conseil Départemental de Plovdiv créa en premier lieu et ouvrit un orphelinat pour les enfants orphelins des soldats bulgares morts pour la patrie.

Dans cet orphelinat sont accueillis des enfants des deux sexes; ils habitent sous le même toit et y sont éduqués dans les principes sur lesquels est organisée et repose la famille bulgare. Jusqu'au 1-er Avril 1926, l'orphelinat a été autonome et entièrement aux soins et à l'entretien du conseil départemental; mais depuis lors, il relève de la Section „des morts et blessés de la guerre“.

L'orphelinat possède 2500 ares de terre propre, située du côté sud de la ville; cette terre est convertie en économie rurale; les élèves — orphelins la cultivent et y prennent l'habitude du travail en y acquérant des connaissances, de l'expérience et de l'habileté; et cela à leur temps de loisir.

Les enfants-orphelins, après avoir terminé leur instruction priсиропиталище, въ което се приематъ сирачета и бедни момичета, издържатъ се на храна и облѣкло и се учатъ на ржделие и домакинство, които да имъ усигуряватъ отпосле поминъка въ живота съсъ свой трудъ. Презъ 1926 год. е имало 12 питомки и разходътъ за тѣхъ е възлизалъ на 30 хиляди лева, събирани отъ дарения, отъ работа на питомкитѣ и отъ помощьта на митрополията.

При сжщата черква сжществува и благотворително дружество, което тоже отъ дарения и членски вноски раздава на беднитѣ, особено за Коледа и Великдень, дрехи, обуща, хранителни предмети и др. Дружеството брои 150 членки, и годишниятъ му приходъ възлиза на 20—30 хиляди лева, толкова и разходъ.

е) Дружество „Инвалидъ".

Основано е презъ 1914 год. съ цель да помага на инвалидитѣ, вдовицитѣ и сирацитѣ, останали такива отъ войнитѣ. Брои около 1,000 члена и членки. Помощьта му състои при заболѣване, погребение, безработица и въ пари и хранителни предмети на крайно немощнитѣ и беднитѣ. Приходътъ му възлиза на около 200 хиляди лева и толкова разходъ. Освенъ членскитѣ вноски и дарения, отпущатъ му ежегодна помощь отъ бюджетнитѣ срѣдства к градската община и Окржжния съветъ. На бездомницитѣ инвалиди сж отпуснати отъ общината и дворни мѣста, по-голѣмата часть вече застроени съ жилища и образували особенъ кварталъ, нареченъ „Инвалиденъ".

maire, fréquentent les progymnases, le gymnase commercial et l'école de menuiserie en ville; tandis que les petites filles vont à l école de ménage „Postoïanstvo" (persévérance); et, devenus majeurs, ils sont licenciés et lancés dans la vie.

Durant l'exercice 1926/27, l'orphelinat compte 142 garçons et 58 filles, soit en tout 200 élèves-orphelins, dont 66 à l'école primaire, 102 au progymnase, 6 au gymnase, 13 à une école professionnelle et 13 à l'apprentissage de métier. Les dépenses générales servant à l'entretien de l'orphelinat pendant l'année financière 1925-26, montaient à 3,215 000 léva.

c) Asile de vieillards.

C'est en 1893, que le citadin de Plovdiv, feu M r Nicolas G. Tchaleukof, en sa qualité de maire de la ville alors, établit le premier asile de personnes vieilles et infirmes; cinq ou six de ces personnes furent donc accueillies dans une maison louée dans ce but, et entretenue aux frais de l'administration municipale. Pendant les guerres, l'asile fut presque complètement oublié et délaissé; alors que la nécessité en était devenue plus grande que jamais.

En 1917, le notable de Plovdiv, M-r Constantin H. Kaltchef, offrit une bâtisse située près de l'eglisse „Sv. Bogoroditsa" (Notre Dame) pour servir à perpétuité d'asile de vieillards infirmes et privés de moyens d'existence et de proches; afin que ces vieilles personnes puissent vivre leurs derniers jours dans un certain soulagement.

La bâtisse est une grande mai-

ж) Дружество „Самопожертвувание“.

Основано е презъ 1917 год. и е клонъ отъ общото такова за цѣла България, седалището на което е въ София. Цельта му е да дава морална и материялна подкрепа на нуждающитѣ се осиротели офицерски семейства презъ войнитѣ. Въ Пловдивъ членкитѣ на дружеството се движатъ между 30—40, а срѣдствата му състоятъ отъ членски вноски, волни дарения, входъ отъ сказки, забави и др. п. Годишниятъ му приходъ възлиза на 15 до 20 хиляди лева, толкова и разходъ.

з) Дружество „Майчина ґрижа“.

Това е първото женско българско благотворително и просвѣтно дружество въ Пловдивъ, основано презъ 1870 год. Неговата благотворителна дейность въ града е най-голѣма. То издържа безплатна трапезария, въ която се дава обядна храна на бедни ученици и ученички отъ забавачницата при сѫщото дружество, отъ основнитѣ училища и отъ прогимназиитѣ въ града. Презъ 1925/26 учебна година сѫ дадени 30,800 обяда на 180 срѣдно число деца. Презъ лѣтнитѣ безучилищни месеци юлий и августъ дружеството въ своята детска колония въ с. Кричимъ на две смѣни отъ по 30 дни напълно безплатно е издържало 241 ученици и ученички отъ града, не по-голѣми отъ 14 год. и не по-малки отъ 9 год. Тѣ сѫ избирани изъ най-слабитѣ физически отъ мизерия деца и отъ най-бедни-

son en bois, à deux étages, avec une cour et des constructions supplémentaires, aux salles spacieuses et commodes. Outre cela, le bienfaiteur a encore déposé à la Banque Nationale Bulgare, la somme de 100 mille léva, devant servir de fonds d'entretien à l'asile, et une autre somme de 30 mille léva pour des réparations fortuites du bâtiment. Grâce aux dons généreux de M-r Dimitri P. Koudoglou, on a pu, dans la suite, construire dans la maison une salle de bain, une buanderie, une cuisine etc. De cette manière, le logis est bien accommodé pour être à même de recevoir 30 à 35 vieillards, le personnel de service et tout l'ameublement nécessaire.

Au moyen des offrandes d'autres personnes privées, des secours quotidiens de la municipalité et du conseil départemental, l'asile des vieillards continue à être entretenu, accueillant annuellement plus de 20—25 personnes.

Toutes les dépenses annuelles faites pour l'entretien de cet établissement varient entre 180 et 250 mille léva.

Il est administré par une directrice et un comité de trois membres dont la charge est honoraire et gratuite.

d) Association „Samaritaine“.

En 1915, avec l'initiative et sous l'impulsion de sa Majesté la reine Eléonore, une association sous le nom de „Samaritaine“ fut organisée en ville, avec le but de préparer des sœurs de charité et des personnes de service auprès dis malades et des blessés, sans tenir compte de la nationalité et de la religion de ces derniers.

тѣ семейства въ града. За всичкитѣ е изразходвано 181,266 лева. Другата благотворителна дейность на дружеството презъ споменатото време е състоела: дадени сѫ дрехи, обувки и чорапи на 210 бедни деца за коледнитѣ праздници; обувки на 41 ученици въ руската гимназия въ Търново-Сейменъ; на крайно бедни и безъ работа жени храна отъ трепазарията, и други парични помощи на заболѣли бедни момичета и жени.

„Майчина грижа" си има своя собствена сграда въ срѣдоточието на града, часть отъ която дава подъ наемъ, а другата часть служи за забавачница, салонъ, за библиотика и читалня, за прислугата и други дружествени нужди.

Приходитѣ на дружеството състоятъ отъ членски вноски, дарения, помощь отъ общината и Окрѫжния съвѣтъ, такси отъ забавачницата и наемъ отъ сградата и салона. Годишниятъ приходъ за 1925/1926 уч. година е възлизалъ на 476,697 лева, а разходътъ е билъ 587,095 лв. Недостигътъ е покритъ отъ по-раншнитѣ економии на „Майчина грижа".

и) Младежко християнско дружество отъ източенъ обрядъ.

Основано е при пловдивскитѣ черкви Св. Кирилъ и Методий, Св. Ив. Рилски, Св. Петка и Св. Марина. Основатели и рѫководители му сѫ енорийскитѣ при тѣзи черкви свещеници. За пръвъ пѫть дружеството прибира на пълна безплатна издръжка слаби физически 120 ученици-деца на бедни родите-

Cette association compte aujourd'hui plus de deux mille membres; elle est administrée par un comité de trois personnes, élu chaque année parmi les membres titulaires; toutes les charges en sont honoraires et gratuites.

Pour une période du 20 II 1915 au 1-er IV 1925, l'association compte avoir fait 13,666 visites de 6318 familles pauvres et malades, auxquelles elle a distribué de la nourriture de régime et des aliments (lait, riz, œufs, huile de foie de morue, etc.) et des médicaments pour plus de 300 mille léva. Les revenus de l'association consistent dans des cotisations, des dons, des recettes recueillies au pesage des personnes à la S t Georges etc

Son budget, s'eleve pour l'année 1926, à 55 mille léva.

e) Association „Sv. Bogoroditsa" (Notre-Dame) et orphelinat bulgaro-catholiques.

En 1870 déjà, fut fondé, prés de l'église „S t Louis" un orphelinat où sont accueillies des orphelines ou de pauvres fillettes; ces dernières y sont nourries, habillées et y apprennent à faire de l'ouvrage manuel et le ménage qui leur serviront plus tard à assurer leur existence par le travail personnel et indepéndant. En 1926, il y avait 12 élèves; les dépenses faites pour elles montaient à 30 mille léva qui étaient recueillis d'offrandes, du fruit du travail des élèves et de secours octroyés par l'évêché.

Il existe aussi, près de la même église, une association de bienfaisance qui, au moyen encore d'offrandes reçues et de cotisations, distribue aux pauvres, surtout pour ли и 48 други съ половинъ такса на родители чиновници и срѣдна рѫка граждани. Тѣзи деца прекарватъ лѣтото отъ 14 юлий до 5 септемврий 1926 година въ Калоферския девически монастиръ подъ надзора и редуване отъ свещеницитѣ и рѫководители учители и семинаристи. Цѣлиятъ разходъ на колонията е билъ 200 хиляди лева, отпуснати отъ Св. Синодъ, Св. Пловдивската митрополия, Съюзътъ на свещеническитѣ братства въ царството, Окрѫжната Постоянна комисия, училищното настоятелство и Пловдивската Популярна банка.

Освенъ това, черквитѣ въ града отъ своитѣ приходи — дискуси за беднитѣ — ежегодно раздаватъ на бедни около 150 хиляди лева. Така сѫщо и Св. Пловдивска митрополия отъ своитѣ срѣдства дава ежегодно парични помощи, дрехи и обувки на беднитѣ въ града за около 30 хиляди лева.

Епархиалниятъ съветъ въ Пловдивъ отъ нѣколко години е образувалъ благотворителенъ фондъ, съ който при неговото достатъчно нарастване ще се открие и издържа приютъ за бедни и недѫгави.

к) Дружество за морално поправяне и покровителствуване непълнолѣтни престѫпници и отъ двата пола.

Основано е презъ 1906 г. по починъ отъ сѫдиитѣ въ двата сѫда: апелативния и окрѫжния въ града. Цѣльта му е да се отдѣлятъ отъ възрастнитѣ въ затвора осѫдени или подъ следствие непълнолѣтни престѫпници и чрезъ бдителенъ надзоръ,

Pâques et Noël, des vêtements, des chaussures, des provisions etc. L'association compte 150 affiliées et ses revenus annuels s'évaluent à 20—30 mille léva

f) „Association „Invalide“

Elle a été fondée en 1914 avec le but de venir en aide aux invalides, aux veuves et aux orphelins et orphelines de la guerre. Elle compte environ 1000 membres (hommes et femmes). Elle offre ses secours surtout dans les cas de maladie, de décès ou d'enterrement, de chômage etc. aux personnes se trouvant dans une extrême nécessité.

Ses revenus et dépenses montent à 200 mille léva environ. Outre les cotisations et les dons des membres, l'association touche, pour ses buts de bienfaisance, une subvention annuelle tirée des fonds de la municipalité et du conseil départemental.

La municipalité a alloué aussi, aux invalides sans domicile, des terrains gratuits dont la plupart sont déjà couverts d'habitations et forment un quartier spécial surnommé „Le quartier des invalides“

g) Association „Dévoûment“.

Elle a été fondée en 1917 et fait partie de l'association générale du même nom pour toute la Bulgarie, dont le siège central est à Sophia. Son but est de donner un appui moral et matériel aux familles indigentes des officiers péris à la guerre. A Plovdiv, les affiliées à l'association sont au nombre de 30—40 personnes; tandis que ses revenus sont constitués de cotisations, de dons graфизическа работа и нравствено образование и въздействие да се превърнатъ и направятъ отъ тѣхъ добри, честни и трудолюбиви граждани и гражданки.

Отъ 1906 до края на 1026 г. дружеството е зело отъ затворитѣ въ приюта си 1310 непълнолѣтни осждени, а презъ 1926 год. има 31 такива. Отъ две години насамъ дружеството е създало и урежда свое стопанство за сега отъ 30 декара работна земя въ западната часть при града, въ което постепенно ще се засегнатъ всички видове земледѣлски отрасли. Вече сж построени най-необходимитѣ помѣщения за живѣене на питомцитѣ, жилище за възпитателитѣ и прислугата, работилници, помѣщение за добитъка и пр. Цѣлото стопанство се обработва отъ самитѣ питомци подъ вещото ржководство на домакинъ-възпитателя и учитель, който въ опредѣлени часове ги обучава по програмата на началното образование въ българскитѣ училища.

Дружеството си е поставило за задача да разшири и издигне въ образцово стопанство, това, та съ време не само отъ своитѣ доходи да се издържа, но и да научава на практическо земледѣлие и отраслитѣ му преживѣлитѣ въ него питомци.

Освенъ отъ членски вноски и дарения на частни лица, и Министерството на Правосждието отпуща ежегодна парична помощь на дружеството. Годишниятъ му приходъ за 1926 год., е опредѣленъ на 135 хиляди лева, толкова и разходъ. Управлява се отъ изборно седемь членно настоятелство, почетно

tuits, de droit d'entrée à des conférences, séances récréatives etc.

Les revenus et dépenses remontent à 15—20 mille léva par an.

h) **Association „Maïtchina Grija" (Soin maternel).**

C'est la première association bulgare féminine de bienfaisance et d'instruction; elle a été fondée à Plovdiv en 1870; c'est elle qui déploie la plus grande activité bienfaisante en ville. Elle entretient un réfectoire où l'on sert gratuitement le diner à des élèves pauvres de l'école maternelle fonctionnant auprès de la même association, et à des élèves des écoles primaires et des progymnases en ville; pendant l'année scolaire 1925-26, ont été offerts 30,800 repas à 180 enfants environ. Et pendant les mois de vacances, Juillet et Août, l'association a entretenu gratuitement, dans sa colonie enfantine au village de „Kritchime", en deux groupes de 30 jours chacun, 241 écoliers et écolières de la ville, agés de 14 ans au plus et de 9 ans au moins; ils sont recrutés parmi les enfants les plus affaiblis par la misère et parmi les familles les plus indigentes de la ville. Les dépenses générales faites pour tous ces enfants s'élèvent à 181,266 léva.

La seconde activité bienfaisante de l'association, durant l'époque mentionnée ci-dessus a consisté en ceci encore: elle a distribué, pour les fêtes de Noël, à 210 enfants pauvres, des vêtements, des souliers et des bas; elle a donné des chaussures à 41 élèves du gymnase russe à Tirnovo-Séymène; elle a assuré la nourriture dans son refectoire gratuit à des femmes extrêmement pauvres et sans и безплатно, съ председвтель членъ отъ апелативния сждъ.

л) Културно-просвѣтни благотворителни дружества на бѣжанцитѣ българи.

Въ оставенитѣ по Берлинския договоръ въ 1878 г., по Букурешкия въ 1913 год. и Ньойския въ 1919 год. български земи подъ чужда власть не сж зачетени поне вписанитѣ тържествено духовно културни човѣшки права въ тѣзи договори за българското население тамъ. Напротивъ, съ всички позволени и непозволени отъ човѣшката съвесть срѣдства имъ се забранява дори да се поздравляватъ на своя матеренъ езикъ, съ цель по бързо да ги денационализиратъ. Неможейки да понисатъ такъвъ духовенъ и тежъкъ политически гнетъ, голѣмо множество сж потърсили убѣжище въ предѣлитѣ на днешна България, а други пъкъ сж насилствено изгонени. Така отъ 50 год. насамъ последователно сж се напластили нѣколко стотинъ хиляди бѣжанци, числото на които най-много е увеличено въ последнитѣ години следъ Бокурешкия и Ньойския договори. И днесъ нѣма селище въ България, въ което да нѣма бѣжанецъ българинъ или бѣжанско семейство.

На друго мѣсто се посочи числото на спрѣлитѣ се и въ града Пловдивъ и записани за пловдивски граждани отъ 1913, а особедо следъ 1919 год. бѣжанци българи, изгонени изъ Македония, Тракия, Добруджа и Царибродско. Всички тѣ сж оставили цѣлия свой движимъ и недвижимъ имотъ въ

travail; elle a distribué enfin des secours d'argent à des filles et des femmes pauvres et tombées malades.

„Maitchina Grija“ a, au centre de la ville, sa bâtisse propre dont une partie est louée et l'autre est répartie en école maternelle, salon de réunions et de conférences, bibliothèque et salle de lecture.

Les revenus de l'association sont constitués de cotisations, de dons gratuits, de secours octroyés par les couseils municipal et départemental, de taxes reçues à l'école enfantine et de loyer de la bâtisse et du salon.

Le revenu pour l'année scolaire 1925-26, montait à 476,697 léva; tandis que les frais s'élevaient à 587,095 léva, le déficit a été couvert par les épargnes précédentes de l'association.

i) Association chrétienne de jeunes gens du rite oriental.

Elle est instituée en ville auprès des églises: „S-t S-t Cyrille et Methode“, „S-t Jean de Rilo“, „S-te Petka“ et S-te Marine“; les fondateurs et les directeurs de cette association sont les curés mêmes de ces églises. L'association a accueilli pour la première fois et entretenu tout à fait gratis, 120 enfants faibles et de parents panvres et 48 autres, à moitié taxe, d'employés et de citadins d'aisance moyenne.

Ces enfants passent l'été, du 14 Juillet au 5 Septembre, au monastère de Kalofère, sous la surveillance régulière des prêtres et de certains professeurs et séminaristes. La dépense générale de la colonie a été de 200 mille léva, octroyés par le S-t Synode, le siège archiépiscopal en ville, роднитѣ си мѣста и голѣмото множинство отъ тѣхъ прекаратъ единъ тегловенъ отъ лишения и мизерия животъ.

Тжга за родни огнища, печаль за гробоветѣ на своитѣ близки тамъ и мизерията имъ тукъ сж сплотили тѣзи нещастници, и въ кржга на законитѣ въ страната сж образували културно просвѣтно-благотворителни дружества за взаимно, морално и материялно спомагане на най-нуждающитѣ се отъ тѣхъ.

Тъй бѣжанцитѣ отъ Македония подъ гръцка и сръбска власть сж сплотени въ дружеството:

I) „Гоце Дѣлчевъ“,

което брои около 2000 члена, по-вечето отъ които и нищожниятъ месеченъ вносъ отъ петь лева немогатъ да внисатъ. Отъ членски вноски, сказки, утра, вечеринки и др п дружеството презъ 1925 г. е раздало 60,000, а презъ 1926 г. 40,000 лв. парични помощи на изпаднали въ крайна нѣмотия свои членове, бедноболни и останали безъ работа многочленни семейства съ малолѣтни дѣца.

Тракийскитѣ бѣжанци иматъ своето дружество:

II) „Тракия“,

което брои около 650 члена, има сжщитѣ източници на приходъ и презъ 1926 год. е раздало 20,000 лв. парични помощи на нуждающитѣ се свои членове.

Добруджанскитѣ бѣжанци иматъ дружество:

l'alliance des Confréries Sacerdotales dans le royaume, la Commission Départementale Permanente, le Comite Scolaire et la Banque Populaire de Plovdiv.

Outre cela, les églises en ville distribuent annuellement, de leurs propres revenus (deniers des pauvres) environ 150 mille léva.

Ainsi encore le siège archiépiscopal de Plovdiv distribue annuellement, de ses propres fonds, des secours pécuniaires, des vêtements et des chaussures aux pauvres de la ville, soit une aumône générale de 30 mille léva environ.

Le conseil diocésain de Plovdiv a crée depuis quelques annés, un fonds de bienfaisance, qui servira un jour, (lorsqu'il sera suffisant pour le but) à faire ouvrir et entretenir un asile de pauvres et d'infirmes.

j) Association de correction morale et de protection des malfaiteurs mineurs des deux sexes.

Elle a été fondée en 1906, avec l'initiative des juges des deux tribunaux en ville: la cour d'appel et le tribunal départemental. Son but est de séparer, des condamnés âgés dans les prisons, les malfaiteurs mineurs et de leur donner une nouvelle éducation morale: elle s'efforce, en effet, par une surveillance continue, par le travail physique, et par l'instruction morale, à réagir sur leur conduite et à les rendre de bons citoyens, honnêtes et laborieux.

Du début à la fin de 1906, l'association a tiré de la prison et accueilli dans son asile 1310 condamnés mineurs; tandis qu'en l'année courante 1926 elle s'occupe de l'éducation de 31 condamnés pareils.

III) „Добруджа“,

което въ града брои 160 члена, има сжщитѣ източници за приходъ и презъ 1926 год. е раздало 5000 лв парична помощь.

Бѣжанцитѣ пъкъ отъ Царибродско—Босилеградско иматъ

IV) „Трънско—Царибродска дружба“,

съ около 100 члена и сжщитѣ приходни източници. Презъ 1926 год. дружбата е раздала тоже около 5000 лв. парична помощь на нуждающитѣ се.

м) Обществени безплатни готварни.

Безработицата презъ зимата и спрѣлитѣ се въ Пловдивъ презъ есеньта по-вече отъ 100 нови чифлигарски български семейства, изгонени изъ гръцка Македония дори безъ дрехи на себе си, наложиха вънъ отъ разнитѣ благотворителни дружества и други дарения, да се откриятъ безплатни обществени готварни. Единъ комитетъ отъ граждани и гражданки събра 363,193 лв. дарения въ пари и въ хранителни предмети и на 1 мартъ се откриха въ петь части на града по една готварня, които продължиха до 3 май и при които се готвѣше храна и обслужваше безплатно и съ редуване отъ граждани и гражданки, доброволно пожелали това. За 64 дни бѣха дадени 66,915 пълни обяда на най-нуждающитѣ се бѣжанци и много малко и на по-ранщни бедни пловдивски жители. За издържането на тѣзи обществени гот-

Depuis deux ans l'association a créé et organise une ferme spéciale, composée pour le moment de 300 ares de terre cultivée, située du côté occidental de la ville; toutes les branches agricoles y seront successivement représentées.

On y a déjà construit les principaux logements des pupilles, des éducateurs, du personnel de service des ouvriers, du bétail, etc. Aux travaix agricoles on ajute aussi les etudes d'après le programme des écoles bulgares primaires.

L'association s'est imposé le devoir d'élargir et d'élever cette enteprise au rang d'une institution exemplair telle qu'une ferme modèle qui puisse, avec le temps, non seulement pourvoir seule à ses besoins, mais encore instruire dans les différentes branches d'agriculture pratique, les élèves qui y ont grandi.

Outre les cotisations des membres et les dons de personnes privées, l'association reçoit aussi chaque année un secours pécuniaire de la part du Ministère de la Justice. Son budjet de revenus et de dépenses pour l'année 1926 est fixé à 135 mille léva.

Elle est administrée par un comité électif de sept personnes dont la charge est honoraire et gratuite, et le président est membre de la Cour d'Appel.

k) Associations de culture intellectuelle et de bienfaisance des réfugiés bulgares.

Par la force des traités de Berlin en 1878, de Bucarest en 1913 et de Neuilly en 1919, beaucoup de terres bulgares furent laissées sous le pouvoir étranger; les droits варни съ 50 хиляди лева помогна и главното управление на Червения Кръстъ въ София.

Друга група граждани отъ пловдивскитѣ търговци на житни храни събраха надъ 3000 кгр. брашно, стотина кгр. сапунъ и сланина и всичко това се раздѣли и раздаде на 60-на находещи се въ града въ найголѣма нѣмотия бѣжански семейства изъ Солунско.

н) Женско благотворително дружество „Постоянство“.

Основано е презъ 1905 год. съ цель да се даватъ и заякчаватъ у малкитѣ момичета, вземани отъ беднитѣ и срѣдна рѫка, безъ разлика на вѣра и народность, граждани, полезни знания, добро възпитание и умѣене на домакинска рѫчна работа, та впоследствие съсъ своя личенъ трудъ да си създадатъ и усигурятъ самостоенъ и крепъкъ челяденъ животъ. При своето срѣдно рѫкодѣлно училище дружеството приема безплатно много бедни момичета, като на най нуждающитѣ се дава презъ цѣлата година и безплатно закуска всѣки день. За тая цель то разходва отъ 35 до 40 хиляди лева.

о) Благотворително ученишко дружество „Св. Викенти де Павелъ“ при френския мѫжки колежъ.

Основано е още отъ първитѣ години следъ откриването на колежа. Членове въ това дру-

les plus sacrés de l’homme n’y sont point respectés; la population bulgare y gémit sous le double joug politique et moral; sous la pression de tous les moyens légitimes et illégitimes, les Bulgares n’y peuvent même pas s’adresser le salut mutuel en leur langue maternelle: leurs maîtres politiques poursuivent ainsi le but de les dénationaliser au plus vite.

Ne pouvant donc supporter un joug aussi onéreux, un grand nombre de ces Bulgares quittèrent leurs foyers et vinrent chercher refuge dans les limites de la Bulgarie actuelle; tandis que d’autres furent chassés par force. C’est ainsi qu’au cours de 50 ans, plusieurs centaines de mille de réfugiés, dont le nombre s’est accrû surtout en ces dernières années après les traités de Bucarest et de Neuilly, vinrent grossir successivement la population de la mère patrie. Et aujourd’hui, il n’y a pas une localité en Bulgarie qui ne recèle une personne ou une famille bulgare réfugiée.

Dans un passage plus haut, a été indiqué le nombre des réfugiés bulgares de Macédoine, de Thrace, de la Dobroudja et de la région de Tsaribrod, venus à Plovdiv en 1913 et surtout en 1919 et devenus citadins réguliers de notre cité.

Ils ont tous abandonné leurs meubles et immeubles dans leurs contrées natales, et la plupart d’entre eux mènent à présent une vie de privation et de misère.

La peine ressentie pour leurs foyers natals, l’affliction éprouvée pour les tombes de leurs proches là-bas, et la misère dans laquelle ils se trouvent ici, ont rapproché intimement ces malheureux; et, dans la mesure où le permettent жество сѫ ученицитѣ подъ рѫководството на управлението на колежа и учителитѣ отци при него съ чисто християнска възпитателна цель: насаждане у учащитѣ се състрадание и помагане на беднитѣ и нещастнитѣ. Приходитѣ му, освенъ отъ членски вноски на ученицитѣ членове, сѫ още и отъ томбола, концерти отъ колежкия оркестъръ и отъ дарения и хонораръ, каквито получаватъ преподавателитѣ отци отъ своитѣ близки и отъ редакциитѣ на европейски вестници и списания, въ които пишатъ за работитѣ на европейския изтокъ. Ученицитѣ самѝ единъ пѫть въ седмицата посещаватъ крайнитѣ части на града и намиратъ и изучаватъ бедни и въ мизерия хора и споредъ нуждитѣ имъ раздаватъ хлѣбъ, дърва, облѣкло и обувки.

Презъ 1926 год. дружеството е раздало помощь на по вече отъ за 80 хиляди лева, предимно на бѣжанци.

п) Домъ на благотворителностьта и народното здраве „Димитъръ П. Кудоглу“

Годината 1926 се ознаменува не само за Пловдивъ и България, но и за цѣлия европейски изтокъ, съ единъ много рѣдъкъ въ историята на народитѣ человѣколюбивъ и християнски жесть. Българинътъ Димитъръ П. Кудоглу, родомъ отъ изгорѣлото въ 1913 год. отъ гърцитѣ българско село Грабово въ западна Тракия, подари една нова великолепна петь етажна сграда въ самия центъръ на

les lois du pays, ils ont formé une association de culture intellectuelle et de bienfaisance, pour porter mutuellement un secours moral et matériel à ceux d'entre eux qui se trouvent dans la plus grande nécessité.

C'est ainsi que les réfugiés de la Macédoine, restée sous le pouvoir grec et serbe, se trouvent groupés dans l'association:

I) „Gotsé Deltchef“

Elle compte environ 2000 membres, dont la plupart n'ont même pas la possibilité de verser leurs cotisations mensuelles de 5 léva.

Au moyen de cotisations, de conférences, de séances, de soirées etc., l'association a pu, au cours de l'année 1926, distribuer des secours pécuniaires de 40,000 léva, à ceux de ses membres qui étaient tombés dans une misère extrême, par suite de maladie et de chômage forcé, et qui étaient chefs de famille nombreuse aux enfants en bas âge.

Les réfugiés thraciens ont leur association du nom de

II) „Thrace“,

qui compte environ 650 membres; elle a les mêmes sources de revenus, et, au cours de l'année 1926, elle a distribué des secours pécuniaires de 20,000 léva à tous ceux de ses membres qui se trouvaient dans la nécessité.

Les réfugiés de la Dobroudja ont aussi leur association du nom de:

III) „Dobroudja“;

elle compte 160 membres en ville et possède les mêmes sources de revenus; elle a distribué, au cours de l'année 1926, des secours pécuniaires de 5,000 léva.

Пловдивъ да служи на вѣчни времена за Домъ на Благотворителностьта и Народното здраве Сградата се поправя и нагласява за цельта и ще бѫде снабдена съ всички досегашни изобретения въ здравната лѣкарска наука. Въ тоя домъ ще се преглеждатъ безплатно беднитѣ, ще се изследватъ, упѫтватъ и лѣкуватъ страдающитѣ граждани и селяни безъ разлика на вѣра и народность и ще се води всестранна борба противъ най опаснитѣ у човѣчеството въ днешно време болести: детскитѣ, туберколозата, венерическитѣ и др. п. Въ тоя домъ ще се държатъ сказки, беседи, филми, изложби и др. п. за поощряване въ християнско милосърдие, морала, възпитанието и здравната наука. Г-нъ Кудоглу подари и двата си голѣми тютюневи склада въ града, отъ годишния наемъ на които, възлизащъ на 800 000 лв. за сега, ще се издържа заведението, Цѣлото дарение за сега възлиза надъ 30 милиона лева.

Негово Величество Царь Борисъ III, Министерскиятъ съветъ, Народното Събрание и безбройни дружества, общини и частни лица сѫ поднесли своитѣ благодарности и уважения на щедрия народенъ даритель.

Образувано е по желанието на дарителя и надлежно утвърдено 9 членно попечителство, което ще управлява и рѫководи заведението.

Les réfugiés enfin des régions de Tsaribrod et de Bossilégrad sont groupés dans:

IV) „La **Confrérie de Treun et Tsaribrod**",

qui compte environ 100 membres et possède les mêmes moyens de ressources. Au cours de l'année 1926, la confrérie a distribué aux membres les plus indigents des secours pécuniaires de 5000 léva environ.

J) Cuisines publiques gratuites

Le manque de travail général,—l'hiver dernier,—et l'arrivée à Plovdiv, déjà en automne, de plus de 100 nouvelles familles bulgares, chassées de la Macédoine grecque et n'ayant même pas de quoi se couvrir, imposèrent, outre la création des diverses associations et œuvres de bienfaisance, l'organisation et l'ouverture de cuisines publiques gratuites. Un comité de citadins et de citadines de Plovdiv, quêterent donc et ramassèrent des aumônes en argent et en provisions pour 36[illegible],193 léva; et, le 1-er Mars 1926, à cinq endroits de la ville, furent ouverts des cuisines publiques, qui fonctionnèrent jusqu'au 3 Mai et où des citadines volontaires y préparèrent et servirent à tour de rôle du manger gratuit; si bien, qu'en l'espace de 64 jours, 66,915 diners complets furent offerts aux réfugiés les plus nécessiteux et aux pauvres antérieurs de la ville.

L'administration générale de la Croix Rouge à Sophia aida aussi à l'entretien de ces cuisines en accordant pour le but la somme de 50 mille léva.

Un autre groupe de citadins, ramassèrent, parmi les commerçants

р) Благотворителностьта у инородцитѣ пловдивски граждани.

I. У евреитѣ.

Тѣ иматъ седемь комисии, като единъ видъ дружества, които се грижатъ да събиратъ дарения и да ги раздаватъ на беднитѣ си сънародници. Тритѣ отъ тѣхъ сѫ образувани и поддържани съсъ срѣдства отъ еврейската духовна община и отъ градско-общинския бюджетъ, а другитѣ четире разчитатъ на дарения само отъ частни лица. Всичкитѣ иматъ беднитѣ имена: Бихуръ-Холимъ, Милбушъ-Аромимъ, Генелудъ-Хасединъ, Озеръ-Далимъ, Бене-Беритъ, Девора и Езратъ-Бецаратъ. Помощьта имъ състои, освенъ въ храна, дрехи, обувки, дърва и пари, още и въ лѣкарства и гледане бедно-болни, погребални разноски, настаняване на работа и др. п. Женското дружество Девера издържа трапезария въ еврейскитѣ училища за 150 бедни ученици. Американското еврейско дружество Бене-Беритъ въ 1924 год. открива и въ Пловдивъ сиропиталище за 25 еврейчета сираци отъ войнитѣ и всѣки питомецъ е билъ покровителствуванъ отъ единъ американецъ евреинъ, при когото следъ завършване прогимназия е трѣбвало да отиде и го настани въ живота понататъкъ. Съ ограничаване отъ американския сенатъ преселването въ Америка на чужденци, сиропиталището е закрито, обаче, питомцитѣ си получаватъ помощьта отъ своитѣ покровители.

de céréales à Plovdiv, plus de 3 000 kgr. de farine, une centaine de kgr. de savon et de lard; et tout cela fut réparti entre soixante des plus nécessiteuses familles de réfugiés, des environs de Salonique.

m) Association féminine de bienfaisance „Postoïanstvo“ (Persévérance).

Elle a été fondée en 1905; son but est d'inculquer aux petites filles recrutées parmi les familles de citadins pauvres ou d'aisance moyenne, sans différence de religion et de nationalité, des connaissances utiles, une bonne éducation et de l'habileté dans le travail manuel de ménage, afin qu'elles soient un jour capables de gagner et d'assurer leur vie au moyen de leur travail personnel.

Dans son école secondaire d'ouvrage manuel l'association accueille gratuitement beaucoup de filles pauvres, aux plus nécessiteuses desquelles, elle distribue aussi pendant toute l'année un déjeuner gratuit quotidien.

Elle dépense à ce but 35 40 mille léva par an.

n) Conférence de „S-t Vincent de Paul“ au collège français de Plovdiv.

Elle remonte aux premières années de la fondation du collège. Les membres de cette société de bienfaisance sont les élèves eux-mêmes, guidés par des religieux du collège; elle repose sur les principes de charité et poursuit le but pur d'éducation chrétienne: pitié et assistance des pauvres et des malheureux.

Outre les cotisations des élèves —membres, la conférence a des

Цѣлата помощь, която се събира и раздава на бедствующитѣ въ града евреи, възлиза на 500 хиляди лева.

II. У ерменцитѣ.

Въ сравнение съ другитѣ инородни малцинства въ Пловдивъ ерменцитѣ економически сѫ били винаги по добре отъ всички други. Тежки исторически събития тѣ не сѫ преживѣли презъ времето на турското господство. Поради това у тѣхъ не се е чувствувала нужда отъ организирана и постоянна благотворителность. Обаче, следъ войнитѣ и въ Пловдивъ дойдоха доста бѣжанци ерменци изъ Турция и Гърция, повечето отъ тѣхъ въ голѣма нѣмотия. За да се облекчи донѣкѫде положението и на тѣзи нещастници, при ерменската община има нарочна комисия, която събира дарения и раздава на нуждающитѣ се, главно за Коледа и Великденъ, дрехи, обуща, храна и пари. Ежегодно се събиратъ дарения около 100—200 хиляди лева, които изцѣло се и раздаватъ.

III. У турцитѣ.

Тѣ иматъ благотворително дружество Самопомощь, на което, освенъ членски вноски, приходитѣ му състоятъ още отъ кожитѣ на заклания добитъкъ по Курбанъ-байрамъ, отъ концерти, театрални представления, томбола и дарение, 30% отъ цѣлия приходъ се дава на сирачета отъ войнитѣ и други бедни деца — ученици за облѣкло, обувки и училищни потрѣби;

revenus partiels, tels que: bénéfice de la tombola annuelle, recettes de taxe de concerts donnés par l'orchestre scolaire, offrandes volontaires d'anciens élèves; honoraires reçus par les professeurs, soit de leurs proches, soit des rédactions de revues et de journaux.

Chaque semaine les élèves visitent eux-mêmes les familles les plus malheureuses, adoptées par une commission de contrôle, et leur distribuent, suivant leurs besoins, des bons de pain, du bois, des vêtements, medicaments, loyers etc.

Au cours de l'année 1926, la Conférence a dispensé, principalement à des refigiés, des secours de plus de 80 mille léva.

o) Maison de bienfaisance et d'assistance publique „Dimitri Koudoglou"

L'année 1926 est marquée, non seulement pour la ville de Plovdiv et pour la Bulgarie, mais encore pour tout l'orient européen, par un geste chrétien et humanitaire que l'on rencontre très rarement dans l'histoire des peuples: le Bulgare, Dimitri P. Koudoglou, originaire du village bulgare „Gabrovo" (qui était situé dans la Thrace Occidentale et qui fut, en 1913, incendié par les Grecs), offrit à ses compatriotes une superbe bâtisse nouvellement construite au centre même de la ville, pour qu'elle serve à perpétuité de „Maison de bienfaisance et d'assistance publique".

La bâtisse est en train d'être remaniée et accommodée pour le but et sera munie de toutes les inventions modernes de la science médicale.

30°/₀ се дава за лѣкуване на бедно-болни и 40°/₀ на бедни вдовици. Дружеството има годишенъ приходъ отъ 80 до 100 хиляди лева и толкова разходъ. Турската пъкъ духовна община отъ своя бюджетъ ежегодно раздава на бедни нуждающи се повече отъ 100 хиляди лева.

c) Върховенъ Комитетъ на Благотворителностьта въ Пловдивъ.

Презъ последната свѣтовна война, поради голѣмото число ранени и болни войници и увеличаването и инъкъ числото на беднитѣ и нуждающитѣ се отъ помощь граждани, по починъ на самото гражданство презъ 1916 год. се образува въ града Върховенъ Комитетъ на Благотворителностьта. Неговата цель бѣше преди всичко да обедини всички други благотворителни дружества въ града, та всички дружно да се отзоватъ на голѣмитѣ нужди въ подпомагане на нѣмотнитѣ въ града, а тжй сжщо и на войницитѣ на бойното поле. Комитетътъ разви голѣма дейность и въ разстояние на нѣколкото години той събра дарения въ пари и предмети надъ 2 милиона лева, които и изразходва за цельта.

Голѣмитѣ загуби въ хора презъ войнитѣ; многобройнитѣ вдовици, сираци и инвалиди; разстройството на цѣлия стопански строй въ страната; напливътъ на стотици хиляди въ мизерия бѣжанци; тежкитѣ до безчовѣчность задължения и ограничения по мирнитѣ договори, прибавени отгоре и голѣ-

Dans cette maison: les malades pauvres seront examinés gratuitement; les citadins et villageois souffrants, de toute religion et nationalité, seront étudiés, soignés et dirigés par des conseils sanitaires; une lutte opiniâtre sera menée contre les trois maladies actuelles les plus dangereuses de l'humanité: d'enfants, de poitrine et vénériennes.

Dans cette maison encore, seront faites et données des lectures littéraires, des conférences, des représentations cinématographiques, des expositions etc. avec le but d'éveiller chez les gens la pitié chrétienne, d'encourager le sentiment de moralité et la bonne éducation et de propager la science médicale.

Monsieur Koudoglou a offert aussi ses ses deux grands dépôts de tabac en ville: c'est avec le loyer de ces derniers — s'elevant à 800 mille léva pour le moment — que l'établissement sera entretenu.

Toute la valeur de l'offrande représente pour le moment plus de 30 millions de léva.

Sa majesté le Roi Boris III, le Conseil des Ministres, l'Assemblée Nationale et de nombreuses associations, communes et personnes privées, présentèrent au généreux bienfaiteur national, leurs sentiments les plus chaleureux de reconnaissance et de considération. Selon le désir du donateur, un comité curateur de 9 personnes est nommé et dûment approuvé, pour administrer et diriger les affaires de l'établissement.

митѣ морални терзания, — всичко това внесе дълбоки промѣни въ живота и се създадоха нови и голѣми социялни нужди и болки.

Една организирана по законодателенъ редъ и рѫководена отъ държавната власть обществена благотворителность и взаимопомощь се налага.

13. Духовно-черковно устройство.

Епископъ Ерма, ученикъ на апостолитѣ Павелъ и Андрей, се счита за основатель на първото християнско общество-черква въ Пловдивъ презъ I в. сл. Христа. Впоследствие градътъ е билъ въздигнатъ въ митрополитско седалище на голѣма и знатна епархия, която се наричала Тракийска и която е мѣнила своитѣ предѣли презъ разнитѣ политически на полуострова промѣни. Въ началото тя е обемала 5 епископства, къмъ VII в. се увеличили на 8, а презъ времето на българския царь Симеона — края на IX в. — числото имъ достигнало 10. Тогава въ предѣлитѣ ѝ влизала цѣлата почти Тракия съсъ Срѣдногорието и голѣма часть и отъ Родопитѣ, дето е била въ съседство съ епархията Филипи (Драмската).

Презъ времето на турското господство та до руско турската война въ 1877/78 години, Пловдивската епархия е обемала цѣлия тогавашенъ Пловдивски санджакъ (окрѫгъ), съ Ихтиманската, Чирпанската, Борисовградската и Хасковската сегашни административни околии и Ахѫ-челебийската въ вѫтре-

q) Bienfaisance chez les citadins étrangers de Plovdiv.

I) Chez les Juifs:

Ils ont sept commissions ou sortes de petites associations, qui sont chargées de quêter des offrandes et de les distribuer à leurs compatriotes pauvres. Trois de ces commissions sont organsées et entretenues par la communauté religieuse juive et par les moyens du budget municipal en ville; les quatre autres ne comptent que sur les offrandes de personnes privées. Toutes ces commissions portent les noms suivants: „Bihoure—Holime Milbouche—Aromime. Guénéloude — Hassedine, Ozère-Dalime. Béné-Bérite, Dévora et Ezrate-Betsarate".

Leur assistance consiste non seulement en nourriture, vêtements, souliers, bois de chauffage et argent, mais encore en médicaments, soin de malades pauvres, frais d'enterrement, placement d'ouvriers sans travail etc; L'association féminine „Dévora" entretient, dans les écoles juives, un réfectoire commun de 150 couverts pour les élèves pauvres. L'association américaine juive „Béné-Bérite" a ouvert à Plovdiv, en 1821, un orphelinat pouvant renfermer 25 enfants juifs, orphelins des guerres. Chacun de ces petits orphelins était protégé par un juif américain; et, lorsqu'ils avaient terminé le progymnase, ils allaient auprès de leurs tuteurs qui devaient prendre le soin de les placer ensuite dans la vie. Par suite de la restriction dans l'immigration en Amérique, imposée par le sénat américain, l'orphelinat fut fermé dans la suite; mais les puшностьта на Родопитѣ, едновремешната Смоленска епископия. Днешнитѣ предѣли на епархията сѫ освенъ пакъ цѣлия административенъ Пловдивски окрѫгъ, още и отъ Хасковския окрѫгъ и цѣлитѣ днесъ Пашмаклийски и Мастанлийски нови окрѫзи въ Родопитѣ.

Пловдивската епархия състои отъ 8 архиерейски намѣстничества, 388 енории, 360 черкви, 275 параклиси 10 мѫжки и 2 девически монастири. Най-старата черква въ цѣлата епархия е „Св. Богородица" въ с. Пателеница, Пазарджишко, съградена въ 1708 год.

Тъй отъ рани времена проникнало и разпространено християнството въ Пловдивската епархия съ нейния голѣмъ обсегъ на югъ, то и религиозното чувство е било силно развито въ мѣстното население. Особено севернитѣ поли, па и цѣлитѣ Родопи до Егейскитѣ брѣгове, сѫ били усѣени съ многобройно число монастири, черкви и оброчища. Това и днесъ се потвърдява отъ топонимията на страната, следитѣ отъ развалини на богомолни християнски сгради и отъ преданията, а най-много отъ споменатия и на друго мѣсто по-преди домашенъ български писменъ паметникъ (Захариевъ). Споредъ него, презъ XVII в., когато се извършило поголовното помохамеданчване на Родопскитѣ българи (Чепино), новитѣ мохамедани — помацитѣ, били заставени отъ ходжитѣ и турскитѣ властници, та унищожили 33 монастири и 218 черкви, находящи се между Костенецъ и Станимака.

pilles continuent à recevoir le secours de leurs protecteurs.

Toutes les offrandes d'assistance qui sont ramassées, et dispensées aux juifs indigents de la ville, remontent à une valeur pécuniaire de 500 mille léva par an.

II) Chez les Arméniens.

Par rapport aux autres minorités étrangères à Plovdiv, les Arméniens ont toujours été le mieux favorisés au point de vue d'économie sociale. Ils n'ont point vécu d lourds évènements historiques au temps du joug turc. Aussi, n'ont-ils point senti le besoin de bienfaisance organisée et permanente.

Après les guerres, cependant, beaucoup de réfugiés arméniens de Turquie et de Grèce vinrent s'établir aussi à Plovdiv; et la plupart d'entre eux se trouvant actuellement dans une grande indigence. Afin donc d'alléger quelque peu la situation de ces malheureux, une commission spéciale est attachée à la commune arménienne: elle quête des aumônes et distribue aux nécessiteux, principalement pour les fêtes de Noël et de Pâques, des vêtements, des chaussures, de l'argent. La commission recueille et distribue des offrandes pour 100—120 mille léva par an.

III) Chez les Turcs.

Ils ont une association de „bienfaisance mutuelle" dont les revenus, outre les cotisations, sont constitués encore du prix des peaux de bétail tué à la fête du „Courban Bairam", de taxes de concerts et de séances recréatives, de recettes de tombolas, d'offrandes volontaires etc.

Турцитѣ въ своя мохамедански култовъ фанатизъмъ, па и по политически съображения, не сѫ търпѣли християнски храмове въвъ владенията имъ. Тáкивато сѫ били разрушавани безспирно, а други обръщани на джамии, бани и конюшни. И когато въ седалищата на привилегированитѣ духовници — владици на Вселенската патриаршия допущали понѣкога построяването на християнски храмъ, то частни лица, фанатици турци, впоследствие сѫ го изгорявали, унишожавали. И докато траели такива, тѣ сѫ били наполовина скрити въ земята, отвънъ ниски и прости, че да бѫдатъ въ нищо не различавани и отъ най-беднитѣ християнски жилища. Въ селата пъкъ съвсемъ се не допущало да се строи и сѫществува християнски храмъ. Въ недѣлни и празднични дни селянитѣ, внимателно и скришно да ги не забележи нѣкой турчинъ, се събирали въ частна кѫща, изваждали нѣкоя грижливо криена икона, палѣли свѣщь и се молѣли, а следъ това пакъ си скривали иконата и изтривали всѣки знакъ отъ палене на свѣщь и богумолие. Мирски лица тоже скришно земали отъ владиката въ града причастие и пакъ скришно причащавали селянитѣ презъ време на поститѣ.

Пѫтешественикътъ Герлахъ презъ 1578 г. въ града Пазарджикъ при Пловдивъ намѣрилъ всичко 30 християнски кѫщи, но безъ черква и безъ свещеникъ, а въ Пловдивъ тогава имало само 250 християнски кѫщи. Той видѣлъ и развалинитѣ отъ разрушената стара черква Св.

Un 30% de tous les revenus est distribué aux orphelins et orphelines des guerres et à d'autres enfants ou élèves pauvres; un autre 30% est donné pour le traitement et le soin de malades pauvres; un 40% enfin est réparti entre les veuves indigentes.

L'association a 80—100 mille léva de revenus et de dépenses par an. La commune religieuse turque, d'autre part, distribue annuellement de son propre budget, plus 100 mille léva à de pauvres nécessiteux.

p) Comité suprême des œuvres de bienfaisance à Plovdiv

Pendant la dernière guerre mondiale, le grand nombre de soldats blessés et malades et l'acroissement d'autre part des pauvres et nécessiteux en ville, firent sentir en 1916, le besoin d'un **comité suprême des œuvres de bienfaisance.**

Son but, avant tout, était d'unifier les différentes autres associations de bienfaisance en ville, afin d'en faire tendre les efforts communs et plus efficaces vers le soulagement des besoins et des misères parmi les citadins en ville et les soldats du front. Le comité déploya une grande activité; en l'espace de quelques années, il ramassa et distribua des offrandes d'objets et d'argent pour 2 millions de léva.

La grande perte d'hommes pendant les guerres, le grand nombre de veuves, d'orphelins et d'invalides, la désorganisation dans tout le système économique du pays, l'affluence de réfugiés indigents, les lourdes conditions et restrictions inhumaines des traités de paix, les grandes souffrances mo-

Парашкева, днесъ възобновената Св. Петка.

Чакъ къмъ края на XVI в. и началото XVII в., съ започване да се увеличава християнското население въ града, турцитѣ почнали да позволяватъ строенето на черкви, но впоследствие при първи случай били изгорявани. Освенъ това, черковната сграда е трѣбвало да бѫде отдалечена отъ турскитѣ жилища и джамии, за да не се дразни турското религиозно чувство. Такива съградени и възобновявани полуподземни черкви тукъ-тамъ сѫ запазени и до днесъ (Пещера, Станимака). Тъй митрополитската въ Пловдивъ черква Св Марина е съградена въ 1602 год., но отъ тогава насетне нѣколко пѫти опожарявана. Днешниятъ ѝ видъ и строежъ е отъ 1856 год.

Отъ началото на XIX в., отъ когато турското могѫщество отслабнало, почнали да се строятъ открито по хубави и личейки на видъ християнски храмове; почнало да се допуща и направата и употрѣбяването и на камбани и клепала при тѣхъ.

Тъй въ града Пловдивъ, въ който е имало митрополитъ на привилегированата Вселенска патриаршия, черквитѣ тоже сѫ унищожавани, тъй че днесъ нѣма ни една запазена стара черква отъ времената преди XIX в. Всички сѫществующи днесъ въ града черкви сѫ строени въ ново време, т. е. отъ началото на миналия вѣкъ. Тѣ сѫ следнитѣ: Св Недѣля, строена презъ 1832 година; Св. Константинъ и Св. Елена въ 1832.; Св. Богородица, съборната, въ 1844 год.; Св.

rales enfin — tout cela amena des transformations profondes dans la vie et fit créer de nouvelles et grandes misères et nécessités sociales.

On sent donc le besoin d'une assistance publique et mutuelle organisée, qui repose sur le principe des lois du pays et qui soit dirigée par l'état lui-même.

13. Organisation spirituelle éclesiastique.

L'évêque Hermas, disciple de S-t Paul est considéré comme le fondateur de la première église chrétienne à Plovdiv au I-er siècle de notre ère. Dans la suite, la ville fut élevée au rang de siège métropolitain et de centre du Diocèse thrace, dont les limites changèrent avec les différents changements politiques dans la Presqu'île.

Au début, le diocèse comprenait 5 évêchés; vers le VII-e siècle, ces derniers s'accrurent au nombre de 8; tandis qu'à l'époque du roi bulgare Siméon, c-a-d. vers la fin du IX-e et le commencement du X-e siècle, ils atteignirent le nombre de 10; presque toute la Thrace avec la région de la Sredna-Gora et une partie des Rhodopes, étaient alors comprises dans ce grand diocèse qui limitait avec celui de Philippi ou de Drama.

Au temps de la domination turque, et d'ailleurs jusqu'à la guerre russo-turque, en 1877-78, le diocèse de Plovdiv embrassait tout le sandjak de Plovdiv d'alors; les arrondissements administratifs actuels de Tchirpan, Ikhtiman, Borissovgrade et Haskovo, et l'an-

Димитъръ въ 1844 година; Св. Петка, старата, въ 1850 год.; Св. Марина, митрополитската, въ 1856 год; Св. Харалампий въ 1873 гов.; Св. Петка, новата, въ 1882 год.; Св. Георги въ 1883 год; Св. Архангелъ, при гробищата, въ 1883 г.; Св. Кирилъ и Методий въ 1884 год.; Св. Троица въ 1924 год. и сега строещата Св. Ив. Рилски, съградена въ 1849 г., а изгорѣла въ 1923 година.

Въ тѣзи черкви служатъ 15 свещеници, а цѣлиятъ градъ е раздѣленъ на 18 енории.

Отъ всичкитѣ черкви забележителни сж: Св Марина, въ която иконостасътъ, тронътъ и амвонътъ сж изцѣло съ богато и художествено изработена ажур на рѣзба, и съ вещо и естетично нагласени декоративни форми на рзстения и животни; „Св. Недѣля“ е тоже съ рѣзбарски иконостасъ и владишки тронъ съ богати и сложни композиции; параклисътъ при „Св. Богородица“ съсъ стари икони отъ немалко значение за черковната живопись, и „Св. Димитъръ“ тоже съсъ стари икони и забележителенъ мраморенъ иконостасъ, донесенъ на времето си отъ Москва. Освенъ това, въ двора на черквата „Св. Богородица“ сж гробоветѣ на знатнитѣ пловдивски иерарси Панаретъ и Натанаилъ и на народнитѣ труженици Хр. Г. Дановъ, Иоакимъ Груевъ, Д-ръ Чомаковъ и други.

Въвъ всички почти черкви има и добре устроени черковни пѣвчески хорове.

Всѣка черква си има изборно отъ енорияшитѣ черковно нас-

cien évêché de Smolène ou d'Akheu Tchélébi, a l'intérieur des Rhodopes.

Les limites actuelles du diocèse embrassent, outre tout le département administratif de Plovdiv, encore la ville de Koprivchtitsa du département de Sophia, les arrondissements de Haskovo et Borissovgrade du département de Haskovo et les nouveaux departements actuels de Mastanleu et de Pachmakly dans les Rhodopes. Le diocèse de Plovdiv est composé de 8 vicariats épiscopaux, 388 paroisses, 360 églises, 275 chapelles, 10 monastères d'hommes et 2 monastères de femmes

La plus ancienne église de tout le diocèse est celle de „Notre Dame“, construite en 1708, au village de Patélénitsa, dans l'arrondissement de Pazardjik.

Ainsi donc le christianisme a pénétré, et a été propagé dans le diocèse de Plovdiv, dès les premiers moments presque de son apparition; aussi le sentiment religieux a-t-il été très developpé chez la population indigène. Les pieds septentrionaux surtout des Rhodopes et même le littoral de la Mer Egée furent parsemés d'un grand nombre de monastères, d'eglises et de chapelles ou lieux saints

Cela est prouvé de nos jours encore par la toponomie du pays, les vestiges de ruines de temples chrétiens, les traditions, et surtout, par le monument domestique bulgare mentionné dans un passage antérieur (monument de Zahari). D'après ce dernier, au XVII-e s lorsqu'eut lieu la mohamétisation forcée des Bulgares des Rhodopes (Tchépino), les nouveaux mohamétans ou les pomaks furent тоятелство, което управлява черковнитѣ имоти, държи смѣтkитѣ по приходитѣ и разходитѣ и се грижи за реда и благолепието на храма.

Като митрополитско седалище, сжществува въ града и свещеническо братство, състоящe отъ членове само свещеници и черковно-административни служители Главната му цель е духовно-религиозната просвѣта на християнитѣ въ града и епархията и благотворителность.

Въ помощь на митрополита по духовното управление на епархията се намира епархийскиятъ духовенъ съветъ, състоящъ тоже само отъ духовни лица и действующъ по наредбитѣ на Екзархийския уставъ на Българската православна народна черква, приетъ отъ Vill Обикновено Народно Събрание презъ 1895 година. Дейностьта на съвета състои да разглежда спорове между духовни лица, родствени и бракоразводни дѣла, да надзирава дѣлата на черковнитѣ настоятелства и др п.

Днесъ на чело на Пловдивската епархия стои Негово В. Преосвещенство Митрополитъ Максимъ, заслужилъ народенъ деецъ, черковенъ труженикъ и книжовникъ и председатель на Св. Синодъ на Българската народна черква.

Пловдивъ е седалище и на западно-православенъ (католически) архиепископъ, подъ чието ведомство се намиратъ всички католици въ предѣлитѣ на България. Въ града има една католишка черква **„Св. Лудвигъ“**, построена презъ 1861 год на мѣстото на друга така-

obligés par les „hodja“ (prêtres turcs) et les chefs turcs, de détruire et d'anéantir 33 monastères et 218 églises situés, entre Kosténets et Stanimaka.

Dans leur fanatisme religieux, et d'ailleurs par considérations politiques, les Turcs ne toléraient point de temples chrétiens dans leurs possessions: ils les détruisaient continuellement ou les transformaient en mosquées bains et écuries. Et lorsque parfois, certains sièges épiscopaux privilégiés grecs obtenaient la permission de bâtir une église, des personnes privées fanatiques turques avaient vite fait chaque fois de l'incendier et de l'anéantir Et si certains temples chrétiens parvenaient à être conservés, c'était parce qu'ils étaient à moitié cachés dans la terre, bas et simples, et qu'ils n'étaient distingués en rien des habitations chrétiennes les plus pauvres. Tandis que dans les villages, il n'était point permis de construire une église. Les dimanches et les jours de fête, les paysans se réunissaient bien attentivement et en cachette des turcs dans une maison particulière, tiraient une icone soigneusement cachée, allumaient un cierge et priaient ainsi; puis ils recachaient l'icone, essuyaient toute trace de cierge allumé et enlevaient tout signe de culte.

C'est avec le même mystère que des personnes laïques allaient chercher de l'évêque la sainte communion et la portaient et distribuaient aux paysans pendant le carême.

En 1578, l'explorateur Gerlach trouva dans la ville Pazardjik près de Plovdiv, 30 maisons chrétiennes en tout; et elles étaient sans égва, въздигната презъ 1836 год. Въ черквкта „**Св. Лудвигъ**" се намира паметникътъ — гробъ на покойната първа българска княгиня Н. Ц. В. Мария Луиза, майката наН. Ц. Величество Борисъ III. Забележителенъ е въ тая черква и органътъ музикаленъ, направенъ преди 200 години, служилъ за такъвъ въ четире други черкви на западъ и подаренъ отъ една черква въ Буда-Пеща. Въ града има една католишка енория, а въ околията други 11, въ които обслужватъ 28 свещеници, всички по народность българи.

На чело на викарията днесъ е Н. В. Преосвещенство Викенти Пѣевъ, българинъ отъ с. Балтаджи, Пловдивско.

Въ двора на бившата сграда на френския колежъ, сега духовната семинария, се намира униятската черква „**Възнесение**", въ която се служи по източенъ обрядъ на черковнославянски езикъ. Униятитѣ българи въ града съставятъ 1 енория съ 2 свещеници.

Ерменцитѣ иматъ 1 черква „**Св. Георги**", строена презъ 1828 година. Тѣ съставятъ една енория съ трима свещеника. Има и една гръцка черква, построена презъ 1860 год. отъ Георги Цукала, пришелецъ гръкъ отъ Закинтосъ, Ионическитѣ острови.

Евангелиститѣ, които иматъ началото си въ града отъ 1857 година., си иматъ тоже голѣма и хубава черква, построена презъ 1899 г.

Турцитѣ иматъ около 25 джамии, отъ които само нѣколко служатъ днесъ за молитвени домове. Отъ тѣхъ по старинность-

lise et sans prêtre; tandis qu'il y avait alors à Plovdiv 250 maisons chrétiennes. Le même voyageur vit les ruines de l'ancienne église „S-te Paraskéva", restaurée plus tard et surnommée de nos jours encore „S-te Petka".

Ce n'est que vers la fin du XVI et le début du XVII-e s., lorsque la population chrétienne en ville commença à s'accroître, que les Turcs se décidèrent à permettre la construction d'églises; mais, dans la suite, ces dernières étaient brulées, à la premiére occasion. D'autre part, la bâtisse écclésiastique devait être éloignée des habitations et mosquées turques, à moitié enfouie dans la terre et présentant au dehors l'aspect le plus simple: elle ne devait point, ainsi, froisser le sentiment religieux des Turcs. On trouve encore conservées par-ci, par-là, de pareilles églises construites à moitié dans le sous-sol. (Pechtéra, Stanimaka).

L'église métropolitaine „S-te Marine" à Plovdiv fut construite en 1602; mais depuis, elle fut incendiée et restaurée à plusieurs reprises. Le sanctuaire actuel date de 1856.

Au début du XIX-e siècle, lorsque la puissance turque tommba en décadence, on commença à construire ouvertement de plus beaux temples chrétiens, à l'extérieur remarquable, et à fabriquer et employer des cloches ou des agiosimandres.

Or même à Plovdiv, qui à été cependant un siege métropolitain privilègié du Patriarcat œcuménique les églises chrétiennes avaient été plus d'une fois anéanties; si bien qu'on ne saurait y trouver та и архитектурното си значение сж: Ески джамия, най-голѣмата и находяща се въ срѣдата на града въ седловината между Сахать-тепе и Джамбазъ тепе, строена презъ XVI в.; джамията Гаази хаджи Измаилъ бей, градена въ 1426 г., и наблизо до нея Имаретъ джамия, край р. Марица и не далечъ отъ по-преди споменатата, съградена презъ 1452 год. За последната има предание, че е била християнски храмъ, обърнатъ въ джамия, и че въ нея сж довеждани и помохамеданчвани българскитѣ първенци изъ Родопитѣ. Такова предание има и за Ески-джамия, за което се помена на друго мѣсто по-рано.

14. Учебно дѣло.

Килийнитѣ училища сж първитѣ огнища на българската духовно-просвѣтна култура. Тѣ водятъ своето начало още отъ времето, когато българскиятъ народъ е приелъ християнската вѣра (IX в.), Създателитѣ на общата славянска писменость и просвѣта сж излѣзли отъ тъмнитѣ килии на монастиритѣ и черквитѣ въ българскитѣ земи.

Килийнитѣ училища и презъ тежкото и мрачно робство на българския народъ подъ турцитѣ и фанариотитѣ сж били едничкитѣ слаби на гледъ изкрици, конто сж блещукали и пазили славянския езикъ и българския народенъ духъ. Учители въ тѣзи училища сж били монаси и свещеници, а по-отпосле учители ставали въ тѣхъ и мирски лица. Учението е било чисто религиозно — черковно-

aujoud'hui une seule église ancienne du XIX-e siècle.

Toutes les églises actuelles en ville ont été construites à l'époque moderne, c-à-d au début du siècle dernier; telles sont: „S-te Nédélia“ construite en 1832; „S-t Constantin et S-te Hélène“ — en 1832; „Notre-Dame“, (la cathédrale), en 1844: S-t Dimitri“ — en 1844; „S-te Petka“, (l'ancienne), en 1850; S-te Marine“ ,(l'église métropolitaine) — en 185t; „S-t Haralamby“ — en 1873 „S-te Petka“, (la nouvelle), en 1882; S-t Georges“ — en 1883; „St Archange“, (près du cimetière) — en 1888; „S-t Cyrille et Méthode“ en 1884; „Ste Trinité“, — en 1924 et l'église „St Jean du Rilo“ en train d'être restaurée à present, construite en 1849 et brûlée en 1923.

Le service dans ces églises est fait par 15 curés, tandis que la ville est divisée en 18 paroisses.

De toutes ces églises, les plus remarquables sont les suivantes: «S-te Marine“, dont l'iconostase, le trône et l'ambon (la chaire) sont entièrement formés de découpages àjour riches et artistiques, et garnis d'une manière habile et esthétique de formes décoratives, de plantes et d'animaux; „Ste Nédélia“ dont l'iconostase et le trône sont aussi composés de découpages aux formes richement diversifiées; la chapelle près de „Notre-Dame“ possédant de vieilles icones d'une grande importance et valeur pour la peinture religieuse; „S-t Dimitri“ renfermant aussi de très vieilles icones, et un iconostase en marbre apporté autrefois de Moscou.

D'autre part, on voit bien conчетене на черковнитѣ книги по славянски езикъ и заучване на изустъ молитви. Въ по-ново време почнало да се учи по нѣщо и отъ история и смѣтане. Килийнитѣ училища сѫ сѫществували въ нѣкои затънтени български селища чакъ до освобождението, особено въ малки селца, дето нѣмали срѣдства за издържане учитель особенъ и обществено училище.

Рилскиятъ монастиръ е ималъ своя метохъ и въ Пловдивъ. Когато идвали и престоявали за повече време рилски монаси — таксидиоти въ града, побудни българи граждани пращали своитѣ деца да се научатъ на четмо по славянски и нѣкоя молитва наизустъ. Сѫщото е правено и въ ближнитѣ до града монастири, но това е ставало твърде скрито отъ фанариотското око на гръцкия владика и неговитѣ хора.

Обществени училища почватъ да се откриватъ най-напредъ въ нѣкои отдалечени отъ седалищата на гръцкитѣ владици планински селища и въ по-буднитѣ български градове изъ Македония, Моравско, Стара-планина, Срѣдногорието, Родопитѣ и др. Въ града Пловдивъ е имало едно общо гръцко училище, въ което се учели децата и на българи, и на гърчеещи се само на гръцки езикъ. За издържането на това училище тогава най-много помагалъ голѣмия и знатенъ родъ Чалъковци, отъ които, както се видѣ по-преди на друго мѣсро, Голѣми Вълко пръвъ поискалъ наредъ съ гръцкия да се учатъ децата и на български езикъ. И понеже тогавашниятъ влади

servées dans la cour de „Notre Dame, les tombes des évêques illustres de Plovdiv, — Panarète et Nathanaël, — et celles des pionniers nationaux — Chr. G. Danof, Ioakime Grouef, Dr Tchomakof et d'autres.

Presque dans toutes les églises il y a aussi des choeurs religieux bien organisés.

A la tête de chaque église il y a un comité électif religieux composé de paroissiens, qui régit les biens ecclésiastiques, tient les comptes des revenus et des dépenses et a soin de l'ordre et de la magnificence du temple.

En sa qualité de siège métropolitain, la ville possède aussi une confrérie sacerdotale, composée exclusivement de prêtres et de clercs; le but de cette confrérie est de propager l'instruction religieuse et de pratiquer la bienfaisance parmi les chrétiens de la ville et du diocèse.

Le métropolite est secondé dans son administration spirituelle de la paroisse et du diocèse, par le conseil suprême diocésain, composé aussi exclusivement de personnes religieuses et agissant selon le règlement des statuts de l'exarchat de l'Eglise Nationale Orthodoxe Bulgare; ces statuts ont été approuvés et acceptés, en 1895, par la VIII-e Assemblée Nationale Ordinaire. L'activité du comité consiste à examiner les débats survenus entre des personnes religieuses, les affaires de famille et les procès de divorce, à surveiller les actes des comités religieux etc.

A la tête du diocèse, se tient aujourd'hui Sa Grandeur le Métropolite Maxime, digne successeur des premiers evêques bulgares de ка Никифоръ отказалъ, то въ 1839 год. Голѣми Вълко на свои срѣдства съградилъ ново училище, въ което по негово желание започнало да се преподава и на български. Завела се борба между гръцката митрополия и българитѣ първенци, която била началото на развилия се по-после черковенъ въпросъ и освобождението на българския народъ отъ подтисническото духовно иго и елинизацияат на Вселенската патриаршия.

Съградили се и други училища, открили се и класно епархийско и отдѣлно девическо, и Пловдивъ въ началото на втората половина на XIX в. ималъ първитѣ добре уредени обществени училища, въ които се учили българчета изъ всички български покраини и които направили толкова много за пробуждането, просвѣтата и подигането народностното чувство и духъ у българския народъ. Така, въпреки всестраннитѣ силни и властни спънки и борби, българското учебно дѣло здраво заседнало и добило своята по европейски образецъ уредба въ града и областьта още преди освобождението.

Пловдивската семинария подъ името Св. Кирилъ и Методий е имала презъ времето на своето сжществуване до освобождението високо просвѣтени управители и учители. Освенъ великанитѣ Найденъ Геровъ и Иоакимъ Груевъ, управители сж били и Хр. Стояновъ и Хр. Павловъ, следъ освобождението издигнати на високи български магистрати, а училищни настоятели били първитѣ граждани тогава: Чалъковци, Гешовци и

Plovdiv, écrivain religieux et président du S-t Synode de l'Eglise Nationale Bulgare.

La ville de Plovdiv est aussi siège d'un archevêque catholique, sous la juridiction religieuse duquel se trouvent tous les catholiques latins du royaume bulgare. Il y a en ville une église catholique du nom de „S-t Louis“, construite, en 1861, sur l'emplacement d'une ancienne autre église qui avait été édifiée en 1836. Dans cette cathédrale se trouve le mausolée de la première princesse bulgare, feu Son Altesse Royale Marie-Louise, mère du roi actuel, Sa Majesté Boris III.

Il faut remarquer aussi, dans cette église, le grand orgue, vieux de 200 ans, ayant servi dans quatre autre églises d'Occident et ayant été offert par une église de Buda-Pest.

Il y a une paroisse catholique en ville et 11 autres dans l'arrondissement qui sont desservies par 28 prêtres, tous de nationalité bulgare.

A la tête du vicariat se tient, aujourd'hui, Sa Grandeur Monseigneur Vincent Péef, bulgare originaire du village „Baltadji“, des environs de Plovdiv.

Dans la cour de l'ancienne bâtisse du collège français, (actuellement séminaire orthodoxe) se trouve l'église uniate de „l'Ascension“, où les services religieux sont faits en rite oriental et en langue slave. Les uniates bulgares en ville forment une paroisse desservie par 2 prêtres.

Les Arméniens ont une église du nom de „S-t Georges„, construite en 1828. Ils constituent une paroisse avec 3 prêtres.

Il y a aussi une église grecque,

др. Програмата на училището е била запълнена съ всички свѣтски науки въ филологическия й отдѣлъ и съ богословски въ философско-богословския. Издържането на българскитѣ училища въ града до освобождението е било отъ дарения на родолюбивитѣ българи граждани и на училищенъ данъкъ, който съ позволение на турското правителство е събиранъ отъ епархията. Презъ времето отъ 1850 до 1875 год. за двѣтѣ класни, мжжко и девическо, български училища сж били изразходвани 12,000 турски лири, днешни пари около 8 милиона лева. Следъ освобождението и двѣтѣ сж превърнати въ пълни гимназии.

Днесъ народната просвѣта въ България има своето пълно устройство по редица законоположения, правилници и програми. На първо мѣсто е това, че децата на всѣки български гражданинъ, безъ разлика на вѣра и народность, подлежатъ на задължително учение отъ 6 до 14-та си годишна възрасть. И въ предѣлитѣ на държавата нѣма селище, което да е лишено отъ училище.

Презъ учебната 1925—1926 година училищното дѣло въ Пловдивъ е следното:

а) Български училища.

4 **забавачници** съ 4 учителки и 250 деца момчета и момичета отъ 4 до 7 годишна възрасть. 17 **първоначални училища** съ 94 учители и учителки и съ 3678 ученици и ученички отъ 7 до 11 годишна възрасть. 6 **прогимназии** отъ

édifiée en 1860, par Georges Tsoukallas grec originaire de Zakhitos, dans les îles Ionniennes.

Les protestants, qui tiennet leur existence en ville depuis 1857, possèdent aussi un grand et joli temple, élevé en 1899.

Les Turcs ont environ 25 mosquées, dont, aujourd'hui, quelques unes seulement servent de lieux de prière. Celles qui ont quelgue valeur comme antiquité ou architecture sont: les suivantes Esky Djamia, la plus grande mosquée de la ville, située au centre même de la cité, aux pieds des Djambaz-Tépé et Sahat-Tépé, et construite au XVI-e siécle; la mosquée de „Gazy Hadji Ismaïl Bey, édifiée en 1426; et la mosquée „d'Imarète , située non loin de la précédente, près de la Maritsa, et bâtie en 1452. Une tradition rapporte que cette dernière mosquée fut une ancienne église chrétienne et que c'est là que furent amenés et mohamétisés les bulgares notables des Rhodopes.

Il existe une tradition semblable pour „l'Esky-Djamia".

14) Instruction Publique.

Les ecoles claustrales sont les premiers foyers de la culture intellectuelle bulgare. Elles mènent leur origine depuis l'époque où le peuple bulgare embrassa le christianisme (IX-e s.). Les fondateurs de la littérature et de l'instruction générale slave, sont sortis des cellules sombres des monastères et des églises parsemés sur les terres bulgares.

Même durant le lourd asservissement du peuple bulgare sous le joug des Turcs et des Phanariotes, les écoles claustrale furent les seules étincelles които едната образцова при учителския институтъ, всичко съ 95 учители и учителки и съ 2121 ученици и ученички.

Всичкитѣ се помѣщаватъ въ 32 помѣщения, отъ които 4 сгради сж отъ преди освобождението, 23 сж строени следъ, а 5 сж частни, вземени подъ наемъ

За заплата на учителитѣ и учителкитѣ въ горнитѣ училища презъ сжщата учебна година е изразходвано, заедно и съ добавъчното отъ общината възнаграждение, всичко 4,483,086, лв., а за прислуга, учебни пособия, покжщнина, отопление и освѣтление и за облѣкло на бедни ученици — 1,835,898 лв, или всичко 6,398,184 лв., дадени отъ срѣдствата на общината.

Срѣдни учебни заведения сж:

I. **Учителски институтъ**, откритъ въ 1903 год., за да приготвя учители и учителки за прогимназиитѣ. Презъ учебната 1925/2926 год. е ималъ въ историко филологическия си отдѣлъ въ първия курсъ 73, а въ втория 30 ученици и ученички; въ физикоматематическия отдѣлъ въ първия курсъ 66, а въвъ втория 30, всичко въ двата отдѣла и въ двата имъ курса 199. Преподаватели съ директора заедно сж били 15 души. Къмъ него се числи и едната прогимназия — образцова, съ 9 учители, три класа и 161 ученика и ученички.

Институтътъ се помѣщава въ три здания, и годишниятъ му разходъ е билъ за цѣлата година 1,525,349 лева. Въ него се приематъ ученици и ученич-

apparemment faibles qui scintillèrent dans la nuit de l'oppression et qui conservèrent la langue slave et l'esprit national bulgare. Les professeurs dans ces écoles furent d'abord des moines et des prêtres; mais, dans la suite, des personnes laïques y professèrent aussi. L'instruction y était purement religieuse: on y apprenait à lire les livres écclésiastiques et à réciter des prières en slave.

Plus tard, on commença à y apprendre quelques éléments d'histoire et d'arithmétique. Ces écoles rudimentaires ont existé, dans certaines localités bulgares retirées, jusqu'à la délivrance; elles ont continué à exister surtout dans de petits hameaux pauvres, dont les faibles ressources ne permettaient point l'entretien d'un professeur spécial et d'une école publique.

Le représentant du couvent du Rilo avait une résidence à Plovdiv aussi. Lorsque donc des moines du Rilo venaient parfois et séjournaient assez longtemps à Plovdiv, certains des citadins les plus pauvres de la ville, envoyaient auprès d'eux leurs enfants pour leur faire apprendre à lire le slave et à réciter une prière. Les enfants etaient envoyés aussi dans les monastères des environs de la ville; mais cela était fait avec beaucoup de discrétion et à l'abri du regard phanariote de l'évêque grec et de ses adhérents.

On commença à ouvrir des écoles publiques, tout d'abord, dans certaines localités retirées des montagnes, loin des sièges métropolitains grecs, et dans les villes plus éveillées bulgares de Macédoine, de la Stara-Planina, de la Sredna-Gora, des Rhodopes etc.

ки завършилитѣ гимназия съ добъръ успѣхъ.

II. **Мжжка гимназия „Александъръ I"** съ пълни петь класа, въ които е имало презъ 1925—1926 учебна година 551 всичко ученици (въ IV—200, V—114, VI—97, VII—85 и VIII—55). Нейниятъ обсегъ състои само отъ града и околията му. Учители е имало 32 заедно съ директора, а годишниятъ разходъ е билъ 2,070,000 лв.

III. **Девическа гимназия „Благовещение"** сжщо съ пълни петь класа (IV, V, VI, VII, и VIII) и съ 551 ученички всичко, а учители и учителки 30. Годишниятъ разходъ е билъ 1,987,001 лв.

Въ гимназиитѣ постжпватъ ученици и ученички завършилитѣ съ успѣхъ трети прогимназияленъ класъ

Както институтътъ, тъй и гимназиитѣ, донѣкжде и прогимназиитѣ сж снабдени съ необходимитѣ физически, химически и по естествена история и география кабинети, учителски и ученически библиотеки, рисувални салони и пособия по всички други образователни по програмата науки и уреди по гимнастика и ржкодѣлие. Особено богато е снабдена съ всичко мжжката гимназия, която между другото има и най-добрата и пълна ученишка читалня, Въ учителскитѣ библиотеки се получаватъ и много избрани научни и педагогически чуждестранни списания и книги.

Въ помощь и засилване на възпитателната страна сж образувани отъ учещитѣ се и разни

Il y avait à Plovdiv, une école grecque, qui etait fréquentée par les enfants des Bulgares et des Grécomanes et où les études se faisaient exclusivement en langue grecque. Cette école était entretenue surtout au moyen des secours pécuniaires offerts par la grande famille illustre des Tchaleukof.

Il a déjà été dit qu'un de ses membres Golémi Veulko, sollicita l'introduction de l'enseignement en langue bulgare parallèlement à celui donné en grec; et comme l'évêque d'alors, Nicéphore, refusa d'accorder cette faveur, Golémi Veulko fit construire en 1839, à ses propres frais, une nouvelle école où il fit donner pour la première fois l'enseignement en langue bulgare. Une lutte fut engagée entre le siège métropolitain grec et les Bulgares notables; ce fut le début de la question religieuse qui se déploya plus tard et qui se termina avec l'affranchissement du peuple bulgare des entraves spirituelles du Patriarcat œcuménique.

D'autres écoles encore furent ouvertes, et, au commencement de la seconde moitié du XIX-e siècle, la ville de Plovdiv, avec son lycée diocésain et son école de jeunes filles se trouva avoir les premières écoles bulgares publiques bien organisées, où vinrent chercher leur instruction une pleiade de petits bulgares qui firent tant, plus tard, pour l'éveil, la culture et le relèvement du sentiment et de l'esprit national chez le peuple bulgare. Ainsi, malgré les grands obstacles de toute part et de tout genre, malgré toutes les luttes opiniâtres, l'œuvre bulgare d'instruction publique fut assise дружества, като: въздържателно, туристическо, юнашко, младежки Червенъ кръстъ, християнско, археологическо, скаути и др.

Мѫжката гимназия си има удобно собствено помѣщение, а девическата и институтътъ се помѣщаватъ въ наемни и не удобни частни сгради и още продължаватъ да чакатъ държавата и общината да изпълнятъ своя дългъ.

IV Френски мѫжки колежъ „Св. Августинъ“.

Това срѣдно учебно заведение има началото си отъ 1864 год., когато мисионерътъ Галабертъ се спрѣлъ въ Пловдивъ и отворилъ първоначално българско училище „Св. Андрей“ въ католическата часть. То постепенно се развивало подъ вещото рѫководство на неговитѣ директори и преподаватели монаси отъ ордена „Св. Августинъ“ и е достигнало до днешното си цвѣтуще състояние. Помѣщава се въ великолепна шесть етажна собствена сграда съ множество стаи за живѣене на учителитѣ и служащитѣ, черква, библиотеки, занимателни, спални, рисувателенъ и театраленъ салони, кабинети за разнитѣ пособия и помагала учебни, голѣми и свѣтли класни стаи, бани, готварня, трапезарии, изби за хранителни предмети и отдѣлна пристройка за пералня, пекарня на хлѣбъ, складове и стаи за прислугата. Има парно отопление, свое електрическо освѣтление и единъ богатъ музей, за който на друго мѣсто се казва

sur des bases solides et acquit, sur le modèle européen, une belle organisation en ville et dans la région, bien avant la délivrance.

Le séminaire „S-t S-t Cyrille et Méthode“ de Plovdiv a eu, durant l'époque de son existence et jusqu'a la délivrance, des directeurs et des professeurs d'une culture intellectuelle éminente.

Outre ses fondateurs émérites —Naydene Guérof et Ioakime Grouef, — les autres directeurs du séminaire furent, après la délivrance, les grands magistrats bulgares, Chr, Stoïanof et Chr. Pavlof; tandis que les premiers directeurs d'école furent les citadins notables d'alors, tels que; les Tchaleukof, les Guechof etc.

Le programme des écoles était réparti en deux sections — philologique et philosophico-théologique — prévoyant et renfermant toutes les sciences profanes, philosophiques et théologiques.

Les écoles bulgares en ville furent, jusqu'à la délivrance, entretenues au moyen de dons gratuits de la part des citadins patriotes, et au moyen d'un impôt scolaire qui était perçu dans le diocèse, avec la permission du gouvernement turc.

De 1850 à 1875, ont été dépensées, pour l'entretien des deux écoles bulgares secondaires (de filles et de garçons), 12.000 livres turques, soit une somme de 8 millions de léva en valeur actuelle. Après la délivrance, ces écoles furent converties en gymnases complets.

Aujourd'hui, l'instruction publique en Bulgarie, est dans sa pleine organisation scolaire et repose sur une série de lois, de règlements et de programmes. Une повече. Околовръсть има широкъ дворъ. обграденъ съ циментова ограда. Има си въ края на града и собствено свое стопанство отъ 100 декара земя съ зеленчукова и овощна градини, помѣщения за добитъкъ и игрище за ученицитѣ. Колежътъ е снабденъ и съ всички видове учебни пособия, а обучението се води по съвременната програма и начала на френскитѣ учебни заведения съ огледъ и на програмата въ българскитѣ гимназии. Преподаването става на френски езикъ, но сѫ задължителни и основно се изучаватъ и български, немски и латински езици, последния отъ пети класъ нагоре. Наредъ съ образованието е дадено предимството на възпитанието въ духа на християнската вѣра и нравственость, за да образува характеръ и воля у учещитѣ се, съзнание къмъ дълга и обичь и преданость къмъ своето отечество. Всѣка седмица директорътъ отдѣлно отъ класнитѣ наставници държи на всички ученици извънкласни духовно-нравствени беседи. Подъ рѫководството на учителитѣ ученицитѣ иматъ, освенъ споменатото попреди благотворително дружество „Св. Викенти и Павелъ“, още и дружество „Млада стража“, въ което се приематъ само ученици съ добъръ успѣхъ и примѣрно поведение, а за тѣлесното имъ развитие и засилване иматъ и нѣколко вида спортни дружества.

Колежътъ обема пълния курсъ на първоначално, прогимназиялно и срѣдно образование, а отдѣлно и забавачница за 6 годишни деца, живущи въ града. Заведението е признато съ всич-

des premières prescriptions est celle qui ordonne que les enfants de tout citoyen bulgare, sans différence de nationalité et de religion, soient soumis à l'instruction obligatoire, depuis l'âge de 7 ans jusqu'à l'âge de 14 ans.

Et il n'existe point de localité dans les limites de l'état qui soit privée d'école Telle a été, en l'année scolaire 1925/26, la situation de l'œuvre d'instruction publique à Plovdiv:

a) **Ecoles Bulgares**:

4 écoles maternelles avec 4 institutrices, et avec 250 enfants agés de 4 à 7 ans;

17 écoles primaires, avec 94 instituteurs ou institutrices et avec 3678 élèves âges de 7 à 11 ans;

6 progymnases, dont l'un est école modèle et attaché à l'institut pédagogique; ;ils comprennent 95 professeurs (hommes et femmes) et 2121 écoliers et écolières.

Toutes ces écoles sont installées dans 32 bâtiments dont 4 datent d'avant la délivrance, 23 ont été construits ensuite et 5 sont des maisons louées particulières En l'année scolaire 1925/26, pour payer les instituteurs et les institutrices des écoles nommées ci-dessus, ont été dépensés en tout 4,483,086 léva (ce nombre comprend aussi la somme des gratifications supplémentaires octroyées par la municipalité); tandis que pour payer le service, les accéssoires, le mobilier, le chauffage et l'éclairage scolaires (y compris 1,835,898 léva octroyés pour l'habillement d'écoliers et d'écolières pauvres) ont été dépensés par la municipalité 6,398,184 léva en tout китѣ си отдѣли отъ френското и българското правителства, и свършившитѣ гимназиялния отдѣлъ се приематъ направо за редовни студенти въ повечето чуждестранни университети и политехники.

Презъ учебната 1925—1926 г. въ колежа е имало 601 ученици, отъ които 200 пансионери и 401 приходещи. Отъ тѣхъ 36 сѫ били въ забавачницата, 168 въ отдѣленията, 218 въ прогимназията и 179 въ гимназията. По вѣроизповѣдание сѫ били:

415 източно православни,
98 католици,
43 евреи,
36 ерменци грегориянци,
5 протестанти и
4 мохамедани.

По народность сѫ били:

427 българи,
55 гърци,
46 ерменци,
43 евреи,
10 руси,
12 италиянци,
5 чехо-словаци и
3 французи.

Преподавателитѣ сѫ били 25 монаси, 10 мирски и прислуга 25. Мирскитѣ преподаватели сѫ българи за обучението по български езикъ. Духовнитѣ лица служатъ безплатно и сѫ напълно подчинени на главния настоятель на ордена, който за сега е бившиятъ директоръ отецъ Жерве Кенаръ, съ голѣми заслуги личность къмъ българския народъ презъ последнитѣ тежки събития. Неговото седалище е въ Римъ и Парижъ.

Колежътъ издава месечно списание на френски „Le Messager“, което служи като годишникъ на заведението за не-

Les écoles secondaires sont les suivantes:

I) L'Institut pédagogique,

ouvert en 1903, pour y former des professeurs de progymnases.

En l'année scolaire 1925/26, dans la section historico-philologique, comprenant deux cours, il y avait 103 élèves en tout, à savoir: 73 dans le premier et 30 dans le second cours; tandis que dans, la section physico-mathématique comprenant aussi deux cours il y avait en tout 96 élèves, à savoir: 66 dans le premier et 30 dans le second; soit donc, 199 élèves dans tout l'institut

Le corps professoral, y compris le directeur, était composé de 15 personnes. A l'institut est attaché encore un progymnase modèle comprenant 9 professeurs trois classes et 161 élèves L'institut loge dans trois bâtisses et ses dépenses pour toute l'année ont été de 1.525,349 léva; on y accepte des élèves (filles et garçons) ayant terminé avec un bon succès leurs études secondaires au gymnase.

II) Le Gymnase de garçons

„Alexandre I“, avec cinq classes complètes, ayant compté, en l'année scolaire 1925/26, 551 élèves en tout. (200 en IV-e, 114 en V-e 97 en VI-e, 85 en VII-e et 55 en VIII-e). Son rayon scolaire s'étend seulement sur la ville et l'arrondissement.

En 1925-26, le corps professoral, y compris le directeur, était composé de 32 personnes et les dépenses annuelles de l'école furent de 2,070,000 léva.

говото състояние и ходъ и за духовнитѣ връзки между бившитѣ му и сегашни питомци.

Цѣлото заведение съсъ своята образцова уредба се издържа отъ такситѣ на ученицитѣ.

V. Френски девически колежъ „Св. Иосифъ“.

Откритъ е презъ 1899 год. и се рѫководи и управлява отъ сестритѣ на ордена „Св. Иосифъ“. Помѣщава се въ своя хубава и удобна сграда съ много стаи и съ широкъ дворъ и градина наоколо му. И това заведение има богати библиотеки, учителска и ученическа, салони за занимание, рисуване, трапезарии, спални, кабинети съ всички учебни пособия и помагала, музикални инструменти, прибори за рѫкодѣлие и една малка но хубава черква. Обучението се води на френски езикъ и по нѣколко часа и български по програмата на българскитѣ училища, а нѣмски се учи само въ двата горни класа. Образованието и възпитанието иматъ за основа християнската религия и добродетели. Има четире отдѣления като българскитѣ първоначални училища, два подготвителни курса и шесть гимназиялни класа. Признато е отъ българската държава като непълно срѣдно училище.

Презъ учебната 1925 1926 г. е ималъ 400 ученички, които по народность сѫ били:

258 българки,
32 гъркини,
75 еврейки,
29 ерменки,
3 туркини и
3 италиянки.

III) Le Gymnase de jeunes filles „Annonciation“.

Comprenant aussi cinq classes complètes (IV-e, V-e VI-e, VII-e et VIII-e) et renfermant 551 élèves en tout; les professeurs, hommes et femmes y sont au nombre de 30. Ses dépenses en 1925-26, ont été de 1,987,001 léva.

Ce sont les écoliers et les ecolières qui ont fini avec succès leur troisième classe de progymnase qui entrent aux gymnases.

De même que l'institut pédagogique, ainsi aussi les gymnases, et, jusqu'à un certain point, les progymnases, sont munis des cabinets indispensables de physique, de chimie, d'histoire naturelle, et possèdent des bibliothèques de professeurs et d'élèves, des salles de dessin, des accessoires pour toutes les sciences prévues par le programme et des auxiliaires et des appareils de gymnastique, d'ouvrage manuel etc.

Le gymnase de garçons surtout est richement muni de tout cela; il possède entre autre la bibliothèque d'élèves la meilleure et la plus complète.

Les bibliothèques de professeurs reçoivent encore beaucoup de revues et de livres étrangers traitant des questoins scientifiques et pédogogiques.

Diverses associations, formées par les élèves eux-mêmes, ont été successivement constituées auprès des différentes écoles, avec le but de prêter aide et affermissement à l'éducation physique et morale; telles, par exemple, les associations de tempérance, de tourisme, de gymnastique, de scoutisme, d'archéologie, de principes de christianisme, de secours sanitaire (la

Преподавателки е имало 15 на чело съ една директорка. Колежътъ се е издържалъ изцѣло отъ таксите на ученичкитѣ.

VI. Нѣмско училище.

Открито е презъ 1901 год. отъ начало съ забавачница и първоначално училище, а следъ това и съ три прогимназиялни класа. Отъ тая година започва да се развива въ пълна търговска гимназия по програмата на търговскитѣ срѣдни училища въ Германия и българскитѣ въ България. Основното училище е напълно по програмата на българскитѣ. Обучението става по нѣмски езикъ, а географията на българскитѣ земи, българска история и българска граматика и литература се преподаватъ на български езикъ и отъ българи учители и учителки.

Образованието и възпитанието въ това училище иматъ за основа днешното положение на педагогическата наука и етика, както сѫ устроени общеобразователнитѣ народви училища въ Германия, като религията изцѣло се оставя на избора и волята на родителитѣ въ семейството.

Училището се помѣщава въ своя собствена сграда въ срѣдоточието на града на главната улица „Ив. Вазовъ“. Има широкъ дворъ, въ който е започната и нова голѣма сграда, която да задоволи нуждитѣ му при бѫдещето му развитие. То е смѣсено и за двата пола и е снабдено съ всички необходими пособия, помагала и библиотека.

Презъ уч. 1925/1926 год. въ croix rouge des jeunes etc. Le gymnase de garçons loge dans son bâtiment propre; tandis que le gymnase de filles et l'institut pédagogique continuent à fonctionnner dans des bâtisses privées, louées, pas trop commodes et attendent que l'état et la municipalité aient accompli leur devoir.

IV) Le Collège français „S-t Augustin“

Cet établissement scolaire d'études secondaires fondé en 1886 remonte par son origine à 1864, lorsque le missionnaire, Père Galabert, s'arrêta à Plovdiv et ouvrit, dans le quartier catholique, l'école primaire „S-t André“.

Sous la direction habile et intelligente de ses supérieurs et professeurs, religieux Assomptionistes, le collège se développa successivement et acquit son état florissant actuel.

Il loge dans un propre bâtimen superbe, à six étages, et aux nombreuses chambres, ayant une chapelle, des bibliothèques, des salles de récréation, des dortoirs, des salles de dessin de musique et de théatre, des cabinets pour les divers auxiliaires scolaires, de grandes salles de classe bien éclairées, des bains, une cuisine, des réfectoires, des caves et des celliers pour les provisions; il possède en outre, des constructions séparées servant de buanderie, de four, de dépot et de chambres de domestiques. Il a encore ses installations de chauffage central, éclairage électrique et un musée très riche dont il sera parlé davantage plus loin,

Tout autour du bâtiment scolaire s'étend une vaste cour entourée d'une clôture en ciment. L'école possède en plus, au bout

64 — Изгледъ на духовната семинария, находяща се на дѣсния брѣгъ на р Марица.
Vue du Séminaire orthodoxe, situé sur la rive droite de la Maritsa

нѣмското училище сж следвали 95 момчета и момичета въ забавачницата, 195 въ първоначалното училище и въ четиретѣ му отдѣления, 73 въ прогимназията и въ I подготвителенъ гимназиаленъ класъ 28, всичко 391 ученика и ученички.

По народность сж били:
268 българи,
50 евреи и
73 разнидруги народности.

Преподаватели сж били 12 съ директора заедно, а годишниятъ разходъ е възлизалъ на 1,055,000 лева Изцѣло издръжката на заведението е покрита отъ такситѣ на ученицитѣ.

VII. **Духовна семинария**.

Тя има началото си отъ 1883/84 год. когато за духовно-черковнитѣ нужди на оставенитѣ по Берлинския договоръ български земи (Македония и Тракия) подъ турска власть е било открито свещеническо училище въ Прилепъ, Македо-

de la ville, une ferme de 10 hectares de terre, renfermant un jardin verger et potager, une porcherie avec une étable et un terrain de jeux pour les collégiens: elle est donc munie de toutes sortes d'accessoires scolaires. Quant à l'instruction, elle y est donnée suivant le programme moderne et les principes des écoles secondaires françaises; mais le programme des gymnases bulgares y est aussi pris en consideration. L'enseignement se fait en langue française, mais le bulgare, aussi bien que l'allemand et le latin, y sont étudiés d'une manière fondamentale. (Le latin n'est appris qu'à partir de la V-e classe).

Parallèlement à l'instruction, une attention particulière est donnée au collège à l'éducation, dans l'esprit de la foi et de la morale chrétienne: formation de la volonté et du caractère des élèves, stimulation de leur conscience pour le devoir, culture du sentiment d'amour et de dévoûment pour la patrie Chaque semaine, en dehors des professeurs titulaires, le directeur fait aux élèves des conférences spéciales, spirituelles et morales. Sous la direction de leurs professeurs, les élèves forment encore une autre association du nom de „Jeune Garde“: et ce sont les élèves qui présentent une bonne note pour le travail et la conduite qui y sont acceptés; quant à leur développement physique, ils ont l'occasion de l'exercer dans leurs differentes associations sportives.

Le collège embrasse le cours complet d'école primaire, de progymnase et d'études secondaires, avec sections: Lettrs, sciences et ния, отпосле премѣстено въ гр. Одринъ, а презъ 1892/1893 установено въ Цариградъ и въздигнато въ семинария по образеца на рускитѣ духовни семинарии. Презъ 1914 год., следъ изгонването източно-тракийскитѣ българи отъ турцитѣ и следъ присвояването на Македония отъ гърци и сърби, семинарията се премѣсти въ Пловдивъ, дето Св. Синодъ на Българската Църква откупи зданието, въ което сега се помѣщава. Тя има шесть годишни курса и въ първия курсъ се приематъ завършилитѣ съ успѣхъ трети прогимназияленъ класъ отъ народнитѣ училища ученици. Въ програмата ѝ сж застжпени всички богословски науки и наредъ съсъ свѣтскитѣ за едно срѣдно учебно заведение изучава се и латински и старогръцки и единъ отъ новитѣ езици. Това е втората въ България духовна семинария, която има за цель да приготвя просвѣтено духовенство за българското паство.

Всички възпитаници сж пансионери и се дѣлятъ на стипендиянти, полустипендиянти и самоподържници. Последнитѣ внисатъ за пълната си издръжка по 7,200 лв. годишна плата.

Презъ учебната 1925—1926 год. и въ шестьтѣ курса е имало 244 ученика съ 16 преподаватели заедно съ ректора и семинарския лѣкарь. Годишниятъ разходъ изцѣло е възлизалъ на 2,828,924 лв.

VIII. **Българо-униятска духовна семинария.**

Тя е сжществувала при добра уредба и учебно-възпита-

commerce; tandis qu'il entretient en plus, une classe enfantine pour les enfants âgés de 6 ans et habitant la ville.

L'établissement, avec toutes ses sections, est reconnu officiellement par les gouvernements français et bulgare; et les élèves qui y terminent leurs études secondaires sont directement reçus, en qualité d'étudiants réguliers, dans les universités et les écoles semi-techniques de l'étranger.

En l'année scolaire 1925-26, le collège comptait 601 écoliers, dont 200 pensionnaires et 401 externes. De tous ces élèves, 36 étaient à la classe enfantine, 168 dans les divisions, 218 au progymnase et 179 au gymnase. Suivant leur religion ils etaient répartis, comme il suit:

415 orthodoxes
98 catholiques
43 juifs
36 arméno-grégoriens
5 protestants et
4 mohamétants

Suivant leur nationalité, ils se répartissaient ainsi:

427 Bulgares
55 Grecs
46 Arméniens
43 Israélites
10 Russes
12 Italiens
5 Tchéco-Slovaques, et
3 Français.

Le personnel professoral était composé de 25 réligieux et de 10 laïques; quant aux personnes de service, elles étaient au nombre de 25. Les professeurs laïques, enseignant surtout la langue bulgare, sont tous des Bulgares. Les religieux font leur service gratuitement; ils sont entièrement soumis au directeur général de la телна програма въ гр. Одринъ до юлий 1913 год., когато при разразилитѣ се тежки събития за българитѣ въ източна Тракия е била пренесена въ Пловдивъ и установена при френския мѫжки колежъ. Цельта й е да дава за униятитѣ българи добре подготвени свещеници, учители и черковни служители.

Презъ 1925/1926 год. семинарията е имала всичко 16 ученика, които живѣятъ отдѣлно, а следватъ въ съответнитѣ класове на колежа. Следъ като получатъ пълното си гимназиялно образование, пращатъ се да завършатъ по богословие и философия въ нѣкой отъ западнитѣ католически университети, или друго висше богословско заведение, и тогава заематъ по призванието си обществена или свещеническа длъжность.

IX. Търговска гимназия на Пловдивската Търговско индустриялна камара.

Открита е и снабдена съ всички необходими учебни пособия и библиотека презъ 1910 г. Тя има за основна цель: „да дава теоретически и практически знания въ облстьта на търговскитѣ науки и сроднитѣ съ тѣхъ дисциплини на младежи отъ двата пола, за да ги подготви успѣшно да се занимаватъ съ търговия въ всичкитѣ й разклонения и да добиятъ правото да продължаватъ образованието си въвъ висши търговски учебни заве-

congrégation qui est, pour le moment, l'ancien directeur du collège, le T. R. Père Gervais Quénard, homme qui a bien mérité de la patrie bulgare durant nos grandes épreuves. Le siège du directeur général se trouve à Rome ou à Paris.

Le collège publie une revue mensuelle française „Le Messager", qui sert de trait d'union entre les professeurs et les élèves anciens et actuels et de compte rendu annuel de la marche et de la situation de l'établissement.

Tout l'établissement, avec son organisation exemplaire, est entretenu au moyen des taxes des élèves

V) Le Pensionnat français "S-t Joseph".

Il a été ouvert, en 1899, et continue à être dirigé par les sœurs de „S-t Joseph."

Il loge dans une propre bâtisse, très belle et commode, aux pièces nombreuses et entourée d'une vaste cour et d'un grand jardin. Cet établissement possède aussi de riches bibliothèques d'élèves et de professeurs, des salles d'étude, de dessin, à manger et à coucher, des cabinets renfermant tous les accessoires et auxiliaires scolaires, des instruments de musique et d'ouvrage manuel et une petite chapelle bien jolie. L'instruction y est donnée en langue française; mais on y apprend aussi le bulgare, conformément au programme des écoles bulgares; tandis que l'allemand n'y est appris que dans les deux classes supérieures. L'instruction et l'éducation y reposent sur les fondements de la religion et des vertus chrétiennes. L'etablissement renferme дения“. Въ гимназията се приематъ ученици и ученички завършили най-малко трети прогимназияленъ класъ съ добъръ успѣхъ. Камарата сега строи своя собствена сграда, голѣма, удобна и съ огледъ на всички изисквания на времето и нуждитѣ на заведението.

Гимназията има четире курса. Презъ учебната 1925/1926 год. сж следвали 286 ученика и 75 ученички и въ четиретѣ курса, раздѣлени на 8 паралелки. По народность сж били:

328 българи,
22 евреи,
6 ерменци и
5 други народности.

Учители съ директора заедно сж били 12, а общиятъ разходъ за споменатата година е възлизалъ на 1,205,580 лв. Търговската гимназия е призната като срѣдно учебно заведение въ страната.

X. Частно практическо търговско училище „Евлогий Георгиевъ“.

То сжществува отъ 1901 год. съ тригодишенъ курсъ. Даватъ се знания на ученицитѣ по всички търговски науки и съ това се приготвятъ за практически търговски животъ. Приематъ се за редовни ученици завършилитѣ трети прогимназияленъ класъ съ годишна плата за учението три хиляди лева.

Свършилитѣ училището се освобождаватъ отъ задължителната трудова повинность, ако най-малко петь години самостоятелно се занимаватъ съ търговия.

Презъ уч. 1925/1926 год. сж

quatre divisions — comme dans les écoles primaires bulgares, — deux cours spéciaux et six classes. Il est reconnu par le gouvernement bulgare comme une école incomplète d'études secondaires.

Pendant l'année scolaire 1925-26, il comptait 400 élèves, qui se répartissaient ainsi, suivant leur nationalité:

258 Bulgares
32 Grecques
75 Juives
29 Arméniennes
3 Musulmanes
3 Italiennes

Les maîtresses, avec une directrice en tête, étaient au nombre de 15. Le pensionnat est entretenu exclusivement au moyen des taxes versées par les élèves.

VI) **L'ecole allemande.**

Elle a été ouverte en 1901, et débuta par une classe enfantine et une école primaire; elle fut, dans la suite, pourvue de trois classes encore. Et dans l'année courante, elle commence à prendre le développement d'un gymnase complet de commerce, suivant le programme des écoles secondaires commerciales d'Allemagne et de Bulgarie.

L'école primaire suit entièrement le programme des établissements bulgares d'instruction élémentaire. Les études s'y font en langue allemande: mais, la géographie de la Bulgarie, l'histoire et la grammaire bulgares, sont enseignées en bulgare et par des professesseurs bulgares.

L'instruction et l'éducation qui sont données dans cette école, reposent sur les principes de la science et de l'éthique modernes, selon le mode d'organisation et следвали и въ тритѣ курса всичко 110 ученици съ 3 редовни и 7 извънредни учители.

Училището е признато отъ държавата като полусрѣдно учебно заведение.

XI. Стенографски институтъ.

Презъ 1905 год. по частенъ починъ се открили месечни курсове за желающи младежи и възрастни въ града да учатъ стенография. Презъ 1921 год. тѣзи курсове се преобразуватъ въ постояненъ институтъ на името „Антонъ Безеншекъ“, основательтъ и разпространительтъ на скорописното изкуство въ България. Стенографскиятъ въ Пловдивъ институтъ е първиятъ и единствениятъ такъвъ въ България. Той си има вече и свое собствено помѣщение съ всички приспособления за обучението на учещитѣ се и съ библиотека и читалня, като урежда и сказки, беседи, конкурси и др. п. по стенографията.

Презъ годината има два курса: отъ октомврий до февруарий и отъ мартъ до юний.

При института отъ свършившитѣ му ученици е основано и стенографско дружество, което готви да въздигне паметникъ на покойния първъ български стенографъ и учитель А. Безеншекъ.

б) Училища на инородцитѣ пловдивски граждани.

I. Еврейски.

Евреитѣ въ града иматъ една забавачница, която презъ 1925

de fonctionnement des écoles en Allemagne; la religion y est laissée en second plan et abandonnée au gré, au choix et au soin des parents dans les familles.

L'école loge dans sa propre bâtisse située au centre de la ville, sur la rue „Iv. Vazof". Elle possède une vaste cour où sont jetées déjà les fondations d'une nouvelle bâtisse destinée à satisfaire ses besoins de futurs développements. C'est une école mixte et elle est munie d'une bibliothèque et de tous les accessoires et auxiliaires scolaires nécessaires,

Pendant l'année scolaire 1925-26, les élèves (filles et garçons) qui faisaient leurs études à l'école allemande étaient au nombre de 391, à savoir:

95 à l'école maternelle, 195 à l'école primaire, 73 au progymnase et 28 en I-ère classe préparatoire de gymnase.

Suivant leur nationalité, ils se répartissaient ainsi:

Bulgares 268,
Juifs 50,
et de diverse autre nationalité 73.

Le corps professoral, y compris le directeur, était composé de 12 personnes; tandis que les dépenses annuelles faites pour l'entretien de l'établisement montaient à 1,055,000 léva.

VII) Le Séminaire Orthodoxe.

Il mène son origine depuis 1883-84, lorsqu' afin de satisfaire les besoins religieux des terres bulgares qui furent, par la force du traité de Berlin, laissées sous le pouvoir des Turcs (Macédoine et Thrace), fut ouverte à Prilep, en Macédoine, une école sacerdotale, transferée plus tard à Andrinople et établie, en 1892-

—1926 год. е посещавана отъ 157 деца и отъ двата пола.

Едно основно училище съ 590 ученици и ученички.

Една прогимназия съ 180 сѫщо ученици и ученички.

Учителки и учители във всичкитѣ сѫ били 22, отъ които 16 българи и 6 евреи.

Училищата се помѣщаватъ въ свои сгради, доста удобни и широки.

Общиятъ разходъ за всичкитѣ училища е възлизалъ на 1,400000 лв.

II. Ерменски.

Има една забавачница съ 200 деца, раздѣлени на три отдѣла, споредъ възрастьта имъ; едно основно училище, всѣко отдѣление съ по една и две паралелки и съ 300 всичко момчета и момичета, и една прогимназия съ 37 всичко ученици и ученички.

Всичкитѣ учители и учителки и въ тритѣ вида училища сѫ били 17, отъ които 7 сѫ били българи, а другитѣ ерменци и ерменки.

И ерменцитѣ си иматъ свои училищни помѣщения, пригодни за цельта.

Общиятъ разходъ за всичкитѣ е билъ надъ 450,000 лв.

III. Турски.

Турцитѣ иматъ 3 основни училища въ три отдѣлни части на града. Презъ уч. 1925/1926 год. и въ тритѣ е имало 377 ученици, отъ които 135 ученички, разподѣлени въ по четире отдѣления.

Иматъ и пълна съ тритѣ класа прогимназия съ 76 ученика и ученички.

93, à Constantinople, ayant été élevée au rang de séminaire, modelé sur les instituts religieux russes. En 1914, après l'expulsion, par les Turcs, des Bulgares de la Thrace orientale, et après l'annexion de la Macédoine par les Grecs et les Serbes, le séminaire fut transféré à Plovdiv où le S-t Synode de l'Eglise Bulgare lui acheta le bâtiment où il est installé.

Le séminaire comprend six cours annuels; dans le premier cours sont reçus les élèves qui ont terminé avec succès la troisième classe des progymnases nationaux. Son programme renferme toutes les études théologiques; et parallèlement aux sciences profanes prévues dans une école secondaire, on y étudie le latin, le grec ancien et une des langues modernes. C'est le second séminaire bulgare; son but est de former et de donner aux ouailles bulgares un clergé preparé et instruit.

Tous les élèves y sont pensionnaires et se divisent en boursiers, semi boursiers et en élèves payants. Ces derniers versent, pour leur pension complète, la somme annuelle de 7200 léva.

En l'année scolaire 1925-26, les six cours comprenaient 244 élèves et 16 professeurs, y compris le recteur et le médecin du séminaire.

Les dépenses annuelles de l'établissement s'élevaient à 2,828,924 léva.

VIII) Le Sèminaire bulgare catholique du rite oriental

Bien organisé et régi suivant un programme spécial d'éducation scolaire, il exista à Andrinople jusqu'en 1913, lorsque, les

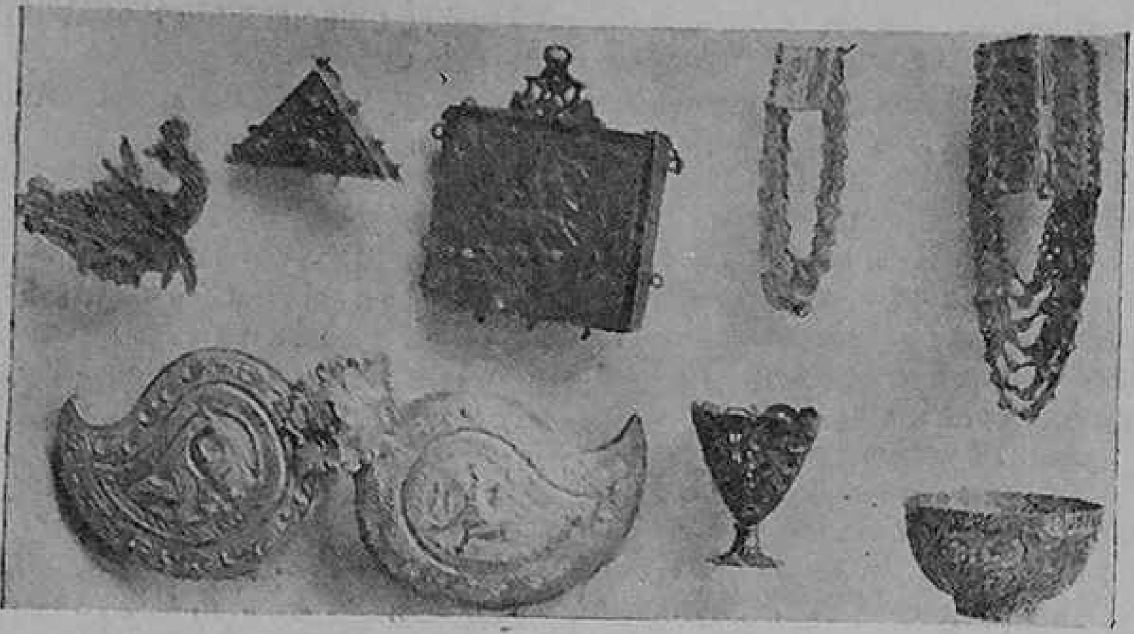

65. — Разни сребърни и позлатени филигранови накити и зарфове, изработка на българи златари въ Пловдивъ и Срѣдногорието. Изъ сбиркитѣ на Пловдивския Окрѫженъ етнографски музей. Diverses parures en or, en argent et en filigrane, fabriquées par des orfèvres bulgares de Plovdiv et de la région de Sredna-Goral. Parmi les collections du musée ethnographique départemental de Povdiv.

Всичко учители въ основнитѣ училища и прогимназията сѫ 19, отъ които 4 сѫ учителки.

Годишниятъ разходъ за всички е възлизалъ на 845,000 лв. Иматъ си свои собствени помѣщения, достатъчно пригодни за училища.

IV. Италиянско училище.

Въ своя собствена сграда съ широкъ дворъ на главната улица „Ив. Вазовъ" въ началото на уч. 1926—1927 год. се откри и италиянско училище, което постепенно ще се развива и устройва въ основно, прогимназия и пълна гимназия съ търговски отдѣлъ. Цельта му е чрезъ изучаването на италиянския езикъ и култура да се развиятъ и засилятъ и търговско — икономическитѣ връзки

Bulgares ayant été chassés de la Thrace orientale, il fut transféré à Plovdiv et établi auprès du collège français de garçons. Son but est de former et de donner aux ouailles uniates bulgares des curés, des prêtres-professeurs et des clercs bien préparés par l'étude.

En l'anné scolaire 1925-26, il y avait dans ce séminaire 16 élèves en tout; il sont logés séparément, mais suivent les cours réguliers du collège. Après avoir reçu leur instruction secondaire complète, ils sont envoyés continuer leurs études théologiques et philosophiques dans certaines universités religieuses catholiques de l'étranger et entrent ensuite dans l'exercice de leur charge sacerdotale.

между италиянския и българския народи.

Въвъ всичкитѣ инородни училища има учители и учителки и българи, главно за български езикъ, а въ нѣкои и за други образователни предмети. Всички други сж отъ народностьта си, безъ да се гледа на поданството имъ. Обучението въ забавачницитѣ е изцѣло по матерния езикъ на децата, а въ основнитѣ училища и прогимназиитѣ е на български, като напълно и грижливо е застжпенъ и матерния имъ езикъ, по който се преподава и вѣроучението по религията на народностьта, а въ нѣкои и на други предмети.

Програмата въ основнитѣ училища и прогимназиитѣ е такава, каквато е и въ българскитѣ, споредъ сжществующитѣ законоположения въ страната. Завършилитѣ основния и прогимназияленъ курсове се считатъ като завършили българскитѣ училища.

Всѣка инородна община въ града си има напълно самостойно и властно училищно настоятелство, избирано по общия избирателенъ законъ въ страната, но безъ партийни цвѣтове. Настоятелството се утвърждава отъ надлежната власть, като по-нататъкъ въ ржцетѣ му сж изцѣло своитѣ училища и изобщо просвѣтното дѣло на еднородцитѣ му. Настоятелството самò си избира, назначава и уволнява учителитѣ и учителкитѣ и за знание само съобщава за стореното въ окржжната училищна инспекция.

Всички инородни училища едни сж достатъчно, а други по-

IX Gymnase Commercial de la Chambre commerciale-industrielle de Plovdiv.

Ouvert en 1910, il est muni d'une bibliothèque et de tous les accessoires scolaires nécessaires. Il a pour but fondamental „de donner des connaissances théoriques et pratiques sur les sciences commerciales aux jeunes gens des deux sexes; de préparer ces derniers pour qu' ils soient à même de s'occuper avec succès du commerce et de toutes les branches commerciales et d'acquérir le droit de continuer leur instruction dans des établissements commerciaux supérieurs.

Ce gymnase accepte des écoliers et des ecolières qui ont terminé avec un bon succès leur troisième classe, au moins, de progymnase.

Le Chambre fait construire à présent une propre bâtisse, grande et commode et devant répondre à toutes les exigences modernes et aux besoins de l'établissement.

Le gymnase comprend quatre cours distribués en 8 classes parallèles. Les élèves qui y ont suivi ces cours, pendant l'année scolaire 1925 26, étaient au nombre de 286 garçons et 75 filles. Suivant leur nationalité, ces derniers étaient répartis comme il suit:

328 Bulgares
22 Israëlites
6 Arméniens et
5 autres.

Le corps professoral, y compris le directeur, était composé de 12 personnes; quant aux frais généraux de l'école ils s'élevaient слабо снабдени съ учебни пособия, помагала и библиотеки.

За издържането на инороднитѣ училища самитѣ инородни общини се грижатъ, като сами могатъ да си опредѣлятъ и събиратъ било въвъ видъ на дарения, или пъкъ училищни такси отъ състоятелнитѣ родители на ученици. Турцитѣ и евреитѣ, а особено първитѣ, иматъ и доста недвижими вѣрски и училищни имоти, които даватъ добри доходи за народно-просвѣтнитѣ и културнитѣ имъ нужди. Свърхъ всичко това, обаче, държавното съкровище ежегодно отпуща парични пособия, а така сѫщо такива помощи се отпущатъ на всѣка инородна община за училищата ѝ и отъ градско-общинския бюджетъ.

в) Професионални училища.

I. Столарско училище.

Открито е и се издържа изцѣло отъ Търговско-индустриялната камара въ града. Цельта на училището е да приготви школувани теоритически и практически дърводѣлци и изобщо занаятчии по дървената покжщнина. Снабдено е съ всички необходими сѣчива, и учението въ него е четире години. Ученици се приематъ здрави и тѣлесно развити момчета най-малко съ прогимназиялно образование и навършили 16-годишна възрасть. Сирацитѣ отъ войнитѣ се приематъ безплатно, а другитѣ плащатъ 200 лв. годишна плата.

Всѣка година отъ изработенитѣ въ училището предмети се прави изложба и разпродаж-

pour la même année à 1,205,580 léva.

Le Gymnase Commercial est reconnu dans le pays comme un établissement d'études secondaires.

X. Ecole privée de commerce pratique „Evloguí Guiorguief“.

Elle existe depuis 1901 et comprend un cours de trois ans. On y donne aux étudiants des connaissances sur toutes les sciences commerciales et une préparation à la vie de commerce pratique. Sont reçus comme élèves réguliers dans cette école, ceux qui ont fini la troisième classe de progymnase et qui payent une taxe annuelle de 3 mille léva.

Les élèves qui terminent cette école sont dispensés du service civil obligatoire, s'ils s'engagent à faire du commerce ensuite pendant 5 ans au moins.

En l'année scolaire 1925-26, les élèves qui ont suivi les cours de cette école étaient au nombre de 110 en tout; les professeurs étaient 3 réguliers et 7 extraordinaires.

L'école est reconnue par l'état comme un établissement d'études semi secondaires.

XI. Institut de Sténographie.

En 1905, l'initiative privée organisa en ville des cours mensuels de sténographie, s'ouvrant indifféremment aux personnes de tout âge.

En 1921, ces cours furent transformés en institut permanent, sous le nom „d'Antoine Bézentcheck“; ce dernier est le fondateur et le propagateur de la sténographie en Bulgarie.

L'institut sténographique de Plovdiv est le premier et l'unique établissement de ce genre en Bulба, приходътъ отъ която се прибира отъ камарата.

Презъ учебната 1925/1926 г. и въ четиретѣ курса сж следвали 109 ученика, при 7 редовни преподаватели, 6 извънредни и 1 управитель. Общиятъ разходъ за всичко е възлизалъ на лева 1,075,620.

II. Ржкодѣлно срѣдно училище на женското дружество „Постоянство".

Отъ 1896 год. дружеството „Постоянство" е открило и издържа ржкодѣлно училище, което днесъ е пълно срѣдно и добре устроено заведение съ два отдѣла за горни и долни дрехи. Въ него се приематъ момичета, завършили съ успѣхъ VI класъ отъ гимназия, и съ тригодишния курсъ въ училището получаватъ и иматъ правата на завършили пълно срѣдно специялно образование.

Училището има и втори отдѣлъ пакъ за горни и долни дрехи. Въ него се приематъ завършили прогимназия момичета и следъ две годишния курсъ при училището получаватъ майсторско свидетелство съ право да си работятъ самостоятелно.

Освенъ горнитѣ, за да се даде възможность да усвоятъ ржчна работа и беднитѣ момичета, които не сж могли да завършатъ прогимназия, при училището има и тъй нареченитѣ занаятчийски курсове за горни дрехи. Завършилитѣ тѣхъ пъкъ се подлагатъ на изпитъ предъ Търговската камара и тоже получаватъ майсторски свидетелства и право за самостоятелна работа.

garie; il possède déjà sa propre bâtisse, renfermant tous les accessoires scolaires nécessaires, une bibliothèque et une salle de lecture; il organise des conférences, des entretiens, des concours etc. sur la sténographie.

Il y a, durant l'année, deux cours: d'Octobre à Février et de Mars à Juin.

Une association, formée de sténographes ayant terminé les cours de l'institut, est attachée à l'établissement et se prépare à ériger un monument en mémoire du premier professeur bulgare de sténographie, A. Bézentcheck.

b) Ecoles étrangères de Plovdiv.

I. Juives.

Les Israëlites de la ville ont une école maternelle qui fut, en l'année scolaire 1925-26, fréquentée par 157 enfants des deux sexes; une école primaire comprenant 590 écoliers et écolières; un progymnase comprenant aussi 180 élèves des deux sexes.

Les instituteurs et les institutrices ayant professé dans toutes ces écoles, ont été au nombre de 22 personnes, dont 16 Bulgares et 6 Israëlites.

Les écoles sont installées dans leurs propres bâtisses, assez vastes et commodes.

Les frais généraux faits pour l'entretien de toutes ces écoles s'élevaient, en 1925/26, à la somme de 1,400,000 léva.

II. Arméniennes.

Elles sont composées: d'une école maternelle renfermant 200 enfants répartis, suivant leur âge, en trois sections; d'une école primaire dont chaque division a une ou

Училището се намира подъ прѣкия надзоръ на Министерството на Търговията и Труда, но материялно изцѣло се издържа отъ дружеството, което има своята върховна управа отъ едно 12 членно настоятелство, избирано отъ дружественитѣ членки.

Презъ уч. 1925 1926 година въ училището и курсоветѣ сж следвали 345 всичко ученички, отъ които 66 сж били бедни, безъ да плащатъ такса, 92 сж били съ половина такса, а 187 съ заплащане пълна такса. Отъ всичкитѣ 102 ученички сж били отъ града, 283 отъ окржга и безъ разлика на народность и вѣра, а отъ тѣхъ 60 сж били бѣжанчета. Освенъ това, крайно беднитѣ ученички получаватъ отъ училището и безплатна закуска всѣки день.

Заведението се помѣщава въ своя собствена триетажна удобна сграда въ срѣдоточието на града, съградена по починъ и срѣдства на самото дружество.

Общиятъ разходъ на училището за с. год. е възлизалъ на 500,320 лв., събирани отъ членски вноски, дарения, продажба на изработени предмети и др. п.

Така градътъ Пловдивъ въ сегашно време дава свои и държавни срѣдства надъ 30 милиона лева годишно за своитѣ училища и други просвѣтни нужди.

Българскитѣ народни училища, забавачницитѣ, основнитѣ и прогимназиитѣ се ржководятъ и уреждатъ отъ свое 9 членно училищно настоятелство, което се избира едновременно, когато ставатъ изборитѣ и за градско-общинския съветъ. Из-

deux parallèles et dont le nombre des élèves est de 300 filles et garçons; et d'un progymnase. comprenant 37 écoliers et écolières.

Le nombre total des instituteurs et institutrices dans ces écoles, était de 17 personnes, dont 7 étaient des Bulgares et les autres, des Arméniens et Arméniennes. Toutes ces écoles aussi sont installées dans de propres bâtisses, bien accommodées pour le but.

Les dépenses générales faites pour tous ces établissements scolaires montaient à plus de 450,000 léva.

III. **Turques.**

Les Turcs ont, dans trois points differents de la ville, trois écoles primaires, qui ont été, en 1925-26, fréquentées par 377 élèves en tout, dont 135 étaient des filles; tous les élèves sont répartis en quatre divisions.

La colonie turque entretient encore un progymnase complet, comprenant 76 élèves

Les professeurs desservant les écoles primaires et le progymnase, sont au nombre de 19 personnes, dont 4 sont des institutrices.

Les dépenses annuelles totales montaient à 845,000 léva.

Les Turcs aussi possèdent leurs bâtisses scolaires qui sont assez accommodées pour servir d'écoles.

IV. **Ecole Italienne.**

Au début de l'année scolaire 1926/27 une école italienne a été ouverte en ville; elle est installée dans sa propre bâtisse et possède une vaste cour; située sur la rue „Iv. Vazof“, elle sera successivement organisée et acquerra les développements d'une écoбираемитѣ трѣбва да попадатъ и изхождатъ отъ нѣкоя политическа група и съ признатия цвѣтъ, утвърденъ отъ сѫда. Училищното настоятелство избира и назначава учителитѣ и учителкитѣ, грижи се за помѣщенията, за снабдяване съ учебни пособия и др. п. и всичко това се утвърдява отъ окрѫжната училищна инспекция, която има общия надзоръ надъ всички народни и инородни училища.

При прогимназиитѣ по починъ на самитѣ учителски съвети сѫ образувани и фондове за подпомагане на бедни ученици.

Пловдивското училищно настоятелство за сега разполага и съ около 4,000 декара работна земя, отъ която получава за сега около 600 хиляди лева доходъ, който влиза въ общия приходенъ бюджетъ за училищата.

15. Музеи.

а) Народна библиотека и музей.

Пловдивската Народна библиотека и музей сѫ едно учреждение съ едно управление. Тѣ сѫ основани още при самата уредба на автономната область Източна Румелия въ 1878—79 г. Събирането на материялитѣ, както за библиотеката, тъй и за музея, е ставало едновременно, ала развитието на двата отдѣла не е било еднакво. До като библиотеката се е развивала равномѣрно, музеятъ е направилъ още въ самото си начало бърза, ала невѣрна стѫпка, за да спре съвсемъ. Натру-

le primaire, d'un progymnase et d'un gymnase complet avec une section de commerce. Sa destination est de répandre la langue et la culture italiennes et d'affermir de la sorte, les relations commerciales—économiques entre les peuples italien et bulgare.

Dans toutes les écoles étrangères il y a aussi des instituteurs et des institutrices bulgares, qui y enseignent surtout la langue bulgare, et parfois même certaines autres matières. Mais, la plupart des personnes enseignantes dans ces écoles sont de la nationalité respective. Dans les écoles primaires, l'instruction est donnée exlusivement en la langue maternelle des enfants; tandis que dans les écoles primaires et les progymnases elle est donnée en bulgare; toutefois, la langue maternelle y est aussi soigneusement enseignée; c'est en la langue respective nationale, en effet, qu'y sont enseignées la religion et, par ailleurs, certaines autres matières.

Le programme des écoles primaires et des progymnases est le même que celui des établissements scolaires bulgares, prévu par les lois existantes du pays. Les élèves y ayant terminé les cours primaire et progymnasial, sont considérés comme ayant fait leurs études dans les écoles respectives bulgares.

Chaque commune étrangère en ville a son comité scolaire, tout à fait indépendant et autonome; il est élu selon la loi générale des élections dans le pays, mais sans aucune couleur de partis.

Le comité est approuvé par les autorités requises; pour le reste il est maître absolu de ses écoles;

панитѣ материяли били пренесени въ Софийския Народенъ музей, дето и сега се съхраняватъ.

Преди да се основе библиотеката като самостоенъ институтъ, при Дирекцията на Народната просвѣта тогава въ Източна Румелия е сѫществувало отдѣлно книгохранилище, въ което се е събиралъ материялътъ за бѫдещата областна библиотека. Въ това книгохранилище директорътъ на Народната просвѣта, покойниятъ бележитъ деецъ Иоакимъ Груевъ, събралъ най-вече руски, чешки и сърбохърватски книги, а следъ това френски, и по изборъ и по препорѫка на знаменития държавникъ Петко Каравеловъ, тогава учитель въ Пловдивската гимназия, значителна сбирка и английски. На 1 май 1882 год. книгохранилището съ особенъ „Публично — административенъ правилникъ", издаденъ и подписанъ отъ генералъ-губернатора Александъръ Богориди, било отдѣлено въ особено самостойно учреждение съ името „Областна библиотека и музей", подъ какъвто видъ и сѫществувало до унищожението на Източна Румелия и присъединението ѝ въ 1886 год. къмъ общото българско отечество.

Първъ уредникъ на библиотеката е билъ известниятъ виденъ руски публицистъ Александъръ А. Башмаковъ, който първъ турилъ начало на действително модерна библиотека, като взелъ за образецъ Петроградската публична библиотека. Следъ като внесълъ редъ въ книжния имотъ и приготвилъ

l'œuvre d'instruction publique de ses compatriotes en général, repose entièrement entre ses mains: il élit, nomme et congédie lui-même ses instituteurs et institutrices en ayant soin de rapporter le fait à l'inspection scolaire départementale.

Toutes les écoles étrangères sont plus ou moins munies de bibliothèques et d'accessoires scolaires.

Ce sont les communautés étrangères elles-mêmes qui ont soin de l'entretien de leurs écoles, en ayant le droit de fixer et de demander des taxes scolaires ou des offrandes volontaires aux parents aisés des élèves.

Les Turcs et les Israëlites, et surtout les premiers, possèdent un assez grand nombre de biens immeubles, attachés à leurs établissements religieux et scolaires, qui rapportent de bons revenus à leurs besoins nationaux et culturels. Par-dessus tout cela, cependant, le trésor d'état octroie, chaque année, des secours pécuniaires à ces différentes écoles; tandis que le budjet du conseil municipal en ville vient aussi souvent en aide aux communautés étrangères pour l'entretien de leurs établissements scolaires.

c) Ecoles professionnelles.

I. Ecole de menuiserie.

Elle est entièrement entretenue par la Chambre Commerciale et Industrielle en ville. Le but de l'école est de préparer par la théorie et la pratique des menuisiers et, en général, des artisans de mobilier.

L'établissement de menuiserie est pourvu de tous les outils nécesщогоде каталогъ за читателитѣ, г. Башмаковъ на 15/28 септемврий, 1882 год., официялно за пръвъ пѫть отворилъ библиотеката за посетителитѣ. Когато напустналъ презъ януарий, 1883 год., библиотеката, въ нея вече имало всичко 4736 тома книги и 49 рѫкописни и старопечатни книги, а тъй сѫщо и единъ завършенъ отчетъ за своята неуморна и безукорна дейность по устройството ѝ. Въ $7^1/_2$ месечно управление г. Башмаковъ е успѣлъ да удвои книжния имотъ на библиотеката и да ѝ издействува единъ колосаленъ за онова време бюджетъ отъ 200 хиляди златни гроша.

Книжниятъ имотъ на библиотеката въ края на първия неинъ периодъ на сѫществуване е възлизалъ на 12 094 тома, а музеятъ е ималъ само 109 разни старини и естествено-исторически предмети и 2,300 монети. Презъ втория периодъ, който захваща следъ сръбско-българската война въ 1885 и свършва въ 1900 год., учреждението се е развивало не само твърде слабо, но претърпѣло и цѣли загуби. Музеятъ е билъ унищоженъ, а книжниятъ имотъ, сравнително слабо нарастналъ, е билъ съвсемъ забърканъ. Наложила се е коренна провѣрка и преустройство на цѣлото учреждение. Тоя трудъ е поелъ и извършилъ последниятъ ѝ уредникъ, такъвъ и днесъ, г. Борисъ Дяковичъ, който съ преобразуванието отъ 1901 год. насамъ на цѣлото учреждение е създалъ третия периодъ отъ сѫществуването на Пловдивската Народна библиотека.

Въ уредбата на библиотеката

saires et l'étude y dure quatre années; y sont acceptés comme élèves réguliers des jeunes gens robustes, bien développés physiquement, ayant terminé l'âge de 16 ans et possédant au moins l'instruction progymnasiale; les orphelins de la guerre y sont reçus gratuitement, tandis que les autres élèves paient une taxe de 200 léva par an.

Une exposition de liquidation est organisée, chaque année, avec les objets qui sont travaillés dans l'école et dont le prix de vente est recueilli par la Chambre.

Pendant l'année scolaire 1925-26, l'établissement comprenait 109 élèves dans les quatre cours, 7 professeurs réguliers et 6 autres extraordinaires avec 1 directeur.

Tous les frais d'entretien s'elevaient à 1,075,620 léva.

II. Ecole secondaire d'ouvrage manuel attachée à l'association féminine „Postoïanstvo".

L'association „Postoïanstvo" a ouvert, depuis 1896, et entretient une école de couture qui est aujourd'hui un établissement secondaire bien organisé et comprenant deux sections de fabrication de vêtements. On y accepte des jeunes filles ayant terminé avec succès leur VI-e classe de gymnase; et, après avoir fait le cours de trois ans dans l'école en question, elles acquièrent et ont les droits d'une instruction secondaire complète spéciale.

L'établissement comprend aussi une seconde section de fabrication de vêtements; on y accepte des jeunes filles ayant fait le progymnase; et, après un cours de deux ans dans cette école ces élèves reçoivent un certificat d'apмного е доприиесълъ и покойниятъ книжовникъ и публицистъ Лука Касѫровъ, който е прослужилъ непрекѫснато цѣли 19 години като библиотекарь.

При това Дяковичъ е сполучилъ да възобнови и предишния музей при нея подъ името „Археологически музей“.

Въ края на 1924 год. библиотеката е броела 124,359 т. и 312 рѫкописи и старопечатни книги. Между рѫкописитѣ има и много екземпляри съ твърде важно за науката значение. Сега тя получава всички печатани въ България книги и периодически издания, а отъ чужбина изписва около 70 разни списания на руски, френски, нѣмски и др. иностранни езици. Цѣлиятъ текущъ периодически печатъ е изложенъ на опредѣлени мѣста въ голѣма читалня, която споредъ годищнитѣ времена се посещава отъ 150 до 250 души дневно.

Читалнята е отворена за посетителитѣ всѣки день отъ 8 до 12 часа и отъ 15 до 20 часа, освенъ въ сѫбота, когато е отворена само до обядъ, и недѣля, отворена следъ обядъ. Входътъ е свободенъ и безплатенъ за всички. Книги се даватъ и за домашенъ прочетъ всѣки присѫтственъ день отъ 15 до 17 ч. срещу най-малъкъ залогъ отъ 50 лева, или пъкъ писмено порѫчителство на държавно учреждение. Въ пълно разположение на читателитѣ е нареденъ обширенъ систематически каталогъ на фиши.

Археологическиятъ музей, основанъ преди 15 години, съдържа вече твърде цѣнни и интересни паметници. Покрай бо-

titude qui leur donne le droit de travailler à leur propre compte.

Outre les sections mentionnées ci-dessus, y fonctionnent encore des cours spéciaux appelés „de métier“ qui donnent accès encore aux filles pauvres n'ayant pu terminer le progymnase. Les élèves ayant suivi ces cours, se présentent à un examen devant la Chambre Commerciale et reçoivent aussi un certificat de capacité leur donnant le droit d'exercer leur métier.

L'école est directement soumise au Ministère du Commerce et du Travail; mais elle est entièrement entretenue par l'association, qui a sa propre administration composée d'un comité de 12 personnes élues parmi les affiliées de l'Association.

Pendant l'année scolaire 1925-26, l'école et les cours particuliers étaient fréquentés par 345 élèves en tout, dont 66 étaient pauvres et reçus gratuitement, 92 versaient demi taxe, et 187 payaient taxe entière. De toutes ces élèves, sans différence de religion et de nationalité, 102 étaient de la ville et 283 du département; 60 d'entre elles étaient des enfants de parents réfugiés.

En outre, les élèves les plus pauvres reçoivent quotidiennement, de la part de l'école, un déjeuner gratuit.

L'établissement est installé dans sa propre bâtisse à trois étages, commode, et située au centre de la ville; cette bâtisse a été édifiée grâce à l'initiative et aux frais de l'Association elle-même.

Les dépenses totales de l'école pour l'année 1925-26, s'élevaient à 500,320 léva fournis par les coгатата и системио наредена нумизматическа сбирка отъ монети на древна Мизия, Тракия и Македония и на българскитѣ царе (5579 монети), въ които се намиратъ твърде рѣдки и дори единични екземпляри, образувана е вече значителна сбирка и отъ археологически предмети, грижливо подбрани, систематизирани и съ вкусъ наредени. Отъ предисторична археология особено за отбелезване е сбирката отъ паметници, произхождащи отъ праисторичната могила при с. Салалий, Пловдивска околия, а сжщо и богатата находка на фибули отъ халдщатския периодъ, открита въ Бачковското ущеле, Особено знимание заслужаватъ сжщо двата бронзови меча, отъ които единиятъ е отъ микенска епоха. Отъ гръцко-римската епоха първо мѣсто заема извънредно богатата тракийска гробница, открита въ Пловдивъ, съ прочутата въ чужбина сребърна маска на тракийски военноначалникъ, съсъ сребърни вази, златенъ вѣнецъ и пръстенъ, великолепни бронзови сждове и др. п. Тая находка е една отъ найбогатитѣ въ цѣла България, както по количеството на предметитѣ, тъй и по художествената имъ изработка. Сжщо голѣмъ интересъ представя съкровището отъ „Кукова могила“ при с. Дуванлий, Пловд. околия, съ златни риби, диадема, обици гривни и др. накити, сребърни кирамични бронзови и албастрови сждове и др. отъ началото на V в. преди Христа. Сбирката отъ бронзови статуйки съ

tisations, les offrandes, la vente des objets fabriqués etc.

Ainsi, la ville de Plovdiv donne actuellement pour l'entretien annuel de ses écoles et pour d'autres besoins d'instruction publique, plus de 30 millions de léva, tirés de ses propres ressources ou des fonds de l'état.

Les écoles nationales bulgares, — maternelles, primaires et progymnasiales — sont administrées et dirigées par un comité scolaire de 9 personnes; ce comité est élu en même temps, que le conseil municipal. Les élus doivent être membres d'un parti politique reconnu et aprouvé par le tribunal.

Le comité scolaire choisit et nomme les instituteurs et les institutrices, a soin de l'état hygiénique des écoles, s'occupe de fournir les accessoires scolaires etc. Toutes ses actions sont préablement approuvées par l'inspéction départementale scolaire qui a le contrôle général sur toutes les écoles nationales et étrangères.

C'est aux conseils des professeurs dans les progymnases qu'appartient l'initiative de créer et d'organiser des fonds pour secourir les élèves pauvres.

Le comité scolaire de Plovdiv dispose pour le moment, de plus de 400 hectares de terre cultivée dont il reçoit annuellement environ 600 mille léva de revenus qui entrent dans le budget général des ressources et des dépenses scolaires.

15. MUSÉES

a) Bibliothèque nationale et musée archéologique.

La bibliothèque nationale et le musée de Plovdiv sont un même établissement sous une même adнѣкои много рѣдки и фино изработени екземпляри (Силенъ, Ларъ, Херкулесъ, Зевсъ и др.) заслужава да бъде по-обстойно разгледана. Особено внимание заслужава и цѣнната сбирка отъ антични пръстени и геми. Монетниятъ печатъ на римския императоръ Jovianus, сребърната престолна чаша отъ старата черква на злощастния Батакъ, печатътъ на румелийскитѣ революционери, моливдовулътъ на Охридския български патриархъ Григорий, многобройнитѣ вотивни барелефи и могилни находки отъ древна Тракия и особено изящнитѣ мрамори отъ древнитѣ сгради на Пловдивъ съ прекрасната фриза на тракийскитѣ здравни божества, мраморната статуя на непознатъ римлянинъ и пр. и пр., — свидетелствуватъ за крайно интересната и цѣнна сбирка на втория сравнително най-младъ български държавенъ музей.

Въ музеятъ е турено начало и на художествена галерия отъ произведения на южнобългарски художници, въ която, покрай другитѣ картини, първо мѣсто сега заематъ знаменитиятъ „Актъ“ отъ стария български художникъ Ст. Доспѣвски, портретътъ на Кара Никола отъ Т.-Пазарджикъ, картинитѣ и скицитѣ на Николай Павловичъ, скулптуритѣ на проф. Лазаровъ, барелефътъ на Ив. Вазовъ отъ проф. Спиридоновъ и др. Особено цѣнни ся за най-новата българска история и изкуство картинитѣ и скицитѣ на талантливия и безъ време починалъ български ху-

ministration. Ils ont été fondés déjà en 1878-79, lors de la constitution de la Roumélie Orientale en province autonome.

Toutefois, si d'une part la bibliothèque s'est développée progressivement, le musée vit trop tôt son activité arretée par le transfert de ses collections au Musée National de Sophia.

Avant que la bibliothèque fût constituée comme un institut indépendant auprès de la Direction de l'Instruction Publique, il existait dans la Roumélie Orientale un dépot de livres, dans lequel a été amassé le matériel de la future bibliothèque provinciale. Ce fonds comprenait surtout des manuels russes tchèques, serbo-croates et plus tard français, recueillis par le Directeur de l'Instruction Publique, l'illustre auteur Joachim Grouef, plus tard encore, le célèbre homme d'état Petco Karavélof professeur alors au gymnase de Plovdiv, choisit et recommanda aussi une collection de livres anglais. Le 1-er Mai 1882, le dépot de livres, avec un „Règlement spécial d'administration publique“ souscrit et rédigé par le Gouverneur Général Alexandre Bogoridi, fut proclamé en une institution indépendante sous le nom de „Bibliothèque provinciale et Musée“; et il exista sous cette forme jusqu' à l'abolition de la Roumélie Orientale, et à l'annexion de cette dernière en 1886 à la patrie commune bulgare.

Le premier organisateur de la bibliothèque fut le célèbre écrivain publiciste russe A. Bachmakof, qui le premier posa les bases d'une réelle bibliothèque moderne, à l'instar de celle de Petrograd.

Après y avoir mis l'ordre et

дожникъ А. Бакларовъ, който ги е работилъ по кървавитѣ български полета на Тракия и Македония презъ време на славни походи въ 1912 и 1913 год.

Подъ редакцията и вещото ржководство на директора г. Дяковичъ, познатъ и заслужилъ български археологъ, Народната библиотека и музей въ Пловдивъ редовно печата свой годишникъ, луксозно издание съ два отдѣла: официяленъ и наученъ. Въ последния се помѣстягъ научни статии предимно по археологията на Тракия. Освенъ това, библиотеката е издала до сега и две отлично наредени голѣми книги съ много фигури и таблици: 1) Славянски ржкописи и старопечатни книги въ Пловдивската Народна библиотека отъ проф. Б. Цоневъ, и 2) Орнаментъ и буква въ славянскитѣ ржкописи на Народната библиотека въ Пловдивъ отъ Николай Райновъ.

Музеятъ е отворенъ всѣки присжтственъ день, освенъ сжбота, отъ 15 до 17 часа.

Народната библиотека и музей въ Пловдивъ се намиратъ на площадъ „Съединение“ № 1, въ собствена сграда, съ обширна читалня и съ горно и странично отопление.

б) Окржженъ етнографски музей.

Новитѣ политически условия, настжпили следъ войната 1877/78 година, завнисаха бързи и не малки промѣни въ народния битъ и култура въ освободенитѣ

preparé un certain catalogue des livres pour les lecteurs, M-r Bachmakof ouvrit la bibliothèque pour la première fois aux visiteurs, le 15/28 Septembre 1882

Lorsqu'en Janvier 1882, il quitta sa charge, la bibliothèque possédait 4736 tomes et 49 manuscrits et ouvrages imprimés en caractères anciens. Il avait dressé et laissé un compte rendu de son travail inlassable et de son activité impeccable concernant l'organisation de la bibliothèque.

Au cours d'une administration de 7 mois et demi, M-r Bachmakof réussit à faire doubler le domaine des livres de la bibliothèque et d'obtenir pour cette dernière un budget colossal pour le temps d'alors de 200 mille piastres d'or.

Le nombre des ouvrages de la bibliothèque, vers la fin de la première période de son existence, s'élevait à 12,092 tomes; tandis que le musée possédait 109 objets antiques de science et d'histoire naturelle et 2300 monnaies.

Pendant la seconde période qui commença après la guerre serbo-bulgare, en 1885, et se termina en 1900, l'établissement non seulement ne se développa que très faiblement, mais encore éprouva de véritables pertes. Le musée fut anéanti, tandis que le domaine des livres de la bibliothèque, respectivement peu augmenté, fut tout à fait embrouillé.

Une revision radicale et une réorganisation de tout l'établissement s'imposèrent:

Ce travail fut entrepris et achevé par le dernier directeur de la bibliothèque, tel aujourd'hui encore, M-r Boris Diakovitch. qui, avec la réorganisation, depuis 1901. de tout l'institut, créa la troisième български земи северно и южно отъ Стара-планина. За да се запази поне това, що още досущъ не е изчезнало, отъ битовата веществена и духовна творба изъ миналото на поселенията въ Тракийската область на чело съ града Пловдивъ, презъ 1918 год се постави основата и на отдѣленъ чисто етнографски музей, уреждань и издържанъ отъ бюджетнитѣ приходи на окржга Окржжниятъ съветъ и Окржжната Постоянна комисия въ града. Това ново културно и национално учреждение за сега официялно не е открито единствено по липса на помѣщение. Обаче, макаръ първоначално и съ малки срѣдства, музеятъ продължава да събира всичко, що българскиятъ умъ и мишци сж творили въ миналото, творятъ и днесь въ Тракийската область южно отъ Стара-планина, та до брѣговетѣ на Бѣлото море.

Музеятъ има за сега следнитѣ петь отдѣла — сбирки:

I. — Художествено-историческа сбирка, въ която се събиратъ ликоветѣ и животоописанията на всички политически, книжовни и обществени дейци и благодетели, родени и живѣли въ окржга, а така сжщо и знатни чужденци, съ заслуги частно къмъ окржга и общо къмъ народа ни Копиратъ се и запазватъ въ музея и всички черковни и други картини, стенописъ и краски отъ черквитѣ, монастиритѣ, гробищата и бележити обществени и частни стари постройки въ окржга, а заедно съ това и фотографски снимки въ увеличенъ видъ на всички прояви отъ народния животъ и

période de l'existence de la bibliothèque nationale de Plovdiv. L'écrivain publicite, feu M-r Louka Kasseurof, qui occupa pendant 19 ans la charge de bibliothécaire de l'établissement, fit aussi beaucoup pour l'organisation de la bibliothèque.

Avec cela, Diacovitch réussit aussi à renouveler le musée précédent, sous le nom de „musée archéologique".

Vers la fin de 1924, la bibliothèque compta 124,359 tomes et 312 manuscrits et ouvrages imprimés en caractères anciens. Parmi les manuscrits, il y a beaucoup d'exemplaires d'une grande importance scientifique-

Actuellement, la bibliothèque reçoit tous les livres et revues périodiques imprimés en Bulgarie, tandis qu'elle fait venir de l'étranger environ 70 revues diverses, en russe, en français, en allemand etc.

Toute la presse courante périodique est étalée à des endroits définis, dans un grand salon de lectur , qui, selon les saisons de l'année, est visité par 150 – 250 personnes par jour.

Le salon de lecture est ouvert aux visiteurs tous les jours de 8 à 12 heures et de 15 à 20 heures; excepté le samedi, lorsqu'il est ouvert jusqu'à midi seulement, et le dimanche, rien que l'après-midi.

L'entrée y est libre et gratuite pour tout le monde. On y donne aussi des livres de lecture à domicile, chaque jour de la semaine, de 15 à 17 heures, moyennant une garantie de 50 léva, ou une caution écrite de la part d'un établissement d'état. Un vaste catalogue systématique en fiches y обичаи, на характерни и съ историческо и архитектурно значение черкви, монастири, кѫщи, дюкяни, работилници, мостове, воденици, чешми, остатъци отъ крепости и др., а тъй сѫщо и мѣстности и селища, въ които сѫ се разиграли известни исторически събития, или пъкъ се отличаватъ по своята особеность и красота. Тая сбирка има за цель отъ една страна да представя българската очарователна родина, а отъ друга — българския действителенъ животъ и изкуство.

II. — Народоучна веществена сбирка, въ която се събиратъ всички видове народни носии, отличителни въ окрѫга и областьта, шевици, кенета, разнитѣ видове мѫжки и женски украшения, домашни дървени, глинени и метални сѫдове, всички видове покѫщнина, занаятчийски, земледѣлчески и скотовъдски сѣчива и прибори, народни свирала и др. подобни.

III. — Народоучна словесна и обрядна сбирка. Понеже въ срѣдногорскитѣ, родопскитѣ и бѣломорскитѣ покраини се намиратъ най-богатитѣ словесни-езикови, народностно-битови и исторически останки отъ миналото на българския народъ частно, и общеславянската духовна култура изобщо, то въ тоя отдѣлъ ще се събиратъ и всички исторически и народни предания, езически и християнски вѣрски обряди и обичаи, характерни исторически юнашки и пр. пѣсни, легенди и приказки, народни лѣкувания съ баяния, магии и билки, всички видове езикови материяли и др. подобни, които иматъ какво и

est dressé à l'entière disposition des lecteurs.

Le musée archéologique, reorganisé depuis 15 ans, contient déjà des monuments précieux et intéressants. A côté de la riche collection systématiquement rangée de monnaies de l'ancienne Mésie, de la Thrace, de la Macédoine et des rois bulgares (5579 monnaies), parmi lesquelles il y a des exemplaires très rares, est formée aussi une collection déjà assez importante d'objets archéologiques, soigneusement choisis et rangés avec goût.

Comme archéologie préhistorique, on peut remarquer la collection de momuments antiques, provenant de la „Colline préhistorique“, située près du village Salaly, dans l'arrondissement de Plovdiv; de même qu' une riche collection de fibules de la période hallstattienne, decouverte dans le défilé de Batchcovo.

Une attention particulière méritent aussi les deux épées en bronze, dont l'une date de l'époque Mycénienne. Parmi les antiquités de l'époque gréco-romaine, la place d'honneur revient à la riche tombe thrace découverte à Plovdiv, avec le fameux masque en argent d'un chef thrace, des vases d'argent, une couronne et un anneau d'or, de magnifiques vases en bronze etc. Elle représente une des plus riches trouvailles de toute la Bulgarie autant par la quantité que par la travail artistique de ses objets.

Non moins intéressant est le trésor de la Konkova Moghila" (tumulus de Kouko), située près du village de Douvaniy, arrondissement de Plvodiv; ce tréда е значение съ историята, езика и съ домашния, обществения, политическия и духовния животъ на българското племе въ Тракийската область на чело съ Пловдивъ и окржга му.

IV. — Отдѣлъ на възраждането и освобождението, съединението и последнитѣ войни обема всички видове архивни материяли, лична и частна, правителствена и обществена кореспонденция, записки, лѣтописи, смѣтки, реклами, смѣтководни книги, устави и правилници, училищни програми, наредби и пособия, разни видове оржжия, военни и войнишки потрѣби и др. такива, които иматъ свръзка съ априлското въ 1876 год. Срѣдногорско възстание, опълчението, съединението и войнитѣ следъ него, въ които градътъ Пловдивъ съ Тракийската область сж земали прѣко и косвено участие.

V. Сбирка отъ старопечатни и ржкописни книги до освободителната въ 1877/78 год. война. Тая сбирка състои отъ всички видове ржкописни и печатни произведения, като вестници, списания, слова, възвания, некролози, учебници и всѣкакви други научни и художествени, исторически, политически, търговско-економически, стопански, богословски и др. под., излѣзли, т. е. печатани въ окржга и отъ писатели родени въ него.

Музеятъ е започналъ и свои особени съ чисто наученъ народописенъ характеръ издания. Първата книга — Описъ на художествено-историческия отдѣлъ съ кратки животописни бележки и пояснения — е издалъ на

sor, nouvellement trouvé, possède des poissons d'or, un diadème, des boucles d'oreille, des bracelets, des vases en argent, en bronze, en albâtre, en céramique etc, datant du début du V e s. av. J. Ch.

La collection de statuettes en bronze, possédant des exemplaires très rares et finement travaillées (Silène, Lare, Hercule, Jupiter et d'autres) présente un intérêt tout particulier

À remarquer également la précieuse collection d'anneaux et de bagues antiques. Le sceau des monnaies de l'empereur romain Jovien, le calice en argent de l'ancienne église du village martyr de Batak, le sceau des révolutionnaires rouméliotes, le cachet du patriarche bulgare d'Okhrida—Grégoire, les nombreux bas-reliefs votifs et les antiquités des tumuli thraces, et surtout les magnifiques marbres des édifices greco-romano-byzantins de Plovdiv, avec la très belle frise des divinités thraco-grecques, la statue de marbre d'un noble romain etc. prouvent que le second et relativement jeune musée national de Plovdiv possède des collections très intéressantes et très précieuses.

Il y a aussi dans le musée un commencement de galerie artistique, comprenant les œuvres des peintres bulgares de la Bulgarie du Sud; dans cette galerie, à côté des autres tableaux, occupent maintenant le premier rang l'illustre „Acte“ du vieux peintre bulgare St. Dospevsky, le portrait de Kara-Nicolas de T. Pazardjik, les tableaux et les esquisses de Nicolaï Pavlovitch, les sculptures du professeur Laбългарски и френски презъ 1924 година.

Всички до 1 юлий 1926 год. инвентарни предмети по всичкитѣ отдѣли въ музея надминаватъ числото 1,000.

Окржжниятъ етнографски музей въ Пловдивъ се помѣщава въ Окржжната палата, собствено здание на окржга.

в) Сбирки и музей въ френския колежъ „Св. Августинъ“.

Най-горниятъ етажъ на колежката сграда е приспособенъ изключително за сбиркитѣ и музея. Цѣлнятъ състои отъ две голѣми зали, едната 30 метра дължина и 8 м. широчина, съ витрини на длъжъ по срѣдата и съ височина надъ 5 метра, всичко само площь около 350 кв. метра. Сбиркитѣ и музеятъ сж раздѣлени на четире отдѣла: а) естествени науки, б) търговско-индустрияленъ, в) историко-археологиченъ, и г) военно-исторически.

Първиятъ отдѣлъ съдържа тридесетина естествени и изкуствени отъ мраморъ предмети по антропологията; надъ 40 предмета по костознанието; 200 разни видове млѣкопитаюши животни; 1,100 екземпляра препарирани птици; сбирка отъ злѣчуги, между които и една змия — боа, дълга повече отъ 7 метра, и морска желва 1 м. голѣмина; сбирка отъ разни видове риби, отъ които и една моруна 3 м. дълга; сбирка отъ 800 екз. молюски морски и сухоземни; сбирка отъ насѣкоми отъ всички видове, отъ които особено внимание привличатъ

zarof, le bas-relief d'Ivan Vazof, fait par le professeur Spiridonof etc.

Précieux sont surtout, pour l'histoire et l'art bulgares modernes, les tableaux et les esquisses du jeune peintre bulgare A. Baklarof, doué de grands talents, mais mort prématurément, qui les a travaillés sur les champs de bataille bulgares de Thrace et de Macédoine, au temps des glorieuses campagnes de 1912 et 1913.

Sous la rédaction et l'administration savante du directeur, M-r Boris Diacovitcn, archéologue bulgare connu et de grands mérites, la Bibliothèque Nationale et le Musée de Plovdiv édite régulièrement son annuaire qui est une édition luxueuse comprenant deux parties: officielle et scientifique; c'est là qu'ont déjà paru de nombreux articles de valeur, principalement sur l'archéologie de la Thrace.

En outre, la bibliothèque a édité deux ouvrages précieux artistiquement illustrés:

1) Manutcrits slaves et vieux livres bulgares dans la bibliothèque nationale de Plovdiv, par le professeur B. Tsonef, et

2) Ornementation et lettres dans les manuscrits slaves de la Bibliothèque Nationale de Plovdiv, par Nicolaï Raïnof.

Le musée est ouvert chaque jour de travail, (matin et soir), excepté le samedi de 15 à 17 heures.

La Bibliothèque Nationale et le Musée de Plovdiv se trouvent: place „Seuédinénié“ № 1.

чуждестраннитѣ пеперуди; сбирка червеи, лучисти и зоофити (животно-растения), запазени въ сухо състояние, или пъкъ въ спиртъ; сбирка на повече отъ 1500 минерали и камъни и отдѣлно около 1000 фосили, представляющи всичкитѣ видове почви, и сбирка съ повече отъ 4000 до 5000 вида растения.

Вториятъ отдѣлъ съдържа доста внушително число видове мостри отъ разни индустрии. Той ще образува единъ день богатъ индустрияленъ музей.

Третиятъ отдѣлъ състои отъ твърде цѣнни интересни доисторически находки, като дѣлани и изгладени кремъни — орѫжия, многобройни части и цѣли запазени разни видове сѫдове отъ неолитичната епоха, предимно изъ Тунджанската долина; нумизматическа сбирка съ монети, сѣчени на Балканския полуостровъ и отъ четиретѣ епохи, включително съ най-новитѣ, и др. п.

Четвъртиятъ отдѣлъ обема всички видове пушки, щикове, саби, гранати, карти и др. предмети и спомени отъ всичкитѣ войни на полуострова, като се започне отъ руско турската въ 1877/78 и се завърши съ последната — Европейската.

Всички тѣзи цѣнни сбирки изчерпателно се пълнятъ отъ българскитѣ земи, а следъ това и отъ другитѣ, и повечето отъ тѣхъ лично сѫ събирани отъ самитѣ учители въ колежа.

b) **Musée départemental ethnographique.**

Les nouvelles conditions politiques survenues après la guerre de 1877, introduisirent bien vite des changements considérables dans l'existence nationale et la culture des pays bulgares libérés, situés au Nord et au Sud de la Stara-Planina.

Afin de sauvegarder, au moins, ce qui n'avait pas encore complètement disparu de la création spirituelle et matérielle dans le passé des populations habitant la contrée thrace, (avec Plovdiv en tête), on inaugura, en 1918, un musée ethnographique, dont l'organisation et l'entretien sont garantis par les revenus du budget départemental — le Conseil Departemental et la Commission Permanente Départementale siègeant en ville.

Quoique primitif, cependant, et avec peu de ressources, le musée continue à recueillir tout ce que l'esprit et le bras bulgares ont créé dans le passé et créent aujourd'hui encore dans la contrée thracienne, au sud de la Stara-Planina jusqu'au littoral de la Mer Egée.

Le Musée contient pour le moment les cinq sections—collections suivantes:

1-o. Une collection artistique historique, comprenant les portraits et les principaux faits de tous les ouvriers et bienfaiteurs politiques, littéraires et sociaux, nés et ayant vécu dans le département; on y trouve aussi d'illustres étrangers, ayant bien merité du département en particulier, et de la nation entière en général.

On copie et conserve aussi

16. Културно-просвѣтни дружества, читалища и спортъ.

а) Пѣвческо дружество.

Основано е презъ 1894 год., съ цель да изучава, развива и разпространява българската народна пѣсень и музика, като дава концерти, сказки и прави излети вънъ отъ града изъ селата и градоветѣ въ областьта. Дружеството има постояненъ мжжки хоръ отъ 75 действителни членове. Освенъ тѣхъ има и 55 спомагателни, 4 основателни и 1 почетенъ.

б) Гимнастическо дружество „Тракийски юнакъ“.

Сжществува отъ 1897 год., и има за цель да развива и укрепява тѣлесно и нравствено младежьта и да всѣва родолюбие, юнашки духъ и бодрость между членоветѣ и вънъ отъ тѣхъ въ обществото. Срѣдствата за постигане цельта сж: гимнастически упражнения, юнашки игри и срещи, упражнения въ плаване, плъзгане, скачане, надбѣгване, езда, футболъ и др.

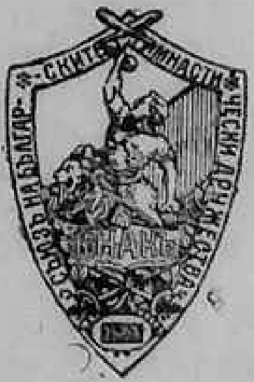
СЪЮЗЪ НА БЪЛГАР-СКИТѢ ГИМНАСТИ-ЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА
ЮНАКЪ

65. — Гербъ на гимнастическото дружество „Тракийски юнакъ“.
Ecusson de l'association de gymnastique „Trakysky unak“.

dans le musée toutes sortes de tableaux religieux et autres, des fresques et des ornements d'églises, de monastères et de cimetières remarquables, de vieilles constructions particulières ou publiques, se trouvant dans le département; à côté de tout cela, sont recueillies les photographies en forme agrandie de toutes les manifestations de la vie et des coutumes nationales, des églises, des monastères, des maisons des magasins, des ateliers, des ponts, des moulins, des fontaines, des restes de forteresses etc. ayant un caractère particulier et une importance historique et architecturale; de même qu'on y range les photographies des villes, des villages et des lieux qui ont été témoins muets de certains évènements historiques et politiques, ou qui se font remarquer par leur particularité et leur site pittoresque.

Cette collection a pour but, de faire voir et de présenter, d'une part, la charmante patrie bulgare, et, d'autre part, la vie réelle et l'art bulgares.

II. Une collection ethnographique dans laquelle sont recueillies toutes sortes de costumes nationaux remarquables dans le département et la contrée, (chéviks, kénets) les différents ornements d'hommes et de femmes, les divers ustensiles en bois, en argile et en métal, toute sorte de meubles, et d'outils et d'accessoires agricoles, de metiers ou d'élevage, d'instruments de musique nationaux, etc.

III. Une collection folkloriste de littérature et de rites nationaux. Comme, c'est dans les regions de la Srédna-Gora, des Rhodopes et de la Mer Egée que l'on trouve юнашки излети, хорово пѣене, музика, сказки и др. п.

Членоветѣ му, действителни, спомагателни, благодетелни и почетни, сѫ повече отъ 2,500 души заедно съ юношитѣ и юнакинитѣ членки и членове. Всѣки членъ и членка безъ разлика сѫ задлъжени при срещи, игри, празденства и излети да бѫдатъ облѣчени въ установената юнашка носия. Приходитѣ на дружеството състоятъ отъ членски вноски, дарения, даване игри, наемъ и др. За 1926 год. тѣ възлизали на 170,000 лева. На беднитѣ юнаци и юнакини се даватъ безплатни дрехи и имъ се помага и при други случаи.

„Тракийски юнакъ" си има своя собствена сграда съ голѣмъ и удобенъ гимнастически салонъ, библиотека, читалня, сцена, бюфетъ и др. и е снабденъ съ всички необходими гимнастически уреди.

в) Археологическо дружество.

То е основано въ 1923 година, брои 210 члена и членки и влиза въ съюза на археологическитѣ дружества въ България. Неговата цель е: да подпомага Народния музей въ града въ попълване на сбиркитѣ му; самò да предприема разкопки и издирва, прибира и предава въ музея всѣкакви видове старини и да запазва старитѣ паметници въ града и вънъ отъ него въ областьта му; да буди и насажда съзнание въ обществото за ценностьта и запазването на старинитѣ и паметницитѣ. Намѣренитѣ и прибрани отъ дру-

les restes les plus précieux et les plus abondants de l'histoire, de la littérature et de la langue nationales, du peuple bulgare, en particulier, et de la culture slave entière, en général, on recueille dans cette section encore toutes les traditions historiques et populaires, les coutumes et les rites religieux chrétiens ou païens, les chansons caractéristiques épiques ou héroïques, les légendes et les contes, les curations au moyen de sorcellerie, de magies et de plantes médicinales, toutes sortes de matériaux litteraires et autres, ayant une importance quelconque pour l'histoire, la langue et la vie domestique, sociale, politique et morale du peuple bulgare habitant la contrée thrace, avec Plovdiv et son département en tête.

IV. Une section de la renaissance et la délivrance de l'Union et des dernières guerres, contenant toutes sortes de matériaux d'archives: correspondance particulière et personnelle, sociale et gouvernementale, notes, mémoires, comptes, livres de comptes, statuts, règlements et programmes scolaires, prescriptions et auxiliaires d'études, diverses sortes d'armes, équipements militaires et de guerre etc. qui ont un rapport avec l'insurrection d'Avril 1876 dans la Sredna-Gora, avec la milice ancienne, avec l'Union et les guerres qui ont suivi, dans lesquelles la ville de Plovdiv avec la contrée de Thrace ont pris une part directe ou indirecte.

V. Une collection de vieux livres et manuscrits datant d'avant la guerre de délivrance en 1877-78; cette collection comprend toutes sortes de manuscrits et d'ouvжеството предмети носятъ името му и се предаватъ на хранение и вѣчно ползуване въ Народния музей въ Пловдивъ.

За постигане на цельта дружеството си служи съсъ следнитѣ срѣдства: урежда научни сказки, излети, изложби, разкопки и научни археоложки и исторически печатни издания. Ржководи се и се управлява отъ 11-членно настоятелство, избирано по за три години. До сега дружеството е направило две разкопки на тракийски могили при с. Бѣлоземъ, отъ които е прибрало доста ценни находки.

г) Домъ на изкуствата и на печата.

Основанъ е презъ 1823 год. и има членове и членки надъ 120. Цельта му е чрезъ сказки, концерти, изложби и др. п. да насърдчава хората на изкуството и да подкрепя всѣки културенъ починъ. Има си салонъ съ уредена читалня, сбирка отъ художествени картини и библиотека.

д) Туристическо дружество „Калояновъ връхъ“.

Води началото си отъ 1908 г. и влиза въ съюза на общата туристическа организация въ България. Цельта му е чрезъ излети, сказки, изложби и печатни работи да изучва българската природа съ нейнитѣ богатства и хубости и съ това да насажда любовь и преданость къмъ родъ и родина, като калй членоветѣ си въ издържливость,

rages imprimés, comme: journaux, revues, discours, appels, necrologes, sermons, manuels de classe et toute sorte d'autres écrits scientifiques, artistiques, historiques, politiques, commerciaux, économiques, théologiques etc. parus, c. à. d. imprimés dans le département et faits par des écrivains originaires du district.

Le musée a commencé aussi à éditer ses publications particulières, ayant un caractère purement scientifique et national. Son premier livre — „Inventaire de la section historico-artistique, avec de courtes notes et explications biographiques“ — a été publié en bulgare et en français en 1924.

Jusqu'au 31 XII. 1925, tous les objets d'inventaire renfermés dans les cinq sections dépassaient le nombre de 1000.

Le musée départemental ethnographique de Plovdiv loge dans le Palais Départemental, propre établissement du département.

c) Collections scientifiques au Musée du Collège Français "S-t Augustin".

L'étage supérieur de la bâtisse du collège est réservé entièrement aux collections et au musée. Il se compose de deux grandes salles, mesurant, l'une, 30 m. de longueur et 8 m. de largeur, et l'autre, 13 m. de longuer et 8 m. de largeur; le long des murs et au milieu des salles sont installées des vitrines hautes de plus de 5 m.; le musée entier occupe donc une superficie d'environ 330 mètres carrés.

Les collections du musée se divisent en quatre sections:

общность и тѣлесно и нравствено закрепване и издигане.

Брои надъ по-вече отъ 300 редовни члена и членки и е предприело построяването на своя туристическа хижа на Сахатъ-тепе въ града, въ която ще намиратъ приютъ въ своитѣ излети туристи, когато ще минаватъ и престояватъ въ Пловдивъ.

е) Колоездачно дружество.

Сжществува отъ 1897 год. и има за цель чрезъ колоездачното изкуство да развие и заякчи тѣлесно членоветѣ си, да ги научи на издържливость бодрость, сближение и запознаване и обичъ на родната земя. Срѣдствата за постигане тая цель сж: обучение въ езда, срещи и забави, излети, задружни пжтувания, надбѣгвания, събиране снимки на природнитѣ хубости и изложби. Отъ своитѣ приходи, състоещи главно отъ членски вноски, дружеството подпомага въ нещастия членоветѣ си.

Въ югоизточната часть на града край Станимащкото шосе се намира неговия широкъ и уреденъ колодрумъ съ градина и бюфетъ, достжпни и за не членове. Брои надъ 300 действителни членове и членки колоездачи.

ж) Инжинерно-архитектно дружество.

Основано е презъ 1922 год. и е клонъ отъ общото Българско инжинерно-архитектно дружество, главното седалище на което е София. Цельта му е

a) Sciences Naturelles;
b) Commerce et industrie;
c) Histoire et Archéologie et
d) Souvenirs de guerre.

La première section comprend une trentaine de pièces naturelles ou en stuc sur l'anthropologie; plus de 40 objets sur l'ostéologie; environ 200 sortes de mammifères, 1200 exemplaires d'oiseaux préparés; une collection de reptiles, dont un boa de 7 mètres et une tortue marine de 1. m. de longueur; une collection d'un millier d'exemplaires de mollusques aquatiques et terrestres; une collection de 2000 insectes, dont on admire en particulier le joli groupe de papillons exotiques; une collection de vers, de rayonnés, de zoophytes conservés à l'état sec ou dans l'alcool; une collection de plus de 1500 minéraux divers; en outre, un groupement d'environ 1000 fossiles, représentant toutes les espèces de terrains et enfin une collection de plus de 4 à 5000 sortes de végétaux.

La seconde section comprend un nombre assez considérable d'échantilons de diverses industries; elle formera un jour un riche musée industriel.

La troisième section comprend de précieuses et intéressantes antiquités préhistoriques, comme: des armes en silex poli ou taillé; des vases et des fragments de l'époque néolithique, trouvés surtout dans la plaine de la Toundja; une collection numismatique composée de monnaies frappées dans la Presqu'île Balcanique anciennes et modernes. La quatrième section renferme des armes variées et divers souvenirs des dernières guerres. Toutes ces collections да групира въ едно сдружение всички български техници съ висше образование, да съдействува за всестранното подигане и преуспѣване на техническото дѣло и да посочва неговото значение и потрѣба въ стопанския и обществено-културенъ развой на страната. Въ София сдруженитѣ български техници издаватъ свое научно обществено списание, въ което вземать участие всички техници членове.

Дружеството дава сказки съ наученъ техническо-стопански характеръ, прави излети, изложби, устройва забавления и др.

Пловдивскиятъ клонъ има надъ 45 действителни члена инжинери и архитекти, живущи въ града.

з) Журналистическо дружество.

Има началото си отъ 1923 год. Цельта му е да обедини хората на перото въ издигане общественото мнение като първостепененъ факторъ при освѣтляване обществото съ всички отъ обществено, стопанско, политическо и културно значение въпроси; да ратува и защищава свбодата, реда и законностьта въ страната, и да следи и отбелезва всѣка проява изъ текущия ежедневенъ животъ въ града и областьта.

Отъ време на време презъ два или три праздници дружеството издава „Пловдивски вестникъ на вестницитѣ" съ актуално за момента съдържание.

За сега дружеството има надъ

sont fournies principalement par les terres bulgares, et la plupart des objets en ont été recueillis par les professeurs du collège

16) Associations de culture intellectuelle, salons de lecture et sport

a) Association de chant

Fondée en 1894, elle a pour but d'étudier, de développer et de propager la musique nationale bulgare en donnant des concerts et des conférences et en faisant des excursions en dehors de la cité, dans les villages et les villes de la région. L'association est composée de 75 membres titulaires formant un chœur d'hommes permanent; elle comprend, en outre, 55 membres auxilaires, 4 fondateurs et 1 honoraire.

b) Association de gymnastique „Trakysky Younak" („Héros de Thrace").

Elle existe depuis 1897 et a pour but le développement et l'affermissement physique et moral de la jeunesse; elle cherche aussi à inspirer le patriotisme, l'esprit d'énergie et l'ardeur chez ses membres et par là chez la société.

Les moyens qu'elle prend pour atteindre son but sont: les exercices de gymnastique, les jeux et les reunions de „younaks", les exercices de natation, de patinage, de sauts, de course, de foot-ball etc., les excursions, le chant, la musique, les conférences etc.

Ses membres, titulaires, auxiliaires, bienfaiteurs et honoraires (y compris les cadets et les jeunes filles) sont au nombre 2500 personnes Dans les réunions les jeux, les fêtes officielles et les

25 действителни члена журналисти.

и) Граждански клубъ.

Началото си води отъ 1892 год. и брои повече отъ 400 действителни члена. Цельта му е да дава възможность за сближазане и взаимно запознаване на гражданитѣ безъ разлика на вѣра и народность. За постигане на това, клубътъ има бюфетъ-читалня и библиотека съсъ съчинения, вестници, списания и илюстрации на разни езици; има салонъ съсъ сцена и урежда сказки, семейни, литературни музикални и др. забави, вечеринки и срещи. Членъ на клуба може да бѫде всѣки гражданинъ съ добро и безукорно име.

Отъ своитѣ членски вноски и др. приходи е създаденъ фондъ, съ който въ близко бѫдеще клубътъ ще се сдобие съсъ свое собствено голѣмо и удобно помѣщение.

к) Дружество на запаснитѣ офицери.

Основано е презъ 1908 год. и е клонъ отъ Съюза на запаснитѣ офицери въ България, съсъ седалище и главно управление въ София. Цельта му е чрезъ културно обществена дейность да ратува за най-добре разбранитѣ интереси на Родината; за законностьта въ страната и превъзпитаване народа въ духъ на родолюбие; за пълно единомислие и единодушие между войнството и Съюза; за насаждане граждански добродетели и сговоръ и за издигане народ-

excursions, tous les membres des deux sexes sont obligés d'avoir leur costume spécial de „younaks“. Les ressources de l'association consistent en cotisations, offrandes, représentations payantes, loyers reçus etc; pour l'année 1926, elles s'élèvent à 170,000 léva.

Les „younaks et younakines“ pauvres reçoivent des vêtements gratis et sont secourus autrement encore à d'autres occasions.

L'association a sa propre bâtisse comprenant un grand et commode salon de gymnastique, une bibliothèque, une salle de lecture, une scène, un buffet etc.; elle possède en outre tous les appareils indispensables de gymnastique.

c) Association archéologique.

Fondée en 1923, elle compte 210 membres des deux sexes et fait partie de l'alliance des associations archéologiques en Bulgarie. Son but est : d'enrichir les collections du Musée National en ville; d'entreprendre elle même des fouilles avec l'intention de rechercher, de ramasser et de remettre au musée toutes sortes d'antiquités; de veiller à la conservation des monuments antiques en ville et dans la région; d'exciter et de développer dans la société le goût des antiquités en général.

Les objets trouvés et recueillis par l'association sont marqués du nom de cette dernière et sont remis au Musée National de Plovdiv qui les conserve et les utilise à perpétuité.

Pour réaliser son but, l'association se sert des moyens suivants: elle organise des conférences scientifiques, des excursions, des expositions, des fouilles, des invesната мощь; за борба съ всички законни срѣдства противъ престѫпнитѣ противодържавни елементи; за увѣковѣчаване паметьта на загиналитѣ презъ войнитѣ офицери, подофицери и войници чрезъ въздигане паметници, издаване животописанията имъ и др. и за подобрение материялното положение на семействата имъ.

Съюзътъ, като родолюбива организация, е културно-обществена и непартийна сила и въ това направление списва своя печатенъ органъ „Отечество“.

Дружеството въ Пловдивъ брой надъ 600 члена.

л) Дружество на запаснитѣ подофицери.

Сѫществува отъ 1911 г. и има 1158 члена запасни подофицери, живущи въ града, отъ които 25 сѫ почетни и 76 спомагателни. Цельта му е да развива у подофицерството и въобще у народа граждански добродетели, съзнание къмъ граждански и общественъ дългъ, обичь и преданость къмъ родъ и родина, благотворителность, единение и културното подигане на членоветѣ си; да настанява болнитѣ въ лѣчебни заведения; да подпомага морално и материялно нуждающитѣ се и да ратува за просвѣтното, служебно и материялно подобрение на свърхсрочнощатнитѣ подофицери.

За постигане целитѣ си дружеството образува разни фондове, които засилва отъ срѣдствата си, състоещи се отъ членски вноски, дарения и др. п.

Дружеството е клонъ отъ

tigations et recherches historiques et archéologiques etc.

Elle est dirigée et administrée par un comité de 11 membres, élu pour trois ans. Jusqu'à présent, l'association a fait les fouilles de deux tumuli thraces près de Bélozème, où elle a trouvé et recueilli des antiquités assez précieuses.

d) Maison des beaux-arts et de la presse.

Elle est fondée en 1923 et compte plus de 120 membres des deux sexes.

Son but est d'encourager les gens de lettres et les artistes, au moyen de conférences, de concerts d'excursions etc. et de prêter soutien à toute entreprise culturelle. Elle a son propre salon de réunions, une salle de lecture, une collection de tableaux de peinture et une bibliothèque.

e) Association de tourisme „Kaloïanov vreukh“ „(Sommet de Kaloïan)“

Elle remonte à 1908 et fait partie de l'organisation générale de tourisme en Bulgarie. Au moyen donc de conférences d'excursions, et d'expositons, elle poursuit le but d'étudier les beautés et les richesses de la nature bulgare, de cultiver de la sorte l'amour et l'attachement pour la patrie et d'exercer les fils bulgares à l'humeur endurante, à la vie de communauté, au relèvement moral et à l'affermissement physique.

Elle compte plus de 300 membres réguliers des deux sexes; elle a entrepris, sur le Sahat-Tépé en ville, la construction d'un propre chalet où trouveront asile общия Съюзъ на запаснитѣ подофицери въ България, който си има и свой печатенъ органъ.

м) Дружество „Кубратъ“

Образувано е презъ 1924 г. и е клонъ отъ обществената съ това име организация въ България. Цельта е да обедини всички българи въ името на една обща идея: духовното и материялно обновление и въздигане на България; ратуване за силата и величието на българското отечество и на Българската държава. Срѣдствата за достигание на тия цели сж, беззаветна обичь - къмъ народъ, родна земя и народна честь и традиции; вѣра въ силата и бждещето на българския народъ; строга дисциплина във всичко; състрадание къмъ ближния; преследване и изкореняване на всички пороци; трудъ и постоянство и чрезъ всичко това за България—обичь и дългъ и къмъ цѣлото човѣчество.

Организацията си има два свои печатни органи: вестникъ и списание „Кубратъ“.

По-млади отъ 17 год. възрасть не се приематъ за членове.

н) Градско-общински театъръ.

Театралното дѣло въ Пловдивъ започва презъ времето на възраждането, главно във втората половина на XIX в. Представления сж се устройвали и давали отъ любители младежи, синове на занаятчии и търговци, по възрастни ученици отъ класното училище и учителитѣ. Св. Тройческото училище е слу-

les touristes en excursions qui passent par Plovdiv.

f) Association des cyclistes.

Elle existe depuis 1897 et a pour but, au moyen de l'art du cyclisme, de développer et d'affermir l'état physique de ses membres, d'exercer ces derniers à l'endurance, à la vigilance, au rapprochement mutuel et à l'amour de la terre natale. Les moyens qu'elle emploie pour atteindre ce but sont: les exercices de course, d'équitation et de cyclisme, les entrevues et les séances récréatives, les excursions, les voyages en commun, le recueil et l'exposition de vues et de tableaux representant les beautés de la nature etc. Au moyen de ses ressources, composées surtout de cotisations, l'association prête assistance à ceux de ses membres qui sont parfois victimes d'un accident. Au sud est de la ville, au bord de la chaussée de Stanimaka, se trouve son vélodrome, vaste, bien organisé et muni d'un jardin et d'un buffet; ces derniers peuvent être fréquentés aussi par les particuliers qui ne sont pas membres de l'association Tous les membres qui constituent l'association sont au nombre de plus de 300 cyclistes des deux sexes.

g) Association des architectes et ingénieurs.

Fondée en 1922, elle fait partie de l'Association générale bulgare d'architectes et ingénieurs, dont le siège principal est à Sophia. Son but est de grouper ensemble tous les techniciens bulgares d'instruction supérieure, de coopérer au relèvement et au progrès général de l'œuvre techжило тогава и за театъръ. Декори, дрехи и други сценични предмети се събирали за временно обслужване отъ манифактуриститѣ търговци и семействата. Представлявани сѫ били известнитѣ тогава пиеси Геновева, Михалаки чорбаджи, Малакова и др. п.

Следъ освобождението Източно румелийското правителство материялно подпомогнало, за да се организира единъ видъ театрална трупа. По-после се образувало театрално дружество, но пакъ на единъ видъ любителски начала. Отъ нѣколко години насамъ вече има сносно щогоде уреденъ градско-общински театъръ, материялно издържанъ отъ общинския бюджетъ и снабденъ съ декори, бюфетъ и гардеробъ. Обаче, Пловдивъ е лишенъ отъ собствено помѣщение, за да отговаря на неговото мѣсто, като втори градъ въ България.

о) Дружество на Южнобългарскитѣ художници.

Основано е презъ 1910 год. и брои за сега 22 члена художници. Цельта му е да групира художницитѣ въ града Пловдивъ и областьта и съдействува за развитието и разпространяването на родното изкуство съ огледъ предимно на българската природа, битъ и художествени паметници, и да подпомага нуждающитѣ се членове. За постигане на цельта дружеството урежда изложби, устройва излети и дава научни сказки и беседи.

До сега сѫ дадени по-вече отъ 15 изложби въ града и дру-

nique et d'indiquer l'importance et l'utilité de cette dernière dans le développement économique et social. Les techniciens bulgares associés éditent à Sophia, une revue scientifique et sociale, à laquelle collaborent tous les membres. L'Association donne des conférences sur des questions techniques et économiques, fait des excursions, organise des expositions, des séances etc.

La section de Plovdiv compte plus de 45 membres titulaires, composés d'architectes et d'ingénieurs habitant la ville.

h) Association des journalistes

Elle date de 1923. Sa fin est d'unir les hommes de plume et de les faire travailler ensemble à élever l'opinion publique au rang d'un facteur principal de lumière projetee sur toutes les questions sociales, politiques, économiques et scientifiques; de combattre pour la liberté; de défendre l'ordre et la légalité dans le pays; de suivre enfin et de noter toutes les manifestations de la vie courante dans la ville et dans le pays. L'Association publie (les jours de grande fête), un „Journal des journaux de Plovdiv" renfermant toutes les nouvelles d'actualité. Les membres titulaires qui composent pour le moment l'Association, sont au nombre de plus de 25 journalistes.

i) Club Civil.

Constitué en 1892, il compte plus de 400 membres titulaires. Sa destination est de donner, aux citadins de toute religion et nationalité, la possibilité de se rapprocher et de se connaître mutuelllement.

ги градове въ областьта и сѫ разпространени чрезъ продажба по-вече отъ 400 оригинални художествени картини.

п) Дружество „Аллиансъ Францесъ“.

Сѫществува отъ 1910 год. и има за цель да обедени френскитѣ възпитаници, приятели и френски заселници въ града; да разпространява френския езикъ и култура; да поддържа и поощрява по-тѣсни връзки чрезъ духовната култура и опознаване между двата народа, и да подпомага на български студенти по-лесно да постѫпватъ на учение във висшитѣ въ Франция учебни заведения.

Всѣка година дружеството открива шесть-месечни зимни курсове за изучване френски езикъ отъ желающитѣ, дава вечеринки, сказки, излети и др. Брои по-вече отъ 160 члена въ града, има уредена читалня и библиотека и е членъ отъ общесвѣтското дружество съсъ сѫщото име, седалището на което е въ Парижъ.

р) Българо-нѣмско културно дружество и дружество на говорещитѣ английски езикъ.

И двѣтѣ сѫ основани следъ войнитѣ и иматъ сѫщата цель: чрезъ езика, литературата, сказки и беседи да се съдействува за взаимното опознаване, сближаване и поддържане културни и стопански връзки между българския и нѣмския и английския народи. Иматъ за цельта читални и библиотеки.

Pour réaliser donc ce but, le club a un buffet, une salle de lecture et une bibliothèque; il met entre les mains de ses clients toutes sortes d'ouvrages littéraires et scientifiques, de journaux, de revues et d'illustrations en langues diverses; il possède un salon muni d'une scène; il organise des conférences, des séances littéraires ou musicales, des soirées, des entrevues, etc. Tout citadin de bonne renommée peut être membre du club.

Au moyen de ses cotisations et d'autres ressources particulières, le club a pu créer un fonds qui servira à l'édification prochaine d'une propre bâtisse, plus grande et plus commode.

j) Association des officiers de réserve.

Fondée en 1908, elle fait partie de l'Alliance des officiers de réserve en Bulgarie, dont le siège central et l'administration principale sont à Sophia. Les fins qu'elle se propose sont: de lutter, par l'activité culturelle sociale, pour les intérêts les mieux compris de la Patrie; de défendre les lois du pays; d'éduquer le peuple dans l'esprit de patriotisme; de travailler à l'union d'esprit et de corps entre l'Alliance et l'armée; de cultiver dans la population les vertus civiques et la concorde et d'élever de la sorte la puissance nationale; de mener, par tous les moyens légaux, la lutte contre les éléments criminels et révolutionnaires; de perpétuer la mémoire des officiers et des soldats morts à la guerre, en faisant publier leur vie ou leurs hauts faits; d'améliorer enfin la situation matérielle des familles

И тритѣ дружества сѫ не политически.

c) Български народенъ спортенъ съюзъ.

Пловдивъ е седалище на окрѫжна спортна область, въ която членуватъ 18 клуба, образувани въ другитѣ градове на окрѫга, а има нѣкои и въ голѣмитѣ села. Тя съставя членъ отъ общата тъй наречена Българска спортна федерация, която пъкъ е членъ отъ Международната такава.

Главниятъ девизъ е: „Чрезъ спорта за Родината“.

Цвѣтоветѣ ѝ сѫ бѣло, зелено и червено, а знакътъ е златенъ левъ на червено поле.

Цельта е: да развива и заякчава висши граждански добродетели и нравствени качества у младежьта и отъ двата пола; да засили и имъ даде тѣлесна якость и издържливость; да ги привикне на дисциплина, редъ и точность въ живота, единодушие, другарство, взаимнопомощь и вѣра въ собственитѣ имъ сили и чрезъ всичко това да създаде здрави, силни, бодри по духъ и физически граждани, а отъ тамъ и съ заякчена беззаветна любовь, преданость и самопожертвувателность къмъ и за родъ и родина.

Срѣдствата за постигане на горната цель сѫ: нравствено и гражданско възпитание чрезъ слово, дѣла и примѣръ и чрезъ печатни издания; даване спортни и гимнастически игри, турнири, езди, надбѣгвания, надскачвания, лагери, колонии, уреждане курсове, сказки, об-

dont les chefs sont tombés au champs de bataille.

En sa qualité d'organisation patriotique, l'association est une force culturelle et sociale n'appartenant á aucun parti politique; et c'est dans cet esprit qu'elle édite son organe „Otétchestvo“ (Patrie).

A Plovdiv, l'association compte plus de 600 membres.

k) Association des sous-officiers de reserve.

Elle existe depuis 1911 et compte 1158 membres qui sont, tous, des sous-officiers de réserve habitant la ville et dont 25 sont honoraires et 76 auxiliaires. Elle a pour but: de cultiver, chez les sous-officiers et chez le peuple en général les vertus civiques, la conscience du devoir social et civique, l'amour et le dévoûment pour la patrie, la bienfaisance, l'unanimité et l'élévation culturelle de l'humanité; d'appuyer de ses secours matériels et moraux ceux, qui se trouvent dans la nécessité; et de travailler à l'amélioration de l'instruction, de l'emploi et de l'état matériel des sous officiers vétérans. Pour réaliser sa fin, l'Association crée des fonds divers qu'elle alimente de ses propres ressources composées de cotisations, d'offrandes etc.

L'Association fait partie de l'Alliance générale des sons-officiers en Bulgarie, laquelle a aussi son organe particulier dans la presse.

l) Association „Koubrate“

Formée en 1924, elle fait partie de l'organisation sociale du même nom en Bulgarie. Son but est d'unir tous les Bulgares au разуване клубни хорове и оркестри и др. п.

Членове могатъ да бѫдатъ всички български поданици за четници отъ 12 до 13 год. възрасть, юноши отъ 15 до 18 и сѫщински действителни отъ 18 години нагоре. Всички чвенове въ града надминаватъ числото 3,000. Всѣки четникъ, юноша и действителенъ членъ трѣбва да се явява при съюзнитѣ игри, срещи, излети, тържества и др. п. съ установеното съюзно облѣкло.

Приходитѣ на съюза въ областьта състоятъ отъ членски вноски, глоби, встѫпителни вноски, игри, дарения и др. п.

Българскиятъ народенъ спортенъ съюзъ си има два печатни органи: сп „Спортенъ прегледъ“ и в. „Официялни известия“.

Освенъ гореизброенитѣ дружества, въ града сѫществуватъ и още други, като учителско, адвокатско, лѣкарско, железничарско, чиновническо при изборнитѣ учреждения и др п., но тѣ иматъ за цели повечето материялнитѣ и съсловни интереси на членоветѣ си.

т) Читалища, печатници и книжарници.

Въ Пловдивъ за сега има три добре уредени български читалища: „Хр Г. Дановъ,“ „Иванъ Вазовъ“ и „П. Парчевичъ“ въ три различни части на града. Всѣко едно отъ тѣхъ си има салонъ за забави и сказки, читалня и библиотека и броятъ повече отъ по 200 действителни члена. Отъ членски вноски, дарения и забави чита-

nom d'une idée générale et commune: le relèvement moral et matériel de la Bulgarie, ou le rehaussement continuel de la force et de la gloire du peuple bulgare, de la patrie bulgare et de l'état bulgare.

Les moyens, pour la réalisation de ce but, sont: amour profond et idéal pour sa nation, sa terre natale, l'honneur national et les traditions nationales; confiance dans la force et l'avenir du peuple bulgare; discipline ferme et sévère en tout; commiseration pour le prochain; lutte contre tous les vices; labeur persévérant, et par-dessus tout, conscience de son devoir envers la Bulgarie et l'humanité entière.

L'organisation a deux propres organes d'imprimerie: un journal et une revue du nom de „Koubrate“

Les membres de l'Association doivent avoir l'âge de 17 ans au moins.

m) Théâtre municipal de Plovdiv.

L'œuvre théâtrale à Plovdiv commença à se faire jour au temps de la renaissance, et principalement dans la seconde moitié du XIX-e siècle. Les représentations étaient organisées alors et données par des jeunes gens amateurs, des fils d'artisans et de commerçants, des élèves plus âgés de l'école classique et par des professeurs.

Ce fut l'école de „Sv. Troïtsa“ (S te Trinité) qui servit d'abord de théâtre. Les décors, les costumes et les autres accesoires scéniques étaient empruntés, pour l'occasion, chez les commerçants manufacturiers et les familles particulières. Les pièces qui étaient alors en vogue furent: „Guénovéva“

лицата си набавятъ книги за библиотекитѣ и вестници и списания за читателитѣ.

Въ града е седалището и на окржжния читалищенъ съюзъ, който пъкъ е клонъ отъ общия такъвъ въ царството.

Въ Пловдивъ има и 14 печатници, въ които могатъ да се печататъ книги и вестници на всички езици. Най-уредена и снабдена съ последнитѣ усъвършенствувания на печатарското изкуство е печатницата на първото българско книгоиздателство Хр. Г. Дановъ. Тя си има и своя лѣярница за букви, фотоцинкографско отдѣление и книговезница. Работи съ електрическа двигателна сила.

Други книжарници, малки и голѣми, има повече отъ 10, между които и по една френска и нѣмска, които доставятъ и продоватъ изключително френски и нѣмски книги и списания.

Инородцитѣ въ града: арменци, турци и евреи, тоже си иматъ свои отдѣлни клубове съсъ салони за театрални представления, забави и сказки, а тъй сжщо си иматъ и народни разни други културни дружества, като̀ туристически, юнашки — гимнастически, пѣвчески и др. п. Иматъ си и свои читалища съ читални и библиотеки. Отъ тѣхъ арменското читалище „Красирецъ", което брои повече отъ 450 члена, има хубава и най-богата библиотека.

Всички инородни читалища и културни дружества освенъ своитѣ приходи отъ членски вноски, дарения, забави и др. п., отпущатъ имъ се и ежегодни парични помощи отъ градско-общинския бюджетъ.

(Geneviève), „Mihalaki Tchorbadji" (Seigneur Mihalaki) Malakova koula) „La tour de malakof)" et certaines autres très connues

Après la Délivrance, le gouvernement de la Roumélie Orientale octroya des secours matériels en vue de l'organisation d'une sorte de troupe théâtrale. Plus tard, fut formée une association théâtrale, mais composée encore d'amateurs. Depuis quelques années seulement, il existe en ville un théatre municipal assez bien organisé, entretenu au moyen des ressources du budget de la municipalité et muni de décors, d'un buffet et d'une garde-robe.

Toutefois, la ville de Plovdiv, en sa qualité de seconde ville de Bulgarie, manque encore de local convenable de théâtre.

n) **Association des peintres de la Bulgarie Méridionale.**

Elle a été fondée en 1910 et compte, pour le moment, 22 membres. Son but est: de grouper les peintres de Plovdiv et de la région; de coopérer au développement et à l'extension de l'art national, avec l'intention de faire revivre avant tout la nature, le genre de vie et les monuments artistiques bulgares; de prêter, enfin, secours à ceux de ses membres qui se trouveraient dans la nécessité.

Dans ce but, l'Association organise des expositions, des excursions et des conférences. Jusqu'à présent, ont été faites, en ville et dans d'autres localités importantes de la région, plus de 15 expositions; et plus de 400 tableaux artistiques originaux y ont été vendus et répandus.

o) Association „ Alliance Française“.

Elle date de 1910; son but est: d'unir les pupilles, les amis et les colons français en ville; de propager la langue et la culture intellectuelle française; d'entretenir des relations plus intimes avec la France, et d'aider à la connaissance mutuelle et amicale des deux nations; d'appuyer enfin de son intercession plus efficace les étudiants bulgares qui veulent suivre leurs études dans des établissements scolaires supérieurs en France. Chaque année, l'Assotiation ouvre un cours semestriel, (les mois d'hiver), pour les personnes désireuses d apprendre la langue française; elle organise encore des soirées ou bals, des conférences, des excursions etc. Elle compte plus de 160 membres en ville et possède une salle de lecture et une bibliothèque.

Elle fait enfin partie de la grande association internationale du même nom, dont le siège se trouve à Paris.

p) Association bulgaro allemande et cercle des personnes parlant l'anglais.

Ces deux Associations ont été formées après les guerres et poursuivent un seul et même but: de coopérer, au moyen de la langue, de la littérature et de conférences, au rapprochement mutuel et à l'entretien de relations culturelles et économiques entre les peuples bulgare, allemand et anglais. Pour le but, elles ont des salles de lecture et des bibliothèques.

17. — Управление.

Още отъ първо време, когато Пловдивъ се зеселва и засѫществувалъ като срѣдоточно селище, находяще се на такъвъ главенъ и важенъ пѫть, отъ тогава той е почналъ да служи и за административенъ и властенъ центъръ, кога на по-малъкъ, кога на по-голѣмъ обсегъ отъ равнината и планинитѣ, помежду които се намира. Така презъ времето на македонското господство (IV в. пр. Хр.) Пловдивъ, както се знае, е билъ въздигнатъ въ укрепена срѣдоточно поселище, което е държало въ покорность подчиненитѣ тракийски поселения въ равнината, Срѣдногорието и Родопитѣ. По-после презъ времето пъкъ на римското владичество Пловдивъ е билъ седалището на главния управитель, представительтъ на римската военна и гражданска власть на страната, съ воененъ гарнизонъ, община и монетенъ дворъ.

На властни и силни боляри и деспоти Пловдивъ е билъ седалище и презъ срѣдневѣковието, когато е попадалъ ту подъ властьта на Византия, ту подъ тая на България.

Следъ завладѣването на Маричината долина отъ турцитѣ, Пловдивъ въ началото става седалище на първия румелибейлеръ бей, представитель на султанитѣ, и вторъ административенъ, политически и воененъ центъръ следъ Одринъ, а по-после и следъ София. Презъ цѣлото нѣколковѣковно турско господство Пловдивъ пакъ си остава важенъ въ Маричината долина пунктъ съ управители носещи различни титли: кадии, назъри, аяни, санджакъ бееве и др. п., съ по-малко или повече неограничена власть, споредъ времето, вжтрешния животъ и гражданския строй на турската държава.

Презъ XIX в. следъ Одринския миръ въ 1830 г. и следъ Кримската война въ 1854—55 год. въ Турция започватъ вжтрешни преобразования въ управлението.

Пловдивъ си остава пакъ важенъ и преденъ властенъ центъръ на санджакъ, голѣмъ окржгъ, който обгръщалъ освенъ равнината и Срѣдногорието, още и Родопитѣ. Така презъ 1869 год. Пловдивскиятъ санджакъ е ималъ следнитѣ 8 голѣми кази, околии: Старо-Загорска, Казанлъшка, Чирпанска, Хасковска, Султанъ-ерска, Ахж-челебийска, Пазарджийска и Пловдивска. Днесъ тѣзи кази съставятъ три окржга съ повече отъ 15 околии.

На чело на управлението е стоелъ мютесарифинъ — окржженъ управитель — комуто сж били подчинени всички служебни лица и учреждения въ санджака, а самъ той билъ подчиненъ на Одринския валия —областенъ управитель. Следъ танзимата при мютесарифитѣ се назначавали помощници тѣмъ, наричани моавини, и земани отъ християнскитѣ народности, които имали мнозинство въ областьта, т. е. санджака. Въ Пловдивъ за известно време билъ моавинъ знатниятъ българинъ книжовникъ Иоакимъ Груевъ, а областенъ ков-

De même que l'Alliance Française, ainsi les deux cercles allemand et anglais n'ont aucun caractère politique.

г) Union sportive nationale bulgare.

La ville de Plovdiv est le siège central d'une association sportive régionale qui est composée de 18 clubs formés dans les villes et les plus gros villages du district. Cette association fait partie de la Fédération Sportive Bulgare, laquelle est membre de la Fédération Internationale du même genre. Sa devise est: Par le sport, en avant pour la Patrie!" Ses insignes sont les couleurs du drapeau national (blanc vert et rouge) et un lion d'or au milieu d un fond rouge.

Son but est: de cultiver et de faire développer chez les jeunes gens des deux sexes les vertus civiques et les qualités morales supérieures; de fortifier plysiquement ses pupilles en les exerçant à la vigueur et à l'endurance; de les habituer à la discipline, à l,ordre et à l'exactitude dans la vie; de leur inspirer l'esprit d'union, de camaraderie, d'assistance mutuelle, et de confiance dans leurs propres forces; en un mot, de former des citoyens sains, vigoureux et courageux au point de vue physique et moral, et par là, entièrement dévoués à leurs famil et à leur patrie.

Les moyens employé pour la réalisation de ce but sont; éducation civique et morale de la jeunesse par les echonations, les actes, les bons exemples et les écrits; présentation de jeux de gymnastique ou de sport, tels que:

чежникъ билъ българинътъ първенецъ Искро Кесяковъ.

Следъ Берлинския договоръ въ 1878 год. Пловдивъ, както се знае, craналъ столица на новообразуваната автономна область Източна Румелия, която е имала 6 департамента, окрѫзи: Бургаски, Сливенски, Старо-Загорски, Хасковски, Пловдивски и Пазарджишки. Въ Пловдивъ тогава се развиватъ и всичкитѣ други видове централни властни учреждения: Областно Събрание съ Постояненъ Комитетъ, шесть дирекции — единъ видъ министерства—Областно Върховно сѫдилище и др.

Следъ съединението въ 1885 г. Пловдивъ на ново си остава пакъ окрѫженъ градъ съ окрѫгъ състоящъ отъ околиитѣ: Пловдивска градска, Пловдивска селска, Карловска, Панагюрска, Пещерска, Пазарджишка и Станимашка, всичко седемь. На чело на управлението и представитель върховенъ на държавната власть е окрѫжниятъ управитель. Като първостепененъ окрѫгъ, Пловдивъ е седалище на всички други видове държавни учреждения, нѣкои отъ които обгръщатъ по службата си и други окрѫзи. Такива сѫ: апелативния сѫдъ, който има цѣла южна България; горска инспекция, трудово бюро, а следъ тѣхъ идатъ окрѫженъ сѫдъ, окрѫженъ затворъ, финансово и акцизно управление, окрѫжно инжинерство, окрѫжна катедра на земледѣлието, полково окрѫжие, окрѫженъ лѣкарь, такъвъ по маларията, окрѫженъ ветеринаренъ лѣ-

des courses, de l'équitation, des concours de saut etc.; organisation e tournées, de bivouacs de colonies, de cours de conférences, de chœurs, d'orchestres etc.

„Tous les sujets bulgares peuvent être membres de l'union sportive et sont classés en trois groupes, à savoir: le groupe des juvenceaux, composé de petits sportistes âgés de 12 à 14 ans; le groupe des cadets formé par les sportistes âgés de 15 à 18 ans; et le groupe des membres titulaires proprement dits, formé par les sportistes âgés de plus de 18 ans

Tous les membres de l'Union sportive en ville dépassent le nombre de 3000 sportistes.

Tout juvenceau, cadet ou membre titulaire doit paraître aux jeux, aux entrevues, aux excursions de l'association ou aux fêtes publiques officielles, habillé de son costume sportif spécial.

L'union sportive nationale bulgare a ses deux organes: la „Revue sportive“ et le journal „Annonces officielles“

Outre les associations nommées jusqu'ici, il en existe encore d'autres, telles que: l'association des professeurs, celles des avocats, des médecins, des employés auprès des bureaux d'élection etc., mais elles poursuivent plutôt le but d'intérêts matériels et sociaux de leurs membres.

s) Cabinets de lecture, imprimeries et librairies.

Pour le moment, il y a à Plovdiv trois Cabinets de lecture bulgares bien organisés: „Chr. G. Danof“, „Iv. Vazof“ et „P. Partchévitch“, situés à trois points différents de la ville. Chacun de карь, окрѫжна смѣтна палата и др.

Градътъ съставя градска околия, и градско-полицейската служба води градоначалникъ и началникъ на обществената безопасность. Последната има своитѣ органи въ цѣлия окрѫгъ.

Телеграфо-пощенската станция е първостепенна и има всичкитѣ служби за вѫтре въ страната и вънъ отъ нея за странство. Градътъ е свързанъ съ телефонната мрѣжа на цѣлата страна и окрѫга.

18. Градско общинско управление.

Когато презъ XVIII и XIX в. християнскиятъ елементъ въ градоветѣ се засилилъ съ развитието на занаятитѣ и търговията, тогава материялно издигнатитѣ християни следъ гръцкия владика сѫ добили влияние предъ турскитѣ власти, силнитѣ беeве и аяни. Това сѫ първенцитѣ, или както турцитѣ имъ казвали чорбаджии. Силата имъ достигнала впоследствие до тамъ, че ни едно обществено дѣло, засегваще материялни, духовни и национални интереси на еднородцитѣ имъ християни безъ участието и съгласието на първенцитѣ не се предприемало. Чорбаджиитѣ сѫ угаждали на властнитѣ беeве и аяни, грижели се да не изгубватъ тѣхното благоволение, защото само тогава тѣ можели да запазватъ себе си и еднородцитѣ си.

Въ Пловдивъ въ края на XVIII и началото на XIX в. предни и влиятелни българи първенци сѫ били Чалъковци, а поподире

ces Cabinets comprend une salle de lecture, une bibliothèque, un salon de séances et de conférences, et compte plus de 200 membres titulaires. Au moyen de cotisations, d'offrandes et de séances payantes, ces Cabinets de lecture arrivent à s'assurer l'abonnement de certains journaux et revues et à se procurer des livres pour leurs bibliothèques.

En ville se trouve aussi le siège de l'alliance départementale des Cabinets de lecture, laquelle fait partie de l'alliance générale du même nom, dans tout le royaume.

Il y a encore à Plovdiv 14 imprimeries où l'on peut faire imprimer des livres, revues et journaux en toutes les langues courantes. L'imprimerie la mieux organisée et la mieux munie de tous les perfectionnements modernes de l'art typographique est celle de la première librairie-édition bulgare „Chr. G. Danof". Elle possède sa propre fonderie de lettres, une section de gravure et une autre de reliure. Elle fonctionne au moyen de force motrice électrique.

Il y a en ville plus de 10 autres imprimeries plus ou moins grandes, dont une allemande et une française impriment et vendent exclusivement des livres et des écrits périodiques français et allemands.

Les citadins étrangers — Arméniens, Turcs et Israëlites — possèdent aussi des clubs particuliers de représentations, de séances et de conférences; ils ont, en outre, diverses autres associations nationales culturelles, telles que: les associations de tourisme, de gymnastique (Younaks), de chant etc.

Чомаковци, Гешовци и др. Съ издигането на занаятчиитѣ изпъкнали на лице като обществена, гражданска и културна сила еснафитѣ Тѣхнитѣ изборни устабашии—председатели — постепенно съсъ своя достжпъ и влияние предъ турскитѣ власти почнали да се слушатъ и търсятъ съветитѣ и помощьта имъ въ прилагането на разни правителствени разпоредби и желания. Отъ еснафитѣ и търговцитѣ първенци се устройвали по изборъ черковнитѣ и училищни настоятелства, или общини, признавани и отъ властьта, а следъ танзимата (равенство) тѣ вече добили нова законна сила, и тѣхната национална и културна роля станала по-голѣма.

Така последователно българитѣ и другитѣ не турски народностни елементи и въ Пловдивъ почнали да вэематъ участие въ управлението на града и неговитѣ обществени и културни нужди.

До втората половина на XIX в. Пловдивъ, раздѣленъ на махали, ималъ за всѣка махала назначаванъ отъ правителството само по единъ капзималинъ, чиновникъ, който събиралъ царскитѣ данъци Презъ 1865 год. се съставило първото градскообщинско управление, наречено идарей беледие, въ което влизали членове и отъ не турскитѣ народности.

Следъ освобождението рускитѣ окупационни власти при поставяне основитѣ на новото гражданско устройство не се отклонявали отъ това, що вече било заседнало въ навицитѣ и желанието на населението. И

Ils possèdent enfin de propres Cabinets de lecture, comprenant une salle de lecture et une bibliothèque. Parmi ceux-là, le Cabinet de lecture arménien „Krassirats", qui compte plus de 450 membres, renferme une très jolie et très riche bibliothèque.

Outre les ressources composées de cotisations, d'offrandes, de séances payantes etc. les différentes associations culturelles et les Cabinets de lecture étrangers touchent chaque année une subvention tirée des fonds du budjet municipal de la ville.

17. **Administration**.

Dès les temps les plus reculés, lorsqu'elle commença à être habitée et à exister en qualitée de localité centrale située sur une route si importante, la ville de Plovdiv servit de centre administratif parmi les localités de la plaine et de la montagne; et le rayon de son autorité administrative fut plus ou moins grand, suivant les époques. Ainsi, au temps de la domination macédonienne (IV-e s. av. le Christ), Plovdiv, — comme on le sait — fut élevé au rang d'une citadelle centrale qui tint en respect les localités soumises thraces de la plaine, de la Sredna-Gora et des Rhodopes. Plus tard, à l'époque de la domination romaine encore, notre cité devint le siège du gouverneur général ou du représentant de l'autorité militaire et civile romaine dans la région, et eut une garnison, une municipalité et un hôtel des monnaies.

La ville de Plovdiv fut aussi la résidence de boyards et de despotes puissants au cours du

Пловдивъ добилъ тогава своето автономно самоуправление съ градско общински съветъ, състоящъ отъ посочени отъ гражданството съветници начело съ единъ кметъ. Пръвъ такъвъ кметъ е билъ избранъ пловдивскиятъ гражданинъ и български деецъ Костаки Пѣевъ. Той е билъ избиранъ и стоялъ на чело на градското общинско управление съ малки прекжсвания отъ 1878 до 1888 г.

По сега действуующия законъ за градскитѣ общини въ царството, градско-общинскиятъ съветъ въ Пловдивъ състои отъ 30 съветници, избирани по за 3 години отъ гражданитѣ. Изборътъ имъ става по сжществуващата пропорционална система и съ цвѣтоветѣ на политическитѣ партии. Съветътъ си избира кметъ съ трима помощници, които съставятъ постоянното присжтствие въ управлението на града. Градско-общинскиятъ съветъ въ своитѣ редовни и извънредни заседания взема съ вишегласие решения, които се изпълняватъ направо отъ кмета, или подлежатъ на утвърждение отъ по-горна власть, а тѣзи отъ много голѣма важность се утвърждаватъ и съ царски указъ.

Приходниятъ бюджетъ на Пловдивската градска община за 1926/1927 финансова година възлиза общо на 53,505,100 лева, отъ които 8,722,013 лева е извънреденъ. Толкова е предвиденъ и разходътъ.

Приходътъ състои отъ разни берии, такси, глоби, наеми и приходи отъ общински имоти, връхнини надъ държавнитѣ данъци, доходи, налози и др.

Moyen Age, où elle tomba plus d'une fois entre les mains tantôt des Bulgares tantôt des Byzantins

Après la conquête de la vallée de la Maritsa par les Turcs, Philibe devint, tout d'abord, le siège du premier „Rouméli Beyler-Bey“ ou représentant des sultans, et second centre administratif, politique et militaire aprés Andrinople et plus tard après Sophia. Pendant tout le cours de la domination séculaire turque, la ville demeura encore, dans la vallée de Maritsa, un point de premier ordre, dont les gouverneurs portèrent divers titres: „cadi“, „nazeur“, „aïan“, „sandjak-bey“ etc. suivant le pouvoir plus ou moins illimité de ces derniers, et la vie intérieure et l'organisation civile de l'état turc.

Au XIX-e s., après la paix d'Andrinople en 1830 et la guerre de Crimée en 1854/55, la Turquie commença à faire des réformes dans sa vie intérieure et dans son gouvernement.

Plovdiv resta encore un centre important et primordial d'un sandjak ou grand département qui, outre la plaine et la Sredna-Gora, embrassa aussi les Rhodopes. Ainsi, en 1869 le Sandjak de Plovdiv comprit les 8 grands arrondissements suivants de: Stara-Zagora, Kazanleuk, Tchirpan, Haskovo, Sultan-Ery, Akheu-Tchélébi, Pazardjik et Plovdiv. Aujourd'hui, ces divisions administratives forment trois départements avec plus de 16 arrondissements.

A la tête de l'administration était placé le „mutéssarif“ ou le préfet, dont dépendaient tous les établissements adminis-

Разходътъ главно се поглъща по благоустройството на града, здравното му състояние, учебното дѣло, благотворителность и др.

19. — Окржженъ съветъ и Окржжна Постоянна комисия.

При приемането на Конституцията отъ Учредителното Събрание въвъ В. Търново (чл. 3) презъ 1879 год. се възприела францусната система на децентрализация и самоуправление на окржзитѣ въ България, изразявани въ окржжни съвети за всѣки окржгъ и съ изборъ на членоветѣ имъ съветници отъ населението въ окржзитѣ.

Въ Пловдивъ пъкъ руското временно окупационно управление въ сжщата 1879 год., преди изработването и влизането въ сила на Органическия уставъ за устройството на Източна Румелия, турило началото на окржженъ съветъ съ земени изъ българитѣ граждани четире члена съветници: Илия Кръстевъ Калевъ членъ секретаръ, Иванъ Д. Гешовъ, Манолъ Рашковъ и Несторъ Абаджиевъ членове, двама писари и единъ секретаръ русинъ. За началникъ, или по-право председатель, на тоя съветъ е билъ назначенъ руският полковникъ Онтъ ~~Лендердорфъ~~. Лиденгамфъ

Последователно съ редъ законоположения следъ съединението на двете България тоя институтъ се е развивалъ като отдѣлно автономно управително тѣло, и днесъ той е важенъ и полезенъ спомагателенъ органъ на държавната власть въ уп-

tratifs du sandjak; le „mutesarif“ lui-même était soumis au „valy“ ou gouverneur général d'Andrinople. Après le „tenzimat“ ou la réforme, les „mutesarifs“ eurent des adjoints, nommés „mohabins“ et choisis parmi les chrétiens qui avaient la majorité dans le sandjak. A Plovdiv, ce fut le célèbre homme de lettres, Joachim Grouef, qui fut „mohabin“ pendant un certain temps; tandis que le bulgare notable, Iskro Kessiacof, occupa la charge de trésorier général de la contrée.

Après le traité de Berlin en 1878, Plovdiv devint la capitale de la contrée nouvellement organisée sous le nom de Roumélie Orientale et renfermant les six départements de: Bourgas, Slivène, Stara-Zagora, Haskovo, Plovdiv et Pazardjik. C'est alors que s'organisèrent les diverses sortes d'administrations centrales à Plovdiv, telles que l'Assemblée Régionale avec un Comité Permanent, six Directions ou sortes de Ministères, le Tribunal Suprême Régional etc.

Après l'Union, en 1885, Plovdiv garda encore son rang de chef-lieu de département régissant les 7 arrondissements suivants de: Plovdiv, Karlovo, Panagurichté, Pechtéra, Pazardjik et Stanimaka. C'est encore le préfet qui est placé à la tête de l'administration départementale et qui est le représentant suprême de l'autorité gouvernementale. En sa qualité de chef lieu de département de premier ordre, la ville de Plovdiv est le siège de tous les établissements d'état dont certains embrassent dans leur service encore d'autres départements. Tels sont:

равлението на държавата, а отъ друга пъкъ страна и контроленъ ржководитель на общинитѣ.

Така дейностьта на окржжнитѣ съвети и тѣхнитѣ изпълнителни органи — Окржжнитѣ Постоянни комисии — не се ограничаватъ само въ подигане стопанското и въобще економическо и културно благосъстояние на окржзитѣ си, но тѣ сж и най-добритѣ помощници на държавната власть и вещи и полезни ржководители на общинитѣ въ духа на тѣхното самоуправление.

По сегашния законъ за окржжнитѣ съвети, на всѣки 20 хиляди жители се избиратъ 3 съветници по за 4 годичи, обаче, презъ всѣки 2 години половината се преизбиратъ. Това става съ жребие отъ окржжния сждъ, на коя половина съветници по околии ще се падне преизбирането.

Самостойностьта на окржжнитѣ съвети се изразява въ това, че никое решение на тѣхъ и изпълнителнитѣ имъ органи — Окржжнитѣ Постоянни косии — не подлежатъ на одобрение и утвърждение отъ погорна власть, освенъ бюджетитѣ имъ, които се утвърждаватъ отъ Министра на Вжтрешнитѣ работи.

Окржжниятъ съветъ въ Пловдивския окржгъ състои отъ 75 съветници, а Окржжната Постоянна комисия отъ единъ председатель и трима членове. Въ началото на годината Окржжниятъ съветъ се свиква на едномесечна сесия, въ която главната му работа е да се ос-

la Cour d'Appel, qui étend sa juridiction sur toute la Bulgarie du Sud, l'inspection des eaux-et forêts, le Bureau de travail public; puis viennent: le Tribunal départemental, la Prison départementale, l'Administration des finances et de l'accise, l'Etablissement des ingénieurs la Chambre Commerciale Départementale, l'Etat-Major du district les Résidences du médecin en chef, du vétérinaire et du médecin de malaria départementaux, la Cour des Comptes, etc. La ville constitue elle-même un propre arrondissement; son ordre et sa sécurité sont garantis par un service de police dirigé par un sous-préfet et un chef de sûreté publique: celui-ci a ses organes et ses agents dans tout le discrict.

Le bureau de poste et de télégraphe est un établissement de premier ordre et son administration comprend tous les embranchements de service pour l'intérieur et pour l'étranger. La ville est en contact avec tout le réseau téléphonique du pays et du département.

18. Administration municipale de Plovdiv.

Au XVIII-e et au XIX-e s., lorsqu'avec le développement des métiers et du commerce, l'élément chrétien en ville eut acquis plus d'importance, alors aussi les chrétiens à la situation matérielle élévée, commencèrent à exercer (après l'évêque grec) une grande influence sur les autorités turques ou sur les beys et les „aïans“ puissants turcs; ce furent les chrétiens notables que les Turcs nommaient des „tchorbadji“, et dont la puissance fut, dans la suite, si вѣтли върху общото състояние на окрѫга и да гласува бюджета.

Бюджетътъ на окрѫга за 1026/1927 финансова година е билъ:

25,675,000 лв. редовни приходи и
12,231,613 „ извънредни „
37,906,613 лв. всичко.

Такъвъ е билъ и разходътъ.

Приходитѣ състоятъ отъ наеми на окрѫжни имоти, продажба на лѣкарства отъ окрѫжнитѣ лѣчебници, цвѣтя, дръвчета, земледѣлски семена и др. п.; отъ окрѫжни врѫхнини върху държавнитѣ данъци и отъ 0·50 лв. налогъ върху всѣки килограмъ тютюнъ на листа, внесенъ и изработенъ въ тютюневитѣ складове въ града и приготвенъ за износъ.

Главнитѣ разходи на окрѫга състоятъ въ правене и поддържане общинскитѣ пѫтища и мостове, поддържане общинскитѣ имоти, помощь за постройка на училища, здравното подобрение на окрѫга и ветеринарната служба, подигане на земледѣлието по всичкитѣ му отрасли, сѫщо и скотовъдството, за социални нужди и благотворителность и др. п.

Окрѫжната Постоянна комисия съсъ своитѣ тъй развити дѣла и нужди се помѣщава въ своя собствена сграда, въ която сѫ прибрани всичкитѣ ѝ служби. Има си и свой печатенъ органъ „Окрѫженъ вестникъ“.

20. — По-главни забележителности въ Пловдивъ.

Освенъ тепетата, отъ които се открива дивната гледка на Пловдивъ съ очарователната

grande, qu'aucun acte touchant les intérêts matériels, spirituels et nationaux de leurs congénères (les chrétiens) ne pouvait être entrepris sans leur consentement.

Les „tchorbadji“ cherchaient à plaire aux beys et aux „aïans“ autoritaires et omnipotents; ils avaient soin de ne pas perdre la bienveillance de ces derniers; car, de cette façon seulement, ils pouvaient se préserver eux-mêmes et défendre leurs congénères.

Les Tchaleukof, les Guechof, et certains autres, furent les Bulgares notables et influents de Plovdiv, au XVIII-e s. et au début du XIX-e s. Par suite de l'état prospère et plus élevé des artisans, les corporations devinrent une force sociale, civique et culturelle d'une importance primordiale. Les „ousta-bachi“ ou présidents de ces corporations acquirent successivement un grand ascendant auprès des autorités turques; si bien que leurs conseils et leur appui devinrent presqu'indispensables toutes les fois qu'il s'agissait d'appliquer certaines mesures gouvernementales. C'est d'entre les membres notables des corporations et parmi les grands commerçants qu'étaient élus les comités religieux et scolaires (ou communautés), reconnus par les autorités turques elles mêmes; tandis qu'après le „tanzimat“ ou la réforme d'égalité politique, ces comités ou communeautés acquirent une force légale nouvelle, et leur rôle culturel et national devint plus grand encore.

C'est ainsi que, successivement, les Bulgares et les autres éléments chrétiens à Plovdiv, commencèrent à prendre part à l'ad-

Маричина долина и величавитѣ гребени и спускове на Срѣдногорието, Стара-планина и близкитѣ Родопи, за посетителя е важно да види въ града и следнитѣ бележитости:

а) Народната библиотека и музей.

б) Окрѫжниятъ Етнографски музей, находящъ се въ окрѫжната палата.

в) Куршумъ ханъ, старинната сводова сграда отъ първитѣ времена на турското господство, служилъ за дубровнишкитѣ търговци.

г) Черквитѣ Св. Марина, Св. Недѣля и др. съ художественото си рѣзбарско изкуство, споменато по-преди.

д) Хисаръ-капия съ запазенитѣ още въ тая часть и по тепетата стари улици и кѫщи съ рѣзбарски тавани и врати.

е) Имаретъ джамия, дето сѫ се помохамеданчвали първенцитѣ на родопскитѣ българи помаци

ж) Френскиятъ мѫжки колежъ и неговия музей.

з) Мѫжката гимназия „Александъръ I“.

и) Духовната семинария съсъ сбирка на стари икони.

к) Евангелската черква съ готически стилъ.

л) Черквата Св. Людвигъ съ гроба на първата българска княгиня Мария Луиза.

м) Печатницата Хр. Г. Дановъ.

н) Военниятъ клубъ.

о) Царь Симеоновата градина.

п) Захарната фабрика.

р) Фабриката на Съединенитѣ индустрии „Марица“.

с) Образцовото стопанство на Милю Балтовъ, 2 км. вънъ отъ града.

ministration et aux besoins sociaux et culturels de la ville.

Dans la seconde moitié du XIX-e s., la ville de Plovdiv fut divisée en quartiers; dans chaque quartier il y eut un „kapzimal“ ou employé nommé par le gouvernement qui fut chargé de percevoir les impôts. En 1865, fut constituée la première administration municipale en ville; elle fut appelée du nom de „hidaréy bilédié“ et parmi ses membres, elle compta des personnes appartanant à une nationalité autre que turque.

Après la délivrance, les autorités occupantes russes, ayant mis les fondements de la nouvelle organisation civile, ne s'écartèrent point des habitudes et des coutumes qui avaient déjà pris racine chez la population indigène. Et la ville de Plovdiv acquit alors son administration autonome dirigée par un conseil municipal, qui fut composé de membres indiqués par la population citadine et à la tête duquel se tient un maire.

M-r Costaky Péef, citadin de Plovdiv et pionnier bulgare, fut le premier maire de la ville; il fut réélu plus d'une fois et administra la municipalité, presque sans interruption, de 1878 à 1888.

Selon la loi existante actuelle concernant les communes dans le royaume, le conseil municipal de la ville de Plovdiv se compose de 30 conseillers, élus pour 3 ans par les citadins. L'élection se fait suivant le système proportionnel existant et avec les couleurs particulières des partis politiques.

Le conseil choisit parmi ses membres un maire aidé de trois adjoints et ces derniers constiт) Рускиятъ паметникъ на Дановия хълмъ (Бунарджика).

у) Държавната болница и до нея павильонитѣ за туберкулознитѣ болни.

х) Домътъ на благотворителностьта и народното здраве „Димитъръ П. Кудоглу".

V. По-бележититѣ селища и монастири около Пловдивъ.

1. Станимака—Асѣновградъ.

Югоизточно 19 километра отъ Пловдивъ при входа, отдето започва главниятъ проходъ презъ Срѣднитѣ Родопи за Бѣло море, се намира града Станимака, 300 метра надъ морската повръхность. Името му произлиза отъ στενός и μάχη, което значи тѣсно бранство. Народната етимология пъкъ въ свръзка съ миналитѣ тежки времена тълкува името му отъ „Станимайко, да бѣгаме", думи на последния защитникъ на крепостьта при налитането и превземането ѝ отъ турцитѣ и невъзможностьта да се отбранява по-нататъкъ предъ силата имъ.

По своето мѣстонахождение Станимака въ своето далечно минало не е билъ безъ значение. Първото му поселище е било отъ лѣвия брѣгъ на рѣката на наведената площь — ребро отъ склона северно отъ крепостьта, дето сж лозята и варницитѣ днесъ. Тукъ сж се намирали основи отъ стари сгради, пръстени старинни кюпове въ земята, стари гробища

tuent ce qu'on appelle la „permanence" dans l'administration de la ville. Le conseil municipal de la ville, dans ses sessions ordinaires ou extraordinaires, prend, à la majorité des voix, des décisions qui sont appliquées directement par le maire ou doivent être approuvées par une autorité supérieure; quant aux décisions de caractère très grave, elles sont sujettes à l'approbation royale. Le budget des revenus de la commune de Plovdiv, pour l'exercice 1926/27, s'élève à 53,505,100 léva en tout, dont 8,722.013 léva constituent un budget extraordinaire; les dépenses prévues sont d'autant.

Les revenus sont composés de divers impôts, taxes, amendes, loyer, gains rapportés par les biens municipaux etc.

Les dépenses sont absorbées surtout par l'embellisement, l'état hygiénique, l'assistance publique, l'œuvre scolaire etc. de la ville.

19. Conseil Départemental et Commission Permanente Départementale.

Lors de l'acceptation de la Constitution, en 1879, par l'Assemblée Législative à Tirnovo, ce fut le système français de décentralisation et d'administration autonome des districts qui y fut pris en considération et admis: les départements seraient administrés chacun par un Conseil Départemental, dont les membres seraient élus par la population même du district (Art. 3 de la Constitution).

Tandis qu'à Plovdiv, le gouvernement d'occupation temporaire russe, mit — en la même année 1879 et avant l'élaboration des Statuts Organiques concernant и други следи отъ човѣшки жилища. Отъ голѣмината на мѣстностьта и щогоде удобностьта ѝ, старото поселище е било малко, сигурно състоеще само отъ работници и служащи на хората — военни въ самата крепость. Отпосле това поселище е пренесено по-доле къмъ равнината на сѫщия спусъкъ на склона на лѣвия брѣгъ на рѣката между височината Св. Архангелъ, старовременската черквица Св. Иванъ Предтеча и сегашния метохъ на Бачковския монастиръ, т. е. тъй наречената I часть на града. На дѣсния пъкъ брѣгъ на рѣката, дето е ядрото на днешната Станимака съсъ своитѣ голѣми махали Амбелъ, Циприхоръ и Бахча, сѫ се намирали въ срѣдневѣковието лозята и градинитѣ на жителитѣ отъ поселището. Махалата Циприхоръ е била наречена отъ днесъ употрѣбяваната въ Родопитѣ и полето дума ципури — отъ гроздовитѣ джибри, които изхвърляли на това мѣсто.

Двѣтѣ единствени стари черкви въ града — Св. Иванъ Предтеча, споменатата по горе, и Св. Богородица на лѣвия брѣгъ въ махалата Амбелъ, както личи по запазената часть отъ първоначалнитѣ ѝ зидови основи, — сѫ еднакви по своя строежъ съ черквицата на Асѣновата крепость и съ костницата въ Бачковския монастиръ. Тѣ сѫ строени презъ XI в., когато е построенъ и монастира. Черквата Св Богородица, обаче, е била разрушавана, но кога и какъ, не се знае, вѣроятно, и презъ времето на кърджалийскитѣ времена, защото въ днешния ѝ видъ

l'organisation de la Roumélie Orientale — le commencement d'un Conseil Départemental, en choisissant parmi les citadins bulgares les quatre membres de ce conseil (tels: Ifia Kr. Kalef, Iv. D. Guéchef, Manol Rachkof et Nestor Abadjief), deux copistes et un secretaire russe; et comme chef ou président de ce comité fut nommé le colonel russe Barone Loudéngaydéne.

Souccessivement, par la force d'une série de lois créées après l'Union des deux Bulgarie, cette institution administrative acquit les développements d'un corps administratif autonome; si bien qu'aujourd'hui, elle est un organe auxiliaire important et utile du gouvernement de l'état, une sorte de guide-contrôleur des communes.

Ainsi, les Conseils Départementaux et leurs organes exécutifs — les Commissions Départementales Permanentes — ne bornent pas leur activité à élever seulement le bien être économique et culturel de leurs districts; mais ils sont les meilleurs auxiliaires de l'autorité gouvernementale et des guides utiles et expérimentés quant à l'administration autonome des communes.

Selon la loi actuelle concernant les conseillers départementaux, toute population de 20 mille habitants peut élire 3 candidats pour 4 ans; mais ils sont rééligibles, par moitié, tous les 2 ans; les conseillers rééligibles sont indiqués par le sort et déterminés par le tribunal départemental.

L'autonomie des Conseils Départementaux et leurs organes exécutifs — les Commissions Permanentes—consiste en ceci, qu'aucune de leurs décisions n'est тя е възобновена и разширена въ 1836 год.

Презъ 1909 год. въ запазенитѣ и захвърлени черковни вехтории въ килера на черквата Св. Богородица случайно сѫ намѣрени две старобългарски черковни рѫкописни книги, които сега се пазятъ въ Народната библиотека въ Пловдивъ. По езика (употрѣбата на юсоветѣ, еровѣтѣ и пр.) се вижда, че сѫ отъ XIV в. Това е ново доказателство между другитѣ, че Станимака презъ срѣдневѣковието, а особено презъ XII, XIII и XIV в. (второто българско царство) е билъ българско селище, съ български черкви и отъ българскитѣ рѫце следъ упорита съпротива презъ 1370 год. турцитѣ го превзели заедно съ крепоститѣ, които и разрушили, а жителитѣ, които сполучили, избѣгали въ планината. Какво е преживѣлъ града после презъ времето на турското господство, не се знае за сега, обаче, въ края на XVIII и началото на XIX в. той е билъ опустошенъ и изгоренъ отъ Хаджи ага, прочутъ турски властелинъ въ горна Арда и единъ отъ водителитѣ на кърджалиитѣ.

Точно между 21+800 и 22+260 клм. отъ Пловдивъ и 3 клм. отъ града Станимака се намира бележитото срѣдневѣковно укрепление, известно съ името Асѣнова крепость. Проходътъ, просѣченъ дълбоко отъ рѣката, тукъ е силно стѣсненъ между страшна стръмнина голи скали. Върху една доволно гладка, спусната отъ лѣвия склонъ надъ рѣката скала стърчатъ стенитѣ на единъ че-

sujette à l'approbation de la part d'une autorité supérieure, sauf, que leurs budgets respectifs sont approuvés par le ministre des Affaires Intérieures.

Le Conseil Départemental de Plovdiv est composé de 75 conseillers: tandis que la Commission Départementale Permanente est formée par un président et trois membres. Au début de l'année, le Conseil Départemental est convoqué en session mensuelle; son travail principal consiste alors à s'informer sur la situation générale du département et à voter le budget nécessaire.

En l'exercice 1926/27, le budjet du département fut le suivant:
25675000 léva de revenus réguliers
12231613 „ „ „ extraordinaires
37906613 „ „ „ en tout.

Les revenus sont composés du prix de loyer de biens départementaux, du prix de vente de medicaments fournis par les hôpitaux départementaux, des prix de vente de fleurs, d'arbres, de semences agricoles etc., de l'exédant des impôts d'état et de 50 centimes perçus sur tout kilogramme de tabac en feuilles importé dans la ville et préparé pour l'exportation.

Les principales dépenses du département consistent en construction et entretien de biens communaux,en secours octroyés pour l'édification d,écoles, en amélioration de la situation sanitaire et du service vétérinaire dans le département, en soins donnés pour le relèvement de l'agriculture dans toutes ses branches et de l'élevage, en moyens pécuniaires тирежгъленъ кастелъ, съграденъ отъ грубо изтесани камъни съ варь — хоросанъ, представяйки сѫщинско орлино гнѣздо, господствующе надъ ущелето-проходъ и изходъ къмъ полето и планината. Надъ рѣката на самата скала въ оградата на крепостьта стърчи въ профилъ една стара черквица, единъ хубавъ паметникъ на срѣдневѣковна архитектура. Сводътъ и апсидата къмъ рѣката сѫ много пострадали. Живописьта и надписитѣ извътре сѫ току — речи изкъртени и издраскани. Въ лѣво отъ черквицата въ самата крепостна ограда има хоросанени доста голѣми подземия — скривалища.

Въ Асѣновата крепость е имало старобългарски паметникъ, познатъ въ науката найпърво отъ френския лѣкарь пѫтешественикъ Poul Loucas презъ 1706 год. Надписътъ е следния:

Е лѣт(о ѕѱ҃ло. (6739=1231) ѥид(икта). д. Б(ог)ѡ(мь) бѫз-движенъи ц(а)р(ь) Асѣнь Блъгаромь и Гръкомь, таже и прочимъ странамь постави Алексѣ севаста и ѕизда сеи градъ.

Смисълъта е тая: „на 6739 л. (по византийско лѣтоброение отъ 1 септемврий 1230 г. до 1 септемврий 1231 год.) Асѣнъ въ името на Бога, царь на българитѣ и на гърцитѣ и на други страни, назначилъ Севаста Алексия и съградилъ (възобновилъ) крѣпостьта“.

Въ първитѣ години следъ освобождението гърци съ тесла délivrés pour les besoins sociaux et l'assistance publique etc.

La Commission Départementale Permanente avec tous ses services subalternes, siège dans sa propre bâtisse; elle a aussi son organe intitulé: „Journal Départemental“

20. Sites et Monuments les plus remarquables de la ville de Plovdiv.

Outre les „tépés“, (collines) du haut desquels on peut admirer le superbe panorama que présente la ville de Plovdiv assise au milieu de la charmante vallée de Maritsa et flanquée au loin des crêtes majestueuses et des versants boisés de la Sredna Gora, de la Stara-Planina et des Rhodopes, il importe encore au visiteur remarquer en ville les sites et les monuments suivants:

a) La Bibliothèque Nationale et Musée

b) Le Musée ethnographique départemental.

c) Le „Kourchoum-Khan“ (auberge de plomb), vieille bâtisse voûtée, datant des premières années de la domination turque et ayant servi d'asile aux commerçants ragusains.

d) Les églises: „Ste Marine“ „Ste Nédélia etc. aux sculptures sur bois artistiques dont il a été déjà parlé.

e) La „Hissar-Kapia“ (porte de Hissar) et les vieilles maisons aux plafonds sculptés que l'on trouve encore sur les „tépés“.

f) L'„Imarète-Djamia“ (mosquée-hospice) où furent mohamétisés les notables d'entre les Bulgares-Pomaks des Rhodopes.

g) Le Collège Français avec son Musée.

унищожили надписа, но презъ 1890 год. той билъ възобновенъ.

По семейнитѣ книги въ градско-общинското управление къмъ 1 юлий 1926 год. Станимака е ималъ 17.430 жители и отъ двата пола, отъ които 15,586 българи, 986 гърци, 324 цигани, 316 турци, 120 евреи и 98 ерменци. Отъ българитѣ за станимашки граждани сѫ записани бѣжанци българи 3520 отъ Македония и 1680 отъ Тракия. Преди войнитѣ и договоритѣ по тѣхъ гърцитѣ въ Станимака сѫ били повече, но тѣхното число никога не е било по-голѣмо отъ 7000. И това сѫ били не чисти гърци, кореняци отъ далечно време или придошли отъ нѣкѫде, а сѫ били до единъ силно гърцизирани българи, подтискани и изгубили своето народностно съзнание. До преди освобождението и по-после до съединението въ 1885 год., когато Станимака се е представялъ като чисто гръцки старъ градъ, всички гърци или гърчеещи се семейства сами сѫ казвали своя български произходъ отъ околнитѣ села въ полето и Родопитѣ. Лъжичникосъ, Рупецосъ, Ганюсъ и много др. п. отъ презимената и на най-преднитѣ станимашки гърци потвърдяватъ произхода имъ. Бащата на Д-ръ Доксияди, който презъ последнитѣ по и следъ войната години бѣше гръцки министъръ въ Атина, е българинъ отъ селото Яврово, дето сѫ днесъ и всичкитѣ имъ роднини. Българскиятъ произходъ и на станимашкитѣ гърци ярко се вижда още и въ езика имъ, който изобилва съ изпорчени гръцки

h) Le Gymnase Bulgare de garçons „Alexandre I-er."

i) Le Séminaire Orthodoxe avec sa grande collection de vieilles „icones" (images religieuses).

j) L'Eglise Protestante au style gothique.

k) L'Eglise Catholique „S-t Louis" renfermant le mausolée de la première princesse bulgare, Marie-Louise.

l) L'Imprimerie „Christo Danof".

m) Le Club Militaire.

n) Le Jardin „Tsar Siméon".

o) La Fabrique de sucre.

p) La Fabrique des industries unies, „Maritsa".

q) La Ferme exemplaire de M-r Milu Baltof, située à 2 kilomètres hors de la ville.

r) Le Monument russe élèvé sur la colline de Danof (Bounardjik).

s) L'Hôpital d'Etat flanqué des pavillons réservés aux tuberculeux.

t) La Maison de Bienfaisance et d'Assistance Publique „Dimitri P. Koudoglou".

V. Localités et monastères les plus remarquables des environs de Plovdiv.

1. Stanimaka-Assénovgrad.

A 19 kilomètres sud-est de Plovdiv et à l'entrée même du défilé principal qui mène par les Rhodopes à la Mer Egée, est située la petite ville de Stanimaka, à 300 mètres au-dessus du niveau de la mer. Son nom provient de deux mots grecs — στενὸς et μάχη — qui signifient „lieu stratégique étroit". L'étymologie populaire, cependant, veut donner une autre signification au nom de Stanimaka, думи отъ една страна, а отъ друга съ чисто български изъ мѣстнитѣ български говори. Та и много отъ тѣзи мними гръцки семейства съ плачъ напоследъкъ сѫ напускали родния си градъ и страна, заставени по Ньойския договоръ противъ волята имъ да се изселятъ въ Гърция.

Въ града има 8 източно-православни черкви и множество параклиси около него. Всички тѣ сѫ или стари, разрушавани презъ разнитѣ преживѣлици, или пъкъ новопостроени. И това е станало само презъ XIX в. следъ изгоряването и ограбването на града отъ кърджалиитѣ. Освенъ тѣхъ, въ града има и една евангелистка черква, една еврейска хавра и една джамия на турцитѣ. Нѣкои отъ черквитѣ иматъ художествено изработени рѣзбарски иконостаси и тронове.

Учебното дѣло презъ уч. 1925/926 год. въ Станимака е състоело отъ 2 забавачници и 6 първоначални училища съ 36 учители и учителки и съ 1465 ученици и ученички, 1 смѣсена прогимназия съ 558 учещи се и 19 учители и 1 смѣсена гимназия съ 16 преподаватели и 271 ученици и ученички. Женското благотворително дружество „Благодетель“ пъкъ самò издържа рѫкодѣлно училище, което състои отъ нѣколко курса за кроене и шиене горни и долни дрехи.

Градътъ и инъкъ проявява завидна културна дейность. Напоследъкъ той е снабденъ съ изобилна планинска изворна вода за пиене, електрическо освѣтление, и благоустройството

qui proviendrait de l’exclamation douloureuse „Stani maïko da bégamé“ c. à d. „Lèvetoi, mère, pour fuir“; et ces paroles seraient prononcées par le dernier défenseur de la citadelle contre les Turcs et exprimeraient l’état pénible de la population en ces temps de lourde calamité.

Par sa situation particulière, la ville de Stanimaka n’a point été sans importance dans son passé le plus reculé. Les premières habitations de la petite cité ont éxisté sur la rive gauche de la rivière qui la traverse et sur le versant situé au nord du château qui la domine, là, où sont, actuellement, les vignobles et les fours à chaux.

Plus d’une fois, on a trouvé, à cet endroit, des fondations d’anciennes bâtisses, des jarres enfoncées dans la terre, d’anciens cimetières et d’autres vestiges de vie humaine. Vu l’étendue et la commodité restreintes de son emplacement, l’ancienne localité a dû être petite et formée probablement par les ouvriers et les domestiques des guerriers vivant dans la citadelle elle-même. Plus tard, cette localité habitée serait transférée plus bas vers la plaine, sur le même versant situé du côté gauche de la rivière, entre la hauteur „S-t Archange“, l’antique chapelle „S-t Jean le Précurseur“ et la résidence actuelle du monastère de Batchkovo, et formerait, ce qu’on appelle aujourd’hui la 1-ère partie de la ville. Tandis que, sur la rive droite de la rivière, où se trouve le noyau actuel de Stanimaka avec ses grands quartiers du nom de „Ambèle“, (la vigne) „Tsiprihore“ et Bahtcha“, seraient situés autrefois les vig-

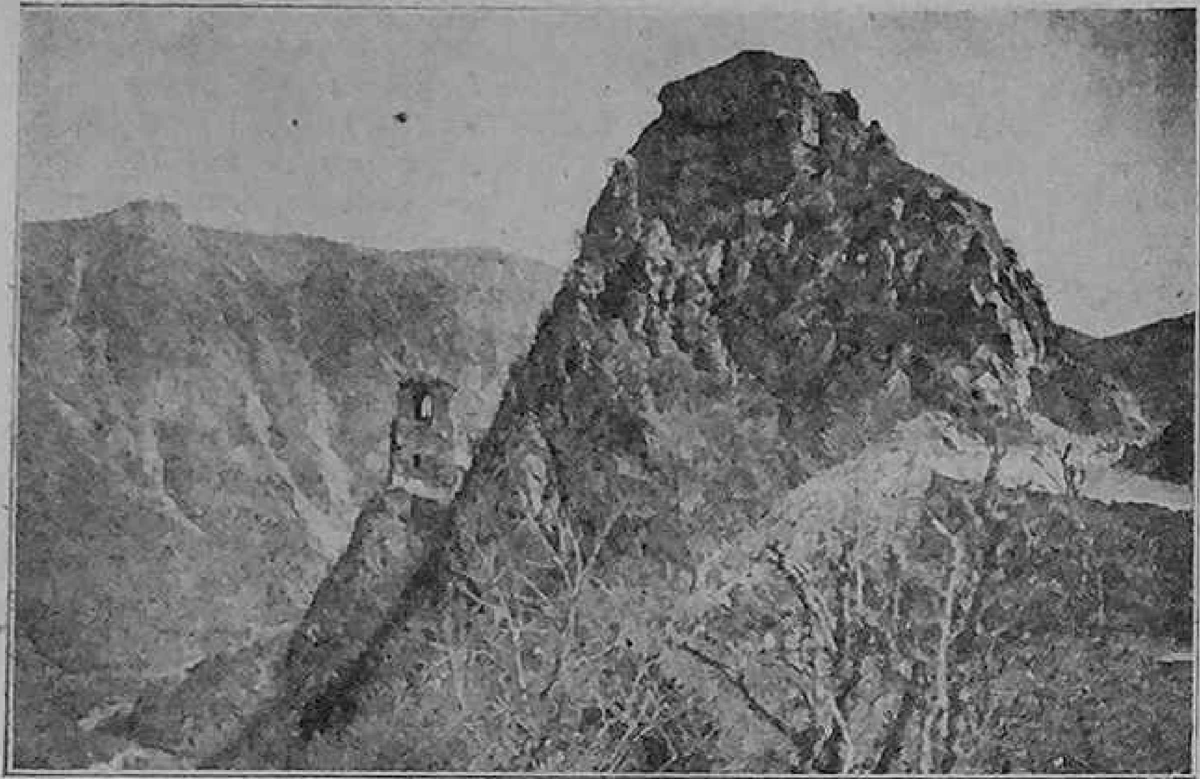

68.—Асѣновата крепость при града Станимака съсъ старинната черква·
La citadelle d'Assène („Assènova Krèpost") avec son antique chapelle,
près de la ville de Stanimaka.

му бързо отива напредъ съ прокарване и постилане на прави и широки улици и строежъ на масивни и красиви сгради.

Политѣ и ребрата на севернитѣ склонове на Родопитѣ сѫ известни отъ най-древнитѣ времена по своето цвѣтуще лозарство. Станимака по своето мѣстонахождение въ тоя поясъ на тракийското лозарство е заемалъ първо мѣсто. Главниятъ поминъкъ на жителитѣ му и днесъ е лозарството и търговията съ вина, ракия и оцетъ. Въ миналитѣ времена станимакалиитѣ сѫ разнасяли съ коне и кола своето производство изъ цѣла Тракия, Родопитѣ и северна България. Въ малъкъ размѣръ това се прави и сега. По едно време въ първитѣ го-

nobles et les jardins de la population.

Le quartier „Tsiprihore" porte justement son nom du mot „tsipouri", emloyé encore de nos jours dans les Rhodopes et signifiant „résidu de raisins", c'est là en effet, qu'étaient jetés, autrefois, les résidus des raisins ayant servi à la fabrication du vin.

Les deux uniques églises antiques en ville — celles de „S-t Jean le Précurseur", et de „Notre-Dame", dans le quartier „Ambel, comme la chapelle d'„Assénova Krépost", (citadelle d'Assène) et l'ermitage de Batchkovo, datent du XI-e siecle où a été fondé le monastère de Batchkovo. Toutefois, l'église „Notre-Dame" a été détruite à plusieurs reprises;

дини следъ освободителната руско-турска война станимашки вина сѫ изнасяни и извънъ полуострова. Градътъ тогава е билъ въ голѣмо цвѣтуще състояние. Стотици голѣми двуетажни кѫщи, съ широки оградени дворове, съ дълбоки въ земята изби и всѣкакъвъ видъ лозарски, винарски и пивоварски прибори и днесъ сведочатъ за онова златно за Станимака време.

Лозарството и сега е силно развито чрезъ замѣняването старитѣ лозя съ американски видове. Наредъ съ него Станимака е и единъ отъ първитѣ бубарски центрове — производитель на пашкули.

Преди прокарването на източнитѣ железници и новитѣ шосейни пѫтища тоя градъ е билъ и снабдительтъ на цѣлитѣ срѣдни Родопи съ храни и транзитенъ центъръ презъ главния и стария отъ римски времена кервански пѫть между Пловдивъ и Маричинката долина съ Бѣломорския брѣгъ и пристанището Порто-Логосъ презъ Родопитѣ. За четире петь дни отъ Пловдивъ презъ Станимака, Чепеларе, Устово, Ксанти се е стигало въ Гюмюрджина и Порто-Логосъ. Цѣли села въ долината на Чепеларската рѣка (Павелско, Хвойна, Малево и др.) сѫ се поминували тогава съ киреджийство — прѣвозване съ мулета соль, риба, маслини, зейтинъ и др. колонияли отъ Порто-Логосъ за Пловдивъ и равнината и дървенъ материялъ, аби, шаеци и др. отъ широката вѫтрешность на Родопитѣ за Бѣломорския брѣгъ и отъ тамъ за островитѣ и

on ne saurait dire à quelle époque même eurent lieu ces dévastations mais ils est probable qu' elles ont été operées aussi au temps des „Kirdjaly“. L'aspect qu' elle presente aujourd'hui date de 1836, lorsqu'elle fut restaurée et élargie.

En 1909, on a trouvé dans la cave de l'église „Notre-Dame“, deux manuscrits religieux en bulgare ancien du XIV-s, qui sont conservés maintenant dans la Bibliothèque Nationale de Plovdiv. D'après la langue et l'emploi de certaines lettres ou formes d'écriture, en voit que ces manuscrits datent du XIV-e s. C'est une preuve nouvelle que Stanimaka a été, au Moyen Age et principalement du XII-e au XIV-e siècle (second royaume bulgare), une localité bulgare, aux églises bulgares; et, c'est aux mains bulgares, qu'après une lutte opiniâtre,les Turcs arrachèrent la citadelle en 1370, dévastant tout à leur entrée et faisant fuir les Bulgares qui se réfugièrent dans la montagne. On ne saurait presque rien dire, pour le moment, au sujet de ce que la ville vécut au temps de la domination turque; mais, on sait qu'elle a été devastée ou début du XIX-e s. par Hadji-Aga, célèbre potentat turc du cours supérieur de l'Arda et un des chefs des Kirdjaly.

C'est juste entre 21 klm. 800 et 22 kl. 260 de Plovdiv et à 3 klm. de Stanimaka que se strouve la fameuse citadelle médiévale, connue sous le nom d'„Assénova Krepost“. Le défilé, profondément entamé par la rivière, est là très étréci et bordé de rochers terriblement dénudés et escarpés.

странитѣ по край Срѣдиземното море.

Днесъ при новитѣ политически граници и новитѣ условия въ живота Станимака е изгубилъ първото си търговско значение за такъвъ голѣмъ обсегъ, обаче съ развитието на горското дѣло и съ прокарване шосето отъ града по Чепеларската рѣка по стария и прѣкъ пѫть до Устово и оттамъ съ разклонения изъ басейна на Арда до новата ни съ Гърция граница, Станимака пъкъ стана стоварище и размѣненъ пазаренъ центъръ на дървенъ строителенъ материялъ. Въ него днесъ ежедневно влизатъ, излизатъ и минаватъ за новитѣ земи (Пашмаклийския окрѫгъ) и обратно за Пловдивъ и полето му стотици кола, товарни добитъци, камиони и автомобили. А когато единъ день се прокара централната презродопска железница, на Станимака се пада да заеме първо мѣсто въ общия стопанско-економически и търговски подемъ на Родопитѣ съ тѣхнитѣ скрити и незачекнати подземни и надземни природни богатства и съ тѣхната дивна природа.

б) Тютюнева кооперация „Асѣнова крепость“.

Съ разпространяването на тютюнопроизводството въ Станимака и околията му презъ последнитѣ 20 години единъ мощенъ търговско-економически факторъ се е създалъ и издигналъ въ града. Това е тютюневата кооперация „Асѣнова крепость.“ Фактически това рѣдко по рода си хубаво българ-

Sur une hauteur, assez plate au sommet et penchée en relief, sur le versant à gauche de la rivière, s'élèvent les ruines d'un château quadrangulaire, construit avec des pierres grossièrement crépies de chaux ou de mortier; cet ancien château féodal, présentant un véritable nid d'aigles, domine sur la passe menant vers l'intérieur de la montagne ou de la plaine. Au-dessus de la rivière sur le rocher même de l'enclos de la citadelle, saille en profil une petite église ancienne, qui est un joli monument de l'architecture médiévale. La voûte et l'abside donnant sur la rivière ont beaucoup souffert La peinture et les inscriptions à l'intérieur sont presque entièrement rayées et décrépies. A gauche de la chapelle, dans l'enceinte même de la citadelle, il y a des souterrains assz larges et crépis avec du mortier.

Il y a aussi dans la citadelle, d' Assène une inscription bulgare antique dont l'importance a été signalée tout d'abord, en 1706, par le médecin et voyageur français, Paul Loucas. En voici la teneur:

В лѣт(о) ѕѱлѳ. (6739=1231) енд(икта). д. б(ог)ω(мь) въздвиженън ц(а)р(ь) Асѣнь Блъгаромь и Гръкомь, таже и прочимъ странамь постави Алексѣ себаста и зизда сеи градъ.

Le sens en est le suivant:

„L'an 6739 (d'après la chronologie byzantine, du 1-er Septembre 1230 au 1-er Septembre 1231) Assène, roi, par la grâce de Dieu, des Bulgares, des Grecs et d'autres peuplades, a nommé gouverneur, Sébaско дѣло е започнало отъ 1918 година съ 33 члена производители-кооператори и съ нищоженъ дѣловъ капиталъ 1600 лева, като на 1/I. 1925 год. членоветѣ стигнали числото 2534 съ дѣловъ капиталъ 25 милиона лева. И презъ единъ периодъ само отъ 7—8 години „Асѣнова крепость“ по своята вжтрешна уредба, търговско-економически развой, стопанско-обществено значение и културно възпитателенъ размахъ става известна и първа въ предѣлитѣ на България и издига името на българското племе и неговата творческа мощь предъ чуждия свѣтъ.

Днесъ кооперацията има свои собствени недвижими имоти състоящи се отъ голѣми масивни и удобни складове за тютюнъ, фабрика за папироси, болница, гаражъ, кжща въ София, домакински складове, стаи за живѣене, работилници, гостилница, кинематографъ-театъръ, 100 декара ниви за стопанство и опитно поле, 15 хиляди кв. метра дворни мѣста, машини за електрическа инсталация, автомобили, камиони, разни уреди за стопанството и др. п., — всичко за повече отъ 80 милиона лева. Равносмѣтката ѝ за 1925 год. е приключена въ оборотни суми на 667,740,474 лв. да дава и толкова да зема, а остатъци смѣтка 215,977,654 лв. да дава и толкова да зема.

Вънъ отъ всичко това, що „Асѣнова крепость“ е направила и прави за запазване интереситѣ на производителитѣ си членове, подобрение качеството на производството, обработката и добиване и запазва-

ste Alexis, et a restauré la citadelle“

Dans les premières années qui suivirent la délivrance, les Grecs firent disparaître cette inscription à coups de marteau mais, en 1890, elle fut gravée de nouveau.

D'après les matricules familiales tenues à l'administration municipale, la ville de Stanimaka a compté, vers le 1-er Juillet 1926, dix-sept mille quatre-cent trente (17·430) habitants des deux sexes, dont, 15.586 Bulgares, 986 Grecs, 324 Tsiganes, 316 Turcs 120 Israélites et 98 Arméniens. Dans le nombre des citadins réguliers bulgares de Stanimaka sont compris 5200 réfugiés bulgares de Macédoine et de Thrace.

Avant les guerres et les traités corrélatifs à ces dernières, les Grecs formaient la majorité de la population de Stanimaka; toutefois, ils n'ont jamais été plus de 7,000 personnes; et ce ne furent point de vrais Grecs de souche hellénique, établis là depuis l'antiquité, mais bien jusqu'au dernier, des Bulgares profondément grécisés, opprimés et ayant perdu tout sentiment de leur nationalité primitive.

Jusqu'avant la libération, et plus tard, jusqu'à l'Union, en 1885, lorsque la ville de Stanimaka était présentée comme une ancienne cité purement grecque, tous les Grecs ou toutes les familles qui s'y trouvaient, reconnaissaient eux-mêmes leur extraction bulgare, indiquant les villages des environs dans la plaine et les Rhodopes, dont ils étaient originaires. „Leugincos“, „Roupetsos“, „Ganus“ et beaucoup d'autres surnoms portés par les Grecs notables de Stanimaka,

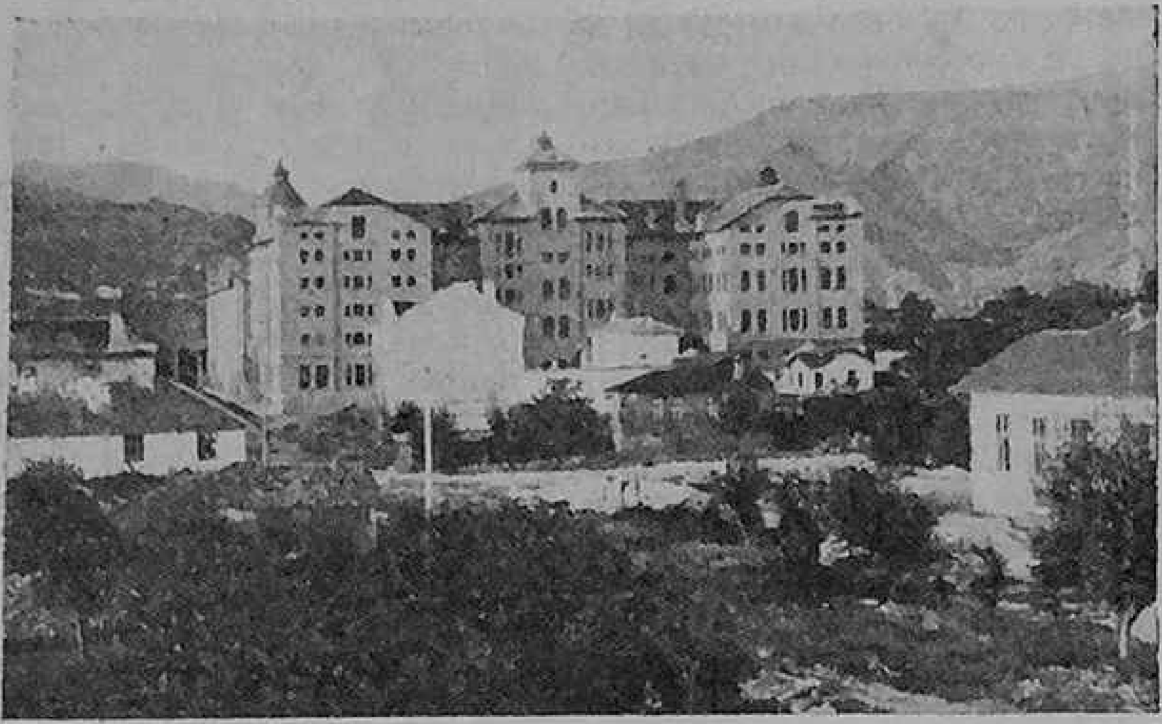

69. — Сградитѣ—складове на тютюневата кооперация „Асѣнова крепость“ въ гр. Станимака.
Les bâtisses-dépots de la coopérative de tabacs „Assénova Krépost“ dans la ville de Stanimaka.

не име и мѣсто въ свѣтовния пазаръ на българскитѣ тютюни, но тя се е явила на среща и на много социялни и културни нужди на членоветѣ си, на града и околията, а отъ тамъ и на българ. народъ. Тъй напр. съ помощьта на кооперацията сѫ построени за членове кооператори и работници 430 кѫщи за живѣене и 1316 навеси за сушене тютюнъ. Направена е валсова мелница на членоветѣ въ с. Пранга. Откупени сѫ воденици, гора и мѣста за 1,800,000 лева на съседното на града с. Мулдава, които имоти селянитѣ до сега сѫ имали подъ наемъ отъ притежателитѣ имъ станимашки гърци и безъ които селото е трѣбвало да се изсели. Съ взаимна помощь и на членоветѣ си кооперацията е помагала

prouvent leur origine. Le père du D-r Doksiadi qui fut pendant la dernière guerre ministre du gouvernement grec à Athènes, est Bulgare originaire du village „Iavorovo“ où sont, aujourd'hui encore tous les parents de la famille. L'origine bulgare des Grecs de Stanimaka se fait très sensiblement sentir aussi par leur langue qui abonde, d'une part, en mots grecs fastueux, et d'autre part, en mots purement bulgares grecisés, rappelant les dialectes indigènes bulgares. Un grand nombre, d'ailleurs, de ces familles quittèrent dernièrement avec des pleurs leur pays originaire et leur ville natale, obligées qu'elles furent, par la force du traité de Neuilly, à immigrer en Grèce. Il y a, en ville 8 églises orthodoxes; les environs на съвършено бедни и безимотни хора, както и на бѣжанцитѣ въ селата и града, за да се снабдятъ съсъ свои кѫщи, сушилни и ниви за сѣене тютюнъ. Създала е поминъкъ на 1600 работници въ града, въ който безработица съ това вече нѣма. Изпраща всѣка година по 10—15 души отъ членоветѣ си кооператори за 1 месецъ въ чужбина, за да видятъ голѣмитѣ кооперативни сдружения и стопанското развитие тамъ. Дава безплатна лѣкарска помощь и безплатенъ превозъ на членоветѣ и работницитѣ си въ града и околията. Така презъ 1924 и 1925 година сѫ прегледани безплатно 9448 болни, 230 сѫ пратени въ болница, на 68 е направена операция и на 276 родилки е дадена акушерска и лѣкарска помощь. Освенъ добрата надница, на добросъвестнитѣ работници се дава и по 100 лева премия седмично. Образувани сѫ и разни фондове, между които отъ фонда „Общеполезни начинания“ ежегодно отпуща помощи на бедни ученици въ станимашкитѣ училища, на сиропиталищата и на инвалидитѣ отъ войнитѣ. Издържа 4 бедни ученика въ гимназията, бащитѣ на които сѫ убити въвъ войнитѣ. Раздава безплатно на членоветѣ си разни популярни книги по кооперативното дѣло и издава свои вестникъ за тая цель въ 5 хиляди броя. Презъ зимния сезонъ въ празднични дни устройва детски забави въ кооперативния салонъ, дето се държатъ поучителни беседи на родителитѣ и децата. Юристъ-консулитѣ на кооперацията пъкъ

sont parsemés de chapelles. Toutes ces églisses et chapelles sont d'anciennes bâtisses détruites au cours des divers événements et restaurées dans la suite; quelques unes seulement ont été nouvellement construites; et cela n'eut lieu qu'au XIX-e s. après que la ville eut été pillée et incendiée par les Kirdjaly. Outre ces églises et chapelles, il y a encore en ville un temple protestant, une synagogue et une mosquée. Certaines églises possèdent des ouvrages artistiques ou des iconostases aux découpages et aux trônes artistement travaillés.

L'œuvre scolaire à Stanimaka, pendant l'année scolaire 1925-26, a été entretenue par 2 écoles maternelles et 6 primaires, renfermant 36 instituteurs et institutrices et 1465 écoliers et écolières, par 1 progymnase mixte comprenant 558 élèves et 19 professeurs, et par un gymnase mixte comptant 16 professeurs et 261 élèves des deux sexes. Tandis que l'association féminine de bienfaisance, portant le nom de „Blagodétel“ (bienfaisance), entretient, elle seule, une école à plusieurs cours de coupe et de couture d'habits et de linge.

La ville manifeste d'ailleurs une activité culturelle digne d'éloge et d'envie. Elle a été, dernièrement assurée d'abondante eau potable de montagne et munie d'éclarage électrique; son embellissement fait de grands progrès; elle se couvre continuellement de nouvelles bâtisses belles et massives et de rues larges, droites et pavées. Depuis les temps les plus reculés, les pieds et les côtes des versants septentrionaux des Rhodopes ont été célèbres par leur viticulture florissante. Et, en tant даватъ безплатно съвети и сждебна защита по дѣла на членоветѣ кооператори и съдействуватъ споровет ѣ да се разгледватъ и помиряватъ доброволно въ другарския сждъ на кооперацията. „Асѣнова крепость" е помогнала да се унищожи и пиянството въ града, тъй като тя не приема за членове и работници хора, които пиянствуватъ. Кооперацията си има и своя модерна пожарна команда, която при пожаръ се явява на помощь често пжти чакъ и въ Пловдивъ.

Съ една дума, нѣма обществено и народно културно дѣло въ града Станимака и околията, въ което „Асѣнова крепость" първа да не е земала живо участие съсь своята морална и материялна подкрепа. Тя е станала тъй известна по своята уредба и ходъ и вънъ отъ предѣлитѣ на България, че е посещавана и се посещава отъ много видни чужденци: професори и студенти, кореспонденти, дипломати, общественици и др., които съ нейното име разнасятъ изъ чужбина и името на България, на българския народъ и неговата култура.

Вънъ отъ всичко друго, само това е достатъчно, за да внушава въ дългъ и съзнание и на обществени средй, и на държава и нейнитѣ органи, и на всѣки българинъ, да пазятъ и подкрепятъ по всѣки начинъ това тъй хубаво българско дѣло.

que centre de ce rayon de la viticulture thrace, la ville de Stanimaka a occupé toujours le premier rang dans la culture des vignes et le commerce de vins d'eaux-de-vie et de vinaigre; et aujourd'hui même, cette industrie constitue l'occupation principale de ses habitants. C'est au moyen de chevaux et de voitures qu' autrefois, et à certain point de nos jours, les citadins de Stanimaka répandaient et vendaient leur production à travers la Thrace, les Rhodopes et la Bulgarie du Nord. A un certain moment même, dans les années qui suivirent la guerre de libération (guerre russo-turque), les vins de Stanimaka furent exportés en dehors de la Péninsule aussi. Ce fut alors l'époque la plus florissante pour la ville. Des centaines de grandes maisons à deux étages, aux vastes cours entourantes, aux caves profondément creusées dans la terre et pourvues d'installations bienne outillées pour la fabrication de vin et de distillation de liqueurs, sont, aujourd' hui encore, une preuve palpable de cet ancien âge d'or de Stanimaka.

La viticulture y est, de nos jours aussi, fort développée et les anciennes vignes y sont continuellement remplacées par des ceps américains. Parallèlement à cette branche d'agriculture, il y a, à Stanimaka une autre partie de l'industrie fort développée: la ville est un des premiers centres de vers à soie, un grand producteur de cocons.

Avant que les chemins de fer orientaux et les nouvelles chaussées fussent pratiquées dans la contrée, cette ville fut aussi le

3) Бачковскиятъ монастиръ.

Шосето отъ града Станимака налѣзва въ прохода и държи лѣвия брѣгъ на рѣката по самото й легло отъ 5—8 метра надъ водното ниво. Точно на 11+200 км. отъ града и 30+200 км. отъ Пловдивъ въ една поляна, образувана на дѣсния брѣгъ на рѣката, дето се втича буйниятъ потокъ Клувията, е разположенъ монастира. Една доволно голѣма двуетажна четиреѫгълна ограда съ дървенъ трѣмъ отъ вѫтре и съ дебели каменни стени отвънъ и съ малки прозорци по тѣхъ се огражда дворътъ, постланъ съ грубъ калдаръмъ. Часть отъ водата на Клувията е въведена въ двора на чешми, отъ които тя изобилно блика и шуми. Въ оградата се намиратъ три черкви; отъ тѣхъ главната и старата е «Успѣние Богородично", а другитѣ две сѫ по-малки и се именуватъ „Св Никола" и „Св. Архангелъ",

Монастирътъ на времето се е казвалъ Петрицонитиса или Петричъ, и неговъ основатель е билъ грузинецътъ Григорий Пакуриянъ. Бащата на ктитора, Пакуриянъ, билъ достигналъ високо положение въвъ Византия, като му била дадена титла архонтъ надъ архонтитѣ. И синоветѣ му Григорий и Апасий тоже заемали високи длъжности при византийския дворъ по времето на Комненитѣ и принесли голѣми заслуги на империята. Григорий е билъ пълководецъ и управитель на известни области въ Мала-Азия, а следъ това такъвъ въ Одринъ

lieu fournisseur de tous les Rhodopes moyens et un centre de transit pour les caravanes, voyageant sur l'ancienne et principale route romaine, qui conduit de Plovdiv et de la vallée de la Maritsa, à travers les Rhodopes, au littoral de la Mer Egée, à savoir, au port de Porto-Lagos. En moins de quatre jours, on arrivait, autrefois, à Gumurdjina et à Porto-Lagos, en partant de Plovdiv et en passant par Stanimaka Tchépélaré, Oustovo et Xanthi.

Des villages entiers, situés dans la vallée de la rivière de Tchépélaré, (Pavelsko, Hvoïna, Malévo, etc.) gagnaient alors leur existence au moyen de louage: leurs habitants transportaient sur des mulets, de Porto-Lagos à Plovdiv et à la plaine, du sel, du poisson, des olives, de l'huile et d'autres denrées coloniales; tandis qu'au retour, ils emportaient, du vaste intérieur des Rhodopes, du bois, des étoffes (aba, chaïak) etc.

Actuellement, avec les nouvelles frontières et conditions politiques et économiques, la ville de Stanimaka a perdu son importance commerciale primitive. Toutefois, après que l'œuvre forestière eut été développée et que fut pratiquée la chaussée qui mène de Plovdiv, longe la rivière de Tchépélaré, suivant l'ancienne route directe jusqu'à Oustovo, et de là, gagne des ramifications à travers le bassin de l'Arda et vers notre nouvelle frontière avec la Grèce, la ville d'Assène est devenue un entrepôt et un centre échangeur de bois de construction. C'est par elle, qu'aujourd'hui encore, passent et repassent pour les nouvelles terres bulgares (département de Pachmakly) et, inverи на Смоленската область въ Родопитѣ. Той билъ образованъ, енергиченъ, уменъ и дълбоко религиозенъ човѣкъ и въ желанието си да преживѣе старинитѣ си въ религиозно съзерцание и да си има своя гробница за останкитѣ си следъ смъртьта, Григорий избралъ това мѣсто въ управляваната отъ него область, подарено му съ царска грамота. Монастирътъ е съграденъ въ 1083 год , а уставътъ му за вѫтрешната уредба е нареденъ по образеца на прочутия тогава въ Цариградъ монастиръ Всесвети Уставътъ е билъ написанъ на три езика: грузински, ермeнски и гръцки, подписанъ отъ самия Григорий и отъ тогавашния Ерусалимския патриархъ Евтимий, който случайно се намиралъ въ Солунъ. пратенъ отъ императора Алексия Комнена да свърже миръ съ Боемонда.

Монастирътъ заедно съ всичкитѣ си движими и недвижими имоти е билъ обявенъ отъ своя основатель за свободенъ и независимъ отъ всѣка вънъ отъ него власть, свѣтска или духовна, и при Богуслужението въ монастирскитѣ храмове не се е споменавало името на никое духовно иераршеско лице, а се е възгласяло: „О всѣхъ епископстве православнихъ, право правящихъ слово Твоея истини“. Характерно е въ чл. 44—46 отъ устава следното постановление на Пакурияна досежно гърцитѣ: „Съветвамъ всички, които живѣятъ въ монастира, и настоявамъ по най-решителенъ начинъ, щото въ светия мой

sement, pour Plovdiv et la plaine, des centaines de chars, de bêtes de somme, de camions et d'automobiles. Et lorsqu'on aura, un jour, fait passer le chemin de fer central transrhodopien, c'est à Stanimaka qu'écherra le droit de prendre le premier rang dans l'impulsion économique et commerciale des Rhodopes, dont Il y aura à exploiter les grandes richesses d'au dedans et d'au dessus du sol et à visiter les beautés admirables naturelles.

b) Coopérative „Assénova Krépost“

Depuis une vingtaine d'années, la culture et la fabrication du tabac s'est beaucoup répandue à Stanimaka et dans son arrondissement; si bien, que cette industrie est devenue comme le moteur principal du commerce et le facteur de la situation économique élévée de la ville. Et c'est justement la coopérative de tabacs „Assénova Krépost“ qui centralise en elle toute cette industrie. A proprement parler, la coopérative „Asénova Krepost“ qui est une belle entreprise bulgare, a commencé son œuvre industrielle en 1919, lorsqu'elle fut fondée par 33 associés et au moyen d'un capital par actions de 1600 léva seulement; mais, le 1-er Janvier 1925 les membres coopérateurs atteignaient déjà le nombre de 2534 personnes et le capital par actions s'élevait à 25 millions. Et, durant une période de 7—8 années seulement, par son organisation intérieure, son développement commercial, son importance économico sociale et son influence culturelle, „Assénova Krépost“

монастиръ никога да не се приема ни единъ презвитеръ или монахъ отъ гърцитѣ, освенъ единия писарь, който знае пишене, за да може чрезъ него да се съобщаватъ на мѣстнитѣ архонти (свѣтски власти) решенията на игумена и за да може и самъ да отива при тѣхъ по поржка и изпълнение на всичко, необходимо за монастира". И Пакуриянъ посочва причинитѣ на това, че нему се е случвало много пжти да вижда, какъ хитритѣ насилници, самохвалци и алчни гърци изнудватъ имотитѣ отъ другитѣ народности, присвояватъ игуменството и обявяватъ монастира за своя собственость. Опасенията на основателя се сбжднали: презъ времето на турското господство, благодарение на голѣмитѣ привилегии, що султанитѣ дали на Вселенската гръцка патриаршия и нейното духовенство, както всички други черковни и обществени имоти на българитѣ, тъй и Бачковския монастиръ билъ присвоенъ отъ гръцкитѣ духовници, оригиналитѣ отъ устава изчезнали, а се запазили по късни преписи на гръцки, но съ изхвърлени и измѣнени ония части, които не били въ интереса на гърцитѣ.

Въ края на устава сж изброени и подаренитѣ тогава на монастира владения (селища и земя), имената на които сж отъ особено значение за срѣдневѣковната топонимия и етнография въ широката область на Тракия съ Родопитѣ и Бѣло-

devint la première et la plus célèbre coopérative de son genre en Bulgarie, et éleva, aux yeux du monde étranger, le nom et la puissance créatrice du peuple bulgare.

Aujourd'hui, la coopérative possède ses propres biens (meubles et immeubles) composés de plusieurs grands dépôts de tabac massifs et commodes, d'une fabrique de cigarettes, d'un hôpital, d'un garage, d'une maison à Sophia, de dépôts de provisions, de pièces d'habitation, d'ateliers, d'un restaurant, d'un théâtre-cinema de 1000 ares de terres cultivées ou de plaine destinée à l'essai agricol, de 15 mille m. carrés de terrains enclos, de machines servant à l'installation électrique, d'automobiles, de camions, de divers appareils ou accessoires de ménage, etc. tout cela, évalué à 80 millions de léva. Son relevé des comptes, pour l'exercice 1925 26, est marqué par 667,740,474 léva dans l'actif et autant dans le passif, de sommes de roulement général, et par 215,977,654 léva de comptes restants.

Outre tout ce qu'„Assénova Krépost" a fait et fait pour sauvegarder les intérêts de ses membres coopérateurs, pour améliorer la qualité de la production, pour perfectionner la culture du tabac et pour gagner et conserver aux tabacs bulgares une renommée et une place sur le marché mondial, elle s'est plus d'une fois présentée au service des besoins sociaux et culturels de ses membres, de la ville, de l'arrondissement, et par là de tout le peuple bulgare.

Ainsi par exemple, 430 maisons d'habitation et 1316 hangars ont été construits jusqu'ici aux fraisморското крайбрѣжие. Почти всички тѣ сѫ славянски, и много отъ тѣхъ сѫ запазили имената си между населението и днесъ.

Презъ 1199 год. монастирътъ миналъ подъ българска власть, презъ 1204 г. падналъ въ рѫцетѣ на франкитѣ, ала на другата 1205 г. пакъ влѣзълъ въ предѣлитѣ на Калояновото царство. Презъ царуването на Ив. Александра отъ 1344 г. последниятъ обдарилъ монастира, уголѣмилъ владенията му, възобновилъ го и станалъ втори неговъ основатель, поради което билъ изобразенъ съ цѣлото си царско семейство въ естествена голѣмина въ артиката на старинната костница, дето сѫ се опазили нѣкои останки отъ тогавашната стенопись. Къмъ 1370 год. цѣлата Пловдивска околность заедно и съ монастира падатъ подъ турцитѣ, и съ унищожаването и на българската черковна независимость минава и той подъ властьта на Вселенската гръцка патриаршия чакъ до 1894 год., когато монашеството въ него предава обительта на българския Св. Синодъ, който спазва неговата автономность—ставропигияленъ.

Съ образцовата си духовна уредба, съ благотворителностьта и съ доходностьта си Бачковскиятъ монастиръ още отъ основаването си се издигналъ въ голѣмъ духовенъ и просвѣтителенъ центъръ за българскитѣ поселения въ цѣлата източна половина на полуострова почти до ново време на турското господство, до когато той е билъ изцѣло въ рѫцетѣ на Вселенската патриаршия. Въ тая света обитель следъ падането

de la coopérative, pour servir d'asile aux membres coopérateurs et aux ouvriers Une minoterie spéciale a été faite pour les associés. au village de Pranga. Un moulin, une forêt et des terrains (pour 180.000 léva) attachés au village de Mouldava qui est situé aux environs de la ville, ont été dégagés par la coopérative; sans quoi, les habitants de ce même village, qui louaient ces biens aux detenteurs grecs de Stanimaka, auraient été obligés de déménager. Au moyen de secours unanimes, la cooperative et les membres coopérateurs sont venus en aide à des personnes extrêmement indigentes ainsi qu'aux réfugiés en ville et dans les villages; en sorte que ces pauvres gens ont pu se fournir de propres logements, des séchoirs et des champs pour la semaille du tabac. La coopérative crée en ville, où il n'y a plus de chomage, des moyens d'existence pour 1,600 ouvriers. Elle envoie, pendant un mois chaque année, 10—15 de ses membres coopérateurs à l'étranger, pour qu'ils, y puissent voir et étudier les grandes associations coopératives et le développement économique.

Elle donne et assure à ses membres et ouvriers malades de la ville ou de l'arrondissement le secours sanitaire et le transport gratuits. C'est ainsi que pendant les années 1924 et 1925, 9448 malades ont été gratuitement visités par un docteur, 230 autres ont été mis à l'hôpital, 68 encore ont subi une opération et 276 accouchées ont reçu le secours sanitaire d'accouchement, aux frais de la coopérative. Outre le bon salaire journalier, les ouvriers на българската столица подъ турцитѣ пратениятъ на заточение български патриархъ Евтимий е свършилъ последнитѣ дни отъ живота си, за когото до ново време сж се пазили предания съ благоговейна почить въ околнитѣ поселения.

Презъ 1905 год. предъ самата артика при входнитѣ врата на главния храмъ е откритъ гроба на тоя светитель съ запазени части отъ стари архиерейски одежди и съсъ следния на оловена плоча славяно-български надписъ:

ѦД — ДѦП

СВ. МОЩИ Є
ѴѲѴМИОѴ И
РѢОСЄННОМ
ОѴ ѦРХ. Е. ГР.
ТРЪИ. И БЛЪГ
ѦРѠ ПѦТРѦР.

Който се чете така „Свети мощи на Евтимия преосѣненния архиепископъ на великия градъ Търново и български патриархъ“. Датата отъ страни гласи ѧ д д (1404) $^{1}_{14}$ априлий, когато е починалъ.

Тъй като цѣлата область въ равнината, Родопитѣ и Бѣломорското крайбрѣжие е била населена изключително презъ срѣдне-вѣковието и до днесъ изключително съ българи, имената му сж били въ тая область, то и всички доходи и подаяния монастирътъ е ималъ само отъ българи. Тукъ сж се пазили отъ голѣма историческа и битова ценность предмети, като одежди, черковни утвари, черковни български ржкописи сждове, изображения, надписи и др., които презъ времето на

consciencieux touchent une prime de 100 léva par semaine. Divers fonds y sont aussi créés, parmi lesquels, le fonds des „Entreprises d'utilité publique“ est employé aussi à secourir annuellement les élèves pauvres des écoles de Stanimaka, les orphelins et les invalides des guerres. La coopérative pourvoit aux frais d'entretien, au gymnase, de 4 élèves pauvres, dont les pères ont été tués à la guerre. Elle distribue gratuitement à ses membres des livres populaires traitant sur l'œuvre coopérative et édite dans le même but, son propre journal en 5 mille exemplaires Pendant la saison d'hiver, les jours de fête, elle organise, dans le salon de la coopérative, des séances où sont données aux parents et aux enfants des conférences instructives. Les juris-consultes de la coopérative donnent des conseils et prêtent gratuitement leur défense judiciaire aux membres coopérateurs et concourent à ce que les contestations soient examinées et volontairement reglées au tribunal amical de la coopérative „Assénova Krépost“ à contribué beaucoup pour faire presque disparaître en ville l'ivrognerie, n'acceptant point comme membres et ouvriers des gens qui se soulent.

La coopérative a aussi son propre service d'incendie qui accourt souvent en aide à Plovdiv même, en cas d'incendie-

En un mot, il n'y a point à Stanimaka et dans l'arrondissement d'œuvre culturelle, nationale et sociale, à laquelle „Assénova Krépost“ ne prenne une vive part, au moyen de son appui moral et matériel. La coopérative, en

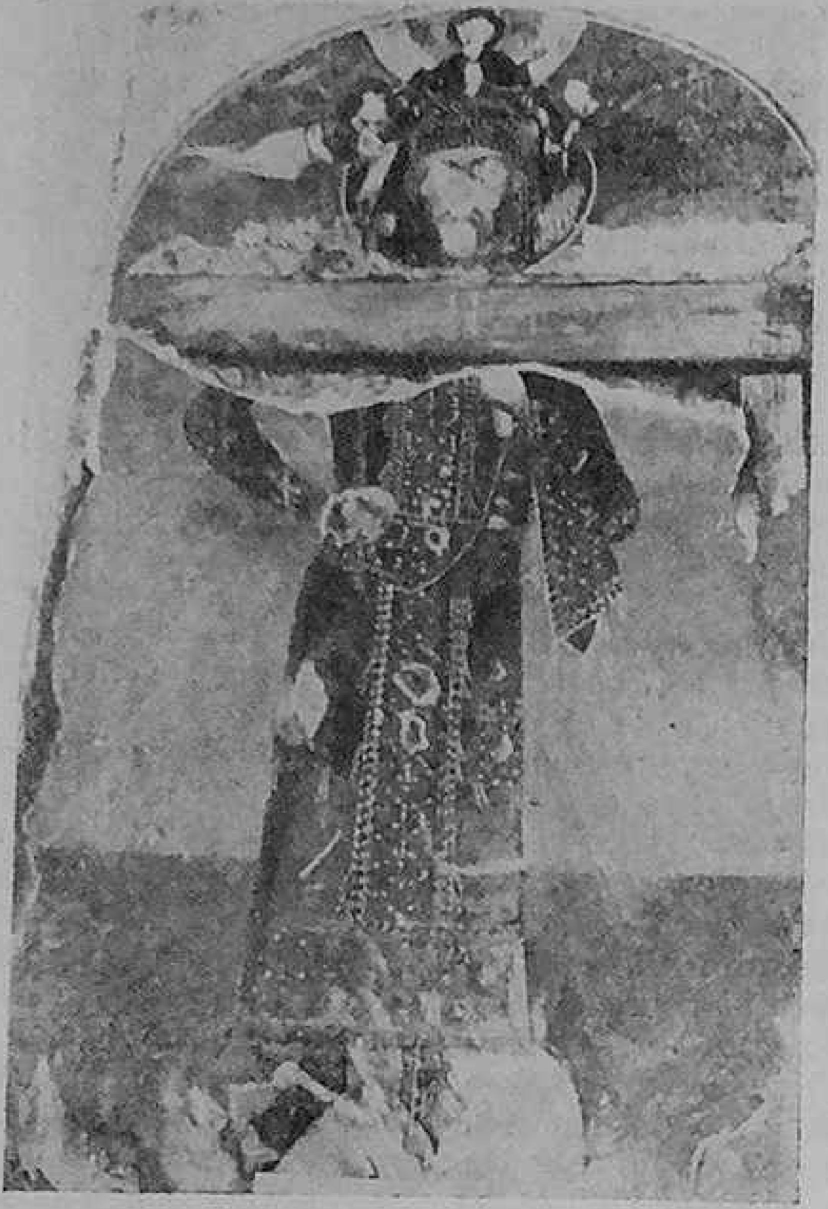

70 — Ликътъ на българския царь Ив. Александъръ, вториятъ ктиторъ — възобновителъ на Бачковския монастиръ презъ XIV в.

Portrait du roi bulgare, Jean Alexandre, qui est considéré comme le second fondateur — restaurateur du monastère de Batchkovo au XIV-s.

черковния въпросъ, па и въ първитѣ години следъ освобождението, гърцитѣ калугери, вѣроятно, по внушение и отъ пловдивскитѣ гръцки владици, сѫ унищожили: едни пратени въ патриаршията въ Цариградъ, други продадени и унищожени отъ златари, трети заграбени отъ кой какъ завърнѣлъ, а четвърти чисто и просто изго-

effet, par son organisation et son progrès a gagné une grande célébrité même en dehors de la Bulgarie; aussi, est elle souvent visitée par une foule d'étrangers remarquables: professeurs, étudiants, correspondants de journaux, diplomates, sociologues, etc. qui répandent ensuite à l'étranger avec le nom de l'admirable entreprise, le nom de la Bulgarie de рени Тоя вандализъмъ на похитителитѣ му гърци се потвърдява и отъ изчовърканитѣ очи и български надписъ на лика на Царь Ив. Александъръ въ костницата и по замазанитѣ на всѣкжде по стенописа български надписи и написани надъ тѣхъ гръцки. Следъ 1892 и 93 год., отъ когато монастирътъ е взетъ отъ българитѣ, много монастирски предмети сж издирени тукъ-тамъ пръснати, заграбени, и наново прибрани въ съкровищницата му. Тукъ има черковни утвари и съ кирилица и по-после и съ обикновена съвремена бълг. азбука, други съ гръцки букви, но всички съ имена на българи дарители и еснафи поклоници чакъ отъ Свищовъ, Чипровецъ, Шуменъ, Видинъ и др. български градове и съ дати отъ XVI, XVII и XVIII в. И характерното е, че на ни една монастирска вещь не се намира нито градъ или селище гръцко отъ островитѣ и Гърция, нито пъкъ на даритель гръцко съ народностно име. Намѣрени сж и нѣколко стари ржкописни български черковни книги, не съгледани и захвърлени въвъ вехтаритѣ, а освенъ тѣхъ и на гръцки печатни отъ XVIII и XIX в., на празднитѣ въ страни полета съ ржка написани на български ектении, тропари и др. черковни пѣснопѣния.

Съ една дума, Бачковскиятъ монастиръ съ цѣлото северно подножие на Родопитѣ тукъ около Пловдивъ, дето сж оцѣлѣли нѣколко и други монастири и развалини на такива, сж една голѣма и ценна съкровищница на българското племе la nation bulgare et de la culture bulgare.

En dehors donc de toute autre considération tout cela est suffisant pour inspirer aux milieux sociaux et au gouvernement avec ses organes, le devoir et la conscience de conserver et de soutenir de toute manière cette belle œuvre bulgare.

3. Monastère de Batchkovo.

La chaussée qui part de Stanimaka, entre dans le défilé, occupe le bord gauche de la rivière et longe le lit même de cette dernière à une hauteur de 5—8 mètres au-dessus du niveau du cours d'eau. A une distance exacte de 11 klm. 200 de Plovdiv, au milieu d'une clairière formée sur le bord gauche de la rivière où se jette le torrent impétueux „Klouviata“ est situé le monastère de Batchkovo; c'est une assez vaste enceinte quadrangulaire à deux étages, dont la partie donnant sur l'intérieur du cloître est en bois, et la partie donnant sur l'extérieur est en murs épais de pierre, garnis de nombreuses petites fenêtres; tandis que la cour intérieure est grossièrement pavée. Une partie de l'eau du torrent „Klouviata“ est amenée au monastère où elle s'écoule et jaillit des fontaines avec bruit et en abondance. Il y a dans le cloître trois chapelles dont la principale et la plus ancienne est celle de „N. D. de l'Assomption“; les deux autres sont plus petites et se nomment „St Nicolas“ et „St Archange“.

Autrefois, le monastère était appelé Pétrotsinissa ou Petrich. Il a été fondé par le georвъ неговото минало, но сѫ останали още непроучени и не изследвани.

Освенъ съборната черква, която, макаръ и поправяна въ разни времена, се е запазила въ старинната си архитектура съ нѣкои стари икони и живопись и позлатенитѣ си кръстове надъ трѣвенясалитѣ сводове, ценни сѫ въ народоучно отношение и нѣкои остатъци отъ стенопись по дворнитѣ стени, едно че сѫ дѣло на българинъ живописецъ (Димитъръ Зографски отъ Самоковъ) презъ първата половина на XIX в., и друго, защото сѫ изобразени стари народни български носии, каквито днесъ не сѫществуватъ вече.

Бележита е и съкровищницата, чисто каменна сводова пристройка съ железна врата и съ дълбоко подземие. Въ нея се намиратъ запазенитѣ отъ разграбване и намѣренитѣ други заграбени старинни черковни сѫдове и други вещи, подарявани отъ разни благочестиви поклоници и еснафи въ разни времена. Тукъ сѫ и старитѣ черковни гръцки книги и други под.

На 700 м. източно отъ монастира е старинната костница, запазена съсъ своитѣ слѣпи прозорци и остатъци отъ старата ѝ живопись и образа на царь Ив. Александра, а отдолѣ въ подземието ѝ се пазятъ коститѣ на починалитѣ монаси презъ всички времена, ценна антропометрична сбирка за науката.

Преди 15 години по небрежность друга българска архитектурна ценность се изгуби; това

gien, Grégoire Pakourian, dont le père avait eu une haute situation en Byzance et avait gagné le titre d'„archonte des archontes“; d'ailleurs les fils de ce dernier, — Grégoire et Apassy Pakourian, — avaient aussi occupé de hautes charges dans la cour byzantine et rendu de grands services à l'empire. Grégoire avait été chef d'armée et gouverneur de certaines régions en Asie Mineure et plus tard à Andrinople et à Smolène (dans les Rhodopes). Il était un homme instruit, énergique et profondément religieux; dans son désir de vivre sa vieillesse dans la contemplation religieuse et d'avoir son propre cimetière où il serait enterré après sa mort, il choisit cet endroit de la région dont il était gouverneur; et cet emplacement lui fut donné comme présent, par la force d'un édit royal. Le monastère fut construit en 1083; quant à ses statuts d'organisation intérieure, ils furent combinés et dressés à l'instar de ceux du célèbre monastère d'alors situé à Constantinople et mis sous le patronage de „Tous les Saints“. Les statuts étaient écrits en trois langues: en georgien, en arménien et en grec; ils étaient encore signés par Grégoire lui-même et par le patriarche d'alors de Jérusalem — Euthyme — qui se trouvait par hasard à Salonique et qui y était envoyé par l'empereur Alexis Comnène, pour y traiter la paix avec Bohémond.

Le monastère avec tous ses meubles et immeubles fut déclaré, par son fondateur, absolument indépendant de toute autorité civile et religieuse; et, dans les offices religieux célébrés aux chapelles бѣ величавиятъ комененъ сводовъ мостъ предъ монастира, който съединяваше стария конски пжть презъ рѣката отъ Станимака. Построенъ отъ прочутия зидарь българинъ Василъ отъ близното село Югово въ 1863 г., тоя мостъ представяше строителното изкуство на родопскитѣ българи зидари, познати въ цѣла Турция по вещината си на строежъ на каменни мостове, черкви, джамии и др. п.

Както върви дѣсния склонъ на Чепеларската рѣка и прави своитѣ нарѣзи съ поточетата-притоци на рѣката, такъвъ нарѣзъ прави и тукъ и образува малката полянка тераса, на която е построенъ монастира. Това е единъ видъ пречупване на билото подъ остъръ жгълъ, въ дъното на който е Клувиата. Отъ северната страна се издигатъ висинитѣ Червената стена, подъ които сж полянитѣ на Безово и Чаушовската планина, които далечъ отъ Пловдивъ и полето се виждатъ като господствующъ великанъ.

Срещната, южната страна, тоже висока, но малко по-полегата, е покрита съ хубава буйна гора отъ букъ, габеръ и липа. Между двѣтѣ висоти е дълбоко врѣзания проломъ, въ дъното на който сж прочутитѣ извори на Клувията. Цѣлото легло съ висотитѣ е варовниково съ бигорни наслаги, и при течението си водата образува водопади, отъ които единъ е до самото шосе при монастира. Както леглото, тъй и горе въ канаритѣ се намиратъ много

du monastère on ne mentionnait le nom d'aucun prélat de l'église, mais on s'exlamait disant:

„et pour tout le corps episcopal orthodoxe," etc.

Il est intéressant de relever, dans les articles 44—46 des statuts, la prescripion suivante touchant les Grecs: „Je conseille tous ceux qui habitent le monastère, et demande très instamment de ne jamais acepter dans mon saint couvent aucun grec en qualité de prêtre ou de moine, sauf l'unique copiste qui sait écrire, par l'intermédiaire duquel pourront être transmises aux archontes indigènes (autorité civiles) les décisions du supérieur, et qui pourrait aller lui-même, en cas de besoin, auprès de ces autorités, pour traiter avec elles sur tout ce dont aurait besoin le monastère".

Et Pakourian indique les causes qui le font décider ainsi: il lui serait arrivé de voir, très souvent, comment les Grecs oppresseurs, rusés, fanfarons et insatiables, accaparaient les bieus des nationalités étrangères, s'appropriaient l'abbaye et se déclaraient maîtres du monastère. Et, en effet, les craintes du fondateur se réalisèrent: au temps de la domination turque, grâce aux grands privilèges que les Sultans concédèrent au Patriarcat œcuménique et au clergé grec, comme tous les autres biens ecclésiastiques et publics des Bulgares, ainsi aussi le monastère de Batchkovo furent accaparés par les clercs grecs; l'original des statuts disparut et on n'en малки и голѣми пещери. При самитѣ пъкъ извори има малко параклисче, а въ самата стена е изобразенъ ликътъ на Св. Богородица. Посетителитѣ богомолци на монастира непремѣнно отиватъ и на Клувията да се омиятъ на аязмото, което се има за цѣлебно и спазва старинния култъ — поклонение на воднитѣ духове. Разстоянието отъ монастира до Клувията е около 3 километра.

Бачковскиятъ монастиръ е можалъ да опази малко отъ старитѣ си имения и то само въ околностьта си и въ града, като гори, ниви, лозя, валсова воденица, дюкяни и едно образцово стопанство въ полето при с. Катърли, 8 клм. северно отъ града. Всички други голѣми и знатни имения въ Бѣломорието, въ Сѣрско и Солунско е изгубилъ презъ времето на турското господство и гръцката патриаршеска управа.

Въ монастира сега има свещеническо училище съ четиригодишенъ курсъ за подготвяне селски свещеници.

Всѣка година на 15/28 августъ на храмовия праздникъ Успение Богородично идватъ хиляди богомолци - поклоници отъ цѣла Тракия и Родопитѣ.

На разстояние 7 клм. източно отъ Станимака въ ребрата на склона е малкия монастиръ „Св. Петка", подъ него въ подножието на пжтя за Тополово е буйниятъ изворъ „Четиредесеть извори", а 12 клм. североизточно отъ града въ полето е въздигнатия въ ново време монастиръ „Св. Недѣля", който е съ голѣ-

conserva que certaines copies en langue grecque, où, les passages qui étaient en défaveur des Grecs étaient changés ou même enlevés.

Au bout des statuts sont énumérées aussi les possessions (terres et localités) qui avaient été offertes au monastère et dont les noms sont d'une importance spéciale pour la toponomie et la topographie médiévals de la vaste contrée de Thrace, embrassant les Rhodopes et le littoral de la Mer Egée. Presque tous ces noms sont slaves et beaucoup d'entre eux sont conservés aujourd'hui encore parmi la population indigène.

En 1199, le monastère passa sous le pouvoir bulgare; en 1204 il fut occupé par les Francs; mais l'année suivante même, 1205, il rentra encore dans les limites du royaume de Kaloïan.

Pendant son règne, Jean Alexandre. 1344, favorisa le monastère de beaucoup de présents; il élargit le domaine de ce dernier; il le restaura et en devint le second fondateur; aussi, fut-il peint avec toute sa famille royale, en grandeur naturelle dans le narthex de l'antique ermitage, où ont pu être conservés certains restes de la peinture murale d'alors. Vers l'an 1370, tous les environs de Plovdiv, y compris le monastère, tombèrent entre les mains des Turcs; et alors, par suite de l'anéantissement de l'indépendance religieuse bulgare, le couvent passa sous le pouvoir du Patriarcat œcuménique grec; cela dura jusqu'en 1894, lorsque la communauté monacale du cloître remit ce dernier au „St Synode" bulgare; le monastère continue, toutefois, à jouir de son ancienne autonomie.

ми заслуги въ пробуждането на българското народно съзнание.

4. Околностьта западно отъ Станимака.

На 5 клм. западно отъ града въ рѣбрата на склона е селото Горни Воденъ съ 1040 ж. презъ 1920 год., а сега съ 1585 ж., всички бѣжанци изъ Тракия и Македония. Черквата му „Св. Богородица" е старинна, опожарявана презъ турското господство и наново възобновявана. Известна е по своя художествено изработенъ рѣзбарски иконостасъ и много почитана отъ околното население.

На около 1½ клм. надъ селото къмъ върха на склона на една поляна е монастирътъ „Св. Кирикъ" съ очарователна гледка къмъ Маричината долина, Срѣдна гора и Старопланинската верига. По рано е билъ по-горе къмъ билото на склона, дето е аязмото, тоже опожаряванъ много пѫти, и последното му възобновяване е станало на това мѣсто презъ 1835 г. Аязмото пъкъ е възобновено презъ 1860 год. и на една отъ стенитѣ му е изобразенъ нѣкой си Герасимъ, ктиторъ, въ старобългарска носия.

Горе на самото било е селото Лѣсково 6—7 километра отъ монастира, а по на западъ е с. Яврово съ хубави води и гори.

Подъ Горни Воденъ въ полето близо до шосето за Пловдивъ е пъкъ с. Долни Воденъ, 917 жители.

Par son organisation ecclésiastique exemplaire, par sa bienfaisance et par l'aisance qui lui procurent ses revenus, le monastère de Batchkovo s'est élevé, dès sa fondation, au rang d'un grand centre spirituel et culturel au milieu des localités bulgares de toute la moitié orientale de la Presqu'île, jusqu'à l'époque la plus récente même de la domination turque, lorsqu'il fut entièrement entre les mains du Patriarcat œcuménique. C'est dans cette sainte maison, qu'après la prise de la capitale bulgare par les Turcs, le Patriarche bulgare, Euthyme, envoyé en exil, termina les derniers jours de sa vie; la population des environs a conservé, de nos jours encore, des traditations remplies de sainte vénération pour la mémoire du saint vieillard.

En 1905, dans le parvis même de la chapelle principale du monastère, a été decouvert le tombeau du patriarche, contenant les restescons ervés de vieux ornements épiscopaux et une plaque qui porte une inscription en langue slavo- bulgare; cette inscription renferme ceci:

АД—ДАП.

СВ. МОЩИ Є
ѴѲѴМИОѴ П
РВОСЄННОМ
ОѴ АРХ. В. ГР.
ТРЪН. И БЛЪГ
АРѠ ПАТРАР,

„Reliques sacrées d'Euthyme, saint Archevêque de la grande ville de Tirnovo et Patriarche des Bulgares".

La date marquée de côté а д д indique le jour et l'année de la mort du défunt: 1-er/14 Avril 1404.

5. Кукленскиятъ монастиръ „Св. Врачъ“.

По едно хубаво шосе отъ 12 клм. югоизточно отъ Пловдивъ се намира селото Кукленъ, разположено въ самитѣ подножия на Родопитѣ при тѣхното сливане съ полето и това село бързо расте по население. Презъ 1920 год. е имало 3477 жители, а днесъ брои 3921 ж. и сж повечето бѣжанци. Благосъстоянието на селото личи по неговитѣ повечето градски типъ кжщи съ широки дворове, хубаза черква и голѣма и красива училищна сграда. Кукленъ се слави съсъ своето изобилие на череши, орѣхи, хубави лозя, доброкачественъ тютюнъ и ржчното работене метли и рогозки отъ тръстика. До преди да се прекаратъ коларски пжтища къмъ нѣкои срѣдоточни мѣста изъ вжтрешностьта на Родопитѣ, Кукленъ е служелъ и като лѣтовище на пловдивчани. Днесъ това село по-малко се посещава.

Въ единъ валогъ — малко наведена поляна въ гънкитѣ на спускащия се склонъ, на 3—4 клм. южно отъ Кукленъ — е разположенъ монастира „Св. Врачъ“, известенъ и почитанъ като цѣлебна светиня на душевно и тѣлесно болни хора. Въ предверието на черквата и днесъ стърчи забитъ камъкъ съ желѣзна халка, на която се вързватъ довежданитѣ за изцѣление умопобъркани болни. Сградитѣ на монастира много пжти сж били опожарявани, та и днесъ едното крило на североизтокъ и още не е възобновено отъ по-

Comme la région entière de la plaine, des Rhodopes et du littoral de la Mer Egée était au Moyen Age, peuplée exclusivement par des Bulgares, et que le domaine du monastère s'étendait dans cette région même, on conclut que le couvent tenait ses revenus et ses présents exclusivement de propriétés et de personnes bulgares.

Dans le monastère ont été longtemps conservés des objets de grande valeur historique et ethnographique, tels que: des habits sacerdotaux, des ornements d'église, des manuscrits religieux bulgares, des vases, des images, des inscriptions, etc.; mais, toutes ces antiquités précieuses furent, au moment de la question religieuse et même dans les premières années qui suivirent la delivrance, anéanties par les religieux grecs; ces derniers étaient inspirés et poussés par les évêques grecs de Plovdiv; certains donc de ces objets furent expédiés au Patriarcat de Constantinople, d'autres furent vendus à des orfèvres, d'autres encore furent ravis par toutes sortes de gens, et d'autres enfin, furent tout simplement mis au feu. Ce vandalisme des usurpateurs grecs est prouvé par l'aspect que présente le portrait du roi bulgare, Jean Alexandre, dont les yeux et l'inscription ont été grattés, et par la peinture murale bulgare qui a été crépie et remplacée par une autre en grec. Après 1894 lorsque le monastère redevint une propriété bulgare, beaucoup des objets dispersés et usurpés furent de nouveau recueillis et remis dans la trésorerie du couvent, où l'on trouve des vases sacrés avec des inscriptions en следния му пожаръ. Черквата не е голѣма, и първитѣ ѝ две части — олтарътъ и срѣдната — сж старитѣ, а крайната, предверието, е по ново. Първитѣ две части сж каменни и съ тухлени редове, хоросанъ, та по строежа си изглежда, че е градена или едновременно съ Бачковския монастиръ и черквитѣ Св. Из. Предтеча и Св. Богородица въ Станимака, или попосле презъ второто българско царство, но никакъ не по-късно отъ първата половина на XIV в.

И тоя монастиръ, както и всички други въ Пловдивската епархия, е билъ български и то единъ отъ най бележититѣ презъ своето минало, но презъ турското господство усвоенъ отъ грѫцкото властно духовенство. Презъ 1887 год. въ него е откритъ твърде ценния срѣднобългарски паметникъ, който сѫдържа на българския царь Ив. Александъръ панегирика, писанъ презъ 1337 год. Въ поново време сж намѣрени и още нѣколко стари ржкописни български черковни книги, скрити на черковния таванъ и не сългледани отъ гърцитѣ монаси. Нѣкои отъ тѣхъ се пазатъ въ Народната библиотека въ Пловдивъ. Въ Пѣснивецътъ, или както въ науката се казва Кукленски псалтиръ, се намира следната лѣтописна бележка:

Повелѣнием прѣвысокаго црѣ нашего бгомъ избраннаго и бгомъ вѣнцѣнаго Іωана Алеѯандра въ лѣтѣ ѕ. ω. м. е. (6845—5508=1337).

Между нѣколкото запазени стари книги се намира и една „cyrillique", et plus tard, en alphabet bulgare ordinaire, mais portant, tous, les noms de donateurs-pélerins bulgares de Svichtof, Tchiprovets, Choumène, Vidine et d'autres villes bulgares, et étant marqués de dates des XVI-e, XVII-e et XXIII-e siècles. Et ce qui est très caractéristique, c'est qu'on ne trouve pas un seul objet dans le monastère qui porte le nom d'une ville ou d'un village des îles grecques et de la Grèce ou même le nom national hellène d'un donateur grec quelconque.

On y a trouvé aussi quelques vieux manuscrits religieux bulgares jetés négligemment parmi les vieux débarras; de même encore des manuels religieux en langue grecque, imprimés aux XVIII-e et XIX-e siècles et portant sur la marge des prières liturgiques écrites à la main en langue bulgare.

En un mot, le monastère de Batchkovo et tout le versant septentrional des Rhodopes qui s'étendent aux environs de Plovdiv où ont pu être conservés certains autres monastères encore, sont une grande et précieuse trésorerie du passé de la nation bulgare; mais, ces restes culturels ne sont pas encore étudiés et explorés.

Outre la chapelle principale, qui, quoique réparée à diverses époques, a pu être conservée dans son architecture antique, et qui renferme certaines vieilles „icones" et des croix dorées plantées sur les voûtes herbeuses, très précieux sont encore, au point de vue national, certains restes de peinture murale figurant sur les murs intérieurs du cloître: d'une part, en effet, cette fresque est l'œuvre d'un peintre bulgare (Dimitri Zograпредставляюща Господъ Саваотъ и съ български надписъ **гдь саваѿх**. Надъ лицевата страна на черковнитѣ прозорци, горе въ слѣпитѣ жгли, имената на изобразенитѣ ликове сж български, и, като мжчно досегаеми, съ пушечни куршуми сж се опитвали да ги обезличатъ. Въ монастира се пази и една каменна плоча, намѣрена зазидана въ лицевата стена на аязмото и замазана съ варь, а надъ нея поставенъ гръцки надписъ. Изтритъ последниятъ, ясно се чете българскиятъ, който гласи, че източникътъ (изворътъ-аязмо) е съграденъ отъ игумена Стефанъ иерсмонахъ и подигуменъ Теофанъ, ктитори били Кирилъ иеромонахъ и попъ Анани и попъ Методий въ лѣто 1696 год., майсторъ Никола.

Но най-интересна и най-ценна е живописьта на западната лицева стена на черквата, дето е входната врата и предверието. Това е най-новия намѣренъ български художественъ паметникъ, неизвестенъ още въ науката ни у насъ, ни въ чужбина. Презъ 1922 год. пишущиятъ тия редове и покойниятъ професоръ Б. Цоневъ бѣхме въ монастира по научни работи. Показа ни се едва що откъртена отъ проникването на дъжда малко парче лепежь въ единъ отъ жглитѣ. Поизкъртихме още малко, и се видѣ, че подъ тая лепежь и гръцки живопись се крие друга. На другата година се изкърти цѣлата и се откри чудно хубавъ и рѣдъкъ срѣдно-български паметникъ на изкуството и съ български кирилски

fsky) de la première moitié du XIX-e siècle. et, d'autre part, on y voit représentés de vieux costumes nationaux bulgares qui n'existent plus aujourd'hui

La trésorerie du monastère est très remarquable: c'est une construction voûtée, à la porte de fer avec une profond crypte; là sont conservés de vieux vases sacrés et autres objets de culte qui ont été sauvés du pillage ou repris des usurpateurs et qui ont été, dans le cours des années, offerts au monastère par des pélerins dévots et par des corporations; on y trouve aussi les anciens livres religieux grecs.

A une distance de 200 mètres à l'est du monastère, est situé l'antique ermitage, bien conservé encore avec ses fausses fenêtres, et avec ses restes d'ancienne peinture murale, dont il faut remarquer surtout le portrait du roi bulgare, Jean Alexandre; tandis que dans la crypte de l'ermitage, sont ensevelis et gardés les ossements des moines du monastère, qui sont morts dans le cours des années lointaines: — précieuse collection anthropométrique. Il y a une quinzaine d'années, par une négligence plus ou moins coupable, on eut à déplorer la disparition d'une autre œuvre architecturale bulgare de grande valeur; ce fut le pont grandiose voûté, qui avait été bâti en pierre et jeté devant le monastère, et qui unissait, à travers la rivière le vieux sentier de Stanimaka avec la montée du couvent. Construit par l'illustre maçon bulgare, Iougof, originaire d'un village voisin, ce pont était comme un monument de l'art de construction des maçons bulgares des Rhodoнадписи, а нѣкѫде и съ гръцки. Внимателно копирана цѣлата изобразена стена надъ 25 кв. м. голѣмина днесъ се пази въ Пловдивския Окрѫженъ етнографски музей. Тая старинна стенопись състои отъ сцени на страшния сѫдъ, раятъ, 10-тѣ деви, група свещеници, мѫченици и апостоли, и всичко това е развито полудекоративно и полуживописно. Художникътъ е работилъ съ темпера и е употрѣбявалъ само бѣла, черна, акра, чернокафява свѣтла и тъмна, английска или венециянска червена и кабалтова синя боя. Въ обработката на лицата личи добро познаване на свѣтлосѣнкитѣ. Вещо сѫ изработени сѫщо и драпировкитѣ и гънкитѣ на дрехитѣ, както и движенията на фигуритѣ.

Сравнена стенописьта на Св. Врачъ съ тия на Асѣнова крепость и костницата въ Бачковския монастиръ правятъ впечатление на еднакви. Това особено се забелязва въ основната обработка на лицата. Има орнаменти, които по характеръ и изпълнение иматъ поразителна прилика съ тия въ Асѣнова крепость. Всичко това позволява да се допусне, че авторътъ-художникъ и на тритѣ стенописи е единъ, или най малко сѫ дѣло на художници отъ една и сѫща школа, но никакъ не по късно отъ 1360—70 год., когато тѣзи монастири сѫ паднали въ турски рѫце.

Цѣлата стенопись е надупчена съ тесла, едно, да се обезличи, и, друго, да се залови новата лепежь, надъ която е била изобразена гръцката съ гръцки надписи, та така и тоя мона-

pes; ces derniers, en effet étaient renommés dans toute la Turquie comme des constructeurs habiles de ponts de pierre, d'églises, de mosquées etc.

La rivière de Tchépélaré, suivant toujours le flanc droit de la montagne et alimentée par une foule de torrents-affluents, forme une sorte de plateau, au sommet duquel s'élève le monastère; la crête montagneuse semble se briser là en un angle droit, au fond duquel mugit la „Klouvia“. Au nord, on aperçoit les hauteurs de la „Muraille rouge“, derrière lesquelles s'élèvent le plateaux de „Bézovo“ et la montagne de „Tchaouchovo“, qui présentent l'aspect de géants montagneux dominant Plovdiv et la plaine. Le côté sud d'en face est formé aussi par une montagne haute, mais plus oblique et couverte d'une belle forêt dense composée de hêtres, de charmes et de tilleuls. Entre les deux sommets se trouve le col profond qui recèle les sources de la „Klouvia“.

Tout le lit de la rivière comme aussi les sommets de la montagne sont de constitution calcaire avec des couches bigarrées; et dans son cours la rivière forme plusieurs cascades dont l'une est à côté même de la chaussée près du monastère. Comme le long du lit ainsi sur les rochers, on trouve beaucoup de grottes plus ou moins grandes. Tandis qu'auprès des sources même, il y a une petite chapelle, sur la façade de laquelle est peinte l'image de la S-te Vierge. Les visiteurs dévots du monastère ne manquent pas d'aller à la „Klouvia“ où se trouve une „aïazma“ ou piscine sacrée, avec les eaux de laquelle ils peuстиръ да се представи за гръцки. При все това, четатъ се имена на посетители поклонници изъ разни градове и села въ епархията, но по-сетнешна дата отъ 1861 год. нѣма. Тоза показва, че презъ тая или последующата година е извършена вандалщината и надъ тоя цененъ и хубазъ български паметникъ.

6. **Монастирътъ Св. Георги при с. Бѣлащица.**

Западно отъ с. Кукленъ въ самитѣ поли на Родопитѣ се намиратъ красивитѣ села Карагачъ и Бѣлащица, първото съ 1493 жители, авторото 877 жители. Разстоянието имъ отъ Пловдивъ е по на 10 км. Тукъ на 4, 5, и 6 януарий, 1878 год., сѫ станали последнитѣ боеве между Сюлейманъ пашовата армия и рускитѣ освободителни войски На мѣстото на погиналитѣ руски офицери и войници сѫ въздигнати паметници.

При село Бѣлащица въ гънката на склона, отдето се отива за с. Новоселъ възъ вѫтрешностьта на планината и отъ тамъ за Бѣла-черква, се намира на красива поляна монастирътъ Св. Георги. Той е построенъ, вѣроятно, едновременно съ Кукленския монастиръ: или презъ времето на второто българско царство или, пъкъ по-рано презъ XI в., когато е построенъ Бачковския. И тая бележита и свързана съ много предания и спомени отъ миналото българска светиня много пѫти е опожарявана и опустошавана и впоследствие пакъ наново въздигана отъ околното българско на-

vent se laver; croyant à la vertu miraculeuse ou médicale de cette eau, les indigènes obéissent aussi involontairement au sentiment d'un ancien culte des nayades; la distance de la „Klouvia" à l'„aïazma" est de 3 kilomètres.

Le monastère de Batchkovo n'a conservé aujourd'hui qu'une petite partie de ses biens d'autrefois: une forêt quelques vignobles, une minoterie, quelques boutiques et une ferme modèle située dans la plaine, près du village „Kateurly", à 8 klm. au nord de la ville. Il perdit tous les autres fameux et grands biens du littoral de la Mer Egée et des environs de Sérès et de Salonique, à l'époque de la domination spirituelle exercée par le Patriarcat grec.

Il y a, actuellement, au monastère, une école sacerdotale, dont le cours dure quatre ans et dont le but est de préparer et de former des curés de campagne.

Le 15/28 Août est la fête patronale de la chapelle „N. D. de l'Assomption" du monastère; ce jour-là, des milliers de pélerins dévots de la Thrace et des Rhodopes, viennent rendre leur visite traditionnelle à l'illustre couvent.

A une distance de 7 klm. à l'est de Stanimaka sur la l'autre côte du versant, est situé le petit monastère „S-te Petka", sous lequel, se trouve sur la route du village „Topolovo", l'abondante source des „Quarante fontaines; tandis qu'à 12 klm. au nord-est de la ville, est le monastère „S-te Nédelia", qui fut élevé à l'époque moderne et qui joua un grand rôle dans la renaissance de la conscience nationale bulgare.

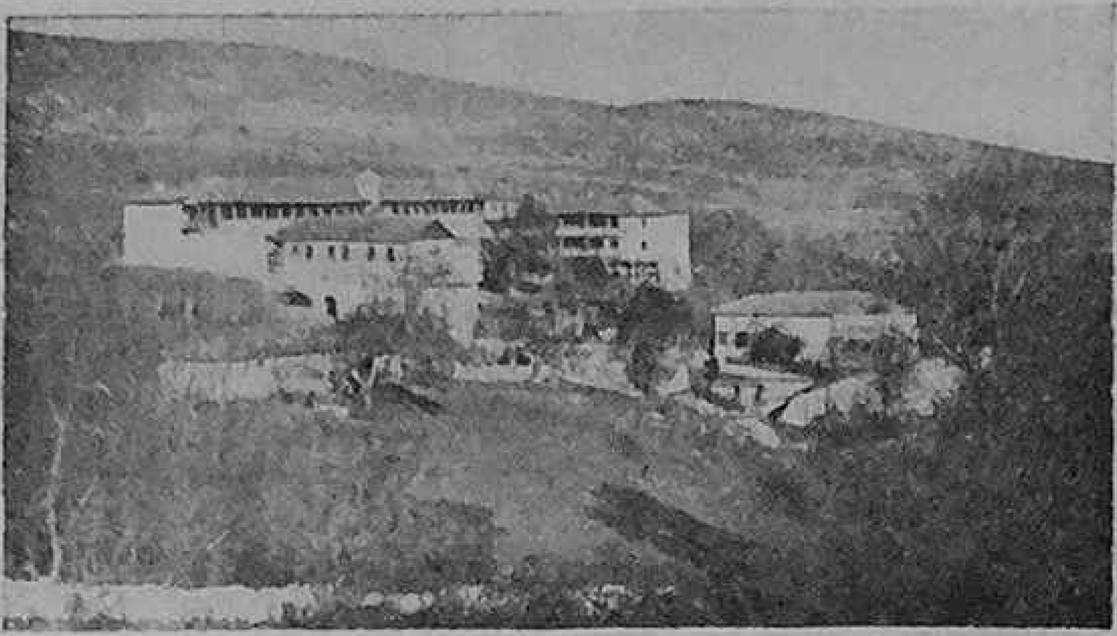

72. — Общъ изгледъ на Кукленския монастиръ „Св. Врачъ".
Vue générale du monastère „S-t Vratch" de Kouklène.

селение. Черквицата му, която е тоже каменна и солидна, е била запазвана отъ окончателното разрушаване, а възобновяването е станало презъ 1831 год. Заграбенъ и той отъ гръцкото духовенство презъ времето на турского господство и неговитѣ български паметници, черковни книги и утвари сѫ били унищожени. Случайно сѫ запазени полуизгорени или части остатъци отъ старинни икони. Имението му, състоеще отъ лозя, ниви и пасбища мера, дарения отъ съседното население, сега е раздадено по Закона за Трудовата поземлена собственость на съседнитѣ му села Новоселъ и Бѣлащица.

Монастирътъ Св. Георги е разнебитенъ, останалъ безъ монаси днесъ. Запазена е само черквата и нѣколко стаи отъ едновремешнитѣ му сгради, обаче, почитьта си е запазилъ между

4 Les environs occidentaux de Stanimaka.

A 5 klm. à l'ouest de la ville de Stanimaka, au milieu du versant montagneux, est situé le village „Gorni Vodène" qui, en 1920, compta 1040 habitants seulement, mais qui renferme aujourd'hui presque le double des habitants d'alors; ces derniers sont tous des réfugiés de Thrace et de Macédoine. L'église „Notre-Dame" de ce village est ancienne; elle a été incendiée sous la domination turque et restaurée dans la suite; elle est connue par son iconostase artistement sculpté et est très vénérée par la population des alentours.

A 1 1/2 klm. environ au-dessus du village, vers le sommet du versant, sur un petit plateau, se trouve le monastère „S-t Kyrik", d'où l'on embrasse un superbe panorama s'étendant vers la vallée de la Maritsa, la Sredna-Gora et la chaîne de Stara-Planina.

населението, което въ празднични дни отива на Богумолие въ него.

7. — Селото Марково.

Отъ желѣзнопжтната гара на Пловдивъ задъ оризевата фабрика Бомонти започва друго шосе за къмъ Родопитѣ, което на 7-ия километъръ при с. Коматево въ полето се раздѣля на два клона: лѣвиятъ за с. Марково, а дѣсниятъ за с. Фердинандово.

Селото Марково отстои 12 клм. южно отъ града и брои 2038 жители заедно и съ близкото надъ него въ планината с. Еникьой, по-рано помашко, а сега населено изключително само отъ българи бѣжанци и влиза въ Марковската община. Споредъ преданието, когато турцитѣ обсаждали Пловдивъ, единъ отъ пълководцитѣ сполучилъ да намѣри водопровода, по който градътъ се снабдявалъ съ вода за пиене отъ Мара̀та — изворъ въ с. Марково. Съ разрушаването и прекжсването на водата, се ускорило превземането на крепостьта. За награда Султанътъ подарилъ Марково съ цѣлата му околность на пълководеца си за негово и на наследницитѣ му владение. Последенъ владѣтель отъ тоя родъ е билъ известниятъ до освобождението пловдивски първенецъ турчинъ хаджи Измаилъ бей. Тъй Марково е било чифликъ, и лѣтно време тамъ живѣли семействата на бееве. Впоследствие ратаитѣ и работницитѣ българи на беевeтѣ закупили чифлика съ земята му и се образувало днешното

Tout d'abord, ce monastère était situé plus haut, vers la crête du versant, là où se trouve aujourd'hui l'„aïazma" ou la fontaine sacrée. Il a été aussi plus d'une fois incendié et sa dernière restauration à l'endroit actuel date de 1835. Tandis que l'„aïazma" a été restaurée en 1860; sur un de ses murs, elle porte le portrait d'un certain „Gérasyme le fondateur" qui est représenté en vieux costume national bulgare.

En haut, sur la crête même de la montague, à 6 - 7 klm. du monastère, est assis le village de „Leskovo" et plus à l'ouest, se troule village de „Iavrovo", célèbre par ses belles forêts et ses eaux. Et, au-dessous de „Gorni Vodène" dans la plaine, près de la chaussée menant à Plovdiv, est le hameau „Dolni Vodène" qui compte 728 habitants.

5) Monastère de „St Vratch" de Kouklène.

Sur une belle chaussée, à 12 klm. au sud-est de Plovdiv, se trouve le village de „Kouklène". Ce bourg est situé aux pieds même des Rhodopes, à l'endroit où commence la plaine; sa population s'accroît très vite: en 1920, il comptait 3477 personnes; actuellement, ses habitants, qui sont plutôt des réfugiés, dépassent le nombres de 4000. Le bien-être du village est marqué par ses maisons dont la plupart ont l'aspect citadin et sont munies de vastes cours, par sa belle église et par son école grande et jolie.

Kouklène est renommé par l'abondance de ses cerises et de ses noix par ses beaux vignobles, par la bonne qualité de ses taс. Марково. Сега то служи за лѣтовище на пловдивци и въ него има и десетина лѣтни кѫщи на пловдивчани.

Отъ Марково пѫтьтъ продължава по ската на Юрукъ аланъ за Бѣлочерквенското плато, на което се намира най-голѣмата и най-хубавата въ тоя кѫтъ на Родопитѣ борова и листвена гора Пепелашъ. Самиятъ монастиръ Бѣла черква, възобновенъ презъ 1885 год., е на най-високата часть поляна на платото, около на 1500 м. надморска височина съ очарователна гледка къмъ Родопския лабиринтъ. Около него се намиратъ въ ново време построени десетина вили. Това е най-красивото и най здравословно лѣтовище въ околностьта на Пловдивъ, което отстои на 35 клм. отъ града и може да се отива съ кола и автомобилъ до него.

8. **Село Фердинандово**.

На 12 клм. отъ Пловдивъ и на 5 клм. отъ с. Коматево, дето шосето се разклонява и за Марково, е селото Фердинандово, въ турско време наричано Дерменъ-дере, защото тукъ се намирали воденицитѣ, кѫдето пловдивчани си мелѣли житото. Селото брои 1726 ж. и е разположено низко въ политѣ при излаза на Сотирската рѣка. Презъ XIX в. до кѫде 70-тѣ години въ това село се е намирала и фабриката на пловдивския първенецъ Гюмюшъ герданъ за вълнени платове. Селото е служило и за лѣтовище на по богатитѣ и видни пловдивски семейства. Изъ него се намиратъ

bacs et par la fabrication de ses nattes de joncs et de ses balais. Jusqu' avant qu'on ait fait passer des routes praticables menant vers certains points centraux de l'intérieur des Rhodopes, Kouklène a servi aussi de lieu de villégiature aux citadins aisés de Plovdiv. Aujourd'hui, il est bien moins visité dans ce but.

Sur la pente d'un plateau, dans les plis du versant montagneux, à 3—4 klm. au sud de Kouklène, est situé le monastère de „S-t Vratch“, connu et vénéré comme un lieu sacré de guérison morale et physique. Dans le narthex de la chapelle, on voit aujourd'hui encore une chaine de fer, fixée à un pilier de pierre, où l'on attache les malades aliénés. Les constructions du monastère ont été très souvent incendiées; d'ailleurs, l'aile du nord-est de la bâtisse n'a pas encore été restaurée depuis son dernier incendie. La chapelle du monastère n'est pas grande; ses deux parties du fond — l'autel et la nef — sont anciennes, mais le narthex en est plus récent. Les deux premières parties sont en pierre, en rangées de tuile et en mortier; et, d'après sa construction, la chapelle semble avoir éte bâtie en même temps que les églises „S-t Jean le Précurseur“ et „N. Dame“ de Stanimaka, ou bien plus tard, à l'époque du second royaume bulgare; en tout cas, elle date certainement d'avant la première moitié du XIV-e s.

Comme tous les monastères du diocèse de Plovdiv, celui-ci aussi fut un couvent bulgare; et c'en fut un des plus remarquables dans le passé; mais, au temps de la domination turque, il fut accaparé par le clergé puissant grec.

остатъци следи отъ градини и сгради на недалечното му цвѣтуще минало. На 4 клм. на вжтре въ пролома е селото Сотиръ съ 751 жители и при него сж построени филтритѣ на Пловдивския днешенъ водопроводъ.

Отъ с. Сотиръ продължава доста сносенъ, но само до нѣкжде построенъ, коларски пжть за вжтрешностьта въ тоя кжть на Родопитѣ. На 10 клм. отъ Сотиръ горе въ полегатитѣ ребра на склона на една височина 800 м. надъ морето е селото Бойково съ 787 жители, обкржжено съ гора и ливади и съ очарователна гледка къмъ полето. Това селце е сега най-любимото на пловдивци лѣтовище. Въ дѣсно 3 клм. отъ него при гората Пепелашъ е малкото селце Дѣдово, 391 ж., съ чудна планинска студена вода и цѣлебна по желѣзния си съставъ.

9. Село Перущица.

На 10-на клм. западно отъ Фердинандово и 21 клм. отъ Пловдивъ, гоже по едно хубаво шосе, е селото Перущица. Разположено е сжщо въ самото подножие на планината, дето по слабо наведена площь се слива въ полето и задъ която се издигатъ високи урвести височини, доста вече оголени отъ едновремешното си горско облѣкло. Надъ селото на 1—1½ клм. въ единъ валогъ подъ скалитѣ стърчатъ развалинитѣ на монастира Св. Тодоръ, споменаванъ въ черковно-славянски ржкописи отъ миналото. Кога е съграденъ той, не се знае, обаче въ началото на XIX в. кър-

En 1887, on y découvrit un monument bulgare précieux du Moyen Age, portant le panégyrique (écrit en 1337) du roi bulgare, Jean Alexandre.

Plus récemment, on y découvrit aussi quelques vieux manuscrits religieux bulgares, cachés au grenier de la chapelle et ayant échappé au regard des moines grecs.

Certains de ces manuscrits sont conservés à la bibliothèque nationale de Plovdiv. On trouve dans le „Livre de chants liturgiques“, connu dans l'histoire sous le nom de „Psautier de Kouklène“, la remarque chronologique suivante:

Повелѣнием прѣвьісокаго црѣ нашего бгомъ избраннаго и бгомъ вѣнцѣнаго Іωана Алеѯандра въ лѣтѣ ѕ. ω. м. є. (6845—5508=1337).

Ce qui signifie:

Ecrit sous le désir de notre très grand roi, Jean Alexandre, qui fut élu et couronné par Dieu, en l'année 6845=1337“.

Parmi certaines vieilles icones conservées, il y en a aussi une représentant le Seigneur Très-Haut et portant l'inscription en bulgare: **гдь саваѿъ**. Les noms des images peintes audessus des fenêtres de la façade, dans les faux contours angulaires, sont marqués aussi en langue bulgare; et, comme ils sont difficilement accessibles, on a essayé de les effacer à coups de fusil. Au monastère est conservée encore une plaque de pierre, trouvée maçonnée dans le mur de la façade de l'„aïazma“, enduite de chaux et portant une inscription джалиитѣ го ограбили и опожарили. Възобновенъ отпосле, той наново билъ опустошенъ и сринатъ съ земята отъ турцитѣ башибозуци презъ възстанието въ 1876 год. и отъ тогава вече не възобновяванъ. Съ имотитѣ му — лозя и друга работна земя — Перущенската община е поправила водопровода за селото си и съградила училището.

Перущица е било най-будното и съ благосъстояние село въ политѣ на Родопитѣ. Презъ срѣдногорското възстание е било единъ отъ главнитѣ центрове. Следъ упорити боеве съ обкрѫжающитѣ го отъ всички страни турци башибозуци и редовна турска войска подъ началството на Рашидъ паша, около 600 перущенци мѫже, жени и деца се затворили въ черквата Св. Архангелъ и отчаяно се защищавали, до като на 2/14 май гранатитѣ отъ турскитѣ орѫдия разрушили покрива й и я подпалили заедно съ училището, та турцитѣ навлѣзли и доизбили останалитѣ живи въ нея. Тя днесъ си стои въ това положение съсъ събранитѣ кости на починалитѣ, за да напомня, какво е преживѣлъ българския народъ въ своята борба за свободата си.

Сега Перущица има 4653 жители заедно съ близкото селце Пастуша (121 ж.), съ едно основно училище, прогимназия, читалище съ библиотека, телеграфо-пощенска станция и участковъ лѣкарь и аптека. То е едно отъ най-състоятелнитѣ села въ окрѫга; слави се съ хубавитѣ си вина, доброкачествения си тютюнъ и голѣмо произ-

grecque; mais, cette inscription ayant été un peu effacée, on peut lire au dessous des mots bulgares qui rapportent que la fontaine sacrée (l'aïazma) aurait été construite par l'abbé Stéphane et son adjoint Théophane; que les fondateurs de la fontaine — chapelle auraient été le prêtre-moine Cyrille, le prétre Ananie et le prêtre Méthode et que l'artisan en aurait été un certain Nicolas, en l'année 1696.

Mais ce qui est surtout le plus intéressant et le plus précieux, c'est la peinture qui est conservée sur la façade de la chapelle, à l'endroit même ou est le porche ou le narthex C'est le plus récent monumant artistique bulgare, tout nouvellement découvert et inconnu encore pour la science chez-nous et à l'étranger. En 1922, nous (celui qui écrit ces lignes et le feu professeur B. Tsonef) avons été au monastère pour des recherches scientifiques. Nous avons remarqué dans un des coins du portique un morceau de crépi qui se détachait du mur par suite de la pluie.

Nous l'arrachâmes complètement et nous remarquâmes que sous la peinture grecque et sous le crépissageétait cachée une autre peinture. L'année suivante, on procéda á la démolition de tout le crépi superficiel et l'on dévoila ainsi un superbe monument de l'art bulgare du Moyen-Age, portant des inscriptions en caractères bulgares „cyrilliques" et, parfois, en langue grecque. Tout ce mur peint, embrassant une superficie de 25 m. c., se trouve водство на пашкули. Годишниятъ бюджетъ на общината му възлиза на 1,736,000 лв. приходъ и толкова разходъ.

При селцето Пастуша до самия пжть блика голѣмъ изворъ вода, а до него въ дѣсно стърчатъ остатъцитѣ отъ една археложка ценность, именувана Червена черква отъ твърдочервенитѣ тухли, съ каквито е била иззидана цѣлата сграда на времето си. Предполага се, че е била голѣма съ три олтарни ниши черкза отъ IV в., строена на мѣстото на старо езическо капище. По запазената часть отъ високия сводъ и прозорцитѣ личатъ остатъци отъ живопись и части отъ надписи. Въ околностьта се намиратъ следи и отъ други стари сгради и разни археложки находки главно отъ римски времена. На северната страна на Пастуша има и нѣколко голѣми могили. Отъ тукъ е минавалъ и стария римски пжть отъ Бесапара за Пловдивъ.

Едва ли на 3 клм. отъ Перущица е селото Устина, разположено въ единъ потъналъ въ плодовити дървета и друга растителность кжтъ, заграденъ отъ изтокъ и югъ отъ високи стръмни скалисти спускове. Твърди се, че на тѣзи скални чуки се е намирала старата крепость Св. Юстина, отъ което се е и запазило името ѝ въ сегашната Устина Селото има 2427 ж., отъ които 1546 ж. сж турци; има една черква, три джамии, две читалища: турско и българско, две училища и една мелница валсова за брашна. Устина е твърде богато и красиво село. Бюджетътъ на общината

aujourd'hui copié et conservé au musée ethnographique départemental de Plovdiv. Cette peinture antique comprend des scènes du jugement dernier, les dix vierges folles, des groupes de saints, de martyrs et d'apôtres; et tout cela est représenté d'une manière demi-artistique et demi-décorative; le peintre y a travaillé avec patience et n'y a employé que des couleurs blanche, noire, ocre, café, claire, sombre, rouge vénitienne ou anglaise et bleue de cobalt. Le travail fini des visages dénote une connaissance pratique des ombres et lumières de la part du peintre. Les draperies et les plis des vêtements, comme les poses et les gestes des figures, sont aussi représentés d'une manière très habile.

Comparées entre elles, les peintures murales de „S-t Vratch“ et celles de l'ermitage du monastère de Batchkovo semblent être les mêmes. Cela se fait sentir surtout dans le travail fondamental des vjsages. Il y a dans la peinture de „S-t Vratch“ des ornements qui, par leur caractère et leur exécution, rappellent d'une manière frappante ceux d' Assénova Krépost“.

Tout cela permet de supposer que l'auteur artiste des trois peintures murales est un seul et même personnage; ou tout au moins, que ces travaux artistiques ont été opérés par des peintres qui ont eu une seule et même formation et cela sûrement avant 1360—70, lorsque ces monastères tombèrent aux mains des Turcs.

Toute la peinture murale a été trouée à coups de marteau, soit pour la faire disparaître, soit pour му е 2,513,576 лв. приходъ и толкова разходъ.

10. Село Кричимъ и електрическата централа „Вжча“.

На 4 клм. отъ Устина и на 12 клм. отъ гарата Кричимъ въ самия изходъ на тѣсния, стръменъ и дълбокъ проломъ образуванъ въ севернитѣ склонове на западнитѣ Родопи, се намира селото Кричимъ, разположено и на двата брѣга на рѣката.

Селото брои 3722 жители, българи и турци, и представя една китна градина отъ широки дворове, потънали въ овощни дървета, виещи лозя на чардаци и градини. Такава е и околностьта на селото.

Името на Кричимъ се споменува често въ историята на страната по своята бележита крепость въ срѣдневѣковието. Тукъ е било седалището на двама български въ Родопитѣ владѣтели: Иванко и Славъ. Презъ 1208 г. тукъ латинскиятъ царь Хенрихъ за съюзничеството на Слава противъ гърцитѣ му билъ обещавалъ българската царска корона. При превземането страната отъ турцитѣ и Кричимскатата крепость била разрушена до основи. и селището населено съ турци, а впоследствие постепенно и съ българи, слизащи отъ планината.

На 4 клм. на вжтре въ пролома се намиратъ развалинитѣ и на два отъ срѣдневѣковието български монастира: Въведение Богородично и Св. Врачъ, твърде знатни и много почитани. Около развалинитѣ имъ сж се запазили въ буренакъ нѣ-

y faire tenir le nouveau crépi sur lequel fut représentée la peinture grecque aux inscriptions grecques, et afin de prêter, de la sorte, un aspect grec à ce monastère aussi. Malgré cela, on peut y lire des noms de visiteurs-pélerins, venus d'entre les diverses localités du diocèse; mais on ne voit nulle part de date d'après 1861. Cela démontre que c'est cette année même ou l'année suivante, que fut perpetré ce vandalisme sur ce précieux et beau monument bulgare.

6. Monastère de „S-t Georges“ près du village de Bélachtitsa.

A l'ouest du village de Kouklène, aux pieds même des Rhodopes, se trouvent les jolis villages de Karaagatch comptant 1493 habitants, et de Bélachtitsa, comprenant 877 habitants. Ils sont situés à une distance approximative de 10 klm. de Plovdiv. C'est là que, les 4, 5, et 6 Janvier 1878, eurent lieu les derniers combats entre l'armée de Suleyman Pacha et les armées libératrices russes. Aux endroits où sont tombés les officiers et les soldats russes, sont élevés des monuments commémoratifs.

Non loin du village de Bélachtitsa, dans le pli du versant montagneux, où passe le chemin qui mène au village de Novo-cèlo et à Béla-Tcherkva (à l'intérieur de la montagne), se trouve le monastère de S-t Georges.

Ce monastère à été bâti probablement en même temps que celui de Kouklène, ou, à l,époque du second royaume bulgare, ou bien encore, au XI-e siècle, lorsque fut bâti le couvent de Batchkovo. Cette relique remarquable колко на монаси и игумени гробища съ български надписи, До последно време въ тѣзи монастири се е служило и на славянски, пазѣли се ценни паметници и сѫ били тоже единъ отъ просвѣтителнитѣ огнища, посещавани и обдарявани отъ благочестивото българско население. При монастира Въведение Богородично е имало и единъ топълъ минераленъ изворъ, който се е славилъ по своята лѣчебность. Имали сѫ и повече отъ 2 хиляди декара работна земя, която сега владѣятъ кричимци и нѣкои отъ съседнитѣ села. Презъ срѣдногорското възстание въ 1876 год. и двата монастира сѫ били ограбени, изгорени и сринати до основа отъ турцитѣ и за тѣхното възобновяване вече не е помислено.

Кричимъ е голѣмъ производитель и на доброкачественъ тютюнъ. Тово хубаво село очаква блѣскаво бѫдаще, когато се довърши започнатия шосеенъ пѫть по течението на р. Вѫча за Дйовленъ и когато се свърже вѫтрешностьта на Родопитѣ въ тоя край съ желѣзницата на горската концесия.

Въ последно време Кричимъ доби известность съ образуването на голѣмата и единствена по своя широкъ размахъ електрическа централа „Вѫча“. Това е едно колосално кооперативно народостопанско и обществено дѣло, не само първо въ България, но и единствено за сега въ цѣлия Балкаиски полуостровъ.

„Вѫча“ е основана презъ 1919 год. въ с. Кричимъ по починъ и първа устройствена и

bulgare, intimement liée aux nombreux souvenirs et traditions du passé national a été aussi très souvent incendiée et ravagée; et, dans la suite, la population bulgare des environs l'a chaque fois restaurée Sa petite chapelle, qui est aussi de pierre et très solide, a été préservée d'une complète démolition. Sa dernière restauration date de 1831. Accaparé, lui aussi, au temps de la domination turque, par le clergé puissant grec d'alors, ses monuments bulgares, ses livres religieux et ses vases sacrés ont été anéantis. Quelques restes de vieilles icones à moitié brûlées ont pu être conservés par hasard. Ses biens, composés de vignes, de champs et de pâturages, offerts par la population voisine, sont maintenant, par la force de la loi de la propriété foncière, répartis entre les villages voisins de Novossèl et de Bélachtitsa.

Le monastère „S-t Georges„ est détérioré et il est resté, de nos jours, sans communauté religieuse. Sa chapelle et quelques pièces de ses anciennes bâtisses seulement ont été conservés; il n'a cependant rien perdu de la vénération de la part de la population environnante, qui y va les jours de fête prier le Seigneur ou assister à un office de circonstance.

7. Village de Markovo.

De la gare même des chemins de fer de Plovdiv, derrière la fabrique de riz „Bomonti“, commence une autre chaussée qui mène aux Rhodopes et qui, au 7-e klm. dans la plaine, près du village „Komatevo“, se sépare en deux bifurcations: celle de gauche,

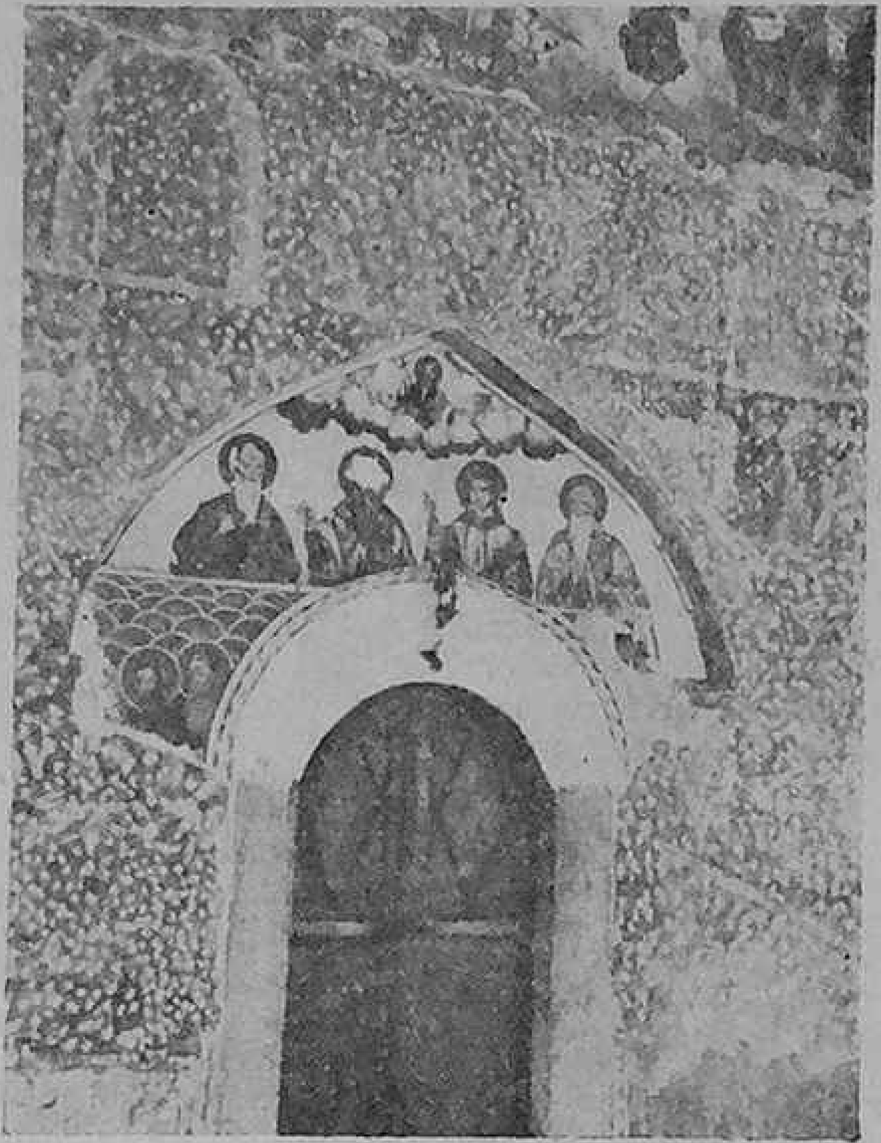

73. Надупчената съ тесла стара българска стенопись около входната врата на черквата Св. Врачъ, Кукленскиятъ манастиръ, и замѣстването ѝ съ гръцка въ ново време.
Ancienne peinture murale bulgare, representée autour du porche de la chapelle „St Vratch", au monastère de Kouklene, percée à coups de marteau et remplacée par une autre peinture grecque moderne.

строителна работа на българи техници-инжинери, земледѣлци, занаятчии и индустриялци. Цельта на синдиката (чл. 2 отъ устава) е:

1) Да обедини населението въ Пловдивския окрѫгъ за образуването на нуждния капиталъ за добиване електрическа енергия отъ водната си-

qui mène vers le village de „Markovo" et celle de droite, qui conduit au village de „Ferdinandovo".

„Markovo" est situé à 12 klm. au sud de la ville et compte 2038 habitants; dans ce dernier nombre sont compris aussi les habitants du village voisin „Enikeuy", peuplé autrefois de Pomaks, habité aujourd'hui exclusivement par des réfugiés bulgaла на р. Вѫча (Кричимската рѣка).

2) Да създаде всичкитѣ необходими имоти за добиване на електрическа енергия и за нейното разпредѣление.

3) Да тури на разположение на членоветѣ си и населението въ обсега на синдиката електрическо освѣтление и даде енергия за нуждитѣ на производството, промишлеността, а така сѫщо за нуждитѣ и на държавата.

Главнитѣ срѣдства за постигане тая цель сѫ дѣловиятъ капиталъ на членоветѣ безъ ограничение, а членоветѣ сѫ лични и колективни. Личенъ членъ може да бѫде пълноправенъ български поданикъ, безъ разлика на полъ, вѣра и народность, и живущъ въ обсега на синдиката, т. е. въ окрѫга. Управлението на „Вѫча" състои отъ следнитѣ органи:

а) Общо събрание отъ личнитѣ членове и представители на колективнитѣ.

б) Синдикаленъ съюзъ отъ лични членове, представители по изборъ отъ всѣко населено мѣсто въ окрѫга.

в) Управителенъ съветъ отъ петь члена за три години, избирани отъ синдикалния съветъ.

г) Контроленъ съветъ отъ три члена, избирани по за една година пакъ отъ синдикалния съветъ и по възможность отъ състава на кредитнитѣ кооперации, които сѫ лични членове на синдиката.

Поставена на такива широки

res et faisant partie de la commune de Markovo. La tradition rapporte que lorsque les Turcs eurent assiégé Plovdiv, un des chefs militaires musulmans réussit à découvrir la conduite d'eau qui fournissait à la ville l'eau potable amenée de la source „Marata" du village de Markovo; les tuyaux de la conduite furent détruits, l'eau fut coupée à la ville et cela facilita et accéléra la chute de la citadelle. En récompense de ce grand fait stratégique le sultan offrit à ce chef et à la postérité de ce dernier, le village et les environs de Markovo. Le dernier propriétaire issu de cette famille fut le fameux notable turc de Plovdiv d'avant la libération. Hadji Ismaïl Bey. Marcovo fut donc une ferme où passaient leur été les familles des beys.

Dans la suite, les garçons de ferme et les ouvriers bulgares des beys, dégagèrent successivement la ferme avec toutes ses terres, et formèrent le village actuel de Markovo. Maintenant, le village sert de lieu de villégiature aux citadins de Plovdiv; on y trouve, d'ailleurs, une dizaine de villas, appartenant à des familles de Plovdiv.

Continuant sa direction méridionale, la route traverse le village de Markovo, longe la côte de Yourouk-Alan et aboutit au plateau de Béla-Tcherkva où se trouve „Pépélache"—la plus belle et la plus grande forêt de sapins de tout ce coin des Rhodopes. Le monastère lui-même de Béla-Tcherkva, restauré en 1885, est situé sur le plus haut point du plateau. à une hauteur de 1500 mètres au dessus du niniveau de la mer, d'où l'on peut обществени и кооперативни начала, въпреки винаги възможнитѣ въ началото на такива предприятия несгоди и препятствия, „Вжча“ е преодолѣла всички, и днесь тя вече има здраво закрепени своитѣ устои.

Въ разстояние на своето 8 годишно сжществуване това хубаво българско дѣло сега въ началото на т. 1927 год. се намира въ следното състояние:

1 — Предприятието брои вече 22,400 лични и колективни членове съ записанъ капиталъ 173,141,900 лева, отъ който е изплатенъ 83,470,315 лв., и резервени фондове 16,215,735 л.

2 — Цѣлото имотно състояние на “Вжча“ за сега въ мѣста, завършени постройки, други започнати, работилници, машини и др. инвентарни предмети възлиза надъ 120 милиона лева.

3 — Отъ главния тунелъ, състоящъ отъ 3,000 м. дължина, 1600 м. е вече изкопанъ и е започнато окончателното му съоржжение.

2 — Парната централа въ Пловдивъ, която обема 2000 кв. м. застроено пространство, е вече изградена и покрита, машинитѣ пристигатъ и скоро ще бжде готова въвъ всичко за добиване на първо време съ 3250 конски сили електрическа енергия за уличното освѣтление на града.

5 — До сега е дадено улично освѣтление на следнитѣ въ околностьта на Кричимъ 11 съседни села: Брацигово, Козарско, Айдиново, Куртово-Конаре, Ново-село, Полатово, гарата

embrasser une vue ravissante du labyrinthe rhodopien. Autour du monastère ont été élevées, en ces dernières années, une dizaine de villas; c'est le plus pittoresque et le plus sain des lieux de villégiature des environs de Plovdiv; ils est à une distance de 35 klm. de la ville et on peut y aller en voiture et même en automobile.

7. Village de Ferdinandovo.

A 12 klm. de Plovdiv et à 5 klm. du village „Komatévo“, à l'endroit même où part une ramification encore de la chaussée pour le village „Markovo“, est situé le village „Ferdinandovo“, appelé autrefois „Dermendéré“, de deux mots turcs qui signifient: torrent des moulins; car c'était là que se trouvaient surtout les moulins à farine des citadins de Plovdiv.

Le village compte 1726 habitants et se trouve au bas des montagnes, à la sortie de la rivière de „Sotir“. Au XIX-e siècle, jusque vers 1870, le village renferma aussi la fabrique d'étoffes de laine du notable de Plovdiv, M-r Gumuche Guerdan. Le village a servi encore de séjour d'été aux familles les plus riches et les plus remarquables de Plovdiv. On y rencontre des restes ou des vestiges de bâtisses, de jardins etc. qui témoignent de son état florissant dans un passé assez proche. A 4 klm. à l'intérieur du défilé, est le village „Sotir“ qui compte 751 habitants et près duquel sont installés les filtres de la conduite d'eau actuelle de Plovdiv.

Un chemin carrossable assez commode mais peu construit, continue au-delà de „Sotir“ et mène vers l'intérieur des Rhodopes. A

Кричимъ, селото Кричимъ, Устина, Перущица и Брестовица. Въ нѣкои отъ тѣхъ е дадено и продължава да се дава и жилищно освѣтление.

Обширниятъ планъ на „Вжча“ отива по-далечъ отъ снабдяването всички населени мѣста въ окржга съ освѣтление. Тя ще даде приложение на електрическата енергия още и въ земледѣлието по всичкитѣ му отрасли, въ занаятчийството и въ индустрията и съ това да подигне общото благосъстояние на окржга.

На петь клм. отъ шосето за гара Кричимъ е царската гора, единъ великолепенъ горски паркъ отъ всички видове листвени дървета, а до него минава шосето презъ срѣдъ селото Куртовс-Конаре, което има 2002 жители. Това село се слави, освенъ съ лозята и тютюнитѣ си, още и съ производството на домати и червенъ пиперъ.

Гарата Кричимъ е първата следъ Пловдивъ по желѣзницата за София. Отъ нея до с. Кричимъ по хубаво шосе има ежедневно автомобилно и коларско съобщение.

Тъй нареденитѣ като вѣнецъ по скатоветѣ и политѣ на севернитѣ родопски склонове села и монастири, развалини отъ крепости, близки около Пловдивъ, сж единъ отъ най красивитѣ кжтове въ българскитѣ земи. Тоя кжть е много цененъ източникъ и за историята на българското племе, защото по многобройнитѣ предания, следи и запазени паметници се вижда, какъвъ кипещъ духовно-просвѣтителенъ, религиозно-благо-

10 klm. plus haut de „Sotir“, sur les côtes obliques du versant montagneux, à une hauteur de 800 m. au-dessus du niveau de la mer est assis le village de „Boïkovo“ qui renferme 787 habitants et qui est entouré de forêts et de prairies; ce petit village, du sommet duquel la plaine présente un paysage charmant, est aujourd'hui le lieu de villégiature le plus recherché des citadins de Plovdiv.

A 3 klm. à droite de Boïkovo, près de la forêt de Pépèlache, se trouve le petit village de „Dédovo“, qui compte 391 habitants et qui possède une eau de montagne extrêmement fraiche et ayant, par sa constitution ferrugineuse, une certaine vertu medicale.

8. Village de Pérouchtitsa.

A une dizaine le klm de Plovdiv, sur une belle chaussée encore. est situé „Pérouchtitsa“. Il est assis aussi aux pieds même de la montagne, sur un petit plateau assez oblique qui se confond presque avec la plaine et derrière lequel s'élèvent des hauteurs boisées mais déjà bien depouillées de leur ancien vêtement forestier. A 3 klm. au-dessus du village, sur la pente du versant et sous des rochers escarpés saillent les ruines du monastère „St Théodore“ qui est souvent mentionné dans les manuscrits religieux slaves du passé. On ne saurait point dire la date où fut bâti ce monastère; mais on sait qu il a été, au début du XIX e s., ravagé et incendié par les Kirdjaly. Restauré plus tard, il fut de nouveau, pendant l'insurrection de 1876, dévasté et complètement détruit, par les bachibouzoucks. Au

74. — Изгледъ на пролома при с. Кричимъ, дето е малката електрическа централа на „Вжча, и мѣстото за хидравлическата.
Vue du défilée situé prés ou village de Kritchime, où se trouve la petite centrale électrique de „Veutcha" et où sera installée la centrale hydraulique du même nom.

честивъ и културенъ животъ е ималъ тоя края не само презъ първото и второто български царства, но и презъ времето на най-тъмното и тежко политическо робство подъ турцитѣ и фанариотско гръцко духовно на Цариградската Вселенска патриаршия.

11. — Татаръ-Пазарджикъ

Намира се на 36 клм. западно отъ Пловдивъ и е втора станция на желѣзницата за София. Основанъ е презъ 1485 г. и първоначално е билъ населенъ отъ татари и турци и служилъ за военна и пощенска станция на главния пѫть отъ София за Пловдивъ, а така сѫщо и за пазарно мѣсто на околното население, отъ което и е зелъ

moyen des revenus raportés par les propriétés du couvent — vignobles et autres terres cultivables —la commune de Pérouchtitsa a pu réparer la conduite d'eau et construire l'école de son village.

Pérouchtitsa a été l'un des villages les plus éveillés et les plus prospères des pieds des Rhodopes. Au temps de l'insurection de la Sredna-Gora, il fut un des principaux centres révolutionnaires. Après des combas opiniâtres avec les bachibouzoucks et les soldats reguliers turcs qui l'avaient assiégé et qui étaient commandés par Rachid Pacha, plus de 600 hommes et enfants de Pérouchtitsa s'enfermèrent dans l'église „S-t Archange" et continuérent à se défendre d'une manière désespérée; mais le 2/14 Mai, les obus lancés par les canons turcs démoимето си Татаръ-Пазарджикъ. Отъ XVI в. напосле придватъ и българи изъ Родопитѣ и Срѣдногорието и постепенно се установяватъ въ града отъ начало като ратаи и работници у беевeтѣ землевладѣлци, а следъ това и като занаятчии и самостоятелни собственици. Днесъ градътъ има 21,630 жители. мнозинството българи. Има петь български източно-православни черкви, нѣколко параклиса, една ерменска черква и една еврейска синагога. По-рано имало 20 джамии, сега сж останали четире. Отъ черквитѣ най-стара и забележителна е Св. Богородица, нѣколко пжти опожарявана и наново въздигана. Тя се слави съсъ сребърнитѣ си утвари, подарени отъ абаджийския еснафъ презъ 1765 г., и съ художествено изработения си рѣзбарски иконостасъ.

И Пазарджикъ е зелъ живо участие въвъ възраждането на българския народъ и националнитѣ борби за духовното му и политическо освобождение. Той е далъ редица видни и заслужили народни будители и дейци, каквито сж: епископъ Дионисий, хаджи попъ Георги Тилевъ, Стефанъ х. Захариевъ, хаджи Найденъ Иоановичъ, книгоиздатель и книгопродавецъ, Кара Никола Ангеловъ, Яковъ Д. Матакиевъ, Ив. Ст. Войводовъ, Георги Консуловъ, Константинъ Величковъ и много др. още, било като първенци и общественици въ града, било като учители и предни хора въ еснафитѣ.

Сега градътъ има мжжка и

lirent le toit de l'église; cette dernière et l'école flambèrent; les Turcs entrèrent dans la citadelle improvisée et y massacrèrent tous les vivants restés. Depuis lors, l'église a été gardée et conservée dans cet état: renfermant aujourd'hui encore les ossements des défenseurs péris, elle est comme un monument terrifiant qui rappelle aux générations et prouve aux visiteurs ce qu'a vécu et souffert le peuple bulgare pour reconquérir son indépendance.

Actuellement Perouchtitsa compte, avec le hameau voisin de Pastoucha, 4653 habitants; il possède une école primaire, un progymnase, un salon de lecture avec une bibliothèque, un bureau de postes et télégraphes un médecin de rayon sanitaire et une pharmacie.

C'est un des plus riches villages du département; il est célèbre par ses bons vins, par ses tabacs de bonne qualité et par sa grande production de cocons. Le budget annuel de sa commune s'élève à 1,736,000 léva de revenus et dépenses.

Près du hameau „Pastoucha“, sur la route même, jaillit une grande source d'eau, à côté et à droite de laquelle, s'élèvent les restes d'une précieuse antiquité archéologique, surnommée la „chapelle rouge“ á cause des briques sèches rouges dont elle a été autrefois bâtie.

On suppose que ce fut une grande église à trois autels subalternes, datant du IV-e s. et construite là, sur l'emplacement d'un ancien temle païen. Sur la partie conservée de la haute voûte et des fenêtres, on voit des restes de peinture murale et des fragments девическа гимназии, две читалища съ добри библиотеки, висшъ девически земледѣлско-домакински курсъ, девическо-стопанско училище и всички други учреждения на околийски центъръ. Той е земледѣлчески градъ, слави се съ производството си на хубавъ оризъ и жито, но се развива и индустрията. Срѣдоточно мѣсто на гѫсто населенъ кѫть, Пазарджикъ си е запазилъ своето значение и като размѣненъ търговски градъ. Нѣкои отъ занаятитѣ сѫ особено развити, като коларството, желѣзарството и обущарството. Въ града има и голѣми складове за дървенъ строителенъ материалъ.

12. — Хисарската крепость и банитѣ около нея.

Намиратъ се на 42 клм. северно отъ Пловдивъ въ южнитѣ склонове на Срѣдна гора до главния проходъ отъ Пловдивъ и полето за Карловската долнна и отъ тамъ презъ Троянския проходъ на Старо-планинския гребенъ за Дунава. Това важно географско и стратегическо мѣстонахождение е извикало въздигането на крепостьта, която е най-голѣмата и най-добре запазената въ България.

Хисарската крепость е единъ четирѫгълникъ, който включва 300 декара вѫтрешно пространство. Дебелината на стенитѣ ѝ е отъ 2·20 до 3·60 м. и 2 клм. и 226 м. въ обиколка. Имала е три входни врата: южна, западна и северна. На източната страна мѣстото е стръмно и не удобно да има такава.

d'inscriptions. Il y a, dans les environs, des vestiges encore d'autres bâtisses anciennes et antiquités archéologiques, datant surtout de l'époque romaine. Sur le côté nord de Pastoucha, s'élèvent aussi quelques grands tumuli. C'est par là que passait autrefois l'ancienne route romaine conduisant de Bessapara à Plovdiv.

A trois klm. à peine de Perouchtitsa, est le village d'„Oustina“; il est situé dans un coin tout couvert d'arbres fruitiers et d'autre végétation luxuriante et flanqué à l'est et au sud de hauteurs escarpées. On rapporte que, sur un de ces pics rocheux, se serait trouvée autrefois l'ancienne citadelle „S-te Justine“, d'où le village tiendrait aujourd'hui son nom. Ce village compte 2427 habitants dont 1546 sont des Turcs; il possède, en outre, une église, trois mosquées, deux salons de lecture (turc et bulgare), deux écoles et une minoterie. Oustina est un village très joli et très riche. Le budget de sa commune s'élève à 2,613,567 léva de revenus et de dépenses.

9 Village de Kritchime et centrale électrique de Veutcha.,

A 4 klm. d'Oustina et à 12 klm. de la gare de Kritchime, à la sortie même du défilé étroit, profond, escarpé et formé entre les versants des Rhodopes occidentaux, se trouve le village de „Kritchime“ situé sur les deux rives de la rivière qui le traverse.

Le village a 3722 habitants bulgares et turcs, et présente l'aspect d'un oasis plantureux, perdu dans de vastes cours aux nombreux arbres fruitiers, aux treilles grimpantes sur des tonnelles et

Южната врата е обърната къмъ Пловдивъ, казва се „Камилитѣ", и е най запазената. Имало е и кули на четиретѣ ѫгли. Стенитѣ сѫ градени отъ трошени камъни, тухли и хоросанъ. На нѣкои мѣста височината имъ е запазена до 6—8 метра, ала постоянно се рушатъ за хубавия имъ материялъ, отъ какъвто околностьта тукъ е много бедна, макаръ че въ последно време и да има строго запрещение за това. Северната стена е досущъ сринатa и едва проличава въ земята. Вѫтре въ крепостьта до самата западна стена е имало и базилика — черква. Следи и отъ други постройки вѫтре въ крепостьта се намиратъ, а така сѫщо и разни архитектурни фрагменти, части отъ глинени сѫдове, монети и др. п. За сега се предполага, че Хисарската крепость е построена презъ времето на Юстинияна въ VI в. следъ Христа. Обаче, като се земе предъ видъ, че отъ Пловдивъ по направление къмъ Хисара и Срѣдногорието цѣлата мѣстность е усѣена съ многобройно число могили, които никакъ не сѫ проучвани чрезъ разкопки; че презъ 1925 г. въ случайно откритата антична гробница въ „Кукова могила" при с. Дуванлий се намѣриха рѣдки по художествената си изработка златни, сребърни, бронзови и глинени предмети отъ V в. пр. Хр., и че Хисарскитѣ бани още римлянитѣ високо сѫ ценили и направили на мѣстото имъ най приютно мѣсто за лѣкуване, — то всичко това дава друго предположение, което е, че Хисарътъ е билъ въздигнатъ въ укрепле-

aux jolis jardins. Tel est aussi l'aspect de tous les environs du village. Le nom de Kritchime est souvent mentionné dans l'histoire du pays; au Moyen-Age une citadelle remarquable défendait le village.

Là fut le siège de deux détenteurs bulgares des Rhodopes: Ivanko et Slav. Là, en 1208, l'emte latin, Henri, promit au despote Slav la couronne royale bulgare; car, ce dernier lui avait prêté son alliance contre les Grecs. A la prise de la région par les Turcs, la citadelle de Kritchime fut aussi détruite jusqu'aux fondations; le village fut peuplé de Turcs; la population bulgare actuelle y descendit successivement des montagnes dans la suite.

A 4 klm. à l'intérieur du défilé, se trouvent les ruines de deux monastères bulgares du Moyen Age: „La Présentation" et S-t Vratch" qui furent alors très connus et très vénérés. Autour des ruines se sont conservés, couverts d'herbage, de petits cimetières renfermant les tombes de certains moines et abbés; on y voit, sur les pierres tombales, des inscriptions bulgares.

Jusqu'aux dernières époques de l'indépendance bulgare, ces monastères furents des foyers culturels visités et rémunérés par la population bulgare dévote; on y chanta la liturgie en slave et on y conserva des souvenirs-monuments précieux. Il y eut, près du monastère „La Présentation de la Sainte Vierge", une source d'eau chaude minérale qui a été célèbre par sa vertu médicale. Les monastères ont eu encore 20 mille ares de terre de culture, que possèdent à présent certains habitants de ние въ много по-далечна древна епоха и че при Юстинияна, може би, да е само възобновена въ този видъ и строежъ, какъвто е сега запазения.

До освобождението Хисарътъ е билъ едно малко и съвсемъ незначително турско селце. Та и днесъ още не е нѣщо особено, обаче, всички условия има бързо да порасте. Сега има 539 жители, отъ които 116 сѫ турци и 15 ерменци. Съставя си самостойна община съ добри доходи. Има бюджетъ редовенъ и извънреденъ 1,057,473 лв. приходъ и толкова разходъ.

Цѣлата котловина на Хисара изобилва съ топли минерални извори, отъ които само четире сѫ за сега приготвени за кѫпане. Мѣстностьта е красива и постоянно се украся, има полупланински въздухъ, сносни хотели и изобилие на храна и плодове. Лѣтно време се пълни отъ посетители здрави и болни отъ всички краища, та даже и отъ Турция и Ромѫния.

Хисарътъ е едно неоценимо природно богатство въ България. По лѣчебностьта на водитѣ си той ще бѫде единъ день отъ първитѣ европейски лѣчебни лѣтовища съ голѣми материялни и морално-културни облаги за страната, но това ще бѫде, когато и държава, и общество си дадатъ повечко грижи за уредбата и украсата имъ.

13. Бѣлоземъ.

На 28 клм. източно отъ Пловдивъ и 5 клм. въ лѣво отъ брѣга на р. Марица е селото Бѣлоземъ, втора желѣзнопѫтна

Kritchime et des villages voisins. En 1876, pendant l'insurrection de la Sredna Gora, les deux monastères furent pillés, incendiés et complètement détruits par les Turcs; depuis lors, on n'a plus pensé à les restaurer.

Kritchime est aussi un grand centre producteur de bons tabacs. Ce joli bourg attend un bel avenir qui sera réalisé lorsqu'aura été terminée la chaussée entreprise le long du cours de la rivière „Veutcha" et devant aboutir à Diovlène, et lorsque l'intérieur de ce coin des Rhodopes aura été réuni à la voie ferrée de la Concession des forêts.

En ces derniers temps Kritchime acquit de la célébrité par l'installation de la grande Centrale électrique „Veutcha", unique en son genre; c'est une œuvre colossale cooperative, economico-nationale et sociale de premier ordre, unique non seulement en Bulgarie mais encore dans toute la Presqu'île Balcanique.

„Veutcha" a été fondée en 1919 au village de Kritchime; les premiers travaux d'organisation et de construction furent entrepris et exécutés par des techniciens-ingénieurs, des agriculteurs, des artisans et des industriels bulgares.

Tel est le but (art. 2 des Statuts) du syndicat:

1) Unir la population du département de Plovdiv, pour créer le capital nécessaire à l'exploitation en énergie électrique de la force motrice de la rivière „Veutcha".

2) Fournir tous les biens indispensables pour l'acquisition et la répartition de l'énergie électrique

3) Mettre à la disposition de ses membres et de la population habitant dans son rayon syndical,

станция за Бургасъ. Почвата му е слаба, бѣла земя, и отъ тамъ произлиза името му. Презъ него тече малка рѣка, именувана Сребра, лѣвъ притокъ на Марица. На 1½ клм. южно отъ селото личатъ следитѣ на голѣмия римски пжть отъ Пловдивъ за Берея. Въ околностьта на Бѣлоземъ се наброяватъ 18 могили, отъ които Пловдивското археологическо дружество разкопа една преди година и намѣри нѣколко старинни находки, които се пазятъ въ Народния музей въ Пловдивъ.

Селото брои днесъ 2914 жители. Презъ 1925 год. сж заселени въ него и около 70 семейства бѣжанци. Черквата му е съградена презъ 1858 год. по починъ, надзоръ и дарение на дѣдо Пѣю кожухарътъ.

14. Садово.

На 16 клм. източно отъ Пловдивъ по шосето и желѣзницата за Цариградъ на дѣсния брѣгъ на р. Марица се намира селото Садово съ Държавното Срѣдно земледѣлческо училище, което сжществува 44 години. Основано е въ 1883 год. съ двегодишенъ курсъ, отпосле увеличено обучението въ него на 3 год., а отъ 1915 год. то е съ 5 годишенъ курсъ. Приематъ се ученици завършили съ успѣхъ прогимназия и се предпочитатъ синове на родители земледѣлци. Цельта на училището е да разпространява школно земледѣлческо образование по всички стопански отрасли и съ това постави обработването на земята и нейното производство на съвременни начала.

de l'éclairage électrique et fournir de l'énergie pour les besoins de la production, de l'industrie et des entreprises de l'état.

Les principaux moyens pour la réalisation de ce but sont les capitaux par actions de tous ceux qui veulent être membres du syndicat; quant aux membres, ils le sont personnels et collectifs. Membre personnel du syndicat peut être tout sujet bulgare de droit acquis, sans distinction de sexe, de religion ni de nationalité et habitant dans le rayon du syndicat c. à d. du département.

L'administration de „Veutcha" se compose des organes suivants:

a) L'Assemblée générale des membres personnels et des représentants des membres collectifs.

b) Le Conseil syndical formé de membres personnels élus comme représentants de toutes les localités du département.

c) Le Comité administratif, composé de cinq membres, élus pour trois ans par le conseil syndical encore et choisis, de préférence, parmi les membres constituants des coopératives de crédit qui sont des membres personnels du syndicat.

Fondée sur de tels principes coopératifs au large but social, et malgré les incommodités et les empêchements de tout genre qui surgissent ordinairement au début de pareilles entreprises, „Veutcha" a surmonté toutes les difficultés, et repose aujourd'hui sur des bases solides.

Au cours de son existence de 8 ans cette belle œuvre bulgare est arrivée à la situation actuelle suivante;

1. L'entreprise compte déjà

75. — Изгледъ на западната входна врата на Хисарската крепость.
Vue de la porte d'entrée occidentale de la citadelle de Hissar.

Имотното състояние на училището възлиза надъ 2700 декара земя, отъ която 1893 дек. сѫ ниви, 476 дек. пасбище, 12·5 дек. лозя, 81·4 дек. черничеви градини, 21·5 дек. зеленчукови, 69·2 дек. парково цвѣтни, 58 дек. овощно-формови и 7 дек. и 454 кв. м. застроени съ разни постройки. Училището е снабдено съ кабинети, библиотека и сбирки, лозарско-винарски, млѣкарски, пчеларски, бубарски прибори, всички видове необходими земледѣлски машини, обори, сушилни и др.

Презъ 1923/24 уч. година и въ петьтѣ курса е имало 144 ученика, всички пансионери, учители 18, чиновници и лѣкари 10 и работници 54 души. Разходътъ за цѣлото му годишно

22,400 membres personnels et collectifs avec un capital consigné de 173,141,900 léva, dont 83.470,315 léva remboursés, et avec un fond de 16,215,735 léva de réserves.

2. Tous les biens de „Veutcha" composés de terrains, de constructions terminées ou certaines commencées, d'ateliers, de machines et d'autres objets d'inventaire, sont évalués à plus de 120 millions de léva.

3. Mille six-cents m. du tunnel principal, mesurant 3000 m. de longueur, sont déjà creusés et l'on y a commencé les installations définitives prévues.

4. La centrale à vapeur de Plovdiv, embrassant une superficie bâtie de 2000 m. carrés est déjà construite et couverte; les ma-

издържане е възлизалъ на 3,217,141 лв.

При училището има опитно поле, ржководено отъ специалистъ, и метеорологическа станция.

Садово е втора спирка на желѣзницата отъ Пловдивъ.

Селото Садово пъкъ има 1665 жители, 1 черква, първоначално училище и прогимназия. Площадьтъ предъ черквата и училището се краси отъ хубавъ мраморенъ паметникъ, въздигнатъ отъ селянитѣ за починалитѣ презъ войнитѣ садовци.

VI. Списъкъ съ кратки животописни бележки на заслужили въ миналото пловдивски граждани.

1. Митрополитъ Паисий.

Роденъ е къмъ 1805 год. въ Янинско, по произходъ албанецъ, а е починалъ на 14/26 февруарий, 1872 г., въ Цариградъ. Приелъ монашески чинъ, той достигналъ санъ митрополитъ петь години въ Смирна, а отъ тамъ въ Пловдивъ. Високо просвѣтенъ и справедливъ пастиръ защитилъ българитѣ въ борбата имъ за духовно-черковни и езикови народностни правà, поради което презъ 1861 год. патриаршията го лишила отъ духовния му санъ и го пратила на заточение. Паисий понесълъ всички лишения и страдания и останалъ непоколебимъ въ убеждението си, че българитѣ сж въ правото си да се молятъ Богу и учатъ децата си на род-

chines y arrivent et elle sera bientôt prête pour être à même de fournir, en premier lieu, avec 3250 énergies de chevaux, de l'éclairage électrique pour la ville.

5. Pour le moment est donné de l'éclairage électrique aux localités suivantes situées dans les environs de Kritchime: Bratsigovo, Kozarsko, Aïdinovo, Kourtovo-Konaré, Novossélo, Polatovo, la gare de Kritchime, Oustina Pérouchtitsa et Bréstovitsa Certaines de ces localités jouissent aussi de l'éclairage électrique à domicile.

Le vaste plan de „Veutcha" ne s'arrête pas seulement au but de fournir de l'éclairage à tous les lieux habités du département. La grande Centrale permettra d'appliquer l'énergie électrique à toutes les branches agricoles, aux métiers et à l'industrie; et de cette manière, elle contribuera au relèvement du bien-être général du département. A 5 klm. à droite de Kritchime, sur la chaussée menant vers la gare de Kritchime, se trouve la forêt du roi: c'est un parc magnifique renfermant toutes sortes d'arbres forestiers. Et, tout à côté, la chaussée traverse le village de Kourtovo Konaré, qui compte 2002 habitants. Outre par ses vignobles et ses tabacs, ce village est célèbre encore par sa production de tomates et de poivre rouge (piments).

La gare de Kritchime est la première station sur la voie ferrée de Plovdiv—Sophia.

Le village et la gare de Kritchime sont réunis par une belle chaussée et communiquent au moyen d'un service organisé d'automobiles et de voitures.

Rangés ainsi en forme de couronne aux pieds et le long ния езикъ. Следъ заточението той се установилъ въ Цариградъ и застаналъ въ първитѣ редове на българскитѣ черковни и народни дейци.

2. Митрополитъ Панаретъ

Роденъ е въ 1805 год. въ с. Пжтеле, Битолско, Македония, а е починалъ на 23/5 октомврий, 1883 год., въ Пловдивъ. Приелъ монашество и ржкоположенъ въ епископски чинъ, билъ назначенъ въ 1851 год. за Ксантийски митрополитъ, отъ дето и започнала неговата народополезна пастирска дейность. Съ изострянето на черковния въпросъ, Панаретъ се отказалъ отъ патриаршията и заедно съ Илариона Макариополски, Паисия Пловдивскя и др застаналъ начело въ борбата съ Фенеръ. Следъ учредяването на Българската Екзархия билъ избранъ и утвърденъ за Пловдивски митрополитъ въ 1872 година. Надаренъ съ прозорливъ умъ, силна воля и пламенно родолюбие. Панаретъ се ползувалъ съ голѣмо влияние и почить и предъ турскитѣ власти. Той обиколилъ епархията си и далъ първата и трайна уредба на българскитѣ черковни и народопросвѣтни дѣла въ Пловдивския санджакъ.

3. Митрополитъ Гервасий.

Роденъ е презъ 1838 год. въ гр. Габрово, а е починалъ въ 1922 въ гр. Сливенъ. Той е билъ въ Хилендарския монастиръ въ Атонъ, приелъ монашеството и въ 1866 год. монастирското началство го пратило за изповѣд-

des versants septentrionaux des Rhodopes, les villages, les monastères et les ruines de citadelles, situés dans les environs de Plovdiv constituent l'un des coins les plus beaux et les plus intéressants des terres bulgares. Ce coin est aussi une source précieuse pour l'histoire du peuple bulgare: car, on voit, d'après le grand nombre de traditions, de vestiges et de monuments conservés, que cette région bouillonna vraiment de vie religieuse, culturelle et chretienne, non seulement à l'époque du premier et du second règnes bulgares, mais encore sous le double joug politique et spirituel des Turcs et du clergé phanariote grec.

10 Tatar-Pazardjik.

T. Pazardjik se trouve à 36 klm, à l'ouest de Plovdiv et est la seconde station de chemin de fer sur la ligne Plovdiv-Sophia. Cette ville a ete fondée en 1485 et peuplée d abord de Tartares et de Turcs; elle servit alors de station militaire et postale sur la route principale menant de Sophia à Plovdiv; elle servit aussi de lieu de marché à la population environnante, d,où elle tient son nom de T. Pazardjik A partir du XVI s., les Bulgares commencèrent à descendre des Rhodopes et de la Sredna-Gora et à s'installer dans la localité en qualité de garçons de ferme ou d'ouvriers chez les propriétaires fonciers turcs (les beys) et plus tard, en qualité d'artisans et de propriétaires particuliers et indépendants. Aujourd'hui, la ville a 21.630 habitants, dont la majorité sont des Bulgares. Elle possède cinq églises bulgares orthodoxes, plusieurs chaникъ въ гр. Станимака, а българската община презъ 1867 г. въ Пловдивъ го поставила за игуменъ въ Араповския монастиръ Св. Недѣля, дето развилъ голѣма народопросвѣтна дейность. Презъ 1873 г. билъ извиканъ въ Пловдивъ за помощникъ на митрополитъ Панарета и рѫкоположенъ епископъ. Презъ Срѣдногорското възстание той положилъ голѣми старания за закрила на пострадалитѣ българи и за разкриване турскитѣ звѣрства предъ европейската комисия. Клеветенъ отъ гърцитѣ, билъ изпратенъ въ Цариградъ. Следъ освобождението наново се завърналъ и помагалъ на своя старецъ Панарета. Презъ 1890 г. Св. Синодъ го пратилъ въ Сливенъ, а въ 1897 е билъ избранъ и утвърденъ за Сливенски митрополитъ.

4. **Митрополитъ Максимъ.**

Роденъ е въ 1850 г. въ Троянско и завършилъ духовна академия въ Русия. Презъ 1869 год. той билъ рѫкоположенъ дяконъ и служилъ при митрополитъ Панарета въ Пловдивъ, обиколилъ съ него епархията и опозналъ духовно просвѣтнитѣ й нужди. Билъ законоучитель въ гимназията и следъ това протосингелъ и секретарь въ Българската Екзархия въ Цариградъ. Рѫкоположенъ за митрополитъ въ Скопие, Македония, той не билъ оставенъ отъ турцитѣ за дълго време тамъ. Пратенъ за митрополитъ въ Ловечъ, следъ една година, 1906, е билъ избранъ за Пловдивски митрополитъ, дето пре-

pelles, une église arménienne et une synagogue; il y a eu autrefois 20 mosquées dont il n'en reste que 4. La plus ancienne et la plus remarquable des églises est celle de „N. Dame“, incendiée et restaurée à plusieurs reprises; elle est célèbre par ses vases d'argent qui lui furent offerts, en 1765, par la corporation des tailleurs; elle est remarquable encore par son „iconostase“ artistement gravé

Pazardjik a pris aussi une vive part dans la renaissance et les luttes nationales d'indépendance religieuse et politique du peuple bulgare. Elle a donné une série de pionniers et promoteurs nationaux tels que: Mgr Dionissy, Hadji P. G. Tilef, Stéphane Hadji Zaharief, Hadji Nayden Ivanovitch — éditeur et libraire — Kara Nicolas Anguélof, Iakof D. Mathakief, Iv. S. Voïvodof, Georges Konsoulof, Constantin Velitchkof et beaucoup d'autres encore citadins notables, sociologues, professeurs et membres considérables de corporations en ville.

Actuellement, la ville renferme un gymnase de garçons et un autre de filles, deux salons de lecture munis de belles bibliothèques, un institut d'études supérieures d'économie - ménage pour les filles, une école de ménage pour les filles, et tous les autres établissements de chefs-lieu d'arrondissement. C'est une ville agricole; elle est célèbre par sa production de riz et de blé de bonne qualité; mais l'industrie s'y développe aussi. En sa qualité de point central d'une région à la population très dense, Pazardjik бѫдва днесъ. Сега той е намѣстникъ на Екзархийския престолъ и председатель на Св. Синодъ. Даровитъ черковенъ проповѣдникъ, книжовникъ, общественикъ и висшъ духовенъ пастиръ, митрополитъ Максимъ има заслуги не само къмъ Пловдивъ и епархията му, но и къмъ цѣлокупния български народъ въ преживѣлицитѣ му отъ 60 години насамъ.

5. — Архимандритъ Дамаскинъ.

Роденъ е въ Панагюрище къмъ 1810 – 12 год. На 18 год. възрасть отишилъ въ Рилския монастиръ, дето билъ игуменъ вуйчо му Дамаскинъ. Тамъ приелъ монашество и билъ пратенъ да завърши учението си въ духовната семинария на о-въ Халки. Следъ това учителствувалъ въ Мехомия, Велесъ и Кюстендилъ и рѫкоположенъ въ чинъ архимандритъ. Наклеветенъ отъ гръцкия владика, Домаскинъ отишълъ въ родния си градъ и отъ тамъ извиканъ отъ пловдивскитѣ първенци въ 1860 год. билъ поставенъ за председатель на образуваната Пловдивска българска община, призната отъ турскитѣ власти. Тукъ архимандритъ Дамаскинъ развилъ голѣма дейность за засилването на българщината и българскитѣ черковни и училищни дѣла. Презъ 1872 г. билъ рѫкоположенъ епископъ и назначенъ за Велешки български митрополитъ. Презъ 1875 г. билъ извиканъ за членъ въ Св. Синодъ въ Цариградъ, поболѣлъ се и дошълъ на почивка и лѣчение въ Араповския

a conservé aussi son importance de ville d'échanges commerciaux. Certains métiers y sont surtout très développés, tels: le charronnage, la ferronnerie et la cordonnerie.

Il y a encore en ville de grands dépots de matériaux de construction.

11. Forteresse et Bains de Hissar.

Ils sont situés à 42 klm. au nord de Plovdiv, dans les versants méridionaux de la Sredna Gora, à côté du défilé principal menant de Plovdiv et la plaine à la vallée de Karlovo et de là, à travers le défilé de Troïan, à la crête de Stara-Planina et au Danube. Cette situation géographique importante avait provoqué l'élévation d'une forteresse qui fut la plus grande et est la mieux conservée en Bulgarie.

La citadelle de Hissar forme un carré englobant 3000 ares de superficie. L'épaisseur de ses murailles, qui mesurent 2 klm. 226 de circonférence, est de 2 m. 20 à 3 m. 60. Elle a eu trois portes d'entrée méridionale, occidentale et septentrionale. Le côté oriental de l'emplacement est abrupt et impropre à avoir une pareille porte. La porte méridionale est tournée vers Plovdiv; elle se nomme „Kamilité“ (les chameaux) et est la mieux conservée; elle avait été autrefois flanquée de quatre tours. Les murailles ont été bâties en pierres concassées, en briques et en mortier. Elles atteignent, à certains endroits, une hauteur de 6—8 mètres; mais elles sont continuellement démolies à cause de leurs bons matériaux dont la région environnante est très pauvre; il y a toutefois, монастиръ Св. Недѣля при Станимака, дето и починалъ. Голѣмъ родолюбецъ и примѣренъ духовникъ той има голѣми заслуги къмъ Пловдивъ и епархията му и изобщо къмъ народа си.

6. Отецъ Кирилъ Нектариевъ.

Роденъ е въ Сопотъ презъ 1795 г., а е починалъ въ 1870 г. Още преди черковната борба той е билъ протосингелъ при гръцката митрополия въ Пловдивъ, но си останалъ съ твърдо национално желание да види своя народъ просвѣтенъ и отърсенъ отъ духовното иго на Фенеръ. Примѣренъ християнинъ и духовникъ и отличенъ родолюбецъ, Отецъ Кирилъ още на животъ $^2/_3$ отъ имотното си състояние подарилъ на училищата въ Сопотъ, Карлово и Пловдивъ, а следъ смъртьта си и всичкиятъ му останалъ имотъ по негово завещание тоже билъ раздаденъ на училища, черкви и монастири. Тъй Отецъ Кирилъ Нектариевъ е станалъ единъ отъ най-забележителнитѣ благодетели на българската пробуда и българскитѣ училища въ Пловдивъ и епархията му.

7. Свещеникъ Златанъ.

Отъ начало е билъ учитель въ града, а следъ това рѫкоположенъ за свещеникъ въ Каршияка (Филипово), дето пръвъ почналъ да служи на български въ черквата. Той е единъ отъ най-енергичнитѣ народни будители и смѣли борци противъ гръцкия владика и кли-

des prescriptions sévères contre cette démolition systématique. La muraille septentrionale est entièrement démolie et sort à peine du sol. A l'intérieur de la citadelle, près de la muraille même, se trouvait autrefois une basilique. On trouve encore à l'intérieur de la citadelle des restes d'autres bâtisses, divers fragments d'architecture, des parties de vases d'argile, des monnaies etc. On suppose, pour le moment, que la citadelle de Hissar fut élevée au temps de Justinien, c. a d. au VI-e s. après le Christ. Mais, considérant que toute la région dans la direction de Plovdiv vers Hissar et la Sredna Gora est parsemée d'un grand nombre de tumuli qui n'ont point encore été fouillés et étudiés; qu'en 1925, dans une tombe antique fortuitement découverte à „Koukova Moguila", près du village „Douvanly", ont été trouvés des objets d'or, d'argent de bronze et d'argile au travail artistique très fin et datant du V-e s. avant le Christ; et que déjà les Romains, appréciant beaucoup les bains de Hissar, y avaient élevé un établissement de cure très grand et très commode; on est porté à faire une autre supposition, à savoir; que Hissar, avait été élevé au rang de point fortifié à une époque beaucoup plus reculée de l'antiquité, et, qu'au temps de Justinien, la citadelle n'a été que restaurée dans sa construction et son aspect conservés actuels.

Jusqu'avant la libération, Hissar n'a été qu'un hameau turc de minime importance. Aujourd'hui encore, d'ailleurs, il n'est pas bien grand, mais il a toutes les conditions d'un agrandissement rapide.

ра му, който съ всички срѣдства се стараели да се не допуща въ черквитѣ и училището българския езикъ. Свещеникъ Златанъ е билъ първиятъ председатель на първото българско епархийско черковно настоятелство, което следъ отстранението на митрополитъ Паисия, поело отъ негово име да рѫководи и управлява черковнитѣ работи въ града и епархията. Следъ учредяването на Екзархията свещеникъ Златанъ билъ рѫкоположенъ епископъ и назначенъ за Сливенски митрополитъ Серафимъ. Той има голѣми заслуги и като добъръ книжовникъ.

8. — Свещеникъ Ганчо.

Той е билъ първиятъ въ града свещеникъ, който е започналъ да служи на български езикъ въ черква, безъ да се страхува отъ своето духовно началство — гръцкия владика. Известенъ е билъ между гражданитѣ и съ името — прозвище попъ Ченгелъ, поради буйния си разпаленъ народенъ духъ и твърдата си воля.

9. — Отецъ Доменикъ Мартелети.

10. — Монсиньоръ Андрея Канова.

11. Монсиньоръ Франческо Рейнаули.

Носещъ винаги бѣло расо, отецъ Мартелети е известенъ и помненъ и днесъ между гражданитѣ съ името Бѣлиятъ Доминъ. Роденъ е въ Италия презъ 1810 година, дошълъ отъ Цариградъ въ Плоадивъ презъ 1855 г. за диригентъ въ като-

Il compte pour le moment 539 habitants, don' 116 sont des Turcs, et 15 sont des Arméniens. Il constitue une commune indépendante aux bons revenus. Il a un budget régulier et extraordinaire de 1.057.473 léva de revenus et de dépenses

Tout le bassin de Hissar abonde en sources chaudes minérales, dont quatre seulement sont organisés pour le moment en bains. Le site est beau et s'enjolive de plus en plus; un demi climat de montagne y règne. Le village possède des hôtels commodes et bon marché; il abonde, en nourriture et en fruits. L'été, il regorge de visiteurs soit bien portants soit malades, venus de tous les coins de la Bulgarie et même de Turquie et de Roumanie. Hissar est une richesse naturelle inappréciable pour la Bulgarie. Par la vertu médicale de ses eaux, il deviendra, un jour, un lieu de villégiature curative de premier ordre en Europe, rapportant au pays de grands avantages matériels, moraux et culturels; mais cela n'arrivera que lorsque le gouvernement et la société auront prêté plus de soins unanimes à l'embellissement et l'organisation de cette localité.

10. Bélozème.

A 28 klm. à l'est de Plovdiv et à 5 klm. à gauche du cours de la Maritsa, est situé le village de Bélozème, seconde station de chemin de fer sur la ligne de Bourgas.

Le sol y est formé de terre faible et blanche, d'où le nom du village Une petite rivière, nommée „Srebra“, le traverse;

1855 година и е починалъ въ града въ 1866 г. Той е основатель на черковната музика и хорово пѣние съ оркестъръ въ Пловдивъ. Единствено школувано по лѣкарската наука до тогава лице въ града, той е лѣкувалъ безплатно всички, които потърсвали неговата помощь.

Отецъ Андрея Канова е сѫщо роденъ въ Италия презъ 1806 г., дошълъ е въ Пловдивъ въ 1841 год., и починалъ въ 1866 год. Той е построилъ първоначалнитѣ училища Св. Андрей и Св. Иосифъ презъ 1863 г., въ които се обучавали децата и на български езикъ. Той построилъ и черквата Св. Людвигъ въ 1861 г.

Отецъ Франчешко Рейнауди, тоже италиянецъ, е роденъ въ 1808 г, дошълъ въ Пловдивъ презъ 1841 г. и починалъ въ 1883 год. Билъ е архиерейски намѣстникъ и следъ смъртьта на Канова билъ рѫкоположенъ въ чинъ епископъ. Презъ 1872 г. е открилъ сиротопиталище въ града, а презъ Срѣдногорското възстание, както и презъ руско-турската война е спасилъ отъ бѣсилка и отъ затвора много българи. Той е билъ и първиятъ председатель на Областното Събрание въ 1879 год., на новосъзладената Източна Румелия.

Това сѫ духовници католици, високопросвѣтени и благородни човѣколюбци, които, виждайки тежкия духовенъ гнетъ отъ гръцкото духовенство надъ българитѣ, помагали на последнитѣ въ тѣхното пробуждане и въздигане. Тѣ сѫ научили българския езикъ и на български

c'est un affluent gauche de la Maritsa. A 1 1/2 klm. au sud du village, on rencontre encore les traces de l'ancienne route romaine menant de Plovdiv à Bérée. On compte dans les environs de Bélozème 18 tumuli dont l'une fut fouillée l'année dernière par la société archéologique de Plovdiv; on y découvrit certaines antiquités qui sont conservées au musée national de Plovdiv.

Le village compte aujourd'hui 2914 habitants; en 1925, s'y installèrent aussi 70 familles refugiées. Son église date de 1858; elle fut élevée par les soins de Père Peïou le pelletier.

11. Sadovo.

A 19 klm. à l'est de Plovdiv, sur la chaussée et la voie ferrée de Constantinople, sur la rive gauche de la Maritsa, se trouve le village de Sadovo, renfermant l'École Agricole Secondaire d'Etat. Cette dernière y existe depuis 44 ans; elle y fut fondée en 1883 avec un cours de 2 ans, qui fut dans la suite, porté à 3 ans et qui comprend, depuis 1915, des études de 5 ans. Dans cette école sont acceptés tous les élèves ayant terminé avec succès le progymnase; toutefois, on préfère y recevoir les fils d'agriculteurs. Le but de l'école est de répandre systématiquement l'instruction agricole sur toutes les branches économiques et de poser la culture et la production de la terre sur des principes modernes. La propriété de l'école est évoluée à 27000 ares de terre dont 18939 ares sont composées de champs, 4760 ares de pâturages, 125 ares de vignobles, 814 ares de jardins de mûriers проповѣдвали и пишели кога съ кирилица, кога съ латиница своитѣ беседи и поучения. Фенерското духовенство и тѣзи благородни хора е клеветѣло предъ турскитѣ власти и ги преследвали. Тѣхнитѣ заслуги къмъ Пловдивъ, епархията му и въобще къмъ българския народъ презъ неговитѣ тежки преживѣлици сж голѣми.

12, 13, 14. Братия Голѣми Вълко и Голѣми Стоянъ Тодорови Чалъкови и братъ имъ Недѣлчо Чорбаджи.

Турцитѣ ги именували съ титлата чорбаджи. Вълко се е родилъ къмъ 1765 г., а е починалъ въ 1841 г. Стоянъ е роденъ въ 1768 г., а е починалъ на 4 16 октомврий, 1850 год. Голѣми Вълко съ влиянието си запазилъ много предни граждани въ Пловдивъ презъ времето на гръцката завѣра въ 1821 г. Тѣ сж първитѣ будители и крепители на българщината въ града и епархията му и първи открито поели борбата противъ гръцкото духовенство презъ първата половина на XIX в. Съградили сж на свои срѣдства първитѣ български черкви въ града: Св. Георги. 1847 г. въ махалата Марашъ и Св. Ив. Рилски въ Каршияка. По тѣхно желание и влияние се започнало да се служи въ черквитѣ и да се учатъ децата въ училищата въ Пловдивъ и другаде изъ страната на български езикъ.

215 ares de potagers, 692 ares de parcs-parterres, 580 ares de vergers et 74·54 ares de terrains enclos.

L'école est munie de cabinets de travail, d'une bibliotèque, de collections de viticulture-vinification, de laiterie, d'apiculture, d'instruments et d accessoires pour l'élevage desvers à soie et des arbres fruitiers, de toutes sortes de machines agricoles nécessaires d'étables, de séchoirs etc.

En l'année scolaire 1923-24, il y avait en tout dans les cinq cours, 144 élèves tous pensionnaires, 18 professeurs, 10 employés et médecins et 54 ouvriers. Les frais de son entretien annuel s'élevaient à 3,212,141 léva. A l'école sont attachées une plaine d'essai agricole dirigé par un spécialiste et une station météoroligique.

Sadovo est la seconde gare de chemin de fer partant de Plovdiv.

Le village même de Sadovo compte 1665 habitants; il possède encore une église, une école primaire et un progymnase. La place, située devant l'eglise et l'école, est ornée d'un beau monument en marbre, élevé par les gens de Sadovo en la mémoire des soldats du village morts à la guerre.

VI. Liste et biographie résumée des citoyens de Plovdiv ayant mérité, de leur pays, dans le passé.

1. Métropolite Païssy.

Né vers 1805, d'origine albanaise, dans les environs de Jani-

15. 16. Братия Вълко и Стоянъ Куртовичи.

Именувани сж Малки Вълко и Малки Стоянъ. Голѣми търговци въ Пловдивъ и голѣми родолюбци. Тѣ сж били сподвижници и неразделни другари на Чалъковци във всички народополезни начинания и еднакво слушани и почитани отъ всички граждани и отъ турскитѣ властници. Тѣ сж и най голѣми благодетели въ съграждане черкви и училища презъ XIX в.

17. 18. Никола и Атанасъ Вълкови Куртовичи.

Тѣ сж получили образованието си въ Парижъ, голѣми родолюбци и ревностни другари и сподвижници на Чомакова, Герова и Иоакимъ Груева въ борбата противъ фанариотитѣ. Тѣхенъ настойникъ е билъ Константинъ Райновъ, съветникъ при сръбското дипломатическо агенство въ Цариградъ, и ревностно работилъ по черковния въпросъ съсъ своето знакомство и положение.

19. 20. 21. 22. Братя Христо, Евстрати, Димитъръ и Стефанъ Гешови.

Родомъ отъ Карлово и преселени въ Пловдивъ. Предни търговци и сжщо неразделни сподвижници на Чалъковци и Куртовичи във всички народополезни начинания

na, il est mort le 14/26 Février 1872, à Constantinople. Entré dans les ordres, il acquit bientôt la dignité épiscopale et exerça sa charge d'abord à Smyrne, (pendant 5 ans) et puis à Plovdiv. Pasteur spirituel de haute instruction et de grande équité, il défendit les Bulgares dans leur lutte pour leurs droits religieux et nationaux; aussi fuit-il pour cela, en 1861, privé de sa dignité et envoyé en exil par la Patriarcat.

Païssy supporta toutes les privations et souffrances et demeura inébranlable dans sa conviction que les Bulgares avaient le droit de prier Dieu et d'instruire leurs enfatns en leur langue maternelle, Après l'exil, il s'établit à Constatinople et se plaça aux premiers rangs des pionniers bulgares d'indépendance religieuse et nationale.

2. Métropolite Panarète

Né en 1805 au village de Peutetché (aux environs de Bitolia) en Macédoine, il est mort le 23/5 Octobre 1883 à Plovdiv. Entré dans les ordres, il reçut la dignité épiscopale et fut nommé, en 1851, évêque de Xanthie; c'est là que commença son activité d'utilité spirituelle et nationale. La question religieuse étant devenue très tendue, Panarète renonça au Patriarcat et se plaça, avec Ilarion Makariopolsky, Païssy de Plovdiv et d'autres, a la tête de la lutte contre Phanar. Après l'institution de l'Exarchat bulgare, il fut élu et nommé, en 1872, métropolite de Plovdiv. Doué d'un esprit lucide, d'une volonté ferme et d'un patriotisme enflammé, Panarète jouissait d'une grande influence, même auprès des autorités turлезни работи, видни народолюбци и крепители и благодетели на първитѣ български училища въ града.

23. 24 Атанасъ и Никола Вълковичъ.

Тѣ сж синове на Малки Вълко, видни пловдивски граждани и търговци, горещи родолюбци и съвременници и сподвижници на Д-ръ Чомаковъ и другитѣ дейци въ борбата по черковния въпросъ.

25. Георгаки бей Чалъковъ.

Синъ на Голѣми Стоянъ Чалъковъ, роденъ въ 1822 г., починалъ въ 1882 въ Цариградъ. Високъ турски сановникъ, членъ въ Държавния съветъ, съ влиянието и служебното си положение много спомогналъ въ пробуждането на българския народъ и въ борбитѣ му за черковната независимость.

25. Салчо И. Чомаковъ.

Роденъ е въ края на XVIII вѣкъ въ Копривщица, а е починалъ къмъ 1863 год. въ гр. Пловдивъ. И той е отъ стария зняменитъ копрившенски родъ Чалъковци, на които турското правителство е повѣрявало събирането на данъка бегликъ (десятъка) отъ областитѣ изъ цѣлата Европейска Турция. Отъ първо Салчо билъ само надзиратель у Чалъкови, които го пращали изъ северна България, тогавашния Дунавски вилеятъ,

ques qui le respectaient beaucoup. Il fit la tournée pastorale de son diocèse et donna sa première ordonnance au sujet des œuvres religieuses et culturelles bulgares dans le sandjak de Plovdiv.

3. Métropolite Cuervassy.

Il est né en 1838 à Gabrovo et mort en 1922 à Slivène Il reçut les ordres au monastère „Hilendar“ de S-t Athos; en 1886, la direction l'envoya en qualité de confesseur à Stanimaka; tandis qu'en 1867, la commune bulgare de Plovdiv le plaça comme supérieur du monastère d'Arapovo, „S-te Nédélia“, où il exerça une grande activité d'instruction nationale. En 1873 il fut appelé à Plovdiv comme adjoint du métropolite Panarète, et fut ordonné évêque. Au temps de l'insurrection de la Sredna Gora, il se démena avec beaucoup de zèle pour protéger les Bulgares et pour dévoiler les atrocités turques, auprès de la commission européenne. Calomnié par les Grecs, il fut éloigné à Constantinople. Après la Libération, il retourna encore à Plovdiv et aida le vieillard Panarète. En 1890, le S-t Synode l'envoya à Slivène et en 1897, il fut élu et approuvé métropolite de cette ville.

4. Métropolite Maxime.

Il est né en 1850 aux environs de Troïan et a terminé l'Academie religieuse en Russie. En 1869, il fut ordonné diacre et exerça ses fonctions ecclésiastiques auprès du métropolite Panarete (à Plovdiv) avec lequel il visita le diocèse entier dont il connut les besoins intellectuels et religieux. Il fut professeur de religion au въ Македония и Тесалия, а отъ после и той самъ закупувалъ десятъка въ известни мѣста. Тъй постепенно той се издигналъ и добилъ голѣмо довѣрие и влияние предъ турското правителство и турскитѣ беeве. Българитѣ въ Пловдивъ и епархията му били силно подтискани отъ привилегированото и властно Фенерско гръцко духовенство и нѣколцината му агенти, пришелци гърци съветници на пловдивскитѣ гръцки владици, а това много измѫчвало родолюбивитѣ чувства и благородния характеръ на Салчо, та сталалъ най-смѣлия борецъ противъ гръцкото духовно иго въ защита на своитѣ страдалци еднородци, въпреки че мимо неговата воля една отъ дъщеритѣ му била оженена за брата на най-силния тогава въ града гръкъ Гюмюшгерданъ. Клеветенъ отъ гърцитѣ и владиката начело съ патриаршията въ Цариградъ, че е предатель и опасенъ врагъ на отоманската държава, Салчо редъ години се борилъ и сполучилъ да изгони фанариотина клеветникъ отъ Пловдивъ и епархията му. Салчо заедно съ вуйчо си Стоянъ Чорбаджи Чалъковъ сѫ първитѣ будители и крепители на българщината въ Пловдивъ; тѣ най-много се грижели за откриване български училища и подготвяне образовани българи, свои сънародници, които да продължатъ дѣлото на българското пробуждане и освобождение.

gymnase et occupa plus tard, la charge de protosyncèle et de secrétaire de l'Exarchat bulgare à Constantinople. Ordonné et nommé évêque de Skopié en Macédoine, les Turcs ne l'y laissèrent pas longtemps.

Envoyé à Lovetch, il fut, un an après, en 1906 élu métropolite de Plovdiv, où il continue à résider. Actuellement, il est représentant de l'exarque et président du S-t Synode. Orateur ecclésiastique, littérateur et sociologue doué et ministre ecclésiastique suprême, le Métropolite Maxime a mérite non seulement de Plovdiv et son diocèse, mais encore de tout le peuple bulgare, dans tous les évènements qui ont agité notre nation durant ces dernières soixante années.

5. **Archimandrite Damascène.**

Il est né à Panagurichté vers l'an 1810—12. A l'âge de 18 ans il alla au monastère du Rilo où son oncle maternel, Damascène etait alors supérieur. Il devint moine et fut envoyé ensuite terminer ses études au séminaire de l'île de Halki. Après quoi il professa dans les écoles de Méhomia, de Vélès et de Kustendil et fut ordonné archimandrite. Colomnié par l'évêque grec, Damascène alla dans sa ville natale d'où il fut appelé, en 1860, par les notables de Plovdiv pour y prendre la présidence de la commune bulgare nouvellement organisée et reconnue par les autorités turques. Là, l'archimandrite Damascène exerça une grande activité en faveur de l'affermissement du bulgarisme et des œuvres scolaires et religieuses bulgares. En 1872, il fut ordonné évêque

76. — Д-ръ Стоянъ Чомаковъ — Stoyan Tchomacof.

26. Д-ръ Стоянъ Чомаковъ.

Роденъ презъ 1817 год. въ Копривщица, а е починалъ на 23 4 декемврий, 1893 год. въ Пловдивъ. Училъ се въ килийно училище въ родния си градъ, на 13 год. възрасть дошелъ въ Пловдивъ при вуйчо си Стоянъ чорбаджи и следвалъ 2 години въ гръцко училище, следъ това билъ пратенъ въ Атина, дето завършилъ гимназия. Тамъ Чомаковъ билъ съученикъ на Илариона Макариополски и братя Мишайкови (единиятъ отпосле Пловдивски митрополитъ Па-

et nommé métropolite bulgare de Vélès. En 1875, il fut appelé comme membre du S-t Synode à Constantinople, mais, tombé malade, il vint se reposer et rétablir sa santé au monastère „S-te Nédèlia“ d'Arapovo, près de Stanimaka, où il s'éteignit. Grand patriote et religieux exemplaire, il a beaucoup mérité de Plovdiv et son diocèse et de toute la nation bulgare, en géneral.

6 Le Père Cyrille Nektarief.

Né à Sopote en 1795, il meurt en 1870. Avant même le comнаретъ). Следъ това билъ пратенъ въ Италия, дето свършилъ по медицината въ Пиза и Флоренция, практикувалъ една година въ Парижъ и въ 1848 год. се връща въ Пловдивъ и става градски лѣкарь съ голѣмо влияние между всички граждани и турски власти. Поканенъ отъ гръцкия владика да държи речь на изпита при гръцкото училище, Чомаковъ смѣло казалъ, че училището и учението въ града има единъ недостатъкъ: ученицитѣ, които сѫ българчета, много бързо и лесно биха напреднали, ако се учеха на своя матеренъ езикъ—българския—намѣсто да губятъ времето си и учатъ на чуждъ тѣмъ езикъ — гръцки. Това е било първата изкра, хвърлена отъ Чомакова за народното пробуждане въ града, и борбата противъ гръцкия духовенъ гнетъ започнала. Презъ 1851 год. въ Пловдивъ вече имало 4 български училища, въздигнали се български черкви въ чисто български квартали Мараша и Каршияка и се обсебила и черквата Св. Богородица въ центра на града. Когато черковната разпря между Вселенската гръцка патриаршия и българския народъ влѣзла въ решителната си фаза, Чомаковъ билъ изпратенъ за представитель въ Цариградъ отъ страна на Пловдивската епархия и тамъ заелъ мѣсто въ първитѣ редове на народнитѣ борци, като цѣли 10 години упорито и достойно стоялъ на своя постъ. Следъ учредяването на Българската Екзархия Чомаковъ бива избранъ членъ въ екзархийския съветъ и назначенъ такъвъ и въ дър-

mencement de la lutte qui devait donner la liberté à l'Eglise bulgare, il était protosyncelle à l'archevêché grec à Plovdiv, mais il garda toujours un sens national inébranlable et nourrit le désir ardent de voir sa nation instruite, de la voir aussi secouer le joug spirituel du Phanar plongé dans les ténèbres. Chrétien exemplaire et homme d'église parfait, patriote en son vivant, le P. Cyrille donna les 2/3 de ses biens aux écoles de Sopote, de Karlovo, et de Plovdiv. Après sa mort, selon l'indication expresse de son testament, ce qu'il possédait fut distribué aux écoles, ou aux monastères. C'est ainsi que le P. Cyrille Nektarief est un des bienfaiteurs les plus marquants du réveil bulgare et des écoles nationales de Plovdiv et de tout le diocèse.

7. Le prêtre Zlatan.

Il fut d'abord professeur en ville; ordonné ensuite prêtre à Karchyaka (Philippovo), il commença à célébrer à l'église en bulgare.

C'est un des excitateurs et des lutteurs nationaux les plus énergiques et les plus courageux contre l'évêque et le clergé grecs en ville, qui s'efforçaient de toute manière à empêcher l'introduction et l'emploi de la langue bulgare dans les écoles et les églises. Le prêtre Zlatan fut le premier président du premier comité ecclésiastique diocésain, qui, après l'écartement du métropolite Paissy, prit la direction des affaires religieuses en ville et dans le diocèse Après la constitution de l'Exarchat bulgare, le prêtre Zlatan fut ordonné évêque et nommé métropolite de Slivène, sous

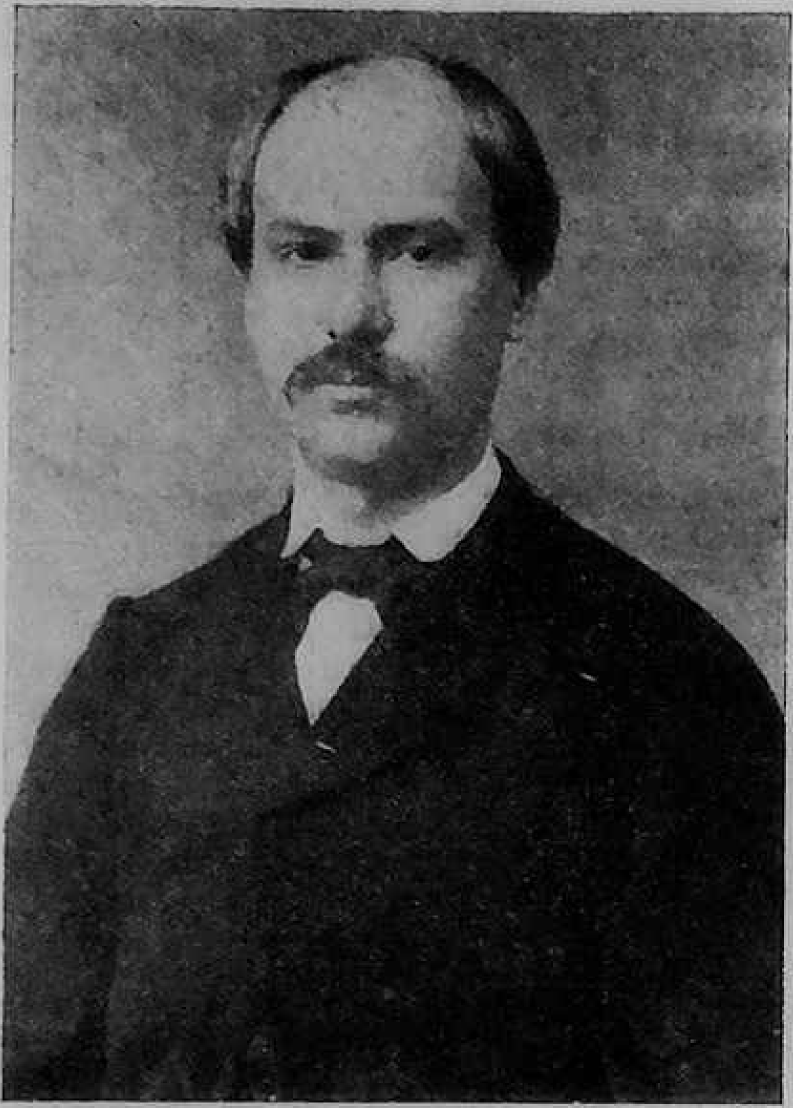

77 — Найденъ Герозъ — Naïden Guérof.

жавния съветъ. Следъ освобождението той се завръща въ Пловдивъ, дето му повѣрили длъжностьта санитаренъ началникъ на областьта и депутатъ въ Областното събрание. Следъ Съединението презъ 1887 год. бива Министъръ на Народното просвѣщение и следъ тоза народенъ представитель въ V и VI Обикновено Народно събрание. За голѣмитѣ му заслуги къмъ народа ни му била отпусната 6000 лева народна годишна пенсия. Д-ръ Чомаловъ обладавалъ твърда воля, прозор-

le nom de M-gr Séraphim. Il a aussi de grands mérites en qualité de littérateur.

8. Le prêtre Gantcho.

Ce fut le premier prêtre en ville qui commença à célébrer les offices à l'eglise en langue bulgare, sans crainte de son chef religieux, le métropolite grec.

Il était connu parmi la popilation citadine sous le nom de „Pope Tchenguel", à cause de son esprit de patriotisme ardent et sa volonté ferme.

ливъ умъ, политически тактъ и пламенно родолюбие. Той е много държалъ, щото българскиятъ народъ въ новия си политически животъ да се не вдава на сантименталность и чувства, за да може да пази своята пълна независимость и да бѫде осигурено неговото политическо сѫществуване.

28. Найденъ Геровъ.

Роденъ е въ Копривщица на 23/8 мартъ, 1823 год., а починалъ на 9/22 септемврий, 1900 год., въ Пловдивъ. Началното си образование е получилъ въ родния си градъ при баща си учитель Геро Мушекъ, а следъ това въ Пловдивъ. На 16 годишна възрасть Геровъ отишелъ въ Одеса, дето свършилъ гимназията и прочутия тогава Ришелевски лицей, превърнатъ отпосле въ Новоросийски университетъ. Презъ 1846 год. той се завърналъ въ България и станалъ учитель първо въ Копривщица, а следъ това въ Пловдивъ, дето открилъ първото по новъ строй тогава българско училище. Следъ Кримската война Геровъ билъ назначенъ като пръвъ руски вицеконсулъ въ Пловдивъ, и като такъвъ той е допринесълъ голѣми заслуги за пробуждането и закрепването на българския народъ и неговото духовно-черковно и политическо освобождение. Отъ ранни години той се предава и на книжовна дейность, главно да събира народното езиково богатство, което издава въ петь томове голѣмъ речникъ, съдържащъ 70,000 думи и десетина хиляди послови-

9. Père Dominique Marteletti.

10. M-gr André Canova.

11. M-gr François Reynaudi

Portant toujours la soutane blanche, Père Marteletti est connu et rappelé aujourd'hui encore parmi les citoyens de notre ville, sous le nom de „Béliat Domine“ (le Père Blanc)- Il est né en Italie, en 1810, et vint de Constantinople à Plovdiv, en 1855, en qualité de chef musicien de l'église catholique; il mourut et fut enterré en ville, en 1866. C'est le fondateur, à Plovdiv, de la musique religieuse et du chant choral accompagné d'orchestre. Personne, unique encore en ville ayant fait des études de médecine, il offrait gratuitement sa science médicale à tous ceux qui avaient recours à lui.

Le Père André Canova est aussi né en Italie, en 1806; il vint à Plovdiv, en 1841, et y mourut en 1866. Il fonda, en 1863, les écoles primaires de „S-t André“ et „S-t Joseph“ où fut donnée aux enfants l'instruction en langue bulgare aussi; c'est lui encore qui fit construire, en 1861, l'église „S-t Louis“ en ville.

Le Père François Reynaudi, italien encore d'origine, est né en 1808; il vint à Plovdiv en 1841, et y mourut en 1883. Il fut d'abord vicaire général et, après la mort de M-gr Canova, il fut ordonné évêque. En 1872, il ouvrit un orphelinat en ville; pendant l'insurrection de la Sredna Gora, comme aussi pendant la guerre russo-turque, il sauva de l'échafaud et de la prison beaucoup de Bulgares. Il fut aussi, en 1879, le ци и изречения. Изобщо, Геровиятъ трезвенъ умъ и неговата обширна и неуморна повече отъ ½ вѣкъ дейность и като политически, общественъ и народенъ деецъ най-ярко изпъква въ неговия Архивъ, отъ който Българската Академия на наукитѣ до сега е издала 2 голѣми тома.

29. **Иоакимъ Груевъ.**

Роденъ е на 9/21 септемврий 1928 год., въ гр. Копривщица, а е починалъ на 1/14 августъ, 1912 год., въ Пловдивъ. Въ детинството си се е училъ по новата взаимна метода, въведена тогава въ Копривщенското българско училище отъ Неофита Рилски, а следъ това баща му го завелъ въ Пловдивъ, дето следвалъ близо 3 години въ гръцкото училище. Презъ 1847—1848 години Груевъ пакъ се върналъ въ родния си градецъ и се училъ при Найденъ Геровъ, който току-що билъ се завърналъ отъ Русия. Отъ 1848 до 1856 г. той учителствувалъ въ Копривщица, а до 1868 г. въ Пловдивъ. Природно надаренъ съ здравъ разумъ, възприемчивость и постоянство Груевъ добилъ чрезъ самообразованието си това, което училището и времето тогава не можели да му дадатъ. Владеещъ добре турски и френски езици, той билъ назначенъ отъ турското правителство за моавинъ (помощникъ) на пловдивския мютесарифъ (окрѫженъ управитель). Борбата между българския народъ и Вселенската гръцка патриаршия била вече започната, и Груевъ взелъ живо участие въ нея и

premier président de l'Assemblée Régionale de la Roumelie Orientale nouvellement constituée.

Ce furent donc des religieux catholiques, des philanthropes de haute instruction et à l'âme noble, qui, voyant le joug opressant spirituel exercé par le clergé grec sur les Bulgares, aidèrent ces derniers dans leur éveil et leur relèvement national. Ils avaient appris la langue bulgare et prêchèrent et écrirent en bulgare, (au moyen de caractères tantôt cyrilliques tantôt latins) leurs conférences et leurs sermons. Le clergé du Phanar a persécuté et calomnié plus d'une fois aussi nobles gens, auprès des ces autorités turques. Grands sont donc les mérites de ces personnes éminentes: la ville et le diocèse de Plovdiv, ainsi que le peuple bulgare tout entier, leur doivent leur vénération et leur hommage.

12, 13 **Les Frères Thodorof Tchaleukof: Golémi Veulko, Golémi Stoïan et Tchorbadji Nédéliou.**

Les Turcs leur décernaient le titre de „tchorbadji". Velko est né vers 1765 et mort le 4/16 octobre 1850. Par son influence, Golémi Veulko sauva beaucoup de citoyens notables de Plovdiv, au temps de l'insurrection grecque, en 1821. Ce sont les premiers promoteurs et défenseurs du bulgarisme à Plovdiv et dans le diocèse; ce sont eux encore qui les premiers menèrent ouvertement la lutte contre le clergé grec, pendant la première moitié du XIX-e siècle. Ils ont fait bâtir, à leurs propres frais, les premières églises bulgares en ville: „S-t Georges", en 1847, au quartier de Marache et „S-t Jean de развилъ голѣма и всестранна дейность, както въ духовното ни освобождение отъ фанариотитѣ, тъй и въ пробуждането, закрепването и просвѣтата на народа ни. Груевъ е, може се каза, създательтъ и душата на Пловдивската българска община, която станала центъръ и мощенъ крепитель и будитель на българитѣ въ цѣла Тракия. Презъ време на Срѣдногорското възстание той билъ наклеветенъ отъ гърцитѣ, заловенъ отъ турскитѣ власти, спасенъ отъ бѣсилка, благодарение на амнистията, и изпратенъ на заточение въ Бруса, обаче, по застѫпничеството на влиятелнитѣ цариградски българи (Г. Стояновичъ и д-ръ Ст. Чомаковъ) билъ оставенъ въ Цариградъ. Следъ освобождението Груевъ се завърналъ въ Пловдивъ, взелъ участие въ устройството на новосъздадената въ Берлинския договоръ автономна область Източна Румелия, като му повѣрявали разни високи длъжности, а на 20/2 юни, 1879 год., билъ назначенъ директоръ (Министъръ на Народното просвѣщение) и като такъвъ той поставилъ първитѣ основи на учебното дѣло въ областьта. Вънъ отъ своята народополезна учителска и обществена дейность, Йоакимъ Груевъ е билъ и педагогъ, и книжовникъ. Неговитѣ учебници, шестгодишното издание на Дановия календарь-лѣтоструй и др. общеобразователни книги и статии сѫ принесли голѣми услуги и подтикнали много напредъ българскитѣ училища и българската просвѣта презъ втората половина на миналия XIX вѣкъ.

Rilo" au quartier de Karchyaka. Sur leur désir et par leur influence, on commença à célébrer les offices religieux à l'église et à instruire les enfants dans les écoles de Plovdiv et du diocèse en langue bulgare.

14, 15 **Les frères Veulko et Stoïan Kourtovitch.**

Il ont été surnommés Malki Veulko et Malki Stoian. Ils furent de grands commerçants et d'ardents patriotes de Plovdiv. Ils ont été les coopérateurs et les amis intimes des Tchaleukof, dans toutes les entreprises d'utilité nationale; et ils furent également respectés et obéis par tous les citoyens et par les chefs politiques turcs. Ce furent enfin de grands constucteurs d'églises et d' écoles au XIX-e siècle.

16, 17 **Nicolas et Athanase Veulkof Kourtovitch.**

Ils ont fait leurs études à Paris et ont été de grands patriotes et d'ardents coopérateurs de Tchomakof, de Guérof et de Joachim Grouef. dans la lutte contre les phanariotes.

Leur tuteur fut Constantin Raïnof qui occupa alors la charge de conseiller auprès de l'agence serbe à Constantinople et qui, mettant à l'œuvre sa jurisprudence et sa situation influente, travailla aussi, beaucoup, en vue de la solution de la question religieuse.

16, 17, 18, 19. **Les Frères Christo, Eustrate Dimitri, et Stéphan Guéchof.**

Nés à Karlovo ils s'établirent, dans la suite, à Plovdiv. Grands commerçants, ils furent aussi les

30. Христо Г. Дановъ.

Роденъ е на 27/10 августъ, 1828 год. въ Клисура, а е починалъ на 11/24 декемврий, 1911 год. въ Пловдивъ. Училъ се въ килийно училище въ Клисура, а следъ това въ Панагюрище и Копривщица, дето му билъ съученикъ Любенъ Каравеловъ. Умствено надаренъ природно, съ кристална благородна душа, съ пламенно родолюбие и съсъ силна воля и постоянство, Дановъ отъ младини започналъ учителството и наредъ съ това отварялъ безплатни вечерни и празднични училища, за да учи на българско четмо и писмо и възрастнитѣ. Презъ 1855 год. той издалъ и първата си книжка — календарче „Старопланинче“, а следъ това и разни учебници и други книги, между които и твърде полезния и съ разнообразно четиво ежегодникъ „Лѣтоструй“. Въ 1858 год. открилъ въ Пловдивъ съ клонове въ Русе и Велесъ първата българска книжарница, а по-после основалъ и най-модерната българска печатница. Дановъ е първиятъ български издатель, който съ неуморната си повече отъ половинъ вѣкъ дейностъ е принесълъ най-голѣма услуга на народната ни книжнина, а най-вече на училищата. Тъй скромниятъ и безкрайно трудолюбивъ дѣдо Дановъ е билъ единъ видъ безплатенъ и негласенъ Министъръ на Народната просвѣта въ турско време. Следъ освобождението той билъ избранъ отъ Панагюрище депутатъ въ Областното събрание, а презъ 1896 год. и кметъ на

coopérateurs inséparables des Tchaleukof et des Kourtovitch dans toutes les entreprises d'utilité nationale; ils furent enfin de grands patriotes et d'illustres défenseurs et bienfaiteurs des premières écoles bulgares en ville.

20, 21 Athanase et Nicolas Veulkovitch.

Fils de Malki Veulko, ils furent de notables citoyens-commerçants de Plovdiv des patriotes enflammés et des contemporains et coopérateurs du D-r Tchomakof et des autres combattants dans la lutte au sujet de la question religieuse.

22. Georgiaky Bey Tchaleukof.

Fils de Golémi Stoïan Tchaleukof, il est né en 1822, à Constatinople.

Haut dignitaire turc, membre du conseil d'état, il aida beaucoup, par son influence et sa situation importante, au réveil politique et á l'indépendance religieuse du peuple bulgare.

23. Saltcho I. Tchomakof.

Né à la fin du XVIII e s. à Koprivtchiza, décédé à Plovdiv vers 1883. Il fait partie de la vieille famille illustre des Tchaleucof à laquelle le gouvernement ottoman confiait la perception de l'imdôt sur les moutons en Turquie d'Europe. Saltcho n'était d'abord que surveillant chez les Tchaleukof qui l'envoyaient dans la Bulgarie du Nord, en Macédoine et en Thessalie. Plus tard cependant il se mit lui-même à racheter l'impôt dans certains endroits. De sorte que peu à peu il se fit une situation et gagna toute la confiance du

Пловдивъ, като е оставилъ неизличими спомени отъ своята идейна безкористна дейность. На него се дължи и залесяването на Пловдивскитѣ тепета.

31. Константинъ х. Калчевъ.

Роденъ е въ Пловдивъ и е завършилъ съ отличие американския Робертъ Колежъ въ Цариградъ. Завърналъ се преди освобождението въ родния си градъ, той всецѣло се предалъ въ служба на народа си. Ревностенъ и полезенъ членъ на Пловдивското читалище за просвѣтата на съгражданитѣ си, Калчевъ става деятеленъ членъ и на революционния комитетъ въ града и окржга и дописникъ на мѣродавни английски вестници. Следъ потушаване на възстанието въ 1876 година Калчевъ билъ хвърленъ въ тъмницата и осжденъ на смърть, отъ която се спасилъ по застжпничеството на американското посолство въ Цариградъ. Презъ време на руско-турската война той наново билъ затворенъ и само по една случайность втори пжть се избавилъ отъ смъртьта.

Следъ освобождението Калчевъ е пакъ въ първитѣ редове по устройството на освободенитѣ земи. Той бива избранъ за пръвъ делегатъ въ народнитѣ събрания въ Търново, и при отдѣлянето на Източна Румелия той взема живо участие въ образуването на гимнастическитѣ дружества, които изиграли голѣма роля тогава въ сждбинитѣ на България. Следъ това Калчевъ става поддиректоръ на финанситѣ въ Източна Руме-

gouvernement ottoman et des beys turcs auprès desquels il avait une grande influence.

Les bulgares de Plovdiv et du diocèse de cette ville étaient fortement opprimés par le clergé du Phanar qui avait tous les privilèges et toute l'autorité, ainsi que par ses quelques agents — des grecs parvenus ou conseillers des évêques grecs de Plovdiv. Le sentiment patriotique et le caractère noble de Saltcho en souffraient énormément Aussi, bien que, malgré sa volonté d'ailleurs, une de ses filles se fût mariée au frère de Gumucheguérdan — le grec le plus puissant de la ville à cette époque — se déclara-t il l'adversaire le plus hardi du joug spirituel grec, pour défendre ses compatriotes malheureux. Présenté par les grecs, par l'évêque et par le patriarcat de Constantinople comme traitre et comme un ennemi dangereux pour l'Etat ottoman, Saltcho lutta plusieurs années et réussit enfin à faire partir de Plovdiv le calomniateur phanariote. Saltcho et son oncle maternel, le notable Stoian Tchaleukof furent les premiers promoteurs et les premiers défenseurs des bulgares à Plovdiv; ce sont eux qui s'occupèrent surtout d'ouvrir des écoles bulgares et de former des bulgares instruits parmi leurs compatriotes, pour qu'is continuent l'œuvre de l'éveil et de la libération des bulgares.

Le Dr Stoyan Tchomakof.

Né en 1817 à Koprivchtiza, morle 23 4 décembre 1893 à Plovdiv. Il fréquenta le „Kiliïno outchilitchte"*) de sa ville natale et à l'âge de 13 ans se rendit à Plovлия, подпредседатель на Областното Събрание и членъ въ Постоянния Комитетъ. Единъ отъ дейцитѣ на Съединението, той като доброволецъ взема участие въ сръбско българската война. Следъ това бива изпратенъ съсъ Стоилова и Грекова да посетятъ европейскитѣ столици и защитятъ правàта на България въ ония тежки времена. Той се срѣща съ знаменити европейски държавници и държи публични речи въ Лондонъ и други градове. Презъ 1895 год. Калчевъ бива избранъ и съ Диамандиева наново споходва нѣкои държавни мѫже за уреждане сѫдбата на злочеста Македоня. Той е избиранъ нѣколко пѫти и за народенъ представитель въ обикновенитѣ и велики народни събрания, дето речитѣ му по финансови въпроси и други мѣроприятия винаги сѫ били полезни за страната. Неговото участие въ обществения животъ е голѣмо. Той е избиранъ за председатель на поборнически, опълченски и други събрания, на разни комитети, благотворителни, просвѣтни и културни начинания и др. под. Въ разни вестници и списания, както и въ отдѣлни брошури, Калчевъ съ голѣма вещина, знание и логика е разглеждалъ и напѫтвалъ въ правилно схващане разни общенародни и политико-економически въпроси.

---

*) Ecole paroissiale.

Г-нъ Калчевъ не е чуждъ и въ благотворителното дѣло. Той е построилъ хубава и удобна сграда за прогимназия въ гр. Троянъ, отдето произхожда неговия родъ. Образувалъ е тамъ нѣколко парични фонда, отъ лихвитѣ на които да се да-

div auprès de son oncle, le notable Stoyan, pour continuer durant 2 années ses études à l'école grecque, après quoi il fut envoyé à Athènes où il termina ses études dans un gymnase. Tchomakof fut condisciple d'Hilarion Makariopolski et des frères Michaïkof (dont l'un devint plus tard le métropolite Panarete de Plovdiv). Nous le voyons ensuite aller en Itaile pour suivre les cours de médecine à Pise et à Florence. Et après avoir exercé un an sa profession à Paris, il revient en 1848 à Plovdiv comme medecin de la ville, jouissant d'une grande influence au milieu de tous les habitants et auprès des autorités turques Invité par l'évêque grec à faire un discours à l'école grecque au moment des examens, Tchomakof eut l'audace de dire que l'école et l'enseignement donné dans la ville avaient un défaut: que les élèves d'origine bulgare feraient de très rapides progrès s'ils étudiaient en leur langue maternelle — le bulgare — au lieu de perdre leur temps à faire des études en une langue qui leur est étrangère—le grec. Ces paroles hardies furent comme la première étincelle lancée par Tchomakof qui embrasa l'éveil national dans la ville et la lutte contre l'oppression spirituelle grecque commença. En 1851 il y avait déjà 4 écoles bulgares à Plovdiv, on érigea des églises bulgares dans les quartiers tout à fait bulgares de Marache et de Karchiaka et on s'appropria l'église de la „S te Vierge" au centre de la ville. Lorsque la lutte ecclésiastique entre le patriarchat œcuménique grec et la nation bulgare entra dans sa phase décisive-Tchomakof fut envoyé à Constant ватъ награди на отличили се въ дейностьта си учители и въ успѣхъ и поведение ученици. Въ Пловдивъ е подарилъ голѣма сграда съ отдѣленъ паричень фондъ за издържане старопиталъ.

Така тоя просвѣтенъ родолюбецъ е вземалъ и взема непрекѫснато повече отъ $^1/_3$ вѣкъ широко, народополезно и безкористно участие във всички прояви на българския националенъ, политико-економически, обществено културенъ и държавенъ животъ.

32. Атанасъ Д. Самоковецъ.

Роденъ е въ 1831 год. въ Самоковъ, а е починалъ въ Пловдивъ въ 1904 г, Дошълъ е 12 год. момче, чиракувалъ и craналъ състоятеленъ търговецъ—абаджия, а отъ 1887 г. напосле билъ и банкеринъ. Ползувалъ се съ добро име въ града и епархията и вземалъ участие въ националнитѣ борби на народа си. За своето родолюбие и безкористие той е билъ избиранъ за членъ въ Пловдивската българска община, черковнитѣ и еснафски настоятелства, па е билъ членъ и въ междлиша — окрѫжния съветъ при мютесарифина. Презъ руско турската война, наклеветенъ отъ гърцитѣ, е лежалъ 6 месеца въ затвора. Следъ завземането града отъ рускитѣ войски билъ 6 масеца първия кметъ по назначение въ Пловдивъ, а следъ това членъ въ учредения въ Изт. Румелия сѫдъ. Атанасъ Самоковецъ е и единъ отъ основателитѣ на сегашната държавна болница.

tinople pour représenter le diocèse de Plovdiv. Là, il prit place au premier rang parmi nos combattants nationaux et garda son poste 18 années durant avec une ténacité et une dignité qui lui étaient propres. Après l'organisation de l'Exarchat bulgare, Tchomakof fut élu membre au Conseil de l'Exarcht ainsi qu'au Conseil d'Etat. Une fois la Bulgarie devenue libre, il revint à Plovdiv, où on lui confia la charge de chef sanitaire de la province et celle de député à l'Assemblée provinciale. Après l'union des deux Bulgarie, il fut Ministre de l'Instruction Publique en 1887, puis député à la V-e et VI-e Assemblée Nationale ordinaire. Pour récompenser ses grands services rendus à notre nation, on lui accorda une pension annuelle de 6000 lévas. Le d-r Tchomakof possédait une volonté ferme, une intelligence sagace, il avait du tact en matière politique et un grand attachement à sa patrie Il tenait beaucoup à ce que le peuple bulgare ne se livrât point dans sa nouvelle vie politique à la sentimentalité afin de pouvoir garder son indépendance compléte et afin d'assurer son existence politique.

Naïden Guérof.

Né à Koprivtchitza le 23 8 mars 1823, mort le 9|22 septembre 1900 à Plovdiv. Il reçut son instruction primaire dans sa ville natale, auprès de son père, le maitre d'école Hadji Guéro Mouchek, puis à Plovdiv. A l'âge de 16 ans, Guérof partit pour Odessa où il suivit les cours d'un gymnase et ceux du lycée Richelieu bien connu à cette époque, transformé plus tard en Université —

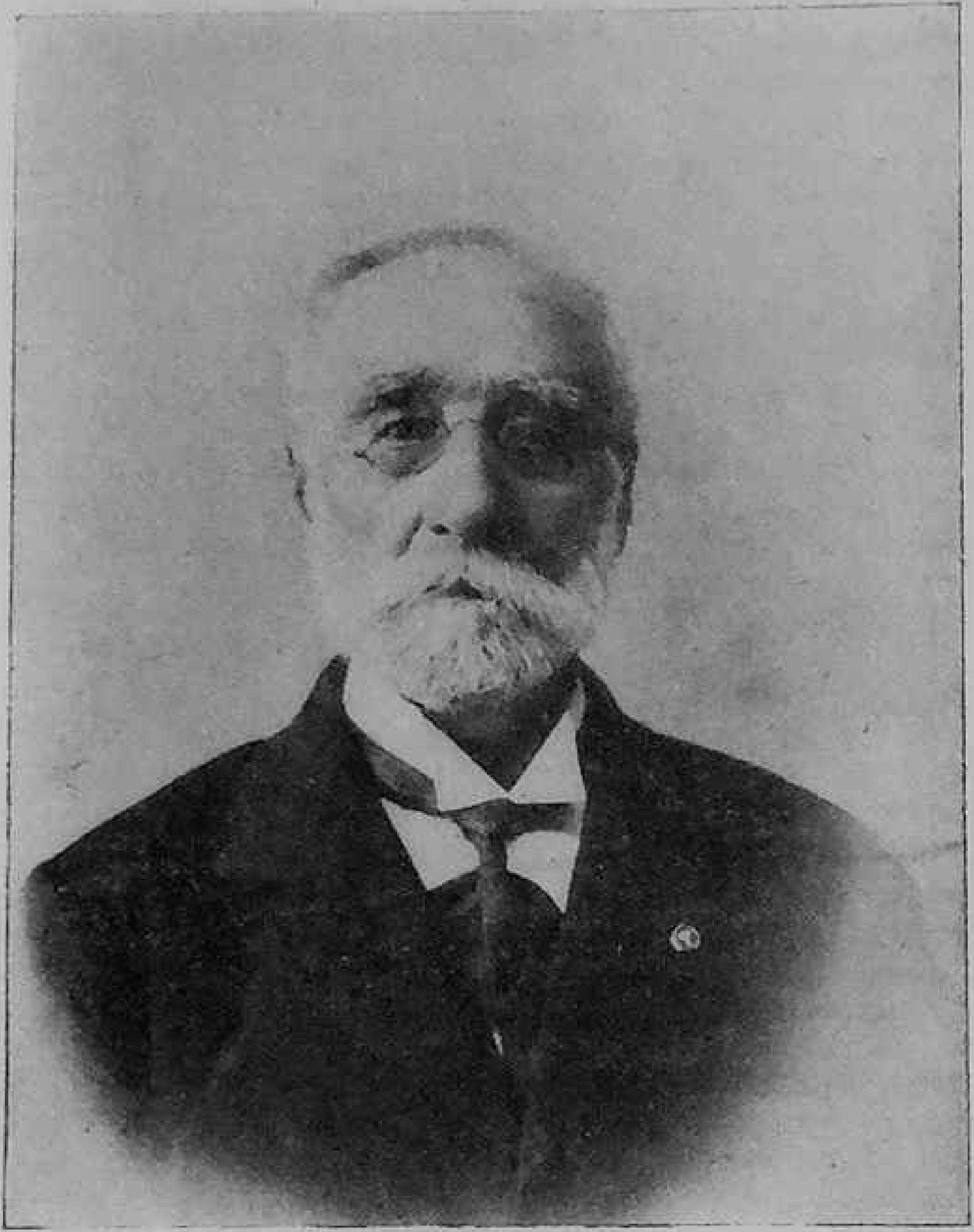

78. — Иоакимъ Груевъ.— Ioachim Grouef.

33. Иванъ Евстратиевъ Гешовъ.

Роденъ е презъ 1849 год. въ Пловдивъ, а починалъ презъ 1925 год. въ София. Единъ отъ първитѣ български държавни мѫже, виденъ финансистъ, публицистъ и книжовникъ. Завършилъ образованието си въ Англия и се завърналъ въ Пловдивъ презъ 1872 год. Взелъ е

„La nouvelle Russie.“ En 1846 il revint en Bulgarie, devint maître d'école d'abord à Koprivtchitza, puis à Plovdiv où il ouvrit la première école organisée d'après une nouvelle méthode. Après la guerre de Crimée il fut nommé premier vice-consul à Plovdiv et contribua comme tel à l'éveil et à l'affermissement du peuple bulgare ainsi qu'à sa liberté au point de vue ecclésiastique et politique.

живо участие въ българското просвѣтно и обществено дѣло въ града и епархията. Презъ времето на Срѣдногорското възстание Гешовъ заедно съ Калчева пращали въ английския печатъ сведения за турскитѣ звѣрства. Затворенъ и осѫденъ на смърть отъ турското правителство, билъ оставенъ живъ по застѫпничеството на английското правителство. Следъ освобождението той заелъ първо мѣсто въ устройството на И. Румелия, а отъ 1883 г. той се установилъ въ София, дето продължилъ своята политическа и обществена деиность.

34. Константинъ Геровъ.

Братъ на Найденъ Геровъ, учитель въ Пловдивъ и съ заслуги народенъ будитель и деецъ.

35. Д-ръ Константинъ Стоиловъ.

Роденъ е въ Пловдивъ въ 1853 г., а починалъ въ София въ 1901 год. До освобождението той продължавалъ образованието си въ Робертъ Колежъ въ Цариградъ и въ Лайпцигъ и зелъ живо участие въ устройството на освободенитѣ земи. Единъ отъ първитѣ български държавници, безкористенъ родолюбецъ, вещъ законодатель и даровитъ ораторъ.

36. Димитъръ В. Манчовъ.

Роденъ е въ Батакъ и още моме дошълъ въ Пловдивъ. Книжовникъ, педагогъ, печатарь и книгоиздатель, той много за-

De bonne heure il se consacra aussi à une activité littéraire féconde: il recueillit principalement les richesses linguistiques de son peuple, qu'il livra au public en un dictionnaire de 5 gros volumes, contenant 70,000 mots et une dizaine de mille de proverbes et d'expressions. L'esprit réfléchi de Guérof et son activité vaste et infatigable de plus d'un demi siécle d'homme politique, social et national se manifestent de la façon la plus évidente dans ses Archives, dont l'Académie des Sciences bulgares a publié jusqu'ici 2 gros tomes.

26 Joachim Grouef.

Né à Koprivtchitza le 9 21 septembre 1828, mort à Plovdiv le 1 14 août 1912. A l'école bulgare de Koprivtchitza il suivit la nouvelle méthode mutuelle introduite par Néophyte Rilsky. Conduit ensuite par son père à Plovdiv il y fréquenta prés de 3 ans l'école grecque. En 1847—48 Guérof revint dans sa ville natale pour étudier auprés de Naïden Grouef qui venait de rentrer de Russie. De 1848 à 1856 il fut maître d'école à Koprivchtiza, puis à Plovdiv jusqu'en 1868. Doué d'une forte intelligence, d'une haute capacité et de persévérance, Grouef acquit par son autodidaxie tout ce que les écoles et le temps ne pouvaient alors lui fournir. Possédant à la perfection le turc et le français il fut nommé par le gouvernement turc adjoint au préfet de Plovdiv.

La lutte entre le peuple bulgare et le Patriarcat Œcuménique ayant déjà commencé, Grouef y prit une part trés active en développant en même temps un peu partout une grande activité, soit

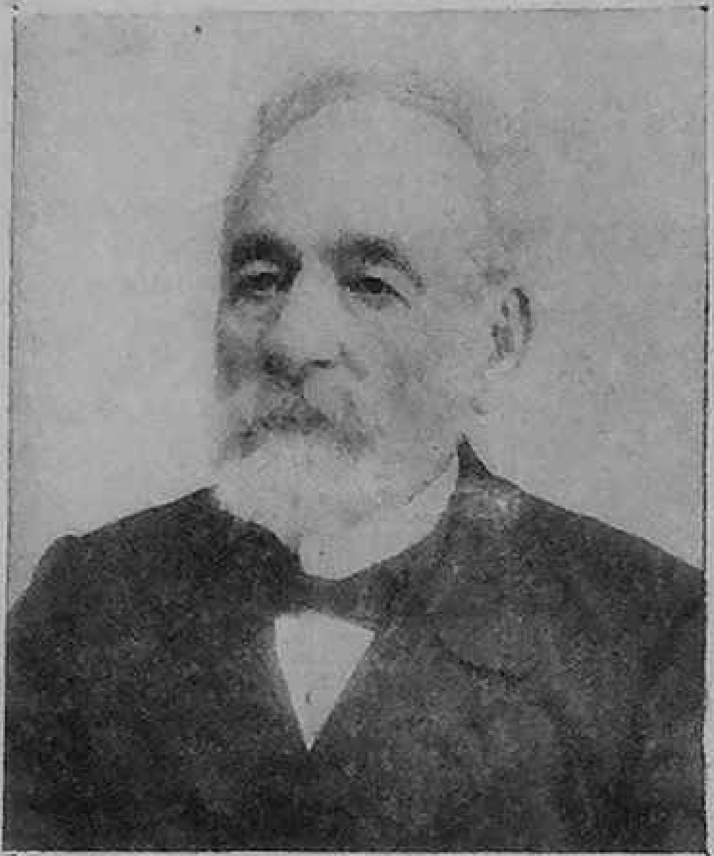

79. — Христо Г. Дановъ — Christo G. Danof.

служилъ съ учебницитѣ си на българското училище и на народното пробуждане.

37. Иванъ Найденовъ.

Роденъ е презъ 1834 г. въ Казанлъкъ, а починалъ въ Пловдивъ въ 1910 г. Следъ Кримската война учителствувалъ въ българското училище на Фенеръ въ Цариградъ, писалъ и издавалъ вестници и следъ учредяването на Българската Екзархия билъ на служба при екзарха. Следъ освобождението се установилъ въ Пловдивъ и заемалъ разни длъжности: окржженъ управитель и помощникъ кметъ. Билъ за нѣколко години управитель

pour notre émancipation spirituelle du Phanar, soit pour le réveil, l'affermissement et l'instruction de notre peuple. On peut dire que Grouef fut le créateur et l'âme de la communauté bulgare à Plovdiv qui devint le centre, le soutien et le premoteur puissant des bulgares de la Thrace entière. Calomnié par les grecs pendant l'insurrection de la Sredna-Gora et saisi par les autorités turques, il échappa à la pendaison, grâce à l'amnistie qui survint et fut envoyé en exil à Brousse. Mais, sur l'intervention de certains bulgares influents de Constantinople (M·r Stoyanovitch et le D·r St. Tchomakof) il fut laissé à Constantinople. Après la libération de la Bulgarie, Grouef revint à Plovdiv, prit part à l'organisation de la и на българскитѣ училища въ Одринъ.

38. Димитъръ Каратопраклията.

Виденъ търговецъ въ Пловдивъ, безкористенъ родолюбецъ и членъ въ българската община въ града преди и после освобождението. Вземалъ е усърдно участие във всички народни борби и дѣла въ града и епархията.

39. Костаки Пѣевъ.

Роденъ е въ 1843 год. и починалъ въ 1920 г. въ Пловдивъ. Той е синъ на пловдивския търговецъ родолюбецъ дѣдо Пѣю кожухарътъ отъ с. Бѣлоземъ. Въ пробуждането и въздигането на българщината въ Пловдивъ К. Пѣевъ е зелъ живо участие. Той е единъ отъ основателитѣ на първото българско взаимно спомагателно дружество „Пчела", на което е билъ и касиеръ. Наклеветянъ отъ гърцитѣ, Пѣевъ на два пѫти е билъ хвърлянъ въ затвора. Следъ освобождението той е първиятъ по изборъ отъ гражданството Пловдивски градски кметъ, по-после общински съветникъ и два пѫти избиранъ за народенъ представитель въ Н. Събрание. Като търговецъ, К. Пѣевъ се е ползувалъ съ голѣма почить за своята честность, точность и благъ характеръ. Билъ е дълго време председатель на Търг. Инд. камара въ града и е обявенъ за почетенъ неинъ председатель. Той съ Набодкова е основательтъ и

Roumélie Orientale, province autonome nouvellement créée au traité de Berlin, en occupant diverses hautes fonctions et le 20/2 juin 1879 il fut nommé directeur (ministre) de l'instruction publique; il posa en ce moment les fondements de l'œuvre scolaire dans cette province. Son activité si utile au peuple bulgare, Grouef la développa non seulement à l'école et dans la société, mais encore dans le champ de la pédagogie et de la littérature. Ses manuels le calendrier — „Létostrouï" de Danof édité 6 annéées durant et tant d'autres livres ou articles si instructifs pour tous, ont rendu d'immenses services et ont fait grandement progresser les écoles bulgares et l'instruction en Bulgarie pendant la seconde moitié du XIX-e siècle.

27. Christo G Danof.

Né à Klissoura le 27/10 août 1828, il meurt le 11/24 décembre 1911 à Plovdiv. Il fréquenta d'abord à Klissoura le „kiliino outchilichté"*) puis les écoles de Panagurichté et de Koprivtchiza où il eut pour condisciple Luben Karavelof. Eminemment intelligent, doué d'une volonté ferme et d'une persévérance tenace encore jeune, Danof se consacra à l'œuvre de l'éducation, organisant en même temps gratuitement des cours du soir ou les jours de fête pour enseigner aux adultes la lecture et l'écriture bulgares. En 1855 il publia sa première brochure-caна първата българска сапунена фабрика „Родопска пчела“.

---

*) De „Kilia", cellule et de „Outchilichté", école, car les moines furent les premiers à réunir quelques enfants dans leur cellule pour leur enseigner les éléments de la lecture ou de l'écriture.

40. Лука Павловъ.

Роденъ въ 1828 г. въ Пирдопъ, а починалъ въ 1884 г. въ София. Възпитаникъ на Найденъ Геровъ, презъ време на Кримската война е билъ първиятъ български учитель въ пловдивския кварталъ Мараша и пѣвецъ по българо-славянски въ черквата Св Георги. Наклеветенъ и подгоненъ отъ гърцитѣ, Павловъ избѣгалъ въ Сърбия, а следъ малко станалъ учитель въ гр. Видинъ. Презъ 1858 год. той е издалъ за пръвъ пжть ликоветѣ на Св. Кирилъ и Методий. Следъ освобождението на два пжти е билъ избранъ за народенъ представитель отъ Пирдопската околия.

41. Илия Кръстевъ Калевъ.

Роденъ е въ Панагюрище презъ 1844 г. и въ 1863 г дошълъ въ Пловдивъ при вуйчо си архимандритъ Дамаскинъ. Училъ се при Иоакимъ Груевъ въ българското класно училище и до 1872 г. билъ счетоводитель-секретарь въ търговската кжща на Братия Гешови. Запозналъ се съ Левски, Калевъ съ 9 свои другари основали първата съзаклятническа група, която въ последствие пораснала съ нови 30 на души и образували първия революционенъ комитетъ въ града. Калевъ е взелъ живо участие и въ борбитѣ съ фанариотитѣ. Той е първиятъ членъ—касиеръ на Пловдивското читалище, което

lendrier „Staroplanintché“ et plus, tard divers manuels ou livres parmi lesquels il faut citer son annuaire si utile et plein de lectures variées, la „Letostrouï“. En 1858 on le voit ouvrir à Plovdiv avec des succursales à Roustchouk et à Vélès la première librairie bulgare et plus tard fonder une imprimerie bulgare des plus modernes. Danof est le premier publiciste bulgare qui, par son activité infatigable pendant plus d'un demi siècle, rendit le plus grand service à notre littérature nationale et principalement à nos écoles. Du temps des turcs, dédo (le vieux) Danof toujours modeste, toujours laborieux fut comme un Ministre d'Instruction Publique, mais non rétribué et inconnu de tous. Après la libération de la Bulgarie, il fut élu député à l'Assemblée Régionale par la ville de Panaguritchté et en 1896, il devint maire de Plovdiv laissant après lui d' inoubliables souvenirs de son idéale et intègre activité. C'est à lui qu' on doit le boisement des tépés de Plovdiv.

28. Constantin H. Kaltchef.

Il est né à Plovdiv et a terminé avec succès le collège américain d Constantinople (Collège de Robert). Retourné, avant la Libération, dans sa ville natale, il s'adonna corps et âme au service de son peuple. Membre ardent et utile du Salon de lecture de Plovdiv, poursuivant le but d'instruction de ses concitoyens, Kaltchef devint membre encore du comité révolutionnaire en ville et dans le département, et reporter de certains journaux anglais de grande autorité. Après l'apaisement de l'insurrection de 1876, Kaltchef fut jeиздържало три български училища въ града. Той е и единъ отъ основателитѣ на дружеството „Пчела“. Презъ Срѣднегорското възстание Калевъ е билъ въ Цариградъ, дето, преобледенъ като турско ефендие, приемалъ отъ австрийската поща пращанитѣ тайно отъ Конст. Калчевъ, Ив. Евст. Гешовъ, Ив. Ст. Гешовъ и Хр. Иличъ въ Пловдивъ сведения за турскитѣ звѣрства и отъ тамъ съ руската поща презъ Одеса отивали за европейския печатъ. Подозрѣнъ отъ турцитѣ презъ руско-турската война, Калевъ презъ Триестъ отишълъ във Виена, отдето следъ С. Стефанския миръ се завърналъ въ Пловдивъ. Тукъ му били повѣрявани разни видни длъжности въ новоустроената автономна область, като е билъ и членъ въ първия окржженъ съветъ. Освенъ заслугитѣ му като родолюбецъ — деецъ въ закрепване на българщината, Калевъ споредъ силитѣ си е и народенъ благодетель. Той прижнвѣ е подарилъ 80 хиляди лева — фондъ за просвѣтни цели въ родния си градъ Панагюрище и други 100 хиляди лева на разни благотворителни дружества въ града и училища въ околностьта (с. Марково и Коматево).

42. Стефанъ К. Салгънджиевъ.

Роденъ е презъ 1848 год. въ Стара-Загора, а е починалъ въ Пловдивъ въ 1910 год. Той е първиятъ уредникъ на първия българо турски вилеятски вестникъ „Селяникъ“ въ Солунъ и

té en prison et condamné à mort à laquelle il n'échappa que grâce à l'intercession de la légation américaine de Constantinople. Pendant la guerre russo-turque, il fut de nouveau emprisonné et échappa pour la seconde fois à la mort par un heureux hasard.

Après la Libération, Kaltchef est encore aux premiers rangs des organisateurs des terres libérées. Il fut élu premier délégué des Assemblées Nationales à Tirnovo; et, au temps de la séparation de la Roumélie Orientale, il prit une part active dans la formation des associations de gymnastique qui jouèrent alors un grand rôle dans les destinées de la Bulgarie. Après cela, Kaltchef devint sous-directeur les finances dans la Roumélie Orientale, vice-président de l'Assemblée Générale et membre du Comité Permanent. Un des promoteurs de l'Union, il prit part aussi, comme volontaire, à la guerre serbo-bulgare. Après quoi, il fut epvoyé, avec Stoilof et Grécof, visiter les capitales européennes et y défendre les droits de la Bulgarie, qui traversait alors de grandes crises politiques.

Il eut des entrevues avec des hommes d'état européens célèbres et fit des discours à Londres et en d'autres villes européennes. En 1895, Kaltchef fut de nouveau délégué, avec Diamandief, auprès de certains gouvernements d'Europe, pour y traiter et régler le destin de la malheureuse Macédoine. Il fut plusieurs fois élu député aux Assemblées ordinaires et extraordinaires nationales où ses discours, sur des questions financières et sur d'autres projets d'entreprises nationales, furent touоснователь на първата изборна българска община въ сжщия градъ. Той е открилъ и първото българско училище въ градъ Сересъ и първата българска община тамъ въ 1872 г. Сжщо е положилъ основата и на българската гимназия въ Одринъ. Следъ освобождението заемалъ разни длъжности въ Пловдивъ, между които и секретарь на Санитарната дирекция въ областьта и единъ отъ основателитѣ на държавната болница въ града. Отъ юношески години взелъ участие въ националнитѣ борби на народа си, Салгънджиевъ и като пловдивски гражданинъ има своитѣ заслу- къмъ града.

43. Стефанъ Дочевъ Дрѣнски.

Роденъ е въ гр. Троянъ къмъ 1845 год. и отъ малькъ дошълъ въ Пловдивъ, дето при Иоакимъ Груевъ завършилъ учението си Отъ ранни години той се отдалъ на търговия, като търгувалъ и съ разни видове оржжия. Къмъ края на 1875 г. се запозналъ съ Бенковски, който отъ името на тайния централенъ революционенъ комитетъ му възложилъ да доставя оржжия за предстоящето възстание. Дрѣнски извършвалъ твърде сржчно поржчкитѣ, каквито често пжти и не му бивали плащани. Той за тая цель на нѣколко пжти ходилъ въ Цариградъ, дето голѣмо съдействие въ дѣлото му указвалъ и Иванъ Г. Говедаровъ, български книжарь тогава тамъ. При потушаването на възстанието презъ 1876 г. Дрѣнски заедно

jours très utiles au pays. Sa participation à la vie sociale fut très grande. Il fut élu plus d'une fois, président de réunions de combatants politiques ou de vétérans, de divers comités ou associations de bienfaisance et d'instruction, d'entreprises culturelles et autres. Dans des journaux et des revues, comme aussi dans des brochures particulières, Kaltchef a traité et dirigé avec lucidité et beaucoup de tact, d'érudition et de logique, diverses questions politico-économiques et d'utilité nationale générale.

M-r Kaltchef n'est pas étranger non plus à l'œuvre de bienfaisance publique: il fit construire, à ses frais, une belle bâtisse accommodée à un progymnase dans la ville de Tioïan, lieu d'origine de sa famille; il y créa aussi plusieurs fonds d'argent dont les intérêts sont destinés à récompenser les professeurs et les élèves qui se distinguent soit par leur activité soit par leur succès. Il offrit à Plovdiv une grande bâtisse devant servir de logement et un fond d'argent devant pourvoir à l'entretien d'un orphelinat.

C'est ainsi que ce patriote très instruit prend incessamment, depuis plus d'un 1/2 siècle une part large, intègre et utile, à toutes les manifestations de la vie nationale bulgare: politico-économique, sociale, culturelle et gouvernementale.

29 Ivan Eustratief Guéchof.

Né en 1849 à Plovdiv, il est mort en 1925 à Sophia. C'est un des premiers hommes d'état bulgares et un grand financier. Il termina ses études en Angleterre et retourna à Plovdiv, en 1872. Il prit une part très active à l'œuсъ Иоакимъ Груевъ, Конст. х. Калчевъ, К. Пѣевъ и още много други граждани били хвърлени въ затвора, а него оковали и във вериги. Съ откупи и ходатайството на приятели и влиятелни турци билъ освободенъ, но на другата година презъ времето на руско-турската война наново билъ затворенъ и освободенъ чакъ при влизането на рускитѣ войски въ Пловдивъ, като наново си заловилъ търговията

Така Доѣнски, заедно съ участието си въ черковно училищнитѣ работи въ града, съ ревность и съ рискъ помагалъ и за политическото освобождение на народа си.

44. Христо В. Търневъ.

Роденъ е въ 1842 год., а е починалъ въ 1910 г. въ Пловдивъ. И той е питомецъ на Пловдивското българско класно училище. Търгувалъ е съ баща си и имали ханъ въ Филипово (Каршияка) на пжтя за Срѣдногорскитѣ селища. В Левски е слизалъ на квартира у Търнева, и последниятъ му станалъ близъкъ приятель и единъ отъ първитѣ ревностни съзаклятници. Разпаленъ родолюбецъ, той е земалъ живо участие и въ борбата противъ гръцкото духовенство. Презъ 1876 г. е билъ пловдивски представитель на събранието въ Оборище по обявяване на възстанието. Следъ освобождението е билъ нѣколко пжти избиранъ народенъ представитель въ Народното Събрание, а така сжщо и помощникъ кметъ на града Пловдивъ.

vre d'instruction sociale dans la ville et dans le diocèse. Pendant l'insurrection de la Sredna Gora, de concert avec Kaltchof, Guechof envoyait à la presse anglaise des rapports au sujet des atrocités turques. Jeté en prison et condamné à mort par le gouvernement turc, il fut gràcié par suite de l'intercession du gouvernement anglais. Après la Libération, il occupa le premier rang dans l'organisation de la Roumélie Orientale; et, à partir de 1883, il s'établit à Sophia où il continua sa carrière politique et sociale

30. Constantin Guérof.

Frère de Naïden Guérof, professeur à Plovdiv, promoteur et pionnier national de grands mérites.

31 D-r Constantin Stoïlof.

Né à Plovdiv en 1853 et mort à Sophia en 1901. Jusqu'au moment de la Libération, il continua ses études au „Robert Collège" de Constantinople et à Leipsig: Il prit ensuite, une part tres active dans l'organisation des terres liberées C'est un des premiers hommes d'état bulgares, un patriote intègre, un législateur savant et un orateur distingué.

32. Dimitri V. Mantchof.

Né à Batak il vint, tout garçon encore, à Plovdiv. Littérateur pédagogue, imprimeur et éditeur, il a de grands mérites en qualité de promoteur scolaire et national.

33. Ivan Naïdénof.

Né en 1834 à Kazanleuk, il mourut à Plovdiv en 1910. Après la guerre de Crimée, il professa

45. Тодоръ Милковъ.

Роденъ въ 1841 год. въ Хасковско, а е починалъ на 11. I. 1927 год. въ Пловдивъ. Запозналъ се съ Хр. Г. Дановъ на Узунджовския панаиръ, Милковъ дошълъ въ Пловдивъ въ 1862 г. и завършилъ образованието си при И. Груевъ. Учителствувалъ една година въ родното си село Черногорово, той билъ учитель въ Лозенградъ, М. Търново и Одринъ, дето пръвъ открива български училища и много допринасялъ за пробуждането народния духъ въ тия български краища. Иззиканъ въ Цариградъ, постѫпва на служба при първия български екзархъ Антимъ. Следъ освобождението се установява въ 1879 г. въ Пловдивъ, заема разни длъжности, между които и училищенъ инспекторъ. Презъ 1894 г. напуща чиновничеството и започва книжарство.

46. Артинъ Гидиковъ.

Роденъ е презъ 1813 год. въ Кишиневъ, Русия, а починалъ въ 1896 г. въ Пловдивъ. Произходещъ отъ старъ арменски родъ съ дворянски чинъ, Артинъ дошълъ младежъ въ Пловдивъ, заловилъ се за търговия и добилъ добро състояние, като запазилъ руското си поданство. Той се ползувалъ съ почить между гражданството и влияние предъ турскитѣ власти. Личенъ приятель на Н. Геровъ, Гидиковъ познавалъ стремежитѣ на българския народъ за духовното му и политическо освобождение.

Презъ кървавата пролѣть на Срѣднегорското възстание тоя

à l'école du Phanar à Constantinople où il rédigea et publia des journaux; et après l'instution de l'Exarchat bulgare, il exerça la fonction de secrétaire de l'Exarque. Après la Libération, il s'établit à Plovdiv et y occupa diverses charges: préfet et maire-adjoint. Il fut aussi plusieurs années directeur des écoles bulgares à Andrinople.

34. Dimitri le Karatoprakly

Grand commerçant de Plovdiv, patriote intègre et membre de la commune bulgare en ville, avant et après la Liberation. Il prit une participation ardente à toutes les luttes et œuvres nationales de la ville et du diocèse.

35. Athanase D. Samokovets.

Il est né en 1831, à Samokov et mort à Plovdiv, en 1904. Il vint ici à l'âge de 12 ans, et fut d'abord apprenti, puis devint un grand commerçant d'abas et exerça, à partir de 1887, la profession de banquier. Il a joui d'une bonne renommée en ville et dans le diocèse et a pris part aux luttes nationales de son peuple. A cause de son patriotisme et de son intégrité, il fut maintes fois élu membre de la commune bulgare à Plovdiv, des comités religieux et de corporations, et fut aussi membre du „mejdlis“ ou conseil départemental.

Pendant la guerre russo-turque, calomnié par les Grecs, il passa 6 mois en prison. Après la prise de la ville par les armées russes, il fut le premier, par ordre de nomination, maire de Plovdiv et après cela, il devint membre du premier tribunal constitué en Roumelie Orientale. Athanase Samoдобъръ пловдивски гражданинъ съ влиянието си спасилъ живота на 52 души българи пловдивски граждани, които били затворени отъ властитѣ турски и осждени на обѣсване.

47. **Елиезаръ Калевъ.**

Той е израилтянинъ, роденъ въ Пловдивъ презъ 1815 год., и се е знимавалъ съ банкерство. Билъ е членъ въ областния съветъ и търговския сждъ презъ времето на турското господство и е ималъ голѣмо влияние предъ турскитѣ власти, бееветѣ и гражданството. Човѣкъ съ милостиво сърдце, Калевъ е зашищавалъ онеправданитѣ предъ турското правителство и помагалъ на беднитѣ. Най-голѣмата негова заслуга е била, че презъ кървавитѣ дни по Срѣднегорското възстание той е спасилъ отъ бѣсилка много българи.

48. **Душо хаджи Дековъ.**

Роденъ е въ гр. Чирпанъ къмъ 1835 год., а починалъ въ 1878 год. Дошълъ отъ малъкъ въ Пловдивъ, заловилъ се съ търговия и добилъ добро състояние. Отъ ранни години той зема участие въ борбата съ гръцкото духовенство и всецѣло се отдава да служи на народа си. Позnavalъ се добре и съ Левски, Бенковски и Каблешковъ. Горецъ родолюбецъ, по неговъ починъ и съ негови срѣдства е съградено Св. Тройческото училище, като щедро помагалъ за издържането и на другитѣ въ града български училища. Хвърленъ и той въ затвора на 4/17

kovets est un des fondateurs de l'hôpital actuel d'état en ville.

36. **Louka Pavlov.**

Né en 1828 à Pirdop, il est mort en 1884 à Sophia Elève de Naydèn Guérof, il fut, au temps de la guerre de Crimée, le premier professeur bulgare au quartier „Marache“ de Plovdiv, et chantre en slave à l'église de S-t Georges. Callomnié et poursuivi par les Grecs, Pavlof s'enfuit en Serbie; quelque temps après il devint professeur à Vidine.

En 1858, il publia, pour la première fois, les portraits des S-t S-t Cyrille et Méthode. Après la Libération il fut élu, à deux reprises, député national de l'arrondissement de Pirdop

37. **Elie Kreustef Kalef.**

Né en 1844 à Panaguriché, il vint, en 1863, à Plovdiv, auprès de son oncle maternel, l'archimandrite Damascène. Il étudia auprès de Joachim Grouef, à l'école bulgare classique et fut, jusqu'en 1872, comptale — secrétaire dans la maison de commerce des Frères Guéchof. Ayant fait connaissance avec Levsky, Kalef organisa, avec 9 de ses camarades, le premier groupe de conjurateurs qui s'accrurent dans la suite d'une trentaine d'autres membres et formèrent le premier comité révolutionnaire en ville. Kalef prit une part active encore aux luttes contre les phanariotes. C'est le premier membre-caissier du salon de lecture de Plovdiv, lequel salon entretenait de ses propres frais trois écoles bulgares en ville.

C'est aussi l'un des fondateurs de l'association „Ptchéla“. Penянуарий, 1878 год., въ момента, когато рускитѣ войски влизали въ Пловдивъ, башибозуци турци извели отъ затвора хаджи Декова и заедно съ други 122 затворници българи билъ закланъ край града.

49. Ячо Ганчевъ Трувчевъ.

Роденъ въ Клисура презъ 1832 год., а починалъ въ 1885 год. въ Пловдивъ. Дошълъ момче въ града, училъ се при Найденъ Геровъ и станалъ учитель въ Марашкото българгко училище. Къмъ 1858 год. се сдружилъ съ Хр. Г. Дановъ и откриватъ отъ първо книговезница, а следъ това и книжарницата и тъй станалъ и другарь и сподвижникъ на съгражданина си въ неговата толкова широка и народополезна просвѣтна дейность. Трувчевъ е земалъ участие и въ националнитѣ борби въ града и епархията и е билъ отъ най-деятелнитѣ членове на прочутото пловдивско българско читалище. Следъ освобождението той до смъртьта си заемалъ длъжности, между които и общински съветникъ въ първото кметство.

50. Капитанъ Райчо Николовъ.

Офицеръ въ руската армия за указани голѣми услуги въ Кримската война, той взелъ живо участие въ освободителната война презъ 1777—78 год. и се установилъ въ Пловдивъ. Той е единъ отъ първитѣ българи офицери, организатори на Източно-Румелийската народна милиция. Голѣмъ родо-

dant l'insurrection de la Sredna Gora, Kalef était à Constantinople, où, déguisé en „éfendi" turc, il recevait, par la poste autrichienne, les renseignements au sujet des cruautés turques fournis en secret par les citoyens de Plovdiv: Const. Kaltchef. Iv. Evst. Guéchof, Iv. St. Guéchof et M. Ilitch; et puis, de là, par la poste russe, il expédiait ces rapports à Odéssa, pour la presse européenne. Pendant la guerre russo-turque, soupçonné par les Turcs, Kalef alla, par Trieste, à Vienne, d'où, après le traité de San-Stéfano, il retourna à Plovdiv. Là, lui furent confiées des charges importantes relatives à la contrée autonome nouvellement organisée, en y étant aussi membre du conseil départemental. Outre ses mérites en qualité de patriote-pionnier dans l'affermissement du bulgarisme, Kalef fut aussi, dans la mesure de ses forces, un bienfaiteur national. De son vivant déjà, il offrit 80 mille léva à sa ville natale, Panagurichté, pour des buts d'instruction publique, et plus de 100 mille autres léva à diverses associations de bienfaisance en ville (à Plovdiv) et à des écoles de certaines localités environnantes (Markovo et Komatévo).

38. Stéphan K. Salgandjief.

Il est né, en 1848, à Stara-Zagora et mort à Plovdiv, en 1910. Ce fut le premier rédacteur journal turco-bulgare „Selyanik" édité à Salonique et le fondateur de la première communauté bulgare dans la même ville. Il ouvrit aussi la première école bulgare et organisa, en 1872, la première communauté bulgare dans la ville de Sérès. Il любецъ, капитанъ Райчо е единъ отъ първитѣ дейци на Съединението, единственъ той падналъ жертва за изпълнението на часть отъ народнитѣ завети.

51. Хаджи Гйоко Павловъ.

Родомъ отъ Сопотъ, заселенъ въ Пловдивъ. Голѣмъ благодетель, който съ щедрото си дарение „Хотель България“ въ града е усигурилъ за вѣчни времена сжществуването и издържката на Пловдивското сиропиталище.

52 Цоко Каблешковъ,
53. Атанасъ Малѣевъ,
54. Пѣю Г. Кожухаровъ,
55. Хаджи Костад. Стоевъ,

Основатели и първи членове на Българското епархийско черковно настоятелство въ Пловдивъ, което откривало български училища въ епархията, будило и крепѣло националното съзнание у българитѣ и принесло голѣми заслуги на общобългарското народно свѣстяване, като помагали и материялно на български черкви и училища, поради което сж били много клеветени и гонени отъ гърцитѣ.

56. Ст. Танковъ,
57. К. Дамяновъ,
58. Ив. Цвѣтковъ,
59. Искро Кесяковъ,
60. Лулчо Гаджовъ,
61. Стоилъ Заралията,
62. Манолъ Р. Малчевъ,
63 Иванъ Душковъ.

jeta encore les fondations du gymnase bulgare d'Andrinople. Après la Libération, il occupa diverses charges à Plovdiv: il fut, entre autre, secrétaire de la Direction Sanitaire dans la region et un des fondateurs de l'hôpital d'état en ville Ayant pris part, dès son âge d'adolescence, aux luttes nationales de son peuple, Salgandjief a aussi beaucoup mérité de la ville en qualité de citoyen de Plovdiv.

39. Stèphan Dotchef Drensky.

Il est né à Troian et vint, dès son bas âge, à Plovdiv, où il termina ses etudes auprès de Joachim Grouef. Tout jeune encore il s'occupa de commerce, en général, et trafiqua avec toutes sortes d'armes. Vers la fin de 1875, il fit connaissance avec Benkovsky, qui, au nom du comité revolutionnaire secret, lui imposa le devoir de fournir les armes nécessaires à l'insurrection devant bientôt éclater. Drenski exécuta très habilement ces commandes, qui ne lui furent pas payées bien souvent. A ce but même, il alla plusieurs fois à Constantinople, où, le libraire bulgare d'alors, Jean G. Govedarof, lui offrit ses services de coopération à l'oeuvre sainte. Lors de l'apaisement de l'insurrection de 1876, Drensky, ainsi, que Joachim Grouef, Const. H Kaltchef, K. Péef et beaucoup d'autres citoyens bulgares, furent jetés en prison; il fut même, lui, lié dans des chaînes. Au moyen de rachats et d'incercession de la part de ses amis et de certains Turcs influents, il fut mis en liberté; mais, l'année suivante, pendant la guerre russo-turque, il fut de nouveau enfermé et ne recouvra la liberté qu'à l'

Предна рѫка първенци българи — търговци и еснафлии въ Пловдивъ преди освобождението, вземали живо участие въ националнитѣ ни борби, служили идейно и безкористно въ пробуждането и закрепването на българищината въ града и окрѫга му.

64 Георги Балджиевъ, Съ Хр. Търневъ

сѫ първитѣ съзаклятници на българското революционно движение, основатели на революционния комитетъ въ града и укриватели на апостола Василъ Левски.

65. Д. Матевски, учитель,
66. Григ. Караджовъ, у-ль,
67. Хр. Благоевъ, „
68. П. Набодковъ,
69. Стефанъ Странски,
70. Хр Иличъ,
71. Димитъръ Свѣщаровъ,
72. Кочо Честименски,
73. Атанасъ Семерджията,
74. Григоръ Божковъ,
75. Андонъ Балтовъ,
76. Петъръ Кръстевъ,
77. Хр. Ивановъ, книговез.
78. Недко Тютюнджията

Съзаклятници и участници въ приготовленията, а други и въ самото възстание, наречено Априлско или Срѣднегорско, за политическото освобождение по българския народъ. Горещи родолюбци, влачени по турскитѣ затвори, а други пращани и на заточение.

entrée des armées russes à Plovdiv; et il reprit encore son occupation de commerçant.

Ainsi Drensky, tout en participant aux affaires religieuses et scolaires en ville, aida aussi ardemment et courant de grands risques, la libération politique de son peuple.

40. Christo V. Teurnef.

Il naquit en 1842 et mourut en 1910 à Plovdiv. C'est encore un encien élève de l'école classique bulgare de Plovdiv. Il fit le commerce avec son père et posséda une auberge à Philippovo (Karchyzka) sur la route menant aux localités de la Sredna Gora. V. Levsky descendit plus d'une fois auprès de Teurnef qui devint son ami intime et un des premiers conjurateurs ardents. Patriote enflammé, il a pris une vive part aussi à la lutte contre le clergé grec. En 1876, il fut délégué, pour représenter la ville de Plovdiv à l'assemblée d'Oborichté qui devait proclamer l'insurrection. Après la Libération il fut plusieurs fois élu député national à la Chambre et aussi maire adjoint de la ville de Plovdiv.

41. Thodor Milkof.

Né en 1841 dans les environs de Haskovo, il est mort le 11 I. 1927 à Plovdiv. Ayant fait connaissance avec Chr. G. Danof à la foire d'Ouzondjovo, Milkof vint, en 1862, à Plovdiv où il termina son instruction auprès de J. Grouef. Après avoir enseigné un an dans son village natal „Tchernogorovo“, il professa encore à Lozengrad, à M. Tirnovo et à Andrinople, où il ouvrit, le premier, des écoles bulgares et contribua beau-

ЗАБЕЛЕЖКА

Горниятъ списъкъ далечъ не е пъленъ, па е невъзможно вече и да бѫде такъвъ. Има стотици знайни и незнайни пловдивски жители, които презъ миналитѣ времена безшумно, скромно, безукорно и безкористно, но съ високо човѣшко и национално съзнание сѫ принесли своята дань за пробуждането, запазването, въздигането и духовното и политическо освобождение на своя народъ — българското племе. Пропуснало се е удобното време да се направи това до сега Дългъ голѣмъ е на сегашното поколѣние да побърза и досъбере поне запазенитѣ още нѣкои предания за всички малки и голѣми народни труженици. Авторътъ издатель на тая книга нѣма възможность да направи това. Обаче, той вѣрва, че въ сегашния стохиляденъ Пловдивъ всѐ ще се намѣрятъ сили млади, енергични и пропити съ човѣшки и националенъ дългъ да направятъ това.

Авторътъ.

coup au réveil de l'esprit national dans ces confins. retirées Appele à Constantinople, il se mit au service du premier exarque bulgare, Antime I. Après la libération il s'établit, en 1879, à Plovdiv où il occupa diverses charges: il fut, entre autre, inspecteur scolaire. En 1894, il abandonna le poste d'employé et s'adonna à la profession de libraire-papetier.

42 Artin Guidikof.

Il naquit en 1813 à Kichinew, en Russie, et mourut en 1896 à Plovdiv. Issu d'une anciene famille arménienne de dignité courtisanne, tout jeune encore, Artin vint à Plovdiv où il s'adonna au commerce et se créa une bonne situation, tout en conservant sa sujétion russe. Il jouit du respect de la population citadine et d'un grand ascendant auprès des autorités turques. Ami personnel de N. Guérof, Guidikof connut les aspirations d'indépendance religieuse et politique du peuple bulgare.

Au printemps sanglant de l'insurrection de la Sredna Gora, ce bon citoyen de Plovdiv mit en œuvre son influence et sauva la vie de 52 citoyens bulgares de Plovdiv, qui avaient été jetés en prison et condamnés à la pendaison par les autorités turques.

43. Eliézère Kalef.

C'est un itraëlite né à Plovdiv en 1815; il s'est occupé de change. Au temps de la domination turque, il fut membre du conseil régional et du tribunal de commerce et exerça une grand influence auprès des autorités turques, des beys et de la population citadine.

Homme au cœur miséricordieux,

ПЛОВДИВЪ
Търговска печатница — 1926.

260
84

ЦЕНА 1~~2~~50 ЛЕВА

Намира се за продань

у авторъ-издателя **Ст. Н. Шишковъ** въ градъ Пловдивъ,
ул. Дюстабановъ № 41 и въ всички Пловдивски книжарници,
а въ София — книжарницата **Чипевъ.**

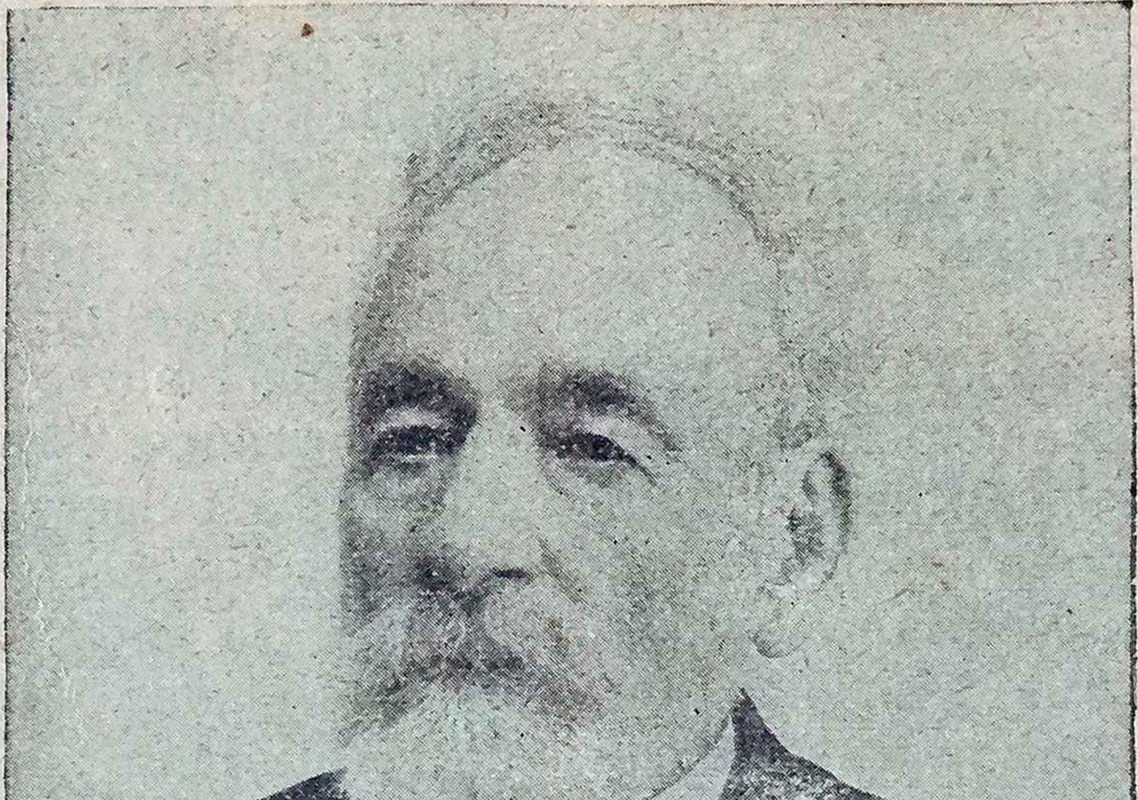

79. — Христо Г. Дановъ — Christo G. Danof.

76. — Д-ръ Стоянъ Чомаковъ — Stoyan Tchomacof.

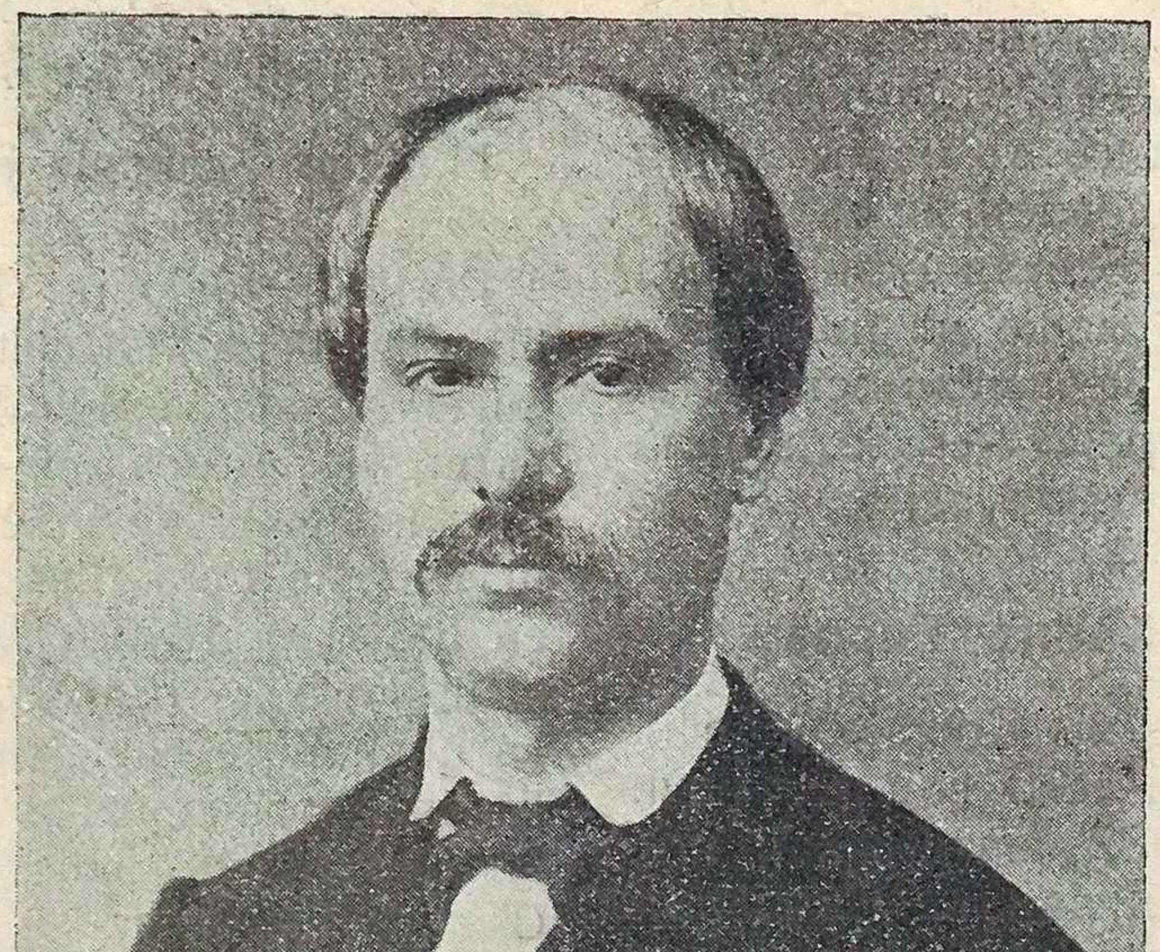

77 — Найденъ Герозъ — Naïden Guérof.

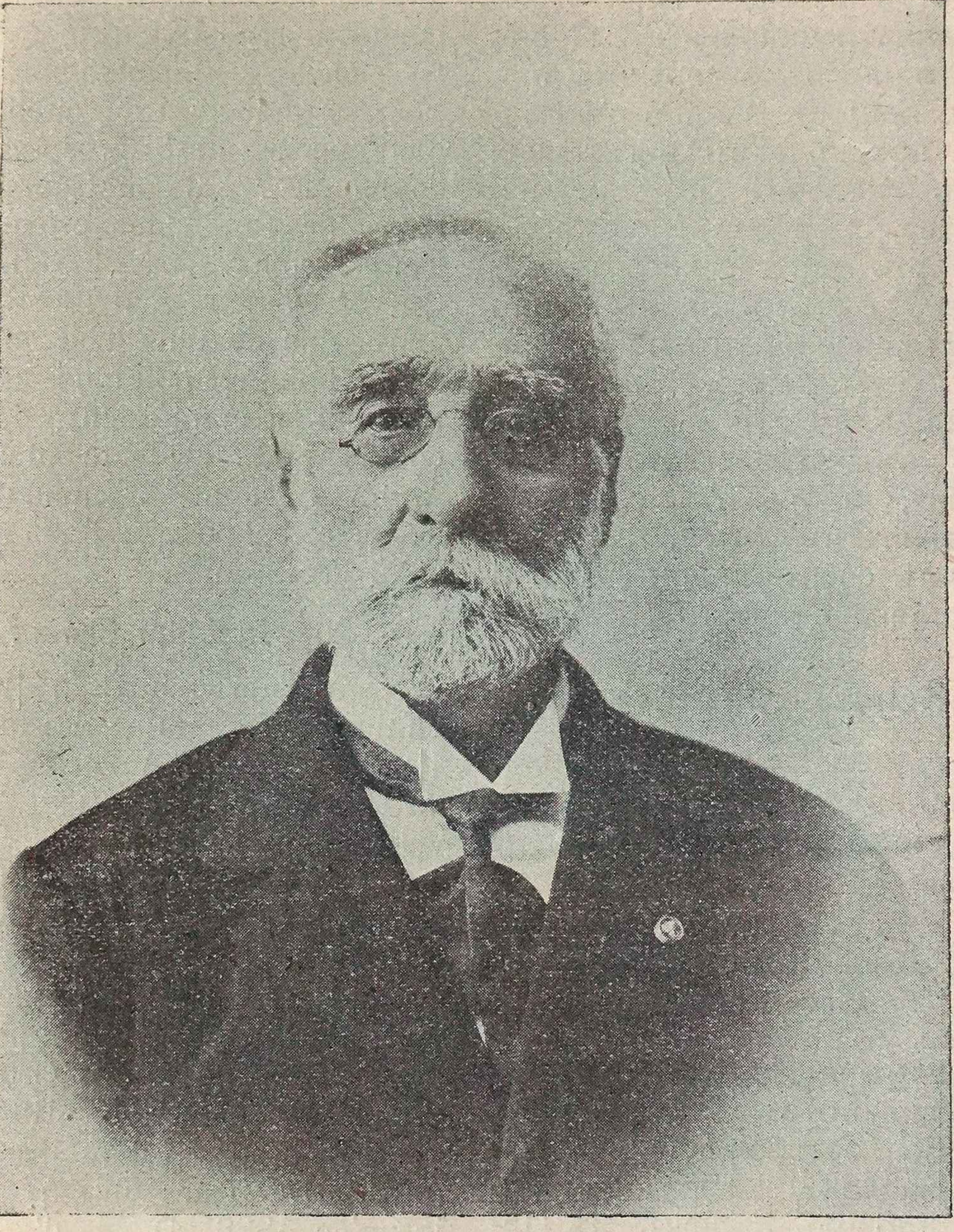

78. — Иоакимъ Груевъ.— Ioachim Grouef.

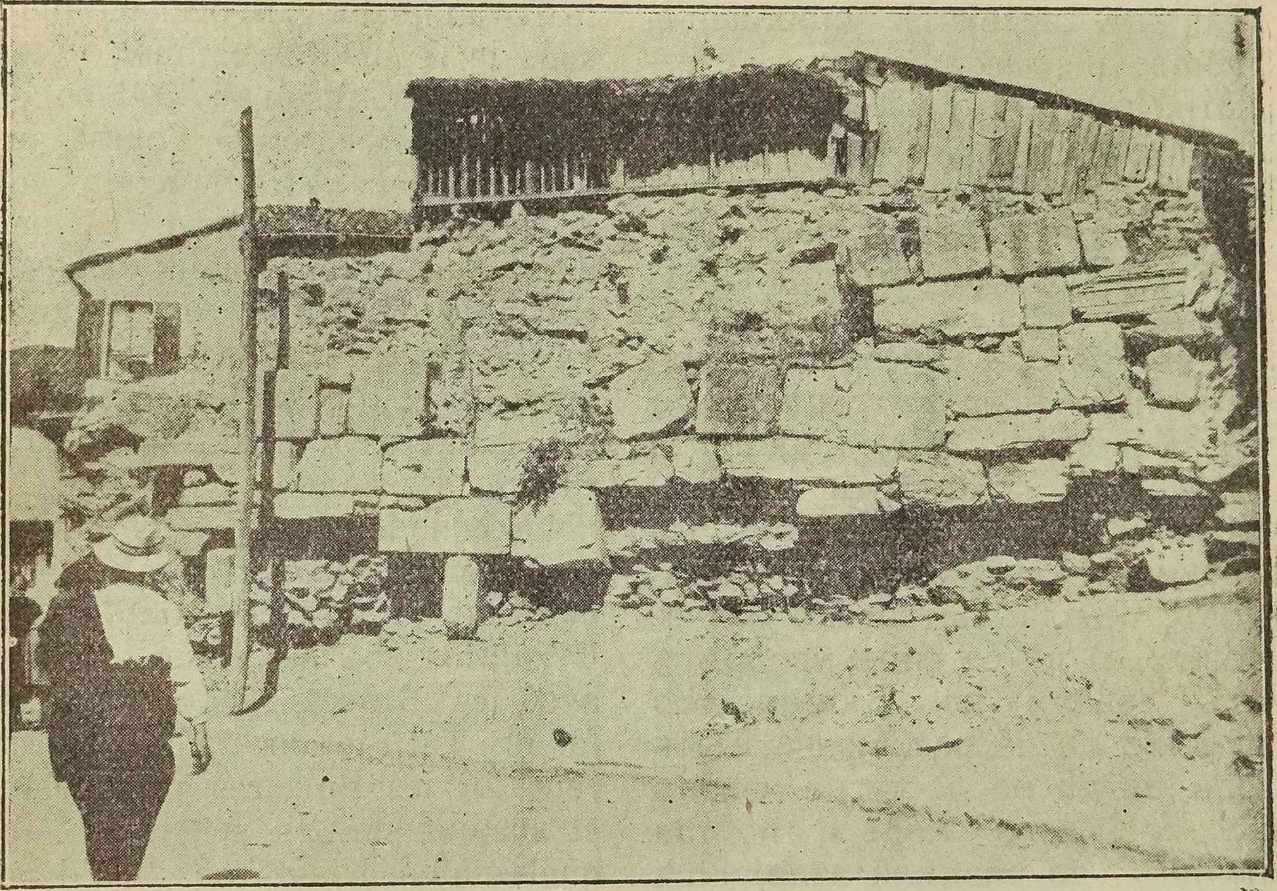

16. — Остатъкъ отъ основитѣ на старата крепость на Джамбазъ-тепе—източния му край — Reste des fondations des anciennes fortifications autour du Djambaze tèpé—extrèmité est.

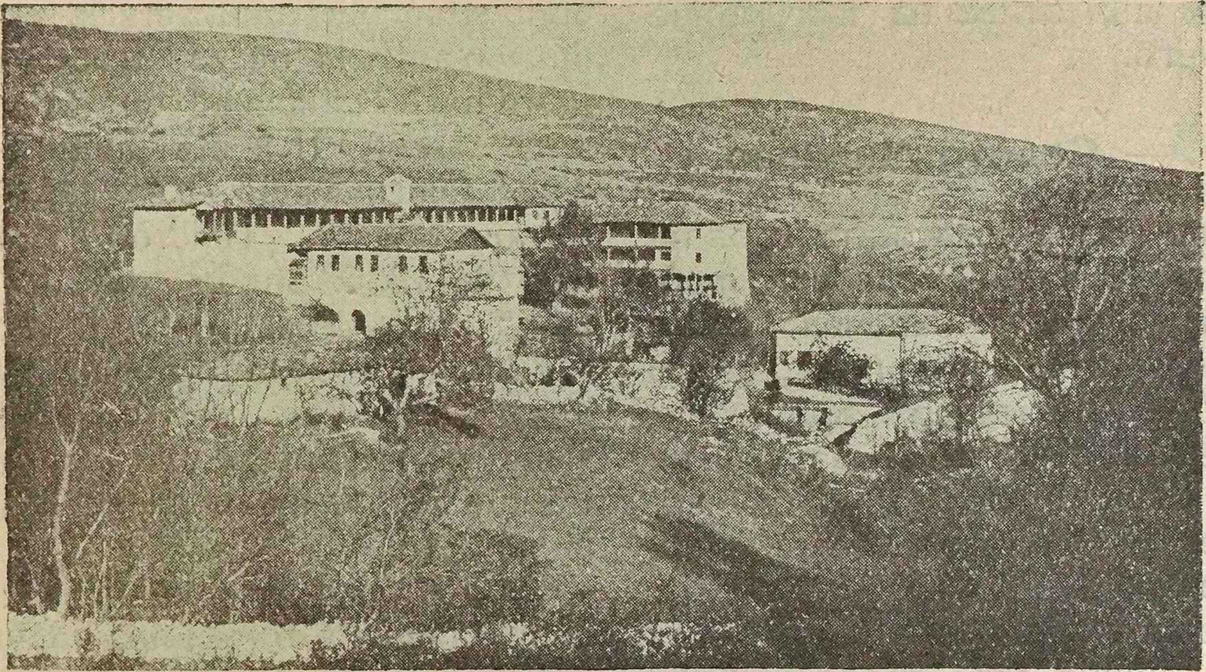

72. — Общъ изгледъ на Кукленския монастиръ „Св. Врачъ“.
Vue générale du monastère „S-t Vratch“ de Kouklène.

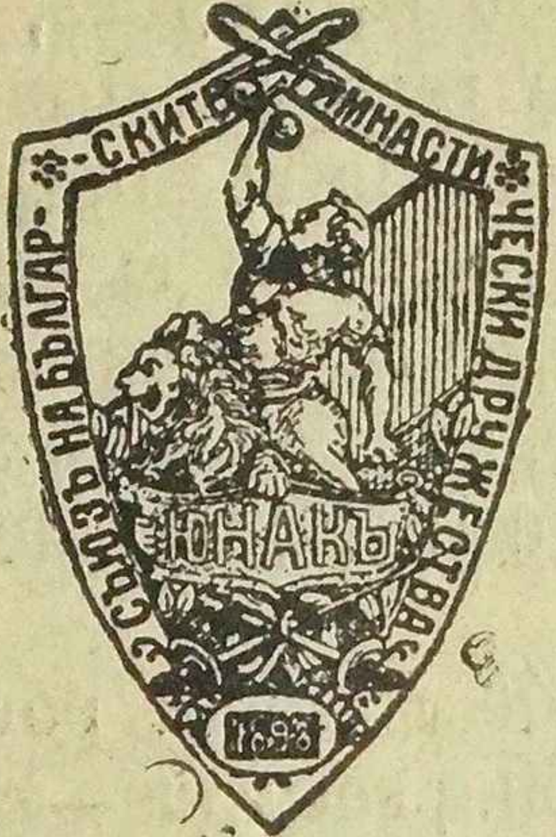
СЪЮЗЪ НА БЪЛГАР-СКИТѢ ГИМНАСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА
ЮНАКЪ
1898

65. — Гербъ на гимнастическото дружество „Тракийски юнакъ“.
Ecusson de l'association de gymnastique „Trakysky unak“.

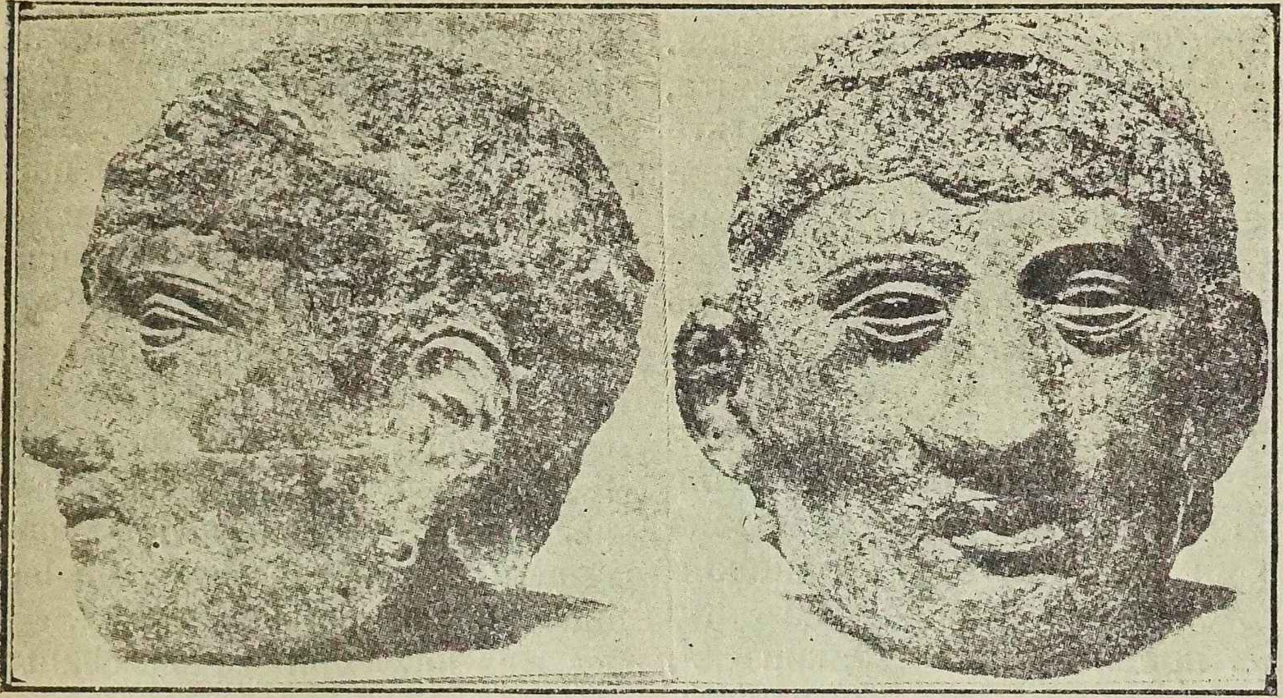

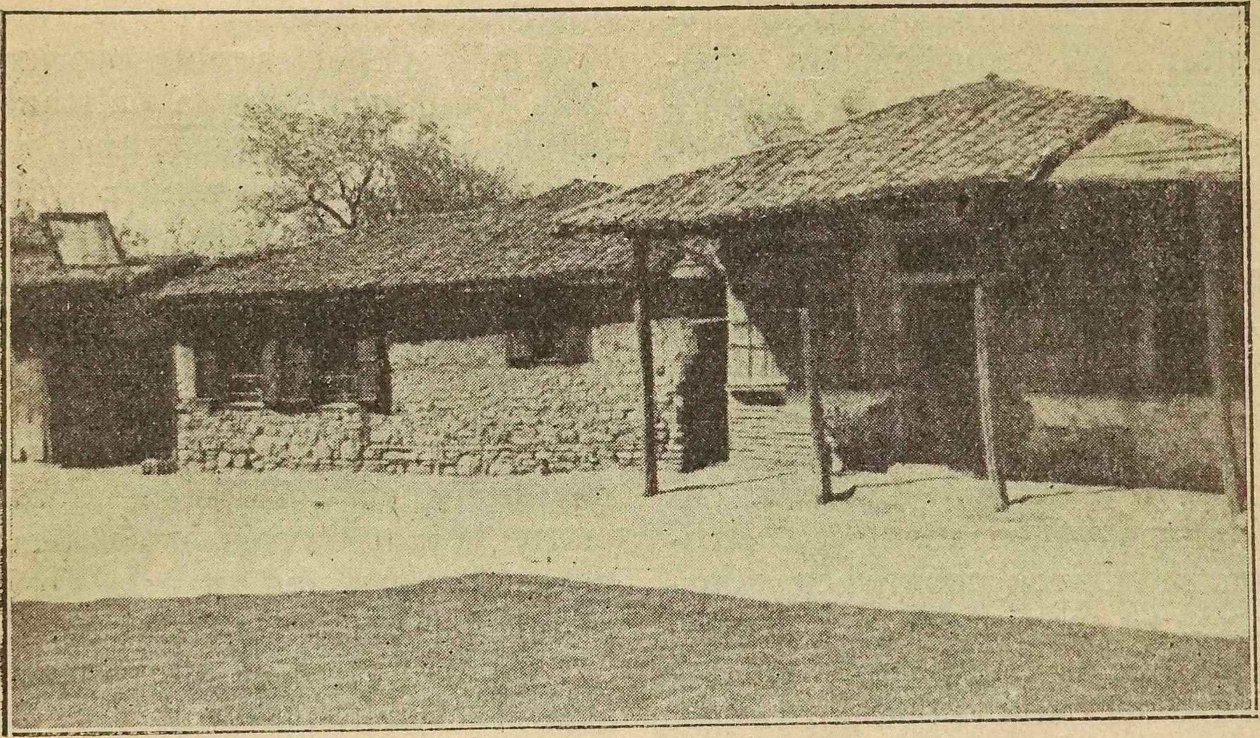

11. — Типове кѫщи отъ срѣдневѣковия Пловдивъ. — Types de maisons à Plovdiv du Moyen Age.

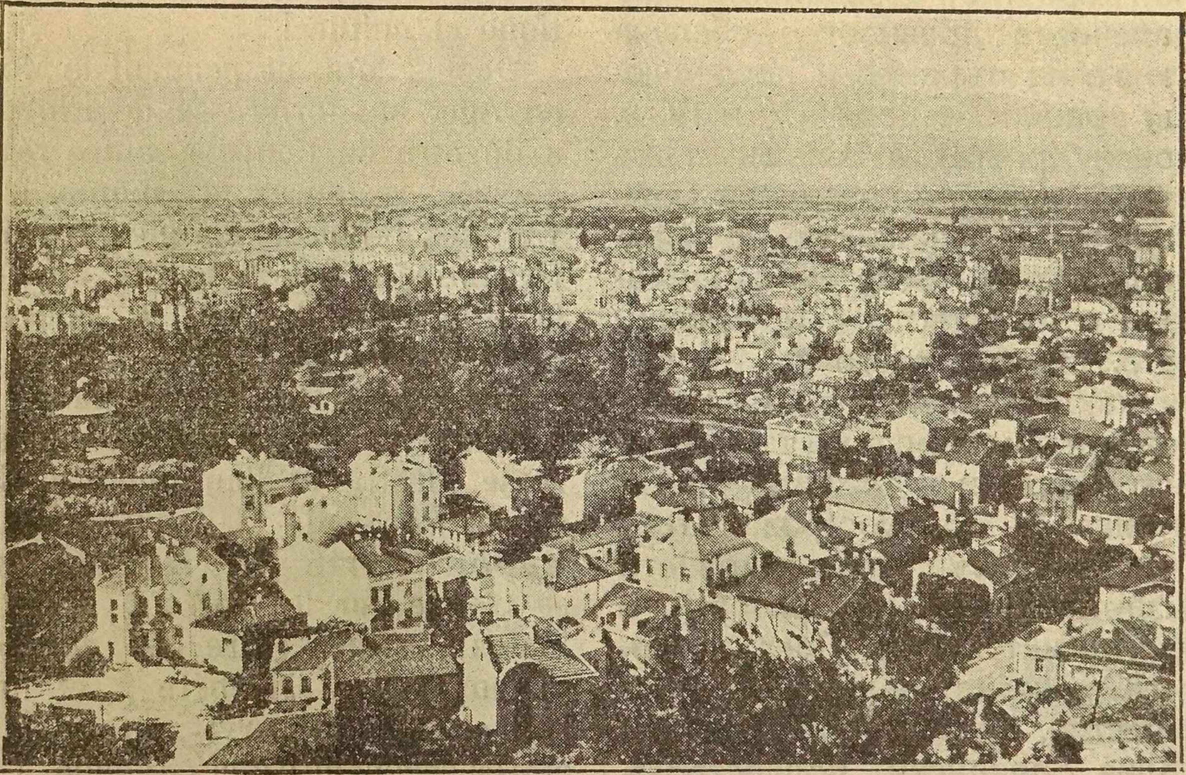

13. — Сжщиятъ кварталъ „Гюлъ-бахча“ южно отъ Сахатъ-тепе къмъ гарата — положение днесъ, 1926 год. — Le même quartier „Gül-Bahtcha“, au sud du Sahat-Tépè, près de la gare. Etat actuel, en 1926.

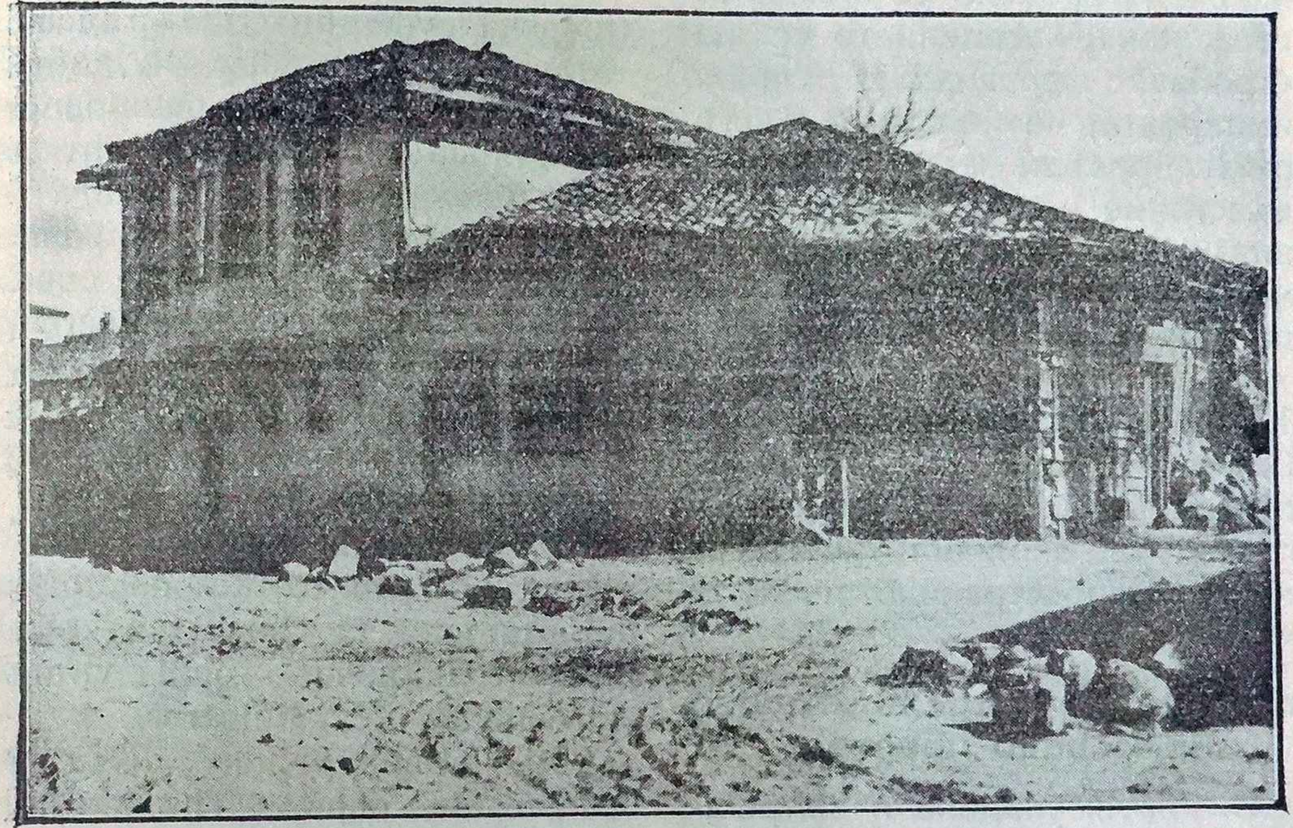

17. — Типове кѫщи отъ срѣдневѣковия Пловдивъ — Types des maisons à Plovdiv du Moyen Age.

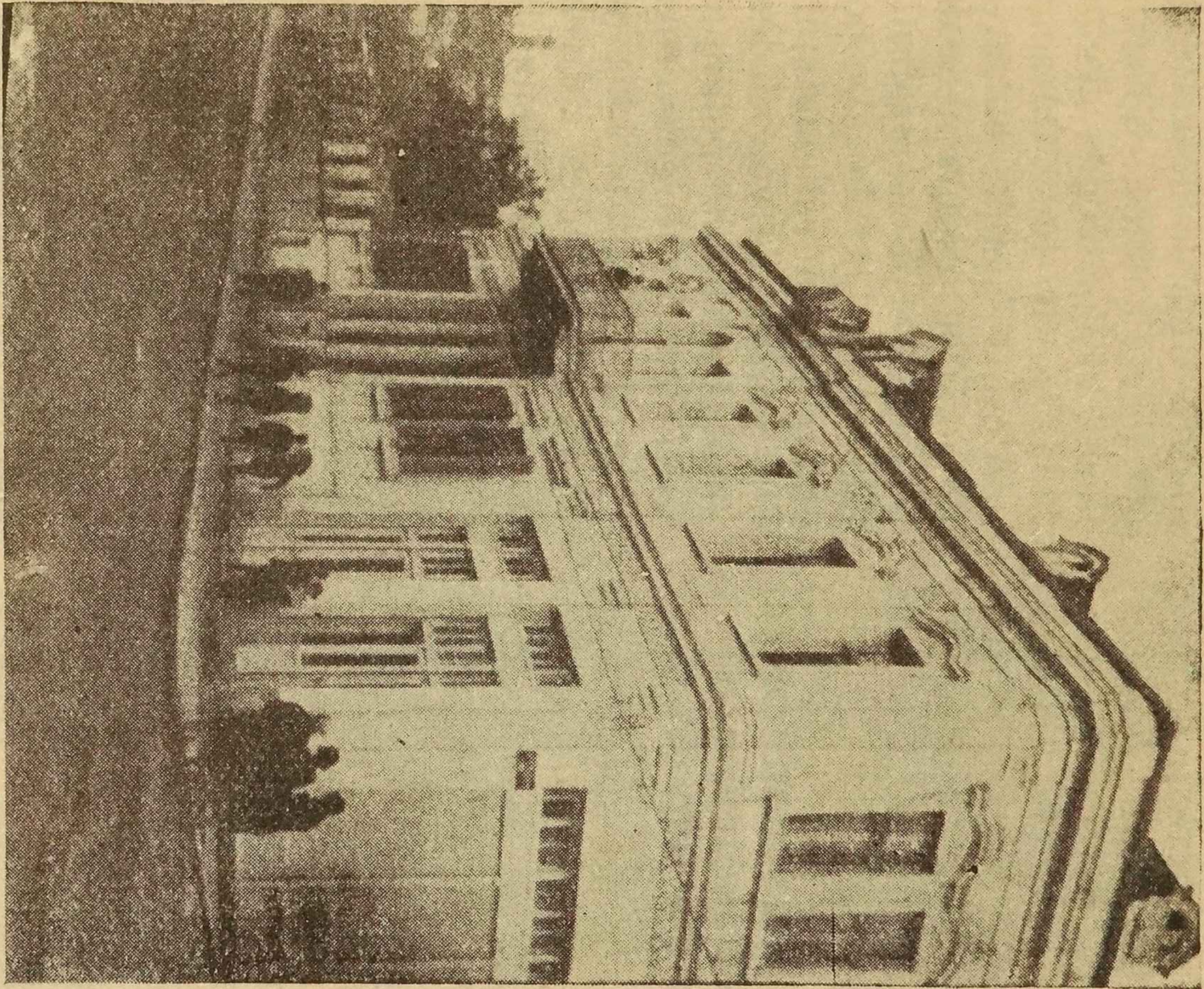

37. — Днешното градско-общинско управление на
гр. Плордивъ,
La Municipalité actuelle de la ville de Plovdiv.

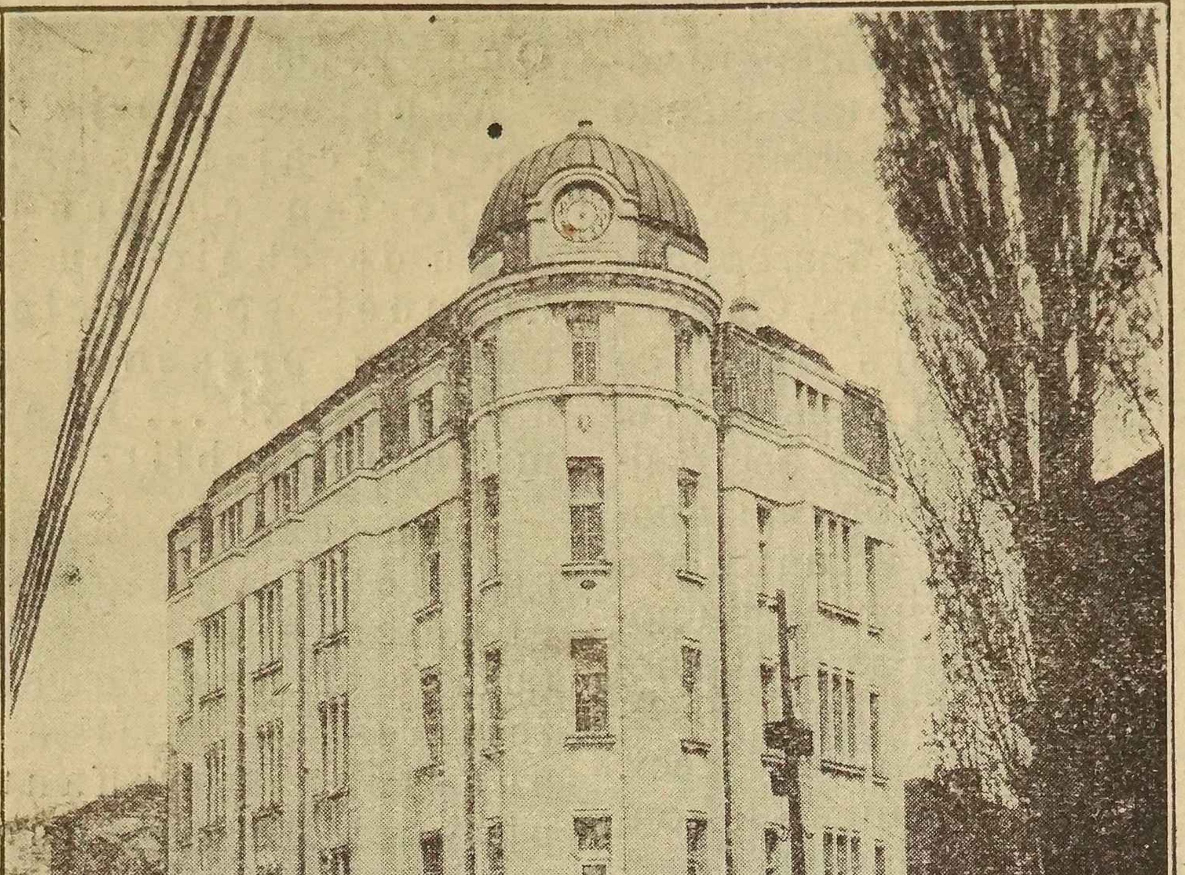

42. — Популярната банка въ гр. Пловдивъ, основана въ 1913 г.
La Banque Populaire à Plovdiv, fondée en 1913.

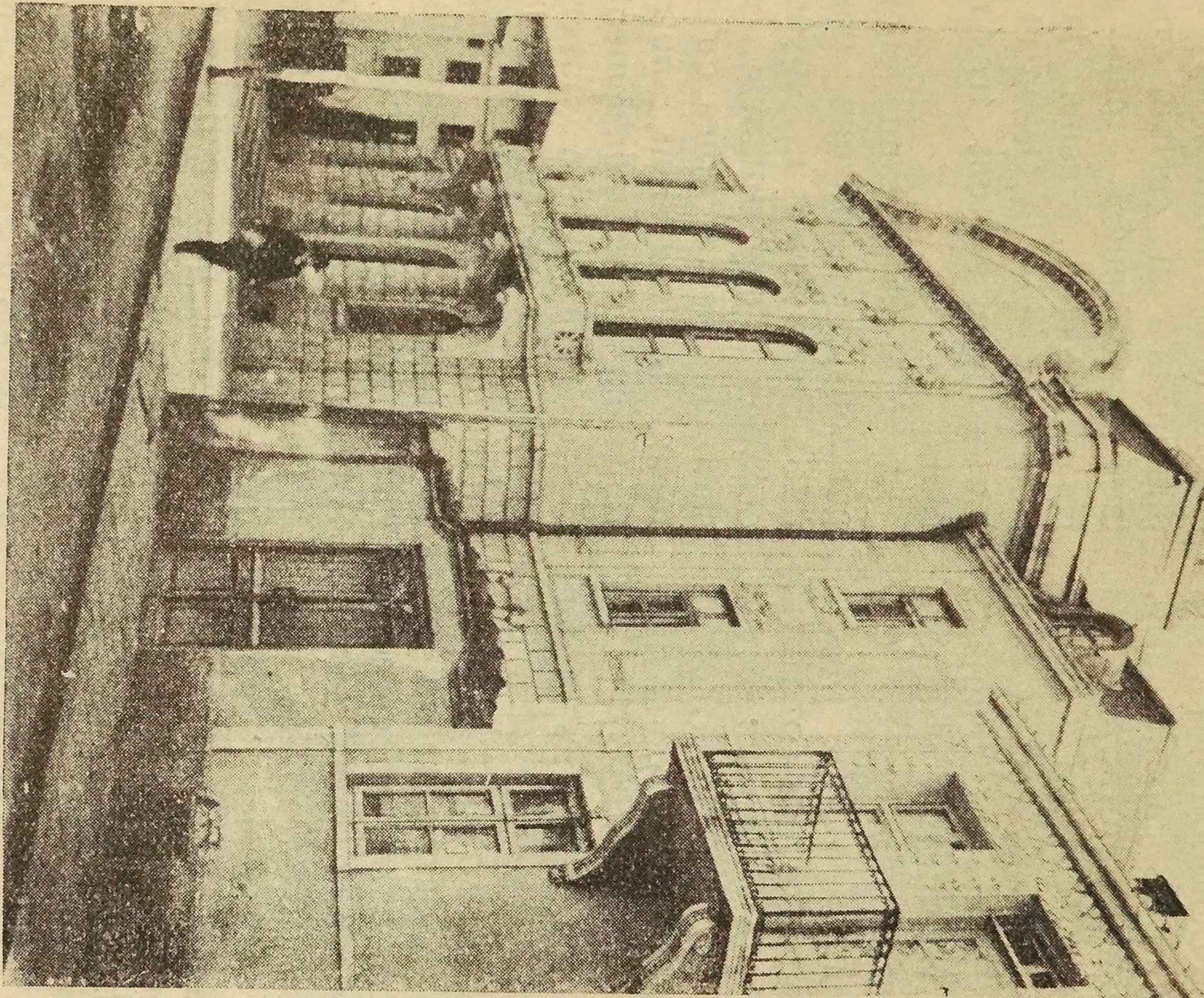

46. — Окржжната палата въ гр. Пловдивъ, в**ь** която се помещава **Пловдивскиятъ** Окржженъ етнографски музей.
— Le Paiais Départemental de Plovdiv, contenant le]musée éthncgraphiques départemental de Plovdiv,

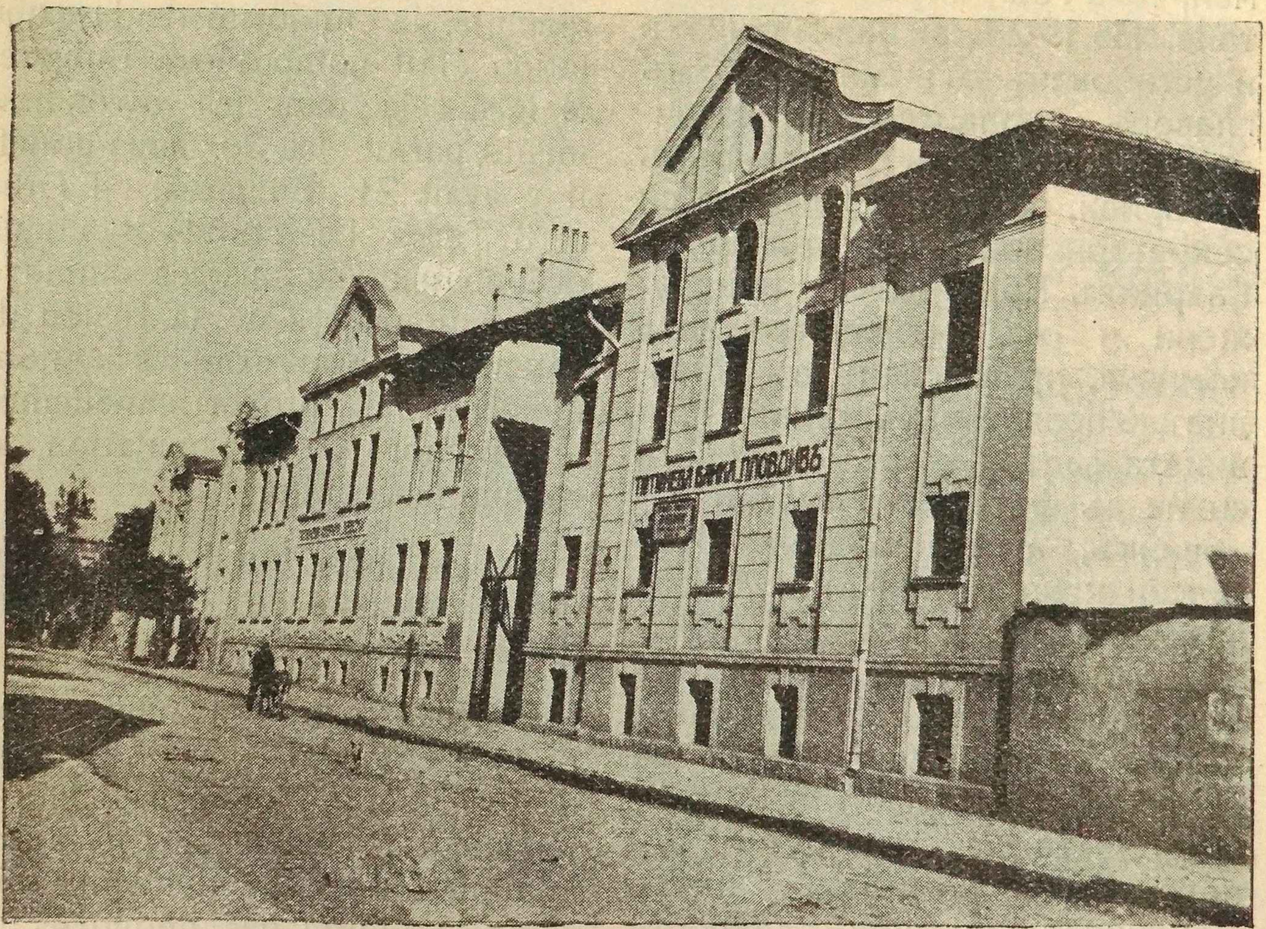

48. — Тютюневата фабрика „Левски“ въ Пловдивъ.
Fabrique de tabacs „Levsky“ à Plovdiv.

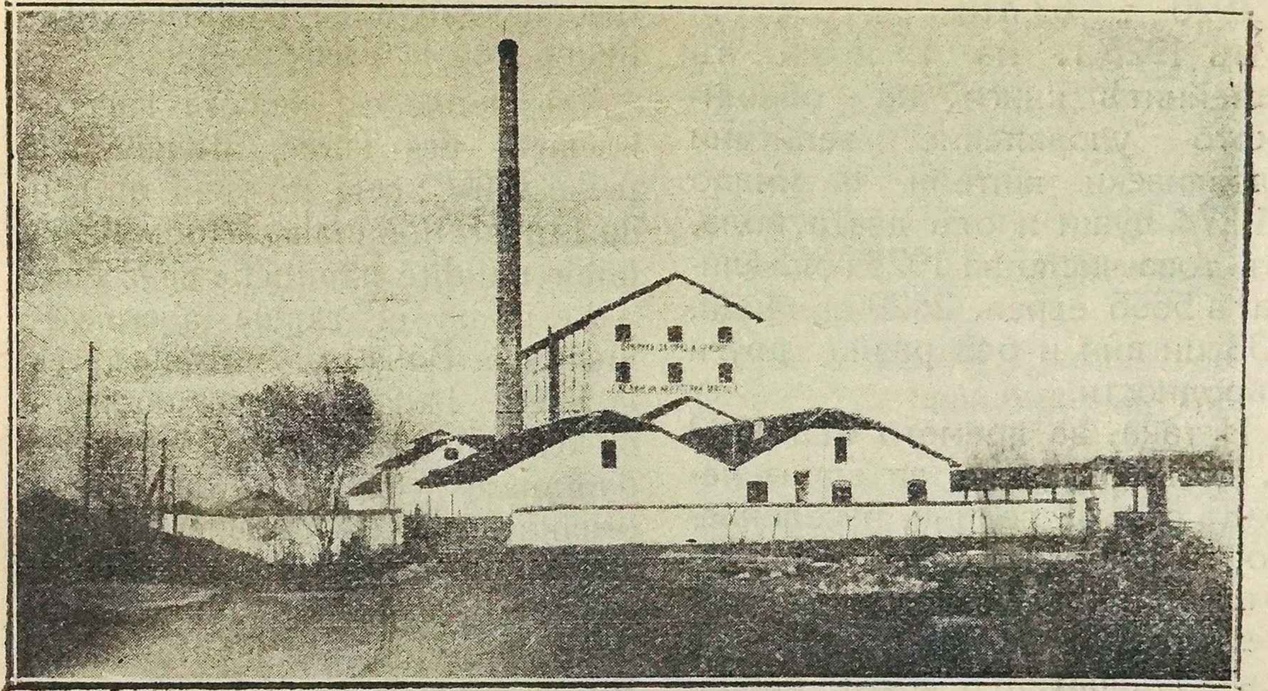

53. — Вънщенъ изгледъ на модерната фабрика „Марица“ за лющене на оризъ и мелница за брашно.
Vue extérieure de la fabrique moderne „Maritsa“ de décortication du riz et de moulinage du blé.

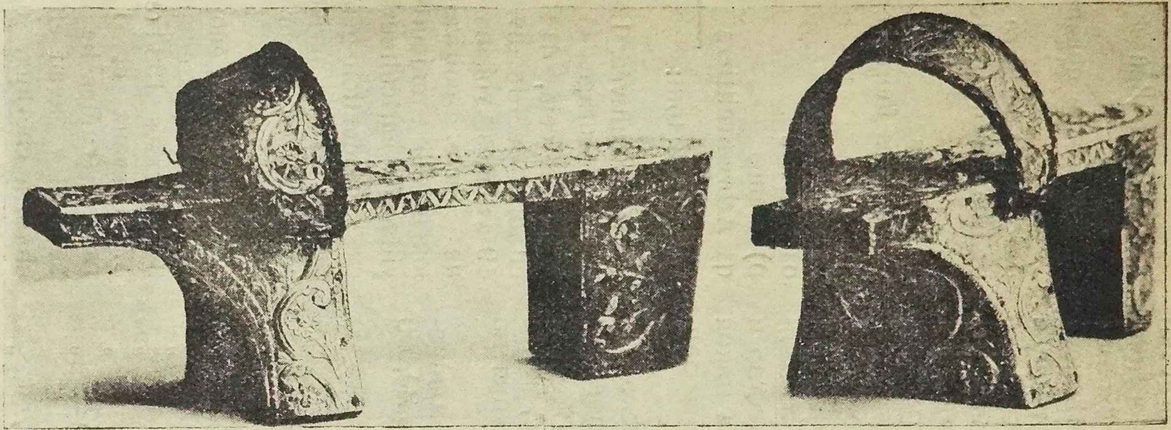

55. Налъми отъ орѣхово дърво, обковани съсъ сребърна обвивка отъ пловдивски златари презъ XIX в. Изъ сбирката накити въ Пловдивския Окрѫженъ Етнографски музей.

Sandales en bois de noyer, recouvertes de lames d'argent, par des orfevres de Plovdiv au XIX-e s. Parmi la collection de parures au Musée Ethnographique Départemental de Plovdiv.

66. — Управителното тѣло, възпитателкитѣ и питомцитѣ на Окрѫжната забавачница за децата на роботническитѣ семейства въ гр. Пловдивъ, открита миналата 1926 год. и издържана изцѣло съ срѣдствата на Окрѫжния съветъ.

Le comité administratif, les éducatrices et les pupilles de l'Ecole Maternelle Départementale des enfants des familles ouvrières à Plovdiv, ouverte l'année dernière, 1926, et entretenue exclusivement au moyen des ressources du Conseil Départemental.

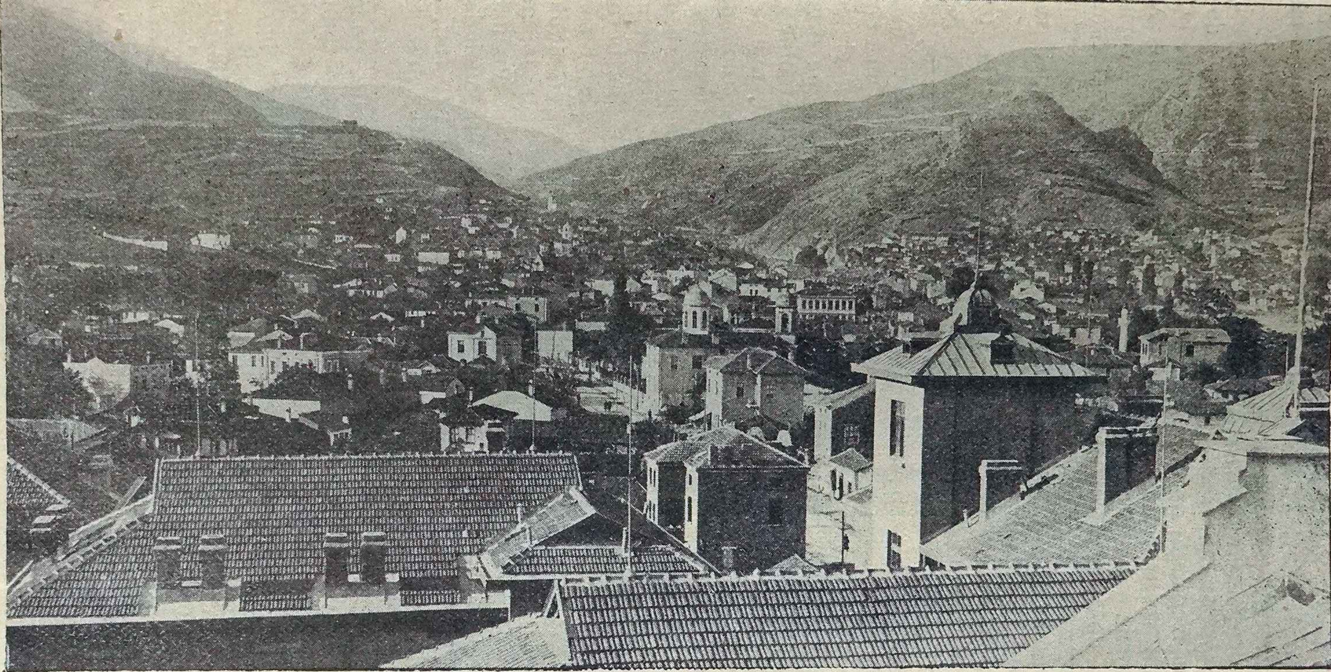

67. — Часть отъ града Станимака въ днешно време съ изгледъ на пролома, по който тече Чепеларската рѣка и се намира главния шосеенъ пѫть за долината на Арда във вѫтрешностьта на Родопитѣ.
Partie de la ville actuelle de Stanimaka et vue du défilé au fond duquel coule la rivière de Tchépélaré et où passe la chaussée principale qui mène vers la vallée de l'Arda, à l'intérieur des Rhobopes.

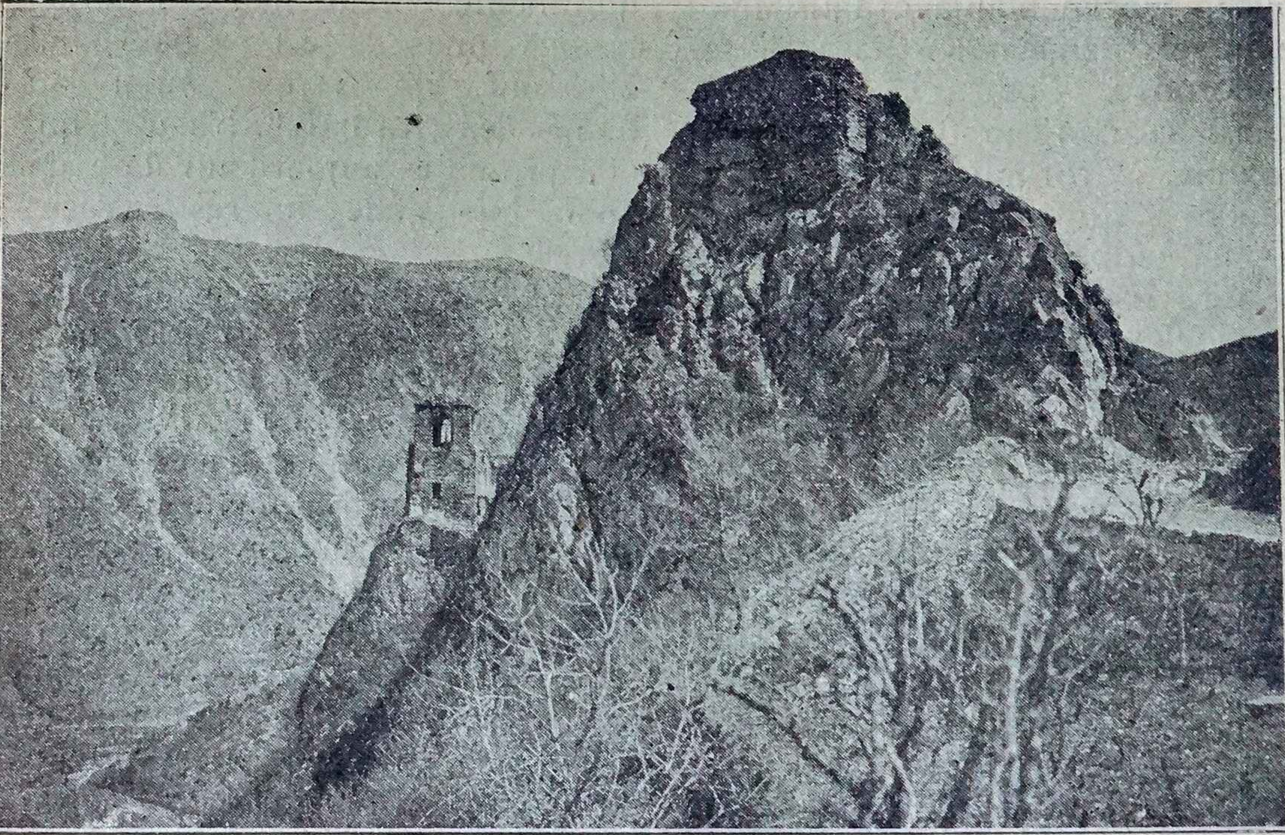

68.—Асѣновата крепость при града Станимака съсъ старинната черква.
La citadelle d'Assène („Assènova Krèpost") avec son antique chapelle, près de la ville de Stanimaka.

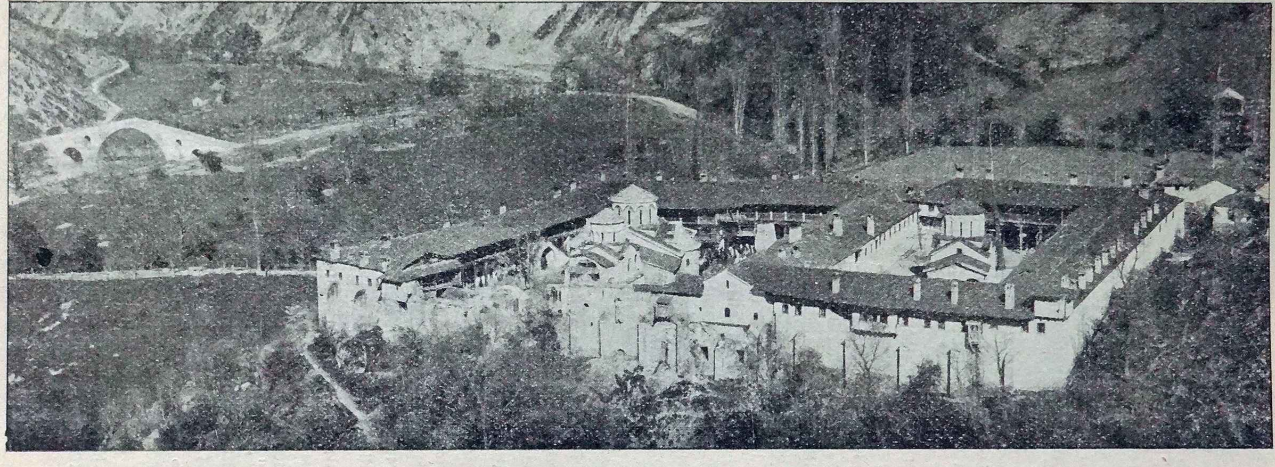

71. — Общъ изгледъ на Бачковския монастиръ отстоещъ на 12 клм, южно отъ Станимака въ Родопитѣ.
Vue générale du monastère de Batchkovo, situé à 12 klm. au sud de Stanimaka, dans les Rhodopes.

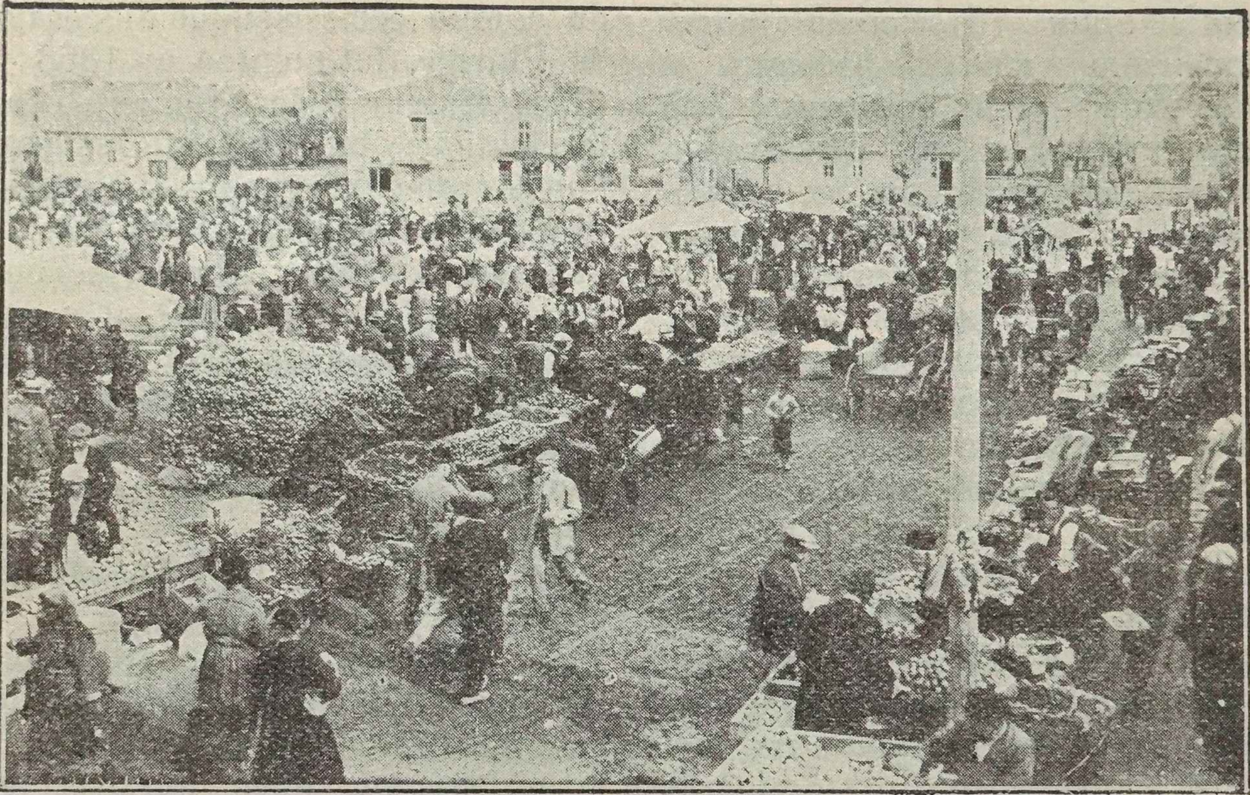

39— Днешниятъ пазаръ въ Пловдивъ на площадъ „Съединение“ при стария конакъ и р Марица.
Le marché actuel de Plovdiv, sur la place de l'„Union“, près de l'ancienne Administration centrale et de la Maritsa.

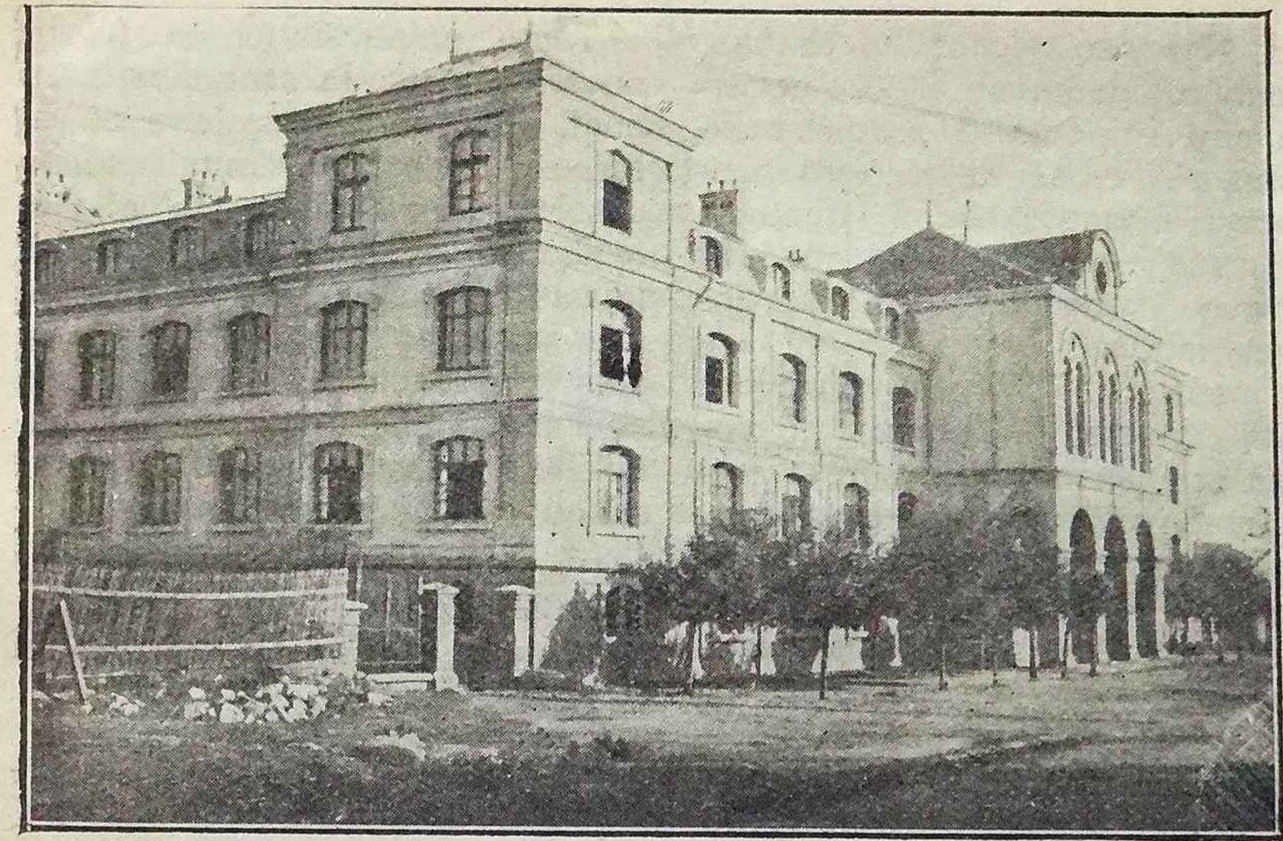

33 — Днешната мѫжка гимназия въ гр. Пловдивъ, развила се отъ Народното Срѣдоточно училище преди освобождението. — Le gymnase actuel de Plovdiv, provenu de l'Ecole Centrale nationale d'avant la délivrance.

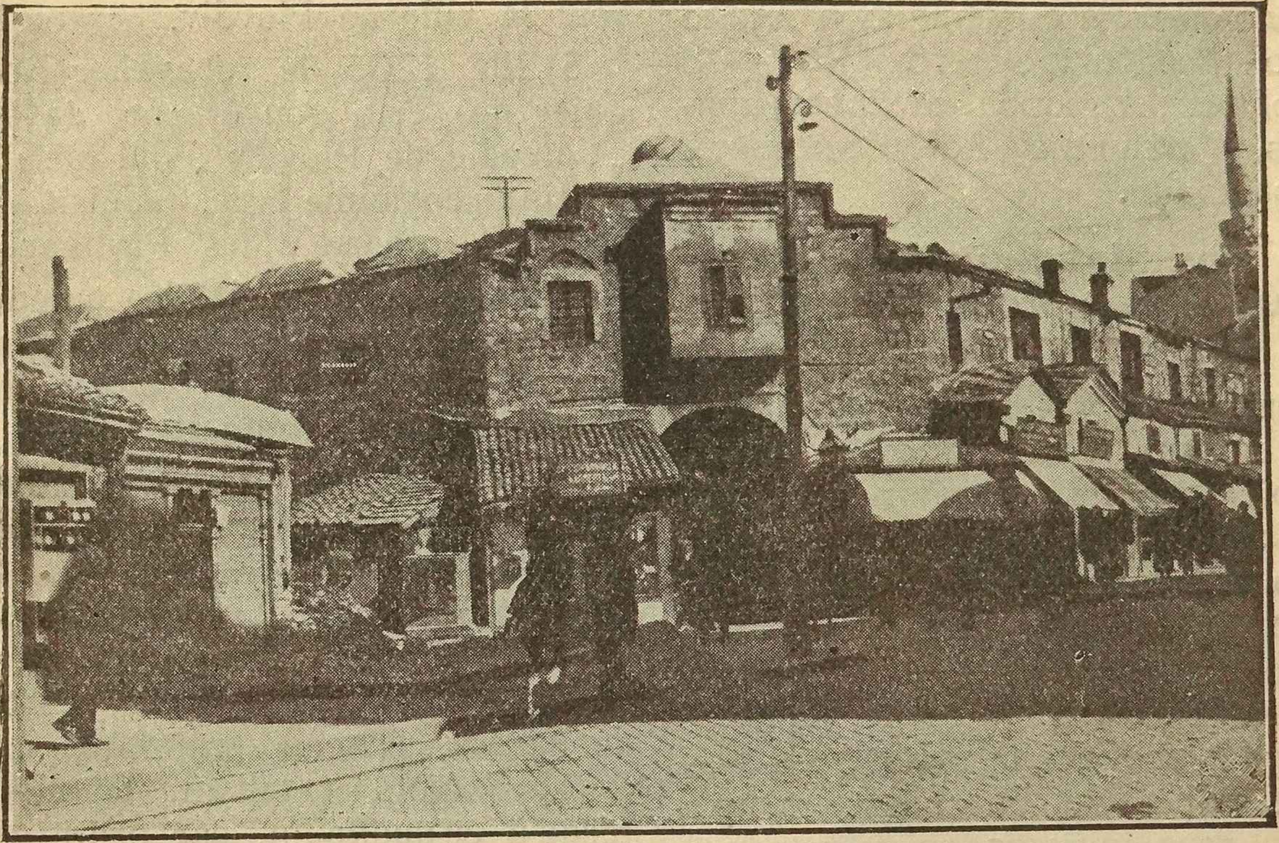

21. — Външниятъ изгледъ съ входнитѣ врата на „Крушюмъ ханъ“ въ гр. Пловдивъ. Строенъ е презъ XV вѣкъ. — Vue extérieure des portes d'entrée du Kourchoum-han à Plovdiv XV-e siécle.

CARTE
GEOGRAPHIQUE DES ENVIRONS DE PLOVDIV

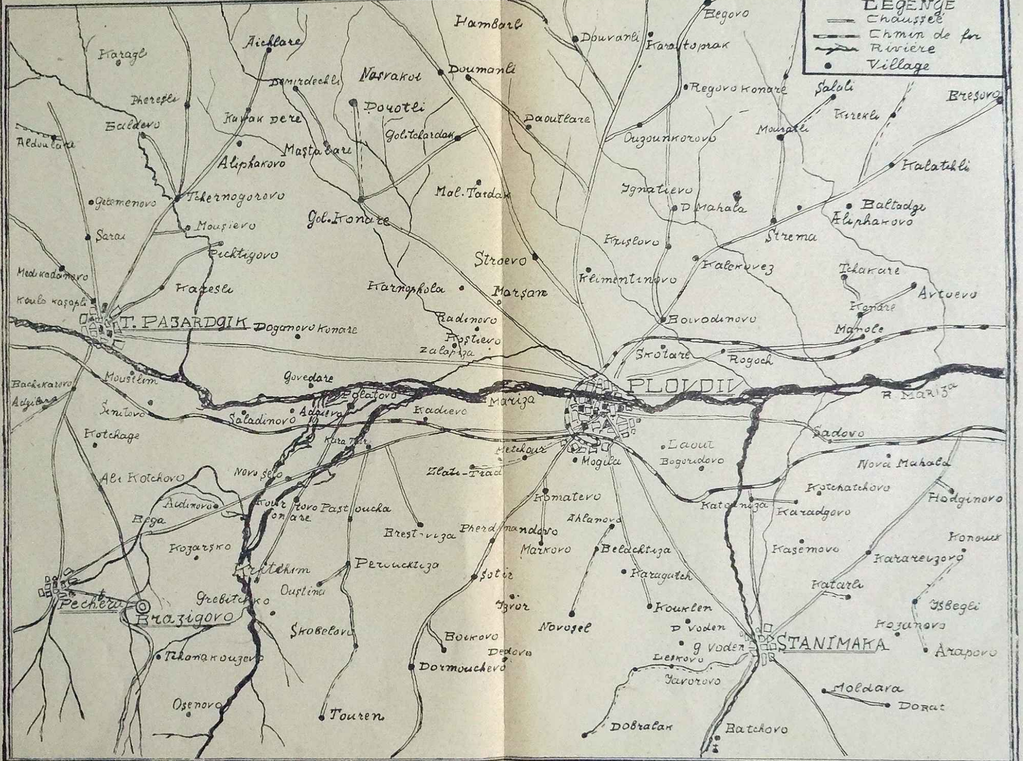
LEGENDE
Chaussée
Chmin de fer
Rivière
Village
Hambarli
Douvanli
Begovo
Karatoprak
Karagli
Aichlare
Demirdechli
Nasrakoi
Doumanli
Regovo Konare
Salali
Bresovo
Pherefli
Kurak Dere
Dovotli
Daoutlare
Kirekli
Baldevo
Aldoulare
Gol. Tchardak
Mastabare
Ouzounkorovo
Mousali
Aliphakovo
Kalatchli
Tchernogorovo
Mal. Tardak
Ignatievo
Getemenovo
Gol. Konare
D. Mahala
Baltadgi
Mousievo
Aliphakovo
Sarai
Krislovo
Strema
Pichtigovo
Stroevo
Kalckovez
Medikadanovo
Frapesli
Karnophola
Marsam
Klimentinovo
Tchakare
Artoevo
Koulo Kasapli
Konare
T. PAZARDGIK
Doganovo Konare
Radinovo
Boivodinovo
Manole
Hostievo
Zalapiza
Skolare
Rogoch
Bachkarevo
Mousilim
Govedare
PLOVDIV
R. Mariza
Adzibra
Polatovo
Mariza
Senitovo
Adgeera
Kadievo
Saladinovo
Sadovo
Kotchage
Karatir
Metchour
Laout
Bogoridovo
Novo Selo
Mogila
Nova Mahala
Zlati-Trad
Ali Kotchovo
Komatevo
Kotchatchovo
Hodginovo
Aidinovo
Kour rovo Konare
Pastoucha
Katounza
Karadgovo
Bega
Pherdinandovo
Ahlanovo
Brest-niza
Kasemovo
Konouch
Kozarsko
Markovo
Belachtiza
Kararevzovo
Peroucktiza
Kritchim
Karagatch
Sotir
Katarli
Oustina
Grebitchko
Isbegli
Pechera
Brazigovo
Izvor
Kouklen
Hozanovo
Novosel
D. Voden
Skobelovo
Boikovo
g. Voden
STANIMAKA
Arapovo
Tchanakouzevo
Dedovo
Leskovo
Dormouchevo
Yavorovo
Moldara
Dorat
Osenovo
Touren
Dobralak
Batchovo

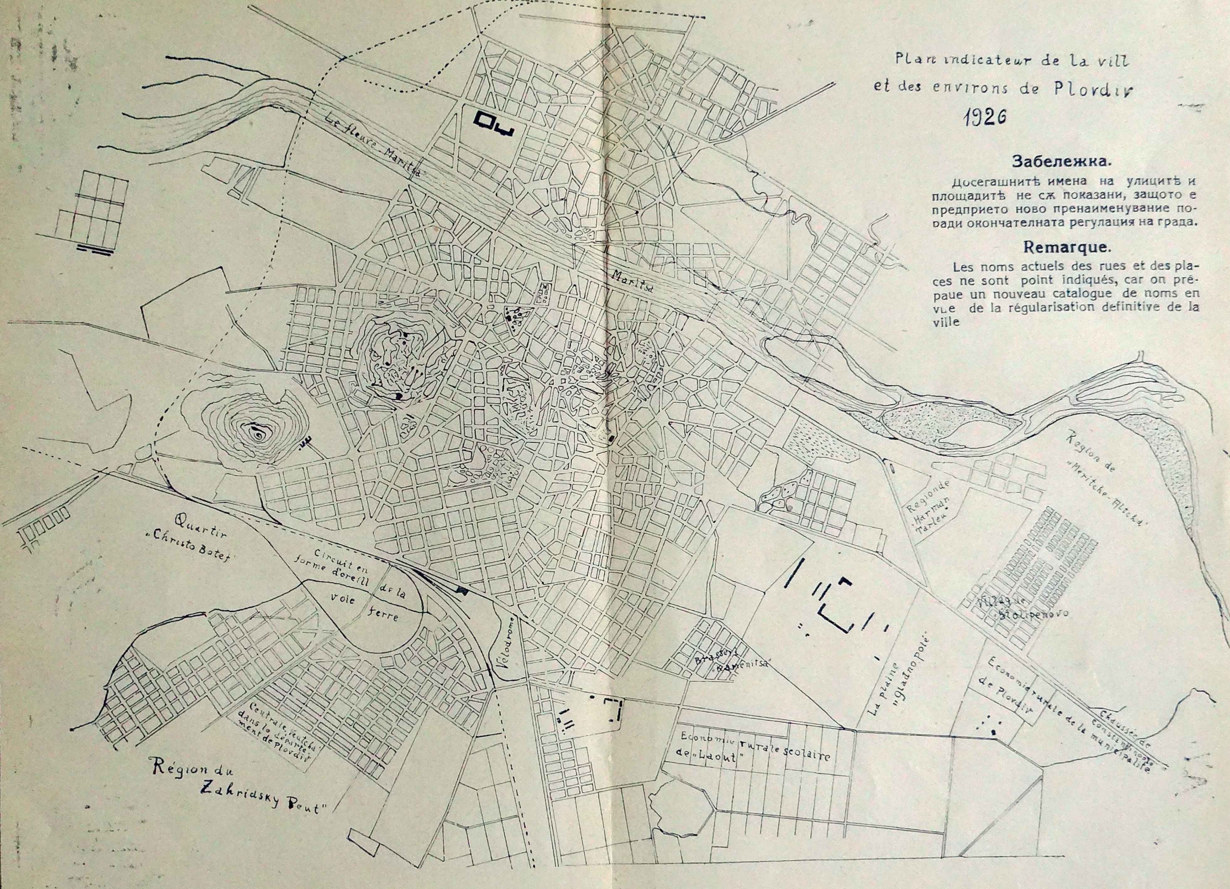
Le fleuve Maritsa
Maritsa
Quartir „Christo Botef"
Circuit en forme d'oreill de la voie ferre
Vélodrome
Centrale Jeutcha dans le departement de Plovdiv
Région du Zahridsky Peut"
Brasseri „Kamenitsa"
Economie rurale scolaire de „Laout"
La plaine „Gladno polé"
Village de Stolipenovo
Economie rurale de Plovdiv
Economie rurale de la municipalite
Chaussée de Constantinople
Regionde „Harman Tarleu"
Region de „Meritche-Altchd"

Plan indicateur de la vill
et des environs de Plordir
1926

Забележка.

Досегашнитѣ имена на улицитѣ и площадитѣ не сѫ показани, защото е предприето ново пренаименувание поради окончателната регулация на града.

Remarque.

Les noms actuels des rues et des places ne sont point indiqués, car on prépaue un nouveau catalogue de noms en vue de la régularisation definitive de la ville